

M. BUBENNOV

MESTEACĂNUL ALB

MIHAIL BUBENNOV

MESTEACĂNUL ALB

ROMAN DISTINS CU PREMIUL STALIN

*

Ediția a II-a revăzută

1953

EDITURA A. R. L. U. S. - „CARTEA RUSĂ”

Traducere de
OTILIA CAZIMIR
și
NICOLAE GUMĂ

Ediție electronică îngrijită de

Coperta: E. ZAINESCU

*Şade-n câmp mestecănuşul,
Şade-n câmp cârlionţatul...
(cântec popular rus)*

*De apriga secure mestecănu-i lovit.
Pe scoarţa-i argintie prind lacrimi să răsară...
Nu plânge, biet mestecăn, şi nu mai sta mâhnit,
Că rana nu-i de moarte, ţi-o trece pân' la vară...*

AL. C. TOLSTOI

CUPRINS

CARTEA ÎNTÂI

Partea întâi

Partea a doua

Partea a treia

CARTEA A DOUA

Partea I

Partea a II-a

Partea a III-a

CARTEA ÎNTÂI

Partea întâi

I

Frunzele cădeau, foșnind. Resemnate și abătute, pădurile își scuturau fără odihnă frunzișul ruginit. Un foșnet trist, care le acoperea pe toate celelalte, învăluia atotstăpânitor liniștea pădurii. Toamna își risipea podoaba, cu dărnicie, pe toate cărările și peste toate poienile. Când se întetea, vântul stârnea vârtejuri de frunze moarte, le ridica până-n înaltul cerului, și le purta, involburându-le, spre răsărit. Și atunci, asupra pământului mohorât, năpădit de toamnă, părea că se abate un viscol de rugină.

Foșnetul neistovit al frunzelor umplea sufletul lui Andrei de tristețe și de neliniște. În bluza lui ieșită de soare, cu mantaua în bandulieră și cu pușca la umăr, mergea cu pași osteniți, ștergându-și mereu cu boneta obrazul prăfuit. Și uneori, se mira singur că mai poate umbla, atât de șovăitor îi părea pământul sub picioare. Toamna se abătuse la timpul ei pe meleagurile lui, pline încă de culorile bogate ale verii, dar lui Andrei i se părea că se năpustise înainte de vreme, prea pe neașteptate, cu îndrăzneală parcă. Andrei nu putea să contemple nepăsător sclipirea aurie și rece a pădurilor, ogoarele pustii și despuiate; nu putea să îndure biruința aceea neînduplecată a toamnei.

La amiază, în timp ce poposeau pe coama unui deal, Andrei își înălță cât putu capul și, făcând o efortare, se uită în jurul lui. Pe drumuri, prin pâcla alburie a prafului, duduiau mașini, uruiau convoaie de căruțe, mergeau coloane de ostași. Pe bolta nesfârșită a cerului de toamnă se îndreptau spre Răsărit, sclipind în soare, avioane nemțești. Din când în când, se năpusteau urlând asupra drumului, și atunci pământul icnea din adânc, iar deasupra lui se înălțau coloane de fum, negre și stufoase. Ștergându-și obrazul cu boneta, Andrei strigă, cu aprindere:

— Ce toamnă! Ce toamnă!

Comandantul grupei, sergentul Matvei Iurghin, un siberian înalt, oacheș și posac, îl întrebă îngrijorat:

— Ce-i cu tine, hai? De ce ești așa de... nu știi cum?

— Nu vezi ce toamnă-i?

— Toamnă zbuciumată...

— Însăpăimântătoare, se încăpățână Andrei.

— Ești bolnav, făcu Iurghin cu încredințare.

Divizia se retrăgea pe drumuri pustii de țară, uneori pe șosele desfundate, prin pădurile mohorâte și mlăștinoase de prin părțile Kievului.

Pe povârnișul unui delușor, chiar lângă drum, stătea singuratic un pui de mestecăn cu scoarță albă și fragedă ca de mătase. Își scutura crenguțele copilărește, de parcă întâmpina cu bucurie soarele. Jucându-i-se prin frunziș, vântul părea că-i numără bănuții de aur, sunători și rumeni, iar scoarța, ca felinarul din poveste, răspândea o lumină liniștită, ca o visare. În singurătatea lui din mijlocul câmpiei mohorâte, năpădite de toamnă, puiul de mestecăn avea un aer îndrăzneț, cutezător chiar.

Zărind mestecănul, Andrei înțelese imediat că însăși natura îi dăruia ceva — ceva care-l va face să rămână pentru totdeauna în câmpia aceea. Se abătu fără veste din drum și se apropie de copăcel, simțind cum i se sfâșie ceva în piept...

Lui Andrei îi erau dragi mestecenii încă din copilărie. Îi plăcea să-i pândească, primăvara, cum se trezesc la viață pipăind văzduhul cu crenguțele lor fără frunze. Îi plăcea să tragă în piept mireasma frunzișului, ce se răspândește cu atâta dărnicie în zori. Îi era drag să-i vadă, vara, cum se prind în horă foșnitoare în juriul poienilor și iarna, cum întind spre geamuri rămurele îngreuiate de polei, legănând lugaci cu pântecul roșcat...

Matvei Iurghin îl strigă din drum. Dar Andrei nu se întoarce, nu-i răspunde, ci își aruncă de pe el, în grabă, mantaua făcută sul.

Atunci Iurghin se apropie de el și, apucându-l de mână, îl întreabă, și mai îngrijorat:

— Ce este, Andrei? Ce-i cu tine?

Andrei se uită la sergent așa cum nu se mai uitase niciodată până atunci și-i răspunde, scoțându-și pieptul înainte:

— Pună când o să ne retragem așa? Până când?

Niciodată Iurghin nu-l văzuse pe Andrei într-o stare ca asta. Era un ostaș bun și blând din fire. Pe chipul lui frumos și gânditor, ochii limpezi ca izvorul luceau totdeauna cu o lumină liniștită. Ce se petrecea cu el? Obrajii îi ardeau cu o flacără întunecată, ochii îi erau triști și plini de lacrimi, iar buzele crăpate de soare îi tremurau. Vorbea în șoaptă, cu aprindere:

— Până când? Până unde?...

— Ei, haide, lasă... și, înțelegându-i în sfârșit gândurile, Iurghin încercă să-l împace: Asta-i treaba comandanților. Știu ei ce știu... Or să dea ordin... o să ne oprim... Ce-i cu tine, spune, de ce te-ai aprins așa?

Andrei se lăsă deodată la pământ, lângă mesteacăn, și rămase așa câteva clipe fără să se urnească din loc, acoperindu-și ochii cu mâinile. Apoi se uită spre apus. Acolo se vedea o pată de un purpuriu întunecat, străbătută de fulgere, care acoperea toată partea dintr-acolo a cerului. Iar peste câmpiile mohorâte, năpădite de toamnă, viscoleau

fără odihnă vârtejuri de frunze. Și Andrei întrebă, cu nespusă durere în glas:

— De ce au venit peste noi? De ce?...

Înțelegând că Andrei nu așteaptă niciun răspuns, Iurghin tăcu și-i ridică mantaua de jos. Atunci Andrei, fără să-și întoarcă fața spre răsărit, unde se deslușea marginea întunecată a pădurii de brad, îi destăinui cu toată încrederea:

— Știi, dincolo de pădurea aceea e Olhovca...

— Satul tău? se miră Iurghin.

— Da, al meu...

Și Andrei mai rămase o clipă lângă mesteacăn nemișcat, acoperindu-și ochii cu mâna...

II

Batalionul înainta demult prin pădurea deasă de brad. Aerul era înăbușitor și greu de umezeală. Tăcerea părea împietrită. De o parte și de alta a drumului mocirlos, străjuiau brazi puternici, cu trunchiurile pline de mușchi. Pe sub cetini stăteau încovoiați și firavi arini roșcați, care nu văzuseră soarele în viața lor. Prin poieni și luminișuri sclipeau mlaștini putrezite, cu apă ruginie și rău mirositoare.

Spre seară, batalionul ieși din pădure. Înaintea lui se întindea un deal, iar pe povârnișul dealului un sat mare. Era Olhovca. Deasupra satului se înălțau pretutindeni mesteceni desplețiți. Lumina blândă a trunchiurilor albe și lucii înviora tot dealul. Ostașii grăbiră pasul. Când ajunseră în sat, mulți se lăsară la pământ, istoviți, pe lângă casele din margine și pe sub gardurile de nuiete ale grădinilor de zarzavat. Dar cei mai mulți se îmbulziră cu bidoanele în jurul fântânii din apropiere.

Andrei se îndreptă și el într-acolo. Fața-i era plină de praf, iar în ochi părea că-i sclipesc reflexele fulgerelor care se aprindeau în apusul întunecat. Trecând peste rând,

Matvei Iurghin îi umplu bidonul cu apă. Andrei înghiți de câteva ori cu sete, apoi lăsă bidonul să-i cadă pe piept și-și întoarse privirile spre sat. Părea că apa din satul lui îi dăduse viață. Acum, când se afla în Olhovca, toate gândurile care-l chinaseră în timp ce se îndrepta spre sat se depărtară de el, ca și cum ar fi fost de prisos. Trebuia să se mulțumească cu ceea ce-i dăruia, cu zgârcenie, soarta. Mulți nu aveau nici atât...

Sprijinindu-se de gardul de nuiele și înșurubând capacul bidonului, Matvei Iurghin, cumpănit ca totdeauna, lăudă fântâna:

— Ce-i drept, bună apă aveți!

— Care nu se mai află! îi răspunse Andrei. Uite, am sorbit o gură și nu știu ce s-a întâmplat cu mine: parcă m-a și răcorit, dar totodată m-a și ars...

— Lasă asta, făcu Iurghin posomorât, îngrijește-te mai bine de suflet. Apoi, aninându-și bidonul de centiron, îl sfătui: Uite, vine comandantul de batalion. Cere-i voie să te repezi până acasă. Dar bagă de seamă să nu întârzii...

Andrei sări de lângă gard ca ars:

— Unde-i?

Către marginea satului înaintau câțiva călăreți. În fruntea lor, pe un cal murg și asudat, cu o manta de ploaie cenușie desfăcută larg, venea călare comandantul de batalion, locotenentul Loznevoi. Avea fața îngustă și uscățivă și nasul ascuțit, puțin lăsat în jos, iar de sub cozorocul lat al șepcii cu bandă de culoarea zmeurei, străluceau din umbră, cu sclipiri reci de oțel, ochii cenușii și pătrunzători. Rareori își schimba expresia tristă care parcă-i încremenise pe față, iar dacă i se întâmpla să zâmbească, zâmbea strâmb, numai cu partea stângă a obrazului.

De obicei, Andrei se cam temea de noul lui comandant. Dar acum, uitând de toate, se îndreptă spre el cu pași mari, hotărâți. Oprindu-și calul, Loznevoi se întoarse în șea, și, spunând ceva însoțitorilor săi, arătă cu mâna spre apus. De

încheietura brațului îi atârna un bici căzăcesc, cu mânerul sculptat. Apropiindu-se de ofițer, Andrei îl întrerupse, strigând cu deznădejde:

— Tovarășe comandant! Tovarășe comandant!

Loznevoi se întoarse scurt:

— Ce s-a întâmplat? Cine strigă așa?

— Țsta-i satul meu, tovarășe comandant! Aici e casa mea! raportă el, buimac. Îmi îngăduiți să trec pe-acasă? V-ajung din urmă...

— Unde ți-e casa? îl întrebă Loznevoi, aspru și bănuitor.

— Uite colo, în capătul celălalt...

Punându-și palma streășină la cozorocul șepcii, Loznevoi se uită înspre partea unde-i arăta Andrei. Soarele îi lumina din plin jumătate din față și nasul ascuțit și puțin lăsat în jos. Zâmbind, strâmb, îl întrebă pe Andrei:

— Dar o gustare, ceva, se găsește la tine?

— Nici vorbă, tovarășe comandant. Se poate?!

— Atunci du-mă acolo! porunci Loznevoi. Ai noroc, rămânem aici pe noapte. Apoi, strângând frâul, se întoarse către ceilalți călăreți: Hmelco, cartiruiește oamenii! Costea, ia-te după mine!

— Am înțeles! și agentul dădu pinteni calului.

În sat era larmă și mișcare. La multe case, oamenii își băteau obloanele în cuie. Femeile se învârtteau pe lângă căruțe, aruncau în ele saci și boccele pestrițe, așezând deasupra copiii care urlau. Prin curți se auzeau glasuri aspre:

— Hei, muiere, încarcă! Vine armata!

— Doamne, măcar de am apuca să plecăm până-n noapte!

— Dați-i zor, muierilor, ce stați?

Tot sângele năvăli deodată în obraji arși de soare ai lui Andrei. Și i se făcu atât de cald, încât își smulse boneta de pe cap și-și șterse cu ea tâmplele fierbinți. „Pleacă oamenii”... se gândi el.

În retragere trecuse cu unitatea lui prin multe așezări, și mai mari, și mai mici, și peste tot văzuse același lucru: părăsindu-și pământul și casele, lăsând în urmă tot ce fusese drag inimii lor, cu durere în suflet oamenii luau calea răsăritului în gloate zbuciumate, blestemându-i pe fasciști. Pe drumuri și câmpii, peste tot pe unde fusese nevoit să treacă, nu întâlneau decât oameni înspăimântați, care încercau să scape de dușman. Dar abia acum, când vedea ce se petrece în satul lui, în Olhovca lui, simți toată grozăvia acestei urgii și i se păru că de acolo, de pe înălțimea dealului Olhovcâi, vede pentru o clipă toată întinderea necuprinsă a patriei sale iubite. „Dar ai mei?... Poate că și ei vor fi gata de ducă! se gândi Andrei dintr-odată. Oare îi mai găsesc?...” Gândul acesta parcă-l împunse în inimă. Și porni repede, cât îl țineau picioarele, dând din mână în care-și ținea boneta, uitându-se în toate părțile și cuprinzând cu privirea, cu o emoție copilărească, toată înfățișarea binecunoscută a satului.

Multă vreme locotenentul Loznevoi, care venea călare în urma lui, la pas, nu-l slăbi din ochi. De-o săptămână de când se retrăgeau, i se mai întâmplase de câteva ori ca ostașii lui să-i ceară voie „să dea o fugă până acasă”. Dar încă nu întâlneau unul care să vorbească cu atâta îngrijorare și cu atâta dor de casa lui. Și, ca totdeauna, lucrul acesta trezea în el gânduri dureroase. Întorcându-se către agentul său, zise:

— Îl vezi cum a luat-o la picior?

— Ca vântul! îi răspunse Costea cu glas cântat.

— A uitat de război, ce zici?

Atingându-și calul cu biciușca, Costea îl apropie de al comandantului, ureche lângă ureche. Agentul era un flăcău bălan și foarte tânăr. Nu apucase încă să se împlinească la umeri ca un bărbat, iar buzele plinuțe păstrau încă ceva din căldura copilăriei. Zâmbind larg, cu toată fața, vorbe cu simplitate:

— Lua-l-ar dracu' de război! De asta ne arde nouă?

— Dar nu vezi ce panică-i în sat?
— Cum să nu văd! Fug oamenii...
— Fuge armata, fug și oamenii... preciză Loznevoi, posomorât.

...Gospodăria lui Andrei Lopuhov era așezată la marginea de sat dinspre răsărit, deasupra coastei povârnite a dealului. De acolo, Lopuhovii vedeau înaintea celorlalți din sat cum se trezește soarele, după ce se odihnise în timpul nopții după codrii Rjevului. Aproape tot ce se găsea în bătătură fusese ridicat din nou în anii din urmă. Casa încăpătoare, cu acoperiș de șindrilă, abia acum începea să se coloreze în cenușiu de bătaia vânturilor și a ploilor. Pe streășină, porumbei albi stăteau tihniți, dezmierzându-se și uitându-se la cer.

Încă de departe, de pe delușor, Andrei își dădu seama că gospodăria părintească nu fusese părăsită, ca altele din sat. Întorcându-se către Loznevoi și răsufând din greu, strigă:

— Sunt acasă! I-am prins!

Și cât ai clipi o luă la goană înainte. Apoi deschise larg poarta...

— Marica!

Din fundul curții se auzi un țipăt ascuțit de femeie. Oprindu-și calul lângă gard, Loznevoi își aruncă privirea în curte. Pe cerdacul înalt al casei stătea o femeie tânără, cu trupul subțire, cu ochii negri, îmbrăcată într-o rochiță simplă de culoarea vișinei. Câteva clipe rămase buimacă, apăsându-și mâinile peste piept, apoi mai țipă odată și, sărind de pe cerdac ca luată de vânt, se repezi la Andrei. Nu-l îmbrățișă, ci încremeni așa, părăsită de puteri, atârnată de umerii lui largi. „Nevastă-sa! își zise Loznevoi. Frumoasă muiere, fire-ar a dracului! Și cum îl mai iubește, doamne, cum îl mai iubește!” Încremenit în șea, rămase câteva clipe ca aiurit, fără să-și poată lua ochii de la femeie.

Pe cerdac se arătă atunci o bătrână grasă, îmbrăcată cu o polcuță cenușie. Coborând treptele grăbită, dar cu teamă, începu să strige:

— Doamne, Andriușa, băiatule!

De după colțul hambarului ieși un băiețandru bălan, înalt și bine legat ca toți bărbații din neamul Lopuhovilor. Se uită la Andrei, care tot își mai strângea nevasta în brațe, apoi începu să strige și el cât îl ținea gura:

— Măi frate, măi!

Toți îl înconjurau acum pe Andrei. Întâlnirea cu ai săi îl schimbase dintr-odată: surâsul nu i se mai ștergea de pe obrazul ars de soare și de vânt, iar ochii limpezi, ca apa de izvor, îi erau plini de o primăvărarică strălucire. Ai casei îl îmbrățișau plângând, fără să observe pe străinii care așteptau la poartă. Până și dulăul cel negru și fioros, uitându-și datoria, se învârtea schelălăind în jurul lor.

— Ei haide, ajunge, ajunge! căuta Andrei să-i potolească. Și de ce bociți, mă rog?

Descălecând, Loznevoi aruncă lui Costea frâul și biciul, își scoase șapca, își șterse cu batista fața uscată și-și pieptănă cu degetele părul ciufulit de pe frunte, de un cenușiu roșcat, ca ieșit de soare. Uitându-se încă odată la Marica, șopti către Costea:

— N-alerga el degeaba!...

— Ca fulgerul! întări Costea aprins, înțelegând ce voia să spună comandantul.

Cel dintâi care se dezmetici a fost Cernea dulăul. Simțind oameni străini, se întoarse spre poartă și se porni să latre. Înțelegând că Loznevoi fusese de față la întâlnirea lor, Andrei se rușină și începu să-i dea la o parte pe ai lui, cu blândețe:

— Ei, haide, haide, ajunge! Unde-i tata?

— Aha, tata!... făcu Marica, încruntându-și sprâncenele.

— Ce s-a întâmplat? Unde-i?

— Uite-l colo, în grădina de zarzavat...

— Dar ce-i cu voi? întrebă Andrei, îngrijorat.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, începu repede Alevtina Vasilievna. Apoi atinse cu mâna umărul băiatului celui mic: Du-te, Vasiatca, și spune-i... Ce-o fi cu el, că doar nu-i surd!

Andrei ghici că iar se certaseră și-l opri locului pe băiat:

— Lasă, frățioare, lasă că mă duc eu singur.

Apoi se întoarse spre poartă:

— Tovarășe comandant, de ce stați? Intrați. Mamă, Marica, e comandantul nostru de batalion! Chemați-l în casă, până trag eu o fugă la grădina de zarzavat...

Când o văzu pe Marica mai de aproape, lui Loznevoi i se păru deodată că o știe de când lumea. Totul îi părea cunoscut la ea: și cozile întunecate și groase, strânse ca o cunună în jurul capului mândru, și fața frumoasă și blândă, luminată de viață, aurită de soare și veșnic gata de zâmbet cu buzele calde și pline, ca la copii, și cu ochii negri, strălucitori de fericire. Undeva și cândva o mai văzuse, și o văzuse de multe ori. Dar unde? Când?... Poate că numai visase să întâlnească o femeie ca ea?... Și Loznevoi se simți tulburat de impresia neașteptată pe care i-o făcuse întâlnirea cu Marica. Lăsându-și ochii în pământ își duse curtenitor mâna la șapcă.

— Pace în casa voastră, gospodinelor!

— Poftiți, vă rog, se înclină Alevtina Vasilievna.

Dar Marica, aruncând asupra oaspetelui o privire iute, îi răspunse batjocoritor și cu îndrăzneală, fără să știe singură de ce:

— Ce fel de pace o mai fi și asta, când războiul ne bate la ușă? Apoi se întoarse deodată și se îndreptă spre casă. Trebuia să luptați mai cu nădejde!

— Doamne, Marica! se sperie Alevtina Vasilievna.

— Are limbă ascuțită! observă Loznevoi, stingherit.

— Să ferească Dumnezeuul...

Loznevoi o urmări cu ochii cum, fără să se uite îndărăt, urcă încet treptele cerdacului, cum mușchii picioarelor înalte, arse de soare și încălțate cu papuci ușori de casă, i se mișcau armonios și cum, oprindu-se o clipă în fața ușii care dădea în tindă, înalță din umărul drept și-și scutură capul mândru, de parcă ar fi vrut să alunge un gând supărător. Și numai când, tot fără să se uite îndărăt, se

mistui în tindă, Loznevoi repetă, de data aceea cu o umbră de tulburare în glas:

— Ascuțită, într-adevăr...

...În spatele șopronului, într-un colț al grădinii de zarzavat, sub un scoruș zburlit și ruginit de toamnă se deschidea o groapă, iar alături de ea se înălța o movilă de pământ galben. Din groapă zburau afară bulgări jilavi de lut Andrei înțelese imediat că tată-său e în toane rele. „De la ce s-or fi certat?...” se întreba el, pășind peste straturile uscate de castraveți. Auzind pași pe-aproape, tatăl lui Andrei, Erofei Cuzmici, își lăsă lucrul, se îndreptă din șale și, înțelegând că e cineva dintr-ai săi, întrebă mormăind:

— Cine-i acolo? Ce-i gălăgia ceea din ogradă?

— Eu sunt, tată, îi răspunse Andrei, apropiindu-se de groapă.

— Nu, zău, Andrei, chiar tu ești?...

Ca toți ai casei, Erofei Cuzmici era și mirat și bucuros de sosirea neașteptată a feciorului său. Totuși, întărâtat de un gând al lui, nu lăsă lopata din mână și nu ieși din groapă: „Să isprăvesc întâi de săpat, își zise el, și pe urmă oi ieși...” Spătos și voinic, îmbrăcat cu cămașă albastră, largă, descinsă și udă de sudoare în spate, stătea pe fundul gropii, ridicându-și barba mare și bălaie, cum puțin o mai poartă acum și strângând mânios din ochii iuți și cenușii. După ce-l cercetă cu privirea pe Andrei, îmbrăcat în haină militară, cu care nu era obișnuit — trăgând pesemne, în gândul lui, nu știu ce concluzii cu privire la el — icni scurt, din greu:

— Și, zi, ai isprăvit-o cu războiul, hai?

Andrei se așeză pe marginea gropii:

— Deocamdată, ne retragem...

— Da, și pe urmă?

Andrei luă în palmă un bulgăre de pământ rece și, strângând încet degetele, îl sfărâmă. Răspunse fără grabă, cu glas înăbușit:

— Pe urmă, trebuie să ne întoarcem îndărăt

— Îndărăt?... Hm! Și curând oare?

Fără să răspundă, Andrei se uită o vreme, pe gânduri, la scoruș: lumina soarelui tremura în frunzișul roșcat și pe ciorchinii de boabe roșii.

— Pentru ce sapi groapa asta?

— Ga să-mi îngrop avutul, îi răspunse bătrânul în silă;

— Și voi?

— Cum asta: și voi?

— Vreți să plecați și voi?... Când?

De data aceasta tăcu Erofei Cuzmici, și lui Andrei i se păru că bătrânul, rezemat în lopată, îl privește de jos, din groapă, abia stăpânindu-și mânia. Respiră adânc și nările neastâmpărate i se umflau într-una.

— Și încotro să pleci? începu el deodată să strige, ca totdeauna de altfel, cu toate că n-ar fi vrut să vorbească așa cu băiatul lui tocmai acum, când îl revăzuse. Spune tu singur: încotro? Unde-a înțârcat dracul copiii? Să-mi las casa?

Pe fața lui Andrei sclipiră boabe mărunte de sudoare. Ștergându-și obrajii cu boneta, se uită împrejur, ca și cum ar fi căutat pe cineva care să urmeze, în locul lui, discuția cu bătrânul. Pe lângă grădina de zarzavat, câteva căruțe coborau cu larmă povârnișul dealului, iar pe lângă gard treceau una câte una, vorbind în gura mare, câteva femei.

— Oricum, ar trebui să plecați, vorbi Andrei cu glasul stins. Nu vezi, toți colhoznicii pleacă...

— Și tu te-ai găsit să mă-nveți! Grozav de învățați mai sunteți cu toții! Și, fără să se mai poată stăpâni, Erofei Cuzmici își revărsă dintr-odată mânia: Iaca, nu mai departe nevastă-ta: strigă, de-ți vine să-ți astupi urechile! Dar unde să plecăm? La asta se gândește ea, cu mintea ei de muiere?... Să hoinărim prin lumea largă? Știu eu c-nseamnă asta! Lumea-i mare, dar n-are multe colțuri calde. Și pe urmă, gândește-te și tu: dacă las aici tot ce am agonisit, — o să mi se fure, c-așa-i omul, totdeauna râvnește la lucru străin. Iar ceea ce putem lua cu noi, o să se părăduiască pe drumuri, așa că în cele din urmă o să ne-

ntoarcem goi-goluți! Nu, n-avem unde să plecăm cu toată gospodăria după noi. Doar e la mintea omului. Bun e Dumnezeu, n-o să ni se întâmple nimic. Spune și tu, cum ar putea să se lege ei de oamenii pașnici? N-au decât să se războiască cu armata, asta nu ne privește pe noi. Totdeauna a fost așa...

— Oricum, trebuie să plecați, repetă Andrei cu încăpățănare. Aruncând spre fecioru-său o căutătură plină de venin, Erofei Cuzmici ridică lopata și, cu o singură mână, o înfipse mânios în pământ:

— Asta-i tot, zise el, tot ce-am avut să-ți spun.

III

Cât a fost tânăr, Erofei Cuzmici a robotit pe la bogătașii din împrejurimi. Dar mai mult decât la toți a muncit la Policarp Mihailovici Driaghin — om aspru, cu apucături de urs, căruia toatei treburile-i mergeau în plin. Față de celelalte moșii, ca vai de ele, din ținutul Rjevului, Driaghin avea gospodărie bogată: cinci cai, un șopron plin cu vite mici și o moară de apă. Policarp Mihailovici era un stăpân rău și zgârcit, plătea lucrătorilor mai puțin decât ceilalți chiaburi de prin partea locului, și cu toate acestea Erofei Lopuhov se înfățișa în fiecare primăvară sub cerdacul său.

— Ce ai de te ții de zgârcioaba ceea? — îl întrebau oamenii din sat. Pentru fiecare gologan, Policarp îți stoarce și sufletul din tine...

— Așa-i el! încuviința Erofei, cu veselie. Ce să-i faci?

— Atunci, de ce te mai duci să-i muncești?

— Se vede că așa mi-e scris...

Era grea munca la Driaghin, dar Erofei se ducea întins la el. Și o făcea cu socoteală: căuta să învețe de la stăpân, pe furiș, „cum, se-nvârt afacerile”. Și tocmai acest Driaghin, cu viața lui slobodă, și lipsită de griji, sădi în mintea necoaptă a flăcăului de la țară dorul de bogăție.

Erofei era un flăcău deștept, frumos și voinic, de-l pizmuia tot satul. Înțelesese asta de timpuriu și era mândru de el. Uitându-se la Policarp Mihailovici cel uscat și costeliv ca un lup bătrân, Erofei își zicea, încrezător: „Cu ce-s eu mai prejos decât el, de mi-e dat să trăiesc așa cum trăiesc? Nu, nu-s eu din cei care se dau bătăuți! Am să ies odată la lumină! O vorbă am, și asta-i vorba mea!” Și nu mai avea liniște tot gândindu-se cum să se îmbogățească. Muncind la Policarp Mihailovici, Erofei se uita cu băgare de seamă cât de repede își ridica el gospodăria, de parcă hrănea un foc aruncând cu îndemânare și voie bună surcele în flăcări, își jinduia din tot sufletul stăpânul și se bucura, fără prefăcătorie, de fiecare nouă izbândă a lui:

— Al dracului, Driaghin! — se lăuda el prin sat. — Mare șmecher! A mai pus mâna pe o bucată de pământ! Ați văzut? Se îmbogățește, se îmbogățește mereu Driaghin al nostru!

Toamna târziu, când venea vremea plăților, le spunea vecinilor cu obidă, dar în același timp cu o invidie plină de admirație:

— Afurisit zgripturoi și Driaghin ăsta! În primăvară ne-am învoit într-un fel, iar la plată m-a pungășit. M-am sucit, m-am învârtit — degeaba: până la urmă tot m-a jefuit! Nici nu te lasă să crâcnești. Uite-așa m-a purtat pe după deget! Și cu câtă îndemânare — numai să stai și să te crucești! Ehei! Știe să trăiască Driaghin al nostru! Știe, al dracului...

După ani lungi de muncă, Erofei Lopuhov ajunse cu chiu cu vai să-și cumpere și el un cal și o vacă și să-și înjghebe o gospodărie. Pe urmă s-a însurat și s-a apucat de muncă plin de nădejde, făurindu-și visuri de bogăție și mărire, de să te apuce amețeala, nu alta.

Dar tot ce învățase cu atâta trudă de la Driaghin, nu i-a folosit la nimic. A muncit Erofei fără odihnă, căutând în tot chipul și prin toate mijloacele să-și sporească avutul. Însă, parcă era un făcut: nu ieșea la niciun capăt. Ai fi zis că o voință străină, pizmașă și atotputernică, i se punea mereu

de-a curmezișul: ba îi mânca lupul un mânz, ba îi bătea grindina grâul, ba i se îneca o vacă în baltă, ba îi ardea casa până-n temelie. Și, pe deasupra, îi mai născu și nevasta trei fete la șir. Și ce folos are un țăran de pe urma fetelor? Lor nu li se dă pământ. Trebuie să le crești și să le aduni zestre... Gândindu-se cu amărăciune la viața îmbelșugată la care râvnise, Erofei Cuzmici se îmbăta tot mai des și făcea scandal în casă:

— Ducă-se dracului de viață blestemată! N-ai nicio scăpare, nicio mulțumire... Oare mult o să mai țină așa?

Și așa, Erofei Cuzmici a rămas tot sărac până la revoluție. În cel dintâi an al Puterii Sovietice i s-a dat o bucată de pământ, un cal și lemn de construcție. Și în sufletul lui Erofei Cuzmici s-a aprins din nou, mai aprig încă, dorul de bogăție.

— Ăsta, zic și eu regim! striga el prin toată Olhovca. Ăsta-i regimul nostru. Cu adevărat al nostru! Sub regimul sovietic, oameni buni, să tot trăiești, să nu mai mori!

Curând după aceea, s-a născut Andrei. Erofei Cuzmici nu mai putea de bucurie. Andrei creștea liniștit și blând, dar voinic și cu tragere de inimă pentru orice muncă. Încă de copil se apuca de toate treburile de pe lângă casă și se arăta iscusit în toate. Lui Erofei Cuzmici îi creștea inima de bucurie: gospodăria i se rotunjea văzând cu ochii, așa că putea nădăjdui că în curând i se va împlini dorința lui cea mare...

Dar tocmai atunci au început să ia ființă colhozurile. Și spre mirarea multora, Erofei Cuzmici, totdeauna sărac, săltat doar în vremea din urmă, se împotrivi cu hotărâre să intre în colhoz. Își apăra prin toate mijloacele gospodăria lui, rămasă ca o insuliță în mijlocul unei revărsări de ape. A trecut așa un an, au trecut doi, și el se ținea încă tare — până când, într-o bună zi, a dispărut din sat, să-și caute prin alte părți norocul.

Vreo trei ani a hoinărit el prin părțile de sus ale Volgăi. Umblau fel de fel de zvonuri: ba că s-ar fi îndeletnicit cu

cărăușia la Kiev, ba cu prelucratul scoarței de copac, ba cu plutăritul... Oamenii din Olhovca începeau să creadă că Erofei Cuzmici, încăpățânat cum era, își părăsise pentru totdeauna casa și pământul.

Dar pe neașteptate Erofei se întorsese în sat, zdrențaros, morocănos și îmbătrânit de mult ce bătuse drumurile. Numai barba lui bălaie și frumoasă îi mai făcea pe oameni să-l recunoască.

Ai lui intraseră demult în colhoz, și Erofei Cuzmici nici măcar nu-i dojeni că-i călcaseră porunca. În vremea cât tată-său pribegise, Andrei se ridicase, se făcuse flăcău mare, voinic și frumos, ca toți cei din neamul Lopuhovilor. În colhoz, toată lumea ținea la el pentru mintea lui dreaptă, pentru firea lui bună și pentru dragostea lui de muncă. Îndeplinea totdeauna și cu cea mai mare tragere de inimă, orice însărcinare. Toți cei din Olhovca se deprinseseră să-l socotească drept stăpânul casei și Erofei Cuzmici se gândi că Andrei, care crescuse fără el, n-o să rabde ușor autoritatea lui aspră. Dar băiatul rămăsese același ca totdeauna: liniștit, ascultător și bun. Moștenise mult din felul de a fi al mamei sale.

— Ei, cum e, gospodarule? îl întrebase Erofei Cuzmici când îl văzuse întâia oară. Sfiindu-se de el, Andrei stătea în prag, cu capul bălai și cârlionțat lăsat în jos. Ei, cum gospodărești? Cum muncești? De ce taci?

— Apoi... muncesc, îi răspunse Andrei rușinat.

Iar nevasta, uitându-se cu mândrie la fecioru-său, scoase dintr-un dulăpior un carnețel mic cenușiu, în care erau trecute zilele de muncă ale lui Andrei, și-l puse înaintea bărbatului:

— Uite-te, asta-i munca lui! Și adăugă plângând încetișor:

— Toate s-au schimbat aici! Toate au înflorit!

Erofei Cuzmici începu să cerceteze mai îndeaproape satul. Într-adevăr, o viață cu totul nouă se înfiripase acolo.

Mulți își ridicau case noi, și curțile tuturor erau pline de vite...

— Ptiu, ce ghinion mai am și eu! Înjură Erofei Cuzmici, fără să-și ascundă necazul față de ai săi. Adică, cum vine asta? Cine dracu'ar fi putut să bănuiască cum or să meargă treburile în colhozul nostru!

Până la urmă, trebui să se supună. Și după ce intră în colhoz, spre mirarea tuturor, începu să muncească din răputeri, mult și cu sârguință. Trebuia să-și câștige bunăvoința colhoznicilor, să merite încrederea lor și, până nu-l încovoiau bătrânețile, să ajungă din urmă tot ce pierduse în timpul cât bătuse drumurile fără niciun rost. Și în curând Lopuhovii ajunseseră să trăiască bine, în rând cu cei care intraseră în colhoz înaintea lor.

Începu războiul. Hoardele fasciste-germane înaintau repede în inima țării. Pentru Erofei Cuzmici sosi clipa unor grele încercări. Se făcu tăcut și ursuz, mai ales după ce-l petrecuse pe Andrei, când plecase la armată. Era greu să-ți dai seama ce gândea el despre război. Câteodată, după ce asculta comunicatele de pe front, se încrunta cu necaz și dădea din mână:

— Of, capete proaste! Ce, au mâncat mătrăgună?

Dar a doua zi, ascultând alt comunicat, își încrunta sprâncenele stufoase și zicea, oftând:

— Da... Înaintează, înaintează mereu! Mintea nu mai e în stare să priceapă... Și ce-o să se mai întâmple, oare?...

La începutul lui Octombrie, armatele fascisto-germane rupseseră Frontul Central pe o mare întindere, înaintând cu repeziciune spre Moscova. În vremea asta, toate vitele din Olhovca fuseseră mânite spre răsărit. Dar colhoznicii nu se grăbeau Să-și părăsească vetrele, nădăjduind că, curând-curând, dușmanul o să fie oprit. Și deodată, armata noastră porni să se retragă pe toate drumurile. Atunci oamenii din Olhovca începură să fugă și ei din satul lor de baștină.

Erofei Cuzmici se pregătise și el să pornească la drum. Dar în clipa când trebui să-și încarce avutul, inima i se strânse de o cumplită durere. Cum putea să încapă într-o singură căruță tot ce agonisise el în colhoz? Pe ce punea mâna, pe ce-și arunca ochii — pe toate trebuia să le lase: și uneltele de tâmplărie de tot felul, și butoaiele noi-nouțe, pregătite pentru murături, și stupii cu albine, și cârdul de găște... Dar, oare, o să le mai poată agonisi vreodată pe toate din nou? Nici vorbă că nu. Erofei Cuzmici știa doar cât de greu se adună averea... Și deodată, pe neașteptate, hotărî cu tărie că rămâne pe loc

— Nu, nu pot! le mărturisi el alor săi, ducându-și mâna la inimă.

Cât n-au încercat ai casei să-l înduplece — dar în zadar. Erofei rămase neînduplecat. După ce se certă bine cu toți, și mai ales cu Marica, se repezi în grădina de zarzavat să sape o groapă în care să-și ascundă avutul...

IV

Andrei se însurase chiar în primăvara aceea, cu puțin înainte de izbucnirea războiului. Pentru multă lume, însurătoarea lui cu Marica venise pe neașteptate, și nici lui singur nu-i venea uneori să creadă în fericirea asta.

Toți băieții de-o vârstă cu el creșteau îndrăzneți, cutezători și gălăgioși. Datorită lor, satul era veșnic plin de zarvă și veselie. Cu atât mai mult atrăgea atenția Andrei, care era liniștit și sfios.

Ca toți cei din Olhovca, fetele îl prețuiau și ele pe Andrei. Dar, precum se știe, fetelor le cam place să glumească pe socoteala flăcăilor prea cuminți. Așa că glumeau și pe socoteala lui. Și de cele mai multe ori, capul răutăților era Marica Logova, fiica văduvei Macariha — frumoasă, vioaie, și gureșă ca o coțofană: era fata cea mai arătoasă din Olhovca. Părea că toate prietenele ei s-ar fi

vorbit între ele și i-ar fi lăsat de bunăvoie cea mai bună parte din veselia și frumusețea lor. Altminteri, cum ar fi putut să fie înzestrată cu atâtea daruri de se minuna tot satul?

Odată i se dăduse pe seamă lui Andrei să ridice un bordei pentru paznicul grădinii de zarzavat a colhozului. Era în toiul căldurilor. Spre seară, după ce terminară de stropit straturile, fetele din brigada grădinii de zarzavat se abătură pe la el. Cea dintâi care se apropie de bordeiul înăuntrul căruia Andrei cioplea nu știu ce cu toporul, a fost Marica. Pe cobilița pe care-o purta în spate se legănau două căldări pline cu apă.

— Andrei Erofeici! îl strigă ea, cu glasul ei cântat și vesel.

— Ei, ce este? și Andrei își scoase capul din bordei. Ce vrei?

— Nu bei apă?

— Ba aş bea bucuros. E o zăpușeală!

În timp ce Andrei bea, aplecându-și moțul peste marginea căldării, Marica nu-și lua ochii jucăuși de la spinarea lui nădușită. Și nici nu apucă bine Andrei să se îndrepte din mijloc, că fata îl și împrășcă cu apa din cealaltă căldare.

— Iar te ții de pozne! atât a mai putut să-i spună Andrei. La un semn al Maricăi, fetele se repeziră din toate părțile și, sărind și strigând în jurul lui, începură să-l împrăște cu apă. Andrei stătea locului, fără să clintească. Părul ud îi căzuse pe frunte, cămașa udă i se lipise de umerii puternici și de pieptul larg. În clipele acele se vedea și mai bine câtă putere liniștită și blândă mocnea în flăcăul acela. Andrei nu se supără pe fete: se apăra doar, ca mâinile, când îl stropeau prea tare și se ruga, cu sfială:

— Ei, haide, ajunge, ajunge, v-ați zbunguit destul!

— Mai turnați-i! porunca Marica.

— Ajunge, fetelor!

Și așa, s-au pornit de-atunci în fiecare zi tot alte glume.

Erofei Cuzmici era demult hotărât să-și rostuiască feciorul. Top cei de-o vârstă cu Andrei își jucaseră la nuntă și toate erau orânduite ca și el să-și întemeieze o gospodărie. Nu avusese parte să facă serviciul militar: înainte de încorporare, se îmbolnăvisese la cărat butuci, căpătase o amânare și rămăsese în colhoz. Dar, nimeni nu înțelegea de ce Andrei nu se grăbea deloc cu însurătoarea. Și asta îl necăjea pe tată-său. Viața în colhoz era tot mai înfloritoare și Erofei Cuzmici își zicea, ca un bun gospodar: două mâini mai mult la casă, pun mai mult belșug pe masă...

Dar vara trecu, veni iarna — vremea nunților — și băiatul nici gând n-avea să aducă vorba de însurătoare. În primăvară, Andrei împlini douăzeci și trei de ani. Atunci, Erofei Cuzmici își pierdu răbdarea. O săptămână după ziua lui de naștere, îi vorbi cu un aer aspru și hotărât:

— Ei, Andrei, destul de când o tot sucești și-o învârtești! M-auzi?

— Despre ce e vorba, tată?

— Poftim, mai și întreabă! se înfurie Erofei Cuzmici. Însoară-te! Asta-i toată povestea.

Andrei își umplea cartușele: se pregătea să plece la vânătoare de cocoși de munte. Tăcu o vreme, apoi răspunse întunecat:

— Mai aștept...

— Ce mai aștepti? ridică glasul bătrânul. Spune, ce? Biata maică-ta cade din picioare, nu mai dovedește cu munca în toată casa!

— Am să mai aștept...

— Ptiu, păcatele mele, doamne iartă-mă!

Cât și-a bătut capul Erofei Cuzmici — degeaba: băiatul nu voia să se însoare. În sfârșit, înțelese că-și pierde vremea de pomană și se hotărî să pornească treaba după obiceiul din bătrâni. Chiar atunci trecea prin dreptul casei moș Silantie. Erofei Cuzmici îl chemă înăuntru și-i vorbi, cu un aer de îngrijorare:

— E vorba de un lucru tare însemnat, moșule! Un lucru care nu mai suferă întârziere. Trebuie să te duci să pețești o fată. Mai ești în stare? Nu ți-ai pierdut obișnuința?

Moș Silantie își opri capul care-i tremura și-și aținti cu greu asupra lui Erofei Cuzmici ochii spălăciți de bătrânețe.

— Să... să pețesc o fată?... Da ce te-a apucat, Erofei Cuzmici? O să râdă de mine tot colhozul!

— De ce să râdă, moșule? Ce e de răs? Ce-ar fi, adică, să te duci și să stai de vorbă cu oamenii... atâta lucru ai putea să faci.

— Să pețesc eu? Și moșul se cutremura de răs. Dar flăcăul singur nu e în stare?...

— Doamne, moșule, făcu înciudat Erofei Cuzmici, încrețindu-și fruntea. Cum poate băiatul să se însoare singur? Ce tot spui...

— Adevărat că pentru vremurile de azi, flăcăul tău e cam lasă-mă să te las, se învoi moșul. Unul ca el n-o să tulbure apele de pomană... Nu degeaba se zice că cel voinic nu-i bătăuș. Bun băiat!

Erofei Cuzmici dădu din mână cu necaz și se întoarse din nou spre feciorul său:

— Ei haide, spune, la cine să se ducă?

— Nu ne face de răs în fața oamenilor, tată! îi răspunse Andrei, și cartușele din mâna lui începură să sune.

— Râsul nu-i fum, să te usture ochii de el! Haide, spune!

— Nu spun nimic.

— Nu te încăpățâna, Andreica! îl amenință bătrânul Silantie, hotărându-se pe neașteptate să arate că tot mai știe ceva din meseria lui uitată. Că de nu, mă duc s-o pețesc pe Fenia cea neroadă, să te-nveți minte!

La drept vorbind, Andrei se gândea și el la însurătoare. Dar în inima lui nu era loc decât pentru o singură fată: Marica Logova. După întâmplarea din grădina de zarzavat, o avea zi și noapte înaintea ochilor și se mistuia în taină de dragul ei. Dar deocamdată îi era frică să se și gândească la însurătoria cu Marica.

— Ce v-ați legat de mine? se răsti el, când văzu că și moș Silantie se hotărăște așa deodată să ia partea lui tată-său. Până acum aveam numai unul pe cap, acum am doi... Ia lăsați-mă în pace! Și adăugă, pe neașteptate: Am să mănânc eu singur;

— Singur?... îl întrebă tată-său. Și cu cine?

— Găsesc eu una mai bună decât Fenia cea neroadă!

— Dar spune, măcar așa, cam cine...

— Marica Logova.

Câteva clipe, Erofei Cuzmici îl cercetă din ochi cu neîncredere, apoi îl întrebă, în ciudat:

— Da ce-i cu tine? Nu cumva ai înnebunit?

— De ce?

— Ești un dobitoc, un mare dobitoc! începu să strige Erofei Cuzmici de răsuna casa. Cea mai strașnică fată din colhoz... Și ce mândrețe, și ce deșteptăciune! Și dintr-un neam de oameni cumsecade... Ce să mai vorbim, odată fată!

— Apoi, una ca asta vreau și eu.

— Dar ea, o să te vrea pe tine? Te-ai gândit la asta? Ce-ți mai trece prin minte! Uitați-vă la el, dacă n-a înnebunit! Nu și-a bătut ea destul joc de tine? Nu-ți ajunge?

— Nu, n-o să te ia! sări cu gura și moș Silantie.

Dar Andrei, care de obicei se dădea bătut cu ușurință, de data asta o ținu pe-a lui, hotărât: că el nu se însoară decât cu Marica Logova. Și făgădui că o să vorbească el însuși cu ea și încă cât de curând. Bombănind, Erofei Cuzmici se învoi să mai aștepte.

Seara, Andrei o întâlnește pe Marica la o petrecere. „Eh, fie ce-o fi! își zise el, aprins. Am să-i vorbesc chiar astă-seară!” Dar Marica, văzându-l că se așează mai la o parte, începu îndată să-și rotească ochii cei negri și să șușotească cu prietenele ei. Înțelegând că pune la cale o nouă năzdrăvănie, Andrei se sfii dintr-odată și se lăsă păgubaș de tot ce-și pusese în minte.

Aplecându-și moțul asupra armonicei, cântărețul slobozi tonul.

Marica făcu un pas înainte, își puse mâinile în șolduri și, în timp ce armonistul își trecea degetele peste năstureii albi ai clapelor, își măsură prietenele cu o căutătură leneșă și vicleană, apoi își scutură cozile, în timp ce volănașele bluzei începură să i se zbată pe piept:

*Nu mai bate, inimioară,
Nu mai bate, surioară,
Ca venit drăguțul, iată,
Cu cămașa înflorată...*

De cealaltă parte a cântărețului cu armonica se așeză Sofia Veselova și, ducându-și mâna la inimă, se uită la Marica cu prefăcută îngrijorare, apoi urmă cu glasul ei grosuț, din piept:

*Copăcel cârlionțat,
Fără vânt s-a-nflorat...
Surioară, mult mi-e teamă
Că el nu te-o lua în seamă!*

Andrei înțelese că fetele vor să glumească iarăși pe seama lui și, căutând un moment prielnic, plecă pe furiș de la petrecere. Tată-său îl întâmpină în prag, întrebându-l:

— Ei, cum a fost?

— Mi-a spus c-o să se mai gândească, minți Andrei, posomorât.

Nădăjduia că bătrânul, prins cu reparatul hamurilor colhozului în vederea muncilor de primăvară, o să uite curând de însurătoarea lui. Dar Erofei Cuzmici hotărâse cu tot dinadinsul să ducă treaba până la capăt. Dacă Andrei se ducea seara la club sau la plimbare, a doua zi dimineață îl și întreba cum merge treaba cu peșitul.

Peste o săptămână, cum nu mai găsea ce să născocoască, Andrei ti răspunse:

— Mi-a spus că nu mă vrea. Cu niciun chip...

— Cum nu te vrea? se burzului Erofei Cuzmici. Toată săptămâna din urmă, tot gândindu-se la Marica, se deprinsese fără să vrea cu ideea că fata o să-i intre noră-n casă.

— Uite-așa, nu mă vrea.

— Eh, păcatele mele!...

Spre seară, Erofei Cuzmici o întâlnește pe Marica în curtea colhozului și, fără să se mai poată stăpâni, începu în gura mare:

— Cum s-ar zice, nu vrei să știi de neamul nostru, hai? Ce-ți trebuie atunci? Vreun șef din conducerea raionului? Unul de cel cu servietă? Nu, fată, vezi să nu dai greș. Că nici noi nu suntem de lepădat, s-o știi de la mine! Despre băiat s-a scris și la gazetă... Ia te uită la ea cum umblă cu nasul pe sus!

— Erofei Cuzmici... îngăimă Marica, încremenită. Ce-i cu dumneata? Despre ce-i vorba?

— Iar s-o iau de la capăt? Că doar de-o săptămână întreagă îți bate capul băiatul. Dar eu am să ți-o spun de-a dreptul: dacă o să iei unul din cei cu servietă, apoi o să te căiești cât îi trăi! Uite, așa o să fie! Ține minte vorba mea. Ia te uită ce i-a mai intrat în cap...

Îndată după aceea, Marica veni ca din întâmplare la club, unde Andrei repara scena. Când o văzu, Andrei era cât pe ce să scape rindeaua din mână: simțise cu toată inima că în clipa aceea se va petrece un lucru neînchipuit de important pentru toată viața lui.

Peste puțin, ședeau amândoi pe scândurile noi, care miroseau a pucioasă și, ținând-o pe Marica de mână, el îi spunea:

— Bine, dacă te învoiești, o să-ți fiu credincios până la moarte. Scutură din cap, ca și cum îi era greu de-atâta

fericire, iar Marica văzu cu mirare că în ochii lui străluceau lacrimi. Da, toată viața mea o s-o trăiesc alături de tine...

Curând după aceea făcură nunta.

V

Fără să-și ascundă fericirea, Marica se învârtea veselă și fără astâmpăr prin casă. Bucuria de a-l fi văzut pe Andrei îi înăbușise pentru câțva timp toate celelalte gânduri. Așa fusese ea totdeauna: dacă se bucura, o făcea fără să se ascundă, parcă anume ca s-o pizmuiască toți cei din jurul ei; iar dacă se întâmpla să se mânie, apoi să ferească Dumnezeu pe toată lumea! Din prima clipă, când abia își zărise bărbatul, simțise cu tot sufletul cât de minunat, cât de ușor o să-i fie de aci înainte alături de el. Acum își dădea seama și mai bine cât de mult îi lipsise Andrei și cum, în lipsa lui, toată vara, sufletul îi fusese întunecat și pustiu, ca un cuib de păsărele părăsit...

...Ca un oaspete de seamă ce era, Loznevoi a fost ospătat în odaia cea mare. Toți ceilalți mâncau la bucătărie. Marica trebui să se ridice de câteva ori, ca să-i ducă ce-i trebuia. Asta o necăjea. N-ar fi vrut să se despartă nicio clipă de Andrei, niciuna! Era atât de fericită lângă el, încât nu se mai gândea la nimic, nici măcar la faptul că mâine dimineată fericirea ei se va sfârși...

După cină, Marica îl luă pe Andrei la o parte și-l întrebă, arătând cu capul spre odaie:

— De ce l-ai mai adus și pe ăsta?

— Pe comandant? Da ce-i cu el?

— Nu-mi place.

— Ce tot spui? E un om cumsecade.

— Cumsecade!... Se uită la mine ca un cotoi la oala cu smântână! Bărbații ăștia... La toți le-aș scoate ochii! făcu Marica mânioasă și încheie vorba scurt, căutând să arate

prin asta cât îi era de nesuferit străinul acela. Nu vrei să-ți încălzesc baia?

— N-ar strica, se bucură Andrei.

— Uite, îndată!

Se repezi spre tindă, dar se opri în prag și, făcându-i lui Andrei semn să se apropie, îi șopti, apăsându-i ușor mâna pe piept:

— Nu vii să mă ajuți?...

Baia era dincolo de grădina de zarzavat, într-o văgăună unde creșteau laolaltă aluni, mesteceni și lemn câinesc. Acolo, în văgăuna aceea liniștită, furișându-se parcă de toamnă, frunzișul verde stăruia încă.

Se însera. La apus, pe cerul de un roșu-adânc, se înălțau răsucindu-se în spirală nori negri de fum.

Mai departe — asemeni unei cetăți cu mii de turnuri vechi și întunecate, cu largi cupole care abia scliffeau în răsfrângeri de aur — pădurea se cufunda în înserare. Dar pe deal, în Olhovca, era încă ziuă bine și toate aveau un aer de sărbătoare: și mestecenii, și tufele de pe povârnișuri, și acoperișurile caselor, și geamurile, — toate erau învăluite într-o lumină purpurie. Iar pe cerul limpede atârna, fără niciun rost, luna de aramă, de-ți venea, dacă te uitai mai mult la ea, să iei un băț și s-o încerci să vezi cum sună...

În timp ce-i pregătea baia, Marica nu-și lăsă o clipă bărbatul de lângă ea. Și toate câte le făcea, le făcea pripit, cu o grabă în care se simțea un fel de neliniște. Vorbea repede și fără șir: când îl întreba despre militărie, când îi spunea ce dor i-a fost de el, când îi povestea noutăți de prin sat.

Focul începu să pâlpeie vesel în soba de piatră. Atunci Marica se strânse ușor lângă umărul lui Andrei și-i șopti:

— Uite-așa îmi arde și mie ceva vesel în suflet... arde și trosnește... Auzi tu ce-ți spun? Poate că alți oameni n-au parte în toată viața lor de atâta fericire cât simt eu acum... Dar tu?

— Eu, vezi tu... — și Andrei se opri, încurcat — uneori e lumină în sufletul meu, alteori e fum, ca aici în baie...

— Fum?... Cum, tu nu te bucuri?

Andrei simțea cât de fericită era Marica și n-ar fi vrut să-i aducă aminte că această întoarcere, ne-la-vremea ei, era doar o bucurie trecătoare.

— Poate din pricina tatei? îl iscodi femeia.

— Din pricina lui..., șopti Andrei.

— Lasă, dă-l încolo! se supără Marica. Nu te mai gândi la el, Andriușenca. Nu vreau să te gândești acum la lucruri de astea...

— Nici ea nu vreau, dar îmi vine, așa... oftă Andrei. Dacă rămâneți pe loc, ce-o să se întâmple cu voi? Bătrânul și-a trăit traiul, dar tu? Mi-e groază când mă gândesc... Ascultă... Mamă-ta a plecat?

— Pleacă la noapte.

— Du-te cu ea.

Marica se strânse din nou lângă umărul lui.

— Nu, Andriușa, răspunse ea încet, nu-i bine așa. Dacă am venit între ai tăi, cu ei rămân. Ce să-i faci? Rămân ei, rămân și eu. Altfel nu se poate.

Scormoni cu vătraiul tăciunii aprinși, apoi zise:

— Ard bine. Hai s-aducem apă.

— Bagă de seamă să nu-ți pară rău mai târziu.

— Nu te mai gândi, că n-o să-mi pară... Haide!

Lângă izvor, se așeză strângându-și rochia sub ca și-l apucă pe Andrei de mână:

— Știi tu de ce te iubesc eu atâta?

— Cine să te mai înțeleagă! surâse Andrei.

— Pentru că ești întocmai ca izvorul ăsta, urmă Marica, strângând la piept mâna lui Andrei. În toate semenii cu el, în toate!... Spune, de ce râzi?... Și ochii tăi sunt ca izvorul: așa-s de liniștiți, și parc-ar fi negri, dar când te uiți de aproape e atâta lumină în adâncul lor, că vezi prin ei... Ei, de ce râzi? Și oricâtă apă ai lua din izvor, el trăiește, trăiește mereu... E veșnic. Așa ești și tu.

Andrei îi mângâie părul.

— Nu orice izvor e veșnic, Marica... Curge, curge, și deodată... gata! Nu mai este!

— Nu-i adevărat! sări ca arsă Marica. Dacă seacă într-un loc, iese la iveală mai încolo. Și acolo unde-a ieșit, trăiește înainte. Să nu spui altfel: izvorul e veșnic. Și așa ești și tu... Hai să ducem gălețile!

Andrei încercă să le ducă singur:

— Lasă-mă pe mine.

— Nu, amândoi, Andriușă! Le punem pe-un băț...

În timp ce umplea cada cu apă, Marica se uită împrejur, frecându-și ochii de fum.

— Ar trebui să mătur un pic aici. E murdar pe jos. Mă duo să rup câteva nuiele... Dar se întoarse din drum: Nu, nu așa. Hai și tu cu mine!

Se duseră în păduricea de mesteceni. Andrei alegea nuielele fără grabă și le rupea cu grijă, în timp ce Marica le smulgea cum apuca, curățindu-le repede de frunzele îngălbenite.

— Nu te grăbi așa, o dojeni Andrei. Repezito!

Marica se îndreptă din mijloc și se propti în fața lui, lăsându-și în jos mana în care ținea crenguțele. Înălțându-și capul, ea aruncă o privire lui Andrei. În lumina înserării, ochii ei străluceau ciudat, iar buzele întredeschise îi ardeau ca-n friguri.

— Andriușă! vorbi ea încet, ca și cum s-ar fi speriat de ceva. Andriușenca! repetă mai tare, și deodată se repezi spre el și se ghemui la pieptul lui, scăpând crenguțele din mână...

— Dar o să ne vadă lumea! se feri Andrei, cu obrajii aprinși.

...După aceea, rămaseră un timp pe povârnișul râpei. Într-un târziu, Marica vorbi cu un glas îndepărtat, ca și cum a-ar fi fost al ei:

— O să mă oflesc, Andrei, fără tine. Și, pipăind pământul cu mâna: Uite, întocmai ca crenguța asta... Au

rupt-o și gata: s-a dus viața din ea... Acuși se ofilește...

Andrei tăcu și-și scoase punga cu tutun. Apoi, cu mâna lui mare, o strânse pe Marica la piept:

— Nu te întrista, rândunico. Nu mi-ai spus chiar tu că o să trăiesc cât lumea? Mi-ai spus. Așa că, vezi, o să mă întorc...

— Dar când?

— Cine poate să știe?

— Atunci, uite ce-i, zise ea, cu tonul cu care vorbea de obicei serios. Să te-ntorci cât mai repede... Mă auzi?

...Așa se sfârși fericirea Maricăi.

Se culcară în odaia cea mare. Marica ar fi vrut să stea toată noaptea de vorbă cu Andrei. Dar el, după drumul lung și după baia fierbinte, adormi repede și începu să sforăie adânc și greu. Marica îl auzea pentru întâia oară sforăind prin somn. Încercă să-l întoarcă pe-o parte, dar n-avea destulă putere: era greu ca piatra din fața cerdacului. Și în clipa aceea, Marica înțelese cât de mult se schimbase Andrei al ei într-o vară. Atunci, cum o să se schimbe el dacă războiul mai ține multă vreme? O să fie cu totul alt om! Uite, mâine pleacă, și niciodată, niciodată n-o să-l mai vadă așa cum a fost, așa cum este și acum, acela pe care l-a îndrăgit și pe care-l iubește încă... Și cine știe dacă s-o mai întoarce, măcar? Marica simți un fior trecându-i prin spate. Îi venea să strige: „Andriușenca! Inima mea! Nu pot să trăiesc fără tine! Mă auzi? Nu pot!” Îi atinse cu mâna capul tuns mărunț Totdeauna îi plăcuse să se joace cu părul lui moale și cârlionțat Acum, simțindu-l sub mână scurt și aspru ca peria, se gândi încă odată că războiul i-a și luat ceva din ceea ce-i era drag la el, că războiul o să i-l ia mâine de acasă, târându-l ca un vârtej în prăpastia fără fund...

I se făcu frică. Simțind că nu mai poate îndura, că e gata să urle de să răsunе toată casa, coborî încetișor din pat și, în vârful picioarelor, să nu-și trezească oaspeții, ieși în cerdac.

Toată partea dinspre apus a cerului era aprinsă de lumina purpurie, ușor tremurătoare, a incendiilor nevăzute de după pădure. De undeva, venea miros amărui de fum. Spre răsărit, cerul era cufundat în bezna de nepătruns a nopții de octombrie. Dinspre codrii din apropiere venea aer umed și rece: se apropiau zilele ploioase de toamnă.

Simțind sub picioare frunzele scuturate din mesteacăn, Marica se gândi că și Andrei e acum asemeni acestor frunze. Și pe el o să-l ia vântul și o să-l ducă cine știe unde...

VI

În zorii zilei, o ceață deasă învălui pământul. Valurile ei liniștite și tulburi se legănau molatic peste dealurile din jurul Olhovcăi. Pe-alocuri, se deslușeau abia în lumina tot mai rumenă, spinările colinelor și, asemeni unor faruri părăsite în ceață, se înălțai deasupra lor brazii negri, zimțuiți. Numai pe dealul Olhovcăi era mai multă lumină.

Alevtina Vasilievna se trezi înaintea tuturor. După ea se trezi Marica. Era palidă: nu închisese ochii aproape toată noaptea.

Încercând să nu facă zgomot, femeile începură să-și caute de treabă pe lângă cuptor. Trăiau în bună înțelegere, iar grija de fiecare clipă pentru Andrei întărise prietenia lor caldă și bună. Cu toate că era deprinsă, Alevtina Vasilievna răbda cu greu stăpânirea aspră a lui Erofei Cuzmici și, fire liniștită și blândă, își găsea o mângâiere în prietenia nurorii sale. În timp ce pregăteau cele trebuitoare lui Andrei pentru drum, femeile vorbeau în șoaptă lângă cuptor.

Trăgând cu urechea la sforăitul lui Erofei Cuzmici, Alevtina Vasilievna își șterse cu băgare de seamă lacrimile de pe obrazul gras și nădușit și întreabă:

— Nu ți-a spus, pleacă departe?

— De unde să știe el, mamă? îi răspunse Marica, și un surâs amar se ivi pe buzele ei uscate. Cred că nu mai departe de Moscova. După cum știu, dincolo de Moscova n-au fost niciodată războaie...

— Și după aceea o să se-ntoarcă?

— Dar cum să nu se-ntoarcă, mamă?

— Of, doamne! O să-și rănească picioarele, bietul Andriușa!

— I-am dat obiele de schimb...

— Dar ciorapi? Vezi de-i mai pune și niște ciorapi! porunci Alevtina Vasilievna. Așteaptă, fată... Nu cumva ți-o fi spus de ce se tot trag ei așa, îndărăt? Te pomenești că nemții ăștia or fi mai tari decât ai noștri, ori, știu și eu, mai iscușiți?...

— Nu știu, mamă. Doar nu i-am văzut...

— Ei, află du nu! făcu pe neașteptate Alevtina Vasilievna, cu hotărâre, îndreptându-se din mijloc. Să mă bată Dumnezeu, dar eu nu pot să cred că poate să-i biruie cineva pe ruși! Ai să vezi că ai noștri or să-și occhească un loc mai bun... Doamne, fato, dar un șal de legat la gât i-ai pus? Că mâine-i iarnă...

— Of, mamă, o să-i fie greu, — se împotrivi Marica. Încep luptele, trebuie să alerge...

— Dar pentru ce să alerge? Pune ranița jos și se bate... Din curte se auzi lătratul furios al dulăului. Câțiva soldați îl căutau pe Loznevoi. După ce-l treziră, îl chemară afară.

Aruncându-și mantaua pe umeri și frecându-și fruntea pe care cădeau șuvițe de păr ciufulit și decolorat, Loznevoi ieși pe cerdac, somnoros și posomorât. Neliniștea îi zgâria sufletul ca o gheară de pisică. În cerdac îl aștepta adjutantul superior^[1], locotenentul Hmelco, un tânăr cu obrazul copilăresc și fraged. Uitându-se spre răsărit, unde se străvedea prin ceață revărsatul zorilor, Loznevoi îl întrebă cu îngrijorare:

— Ce s-a întâmplat?

— N-am vrut să mai intru în casă... începu Hmelco.

— Dar ce este, ce s-a întâmplat?

— Iată ordinul. Și Hmelco îi întinse o hârtie. Plecăm, imediat.

Loznevoi luă hârtia, apoi întrebă:

— Unde e statul major al regimentului? Tot acolo?

— A și luat-o înainte.

— Itinerariul e același?

— Da!

Loznevoi împături ordinul și-l băgă în buzunarul de la pantaloni. Stăpânindu-și tulburarea, răsuflă adânc și zise cu glas înăbușit:

— Bine, Hmelco, executarea!

— Am înțeles.

— Hrana o dăm oamenilor pe drum?

— Pe drum. Bucătăriile clocotesc.

Locotenentul Hmelco ar fi putut să plece, dar, aruncând o privire iute spre agent, adăugă încetișor:

— Nemții sunt aproape!

— Ai auzit tu?

— Nu mai încape îndoiala, întări Hmelco. Azi noapte au trecut prin sat refugiați. Alergau ca ieșiți din minți. Ziceau că nemții au scăpat la șosele... Și gonesc, de nu se aude decât o huruială neîntreruptă. Nu m-aș mira să ne pomenim într-o capcană. Ostașii au aflat și n-a mai dormit niciunul. Sunt neliniștiți, umblă prin sat.

— Bine, Hmelco. Du-te și execută ordinul!

În timp ce Loznevoi stătea și vorbea cu, Hmelco, toată lumea din casă se sculase. Erofei Cuzmici stătea pe gânduri lângă masă, scărpinându-și pieptul alb și gras. Lângă prag, săltându-și umerii puternici, Andrei își trăgea cizmele, voinicește. Costea era gata îmbrăcat și-și freca ochii mici, clipind la lumina focului din vatră. Gospodinele șușoteau lângă cuptor. Toată lumea era neliniștită de faptul că Loznevoi fusese trezit din somn la un ceas atât de nepotrivit și chemat afară.

Trecând prin bucătărie, comandantul intră în odaie. Dar după o clipă, lăsându-și acolo mantaua, se arată din nou în prag cu centura în mână.

— Caii au mâncat? îl întreabă el pe Costea.

— Sunt gata de drum, răspunse acesta.

— Unde plecați așa, cu noaptea-n cap? întreabă Erofei Cuzmici.

— Serviciul, tătucă! Și ochii lui Loznevoi sclipiră. Smuci odată de curea și se încinse. Serviciul...

— Cum s-ar zice, plecați mai departe?

— Așa-i ordinul, tătucă.

— Și nu mâncați nimic?

— Îmi expediez oamenii și mă întorc pe-aici...

Andrei, care stătea în prag, se îndreptă din mijloc. Cu cămașa largă vârată în pantaloni, în lumina slabă a dimineții, părea și mai puternic și mai ars de soare. Era îmbospătat de somn și de baia din ajun, dar privirea-i rătăcea, îngândurată și mohorâtă.

— Plecăm chiar acum, tovarășe comandant? întreabă el.

— Da, îndată se dă adunarea, îi răspunse Loznevoi din mers. Dar dumneata, Lopuhov, n-ai de ce să te plângi. Ai avut noroc.

— Cum am avut noroc, tovarășe comandant?

— Mai întrebă? Ai fost acasă...

— Vai de norocul meu, oftă Andrei în gura mare, cu amărăciune. O fericire cu asta îți frige inima! Parca mi-a bătut-o careva cu urzici... Crezi că e ușor lucru să te retragi prin satul tău!

— Da, dar i-ai văzut pe-ai tăi...

— Ieri eram ca amețit, zise Andrei mai potolit. Dar astăzi nu mai sunt.

După ce plecă Loznevoi cu Costea, în bucătărie stăruie câteva clipe o tăcere apăsătoare. Toți știau, încă de ieri, că în dimineața aceea Andrei o să plece mai departe. Și totuși, plecarea lui avea parcă ceva neașteptat...

Erofei Cuzmici își sprijini de masă mâna stângă, în timp ce pumnul drept îi atârna, moale, în jos. Alevtina Vasilievna și Marica se strângeau una-n alta într-un colț întunecat al bucătăriei, abia luminat de focul din sobă. Toți se uitau în tăcere la Andrei. El își aduna lucrurile de prin casă. În sfârșit, Erofei Cuzmici rosti cu glasul sugrumat:

— Ei, bagă de seamă, Andrei! Bagă de seamă!

— Nu-i nimic, tată, o să fie bine.... îi răspunse Andrei.

— Bagă de seamă, băiete, și luptă-te cu socoteală! De lângă cuptor se auziră sughițuri de plâns.

— Hei, voi de colo! — tună Erofei Cuzmici către femei — nu mai bâzâiți atâta! Doar nu-i copil mic. A prins la minte. E om în toată firea! Și pe neașteptate, fără să se mai poată stăpâni, îl dojeni pe fecioru-său pentru vorbele de aseară, din grădină. Da, până și lui tată-său îi dă lecții!

Andrei lăsă sacul de spate din mână.

— Nu, tată, încă n-am prins la minte, răspunse el dintr-o dată, cu glas tăios. Abia acum încep să prind... Dar tu, dacă rămâi aici, vezi să nu ți-o prăpădești și pe aceea câtă o mai ai!

Erofei Cuzmici se uită la el buimăcit: Adică cum?... Ia stai... ce-i cu tine?

— Că dacă ți-o prăpădești acum, — urmă Andrei, — apoi e greu să mai prinzi la minte a doua oară! Și în vremuri ca astea, nu-i mare lucru să ți-o prăpădești.

— Aha, asta voiai să spui?... Erofei Cuzmici se ridică și-și propti în piept barba lui lată. Eh, acumă văd și eu că ești om în toată firea!

Cât ar fi vrut Andrei să stea liniștit cu ai lui, într-un ceas ca acela! Dar între ei, pacea se rupsesse. Era ceva apăsător și dușmănos în casa aceea... „Parcă-i un fum care te năbușe, se gândi Andrei. Ți se strânge inima!” Și aruncându-și mantaua pe umeri, ieși în curte cu o mare greutate pe suflet. Pentru întâia oară în viață, vorbise atât de aspru cu tatăl său, și-l durea că o făcuse împotriva voinței sale și, parcă înadins, chiar în clipa despărțirii...

Deasupra curții foșneau, scuturându-și frunza, mestecenii lui dragi. Sub hambar cânta un cocoș, bătând din aripi. Zărindu-și stăpânul cel tânăr, dulăul se ridică de lângă prispa hambarului, își arcui spinarea și căscă cu zgomot, clănțănind din dinți. De sub streășină șopronului zbură o vrabie, dând parcă semnalul de plecare stolului întreg. În curte, toate erau întocmai ca în copilăria lui...

Mângâind câinele din treacăt, Andrei străbătu curtea călcând ușor pe pământul rece și deschise porțița spre grădina acoperită cu argint de brumă. Simțea nevoia să fie singur. Ajuns în spatele șopronului, își lipi de perete umărul și obrazul înfierbântat.

Cu trei luni în urmă trăise pentru întâia oară durerea despărțirii de casă și de-ai lui. Dar atunci pleca spre Apus, în întâmpinarea războiului, lăsându-i pe cei dragi departe, în urmă, la adăpost de orice primejdie — pe când acum pleca spre răsărit, lăsându-i în voia dușmanului. Ce-o să se întâmple cu ei? Ce-o să se întâmple cu Marica? Era înspăimântător de dureros să plece pentru a doua oară de acasă...

VII

Andrei mergea din nou spre răsărit...

În timpul nopții, toamna suflase îngheț peste câmpii, ștergând cele din urmă culori ale verii. Pe câmp, totul era veșted și pălit, încotro îți aruncai ochii, vedeai numai moarte și pustiu. O singură, dată Andrei zări pe povârnișul unui deal, strecurându-se printre buruienile care, o vulpe... În mijlocul câmpiilor goale și spălăcite, pădurile ruginii păreau rășfrângerii de lumină. Odată cu răsăritul soarelui începu să bată și vântul. Ca și ieri, frunzișul foșnea, scuturându-se. Vârtejuri de frunze zburau spre răsărit. Și Andrei simți din nou durerea adâncă de a fi pierdut tot ce-i fusese drag, tot ce era legat cu trăinicie de viața lui.

Marica îl petrecu până departe, cine știe unde, după ieșirea din sat.

Rămași în urma batalionului, mergeau singuri pe drum. Nu le venea, ba chiar le era frică să vorbească de despărțire. Pășeau în tăcere. Rareori, ca să se mai trezească din gândurile lor, își aruncau vorbe fără rost, lipsite de înțeles, cu totul nepotrivite cu clipa aceea. Iar în urma lor venea domol Cernea, dulăul.

Se opriă lângă podețul de peste râu, dincolo de care se deslușea desișul unei pădurici de mesteceni. Andrei o luă pe Marica de mână. Fața femeii era liniștită și gravă, așa cum fusese toată dimineața. Dar deodată o văzu îmbujorându-se. Se uită la Andrei, ca și cum nu-și mai putea lua ochii de la el. Iar în ochii întunecați se oglindeau și razele soarelui, și cerul, și ploaia roșcată a frunzelor. După ce se uită lung la el, își coborî privirea și zise, încet și simplu:

— Asta-i tot, Andriușa. Asta-i, dragul meu...

Andrei o strânse cu patimă la piept:

— Marica, rândunica mea!

— Acum, du-te! Și buzele ei abia se mișcau.

— Rândunica mea...

— Atâta să știi: că am să te aștept! zise ea deodată mai tare și, fără să-și mai poată stăpâni durerea, se ghemui toată la pieptul bărbatului.

Andrei simți pe mână o lacrimă din ochii ei și parcă un val de vânt fierbinte îl lovi peste obraz. Strângând-o mereu la piept, îi șopti:

— Am să mă-ntorc. Auzi tu?...

Dar, fără veste, își îndepărtă nevasta de el. Și ea simți, pentru întâia oară, cât de greu îi venea să se despartă de ea... Strigă îngrozită printre lacrimi:

— Du-te Andriușa, du-te!

Andrei trecu peste podeț, călcând repede și apăsător. Nemișcată, Marica se uita în urma lui și nu mai avea putere nici să ridice brațul, să-i facă un semn cu mâna...

În desişul păduricii de dincolo de pârâu, Andrei se opri să-şi potrivească sacul de spate pe umeri, când simţi că-l ajunge cineva din urmă. Se uită îndărăt. Pe drum venea în goană, cu limba scoasă. Cernea dulăul.

— Hei, încotro? îi strigă Andrei.

Ajungând lângă el, Cernea începu să i se gudure la picioare.

— Prostule! făcu omul, mai îmbunat. Eu mă duc departe! înţelegi tu? Şi nici măcar nu ştiu când mă-ntorc. Înţelegi? Marş acasă!

Dar câinele nu pleca. Se învârtea în jurul lui, învăluindu-l într-o privire tristă şi blândă. Şi deodată, Andrei se îngrozi la gândul că-şi părăseşte, pentru cine ştie cât timp, sau poate chiar pentru totdeauna, casa părintească.

— Cernea! şopti el, haide, du-te. Du-te la Marica! Eh, Cernea! Eh, băiatule! Şi fără veste căzu în genunchi, strângând dulăul în braţe. Măi Cernea! Măi dragule! strigă apoi în gura mare.

Dar peste o clipă, dezmeticindu-se, lăsă câinele din braţe.

— Înapoi! Pleacă acasă!

Dulăul se uita la stăpân, nedumerit şi supărat.

— Înapoi!

Câinele o zbughi în tufişuri în tăcere. Fără să se mai întoarcă, Andrei o luă grăbit în urma batalionului.

VIII

Zvonurile despre înaintarea grabnică a nemţilor pe şleahuri stârniseră în sufletul lui Loznevoi o adâncă îngrijorare. Primejdia îl urmărea pas cu pas. Era limpede: azi, mâine, vor trebui să lupte. Pentru Loznevoi, era cea dintâi bătălie. Ce-i pregătea moarta, oare?...

Regimentul maiorului Voloşin, din care făcea parte batalionul lui, se formase abia la sfârşitul verii. Făcuse

instrucție la Opocica, pe râul Velicaia, dar nu ajunsese să-și termine nici pe departe pregătirea de luptă. La trei Octombrie, trupele fasciste germane rupseseră Frontul nostru de Vest și se îndreptau spre Moscova. Regimentul lui Voloșin (din divizia lui Borodin) se afla sub ordinele armatei N., care se retrăgea în sectorul Rjevului. În săptămâna cât ținuse retragerea până la Olhovca, regimentul lui Voloșin n-avusese prilejul să lupte: dușmanul încerca să strângă armata N. în clește pe flancuri și, din ordinul statului major al frontului, ea se retrăgea în grabă spre răsărit.

Dar acum, Loznevoi simțea până-n adâncul ființei lui că lupta cu dușmanul nu mai putea fi înlăturată.

În dimineața aceea, se uita cu o atenție mai stăruitoare decât de obicei la ostașii lui. Urcat pe o movilă, nemișcat, cu mâinile la spate, petrecea cu ochii batalionul care părăsea Olhovca. Și ochii lui cenușii și ascuțiți priveau țintă pe sub cozorocul șepcii, coloanele de oameni care-i treceau pe dinainte. Vedea el bine: ostașii erau obosiți de marșurile fără sfârșit, de nopțile nedormite, de alarmele neîntrerupte, de neliniște și grijă. Echipamentul lor ars de soare duhnea greu și acru a sudoare. Oamenii slăbiseră, fețele lor erau pârlite de vânt, privirile arătau îngrijorare și nu puteai citi în ele decât gânduri tulburi.

Oftând, Loznevoi se întoarse spre casa lui Lopuhov.

Costea punea șeile pe cai, iar din casă se auzea tunând glasul mânios al lui Erofei Cuzmici. Loznevoi se opri lângă cerdac și se uită nedumerit la ostaș.

— E foc și pară! zise Costea zâmbind. Își muștruluiește baba...

Auzind pași pe cerdac, Erofei Cuzmici se potoli. Când Loznevoi și Costea intrară în casă, bătrânul se plimba prin odaie scârțâind din cizme. obrazul îi era încruntat și barba răvășită. Femeia zăcea culcată pe pat, cu brațele desfăcute într-un gest de neputință. Vasiatca stătea lângă ea abătut, netezindu-i părul rar, despletit.

Poftindu-și oaspeții să se așeze la masă, Erofei Cuzmici arătă cu capul spre pat:

— O vezi, mămuca? Și-a petrecut băiatul și acuma zace... Iacă ce-nseamnă să-ți iei rămas bun de la fecior! Parcă ți se rupe ceva în inimă...

Intră în bucătărie și caută în cuptor.

— E în tingire, zise femeia cui glas stins, fără să se urnească din loc.

— Știu! Stai acolo culcată!

Bătrânul aduse tingirea cu friptură de berbec și începu să pună masa. Loznevoi se uită în jur și întreabă:

— Cum, singuri? Și nora?...

— S-a dus să-l petreacă.

— Nu i-am văzut trecând.

— Au luat-o, singuri, pe-alături de drum.

— Mda, i-e drag... făcu Loznevoi, gândindu-se la Marica.

— Cine mai știe! răspunse Erofei Cuzmici în doi peri, tăind felii mari dintr-un codru de pâine pe care-l ținea strâns la piept. Cine mai pricepe muierile din ziua de azi? Acum moare după tine, și cât ai făcut-o pe după colț... gata, nu te mai iubește! Astea-s mori de vânt, nu muieri!

— Ce tot îndrugi acolo? gemu femeia. Nu păcătui...

— Tu să taci! Ție ți se pare că știi mai mult decât toată lumea! Cunoscu cu sămânța voastră de muieri; vi s-a dat și vouă un pic de libertate, și voi vă luați de zece ori pe-atâta... Asta nu-i dragostei Asta nu-i dragoste, ci praf în ochi!

Erofei Cuzmici scoase din dulap o cană de o jumătate de litru, cu un rest de votcă pe fund. Măsurând-o din ochi, turnă votca în cești. Trăgând apoi o ceașcă spre colțul mesei, zise:

— Atâta mai am. Am vrut să i-o dau băiatului, dar el nu pune un strop în gură: pesemne că i-e sufletul amar și fără asta...

Mâncară un răstimp în tăcere. Apoi, ca și cum ar fi urmat o discuție începută mai demult, Loznevoi își întreabă

gazda, închizând ochii pe jumătate. Și, în lumină, pe fața deschisă, ochii lui își pierdură parcă strălucirea metalică și aspră:

— Va să zică, v-ați hotărât să nu plecați?

— Unde să plecăm? se porni Erofei. Cuzmici. Uite-te colo, la baba mea. Pe lângă casă tot o mai duce ea, târâș, dar cum oi lua-o de-aici, după o verstă își dă ochii peste capi Ce să fac cu ea? Iar dacă s-o mai întâmpla și vreo panică pe drum, apoi nu-mi rămâne decât să mă întind și să mor și eu lângă ea! Muiere neputincioasă... Înainte vreme, da, zic și eu: era voinică de puteai să faci două din ea!

— Și nu ți-e frică să rămâi?

— Frică?... Eh, o moarte are omul! Decât să mă prăpădesc pe drumuri, mai bine aici. Parcă tot ți-e mai îndemână să mori acasă la tine! Și pe urmă, unde să plecăm, mă rog? Nici nu o să ai când să-ntorci capul, că or să și ajungă cine știe unde cu tancurile lor! Numai bătaie de cap... Ei, da repede se mai retrag ai noștri, ce zici?

— De, ce să faci? îi răspunse Loznevoi, ursuz.

Costea se mira că Loznevoi nu se arăta grăbit să plece. După ce mâncară, comandantul batalionului se apropie de oglindă și, pipăindu-și bărbia, strigă:

— Oho!

— De, n-ar strica... încuviință și Costea.

— Scoate briciul!

Dar în aceeași clipă, Loznevoi își luă portharta, scoase din ea mașina de tuns și o așeză în fața lui Costea.

— Stai puțin, să începem cu capul!

— Să te tund?... se miră Costea.

— Dă-i drumul delaolaltă! și Loznevoi își pipăi pe frunte suvițele rare de păr cenușiu-roșcat. Ia te uită, asta-i frizură?... Mai mare batjocura!

— Păcat! încercă să-l oprească Erofei Cuzmici. Părul oricum o fi, tot îl face pe om mai chipeș...

— Nu-i nimic. Dă-i drumul, Costea!

Loznevoi mai zăbovi aproape un ceas în casa lui Lopuhov. Ieși apoi pe cerdac și-și ridică binoclul la ochi. Așa bărbierită, fața lui arăta fără îndoială mai proaspătă, dar rămăsese tot atât de rece, tot atât de cufundată în gânduri negre ca și mai înainte. Nici soarele, care-o lumina din plin, nu izbutea s-o încălzească. Se uită o clipă cu binoclul la drumul care ducea spre răsărit. Batalionul dispăruse, după păduricea de mesteceni, dincolo de pârâu. Și deodată, omul zâmbi abia simțit doar cu partea stângă a feței.

— Or fi departe? îl întreabă Costea.

— Calul! porunci Loznevoi, coborând repede de pe cerdac.

Înainte de a ajunge la pârâu, o întâlnește pe Marica. Se întorcea spre casă. Mergea încet, cu capul plecat, iar în urma ei venea abătut Cernea dulăul. Vântul le arunca sub picioare frunze uscate. Loznevoi îi făcu lui Costea un semn cu capul, să-și vadă de drum, iar el se opri.

Marica îl văzuse de cine știe unde, dar se prefăcu că nu-l recunoaște și se trase la o parte, să-i facă loc. Smucind frâul, Loznevoi își întoarse calul și-l așeză de-a curmezișul drumului. Se ținea în șea voinicește, cu o mână în șold, cu poalele mantalei desfăcute. Își împinse șapca mai pe ceafă și ochii lui plânși de soare erau parcă mai blânzi și mai îngăduitori.

— L-ai petrecut?...

Marica întârzie cu răspunsul mai mult decât s-ar fi convenit. Se uita la comandant ca și cum încă tot nu l-ar fi recunoscut.

— Ce este? întreabă ea în sfârșit.

— S-a dus și el?

Roșindu-se, Marica îi răspunse fără prietenie:

— Cum era să nu se ducă?

— Așa-i... se învoi Loznevoi împăciuitor. De azi înainte, o să-i fiu prieten... Poate chiar să-l iau pe lângă mine. Îmi dau și eu seama că e un ostaș bun! Altul în locul lui poate că

nici n-ar mai fi plecat de lângă... de lângă o nevastă ca dumneata...

Străfulgerându-l cu o privire plină de mânie, Marica făcu un pas, încercând să-l ocolească. Dar Loznevoi îi tăie din nou calea:

— Numai o vorbă! zise el, grăbit. Urează-mi și mie, ca și bărbatului dumitale, drum bun și izbândă. Nu-s superstițios. Cu toate astea, am credința că un cuvânt de-al dumitale ar face mult...

Marica prinse din zbor o frunză de arțar, lată și crestată. Câteva clipe, ținu frunza pe palmă cercetându-i vinișoarele sub pielița subțire și roșcată. Apoi, fără să se uite la Loznevoi, aruncă frunza peste umăr cu un gest de nepăsare și, cu aceeași nepăsare, zise:

— Din partea mea fie și drum bun!

— Și izbândă ?

— Și.

— Asta-i tot. Mulțumesc, îi răspunse Loznevoi. Acum știu că plec cu norocul în buzunar...

Salutând-o, dădu pintoni calului. După ce trecu pârâul, se uită îndărăt, o urmări un timp cu privirea, apoi își căută de drum surâzând numai cu partea stângă a feței...

IX

Dincolo de Olhovca, drumul începu să fie tot mai greu. Nu apucă soarele să încălzească pământul, și văzduhul se și umplu de vuiet: dinspre Apus veneau, în formații mari, avioane Junkers. Uneori nici nu puteai să le prinzi cu ochiul, la înălțimea orbitoare la care zburau pe bolta necuprinsă a cerului de toamnă, dar urletul sfâșietor și lugubru al motoarelor făcea să ți se strângă inima de groază. Începu bombardamentul. Ca și ieri, pământul se cutremura și gemea prelung. Ici și colo izbucneau, de parcă

ieșeau din măruntaiele lui aprinse, nori de fum, grei, stufoși și înecăcioși, pe care vântul îi purta spre răsărit laolaltă cu frunzișul mort. Deasupra șoselelor se iveau mereu, și totdeauna pe neașteptate, şuierând ascuțit și sălbatic și trecând fulgerător, ca păsări de pradă, avioane subțirele „Messerschmidt”. Și oamenii, cuprinși de o spaimă fără nume, părăseau drumurile, împrăștiindu-se peste câmp căutând să se pună la adăpost de țăcănitul ca de pasăre al gloanțelor explozive aducătoare de moarte.

La amiază, batalionul lui Loznevoi poposi într-o pădurice. Tot acolo sosi, călare pe un armăsar murg plin de spume și comandantul regimentului, maiorul Voloșin. Era însoțit de loțiitorul său, căpitanul Ozerov și de un grup de pistolari, toți băieți tineri și arși de soare. Ostașii îi întâmpinară pe oaspeți arătându-le unde era cortul lui Loznevoi și ei porniră, unul câte unul, călcând pe vreascuri, către marginea de apus a păduricii.

În vremea asta, Loznevoi se culcase în cortul lui de campanie întins sub un stejar tânăr, de pe ale cărui crengi răsucite vântul scutura și smulgea cele din urmă smocuri de frunze zdrențuite și ruginii, pe jumătate putrede. În ziua aceea de octombrie, cu vânt puternic, în sufletul lui Loznevoi sporise și mai mult îngrijorarea. De la un ceas la altul aștepta evenimente mari și neprevăzute. Și atunci când Costea veni în fugă să-i raporteze că a sosit comandantul de regiment, Loznevoi înțelese dintr-odată că evenimentele pe care le aștepta se apropiau și sărind cu grabă în picioare, ieși din cort.

Maiorul Voloșin avea aproape cincizeci de ani. În făptura lui uriașă și stângace, totul părea prea mare și prea necioplit. Era în cadrele armatei încă din primăvara anului nouă sute optsprezece. Simplu soldat mitralior, se luptase cu albi pe Volga, eliberase Cazanul, apoi luase parte la campania glorioasă împotriva lui Colceac, în fundul Siberiei. Pentru vitejia de care dăduse dovadă în vremea aceea, fusese decorat cu ordinul Drapelul Roșu. Ostașul

Voloșin îndrăgise milităria și se hotărî să rămână în armată. De câțiva ani comanda un regiment de infanterie și era mândru de postul lui.

Aruncând o privire asupra comandantului de regiment, Loznevoi observă, încă de departe, că Voloșin e cât se poate de neliniștit. Se vede treaba că ne merge rău, își zise Loznevoi, ne merge al dracului de rău!”

Descălecând anevoie, maiorul nici nu ascultă raportul, ci făcu un gest înciudat cu mâna. Aruncând frâul și suflând din greu, se îndreptă imediat cu pași osteniți spre cortul lui Loznevoi. Se descheie din mers și-și dădu la o parte poalele mantalei de ploaie, apoi își șterse cu batista fruntea nădușită sub cască.

— Tiii, fire-ar al dracului! mormăi el. Mi-a frânt oasele...

— Pe aici, pe aici! îi arăta drumul Loznevoi. Așezându-se pe o ladă cu muniții, sub stejar, maiorul Voloșin își mai trecu odată batista peste frunte și peste tâmpile, dar fără să-și scoată casca.

Tăcu o vreme, trăgând lacom din țigară. O răbufnire de vânt trecu suierând prin pădurice. Printre copaci se auzeau din depărtare glasuri singuratic de ostași, sforăit de cai, izbituri de topor și țipătul coțofenelor care vesteau pretutindeni sosirea toamnei. Pe cerul larg și luminos uruiau motoare nevăzute. Undeva, departe, se porni un bombardament: pământul se cutremura înăbușit, ca și cum cu întreruperi ar fi bătut, propria-i inimă. Voloșin începu să tușească, aruncă țigara sub picioare și strigă:

— Ozerov, ia vino încoace!

Trecând pistolarilor calul, căpitanul Ozerov se apropie de cort cu pas hotărât. Și el era bine legat, cu fața simplă și puțin ciupită de vărsat. Semăna a fi de prin părțile Siberiei. Purta o scurtă vătuită, descheiată.

— Nu l-ai văzut pe comisar? îl întrebă Voloșin.

— Nu, nu l-am văzut, tovarășe maior!

— Bine că te-am întâlnit măcar pe tine. Aveam mare nevoie...

- Ceva noutăți?
- Da. Ai o hartă?

Căpitanul Ozerov își desfăcu portharta. Luându-i harta din mână, maiorul Voloșin chemă locțiitorul și pe comandantul de batalion să stea lângă el. Se așezară îndată: Ozerov pe ladă, iar Loznevoi pe o șea. În vremea asta, maiorul Voloșin își pusese ochelarii pe nasul lat și plin de bubulițe negre și se uita în toate părțile.

— N-aveți nicio grijă, îl liniști Loznevoi, ghicindu-i gândul. Nu e nimeni prin apropiere.

Maiorul Voloșin căută mult timp cu ochii pe hartă, uitându-se cu deosebită luare-aminte prin ochelari.

— Aha, am găsit! zise el, oprindu-și vârful creionului pe un petic verde. Aici suntem noi, nu-i așa? Cât mai avem până la râul Vazuza?

— Cam douăzeci de verste, îi răspunse Ozerov.

— Da, cam atâta, și Voloșin își ridică ochii de pe hartă. Iată, dar, care este situația: precum vedeți, spre trecerea peste Vazuza duc, întâlnindu-se în unghi, două șosele. Și arată cu mâna întâi într-o parte, apoi în cealaltă. Una pe aici, alta pe dincolo. Pe aceste două șosele înaintează două puternice coloane nemțești, grăbindu-se să ajungă la trecere...

— Sunt departe? întrebă Loznevoi cu băgare de seamă.

— Cu toată părerea de rău, trebuie să-ți mărturisesc că nu știu, îi răspunse Voloșin. Precum vedeți, statul-major al diviziei nu are date precise. Maiorul tăcu, mușcându-și buzele cărnose. Și acum, iată: divizia noastră, retrăgându-se în urma celorlalte unități, înaintează pe drumuri de țară între aceste două șosele și, până la noapte, trebuie să treacă înaintea nemților și să-și croiască drum spre Vazuza. Dacă scapă, e minunat. Dar nu e numai atât... Pentru regimentul nostru, misiunea principală e alta...

Se uită din nou în jur, cu neliniște, apoi vorbi cu glas scăzut:

— Noi au mergem până la Vazuza... Cu mâna care-i tremura, își trecu creionul pe hartă. Regimentul nostru se va opri aici, arată el. Dar văzând că-i tremură mâna, și-o retrase în jos. La trecerea râului e o îngrămădeală cumplită. Se zice că s-au adunat acolo atâtea unități și atâția refugiați, că nu-i mai poți cuprinde cu ochii. Și atunci, misiunea noastră principală e să ne oprim și să ținem în loc coloanele germane, până când toate unitățile, între care și două regimente din divizia noastră, vor trece râul. Noi nu putem pleca decât cei din urmă. Înțelegeți acum ce răspundere avem? și Voloșin se uită aspru la Ozerov și la Loznevoi. Trebuie să rezistăm până la cea din urmă suflare, până la cel din urmă om. Să murim, dar să-i salvăm pe ceilalți... E limpede?

Toată săptămâna, de când se retrăgeau. Loznevoi așteptase evenimente neprevăzute și înspăimântătoare. Dar nici nu i-ar fi trecut prin minte măcar că ar putea să se întâmple ceva asemănător: regimentul lor să fie osândit la pieire, ca să poată fi salvate alte unități... Și simți cu spaimă că în pieptul lui totul îngheață dintr-odată, ca și cum s-ar fi năpustit, printr-o ușă larg deschisă, gerul năprasnic al Siberiei.

— Da, e limpede, răspunde el, fără să-și audă glasul.

— Ce să facem? O să rezistăm! zise și Ozerov. Și făcând să pocnească închizătoarea porthărtii, își ridică repede ochii care i se făcură, deodată, foarte albaștri.

Maiorul Voloșin tocmai se pregătea să-i arate lui Loznevoi poziția pe care trebuia s-o ocupe batalionul lui pentru apărare, când, în aceeași clipă, se auzi un șuier uscat și strident de motor, care făcea ca să înghețe inimile.

— Culcat! strigă Ozerov.

Toți trei se aruncară la pământ. Avionul trecu pe deasupra lor, aproape atingând cu aripile vârful copacilor, iar după câteva secunde se auziră, din marginea păduricii, strigăte:

— A căzut! A căzut!

Se stârni o zarvă nebună. Din marginea pădurii ostașii alergau în goană pe câmp, strigându-se unii pe alții. Se auziră împușcături.

X

Nu mult după aceea, lângă cortul lui Loznevoi a fost adus un aviator neamț prizonier. Era înalt și uscățiv ca un fir de pipirig, dar cu figura energică. Avea pe el o salopetă sfâșiată, iar fermoarul îi strălucea pe piept ca un șarpe. Ținându-și mâinile la spate, se opri în fața stejarului și se uită în jurul lui fără grabă, liniștit; aproape impertinent, ridicând în vânt un moț de păr bălai și ciufulit. Nu părea deloc stingherit de faptul că ajunsese prizonier. Îi disprețuia până într-atât pe cei de sub stejar, încât nu simțea în fața lor nici umbră de sfială.

Maiorul Voloșin vedea pentru întâia oară de aproape un fascist. Aerul obraznic și provocator al neamțului îl scoase din fire. Cutremurându-se din tot trupul lui greoi și mare, strigă:

— Ce-i cu tine, ticălosule, hai? Ce te zgâiești așa?

Aviatorul neamț ridică puțin capul. Buzele i se strânseseră într-un zâmbet disprețuitor, abia schițat. Voloșin își smulse ochelarii de pe nas și ochii lui mari, ca de cucuvaie, injectați cu sânge, îl priviră pe neamț plini de ură. Strângându-și cu mânie pumnii uriași, urlă:

— Cum te cheamă, hai? Vorbește!

Neamțul se uită la comandantul regimentului cu și mai multă obrăznicie.

— Taci, canalie? Taci? Și maiorul Voloșin se apropie încet de prizonier, frământându-și pumnii. Dar, drept răspuns la toate întrebările lui, neamțul abia își încrețea buzele în același surâs disprețuitor sau, arareori, își scutura ușor moțul de păr ciufulit. Hotărât, nu-i era frică deloc. Pe obrajii lui Voloșin începură să curgă șiroaie de

sudoare. Scoțându-și batista din buzunar, se întoarce către Ozerov:

— Nu înțelege nimic, canalia!

— Permiteți-mi, zise Ozerov.

— Aha, da, așa-i! își aduse aminte Voloșin. Tu știi nemțește, pe cât se pare... Haide, dă-i drumul!

În clipa aceea, neamțul scoase din buzunar o muzicuță mică și strălucitoare. O trecu ușurel, ca de încercare, peste buze, și în poiană se răspândiră fără veste sunete dulci și armonioase. Fără să aibă aerul că-i pasă de cei de față, neamțul începu să cerceteze, și să încerce clapele muzicuței... Ozerov se uită sa prizonier și chipul lui se întunecă dintr-odată, iar ciupiturile de vărsat părură mai adânci. Înainta un pas, și glasul lui de tunet cutremură văzduhul:

— *Stillgestanden!*[\[2\]](#)

Neamțul ridică o clipă ochii, dar își caută înainte de muzicuța lui. Atunci Ozerov mai făcu un pas și, fără să-și ia vânt cu mâna, dar cu o furie turbată, îl izbi cu pumnul sub coastă. Înălțându-și brațele spre cer, neamțul zbură gemând într-un tufiș de alun din apropiere, iar muzicuța îi sări cine știe unde.

— *Aufstehen!*[\[3\]](#) — strigă Ozerov.

Neamțul sări în picioare și luă poziția de drepti, holbând ochii speriat.

— Ce mai lungan! se auzi dintr-un tufiș din apropiere.;

— Numele? întrebă Ozerov pe neașteptate, în rusește. Familia?

— Kurt Krause, strigă neamțul.

— Aha, va să zică știi și rusește! observă Ozerov. Vedeți? se întoarce el către maiorul Voloșin, dar vorbind tare, ca să-l audă și ostașii care se apropiaseră și se uitau la ei de după tufisuri.

— Cum începi să-i pleznești, cum le pieri îngâmfarea și obrăznicia de parcă le cad solzii!... și atunci se arată așa

cum sunt... Și Ozerov repetă de câteva ori, tăind aerul cu mâna: Trebuie să bătăți, asta-i, trebuie să bătăți! Atunci or să înțeleagă ei cu cine au de-a face!

— Asta nu se poate, zise Kurt Krause. Armata germană este invincibilă!

— Ia te uită!... Și de data aceasta Ozerov era acel care, luminându-se la față, se uita cu dispreț la neamț. N-ai putea să-mi spui și mie cum de te-ai pomenit la pământ? Nu te-a doborât aviatorul nostru?

Kurt Krause își plecă în tăcere moțul de pe frunte.

— Faceți protecția coloanelor care înaintează pe cele două șosele spre locul de trecere peste râu, urmă Ozerov. Asta o știm. Poate vrei să-mi spui că nu-i adevărat?

— Ba da, e adevărat, răspunse Krause.

— Când trebuie să ajungă coloanele la trecere?

— Mâine dimineață.

— Să nu minți!, urlă Ozerov.

Maiorul Voloșin se trăsese mai demult la o parte. Era grăbit să dea cele din urmă indicații lui Loznevoi și să ajungă cât mai repede la Vazuza. Hotărând să pună capăt interogatorului, se apropie din nou și mai întrebă odată:

— Va să zică, mâine?

— Mâine dimineață, repetă Krause. Așa știu eu.

— Bine, ajunge! porunci Voloșin autoritar. Și cu asta, basta!

Kurt Krause tresări.

— Mă ucideți? întrebă el încet.

— De ce să te ucidem? făcu Ozerov cu dispreț. Nu, o să-ți dăm prilejul să vezi cu ochii înfrângerea Germaniei dumitale „invincibile”. Dumneata însă...

— Ozerov, destul! strigă Voloșin. Am terminat! Chemându-l pe Loznevoi, care stătuse tot timpul sub stejar ascunzându-și ochii sub cozoroc, maiorul Voloșin îl întrebă:

— Unde-s ei... ostașii dumitale?

— Aici, tovarășe maior!

— Cheamă-i încoace.

Din aluniș ieși un sergent cu pușca la umăr, urmat de patru ostași. Sergentul era înalt, puțin adus din spate, cu înfățișarea mohorâtă a omului de pădure: unuia ca acesta i-ar fi stat bine să urmărească fiarele din taiga. Dar nu după vârstă, ci mai curând după felul cum se ținea și după îndrăzneala privirii pe care o ridica asupra comandantului de regiment, se putea spune fără greș că e demult în armată și că s-a deprins cu viața aspră de soldat

— Numele? îl întrebă Voloșin.

După o scurtă tăcere sergentul răspunse, fără să-și ia privirea ochilor căprui de la comandantul de regiment, fără să se grăbească sau să ridice glasul:

— Iurghin, tovarășe maior.

— Nu cumva ești siberian?

— Ați ghicit. Din Enisei.

— Ia spune, a încercat neamțul ăsta să tragă asupra voastră?

— Da... puțin... răspunse sergentul cam în silă.

— Uite ce-i, voinicilor! Și Voloșin nu se întoarce de data aceasta numai către Iurghin, ci către toți ceilalți ostași. În numele armatei, vă mulțumesc pentru curajul vostru.

Ostașii răspunseră, apoi Voloșin adăugă:

— Și acum, luați-l de aici.... Duceți-l mai încolo. Și să mi-l păziți. E limpede?

— Am înțeles! salută Iurghin fără grabă.

Și Kurt Krause se depărta cu ei.

— Să-l duceți la statul major al diviziei, strigă în urma lor Voloșin.

Maiorul mai întârzie un timp pe locul unde era oprit batalionul. Întinzând pe ladă harta mototolită, izbuti în sfârșit să-i arate lui Loznevoi unde trebuie să-și oprească batalionul ca să se instaleze în apărare.

— Batalionul lui Verhovschi și al lui Bolotin, îi explica el, se vor instala călare pe șoselele mari și vor ține în loc coloanele germane. Iar dumneata vei sta la mijloc, între șosele, uite colea, pe înălțimea asta din marginea pădurii...

Stăpânindu-și tulburarea, Loznevoi începu să-și facă însemnări pe hartă. Totul îi juca pe dinaintea ochilor: ai fi zis că toate liniile, toate cifrele și petele verzi și numele localităților, se mișcau pe hartă, ca vii, fugind din fața creionului său albastru ca veninul.

— Stai! Unde pui semnul? îl opri Voloșin.

— Aha, da, aici! Iertați-mă, tovarășe maior.

— Prin urmare, tovarășe comandant de batalion, urmă Voloșin, trebuie să ocupi poziția, să sapi tranșee și să rezisti Niciun pas îndărăt fără ordin! Și glasul lui sună hotărât. Mori, dar nu părăsești poziția. Reziști până la ultimul om...

După ce-i mai arată pe hartă și locul unde urma să se instaleze punctul său de comandă, maiorul Voloșin se ridică pe neașteptate și, încălecând grăbit, plecă prin pădurice însoțit de pistolarii lui.

Întâlnirea cu Voloșin era evenimentul cel mai important din viața lui Loznevoi în zilele din urmă. După ce-și petrecu comandantul de regiment, trimise după șef ul statului său major, locotenentul Hmelco, care demult și cu nerăbdare aștepta să-l cheme, ca să afle ce se întâmplă. Se repezi spre comandant în mers ușor și tineresc, zornăind din pinteni la fiecare pas, și-l salută cu mâna la șapcă. Fără să se uite la el, trecându-și dintr-o mână, în alta câteva boabe aurii de ghindă, ca turnate în bronz, Loznevoi îl întrebă în șoaptă:

— Știi ce suntem noi?

— Noi? Ce suntem?...

Aruncând boabele de ghindă la pământ, pe covorul pestriț de frunze, Loznevoi păși înainte, șoptindu-i la ureche din treacăt, doar câteva cuvinte:

— Suntem condamnați la moarte!

XI

Căpitanul Ozerov dădu la o parte o creangă de alun și-l zări pe Matvei Iurghin. Cinchit între cioatele de brazi și

mesteceni, lângă o băltoacă mică plină de frunze uscate, sergentul cel morocănos și oacheș își spăla cu un smoc de rogoz gamela afumată.

— Hei, compatriotule! îl strigă Ozerov, prietenește.

Iurghin se ridică în picioare lăsându-și gamela lângă băltoacă, se uită la Ozerov cu ochii lui îndrăzneți și-l întrebă:

— Și dumneavoastră, tovarășe căpitan, sunteți tot din Siberia?

— Tot de-acolo. Dar eu sunt din Obi.

— Compatrioți, va să zică! surâse Iurghin numai cu buzele.

— Caută-ți de treabă înainte! zise Ozerov. Apoi se apropie de băltoacă, se așează pe o cioată și, în timp ce Iurghin se aplecase din nou să-și frece gamela, îl întrebă: Demult ai plecat de-acasă?

— Demult... Sunt reangajat.

— Cum ai nimerit în regimentul ăsta?

— Din spital, după ce m-am vindecat.

— Ai fost rănit?

— Da. Chiar de la-nceput m-a zgâriat puțin...

Ridicând o nuielușă, Ozerov dădu la o parte frunzele de pe băltoacă. Din apă ieșiră la iveală tulpinițe verzi și aspre de rogoz. Străbătând frunzișul mesteacănului, pe fața netedă și întunecată a apei căzură pete mici de soare.

— Comunist?

— M-am înscris în partid din primăvară.

— În Siberia cu ce te ocupai?

— Eram în colhoz, se înțelege... Lucram și cu brigada în taiga.

— Vânați veverițe?

— Mai mult veverițe.

— Sunt multe pe-acolo pe la voi, pe Enisei!

— Puzderie!

Tăcură iarăși. Iurghin ștergea cu grijă fundul afumat al gamelei. În pădurice, glasurile ostașilor amuțiseră: se vede

că oamenii se odihneau, după prânz. De departe, de la ambele flancuri, se auzea bubuitul tunurilor. Din când în când pământul tresărea ușor și atunci, tulpinițele verzi de rogoz tremurau deasupra băltoacei.

— Și nu ți s-a urât încă? îl întreabă Ozerov.

Iurghin întinse urechea:

— Cu ce să mi se urască?

— Cu retragerea asta...

— Ba, grozav mi s-a urât, tovarășe căpitan! Și sergentul întinse în băltoacă, cu necaz, mănunchiul zdrențuit de rogoz. Ce fel de treabă o mai fi și asta? Mi s-a urât de mă seacă la inimă!

— Un lucru te rog să-mi spui, tovarășe... și Ozerov aruncă o privire în jurul lui, apoi întreabă, mai încetișor: de ce le-o fi fiind oamenilor noștri așa de frică de nemți? Ce înseamnă asta? Ce i-a apucat?

— Dar cui i-e frică?

— La mulți li-e frică!

— Da de unde, tovarășe căpitan! îi răspunse Iurghin liniștit. Sunt puțini de ăștia! Nu, eu n-am văzut să le fie așa de frică... Cel ce are suflet de iepure, nu zic: acela, numai cât își vede umbra și o și zbughește-n tufiș!

— Atunci, pentru ce se iscă panică dintr-o nimica toată?

— Asta, tovarășe căpitan, e din pricina tancurilor și a avioanelor, răspunse Iurghin. Nu se tem băieții noștri de nemți, dar de tancurile și de avioanele lor, ce-i drept, se cam tem. Mulți dintre ei nici nu știu măcar ce înseamnă o luptă adevărată, nu le-a mirosit încă a praf de pușcă. Dar cum e vorba de-o mașinărie de asta... gata! Numai cât îi aud uruitul, și-i și apucă tremuriciul, lua-i-ar naiba! Iar noi, în schimb... Îmi dați voie să vorbesc?

— Firește, spune tot, îl îndemnă Ozerov.

— Noi, numai uitați ce pușculițe avem! Și Iurghin arătă cu capul spre pușca lui, rezemată de un brad într-un loc mai uscat. Ce poți să faci cu una ca asta împotriva tancului? Nu-i pentru un vânat ca acela... Cât despre

sticlutele cele ale noastre.... Îmi dați voie s-o spun și pe asta?

— Spune tot, nu-ți fie frică.

— Nu mi-e frică, urmă Matvei Iurghin, zâmbind pe la colțul buzelor. Când vine vorba de ele, le laud și eu cât pot față de oameni. E drept că poți să aprinzi un tanc c-o drăcie de asta: arde cu flacără, nimic de zis. Dar mare ispravă tot nu faci cu jucăriile cele. Ce folos ai de la ele?

Ozerov asculta, uitându-se cum frunzele pe care le dăduse la o parte se apropiau din nou, acoperind la loc ochiul băltoacei.

Apoi plezni cu nuielușa peste mocirlă.

— Așteaptă, numai, tovarășe! O să avem noi tot ce ne trebuie....

— Cred și eu c-o să avem!

— Și tancuri, și avioane! De toate! Numai puțină răbdare.

— De, nu-i nimic... Mai răbdăm noi... făcu Iurghin.

— Iar până atunci, trebuie să le dăm foc și cu sticlutele astea ale noastre.

— Ce să facem? O să le dăm! Iurghin șovăi puțin, se uită la Ozerov și urmă, mai aprins: Am putea noi să luptăm și cu armele astea, tovarășe căpitan, nu-i vorbă, numai că mai este o socoteală... Mă prinde și pe mine mirarea! Ai zice, cât pământ și câte bogății am lăsat în urmă, câte lipsuri îndurăm, și tot nu le-a ajuns unora cuțitul la os! Nu le-a ajuns, și pace! Puțin câte puțin începe să le-ajungă, dar deocamdată încă nu le-a ajuns de tot. Văd eu bine... Dar în clipa când o să le-ajungă la toți, atunci să ie ții! Atunci și cu mâinile goale vâram groaza în nemți! E ca și cu stupul de albine... Când își bagă ursul laba în stup, ies albinele roi. La început, până să se dumirească ce s-a întâmplat, zumzăie și bâzâie și-i dau târcoale. Dar când înțeleg ele că ursul vrea să le prade stupul, atunci să le vezi! Îl împresoară, se năpustesc asupra lui... și dă-i doamne ursului picioare, să

poată fugi! Să mă iertați, tovarășe căpitan, poate că nu judec lucrurile cum trebuie...

Ridicându-se în picioare, Ozerov zise:

— Ce să-ți spun, tovarășe, mare plăcere mi-ai făcut. Judeci drept, foarte drept! Și, lăsându-și ochii în jos, urmă: ura e arma cea mai puternică. Deocamdată, noi nu urâm destul. Dar arma asta nu ni se poate aduce din spatele frontului... Trebuie să ne-o făurim singuri, din mers. Înțelegeți?

— Înțeleg, îi răspunse Iurghin.

— Și acum, tovarășe, ia-ți pușca și vino cu mine. Unde-i aviatorul neamț? Trebuie să-l expediem la comandamentul diviziei. O să chem îndată oamenii. E departe?

— Nu, e chiar colea, aproape.

Kurt Krause ședea sub un tei tânăr cu tulpina întunecată. Avea înaintea lui o gamelă nouă, de culoare verde, plină cu supă de carne cu tăiței. În poiană, ostașii stăteau roată în jurul lui. Se uitau curioși la prizonier cum, fără să-și ascundă foamea, căra grăbit cu lingura din gamelă.

— Mănâncă, haide, mănâncă! îl îndemnă Andrei, văzând că prizonierul se uită în gamelă. Dacă nu-ți ajunge îți mai aduc. Mănâncă!

— Al dracului mai înfulecă! se miră Degtiariov, apropiindu-se.

— Înfulecă, nu glumă! întări și Umrihin. Să te crucești nu alta...

— Și-i uscat, de te miri cum se mai ține sufletul în el...

Dând la o parte tufișurile de alun, Matvei Iurghin se ivi în poiană. În urma lui venea căpitanul Ozerov. Se auzi comanda:

— Drepti!

Peste o clipă, pistolarii îl luau pe Krause. Uitându-se la gamela rămasă sub tei, Ozerov întrebă:

— Cine i-a dat-o?

Andrei luă poziția de drepti în fața comandantului:

— Eu, tovarășe căpitan!

— Ți-a ordonat cineva să-i dai de mâncare?

Andrei tăcea.

— Cum s-ar spune... l-ați pus la drepturi, hai?

— El ne-a rugat, răspunse Andrei, stăpânindu-și un oftat.

— Aha, înțeleg! făcu Ozerov, încet. Și ție ți s-a făcut milă de el, nu? Ai suflet bun, nu? Ozerov ridică glasul și urmă, batjocoritor: ce să, mai zicem? Era ostent, săracul! De dimineață de când zboară pe deasupra șoselelor, omorând soldați de-ai noștri! Fața i se întunecă deodată și ciupiturile de vărsat părură că i se adâncesc pe obraz. De ce ești atât de bun cu acest ucigaș? De ce?...

Andrei se făcu stacojiu. Se uita drept în ochii căpitanului Ozerov dar, de tulburat ce era, nu auzea ce-i spune. Îl vedea doar cum se apropie tot mai mult de el, ținându-l cu privirea ochilor, de un albastru adânc, care ardeau sub sprâncenele încruntate.

XII

Pe povârnișul gol al dealului, deschis în calea vântului, de o parte și de alta a drumului se desfăceau mici pâlnii proaspete de bombe; de jur împrejur, peste țelina prăfuită și plină de spini,, erau împrăștiți bulgări de pământ uscat, ca ars în foc. Părea că, cineva ar fi încercat, fără să izbutească, să sfredească dealul ici și colo cu un burghiu uriaș. Pe marginea drumului și mai încolo, prin pâlniile de bombe, zăceau cai morți, sfărâmături de căruțe, hamuri rupte. Vântul, care se mai potolise de la amiază, adia ușor peste locurile acelea jalnice.

— Știu c-au turnat, nu glumă! făcu Andrei, clătinând din cap.

— Și vezi, nu numai una: cu toptanul! îi răspunse Matvei Iurghin, privind de jur împrejur. Of, arză-i-ar focul să-i arză de spurcăciuni! Uite ce-au făcut!

— Nici nu înțeleg ce-au făcut!
— Ce nu-nțelegi? Uite-te!
— Apoi, ce fel de război e ăsta?
— Ce-i drept, nu prea seamănă a război... Mai degrabă a banditism!

Plutonul lor mergea în fruntea coloanei de marș, în urma patrulei de cap. Privind tăcuți în jurul lor, ostașii trecură peste dealul gol, răvășit de bombe. Șerpuind ușor, drumul începea să coboare o vale acoperită de o pădurice întunecată de brazi. Așa se așternea drumul lor, de la o pădurice la alta: pământul Rjevului e împodobit cu păduri, ca o cusătură brodată la voia întâmplării. Soarele trecuse de amiază. Dinspre orizont veneau, aduși de vânt din depărtări, nori alburii cu umbre de cenușă, plutind în înaltul spălăcit al cerului. Ostenit încă de dimineață, vântul sufla alene sfârșindu-și munca zilei. Copacii nu mai foșneau acum toți deodată, ci pe rând: auzeai întâi susurul mărunț al frunzelor de mesteacăn, căruia-i răspundea pe-aproape foșnetul uscat al teilor, iar la urmă începeau și stejarii să sune din crengile lor cu plete roșcate.

În marginea păduricii, de amândouă părțile drumului, se ridicau mușuroaiele negre ale mormintelor. Deasupra lor erau înfipite, cruci proaspete de lemn, înjghebate la repezeală. Peste o moviliță se înălța o cruce mică de tot, abia mai răsărită decât ciotul de mesteacăn care-i sta alături și din care ieșiseră peste vară lăstari tineri.

Andrei înțelese că acolo erau îngropați cei care pieriseră pe deal. Lângă cimitirul acela proaspăt nu se vedea țipenie de om. dar mai încolo, prin tufărișul roșcat, se zăreau din când în când năframe de femei, se auzeau glasuri și câte-un lătrat de câine.

— Ăștia, se vede, se refugiază... mormăi Iurghin posomorât. Se întoarse către soldați și parcă voi să strige ceva, dar își strânse buzele și-și căută de drum. Aruncând priviri întunecate spre morminte, ostașii treceau pe lângă ele în tăcere, zăngănind din căști și din gamele.

După ce pătrunseră mai adânc în pădure, Andrei zări, nu departe de drum, după un tufăriș de verigar, spatele unei căruțe în care stătea, încurcată între frânghii, o oiță neagră: își întindea gâtul încercând să ajungă o creangă pe care mai rămăsesem câteva frunzulițe verzi-aurii.

— Ai noștri! strigă Andrei. Mă duc să-i văd!

— Din Olhovca? îl întreabă Iurghin.

— Da, colhoznici de-ai noștri, tovarășe sergent!

— Ei haide, du-te de-i vezi...

Cu o zi înainte, Andrei se uitase cu necaz și durere cum, înspăimântați de retragerea neașteptată și grăbită a trupelor, colhoznicii din Olhovca își părăseau satul. Văzuse pe seară câțiva vecini care se pregăteau în grabă să plece, fără voia lor, spre răsărit. Printre ei era și președintele colhozului, Stepan Boiarchin. Plecase în fruntea celui din urmă convoi. În spatele căruței lui, încărcată cu tot felul de buclucuri, stătea o oiță neagră, cu mutrișoara veselă.

Andrei se repezi după tufișul de verigar. Hulubele căruței erau desfăcute, iar în iarbă stăteau, învălmășite, șei și hamuri. Mai încolo, în poiană, întins pe covorul aspru al tufelor de afine, un căluț roșcat zăcea culcat pe-o coastă cu capul sucit într-o parte. Lângă el stătea cinchit Stepau Boiarchin, un bărbat de vreo patruzeci de ani, înalt și uscățiv. Se purta ras și avea o față de om bolnăvicios. Auzind că se apropie cineva de căruță, se ridică și, recunoscându-l pe Andrei, dădu necăjit din mână:

— A crăpat!

Stepan Boiarchin purta o haină de lucru descheiată, era cu capul gol și în picioare n-avea decât o singură cizmă; pantalonul de pe piciorul stâng era sfâșiat și suflecat până mai sus de genunchi, iar pulpa slabă înfășurată, în grabă pesemne, cu o cârpă prin care răzbise sângele. Înalt, deșirat și palid, Stepan se apropie șchiopătând de căruță și strigă din treacăt:

— Ai văzut ce ne-au făcut?

— Nu cumva, unchiu' Stepan, or fi fost numai de-ai noștri?

— Nu, mai erau și de prin alte părți, îi răspunse Boiarchin. Dintr-ai noștri erau puțini. Dar tot erau...

— Demult s-a întâmplat asta?

— Dimineață de tot...

Lui Andrei nu-i venea să-și creadă ochilor, atât de grozav se schimbase Stepan Boiarchin într-o singură zi. Omul suferea demult de ulcer la stomac. Ca și cum ar fi trecut printr-o foamete grea, obrajii palizi i se supseseră și mai tare, pomeții îi erau și mai ascuțiți, buzele i se subțiaseră, iar ochii căprui, larg deschiși, priveau cu un fel de lăcomie din orbitele adânci și întunecate.

Cele din urmă douăzeci și patru de ore îl dăduseră gata. Bătaia de cap cu evacuarea colhoznicilor, neînțelegerile inevitabile într-o împrejurare ca aceea și multe alte necazuri îl istoviseră. Era furios și pentru că fusese nevoit să plece în grabă, fără să-și poată pune la cale, înaintea plecării, toate treburile. Cu mare durere în suflet își lăsase în sat pe ai săi: pe soacră-sa bătrână și paralizată, gata să-și dea sufletul și pe nevastă-sa care rămăsese să ușureze cele din urmă zile ale bătrânei. Și iată că astăzi se abătuse altă nenorocire asupra lui, altă grijă. Dar, așa cum părea de istovit, în toată înfățișarea lui se simțea o mare înnoire, care parcă-i îmbropsăta sângele: fie că aflase în ziua aceea lucruri pe care se străduise zadarnic să le afle până atunci, fie că se împlinise dintr-odată în sufletul lui o biruință nouă, plină de bucurie, dătătoare de luminoase nădejdi.

— Să vezi cum s-a întâmplat... începu el să povestească, în timp ce strângea hățurile colac. Cât m-am zbatut de ieri, și tot nu le-am putut pune la cale pe toate până seara târziu. Am pornit de cu noapte și am ajuns în zori de zi până pe dealul cea de colo. Și acolo, parcă ne-a luat dracu mințile, așa ne-am îngrămădit unul peste altul! Doar toți erau grăbiți să fugă... Și abia urcaseră muierile dealul, că ne-au și ajuns! Eh, ce să-ți mai spun: ca și cum ne-ar fi

măturat, așa ne-au aruncat jos de pe deal! Care-a putut, a luat-o la goană înainte. Alții, de frică, s-au repezit spre păduri. Iar noi ne-am strecurat încioace... Cum era înfierbântat, căluțul meu a ținut-o până aici tot într-o fugă. Îl nimerise într-o coastă... Acum, stau colea și casc ochii la cer. Și pe deasupra, m-a mai ajuns și pe mine un glonte în picior. Unde să mă mai duc acum, șontâc-șontâc? Măcar dacă n-ar fi văzut, să zicem, că era un convoi. Dar au văzut bine că erau numai muieri și copii! Doar a trecut un afurisit pe deasupra capului, de era să-mi rupă oiștea! Ce fel de război o mai fi și ăsta, să omori muieri și copii?...

— A ucis pe cineva? întrebă Andrei, roșu de mânie.

— Câteva femei. A ucis și o fetiță, îi răspunse Boiarchin. Una din sat de la noi...

— A cui era?

— A Ulianei Șutiaeva.

— Pe Valiușca? Una așa... bălaie, bălaie tare?

— Da.

— Ce spui, Stepane? Ce spui?

— Da. Chiar eu am adunat-o de pe jos, că era bucățele...

Andrei își întoarse fața spre căruță, rugându-l:

— Nu mai spune, Stepane, nu trebuie!

Stepan Boiarchin îl apucă pe Andrei de mână, își aplecă spre el fața suptă, apoi zise printre dinți cu o putere aprigă, abia stăpânită, în glas:

— Și să-ți mai spun ceva... După asta, parcă mi-a turnat cineva foc în vine, nu alta! Își mai trase puțin sufletul și urmă, vorbind acum cu glasul lui plin, ușor strident: Da, de aici eu nu mă mai clintesc! Unde să mă duc cu un singur picior? Și poate că nici nu e nevoie să plec. E scris adică, undeva, că trebuie să-i cârpești numaidecât peste bot? Și dacă o să-i ating peste ceafă, nu-i tot una? Nu mă mai duc nicăieri, Andrei! O să-mi adun eu băieții mei și-o să le-o coacem de-or să urle cu urlet de moarte! Ehei, ce-or să mai plângă! Cu lacrimi de foc or să plângă c-au venit aici! Or să se scalde în sângele lor!

Toate acestea Boiarchin le spunea cu atâta încredințare și cu atât de aprigă mânie, încât fața lui palidă se îmbujora, iar în ochii aprinși și lărgiți îi străluciră lacrimi. Și în clipa aceea, Andrei se gândi că în fața lui nu mai era același Stepan Boiarchin pe care-l cunoștea de-atâta vreme. Părea că totul se primenise în el: și chipul, și sufletul...

XIII

— Sapă chiar aici, zise Iurghin.

— E tare pământul, răspunse Andrei.

— Cu atât mai bine. Pământul e apărarea noastră...

În timp ce-și scotea lopata din port, Andrei se uită înaintea lui. În față i se desfășura o fâșie largă de pământ destelenit, acoperită cu iarbă deasă. Pe întinsul ei cenușiu și ruginit se înălțau tufe înnegrite de îngheț — scaieți, buruieni veștede și pleșuve — în care se aninaseră din zbor frunze de tei și de mesteacăn, de culoarea chihlimbarului. Mai încolo, spre apus, se desfășurau spații vălurite de arături, iar în depărtare se deslușeau, ca niște ostroave, pădurile de brad, de după care se înălțau spre cer nori negri de fum, ca în toate zilele din urmă.

Andrei își trecu degetul peste ascuțișul lopeții și privi îndărăt, spre răsărit. Pe povârnișul lin, brăzdat de râpi, sclipea auriu o pădurice tânără de mesteceni, care în vara aceea umbrise pentru întâia oară iarba de sub ea. Veneau, apoi, negrul proaspăt al arăturilor, o dungă alburie de miriște, iar dincolo de culme, copacii din marginea pădurii întomnite, prin care se strecurau razele piezișe ale soarelui.

Ziua se stingea, vântul se potolise.

În păduri, foșnetul frunzelor amuțise.

Astăzi, când ieșise din Olhovca, Andrei încercase un sentiment mai dureros încă decât cu o zi înainte, când se apropia de sat. Lăsase în urmă casa părintească și pe ai săi, lăsase în urmă meleagurile care-i erau dragi din copilărie. Simțise până-n adâncul inimii sfâșierea de a pierde ce ți-a fost mai scump pe-lume și, simțind-o, înțelesese cât de apăsătoare era durerea aceea și pentru alții — pentru toți cei ce se îndreptau acum spre răsărit. Și parcă începuse să privească lumea cu alți ochi.

Uitându-se acum la locurile unde se oprise batalionul, pline de frumusețea sălbatică și gravă a naturii nordice, Andrei înțelese deodată, ca și ieri când se uitase la ele de pe dealul Olhovcâi, că nu vede înaintea lui numai împrejurimile, ci câmpiile fără sfârșit ale patriei sale. Și mai înțelese că nu poate pleca mai departe spre răsărit, — nu poate cu niciun chip. „Până când o să ne tot retragem? se gândi el turburat. Până unde? Ce-ar fi să ne oprim aici și să rezistăm?” Și începu să izbească pământul cu lopata, des și din toate puterile.

Săpa cu tragere de inimă și, cu fiecare clipă care trecea, nădejdea lui că dușmanul va fi oprit pe poziția aceea, sporea. Din când în când se uita împrejur. Tot batalionul săpa grăbit în tăcere, înșirat pe câmpiile secerate și pe povârnișurile dealurilor înțepate ici și colo de smocurile rare ale tufelor. În spatele poziției infanteriștilor, artileriștii își pregăteau în două locuri poziții de tragere pentru tunurile lor. De pretutindeni se auzeau lovituri de lopată izbită de piatră. Din pădure, lovituri de topor. Din tranșee și de prin șanțurile adăpost venea, ca din răsuflători de pivnițe, mireasma răcoroasă de pământ răscolit. „Câtă omenire se zbuciumă! se gândi Andrei. Dar, oare, nu cumva o să ne retragem din nou?...” De data aceasta i-ar fi venit și mai greu să se retragă decât până atunci, iar nădejdea că regimentul lor o să-i oprească, în sfârșit, pe nemți, era în seara aceea mai fierbinte ca oricând...

Din toată compania, Andrei, cel dintâi, ajunse să-și sape locașul de tragere până la piept și-l amenaja cu grijă, înălță în fața lui un parapet drept, îl masca cu crengi de mestecăn și-i așternu pe fund iarbă uscată. Apoi, înfigându-și lopata în pământ, se uită din nou o clipă spre apus, în zarea aprinsă de soare și întunecată de fumul incendiilor.

— Ai terminat? strigă Iurghin, de alături.

— Gata!

În cei cinci ani de armată, Matvei Iurghin învățase ce înseamnă să fii ostaș. Se deprinsese demult cu gândul că dacă-i vorba de serviciu, apoi serviciu să fie! Totdeauna și în toate căuta să fie pentru ceilalți un vrednic îndemn întru îndeplinirea îndatoririlor grele de militar. Niciodată n-avea nevoie să facă eforturi ca să fie pildă în toate, năzuința aceasta fiind în el firească și vie. În viața de toate zilele, Matvei Iurghin făcea totul fără grabă, era ursuz și aspru, deși nu fugea de oameni. Era unul din acei comandanți pe care ostașii nu-i prea iubesc pe timp de pace, dar îi îndrăgesc în luptă.

De la cea dintâi întâlnire a lor, sergentul cel aspru și posac se simți atras, fără putere de împotrivire, spre Andrei. Nici el singur n-ar fi putut să lămurească cum se întâmplase asta. Se interesa totdeauna de el, cu o grijă statornică și prietenească. Andrei nu făcuse armata până atunci, așa că nu cunoștea prea bine rânduielile ei. Dar Iurghin, cercetându-l îndeaproape, înțelese mai bine decât alții că flăcăul acela gânditor și blajin poate să se scuture într-o zi și, ca un adevărat ostaș, să scoată la iveală toată puterea lui, astăzi amorțită. Și poate că tocmai această presimțire era pricina pentru care sergentul Iurghin se simțea atât de bine lângă Andrei.

Ștergându-și lopata pe iarbă. Iurghin se îndreptă către el:

— Azi mi-ai luat-o înainte...

Cercetă locașul cu ochiul lui de comandant: Ehei, da' frumos l-ai mai făcut!

Din partea cealaltă se apropie pe nesimțite Semion Degtiariov, un rezervist scund și îndesat. Era ostaș de nădejde, iscusit în ale meșteșugului și deprins să fie totdeauna vesel. Cercetând locașul lui Andrei, Degtiariov clipi din ochiul stâng și-și ridică în sus nasul cârn:

— Tii, da strașnic te-ai mai instalat! S-ar zice că te pregătești să iernezi aici?

— Și de ce nu? Parc-ar fi rău? îi răspunse Andrei.

— Eh! făcu Degtiariov, și dinții lui mărunței, de iepure, sclipiră. Ce-ți mai vine-n minte! Parcă nu știi? Stăm colea la noapte, iar mâine dimineață, gata, o luăm din loc. De câte ori n-am pățit așa!

— Dar dacă n-o s-o mai luăm din loc?

— Cum asta? Dar ce-o să faci?

— Ce-o să fac?... răspunse Andrei tot atât de încet și de gânditor și, deodată, pe fruntea lui înaltă și luminoasă luciră broboane de sudoare. Dar dacă mă înfig colea, în pământul ăsta și mă fac una cu el? Și nu mă mai mișc de aici?

Degtiariov se uită la Andrei, holbându-și ochii de mirare.

— Ho-ho, ia te uită cine-mi erai! și clătină din cap.

— E tocmai așa cum trebuie să fie, zise Iurghin ieșind din locașul lui Andrei. Cumpănise din ochi dacă de-acolo se poate trage bine. A venit vremea să ajungem cu toții la aceeași hotărâre: să ne oprim și să rezistăm cum scrie la carte! Bine, Andrei. De-aici, să tot tragi!

De după spatele lui Iurghin, se ivi Ivan Umrihin, lunganul, peste măsură de slab și deșirat. Fusesse chemat din rezervă de foarte curând și era cel mai în vârstă din tot plutonul. Cu nasul turtit ca un plisc de rățoi, își ținea capul veșnic înălțat pe gâtul subțire și pârlit, de parcă cerceta mereu să vadă dincotro suflă vântul. Pe bărbia și pe obrajii lui, țepii aspri și arămii creșteau atât de repede, încât soldații îl bărbiereau cu rândul, tocindu-și toate bricele în barba lui.

— Să stai și să rezisti, repetă Umrihin pe gânduri, simplu, vorbele sergentului. Și în timp ce toți se întorceau spre el, mai repetă odată: Să stai și să rezisti! Ei, asta rămâne de văzut! Se zice că o putere biruie pe alta. Ce te faci dacă fi o putere mai mare? Parcă văd că mâine dau drumul la tancuri...

— Ei și ce? îi tăie vorba Iurghin, mânios. Iar începi să sperii oamenii? Isprăvește odată, foișor de foc ce ești! Ce-i obiceiul ăsta?

— Ce să mai sperii pe alții, tovarășe sergent! făcu Umrihin, trist și liniștit. Parcă mie nu mi-e frică!

— De cine dracu' ți-e frică? De ce?

— Ți-am mai spus, mi-e frică fiindcă-s înalt, răspunse Umrihin, vorbind măsurat. Din tot regimentul eu le sar în ochi, cel dintâi! Că de m-aș îndoi și în trei când alerg peste câmp, tot mi s-ar vedea capul peste tufișuri... Pe mine, tovarășe sergent, mă vede dușmanul de cine știe unde!

— De, taică-tău nu te-a croit tocmai din economie! se amestecă în vorbă, râzând, Degtiariov. Uite ce mai lungan ai ieșit! Dintr-unul ca tine ar fi putut să facă doi voinici!

— Asta, așa-i! se învoi bucuros Umrihin. Ar fi fost și mai bine...

— Mai cu seamă că ați fi avut fiecare mai puțini gărgăuni în cap, adăugă Iurghin. Că, pentru unul singur, ai cam mulți băiete...

Umrihin oftă, își suflă într-o parte, cu zgomot, nasul lat ca de rățoi și răspunse întunecat, dar fără umbră de supărare:

— Nu, degeaba, voi nu înțelegeți ce mă paște pe mine! și ridică un deget în sus. Dar la numele meu v-ați gândit vreodată? Umrihin^[4]. Aș vrea să vă văd plecând la război cu un nume ca ăsta. Cu numele ăsta, ți-e frică să trăiești și acasă la tine! Nu, fraților, mie nu mi-e dat să scap de moarte!

— Tc cred! izbucni în răs Degtiariov. Peste vreo sută de ani, încolo...

— Tu, Semioane, de toate îți bați joc. Îți dă mâna, că dacă s-ar întâmpla să dai bir cu fugiții, te bagi în gaură de șoarece și nu te mai vede nici dracu'!

— Eu n-o să dau bir cu fugiții! îi răspunse Degtiariov, înțepat. Când o fi să se înfierbânte treaba, n-o să fiu eu cel care-o să se bage în gaură de șoarece, că doar nu-s dintr-un neam cu line!

— Și, mă rog, ce ai tu cu neamul meu?

— Hai, destul! strigă Iurghin. Ce v-a apucat?

Andrei, care tăcuse tot timpul, nu mai putu să rabde și se amestecă și el în vorbă. Nu-i plăceau certurile.

— Acum, băieți, ajunge! Ce vă mai trece prin minte? Mai bine veniți încoace, să mâncăm ce mi-a mai rămas. Haideți.

Se așezară cu toții lângă locașul de tragere. Andrei își dezlegă sacul de spate și începu să împartă tovarășilor bunătățile luate de acasă: friptură și plăcintă cu morcovi și cu căline. „Ce-o mai fi pe la noi pe-acasă? oftă el din adânc, așa cum oftase de multe ori în ziua aceea. Poate că nemții au și intrat în sat?...” Se mai apropiară și alți ostași din grupă: Martianov, Volnâh, Gluhan. Toți erau dornici de mâncare de casă și se repeziră, lacom, la sacul lui Andrei, cu toate că mai mâncaseră odată.

Soarele coborâse jos de tot peste creasta zimțuită a pădurii din zare. De-a lungul întregii poziții oamenii săpau încă. Pe dealul cel mai apropiat din dreapta se auzi răpăitul artăgos al mitralierei: începeau tragerile.

— Iacă, iar ne-am oprit, zise Umrihin, posomorât.

— Of, că mult am mai mers săptămâna asta!

— Și tot înapoi, înapoi...

— Ce poți să faci? oftă Umrihin. Au o putere...

— Dar de unde să aibă ei mai multă putere decât noi? sări cu guri Andrei. Doar noi avem mai mulți oameni! Cât despre mașină...

— O fi ea proastă mașina, dar neamțul de pe mașină e al dracului de viclean!

— Neam mai viclean ca al lor nu se mai află!

— Numai ce-l vezi că se pornește și înaintează...

— Ehei, și pe ce bucățică bună au pus mâna! și Degtiariov, cu necaz, aruncă la pământ un os mare.

Rupând dintr-o plăcintă cu căline, Matvei Iurghin zise, întunecat și tăios:

— Mai rău se-neacă omul cu o bucată mare...

— Acum, să vă spun eu ce vrea Hitler ăsta, făcu Umrihin, cu aerul unui om mai în vârstă decât ceilalți, mai

trăit și mai încercat, aruncându-și în gură cele din urmă fărâmituri de plăcintă. Vrea să ajungă la Moscova...

— S-ajungă la Moscova? strigă Martianov, un ostaș tânăr și bălai. N-au ei atâta cap cât le-ar trebui ca să ajungă la Moscova!

— Nu iau ei Moscova! Nici să nu se gândească la una ca asta!

— De gândit, n-au decât să se gândească, dar de luat, n-o iau!

— Ei, asta nu! fierbea Degtiariov. Orice, dar asta nu! Or să vadă ei Moscova când și-or vedea ceafa! Moscova n-a fost făcută pentru nemți. Tot poporul o să se ridice ca un singur om, dar Moscova n-o s-o dea. Asta n-o să se întâmple niciodată!

— Moscova? Să dăm noi Moscova?

— Moscova!... adăugă și Andrei, pe gânduri, într-un răstimp când ceilalți se mai potoliseră. Am auzit că tare-i frumoasă Moscova asta... S-o dai, e ca și cum ți-ai da sufletul din tine... Așa înțeleg eu...

Și din nou începură să vorbească toți deodată.

Iurghin îi asculta, uitându-se când la unul, când la altul. Tăcea și se muncea cu plăcinta lui de căline. Numai atunci când se porniră să discute, așa cum li se întâmpla adesea, ce ar fi de făcut pentru salvarea Moscovei și pentru înfrângerea trupelor germane care o amenințau, intră și el în vorbă:

— Ce, iar ați început să îndrugați verzi și uscate? Dacă stăm să ne gândim, singuri suntem vinovați de toate. Iurghin aruncă în sus și prinse în palmă o pietricică cenușie. O vedeți? Ai zice că nu-i bună de nimic. O pietricică, așa, ca oricare-alta!

Iurghin scoase din buzunar un amnar și lovi cremenea, care scapără scânteii. Aruncând o căutătură iute spre ostași, sergentul începu să lovească cremenea regulat și des.

— Ei, ați văzut?

— Adică, ce vrei să spui cu asta? îl întrebă Gluhan.

— Fiecare dintre noi, — urmă Iurghin, — fiecare dintre noi ar trebui să fie cum e cremenea asta: să aibă foc, putere și tărie. Și mai multă ură! Ca păcura de neagră, ca să-i răscolească tot sufletul... Să știți că atunci războiul s-ar întoarce într-acolo! — și arată cu mâna spre Apus. Și o să se întoarcă, și o să-i ardă ca flacăra pe toți nemții, fire-ar ei blestemați să fie cu tot neamul lor! Îmi pun capul că așa o să se-ntâmple!

Împinse la o parte sacul lui Andrei, dând a înțelege prin asta că ar fi timpul să termine cu masa și-și urmă vorba, mai aspru acum, uitându-se țintă la ostașii care amuțiseră:

— Cum și în ce fel? Asta nu vă privește pe voi! zise el. scoțând din buzunar o cutioară de tablă turtită, în care fusese cândva praf de dinți și în care își ținea acum tutunul.

După masă le veni tuturor poftă de tutun. Și toți începură să-și scoată tabacherele. Fiecare primise la prânz mahorcă, dar nimeni n-avea hârtie de țigară. Deprins cu pacostea asta, Umrihin începu să se dea bine pe lângă Iurghin.

— Nu cumva poți să ne faci rost de niscai hârtie, tovarășe, sergent? Aveai o rezervă, mi se pare... Nu?

— Stai să caut...

Dar în clipa aceea se porniră strigăte:

— Văzduh[5].

Și îndată, ridicându-și capetele, auziră cu toții bâzâitul de viespe, trăgănat și îndepărtat, al motoarelor în înălțimile cerului. Ieșind de după norul cenușiu, ca de fum, bombardierele nemțești se desprindeau negre pe câmpul mai luminos al bolții, zburând drept spre poziția regimentului. Se auzeau de pretutindeni, prelung, comenzile cunoscute:

— Văzduh!

— În șanțuri!

— Văzduh!

Sărind în picioare, Iurghin porunci, scurt:

— În locașuri!

Înainte de a ajunge la poziția pe care o ocupase regimentul lui Voloșin, „Junkerul” din frunte se despărți de celelalte avioane. Toate căștile se făcuseră nevăzute în locașurile de tragere. Dar „Junkerul” fulgeră peste poziție fără să-și micșoreze viteza de zbor, și abia după ce trecu dincolo de pădure intră fără veste în picaj. Văzduhul păru că se sfâșie în urletul sălbatec al sirenei avionului. Se vede că neamțul își cunoștea bine obiectivul și nu-și pierdea vremea să-l mai caute de la înălțimea la care se afla. Și nici nu apucară celelalte avioane să se înșiruiască în fir, că el îi și slobozi încărcătura purtătoare de moarte; departe, în spatele pădurii, ceva se prăbuși, ca într-o prăpastie. Încă odată, și încă odată... Și ecoul lung, de toamnă, împânzi împrejurimile.

XIV

După ce urmărire cu privirea avioanele până când dispărură după nori, toți ostașii lui Iurghin se întoarseră la locașul lui Andrei, înjurând amarnic.

— Au bătut trecerea peste Vazuza, zise Andrei.

— E departe până la Vazuza asta? întrebă Iurghin.

— Să fie vreo șapte kilometri...

— Apa e adâncă?

— Sunt locuri pe unde-o poți trece cu piciorul, sunt altele pe unde nu poți s-o treci decât înot, îl lămuri Andrei. Acum, toamna, apa e și adâncă și iute. Infanteria trece ea cum trece dar cu mașinile și cu tunurile e mai greu.

Soldații se așezară lângă locașul de tragere. Acum aveau și mai grozav poftă de tutun. Ivan Umrihin se dădu din nou pe lângă Iurghin și începu cu glas plângător:

— Atunci, cum rămâne, tovarășe sergent? Ne faci rost de hârtie, hai? Nimeni n-are niciun petecuț nici atâtica. Azi, cât am mers, am cojit toți mestecenii de pe drum...

— Așteaptă să caut...

Iurghin scoase din buzunar o mică gazetă ostășească, grozav de mototolită, și începu să o netezească pe genunchi. Toți se adunară în jurul lui, scoțându-și pungile cu tutun. Dar Iurghin oftă:

— Na, că mi s-a isprăvit și mie!...

— Dar gazeta ceea? întrebă unul, uitându-i-se peste umăr. Atunci, pe pagina desfăcută a gazetei, văzură cu toții portretul binecunoscut al tovarășului Stalin. Și Semion Degtiariov, dându-se cel dintâi, la o parte, rosti grav:

— Nu, nu se poate... Pe ăsta păstrează-l.

— Într-adevăr, nu se poate, încuviință și Umrihin.

— Ce-ar fi să fumăm o pipă? propuse atunci Matvei Iurghin: Am căpătat una ieri, într-un sat. Mi-a dat-o un moșneag, un colhoznic. De treabă moșneag! Pesemne că și-o făcuse pentru el dintr-o rădăcină de mesteacăn... O să ne-ajungă la toți. Ce ziceți?

Aprinseră pipa, apoi și-o trecură din mână în mână. Mahorcă sfârâia încetișor și fumul ei înecăcios îi zgâria pe gât. Stăpânindu-și cu greu tușea, Matvei Iurghin continuă vorba întreruptă.

— Nu, n-avem nevoie să hotărâm noi, zise el, pocnind peste ziarul întins pe genunchi. Uite, aici scrie limpede totul. Nu cumva ați uitat?

— Se înțelege că n-am uitat, răspunse Umrihin pentru toți, căutând, pe furiș, să țină cât mai mult pipa la el.

— Dar n-ar strica să mai citim odată fără îndoială că nu... Citește-ne, tovarășe sergent, până isprăvim de fumat.

Iurghin ridică gazeta în dreptul ochilor și începu să citească un fragment pe care și-l însemnase cu creionul:

— *„Ce se cere pentru a lichida pericolul care amenință patria noastră și ce măsuri trebuie să fie luate pentru a zdrobi pe dușman?”*

Lăsă gazeta în jos și rămase puțin așa, ca și cum ar fi vrut să dea răgaz ostașilor să se gândească la cele citite.

Apoi urmă fără grabă, desfăcând frazele în propozițiuni și câteodată chiar în cuvinte:

— *„Înainte de toate, e necesar ca oamenii noștri, oamenii sovietici, să înțeleagă cât de mare este pericolul care amenință țara noastră și să renunțe la atitudinea lor blajină, de nepăsare, la starea de spirit corespunzătoare perioadei construcției pașnice...”*

— Eh, ce să mai construim acum! întrerupse Martianov.

— Nu te-amesteca! făcu Umrihin aspru, amenințându-l cu pipa.

După ce termină fraza întreruptă, Matvei Iurghin făcu din nou o pauză, apoi continuă, mai răspicat încă:

— *„Dușmanul e crunt și neînduplecat. El își pune drept scop cucerirea pământului nostru, udat de sudoarea noastră, acapararea grânelor noastre și a petrolului nostru, obținute prin munca noastră. El își pune drept scop restabilirea puterii moșierilor, restabilirea țarismului... Glasul lui Iurghin era din ce în ce mai puternic, plin de o mânie aprigă și întunecată. Este vorba deci de viața și de moartea Statului Sovietic, de viața și de moartea popoarelor U. R. S. S., de libertatea sau de înrobirea popoarelor Uniunii Sovietice”*.

Matvei Iurghin tăcu, și fața lui păru dintr-odată cu mult mai brăzdată decât de obicei. Respira adânc, și buzele lui întredeschise și arse de vânt se întinseră într-un fel de rânjet plin de răutate.

— Ați înțeles? întrebă el, aspru. Și uitându-se țintă la Andrei, adăugă fără să mai aștepte vreun răspuns: Pentru toate astea, bestiile nu trebuiesc hrănite cu tăiței!

Andrei se înroși până la urechi. Răspunse după un răstimp, cu vădită greutate:

— Ce să mai... Ce să mai aduci aminte, tovarășe sergent, de tăiței aceia?

Toți ostașii tăceau, posomorâți.

— *„E necesar, apoi, — începu să citească iarăși Iurghin, — ca în rândurile noastre să nu fie loc pentru plângăreți și*

pentru lași; pentru dezertori...”

— Ai sărit ceva, observă Degtiariov.

— Uite, ai dreptate, am sărit câteva cuvinte... și Iurghin netezi mai bine foaia de ziar. Vezi tu, cuvintele astea sunt pe îndoitură și s-au cam ros... Apoi, luând fraza de la capăt: *„E necesar ca în rândurile noastre să nu fie loc pentru plângăreți și pentru lași, pentru semănători de panică și pentru dezertori; trebuie ca oamenii noștri să nu cunoască frica în luptă și să meargă cu abnegație în războiul nostru de eliberare a patriei, împotriva înrobitorilor fasciști!”* Iurghin împături ca grijă gazeta. Vedeți ce limpede ni se lămuresc toate acum?

Soldații începură iarăși să vorbească toți deodată. Numai Matvei Iurghin, privind către apus, se ridică în picioare.

— Așa, băieți, zise Umrihin. Mai stăm de vorbă și altădată. Dar acum trebuie să ne odihnim. Doar am bătut noi oleacă de drum azi, și nici după aceea n-am stat cu brațele încrucișate. Nu-mi mai simt nici mâinile nici picioarele! Parcă nu-s ale mele. Ar cam fi vremea să ne întindem un pic.

— Ai să te-ntinzi tu ceva mai târziu, zise Iurghin.

— Când adică?

— După război.

— F-fiu! șuiera Umrihin prelung. Dar acum?

— Drepti! și ochii lui Iurghin scăpărau scânteii.

XV

Soarele apusese. Pâcla fumurie a amurgului învăluisese pădurile dinspre apus. Înserarea cobora de pretutindeni. Pământul nu se mai cutremura, părea că se potolise. Cerul era de asemeni liniștit. Cu vreo două sute de metri în spatele poziției pușcașilor, grupa lui Iurghin, în formație în lanț, începu iarăși să sape locașuri de tragere.

— Diavol afurisit! mormăia Umrihin.

— Nu mai bombăni! se răsti la el Degtiariov, care săpa alături. M-am săturat de-atâta vorbă. M-ai amețit de cap! Ce te tot înfurii pe el? Înfurie-te mai bine pe nemți!

— N-am liniște din pricina lui!

— Nu, zău! Liniște vrei tu acum? În toiul războiului?

La spatele lor se ivi un grup.

— Comandanții! le șopti Andrei.

Erau, într-adevăr, comandanții. În frunte pășea, înalt și greoi, căpitanul Ozerov, purtând ca totdeauna o scurtă soldățească vătuită, de culoare kaki, ușoară și la mers, și la treabă. Puțin mai în urmă, venea comandantul de batalion Loznevoi. Foaia de cort pe care și-o pusese peste manta flutura în vânt, iar capătul i se târa în iarbă, ca un patrafir. În urmă de tot, veneau agenții.

Recunoscându-l pe Iurghin, Ozerov îl întrebă:

— Lucrări false, nu?

— Da, tovarășe căpitan!

— Foarte bine! și Ozerov se întoarse către Loznevoi. Să se sape cât mai multe! Spuneți și artileriștilor să-și facă și ei poziții de tragere false. Iar pe cele de bază să le mascheze așa fel, încât să nu le ghicească omul la doi pași! Până în clipa când începe lupta, sistemul nostru de foc trebuie să rămână necunoscut inamicului. Cea mai puternică lovitură e cea care vine pe neașteptate. Ar fi timpul s-o știm...

— Am înțeles! răspunse Loznevoi, ridicând mâna la cozoroc. Ozerov își plimbă privirea pe chipurile ostașilor care, adunându-se tiptil și fără zgomot, făcuseră cerc în jurul lui, și-i întrebă fără veste:

— Nu vi-e frică să aruncați cu grenada?

Ostașii răspunseră fără grabă:

— De, nu prea...

— Am mai aruncat noi la instrucție, dar puține...

— Ție, de pildă, — și Ozerov arată spre Umrihin, — nu ți-e frică? Știi să arunci?

— Mi s-a arătat odată... îngăimă Umrihin, ocolind răspunsul.

— Ei bine, arată-ne și nouă.

Buimăcit, Umrihin, își desprinsese grenada de la brâu. Dar în timp ce-i puneă focosul, înțeleseseră cu toții că habar n-aveau ce trebuie să facă. Ostașii se gândeau că Ozerov o să-i tragă lui Umrihin o săpuneală de o să-i treacă nădușelile pe toți. Dar căpitanul se mărgini doar să ofteze; luă grenada din mâna lui Umrihin, și-i arată chiar el cum trebuie să facă înainte de a o arunca. Apoi îi întrebă pe cei din jur:

— Acum, ați înțeles? Cât despre aruncat, iată cum se aruncă!

Toți își închipuiau că o să le arate doar cum trebuie să ridice brațul. Dar făcând un pas înainte. Ozerov aruncă pe neașteptate grenada cu toată puterea, strigând:

— Culcat!

Toți se trântiră pe iarbă. Se auzi o detunătură. În fața ostașilor păru că răsărise din pământ un tufiș negru. Deasupra capetelor se auzeau, şuierând subțire, schije.

Ozerov sări în picioare cel dintâi:

— N-a atins pe nimeni?

Oamenii se ridicau de pe jos, icnind și bocănind.

— Rău! constată Ozerov. Văd că unii dintre voi se mai tem încă de foc. Foarte rău. Să nu vă fie frică! strigă el. Cel care se teme, acela se curăță!

— A venit cam pe neașteptatei zise Loznevoi, împiedicându-se în foaia de cort.

— În luptă, toate vin pe neașteptate! răspunse Ozerov, apoi se întoarse către ostași. Cunoașteți cu toții ordinul de luptă?

După ce ascultă răspunsurile, urmă:

— Așa este, tovarăși! Nu e decât un singur ordin: să rezistăm până ni se va îngădui retragerea. Vin tancurile — să rezistăm! Vine infanteria — rezistăm! Să plătească

nemții cu capul, să plătească fiecare palmă din pământul nostru cu sângele lor cel blestemat! Niciun pas înapoi!

După plecarea lui Ozerov, grupa lui Iurghin se apucă iarăși de muncă. Se auzea zăngănitul lopeților; pământul era plin de pietre. După câțva timp, Umrihin se uită împrejur și-l întrebă pe Degtiariov încetișor, cu glas răgușit:

— Ai văzut ce-am pățit?

— Cu grenada? Văd că n-ai pățit nimic.

— Rău vezi! făcu Umrihin liniștit, oftând. Era cât pe ce să mă facă praf chiar grenada mea! Mi-a suierat o schijă drept pe lângă creștetul capului. Nu, frate, se vede că nu mi-e dat mie să trăiesc, cu un nume ca al meu... Ei, dar când o fi să mor, o să iau cu mine și o grenadă. Acuma știu cum s-o arunc. M-a învățat căpitanul... Și o să caut pe lumea cealaltă pe cel care-a născocit în limba noastră numele ăsta al meu. Și când o să-l ating odată cu grenada, n-o să-și mai adune oasele nici cu fărașul! Atâta îi fac, și pace!

Amurgul se lăsa în grabă peste întinderi.

XVI

Toată seara lucrase regimentul la întărirea pozițiilor de apărare. Peste două mii de ostași, înșirați pe o linie unduitoare de câțiva kilometri se îngropau în pământ cu mitraliere, cu puști și cu grenade. Pentru apărarea poziției, și cu deosebire a drumurilor pe care înaintau coloanele germane, artileriștii instalau tunurile regimentare și piesele divizionului antitanc.

Căpitanul Ozerov conducea personal toate lucrările de construire a poziției de apărare. Inspecta poziția, când călare, când pe jos, oprindu-se doar din când în când ca să fumeze o țigară. Cerceta singur cum fuseseră alese raioanele de apărare ale fiecărei companii și punctele lor de sprijin, cum fuseseră săpate pozițiile de bază și cele de

rezervă, unde erau instalate tunurile pentru trageri prin ochire directă. Ozerov își dădea perfect de bine seama că nemții dispun de o netăgăduită superioritate în ce privește focul pe care-l executau de obicei la atac, și de aceea dădea o deosebită atenție felului cum erau instalate și mascate mijloacele de foc de care dispunea regimentul, ca și cooperării dintre ele. Tuturor comandanților le trimitea ordine severe: toate cuiburile de foc să fie ascunse cu grijă de dușman înainte de începerea luptei și să nu intre în acțiune decât în momentele necesare, hotărâtoare și, pe cât o fi cu putință, prin surprindere. După planul lui, lupta care urma să înceapă trebuia să fie cât mai plină de surprize neplăcute pentru inamic. Elementul acesta al neprevăzutului, putea să precumpănească într-o oarecare măsură insuficiența mijloacelor de foc ale regimentului și, prin urmare, să echilibreze oarecum cele două forțe care urmau să se ciocnească pe câmpul de luptă.

La căderea nopții, toate lucrările de bază fuseseră terminate. Cu destulă bătaie de cap, fără îndoială, cu unele greșeli până la urmă fiecare companie și fiecare luptător își ocupase locul pe poziția de apărare.

Căpitanul Ozerov se bucură nespus întâlnindu-l din întâmplare, la batalionul trei, pe comisarul regimentului, Iahno. Îl vedea pentru întâia oară în ziua aceea. De altfel, pe comisar nu-l puteai întâlni decât întâmplător. Slăbuț, ușurel, îi plăcea grozav să meargă pe jos și umbla din zori și până seara târziu pe la diferite subunități ale regimentului, găsindu-și peste tot câte ceva de făcut.

În seara aceea comisarul Iahno, ca și Ozerov, nu părăsise poziția de apărare. Își pusese în mișcare toți lucrătorii lui politici. Folosind orice întrerupere a lucrului, lucrătorii lui politici organizau în toate companiile scurte adunări cu comuniștii și convorbiri cu ostașii, explicându-le că, atâta timp cât nu va fi venit ordinul de retragere, nemții trebuiesc ținuti pe loc, cu orice preț.

Comisarul Iahno se bucură și el de întâlnirea cu Ozerov și îl luă îndată mai de o parte, ca să nu-l audă oamenii:

— Să mergem mai încolo, căpitane.

Întunericul era tot mai adânc. Lui Ozerov i-ar fi fost greu să deslușească expresia feței lui Iahno, dar îl simțea într-o dispoziție minunată, ușor exagerată chiar. Ducându-l pe Ozerov într-o vâlcea la vreo sută de metri de la punctul de comandă al batalionului, comisarul mărunț, ușurel, cu mantaua descheiată, se opri, făcu un gest nelămurit cu mâna și începu să vorbească repede, ca de obicei:

— O să fie luptă, nu-i așa? Luptă adevărată?...

— Da, așa cred. Se pare că de data asta o să fie luptă adevărată, îi răspunse Ozerov. Și, fiindcă veni vorba, sarcina noastră n-o să fie ușoară!

— Dar victoria o să fie a noastră! hotărî Iahno răspicat, ca și cum Ozerov n-ar fi fost de aceeași părere. A noastră! Se aplecă și culese o floare palidă de toamnă care abia se zărea în întuneric. O simt de departe, așa cum simt parfumul acestei flori!

Cu tot întunericul, pe fața tânără și luminoasă a comisarului se vedea sclipind un zâmbet. Ozerov îi luă floarea din mână, o mirosi și-i răspunse, fără veselie:

— Din păcate, parfumul acesta nu-l simt toți, și mai ales de departe...

Iahno îl apucă pe Ozerov de un nasture al scurtei lui vătuite:

— Nu toți? Ai băgat de seamă ceva?

— Da.

— Hai și mai încolo! zise Iahno și porni repede, urcând ușor dâmbul, în timp ce mantaua flutura în urma lui. Acolo, pe dâmb, se deslușea un tufiș singuratic de măceș.

— Cu scurta asta ți-e mai îndemână, nu? întrebă el, așteptându-l pe Ozerov care urca greoi povârnișul. O să-mi iau și eu una. Îmi trebuie și mie o haină largă și ușoară, să-mi fie sufletul slobod...

Așezându-se apoi lângă Ozerov, urmă:

— Da, când o armată se retrage patru luni în șir, nu oricine e în stare să-și păstreze neatins simțul mirosului... Unora li se pare că totul miroase acum a sânge și a hoit, — și Iahno ridică din umeri, ca și cum comparația nu i-ar fi fost pe plac — dar aproape toți soldații cred în victorie. Și să-ți mai spun ceva: astăzi, ei cred în biruință mai mult decât în cea dintâi zi a războiului! Da, o simt foarte bine... Judecă și tu: cât au mărșăluit azi, cât pământ au săpat, și cu toate astea parcă abia așteaptă să pornească la luptă! Toți, sau aproape toți, sunt siguri de izbândă. Iar lucrul cel mai important în război, e dispoziția cu care pornește ostașul la luptă. Ai să vezi că mâine toți, și în special comuniștii, or să se bată ca niște lei. Și biruința o să fie a noastră. Coloanele germane trebuiesc oprite, și regimentul nostru o să le oprească!

Ascultându-l, Ozerov înțelese pentru întâia oară de ce-l îndrăgiseră ostașii atât de repede: în încrederea lui minunată pe care o risipea cu dărnicie în jur, era atâta înflăcărare tinerească, atâta lumină și avânt poetic, încât oamenii nu puteau să n-o simtă, așa cum simți întâia adiere de primăvară.

— De bătut, or să se bată, fără îndoială. Era și el de aceeași părere cu Iahno. Dar în luptă nu acționează numai forța morală!

— Eu nu sunt un militar încercat, — răspunse Iahno, — dar știu cum trebuie să fie un comandant... Comandantul e dator să gândească, să gândească și iar să gândească, mai ales înainte de luptă. Și-l apucă din nou pe Ozerov de nasturele scurtei. Gândește-te! Suntem datori să facem totul ca să lichidăm superioritatea materială a inamicului! Și bagă de seamă, — urmă el mai încet, — ni s-a acordat o încredere nelimitată...

— O să mă mai gândesc, îi promise Ozerov.

Se înnoptase. Departe, pe flancuri, cerul se înroșea și deseori scăpărau, ca niște păsări, rachete de semnalizare, în timp ce în fața poziției de apărare totul se cufundase în

cea mai adâncă beznă. Din tranșeele pușcașilor se auzea zvon de glasuri și zăngănit de gamele; începea masa întârziată a ostașilor.

Luându-și rămas bun de la Ozerov, Iahno îi luă tăcut mâna pe întuneric și înțelese îndată că Ozerov ținea încă floricea în pumnul strâns.

- Tot îi mai simți parfumul, nu-i așa? îl întrebă el încet.
- Îl simt, îi răspunse Ozerov în șoaptă.
- Ei, dragul meu, îți doresc succes!

XVII

Maiorul Voloșin stătea tot timpul la punctul de comandă. Își alesese locul în spatele batalionului lui Loznevoi, la marginea unei păduri mari cu tot soiul de copaci care închidea, ca o perdea ruginită, vederea spre răsărit. Toată noaptea pionierii munciseră, săpând șanțuri și adăposturi.

Seara, maiorul Voloșin tot mai trăgea nădejde că toate unitățile care se apropiau de Vazuza vor apuca să treacă râul peste noapte, și atunci regimentul lui va putea, măcar în zorii zilei, să se retragă fără luptă. Dar, după un ceas de la bombardamentul aerian, din partea generalului Borodin, comandantul diviziei, sosi un agent călare, aducând o veste proastă: avioanele germane distruseseră podul de peste Vazuza. După spusele agentului, generalul Borodin luase toate măsurile să se refacă podul în timpul nopții. În urma acestei știri, maiorul Voloșin își dădu seama că lupta nu mai putea fi înlăturată: de dimineață, îndată ce s-o restabili trecerea peste Vazuza, nemții se vor apropia, fără îndoială, de poziția de apărare a regimentului.

În zorii, zilei îl chemă la el pe Ozerov, care-și petrecuse toată noaptea pe la batalioane, și-i ordonă să plece la Vazuza.

— Vezi de află cum merg treburile pe-acolo, îi zise el. Podul de peste Vazuza se reface acum, dar nu se poate ști

când o să reînceapă trecerea. Toate operațiile le conduce generalul Borodin. Conform ordinului său formațiile noastre de spate să treacă râul odată cu divizia. Pleacă imediat și controlează, personal, dacă toate formațiile de spate s-au adunat pe malul Vazuzei. Caută să afli precis când începe să treacă divizia pe malul celălalt. Și întoarce-te cât mai repede.

— Am înțeles, tovarășe maior.

— Poți să pleci.

După câteva minute, căpitanul Ozerov galopa spre Vazuza.

Din pădurea unde se afla punctul de comandă al regimentului, drumul ieșea pe un podiș înalt și deschis, de pe care se adunase grâul de toamnă. În timp de pace, toată întinderea aceea ar fi trebuit să fie neagră, arată din proaspăt. Acum însă nu se vedea nicăieri nicio brazdă. Doar pe alocuri se mai zăreau clăi împrăștiate de ovăz și de hrișcă, părăsite de stăpânii lor. De pe podiș, drumul cobora grăbit prin vâlcele în pantă repede: îl puteai cuprinde aproape tot într-o singură privire până la pădurea de pe malul Vazuzei, care se zărea în depărtare doar ca o linie întunecată.

Sus pe culme, Ozerov lăsă frâul slobod și se uită înaintea lui. Și, ciudat: i se păru că niciodată nu cuprinsese într-o singură privire spații atât de largi și de neasemuite. Pe șesul întins se vedeau fumegând printre maluri povârnite apele Vazuzei, împurpurate de ivirea zorilor. În partea dinspre miazăzi, în susul apei, se întindeau până la orizont păduri care, în lumina domoală a dimineții, scânteiau pe alocuri în culori aprinse de aramă și în brocart de toamnă. În partea dinspre miazănoapte, în josul apei, se deschideau tot până la orizont câmpii unduitoare, cu sătulețe mărunte și cu movile pe care se vedeau străjuind stejari seculari, singuratici și îngândurați. Iar drept în față, dincolo de Vazuza, acolo unde era Moscova, sclipeau zorile aurii, cuprinzând toată zarea. De multe ori văzuse Ozerov în vara

aceea soarele răsărind, dar acum îi veni în minte că nu mai văzuse niciodată un răsărit atât de liniștit, și în același timp atât de măreț, ca răsăritul acesta peste necuprinsele întinderi de câmpii, păduri și sate.

Această neasemuită priveliște a patriei lui nemărginite învăluită în lumina dimineții, îl liniști pe neașteptate în câteva clipe. „Nu, nimeni și niciodată n-o să poată birui o țară ca asta! Își zise el cu aprindere. O să îndurăm orice! O să trecem peste orice și o să rezistăm!”

Toată pădurea de pe malul Vazuzei era sfârtecată de bombele aviației germane, de parcă trecuse pe-acolo un uragan de o violență năprasnică, nemaipomenită. Mulți copaci își arătau vârfurile retezate, crengile zdrențuite și arse. Unii zăceau doborâți la pământ, ca niște viteji pe câmpul de luptă. Doi ulmi puternici susțineau de subțiori, sa doi sanitari, un stejar tânăr din marginea pădurii, greu lovit. Câteva căsuțe din apropiere fuseseră dărâmate de bombe până-n temelii: până și cuptoarele rusești, uriașe, se risipiseră, umplând curțile cu praf de cărămidă. Alături, o tablă de acoperiș se agățase în vârful unui mestecăn schilodit, ruptă și ruginită, de nu te puteai dumiri prin ce minune ajunsese acolo. Pretutindeni, în pădure și în jurul ei, pâlnii de bombe, se răsuceau schelete de mașini arse și zăceau hoituri umflate de cai, osii de căruțe, roți...

Ai fi zis că tot ce mai rămăsese viu trebuia să fugă cât mai departe, fără să se mai uite îndărăt, din preajma acestor locuri de groază. Dar toată pădurea aceea schilodită, toate văgăunile din apropierea ei și tot malul Vazuzei erau împânzite cu oameni, ticsite cu tunuri, cu mașini, cu căruțe, cu bucătării de campanie și cărucioare sanitare. Pretutindeni ardeau focuri, răsunau glasuri omenеști, fluierături și claxoane, lovituri de topor, scârțâit de căruțe, nechezat de cai, muget de vaci și scâncet de copii... Și toată această mulțime se zbuciuma într-o mișcare neîntreruptă, inexplicabilă și complicată. Dar se simțea că mișcarea aceea era supusă unui singur scop și că un singur

gând îi mâna pe toți delaolaltă. Și cu cât se apropiau de Vazuza, cu atât în tabără era mai multă mișcare și mai mult zgomot. Ca și cum n-ar fi găsit decât o singură ieșire din pădure, tot puhoiul acela de oameni, de mașini și de căruțe, se îndrepta într-o pornire nestăvilită către pod.

Căpitanul Ozerov înțelese că podul peste râu se refăcuse și răsuflă ușurat, din adâncul pieptului.

Dar când ajunse aproape de râu, văzu că lângă apă se dădea o luptă, deasupra căreia stăruia un vuiet neîntrerupt. Puhoiul de mașini, de tunuri și căruțe trecea cu larmă peste podețul îngust pe malul celălalt al Vazuzei. Și numai acolo, simțindu-se slobod, se revărsa în șuvoaie mai mici. Mai sus de pod, infanteria trecea pe pontoane, pe plute, în luntri și înot. Mai jos, treceau refugiații. Printre oamenii care se aruncau în apă care pe ce apuca, se vedeau înotând cai și vaci sforăind, înălțându-și capetele și luptând din răsuputeri împotriva curentului repede al Vazuzei. Mii de oameni se grăbeau să treacă râul înainte de răsăritul soarelui.

Toate câte se petreceau acolo îl turburau adânc pe Ozerov. Dar curând, după ce ajunse la generalul Borodin care stătea pe malul prăpăstios al râului, înțelese că tulburarea lui n-avea niciun rost; acolo, la pod, lucrurile se petreceau așa cum trebuiau să se petreacă ba chiar mai bine decât atât.

Generalul Borodin se odihnea lângă un foc pitic, întins pe o foaie de cort așternută la pământ și cu spatele rezemat de o buturugă uriașă de ulm cu măduva putrezită. Picioarele îi erau acoperite cu o manta, iar cizmele-i stăteau pe niște țărushi, lângă foc își ținea drept capul cărunț, descoperit, mustața subțire îi era răsucită, iar chipul lui arăta cea mai desăvârșită nepăsare față de zvonul de glasuri și de larma de la râu. Ochii, întorși spre zarea luminată, erau închiși: generalul Borodin dormea. Un ostaș tinerel stătea ghemuit lângă foc și întorcea mereu obielele generalului, să le usuce mai repede.

Generalul dormea dus. Dar îndată ce simți apropierea unui străin, se trezi. Se uită la Ozerov — așa cel puțin i se păru lui — cât se poate de liniștit și de prietenos. Înfășurându-și picioarele în obiele, zise:

— Nu trebuie să-mi raportezi nimic, dragul meu, că știu și fără asta pentru ce ai venit. Apoi luând o cizmă din mâna ostașului, arătă cu capul spre râu: — Vezi? Am muncit toată noaptea, dar acum treaba merge bine. Cred că la douăsprezece punct tot malul o să fie evacuat. Poate chiar mai devreme... Toate formațiile de spate ale regimentului vostru or să treacă odată cu divizia. Ordinul de retragere o să fie transmis prin radio. Dar dacă condițiile de retragere vor fi grele... — urmă generalul încruntându-și sprâncenele și punând mâna pe cealaltă cizmă, — ... foarte grele, atunci vă sfătuiesc să vă retrageți... O clipă!

Își încălță repede cizma și se ridică tinerește în picioare, răsucindu-și mustățile.

— Dă-mi harta!

În timp ce desfăcea harta, se uită de câteva ori la Ozerov, apoi iarăși se încruntă și iar își răsuci mustața cu nemulțumire. Ozerov ghici îndată că generalul se uită la obrajii lui nebărbieriți. Se rușină și, ducându-și degetele la bărbie, îngăimă:

— Vă rog să mă iertați, tovarășe general!

— E un obicei prost si vii la raport în halul ăsta, zise Borodin, aspru. Foarte prost, tovarășe căpitan! Țin să te previn că data viitoare n-o să mai trec cu vederea...

În clipa aceea, cu totul pe neașteptate și în aparență fără nicio legătură cu observația generalului, căpitanul Ozerov simți pentru a doua oară în aceeași dimineață o bucurie fără margini aprinzându-i-se în suflet, ca o lumină. Și se gândi că într-un viitor foarte apropiat războiul o să ia altă întorsătură, și că nicio putere omenească n-o să încovoae vreodată avântul liniștit, măreț și nepieritor al oamenilor sovietici.

XVIII

Dimineața se înălța deasupra pământului, limpede și sonoră.

Întorcându-se la punctul de comandă al regimentului, pe căpitanul Ozerov îl surprinse liniștea care domnea acolo. După o noapte de nesomn, mulți comandanți și soldați ațipiseră prin adăposturi și prin corturi. Se auzea deslușit cum lunecă frunzele printre crengi și cad la pământ. În aer se simțea mireasmă tare de pământ proaspăt săpat, de cenușă de la focurile stinse și de rășină.

După ce raportă comandantului de regiment cum decursese întâlnirea cu generalul Borodin, căpitanul Ozerov se îndreptă spre cortul său. Acolo agentul lui de transmisiuni Petia Uraleț, un ostaș cu fruntea bombată și cu ochii bulbucați, freca armăsarul asudat cu un șomoioș de iarbă uscată.

— Ce mai nou pe la noi, Petia?

— Tii... ce-a mai fost pe-aici, tovarășe căpitan! și Petia Uraleț se apropie vorbind grăbit în șoaptă. A venit un avion, nemțesc, o namilă cât toate zilele și fioroasă, nevoie mare. Și ce se mai învârtea blestematul!

— Și pe urmă?

— Pe urmă a-nceput să se-nvârtă și pe deasupra noastră. Și atunci un ostaș din plutonul de comenduire... poc!... Ce-a mai fost, ce-a mai fost, tovarășe căpitani

— Ei, și l-a doborât?

— Da de unde! Petia Uraleț arătă cu capul spre adăpostul lui Voloșin și urmă, învârtind șomoioșul în aer. Unde-a sărit maiorul afară și unde s-a pornit să urle: „Cine-a tras? Cine?”

Ozerov se încruntă:

— Încetează! Cine ți-a dat voie să comentezi acțiunile comandantului? Dacă a interzis el înseamnă că așa trebuia. M-ai înțeles?

Stingherit, Petia Uraleț luă poziția de drepti:

— Înțeles, tovarășe căpitan!

— Dă-mi briciul.

Dar n-apucă bine Ozerov să-fi bărbierească obrazul drept, că dinspre punctul de comandă se auziră glasuri neliniștite:

— Văzduh! Văzduh!

Vreo douăzeci de avioane „Junkers”, se îndreptau din partea soarelui spre pozițiile regimentului, descriind pe cer un semicerc larg. Aripile lor sclipeau în bătaia soarelui. Avionul din cap, care venea din spatele frontului asupra batalionului lui Loznevoi, intră vijelios în picaj și urletul lui metalic, sălbatic, care îngheța sângele în vine, se auzi până departe.

Pământul se cutremură atât de adânc, încât din copaci e scutură o ninsoare grea de frunze uscate. Deasupra sectorului lui Loznevoi se ridică spre cer o trâmbă de fum negru.

...Cu câteva clipe înainte de bombardament, comandantul de batalion Loznevoi îi luase cu el pe locotenentul Hmelco și pe Costea și se îndreptase spre punctul de comandă al companiei trei. Într-o stare sufletească și mai întunecată încă după noaptea din urmă, Loznevoi rătăcise toată dimineața fără niciun rost prin poziție, fără să-și găsească loc și astâmpăr. La jumătatea drumului auzi deasupra capului uruit de motoare. Aruncându-și ochii spre cer, zări imediat o formație mare de „Junkers-uri”. Bombardierele veneau dintr-o parte, în zbor liniștit și greoi și, la început, Loznevoi crezu că vor trece alături, tot înainte — poate spre Vazuza. Și cum era ordin aspru să nu cumva să se demaște poziția ocupată, se întoarse către însoțitorii săi și strigă:

— Culca-at!

Toți trei se aruncară în iarba răvășită și rămaseră acolo nemișcați, urmărind cu ochii avioanele. Și toți trei își ziceau: „Uite, acum ajung deasupra pădurii. Pe urmă o să putem merge înainte...” Dar după ce ajunseră la marginea

pădurii, avioanele făcură un ocol, pentru a se îndrepta spre sectorul batalionului, venind dinspre partea soarelui:

— Tovarășe comandant! strigă Hmelco. Vin spre noi!

— Vin! Vin! urlă Costea, ghemuindu-se în iarbă. Terenul din jur era gol și descoperit. În apropiere nici un șanț, nicio groapă. Și Loznevoi se gândi: „Ehei, mi se pare că mi se apropie ceasul!”, Fruntea i se umezi. Un singur lucru știa: că trebuie să scape cu orice preț. Sărind în picioare, strigă:

— Înapoi, după mine!

Îndoindu-se din șale, toți trei o luară la goană peste pământul întelenit, apoi peste câmpul întins, acoperit cu țepi de secară cosită, striviți și culcați în țărână de mult ce se călcase peste ei. Zornăind din piteni, Loznevoi alergă așa vreo sută de pași. Simți apoi că într-o clipă tusea o să-i sfâșie pieptul și înțelese că n-o să apuce s-ajungă la punctul său de comandă, unde pionierii îi săpaseră peste noapte un adăpost solid. Era prea târziu. În clipa aceea, observă din goană un locaș de tragere, abia scobit în pământ. Făcând celorlalți un semn cu mâna, se aruncă în el din fugă, și îndată o tuse chinuitoare îi zgudui pieptul. Hmelco și Costea, înțelegându-i semnul, o luă fiecare în altă direcție, căutându-și cu ochii câte un adăpost

După ce se liniști, Loznevoi își scoase capul din locaș. Spre stânga, la vreo treizeci de pași, zări ieșind din miriște luciul șters al unei căști. „E Hmelco! bănuie Loznevoi. Dar unde-o fi Costea?”, Se uită la dreapta și văzu în apropiere o poziție de tragere falsă pentru, un tun antitanc, una din cele multe făcute de artileriști în cursul nopții, din ordinul lui Ozerov. De după parapet se vedea, înfipt în pământ ca să închipuie o țeava de tun, un mic buștean cu ciotul îndreptat spre apus, iar deasupra lui un mestecăn își legăna crengile desfrunzite. Loznevoi înțelese atunci că și el nimerise într-unul din locurile de tragere false săpate de vrednicii artileriști ca să înșele inamicul. Și-și strânse fălcile încleștate până la durere.

Din limita dinainte a poziției se auzeau glasuri nelămurite; unul din comandanți striga ceva soldaților. Loznevoi se uită înaintea lui. Aproape, într-o brazdă de semănătoare, pe cărăruia rămasă printre țepii de secară se agita, scormonind pământul, un șoarece de câmp, de culoarea cenușii. Ochișorii lui sclipeau veseli, ca două picături de rouă. Aduna fărâmituri de spice. Speriindu-se de ceva, o zbughi și dispăru, dar după o clipă Loznevoi văzu din nou cum îi sticleau ochișorii. Se vede că acolo era gaura lui. „Uite la el ce adăpost minunat are! se gândi Loznevoi. Ce-i pasă!” Și uitându-se iarăși la locașul lui abia zgâriat în pământ, simți că un nou acces de tuse îi sfâșie pieptul.

Dar nu mai avea când să-și caute alt adăpost. Din înălțime, „Junkersul” din frunte intră în picaj, urlând sălbatic. După ce cobori câteva sute de metri, se redresa și se înalță din nou. atunci Loznevoi văzu cum se desprind de fuzelajul lui patru bombe. Legănându-se cădeau ca patru picături negre, dar după câteva clipe dispărură și Loznevoi își simți sufletul străpuns de un șuier ascuțit și tăios, care creștea amețitor de repede: Închizându-și ochii de groază, își îngropa fața în colțul locașului. În aceeași clipă simți în tot trupul, aproape deodată, patru zguduituri cutremurând pământul. Iar văzduhul întreg se zdruncină într-un vaiet prăbușitor de lavină, care năvăli peste păduri...

Bombele căzuseră la stânga lui. De-acolo se împrăștiu peste poziția de apărare nori de fum. Îndreptându-și casca, Loznevoi scoase capul din locaș. „Junkersul” din cap se redresase din picaj și uruitul motorului i se rostogolea în văzduh, dar cel de-al doilea avion abia atunci se îndrepta spre centrul poziției. Urmă un scurt răstimp de liniște. Și, fără să-și creadă ochilor, Loznevoi zări deodată în fața lui, pentru a doua oară, același șoarece de câmp. Ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ieșise din vizuină și aduna grăbit frișoare de pai. Își vedea de treabă, vesel și grijuliu, și lui Loznevoi îi trecu prin minte că șoarecele acela o să supraviețuiască, fără îndoială, că o să-și adune în adăpostul

lui grămăjoare de grăunțe, că o să ierneze la căldură și o să întâmpine o nouă primăvară...

Și se înspăimântă.

Nu mai văzu cum se năpustește în picaj cel de al doilea avion și câte bombe lasă. Când auzi din nou urletul înfiorător al sirenei, scânci ca un copil și, fără să-și dea seama, se făcu ghem pe fundul locașului. În aceeași clipă, simțind că e aruncat afară din locaș, începu să răcnească și-și înfipse degetele în pământ: bombele explodaseră în jurul poziției de tragere false. De sus curgea țărână, răpăind pe spinarea și pe casca lui ca o ploaie de bulgări și de praf ars. Fumul întuneca tot cerul.

Din clipa aceea, înnebunit de groază, Loznevoi nu-și mai dăduse seama de nimic din câte se petrecuseră în jurul lui. Era limpede că nemții își aruncau cea mai mare parte din încărcătură peste pozițiile de artilerie și locașurile de tragere false: bombele explodau în spatele adevăratelor linii de tragere, exact pe locul unde se găseau Loznevoi cu însoțitorii săi. Și avioanele bombardau liniștit, cu chibzuială, alegându-și obiectivele fără grabă și ținând cu grijă. Detunăturile se repetau fără întrerupere, cu un vuiet infernal. Valuri de aer fierbinte și înecăcios răbufneau de la explozii, iar vântul nu izbutea să măture norii negri de fum și de praf ce se târau pe câmpie.

...Sprijinindu-și capul de marginea șubredă a locașului de tragere Loznevoi tuși îndelung, scuipând pământ. Apoi, când conștiința lui tulbure începu să se limpezească treptat, ca o rază printr-o negură grea, se liniști și, zgâriind pământul cu degetele, începu să se cațere afară din locaș și să-și arunce în jur privirile aiurite. În urechi îi stăruia un țuit, ca și cum i s-ar fi aciuiat acolo nenumărați greieri, și-și simțea tâmplele zvâcnind și umflându-i-se dureros. În jurul lui se deschideau pâlnii de bombe — răni proaspete. În fața ochilor îi tremura o perdeă de fum, clătinată de vânt. Nu departe de el, pe locul unde se furișase șoarecele, Loznevoi zări o cizmă: pe călcâiul ei sclipea un pinten.

„E a mea!” încercă să șoptească, dar buzele îi rămaseră mute.

Loznevoi își cunoștea bine pintenii. Cum de nimerise cizma lui afară din groapă? Ce căuta acolo? Zăbovi puțin, apoi, îndoindu-și trupul, se uită la picioare. Nu, era încălțat! Și abia în clipa aceea își aminti, în sfârșit, că ieri în timpul popasului își schimbase pintenii cu ai locotenentului Hmelco. „Dar el, unde-o fi?...” Loznevoi căută cu ochii casca lui Hmelco peste fața miriștii, însă pe locul unde-l văzuse înainte de bombardament, se ridică acum o movilă de bulgări de pământ „De ce și-o fi aruncat cizma?...” Ieși din groapă și încercă s-o ridice, dar în aceeași clipă sări îndărăt ca ars: din carâmbul sfârtecat ieșea o bucată de os alb. Loznevoi se trânti iarăși la pământ, își frecă obrazul de țărână, își șterse buzele și începu să strige, ca să, simtă mai bine căi acum a înțeles adevărul:

— Au bombardat...

Își simți tot trupul greu ca de plumb, dar își recapătă repede conștiința liniștită și trează. Nu, niciodată nu dorise să trăiască asemenea clipei Și deodată îl străfulgera un gând, simplu și limpede:

În gândul acela era scăparea lui, gândul acela îi dăruia viață. Dar nu apucă să se bucure de el, când auzi tropot de pași și glasul lui Costea:

— Iată-l, e aici!

Costea alergă în goană, căzu în genunchi lângă el și îi puse mâna pe umăr. Ca speriat, Loznevoi încercă să se ridice în picioare, proptindu-se cu palmele în pământ și ațintind asupra ostașului o privire pustie și năucă. Fața lui Costea, împrăștiată cu noroi, se schimonosi, îmbătrânită dintr-odată de o durere lăuntrică. Din nara stângă) i se prelingea sânge. Începu să strige cu glas jalnic:

— Eu sunt tovarășe comandant, eu, Costea! Sunteți rănit?

— A?! ți-pă Loznevoi drept răspuns, după ce tăcu o clipă.

— Va lovit nu-i așa? Unde vă doare? Spuneți!

— Au plecat? arată Loznevoi cu capul spre apus.

Deodată zări făptura înaltă și greoaie a căpitanului Ozerov. Căpitanul răsufla adânc, pieptul i se ridica anevoie. Gulerul bluzei îi era descheiat, părul roșcat zburlit. În mâna stângă își ținea casca de curelușă iar cu dreapta își muta în grabă de pe pânțele spre șold, tocul revolverului. Fără să se ridice în picioare, Costea strigă, astupându-și nara stângă:

— Se vede că-i vătămat rău, săracul...

Căpitanul Ozerov se lasă cu grabă în genunchi:

— Vă-e rău?... Vă doare? Unde vă doare?

— Nu-i asta, dar a surzit de tot! îl lămuri Costea.

— Atâta ne mai lipsea! mormăi Ozerov cu necaz, sărind în picioare. Du-l, înapoi! Repede! Și tu nu mai miorlăi atâta! Unde-i comisarul batalionului? Nu știi?

— Undeva, pe la companii...

— Ia-l pe comandant și treci cu el pe la punctul de comandă, ai înțeles? răcni Ozerov. Intră și spune-le să-l cheme pe comisar ca să ia el comanda. Ai înțeles? Vezi să nu uiți! Iar pe comandant, du-l înapoi. Asta-i tot.

Apoi se întoarce și strigă:

— Hei, Petro! După mine!

XIX

În ceasul cel mai greu, tocmai când începea lupta, batalionul al treilea, care ocupa centrul apărării, rămăsese fără comandant. Dar nu era vreme de pierdut cu văicărelile. Ozerov își dădea seama că acum fiecare clipă era prețioasă. Stăpânit de un singur gând, alergă spre limita dinainte a apărării, strângându-și cu toată puterea casca la piept.

Ieșind în goană pe movilita acoperită cu o pădurice de mesteceni tineri și oprindu-se să răsuflă, văzu prin fumul ca o ceață tremurătoare, că pe câmpia dinspre raionul

companiei a treia ostașii fug în neorânduială, aplecându-se și cazând mereu. La început, Ozerov se gândi că era vorba de cei care-și pierduseră capul în timpul bombardamentului și alergau acum, bezmetici, pe câmp. Dar toți veneau de-a dreptul spre el. Și Ozerov înțelese dintr-odată că oamenii aceștia fugeau, părăsindu-și cine știe de ce pozițiile.

Pe moviliță se ivi gâfâind de oboseală, Petia Uralet, care se ținuse tot timpul pe urma comandantului său. Ozerov îi smulse fără nicio vorbă automatul din mână. Ridicându-l deasupra capului, urlă peste tot câmpul, cu fața schimonosită ca de o cumplită durere.

— Sta-a-ai! Stai!

Fără să-l vadă pe Ozerov și fără să-i audă strigătele, un ostaș gonea orbește spre el, cu spatele încovoiat, aproape târându-și mâinile de pământ. Ajuns la urcuș, puterile îl părăsiră. Căzu, se mai târî câțiva pași scormonind înnebunit pământul, apoi sări iarăși în picioare și, tot fără să-l fi văzut pe Ozerov, veni drept spre el. Ozerov trase o serie de automat în aer.

— Stai!

Ostașul se opri cu mâinile căzute și se uită buimăcit la Ozerov. Fața-i era murdară de pământ bluza sfâșiată pe piept, fruntea însângerată, iar ochii holbați păreau două globuri albe care, de spaimă, nu mai vedeau nimic înaintea lor. Auzind pârâitul gloanțelor și văzându-l pe cel dintâi că se oprește, ceilalți ostași, care alergau pe delături și în urma lui, începură și ei să-și încetinească goana și să se oprească. Tremurând din tot trupul, Ozerov făcu un salt înainte, urlând răgușit:

— Ce cauți aici, hai? Ai fugit?

Ridicându-și mâinile în sus, ostașul își holbă și mai cumplit ochii lui albi:

— Tancuri! strigă el. Uite colo: tancuri!

— Înapoi! urlă din nou Ozerov.

— A-a-a! gemu ostașul, trăgându-se îndărăt. Mă alungi?.... Ozerov ridică pistolul și mai trase o serie pe

deasupra capului ostaşului. Omul se prăvăli la pământ, dar imediat sări în picioare şi, cătând speriat la Ozerov, o luă la goană îndărăt. Cei care veneau după el se întoarseră ca la o comandă şi se repeziră şi ei spre locaşurile lor de tragere.

Ozerov începu să coboare povârnişul, cu paşi mari.

— Înainte!

Şi abia atunci, în timp ce alerga în urma ostaşilor, Ozerov se uită în zare.

Din pădurea de brad care închidea orizontul ca un zid, ieşeau unul după altul, desfăşurându-se în formaţie, clătinându-se peste dâmburi şi gropi, tancuri germane de un cenuşiu închis. Erau încă departe; uruitul motoarelor se auzea înăbuşit, aşa cum bubuie tunetul dincolo de zare.

Soldaţii alergau spre locaşurile de tragere, fără să se mai uite îndărăt; Ozerov îi urma de aproape peste câmp şi, din când ia când, ridica pistolul automat deasupra capului:

— Înainte! Daţi-i cu grenadele! Daţi-le foc!

XX

Imediat ce avioanele se îndreptară spre Apus, Matvei Iurghin se repezi la locaşul de tragere vecin. De după parapet se ivi capul lui Andrei cu casca verde-fumurie:

— S-a terminat? Au plecat?

— S-a terminat, s-au dus! şi Iurghin se așază pe marginea locaşului. Ei, ce zici?

— Ce să zic? Am stat! îi răspunse Andrei şi un surâs îi luminează o clipă faţa blândă şi gânditoare. Ce mai urlă, ce mai urlă! Te pătrunde până-n măduva oaselor! Dar intră coala, haide, intră!

Vorbea mai cu aprindere decât de obicei. Bombardamentul îi dăduse o stare de neastâmpăr, dar nu-l înspăimântase. Era cel dintâi bombardament pe care-l trăia. De când începuse retragerea, nu-i trecuse nici o singură clipă prin minte că ar putea să fie ucis. Nici de data

aceea nu se gândise la moarte când văzuse avioanele. Nu ştia încă ce înseamnă un bombardament şi de aceea — şi numai de aceea — nu simţise niciun fel de frică. Se uita cum intrau avioanele în picaj şi cum se desprindeau bombele. Asurzit de şuietul lor metalic se ghemuia repede într-un colţ al locaşului de tragere dar îndată îşi scotea capul afară, minunându-se: „Bre, ce fum! Ca de iad!” Spre norocul lui, toate bombele cădeau destul de departe în urmă, asupra poziţiilor false, aşa că nu putea să vadă cu ochii toată grozăvia pe care o dezvăluia puterea lor infernală. De aceea nici nu-i fusese frică. Era doar neliniştit.

Lucrul acesta îl bucură pe Iurghin.

Aşezându-se amândoi pe fundul locaşului de tragere, unul în faţa celuilalt, cei doi prieteni vorbeau înainte despre bombardament, fără să bage de seamă că la marginea pădurii, din depărtare, se iviseră tancuri şi că ostaşii din compania treia părăseau în goană poziţia. Abia când se auziră, din stânga, serii de automat, iar gloanţele care parcă se luau la întrecere străbătură în chiot văzduhul uscat de toamnă, îşi scoaseră şi ei capetele din locaşul de tragere, alarmaţi; soldaţii din compania treia alergau acum, care mai de care, în neorânduială, îndărăt spre poziţia de apărare.

— Ce-o fi cu ei? se miră Iurghin.

— Ia uite-te încolo! îl trase de mânecă Andrei.

Auzind uruitul motoarelor, Iurghin se uită ţintă înainte, ca şi cum ar fi ochit, şi zise grăbit, în şoaptă:

— Tancuri! Sunt tancuri!

— Câte-s?

— Dar dracu' le mai ştie! şi Iurghin se ridică în picioare. Ei, Andriuha, eu mă duc! Ai pregătit legătura de grenade? Sticlele, incendiare le ai la-ndemână?

— Da, le am pe toate.

— Ei! şi Iurghin îl apucă pe neaşteptate de umăr şi-l strânse, cu putere. Ce zici? Bagă de seamă, Andriuha!

Sări din locașul de tragere și strigă tare, ca să-l audă toată; grupa:

— Pregătiți grenadele! Sticlele! Nu vă pierdeți capul! Așteptați-le să se apropie! Și glasul lui răsună din ce în ce mai puternic. Țintiți bine! Nu vă pierdeți capul!

Andrei nu mai văzuse de aproape tancuri și nu știa cât de greu e să lupți cu ele, ajutat numai de armele ușoare pe care le purta la centură. (Comandanții îi spusese de atâtea ori că nu era mare lucru să lovești și să dai foc unui tanc!...) De aceea nu se sperie nici acum, când le văzu. După ce-și propti sacul pe spate de taluzul dinapoi al tranșeei, să nu-și turtească din nebăgare de seamă hrana de rezervă, se uită ținută înainte. Tancurile ieșeau din pădure târâș, unul după altul, cu un uruit înăbușit, negre ca niște gândaci uriași și, legănându-se la hopuri, se răspândeau peste fața gălbuie a câmpiei. Andrei încercă să le numere, dar cum tancurile luau formația în vederea atacului, când urcându-se pe dâmburi, când dispărând în vâlcele, se încurcă. „De care or fi? își zise el. Mijlocii sau mici?” Îi veni deodată în gând că, înainte de luptă, ar trebui să bea ceva. În timp ce înghițea câteva guri de apă din bidon, nu-și lua ochii de la câmpul pe care se iviseră tancurile și abia atunci îi trecu prin minte că-l pândește moartea: Dar nici de data aceasta nu se înfricoșă, ci se grăbi să alunge gândul acela; curiozitatea o luase înaintea spaimei. Rupse chiar câteva crenguțe din fața parapetului, să nu piardă tancurile din ochi nicio clipă. Îi veni gust să fumeze, dar înțelese, cu părere de rău, că n-o să aibă timp.

— Lasă, pe urmă! își zise el tare.

Aplecându-se în locașul de tragere, începu să-și cerceteze legătura de grenade. În momentul acela, motoarele tancurilor se porniră să urle, de răsunau pădurile dimprejur. Se vede că porniseră cu mare viteză la atac. Andrei se înălță puțin. Așa și era: unul din tancuri, cel din cap, zbura pe drum, stârnind în urma lui nori de praf, iar celelalte, înșiruite în lanț, goneau după el, coborând

prin șanțuri și săltând peste dâmburi. Vuietul motoarelor și zăngănitul șenilelor sporeau mereu, rostogolindu-se peste câmp ca un tăvălug de tunet. Pământul începu să duduie ca o masă compactă de tuci. Cam la cincizeci de metri depărtare de locașul lui Andrei, se auziră două pocnituri, una după alta, scăpărând foc și stârnind nourași de fum și praf, apoi ceva începu să fâșâie în jur, lovind pământul.

— Apleacă-te! auzi Andrei glasul lui Iurghin. Prostule! Nu vezi că trag?

— Tancurile?

— Apleacă-te! și casca lui Iurghin sclipi o clipă la marginea locașului de tragere.

Abia își lipi Andrei obrazul de peretele rece al locașului că la stânga, dinspre pădure, începură să bată tunurile noastre. Tancul din cap — negru, cu două cruci albe zugrăvite pe coaste — gonea mereu, ridicând praful de pe drum și tăind de-a dreptul cotiturile. Țeava tunului său scuipea foc de două ori, una după alta. Ochitorii tunurilor noastre, uluiți, căutau să-l lovească, trăgeau des, dar mereu pe-alături... În sfârșit, un proiectil lovi blindajul aplecat al turelei și, în același timp, altul îl nimeri în blindajul lateral și tancul, după ce mai goni câțiva metri, se răsuci deodată din plin mers, desfășurându-și pe iarbă fâșia lată și grea a șenilei. Apoi, smucindu-se cu tot trupul lui greoi și stângaci, se întoarse cu spatele spre tunuri. Dar se vede că tocmai atunci a fost lovit de un alt proiectil: se auzi un trosnet puternic, apoi o flacără uriașă țâșni în aer.

Andrei scoase din nou capul din locașul de tragere, dar în aceeași clipă își simți obrazul și casca împrășcate cu pământ fărâmat. „Ptiu, ticăloșii!” Se lăsă pe călcâie și începu să se frece ta ochi. Din stânga se auzeau bubuituri de tun. Peste întreaga poziție de apărare răpăiau, care mai de care, mitralierele. Prin uruitul motoarelor, care se rostogolea tot mai amenințător peste câmpie, prin bubuitul tunurilor și prin trosnetul asurzitor al exploziilor, răzbeau din când în când glasuri omenești: „A-u-u-u!” În câmp

ardeau trei tancuri. Simțeau în nări miros înecăcios de praf de pușcă, de ulei și de fier încins... Dar alte tancuri veneau, veneau mereu, înaintând spre poziția de apărare.

Pământul începu să curgă din pereții locașului de tragere și Andrei își dădu seama că tancurile trebuie să fie aproape de tot. Frecându-și mereu ochii și fără să-și ridice capul, puse mâna pe o sticlă cu lichid gălbui. Sticla era încinsă cu un inel de cauciuc, care ținea focosul — un bețișor lung, muiat într-un amestec, chihlibariu Andrei scoase în grabă chibriturile din buzunar. Frecă bățul de cutie de trei ori la șir și abia atunci văzu că în vârful lui nu era fosfor. „Ptui, drace! zise el, cu necaz. Ia te uită, cum le fac!” De pe celălalt chibrit, fosforul căzu de cum îl scoase, și pe Andrei îl cuprinse frica. Pământul se cutremura și duduia tot mai cumplit, iar peste tranșee treceau, suierând, serii de gloanțe nemțești...

Abia cu al treilea chibrit izbuti să aprindă fitilul. Dar acum, Andrei nu mai avea acea încredere liniștită în el însuși, care-l stăpânise la începutul luptei. Pe față i se iviră broboane de sudoare: tancul nu era decât la vreo sută de metri de el. Stătea pe loc, cu țeava tunului întoarsă la dreapta și trăgea spre marginea pădurii, acolo unde se afla bateria noastră. Dar deodată namila se smuci și slobozi un urlet atât de cumplit, încât lui Andrei i se păru că i s-au astupat urechile, ca de un vânt năprasnic. Tancul se opinti și mai amarnic, păru că înghite ceva, iar de sub șenilele lui, care se învârteau repede și cu zgomot, săreau în sus bulgări mari de pământ.

Văzând că fitilul arsese pe jumătate, Andrei se grăbi să arunce sticla care se înfierbântase în mâna lui. Sticla sclipi în lumina soarelui ca un curcubeu și, descriind în aer un semicerc fumuriu, căzu pe pământul moale, înainte de a ajunge la tanc. „Nu l-am ajuns!”. Și Andrei rămase buimăcit. Tancul trecu pe lângă sticlă al cărei fitil abia mai fumega și venea acum drept spre locașul lui. Urletele bestiei erau atât de pătrunzătoare, încât lui Andrei i se

păru că i se umflă capul. Nu mai auzea nimic din cele ce se petreceau în jurul lui. Iar înaintea lui nu vedea decât tancul care apropiindu-se, creștea din ce în ce. Namila uriașă și bubuitoare, scoțând limbi de flăcări din țevile tunului și ale mitralierelor, ca din niște răsuflători ale iadului, înainta acum pe pânza cerului și a norilor. Iar lui Andrei i se păru că în spatele monstrului nu, sunt nori, ci grămezi nepătrunse de abur alb. Sclipind și grohăind șenilele tancului trăgeau totul sub ele, cu o putere necruțătoare: și câmpia, și locașul lui Andrei, și tufișurile...

Nădușit din cap până-n picioare, Andrei slobozi un țipăt sălbatic, apucă legătura de grenade, se ridică și o aruncă, fără să ochească, sub tancul care venea zburând peste el. Apoi, ferindu-se de explozie, se lăsă repede în fundul locașului de tragere. Tancul se cutremură și se învălui în fum, dar se smuci înainte cu un urlet și mai năprasnic și, scrâșnind, își trecu șenila stângă peste locașul lui Andrei. Pe urmă o luă dintr-odată spre dreapta, acoperind totul cu crengi și cu pământ

Dar în clipa când încerca să-și facă vânt înainte, din tranșeea vecină zbură, lucind în soare, o sticlă incendiară, care plezni drept deasupra motorului. Aprinzându-se, amestecul își prelinse flacăra lichidă pe blindaj, pătrunzând în tanc prin vizor și marginile gurii de acces.

— Aha-a! urlă Iurghin.

Sărind din tranșee, făcu trei salturi lungi și aruncă încă, o sticlă. Pe motorul tancului, limbile de flăcări se aprinseră și mai viu. Și strigătul lui Iurghin străbătu iarăși câmpia:

— Aha-a!... Hei!

Tancul începu să se frământa. Se întoarse pe loc și se trase îndărăt, umplând văzduhul cu urletele lui. Cu o voință înverșunată, întocmai ca o ființă vie, căuta să scape cu viață, scuturându-și flăcările de pe spinare. Dar focul se lipise de el într-o încleștare de moarte, pătrunzând înăuntru prin toate deschizăturile. Namila se repezea la dreapta și la stânga, sărea, urla fioros, gonea în plină

viteză, se sălta peste dâmburi și se abătea în vâlcele, iar flacăra, ca o pasăre de pradă, își înfigea ghearele în trupul lui, îl sugruma și-l învăluia, cuprinzându-l în îmbrățișarea ei fierbinte...

XXI

Matvei Iurghin era de nerecunoscut. Mișcările-i erau tăioase, aproape convulsive. Simțea că se înăbușă: deschidea mereu gura, arătându-și dinții mari și albi. De sub cască i se prelingeau, pe obrajii înnegriți și arși de o dogoare lăuntrică, dâre de sudoare amestecată cu praf.

Cu ochii numai la tancul aprins, care căuta să scape de flăcări, sergentul nu băga de seamă câtva timp ce se petrecea în jur: în luptă, ostașul nu vede decât ceea ce se întâmplă în imediata lui apropiere. Și chiar această realitate apropiată îi apare ca într-un caleidoscop, în imagini frânte, pe care privirea lui înflăcărată le prinde doar întâmplător. Numai când văzu că tancul se răstoarnă într-o viroagă și că, oprindu-se, se învăluie ca într-un steag al morții în limbi uriașe de flăcări cu ciucuri negri de fum — numai atunci se uită liniștit în jurul lui. Și văzând că pretutindeni explodează proiectile și auzind șuieratul gloanțelor, își aminti deodată de Lopuhov.

— Andrei! strigă el, căutându-i cu ochii locașul de tragere.

Abia atunci descoperi, la vreo sută de metri înaintea lui, alt tanc, care ieșea de după un dâmb din dreapta. Tancul înainta încet. De prin locașurile de tragere vecine, pușcașii și mitraliorii trăgeau asupra vizorului. Toată partea din față a turelei scapără scânteii uscate, vizibile chiar în lumina soarelui. Tancul trăgea cu mitraliera asupra locașurilor de tragere, de parcă strănuta fum și flăcări, înaintând greoi peste câmpia care clocotea de vuiet.

Aplecându-se, Iurghin se repezi spre locașul său unde, își aducea bine aminte, mai avea o legătură de grenade. O găsi pe fundul locașului de tragere.

Tancul era acum aproape de tot. Venea încet prin dreapta popasului. Poate că plumbul topit o fi astupat în parte vizorul mecanicului conductor, sau poate că îl rănise la ochi?...

Deodată, în calea tancului, se ivi un ostaș. Rămase o clipă învăluit ca într-o pânză de fum, dar imediat ieși iarăși în lumina soarelui. Și Iurghin auzi cum ostașul strigă ceva, ca nebun, apoi se avântă spre tanc. În mâna stângă ținea o legătură de grenade. Brațul drept îi era smuls din cot, iar din zdrențele mânecii împrășcau în toate părțile stropi de sânge. „Martianov!” îl recunoscuse Iurghin și ieși repede din locașul de tragere. Îl văzu atunci pe Martianov lovit de un glonte, stând pe iarbă într-un genunchi și strigând, cu mâna stângă ridicată deasupra capului. În mână ținea încă legătura lui de grenade. Tancul se năpusti asupra lui și-l răsturnă pe spate, și în aceeași clipă Iurghin se simți aruncat de suflul exploziei. Parcă-l izbise peste urechi un pumn uriaș.

Ținându-se de buruieni, Iurghin sări în picioare clocotind de mânie în fața grozăviei petrecute sub ochii lui, apoi se aruncă înainte. După ce-l strivise pe Martianov, tancul cenușiu ca un balaur zugrăvit pe una din părțile laterale, o luase pe neașteptate spre dreapta; se vedea bine că suferise stricăciuni grele pe dinăuntru. Purtând în mâna întinsă legătura de grenade, Iurghin se repezi să-i taie drumul, alergă câțiva pași, apoi, luându-și vânt, aruncă grenadele sub șenilele tancului. În același timp se prăbuși, sleit de puteri, în iarba uscată.

Simți un cutremur adânc. Ridicându-și capul, văzu cum tancul împotmolit cu șenila dreaptă într-un șanț stătea aplecat pe-o parte, proptindu-se într-un tufiș de măceș. Se smucea, sforăia, își rotea turela și trompa țevii de tun ca și cum ar fi căutat să adulmece drumul, dar nu se putea urni

din loc. De partea cealaltă a tancului se auzi o nouă explozie și Iurghin fu învăluit de fum. Sări în picioare și se năpusti spre tanc.

— Încoace-e!... Repede-e!....

Agățându-se în goană de ceva, sări pe tanc și, uitându-se îndărăt și fluturându-și brațele, strigă din nou:

— Încoace-e!

Cel dintâi alergă în urma lui ostașul care lovise tancul imediat după el, din partea cealaltă: era Degtiariov.

— Nisip prin jaluză! îi strigă Iurghin.

Degtiariov adună o mână de pământ din parapetul locașului său răscolit de șenilele tancului.

— Nu așa, cu casca! îi porunci Iurghin. Cu casca!

Degtiariov adună în cască pământ și-l răsturnă peste jaluza fierbinte a tancului, sub care se auzea horcăind motorul. În clipa aceea sosi în fugă și Umrihin, murdar tot de pământ, iar în urma lui, din toate părțile, alți ostași.

— Dă-i! urlă Iurghin triumfător.

Pretutindeni se auzeau strigăte. Înfierbântați de luptă și de izbândă, fără să mai vadă sau să mai audă ceva în jurul lor, ostașii izbeau în tanc, care cu ce apuca. Trăgeau cu pușca prin deschizături, astupau jaluza cu pământ și loveau cu bolovani în țevice mitralierelor și ale tunului și peste blindajul care dogorea...

XXII

Se auzi aproape, un trosnet. Orbit de lumină, Ozerov se aruncă la pământ. După câteva clipe, nedumerit că se vede culcat, încercă să se ridice, apucându-se cu mâinile de roata unui tun. În cădere, casca îi zburase cine știe unde. Părul îi era răvășit și plin de țărână, fața murdară și afumată de praf de pușcă, iar pe obrazul stâng, rămas nebărbierit, i se prelingea o șuviță de sânge. Ieșiți din

orbite, ochii îi fugeau în toate părțile, iscodind câmpul de luptat

— Va rănit? se repezi la el Petia Uralet, gemând.

— Pe mine nu mă lovește! Pe mine nu mă ucide! strigă Ozerov ca un bețiv furios, schimonosindu-și fața de turbare. Pe mine? Nu! Și se ridică în genunchi. Acolo... ce-i acolo?

— Al treilea tun...

— Distrus?

— Dar sunteți rănit, sunteți rănit! urlă Petia Uralet. — Trebuie să vă pansezi Uite sânge! Tovarășe căpitan!

— Sunt rănit?

— La cap! Uite...

— Hai, pansează-mă, Petia! Dar repede.

Căpitanul Ozerov stătea în genunchi și, sprijinindu-se cu mâna de roata tunului, își învârtea capul în toate felurile, lăsându-se, supus, în mâinile lui Uralet. Când pansamentul a fost gata, îl împinse pe soldat la o parte și se așează lângă tun: înalt, greoi, cu obrazul negru, cu capul înfășurat ca într-un turban. Uitase de cască.

— Proiectile! strigă el răgușit, întorcându-se.

Bateria rămăsese cu un singur tun. Celelalte trei, instalate spre stânga, erau distruse. Pe amplasamentele sfărâmate de proiectile zăceau roți, afete și țevi răsucite și zdrobite, lăzi de muniții sparte, soldați uciși, arme strâmbe, căști turtite, zdrențe însângerate... Doi ostași, ridicând un rănit, îl duceau cu mâini neîndemânatice în pădure. Altul se târa singur, trăgându-și după el piciorul rupt. În șanțul din apropiere se iviră căști.

— Hei, voi de colo! Hei! strigă din nou Ozerov, ținându-se de scutul tunului. Ce, nu suntem cu toții Ruși? Proiectile! Dați-mi proiectile!

Petia Uralet se repezi după proiectile. În urma lui săriră din șanțul adăpost alți trei ostași cu căști și cu hainele murdare.

Și în jurul tunului singuratic munca începu să clocotească din nou. Artileriștii erau din subunități diferite,

scăpați întâmplător de la pieire, dar se înțelegeau unul pe altul numai din ochi și-și făcea fiecare treaba lui, repede și cu îndemânare. Și căpitanul Ozerov, ajutând când la întors țeava tunului, când la cărat proiectile, începu din nou să strige, urmărind cu ochii câmpul de luptă:

— Foc! Foc!

Nimeni nu avea nevoie de comanda lui, și nimeni nu asculta. Dar lui Ozerov îi făcea plăcere, fără să știe nici el de ce, să repete mereu vorba asta, cea mai obișnuită în război. O striga cu încântare, ca și cum atunci ar fi învățat-o pentru întâia oară. Și-i plăcea atât de mult, încât ar fi vrut s-o repete fără întrerupere:

— Foc! Foc!

Atât era de adâncit în mersul luptei, încât nu se mai putea gândi la nimic altceva. Trăia în neștire, într-o desăvârșită uitare de sine. Nu mai auzea nici exploziile proiectilelor, nici șuierul gloanțelor. N-avea când să se gândească la primejdia, la moartea care-l amenința în orice clipă. N-avea când să se gândească nici să-și arate vitejia și disprețul de moarte în văzul ostașilor. Fiecare clipă a luptei îi aducea o îndatorire nouă, și toate-i cereau o îndeplinire grabnică, absorbindu-i fără răgaz toată atenția și toate puterile sufletești.

Pe câmp ardeau acum unsprezece tancuri. Un vânt abia simțit aducea dinspre ele pale lungi de fum. Pe lângă locașurile de tragere ale infanteriștilor, unde în grabă fuseseră sparte fără folos nenumărate sticle incendiare, ierburile și miriștile ardeau. Pe câmpul de luptă aerul era greu și înăbușitor.

Cel dintâi eșalon de tancuri, care declanșase o lovitură de măciucă asupra noastră, fusese respins. Dar acum înainta al doilea, mai puternic încă. Ocolind grămezile de metal, care ardeau, tancurile veneau, veneau mereu în nesfârșit puhoi peste câmpul încetoșat de fum. Și uruitul greu al motoarelor acoperea toată larma luptei.

În centrul poziției, tancurile tăvălugeau și astupau cu pământ lucrările de sapă ale infanteriștilor. Proiectilele explodau pretutindeni. Pământul fărâmițat cădea peste câmp ca sămânța la semănat și nori de praf și de gunoi se învăluiau cu fumul laolaltă. Prin vuiet, prin urlete și scrâșnete abia răzbăteau uneori, stinse, gemetele răniților.

Dar căpitanul Ozerov și artileriștii lui nu vedeau câmpul de luptă. Pentru ei, toată lupta se adunase în petecul de pământ din jurul tunului lor singuratic:

... Un tanc pătrunse până aproape de tun. Căpitanul Ozerov îl văzu de cum începuse să urce povârnișul, și strigă cu mânie:

— Foc!

Mărunt și negru ca un coșar, cu două triunghiuri la butonieră, ochitorul întoarse țeava tunului spre dreapta, ținti pe deasupra ei cu ochiul liber, și tunul se smuci îndărăt odată, încă odată, și încă odată, ca și cum și-ar fi făcut avânt să sară dincolo de parapetul care-l înconjura și să se arunce el însuși asupra dușmanului. Un proiectil, sfărâmă roata de întindere a tancului, altul lovi turela înțepenind-o. Scrâșnind tot mai adânc din șenila care se desfăcea, tancul se întoarse dintr-odată și se înfundă în vâlceaua cu tufișuri de verigar și de alun.

— Foc! urlă Ozerov, scuturându-l de umăr pe ochitor:

Un proiectil explodează în spatele lor. Ochitorul tresări, se agăță într-un spasm de închizător, se mai cutremură odată, apoi ridicându-și brațele în aer, se prăvăli pe spate. Alt servant scăpă din mână un proiectil, slobozi un urlet sălbatic și se abătu într-o parte, împleticindu-se și ținându-se cu mâinile de mijloc.

În timp ce Ozerov și Uralet treceau peste parapet trupul ochitorului ucis, cel de-al treilea artilerist, un vlăjgan tânăr și el și voinic, umblând la închizător, descoperi că schijele proiectilului sfărâmaseră capacul mecanismului de percuție: arcul percutorului și vârful lui fuseseră smulse cu totul și zburaseră cine știe unde. Simțind încă de departe

că s-a întâmplat ceva cu tunul, Ozerov, se repezi la el și se așază lângă f ăl cea:

— Ei, ce este? Ce i s-a întâmplat?

— Uite, colea... arată artileristul și, ridicându-se, făcu un, gest cu amândouă mâinile, ca și cum ar fi îngropat tunul și și-ar fi luat rămas bun de la el. Gata! S-a isprăvit!

În clipa aceea, căpitanul Ozerov își aduse aminte că prin apropierea tunului văzuse un topor, uitat din întâmplare de cu noapte pe când lucraseră la poziția de tragere și începu să strige, căutând cu ochii în jurul lui:

— Petia, toporul!

Sărind peste parapet, Uralet ți întinse toporul.

— Și un cui! Dă-mi un cui!

— Uite o pilă, îi propuse artileristul, înțelegând ce avea de gând căpitanul cel fără astâmpăr.

— Încarcă! îi porunci Ozerov.

Tancul cel lovit trecea prin tufișuri, smucindu-se și se înfunda în vâlcea. Introducând pila în gaura închizătorului, Ozerov o lovi scurt cu toporul. Tunul se zgudui și proiectilul nimeri drept în motorul tancului care se depărta. Un val de foc și fum îl acoperi pe de-a-ntregul.

Dar Ozerov nu avu când să se bucure de izbândă. Petia Uralet îl apucase de umeri și, urlând nu știu ce, îl trăgea cu putere îndărăt. Mergând de-a-ndăratelea, Ozerov se împiedică de ceva și căzu. Iar când sări în picioare, zări la stânga lui, la vreo douăzeci de metri numai, alt tanc: ieșind din marginea păduricii, namila se năpustise spre tun. Ozerov încercă să facă ceva, să se agațe de ceva, dar era prea târziu. Scrâșnind asurzitor, tancul încălecă parapetul amplasamentului, înălțându-și șenilele în aer...

Tot ce urmă, se petrecu doar în câteva fracțiuni de secundă. Neavând timp să facă nimic, căpitanul Ozerov se trase îndărăt și căzu pe spate, fără să mai vadă cum tancul strivea cu șenila stângă și tunul și artileristul...

XXIII

Andrei deschise ochii repede, speriat. Lângă capul lui, pe o piatră cenușie, stătea de veghe un corb: în aripa dreaptă, pana albă îi sta pieziș, întoarsă pe dos, strălucind. Ridicându-și pliscul în sus cu o strâmbătură de om bătrân, corbul îl privea țintă, de parcă se uita la el prin ochelari. Și ochii aceia îi părură lui Andrei nespus de mari, sticlind lunatic și mort, ca ai unei bufnițe. Strângându-și înfiorat de frig aripile căzute, corbul înaintă câțiva pași, și Andrei îngheță de groază auzind cum îi scrâșnesc ghearele pe piatră. Gemu, fără să se miște, și corbul sări într-o parte și-și luă zborul, foșnind și umbrind tot cerul cu aripile lui desfăcute.

Proptindu-se greu de pământ, Andrei se ridică într-un cot și-și purtă peste tot privirea ochilor umflați și injectați cu sânge. Zăcea culcat în mijlocul unui tufăriș răvășit și sfâșiat. De jur împrejur se scurgea pe pământ, ca sângele din răni, rugina arinilor sfârtecați. Pe ramurile frânte ale tufelor de verigar, ciorchinii luceau ca turnați. Corbul cel bătrân se legăna acum pe vârful aplecat al unui mestecăn și pliscul îi strălucea metalic în soare; Se vedea bine că n-avea de gând să zboare mai departe: privirea lui era atentă, ca a cuiva care pândește și așteaptă ceva... Andrei începu să scormonească cu degetele, înfrigurat, iarba uscată care mirosea a pârlit.

— Ți-a trecut? se auzi din tufiș glasul lui Iurghin.

— Îmi vâjâie capul... răspunse Andrei dar nu îndată.

— Mai stai așa! îi ordonă Iurghin.

Tăcură din nou. Ascultau amândoi încordați, când ridicându-și capul, când culcându-și urechea la pământ Depart, dinspre șosele, se mai auzeau tunurile bubuind. Dar în apropiere, de jur împrejur, pe poziția batalionului, se lăsa o tăcere din ce în ce mai adâncă — tăcerea aceea neasemuită prin care sunt vestite ținuturile îndepărtate ale

Rjevului. Doar din când în când, fără s-o destrame, cerbii zburau vâslind ușor din aripi.

După ce rupseseră apărarea în centrul ei, tancurile germane, se îndreptau acum prin pădure, de-a dreptul spre Vazuza. În urma lor trecură pistolarii.

În cele din urmă clipe, când pistolarii nemți erau doar la câțiva pași de el, Andrei izbuti cu ajutorul lui Iurghin, să iasă din locașul de tragere pe jumătate astupat cu pământ. Și amândoi, pitindu-se prin buruieni, ajunseră târâș într-o vâlcea cu tufăriș des. Nemții nu-i băgară de seamă și-și căutară de drum pe-alături. Andrei și Iurghin rămaseră mult timp acolo, nemișcați, ținându-și răsuflarea. Aproape un ceas, câmpia întreagă răsună de ropotul pașilor, de fluierături ascuțite, de serii de automat și de țipete pătrunzătoare. Dinspre drumul cel mai apropiat se auzeau întruna pârlitul neîntrerupt al motocicletelor și uruitul greu al camioanelor în trecere spre Vazuza. În sfârșit, pe tot întinsul poziției batalionului zgomotele începură să se potolească.

Un vânt ușor alungă duhoarea de fier încins, de ulei ars și de praf de pușcă, și pe câmpul de luptă se întinse iarăși mireasma adâncă de toamna.

Andrei și Iurghin stăteau culcați în tufăriș de câteva ceasuri. Demult ar fi putut să se strecoare tot înainte, în pădure. Dar cu Andrei se petrecea ceva ciudat: din când în când părea că se adâncește într-un fel de toropeală. Mai rămaseră așa încă vreo jumătate de oră, apoi Matvei Iurghin își desprinsese cu greu de pământ pieptul care începuse să-l doară și întrebă:

— Ei, te-ai odihnit ?

— Să mai stăm! se rugă Andrei în șoaptă.

— Nu cumva vrei să rămânem aici până la noapte? N-auzi ce liniște-i în jur? Nici țipenie de om! Ne furișăm până-n pădure, pe urmă...

— Dar în pădure, nu dăm de ei?

— De nemți? Ce vorbești! Au trecut de mult...

— Tovarășe sergent, să mai stăm puțin...

— Ascultă, Andriuha, zise Iurghin, fă și tu o sforțare, ce dracu'! Doar te-am văzut cum ai ieșit înaintea tancului! Ce te-a apucat acum?

Cu toate că pe câmpul de luptă era liniște, Andrei își simțea inima cât un purice și frica îi paraliza tot trupul. Nu se temea de ceea ce-l aștepta de aci înainte: la asta încă nu era în stare să se gândească. Dar îl apuca groaza când se gândea prin câte trecuse pe câmpul de luptă, și nu-i venea să creadă că totul se sfârșise. Îi vuia capul, în urechi îi stăruiau șuierături și bubuituri și nu-și putea închipui că în jurul lui totul se liniștise...

După ce mai stătu încă puțin culcat, Matvei Iurghin se ridică în genunchi, făcând să foșnească iarba și crengile de măceș și zise, hotărât:

— Destul, Andrei! Trebuie să plecăm!

— Dar încotro? întrebă Andrei cu glas înăbușit.

— În pădure. Unde vrei să ne ducem?

— Poate că-i mai bine s-o luăm târâș?

— Ei, drăcia dracului! răspunse Iurghin, supărat. Hai, scoală-te!

Matvei Iurghin sări în picioare și, fără să se uite măcar în jurul lui, începu să-și scuture bluza și pantalonii. Apoi vorbi cu glasul pe jumătate:

— De, n-a prea mers treaba cum trebuia...

Andrei mai zăbovi câteva clipe, apoi se ridică și el. Fața lui era cenușie, obrații trași. Iar sub cască, în ochii larg deschiși, nu i se mai citea liniștea aceea de izvor proaspăt, și nici strălucirea ochilor nu mai era cea dinainte. Totuși își îndreptă umerii, se uită în jurul său și întrebă în șoaptă, cu glasul sugrumat:

— Să iau și pușca?

— Cum să n-o iei! Cu ce ai să lupți? îi răspunse Iurghin mirat. Ce, crezi că războiul s-a isprăvit cu asta? Da de unde! Războiul, frate, abia începe! O să mai luptăm noi

amândoi, n-avea grijă! Cel care a mâncat odată bătaie, face cât doi din cei care n-au luptat încă!

O luară prin vâlcea, spre pădure. Câmpul, răscolit de șenilele tancurilor și ciuruit de proiectile și de bombe, arăta ca și cum l-ar fi rămat o turmă de porci. În multe locuri era pârlolit și negru de scrum. Păduricea rară în care intrau purta și ea urmele luptei: trunchiuri cojite de gloanțe, vârfuri și crengi rupte de schije, tufișuri răvășite și călcate de mașini și de oameni. De-a lungul drumului, pe câmp și în pădure, dădeau din loc în loc peste morți. Lui Andrei îi era frică să se uite la ei, dar nu putea să nu se uite: pentru întâia oară înțelegea cât de puternică și de necruțătoare era moartea. Mergând în urma lui Iurghin, se uita la morți și toate i se întipăreau în minte: și felul cum zăceau, cu brațele desfăcute sau închirciți de durerile agoniei, și cum arătau fețele lor, și cum îi acopereau frunzele moarte...

În pădure stăruia o lumină de amurg. Piciorul călca ușor peste pământul afânat și peste mușuroaiele acoperite cu mușchi și cu tufe de afine. Prin părțile mai joase, lângă albastrul plopilor de munte dăinuia încă verdele puternic și văratic al rogozului. Printre mușuroaiele unde se înălțau tulpini negre de pipirig, flori de un galben aprins încercau să lumineze amurgul din desișuri.

După ce înaintară vreo două sute de metri prin pădure, Andrei mai zări un mort. Zăcea sub un brad, cu fața îngropată într-o tufă de afine.

— Tovarășe sergent! Tovarășe sergent! strigă Andrei repede, cu glas scăzut. Oprește-te! Uite, ăsta-i...

— Cine-i?

— E comandantul nostru de batalion! și Andrei își coborî pușca de pe umeri. Tovarășul locotenent major! Unde i-o fi... Doamne, dar încă e cald! Unde l-o fi lovit?

Andrei îl apucă pe Loznevoi de umăr și încercă să-i întoarcă fața în sus. Dar, deodată în pădure trosni un foc de pușcă. Iurghin o luă la goană, strigând:

— După mine!

...După ce Andrei și Iurghin se mistuiră în desișul pădurii, Loznevoi își ridică fruntea și, deschizând numai ochiul drept, se uită cu băgare de seamă de după trunchiul bradului. „Ptiu, drace! mormăi el. Cine naiba i-a mai adus?...” Sări apoi în picioare și, pitindu-se, o luă spre marginea pădurii. Văzând un ostaș mort, întins între mușuroaiele acoperite cu mușchi, se opri și, îngenunchind lângă el, începu să-i tragă bocancii din picioare. Pe unul i-l secase ușor, dar cel de pe piciorul drept nu voia să iasă. Grăbit să termine mai repede, Loznevoi trase atât de tare, încât urni din loc trupul celui căzut. Și deodată, omul deschise ochii și îngăimă cu glasul stins:

— A-apă!

Loznevoi dădu drumul piciorului și o luă la goană, ocolind copacii. După o sută de metri se opri în fața altui ostaș, care zăcea într-o poziție atât de nefirească, cum numai un mort ar fi putut sta. Capul îi era plin de sânge închegat. Loznevoi îl pipăi cu băgare de seamă. Fără îndoială, murise: era aproape rece. Cu o grabă nebună, îi scoase cingătoarea, bluza, pantalonii și bocancii. Înșfăcând echipamentul decolorat și murdar, care mirosea greu a sudoare și a sânge, se repezi într-o vâlcea, vârându-se într-un desiș întunecat.

Acolo, se îmbracă în uniforma ostașului. Dar îi era prea mică: în hainele acele străine, părea cogeamite lunganul. „Ei, drăcia dracului! înjură el. Nu puteam să dau peste unul mai acătării?...” Scoțând din buzunarul bluzei livretul militar al mortului, îl citi, apoi repetă în gând numele pe care avea să-l poarte de aci înainte: „Zarubin... Zarubin”. După aceea băgă livretul în buzunar, își luă uniforma, o duse mai adânc în desiș într-un loc mocirlos și o îndesă bine cu picioarele în noroi.

În timp ce tancurile germane dădeau peste cap batalionul lui Loznevoi și se îndreptau spre Vazuza, toate unitățile noastre trecuseră râul. Acum, pe pod se învâlmăseau grămadă numai refugiații. Pionierii așteptaseră până-n ultima clipă să se termine puhoiul lor fără sfârșit, de aceea nu aruncaseră încă podul în aer. Împrăștiind gloatele de refugiați, tancurile germane năvăliră pe pod și trecură pe malul de răsărit al Vazuzei.

Batalioanele lui Juravschi și Bolotin rezistau cu îndârjire pe șosele. Chiar și atunci când își dădură seama că apărarea regimentului fusese ruptă în centru și că nemții răzbiseră spre Vazuza, aceste batalioane continuară lupta. Și abia spre seară, când primiră în sfârșit de la statul major al regimentului ordinul de retragere, ele părăsiră pozițiile și se retraseră spre pădure. În felul acesta, șoselele rămânând libere, coloanele dușmane porniră de-a-lungul lor fără întârziere.

Odată cu căderea serii, mișcarea trupelor germane pe șosele lua sfârșit. Și atunci, prin păduri începură să se adune oameni din tot regimentul. Câte unul sau în grupuri, ocolind trecerea de peste Vazuza, se îndreptau în susul râului, acolo unde străjuiau codrii adânci și întunecați.

... Străbătând aceste desişuri, Matvei Iurghin și Andrei mai întâlneau câțiva ostași, iar spre noapte se alăturară cu toții unui grup mai mare de oameni din același regiment, în frunte cu însuși statul major al regimentului.

Mergeau înșirați unul câte unul și grupul lor sporea mereu, înaintând liniștit pe o potecă șerpuită în adâncul nepătruns și întunecat al codrilor. În urma lor, scârțâind și zdrăngănind peste buturugi și rădăcini, veneau câteva căruțe.

În frunte mergea căpitanul Ozerov.

Era îmbrăcat cu o scurtă vătuită soldățească și avea capul gol. Pansamentul i se făcuse negru de praf și de funingine. Mergea ostenit, cu pasul frânt. Uneori se oprea, mut de durere, se apuca de șale și rămânea așa câteva

clipe, cu fața schimonosită și cu dinții încleștați. Se lovise cumplit atunci când, căutând să scape de tancul nemțesc, se rostogolise pe spate:

Petia Uralet căuta să-l înduplece:

— Urcați-vă într-o căruță, tovarășe căpitan!

— Taci Petia! îi răspundea Ozerov, sprijinindu-i-se de umăr. E mai bine să umblu, să-mi destind oasele, și toate-or să-mi treacă...

Mergea și asculta pașii celor care veneau în urma lui. Simțea că toți se supun voinței sale și înțelegea că, pentru a înmănunchea într-o singură voință pe toți acești oameni înfricoșați de necunoscut, pentru a-i face să meargă mai departe și să-l urmeze, biruind toate piedicile, el va trebui să păsească toată noaptea în fruntea lor. Cândată se oprea. Și atunci, în tăcere, se opreau cu toții trăgând cu urechea la șoaptele nopții. Ordinul lui abia ajungea să se strecoare, șoptit din gură-n gură de-a lungul șirului de oameni, și executarea venea neîntârziat. Cei mai mulți dintre ostași nici nu știau cine păsește în fruntea lor, dar toți îi simțeau puterea și i se supuneau în tăcere și de bunăvoie, pentru că el îi ducea într-acolo unde doreau cu toții să se ducă...

...Și el mergea, mergea mereu, câștigându-și pe nesimțite, dar hotărât, dreptul netăgăduit al oamenilor care merg în fruntea celorlalți.

Prin pădurea deasă prin care treceau, chiar și ziua era atât de întuneric că puteai să aprinzi lumânarea. Iar acum, în noaptea aceea înnorată, era beznă ca-n fundul pământului. Rareori simțeau oamenii sub picioare pământul solid și sigur: dibuind prin noroi, bocancul aluneca mereu în ceva lipicios și umed. Și multora li se părea că se strecoară printr-o hrubă moartă lovindu-se la tot pasul de pereți găunoși și atingând cu capul fel de fel de zdrențe atârinate de tavan.

Această senzație dureroasă stăruia în Andrei și-l apăsa, trezindu-i mereu același gând ciudat pe care-l încercase astăzi pentru întâia oară: gândul morții. Ieri seara și astăzi

dimineată, în sufletul lui încolțise nădejdea nemărginită că dușmanul va fi oprit pe ultima poziție... Dar nu se întâmplase așa. Și de aceea, toată ființa lui se cutremura acum la amintirea aspectului cumplit al luptei și a triumfului morții. Și, uluit, se gândea cu durere în suflet că acum totul se sfârșise, totul, totul!...

Îl întrebă pe Iurghin, în șoaptă:

— Oare cine ne conduce?

— Dă-i înainte, nu te opri! îl grăbi Iurghin, ursuz. Odată ce ne duce omul acolo unde trebuie, ce-ți pasă? Ne duce... și gata!

— Dar unde ne duce? Că doar de jur împrejurul nostru nu-s decât nemții.

— Cine ți-a mai spus-o și asta? Dimpotrivă, noi suntem de jur împrejurul nemților! Cu cât pătrund mai adânc pe pământul nostru, cu atât o să fie mai rău de ei. Nouă, ce ne pasă ? Suntem doar pe pământul nostru! Haide, dă-i înainte. Asta-i tot!

După miezul nopții, grupul ieși din desișul pădurii mai către margine, unde copacii începeau să se rărească. Toți răsuflară ușurați când, peste vârfurile înalte, dădură cu ochii de cer. Era un cer mohorât. Pe-alocuri se zăreau stele mărunte sclipind printre nori. Dar oricum, era cerul, și sub bolta lui sufletul se simțea mai în voie, pieptul respira mai slobod, pământul părea mai solid sub picioare...

Undeva departe, înaintea lor, în direcția în care înaintau avioane nemțești, aninaseră în văzduh, deasupra șoselelor, parașute luminoase. Și în fața luminilor crude și moarte, noaptea se trăgea la o parte.

Veni apoi povârnișul prăpăstios spre Vazuza. Apa râului lucea ca smoala. Malul răsăritean se pierdea în beznă și din pricina asta râul părea neobișnuit de larg și de măreț.

Căpitanul Ozerov se așeză la pământ, se propti cu mâna de o piatră mare și aspră și începu, fără grabă, să dea ordine. Vorbea aproape în șoaptă. Abia acolo aflară cu toții că maiorul Voloșin căzuse în timpul atacului de tancuri și că

în fruntea lor se afla căpitanul Ozerov. Ordinele lui erau ascultate și îndeplinite repede și fără șovăială. Se bucura acum de o autoritate deplină: nu de aceea pe care i-o dădea legea, ci de alta, mai puternică, pe care și-o câștigase singur în noaptea aceasta, mergând în fruntea oamenilor săi

XXV

Cercetași voluntari plecară spre Vazuza, să caute un vad. Restul ostașilor, adunându-se în grupuri, începură să se așeze pentru odihnă pe malul râului.

Aproape de râpă era un trunchi de brad doborât de furtună. Răspândeă un iz ușor de mucegai și de lemn putred. În cădere, rădăcinile i se ridicaseră în aer, smulgând cu ele bucăți de pământ amestecate cu iarbă. Andrei se așeză lângă trunchiul bradului, rezemându-și capul de rădăcinile uscate, încolăcite ca frânghiile. Și închizându-și ochii, încercă să-și închipuie furtuna care se abătuse cândva asupra pădurii. „Ia te uită cum l-a smuls, cu rădăcini cu tot!”, își zise el, și gândul morții îl cuprinse iarăși, mai puternic încă decât de-a lungul drumului, furișându-i spaimă în suflet

— Stai tu puțin aici, se aplecă Iurghin la urechea lui. Eu, mă duc pe mal, să caut băieții noștri.

— Stau, se învoi Andrei, cu nepăsare.

... Nu-și mai aducea aminte de când stătea lângă trunchiul bradului: era din nou în starea aceea de ciudată toropeală în care fusese în timp ce se ascundea cu Iurghin prin tufișuri. În fața ochilor îi jucau, ca în sclipiri de fulger, când tancuri nemțești, când morții, când porumbei albi zburând pe deasupra Olhovcâi lui, luminată viu de răsfângerea domoală și nestinsă a mestecenilor albi... Într-un rând, i se păru chiar că aude aievea, glasul tatălui său: „Ai să te-ntorci? Și oare o să se-ntâmple asta?...”

Alături de el răsunară glasuri și se auzi foșnet de crengi și de buruieni uscate.

— Tot aici ești? îl întreabă Iurghin. Am dat de băieții noștri. Frățiorii noștri, voinicii noștri! Au rătăcit pe urmele noastre și abia acum au ajuns și ei...

— Cum dracu să mergi la drum cu prăjina asta? — bombănea Semion Degtiariov cu indignare, bâjbâind pe întuneric trunchiul bradului, ca să-și facă loc. Numai te-ncurcă! Se așează, fire-ar al naibii, sub fiecare tufiș! Iar tu, trebuie să-l tot aștepti...

— O spaimă ca asta poate să dea gata pe oricine! îi răspunse Umrihin, împăciuitor. Să ne ferească Dumnezeu să mai trecem prin ce-am trecut!

Umrihin se așează lângă Andrei, sprijinindu-se și el cu spatele de rădăcina bradului. Se așează și Iurghin. Începură să fumeze. În clipa aceea, lui Andrei i se păru că nu se petrecuse nicio schimbare în viața lor și că se află la unul din obișnuitele lor popasuri. Dar îndată își aduse aminte de Martianov, de Volnâh, de Gluhan... Și întreabă încet, pe gânduri:

— Atunci, ăștia au mai rămas din toată grupa noastră?

— Cam ăștia, oftă Umrihin. Se pare că toți ceilalți s-au curățat... Bine c-am scăpat noi de-acolo!...

— Cum asta, am scăpat? sări Iurghin.

— Mai bine-ai face să nu mă mai întreb, tovarășe sergent! răspunse Umrihin. Nici eu nu știu cum am ieșit din iadul acela... Ce-i drept, prin multe-am mai trecut! Și cum de m-a ferit Dumnezeu de moarte?... În jurul meu secera, nu alta! Mare minune c-am scăpat!

— Dar în luptă nu ne-ai dat de rușine, zise Iurghin. Nu s-ar fi crezut că ți-e frică. De pildă, atunci când luptam cu tancul...

— Cu tancul? Care tanc?

— Ei, care! Acela pe care l-am lovit, noi doi și cu Semion...

— Și eu?... Adică... eram și eu acolo?

— Dar ce e cu tine? Cine l-a dat gata pe tanchist?

— Eu? Hm!... mormăi Umrihin în întuneric. Ia te uită, frate, ce-am fost eu în stare să fac! se miră el, sincer. Apoi adăugă: nu mai încape vorbă că eu am făcut asta. Dar parcă poți să le mai ții minte pe toate! În iureșul acela...

De jos, de lângă râu, se auziră strigăte înăbușite:

— Haide, nu-ți fie frică, înainte!

Începea trecerea râului.

— Să mergem și noi, zise Iurghin, ridicându-se.

Lângă mal, tufișurile trosneau, prundișul scrâșnea, căruțele scârțâiau, iar ostașii coborau râpa bâjbâind la întâmplare prin întuneric. În dreptul vadului se auzeau glasuri înăbușite și plescăitul apei negre ca smoala.

După ce trecu pe malul de răsărit al Vazuzei, Ozerov luă personal comanda operațiilor de trecere. Își zorea oamenii. Din când în când, felinarul lui sclipea și atunci, timp de o secundă, lumina cădea pe fața apei și se împrăștia în stropi peste șuvoiul frământat și iute al râului.

Gând cel din urmă grup de ostași trecu râul, Ozerov le ieși înainte și-i întrebă:

— Ei, sunteți toți?

Ostașii începură să se uite împrejurul lor:

— Toți!

— Înainte!

În clipa aceea, Matvei Iurghin strigă:

— Stați, c-a rămas unul în urmă!

— Care?

— Un ostaș... Unde-o fi? Că doar venea după noi! Iurghin se aplecă să deslușească mai bine fața apei și strigă încet, cu glasul sugrumat de, spaimă: Andrei! Unde ești, Andrei!

XXVI

Toată viața lui n-a uitat Andrei noaptea aceea.

Când tovarășii începură să treacă râul, el se opri și mai zăbovi pe mal. În timp ce-și scotea cizmele, se uită cu luare

aminte la apă și parcă o perie aspră, de sârmă, îi trecu de-a lungul spinării. Curentul iute trecea prin fața lui. Prăvălindu-se în beznă, părea că împarte lumea în două: una de o parte, alta de cealaltă a râului. Lumea de dincoace, așa înspăimântătoare cum era, rămânea totuși lumea lui, cunoscută și umblată de-o viață; cea de dincolo îi părea misterioasă, plină de o întunecime necunoscută, pe care rareori o întâlnești pe pământ. Și în lumea aceea, tremura un soi de lumini, care nici ele nu puteau fi de pe lumea asta. Vazuza era acum hotarul care nu despărțea în două numai lumea, ci și însăși viața lui. Ce-l așteaptă, oare, dincolo de râu? Și lui Andrei i se păru că aude iarăși, limpede, glasul bătrânului: „Ai să te-ntorci? Și oare o să se-ntâmple-asta?...”,

Nu se gândea și nu voia să-și părăsească tovarășii: în adâncul sufletului-său, se simțea ostaș. Numai îi era frică de ce i s-ar putea întâmpla de cealaltă parte a râului și de aceea zăbovi pe mal, fără voia lui. Gând auzi glasul lui Matvei Iurghin, se dezmetici, își înhăță cizmele și, sărind în picioare, se aruncă în apa neagră ca smoala a Vazuzei. Se grăbea și icnea, dând repede din picioare. Dar la mijlocul râului se poticni de un bolovan și căzu, asurzit de vuietul apei Ridicându-se zori și mai amarnic. Numai că în graba lui o luă la stânga și nimeri într-o bulboană...

Auzind plescăit adânc de apă, Matvei Iurghin strigă din nou:

— Andrei, tu ești?

Cu chiu cu vai Andrei ieși la mal. Fără să răspundă, se cațără pe povârniș, rupând tufișurile de sălcii. Pieptul lui lat se ridică și se lăsa cu zgomot De pe haine îi curgeau șiroaie de apă. Luându-și răsuflăt de câteva ori, întrebă ostent și necăjit:

— Ce ai de strigi așa?

— Cum ce am? De ce-ai rămas în urmă?

Andrei își scutură mâinile de apă. Stăpânindu-și tremurul, răspunse:

— Ei, asta-i acum! Mi-am pierdut o cizmă...

Ostașii se apropiară de el:

— O cizmă?... Ptiu, c-atâta-ți mai lipsea!

— Cum de-ai izbutit s-o mai faci și pe asta?

— Am nimerit într-o bulboană, îi lămuri Andrei, tot posomorât. Adâncă a naibii!... Abia am ieșit.

Ozerov se apropie și el. Luminând fața lui Andrei cu felinarul, îl recunoscă numaidecât și-l întrebă:

— Ai pierdut o cizmă?

— Nu-i nimic, merg eu și așa... îi răspunse Andrei, rușinat ,

— Păcat că ai pierdut-o, adăugă cu părere de rău Ozerov. Acum nu mai avem nimic și trebuie să păzim fiecare lucrușor... Ce ne facem cu tine? O să-ți înghețe piciorul...

— O să-i înghețe, încuviință și Iurghin. Și-i ud learcă din cap până-n picioare... Ia uitați-vă la el!

— Atunci stai, frate, dezbracă-te! porunci Ozerov și se întoarse către ostași. Care dintre voi tovarăși, are ceva lucruri de prisos?

Soldații îi dădură îndată fiecare ce avea la îndemână din ale îmbrăcămintei. Numai încălțări de prisos n-avea nimeni se înțelege. Trebui să-și înfășoare piciorul stâng în obiele și să-l lege cu o fâșie de foaie de cort. După ce se îmbracă în haine uscate Andrei se încălzi repede și se simți atât de bine și atât de fericit în mijlocul tovarășilor săi de regiment, cum nu se simțise încă până atunci. „Toți sunt de-ai noștri, se gândi el, mișcat ca o familie...” Și se depărta de Vazuza, bucurându-se tot mai mult de căldura pe care o simțea în el și de sentimentul că toți cei din jurul lui îi erau prieteni, mai mult încă decât prieteni...

Și se gândi atunci că regimentul lor, cu toate că suferise pierderi grele, trăiește încă. La gândul acesta îl cuprinse o bucurie atât de deplină, încât în suflet i se stinse deodată sentimentul acela chinuitor de năpăstuire, care se încuibase în el înainte de a trece râul. Pășind alături de

tovarășii săi, nu mai avea în minte imaginea dezastrului și a morții și nu se mai gândea la tot ce-l așteaptă de aci înainte în noaptea necuprinsă, luminată ici și colo de focuri moarte. Pășea spre răsărit gândindu-se la viață...

Partea a doua

1

Păsările călătoare părăseau ținuturile noastre, lăsându-și cuiburile pustii. Și cum treceau peste păduri, peste câmpii și mlaștini, toamna le ridica și le gonia, haină, spre țări străine, fără să le îngăduie răgaz și odihnă. În înaltul cerului se auzeau țipetele sfâșietoare ale cocorilor. Rațele sălbatice se adunau în stoluri peste lacuri. Nori grei de sturzi, purtați val-vârtej de vânt, zburau sus, deasupra pământului pustiit de toamnă.

Din Olhovca se auzea bine bombardamentul aerian de lângă Vazuza, iar în răstimpuri vântul aducea bubuitul înăbușit al tunurilor. Erofei Cuzmici aflate că nemții trecuseră pe drumul mare pe lângă sat, ocolindu-l, și înțelese că lupta începuse, nu departe de râu. De mai multe ori ieșise pe cerdac, căutând să străpungă cu privirea lui întunecată depărtările dinspre răsărit. Obrazul îi era încremenit de-atâtea gânduri câte-l frământau.

Peste casa Lopuhovilor se așternuse o liniște de mormânt. Munca nu li se mai prindea de mâini la niciunul. Stăteau prin colțuri și umblau, tăcuți, de colo până colo. Ferindu-se unii de alții ieșeau pe cerdac și se uitau cu jale spre răsărit.

Dintre toți ai casei, Marica încerca să se țină mai tare, cu toate că ea suferea mai mult. Toata ziua aceea plină de foșnetul frunzelor care cădeau, trăise cu teamă, ascultând în taină ce-i spunea inima.

Spre seară, Erofei Cuzmici își aduse aminte că trebuie să astupe cu grijă, ascunzând-o de ochi străini, groapa de sub scoruș, în care își îngropase în ajun grâul și o parte din avutul lui.

— Vorba ceea: durerea-i durere și treaba-i treabă, — zise el. Nici nu știi când te pomenești cu nemții aici! Hai să astupăm groapa.

Alevtina Vasilevna, cu totul istovită de la plecarea lui Andrei, stătea în colțișorul ei, sprijinită de pervazul ferestrei. Fără să-și întoarcă privirea obosită și pierdută de la pădurile nelămurite și depărtate din zare, răspunse în șoaptă:

— Ce să-i faci, du-te...

— Hai! repetă Erofei Cuzmici, întorcându-se către Marica și Vasiatca. Când o s-o știu bine astupată, o să mi se ia o piatră de pe inimă...

Trecură în grădina de zarzavat. La spatele șopronului, într-un colț, fuseseră descărcate de curând, în grabă, trei căruțe cu paie de secară, primite de la aria colhozului în schimbul zilelor-muncă. Se hotărâră să ascundă groapa cu ele. Erofei Cuzmici și Marica aruncau cu furcile smocuri mari de paie, iar Vasiatca le prindea cu grebla din zbor, le împrăstia peste groapă, ca pentru uscat, apoi le călca și le bătătorea bine cu picioarele. După o jumătate de oră de lucru, grămada de paie se înălțase atât de mult, încât Vasiatca ajungea cu mâna la ciorchinii roșii de pe crengile scorușului.

Isteț, Vasiatca vedea cât suferă Marica și căuta mereu s-o mângâie, așa cum putea și el. Rupând un mănunchi de crengi încărcate cu ciorchini de boabe roșii, i le arătă:

— Ia te uită, Marica, ce mai scorușe! Să-ți dau și ție?

— Dă-le înapoi, Vasiatca!

— Ți le-am cules pe cele mai frumoase! strigă băiatul bucuros. Ia te uită la ele!

— Hei, tu de colo! îl certă Erofei Cuzmici de după șopron. Ce tot răcnești? Vrei să ne ia oamenii la ochi? Și de ce strici scorușele de pomană? De ce rupi crengile?

— Mârâie tu, mârâie! mormăi Vasiatca, căutând pieziș la tată-său. Ține, Marica! Ehe, ce mai scorușele!

Marica prinse cu mâna o ramură mare și grea, încărcată cu ciorchini roșii, se uită la ea — și deodată își aduse aminte de o zi luminoasă din primăvara trecută. Curând după nuntă, venise cu Andrei să sape la grădina de zarzavat și stătuseră amândoi acolo, sub scoruș. Copacul era tot numai flori albe și gingașe. I se părea că toate se întâmplaseră atât de curând... Dar scorușul, nu numai că-și lepădase haina albă de floare, ci era încărcat acum cu boabe grele, ca însângerate...

Erofei Cuzmici se apropie de ea.

— Ei, Marica, ce stai? Lasă prostiile pentru mai târziu!

Fără să-i răspundă, Marica înfipse furca în grămada de paie, încercă s-o ridice și nu izbuti. Buzele moi și calde, ușor deschise, începură să-i ardă. Scutură din cap, aruncându-și basmaua pe-un umăr. Apoi, încordându-se trupul mlădios ca de fată, mai încercă odată. Însă nici acum puterile n-o ajutară. Atunci îngână, abia auzit:

— Nu pot! și lepădând furca, se apropie de scoruș. Lasă, nu-i nimic... Îmi trece îndată...

— Cobește, hai? făcu Erofei Cuzmici.

— Cine? întrebă Marica, nedumerită.

— Inima. Cine vrei să cobească?

— Nu mă mai necăji și dumneata, tată, răspunse Marica, ținându-se cu mâinile de scoruș.

Deodată, Vasiatca flutură în aer o creangă de scoruș:

— Tătucă, uite că vin!

Furca începu să tremure în mâni lui Erofei Cuzmici.

— Nemții?

— Nu, muierile! De-ale noastre or fi? Ia te uită, chiar dintr-acolo vin!

— Ptiu, plod afurisit! se înfurie Erofei Cuzmici. De ce mă bagi în boale, diavol împielit? Nu poți vorbi și tu, așa, ca să te înțeleagă? Când te-oi atinge odată cu furca, ai să mă ții minte! A-nghețat inima-n mine!

Dinspre răsărit se apropiau de sat, urcând dealul, un șir de căruțe. Și în urma căruțelor încărcate cu tot soiul de boarfe, păseau femeile frânte de oboseală și abătute, iar pe lângă ele se țineau copiii slăbiți și îmbătrâniți numai în două zile. Căutându-și cu ochii satul amuțit sub mesteceni, femeile schimbau între ele vorbe răzlețe, cu glas înăbușit:

— Acum să vezi belele pe capul nostru!

— Of, cumătră, să ferească dumnezeu!

— Să-ți pui ștreangul de gât, na alta...

În timp ce convoiul trecea pe lângă grădina lui Lopuhov, o femeie înfocolită într-un veston bărbătesc zdrențuit, încinsă strâns peste mijloc cu un brâu pestriț, încălțată cu cizme scâlciate și cu biciul în mână, se apropie de gard și întrebă:

— Hei, cuscre! N-au intrat încă nemții?

— Mamă! strigă Marica speriată și se repezi la gard. Măicuță!

După ce mai zăbovi puțin, Erofei Cuzmici se apropie și el. Sprijinită de căruță, Marica își săruta într-una surioara cea mică, Faia — o fetiță smeadă, cu ochii negri, care abia acum se ridica, fată mare.

Cuscra Anfisa Marcovna, căreia i se zicea, după numele răposatului ei bărbat, Macariha, — femeie înaltă și chipeșă, cam de cincizeci de ani, cu fața energică și cu ochii negri încă plini de focul tinereții — strigă la fete să se potolească, apoi se răsti la celelalte femei:

— Hai, mânați înainte, muierilor, ce v-ați oprit? Ocolind căruța Macarihăi, femeile o luară înainte, intrând în sat. Macariha dădu bună ziua cuscrului său și-l mai întrebă odată:

— Zi, n-au venit încă, cuscre?

— Slavă domnului, încă nu...

— Că mergeam și mă tot gândeam: iaca, noi dăm să intrăm în sat, și te pomenești că nemții s-au și vârat, acolo! Și atunci ne gândeam, or să ne meargă fulgii...

— N-ar trebui să te gândești așa, cuscră. Ce au ei cu voi, muierile?

— Doamne, cuscre! Cum să nu aibă?...

În timp ce-și aprindea pipa, Erofei Cuzmici începu s-o descoase:

— De unde v-ați întors?

— De la Izvorul Negru.

— Așa! Și mai departe nu se poate trece?

— N-a fost chip să trecem, cuscre.

— Da repede mai fug ai noștri! Și Erofei Cuzmici slobozi fumul pe nări. Iaca, au părăsit satul fără luptă...

— Da ce, cuscre, asta înseamnă că fug? se înfipse Macariha, uitându-se undeva, pe lângă capul lui. Așteaptă numai s-o ia nemții din loc și atunci să vezi goană! Mai ceva ca la ai noștri! N-ai să-ți crezi ochilor, cuscre. Știi vorba ceea: cine vine nepoftit, se întoarce prăpădit!

— Se înțelege, dac-or avea și ai noștri putere...

— Ehe, or să aibă! Și Macariha izbi atât de tare cu coada biciului în streășina gardului, încât Erofei Cuzmici tresări. Și pe urmă, cuscre, mai este o vorbă: în cuibul lui, corbul scoate ochii oricui! Înțelegi? Și Macariha păru că întinerește la față de mânie. — Nu, n-o să le priască lor pâinea noastră!...

Despre lupta de la Vazuza, Macariha nu știa nimic lămurit. După ce mai vorbi despre Andrei, se grăbi să plece spre casă. Erofei Cuzmici își luă rămas bun de la ea cu prietenie:

— Mai treci pe la noi, cuscră, când ai vreme.

— Mai dați și voi pe la mine, cuscre, îl pofti la rândul ei Macariha.

Erofei Cuzmici o urmări o vreme cu ochii, fără să se ducă de lângă gard. Femeia apucă hăturile bărbătește și plezni cu biciul peste spinare, calul istovit Și când căruța o luă din loc, urcând dealul, porni și ea pe-alături, voinicește. Erofei Cuzmici clătină ușurel din cap și zise cu pizmă:

— Halal muiere! Una ca asta, oricât ar scutura-o viața, tot în picioare cade, ca mâța! Și eu gândesc că și ochii i-s ca de mâță: vede ea bine și ziua, dar noaptea vede și mai bine...

— Și ce rău e cu asta? întrebă Marica, cățărându-se pe gard.

— Așa-i neamul ei! îi răspunse socru-său, în doi peri. Când o văzuse întâi pe Macariha, Marica se întristase că nu izbutise să fugă de nemți. Dar în clipa următoare se bucură: știa că se află acum în sat un suflet de om în stare s-o ajute la orice nevoie. Își simți inima mai ușoară și, punând din nou mâna pe furcă, mai uită o vreme de gândurile ei. Dimpotrivă, după întâlnirea cu Macariha, Erofei Cuzmici se posomorâse și trebăluia mocnit, în tăcere. Abia atunci când stogul a fost gata și împrejmuț cu prăjini, zise și el întunecat:

— Avutul ni l-am ascuns noi bine. Dar vorba-i, unde ne ascundem sufletul?...

Cât ținu seara, refugiații se întoarseră în sat unul după altul. Satul era iarăși plin și cu toate acestea părea tot pustiu: ascunși prin case, oamenii așteptau cu inima strânsă sosirea dușmanului.

Când se lăsă noaptea, Erofei Cuzmici făcu de trei ori înconjurul gospodăriei. Suflând din greu, ținându-se cu mâinile de gard, călcând în gropi prin întuneric și trecând anevoie peste tufele mari de brustur, veștede dar încă vâjnoase, bătrânul descânta, când în gând, când cu glas:

— ...de dușman, de-o fi călare sau pe jos... așijderea de foamete și de stârpiciune, de foc și de prăpăd și de ochiul cel necurat...

După ce-și sfârși descântecul, cotrobăi prin hambar la lumina unui opaiț și găsi o plantă carnoasă și alburie, cu frunzulițe mici ca solzii: crucea sfântului Petru. O păstrase acolo anume, de cu vară. O legă într-o cârpă și o atârna deasupra ușii de la intrare, să aducă noroc în casă...

II

Din pădurea deasă de mesteceni, drumul ieșea la pârâu. Căruța trecu zăngănind peste podețul de scânduri. De acolo și până la Olhovca nu mai erau decât trei kilometri: dacă ar fi fost ziua, satul s-ar fi arătat în zare pe povârnișul larg și luminos. Dar pământul era învăluit în bezna nepătrunsă a nopții. Nicio lumină nu se vedea dinspre Olhovca. Când roțile căruței, trecând de podeț, pătrunseră în fâgașul de pământ moale, Stepan Boiarchin îl bătu peste umăr pe Serga Hahai, vânzătorul de la prăvălie care mîna căruța, și-i zise oftând:

— Stai. Oprește...

Pe podeț se auzea venind altă căruță. Se opri și aceea. Patru oameni săriră dintr-însa aproape în același timp și, venind dintr-o paste și din alta, se apropiară de Stepan Boiarchin. Omul stătea aplecat lângă roata din spate a căruței și-și ținea piciorul cu mâinile. Îl întrebară:

— Te doare?

— Da, nu, se încurcă Boiarchin. Am stat prea mult în loc și mi-a amortit...

— Minți, Stepane!

Boiarchin se îndreptă din mijloc și zise:

— Ce mai încoace-ncolo! N-are nici un rost să mergem în sat. Cine știe, poate că nemții au și intrat înaintea noastră... De ce ne-am pune capetele în primejdie? Luați-o mai bine pe drumul ăsta, — și arată cu mâna spre dreapta, — și după aceea tot prin marginea pădurii... Cunoști drumul, Serga?

— Îl cunosc, se auzi din întuneric glasul lui Hahai.

— Și mă așteptați în pădurea Losinoe. Mă-ntorc către dimineată.

— Te duci pe-acasă?

— Acasă, nu mă așteaptă nimeni: doar Stepan Boiarchin a plecat spre Moscova... Dar am de pus la cale niște treburi...

Boiarchin scotoci cu mâna prin căruță.

— Pușca? îl întreabă Serga.

— Ce-mi trebuie pușcă acum? Unde mi-i bățul?

— Ține-l.

— Vezi să nu-mi pierzi cizma, că-i vai de capul tău!

— Ehe! râse Serga, fără mare veselie. Vezi să-ți aduci înapoi picioarele! Cât despre cizmă, nu te, îngriji... Careva dintre oameni îl sfătui:

— Are dreptate băiatul, Stepane. Cată să fii cu băgare de seamă...

Înainte de a pleca la drum, Boiarchin se uită în toate părțile.

— Ce întuneric! oftă el. Așa s-a lăsat acum întunericul peste toată viața noastră...

Era frig, totuși Boiarchin își desfăcu poalele hainei. Dibuind drumul cu bățul prin beznă, o luă spre Olhovca, schiopătând de piciorul stâng vârat într-un bocanc.

Pe povârnișul dealului din preajma Olhovcâi, se așază să se odihnească pe o piatră de hotar, pe care o știa încă din copilărie. De acolo, din deal, se vedeau pâlpâind în depărtare, de-a lungul drumurilor și dincolo, spre răsărit, pe unde se rostogolise războiul, luminile incendiilor. Iar peste satul lui sclipeau pe cerul mohorât stele rare, abia deslușite. Și totul era învăluit într-o tăcere adâncă, rău prevestitoare.

Stepan Boiarchin avea neapărat nevoie să-l vadă pe administratorul colhozului, Osip Mihailovici. Dar Osip stătea drept în mijlocul satului. Era primejdios să se ducă la el. „La cine să mă duc întâi?” se întreabă Boiarchin. Tuturor femeilor din colhoz care pleaseră odată cu el și se

întorseseră acasă după bombardament, le spusese că o să caute să răzbească înainte spre răsărit, cu orice preț. Zvonul acesta se răspândise în toată Olhovca. Și Boiarchin ținea, până una-alta toți cei din sat să fie încredințați că el a și ajuns la Moscova. „Ei, ce să mai umblu cu ghicitul? Am să intru la Lopuhov! se hotărî el. Acolo aflu de toate. Și pe urmă văd eu”.

Se ridică de pe piatră, tăie drumul și se îndreptă spre gradina lui Lopuhov, călcând cu băgare de seamă, pe dibuite, și ajutându-se cu bățul. În întuneric, se izbi de gard. Și abia după ce încalecă gardul, își aduse aminte că Lopuhov are cel mai rău dulău din sat: „O să înceapă a lătra așa de cumplit, de-o să stârnească toți câinii din Olhovca!” Și Boiarchin se dădu jos, încetișor, de pe gard. În timp ce-și înșira în gând mai multe nume de colhoznici, își aduse aminte de cuscra lui Lopuhov, de văduva Macariha. Într-adevăr, pe ea puteai să te bizui cu toată încrederea: era femeie cinstită și dintr-o bucată. Și pe urmă, nu era greu să intri în curtea ei din marginea de miazăzi a satului.

După o jumătate de oră, Stepan Boiarchin intra la Macariha. Femeia nu se miră de întoarcerea lui în sat. Astupă geamurile pe întuneric, apoi aprinse lumina și, cercetându-și oaspetele cu privirea, îl muștră:

— Cum umbli în halul ăsta? Mai bine ți-ai pune bocanci la amândouă picioarele, că...

Nu apucă Boiarchin să-și termine masa pe care i-o gătise gazda în grabă, că Macariha se și întoarse cu Csip Mihailovici. Era un bărbat în vârstă, cu mustățile cărunte și cu înfățișare aspră, de soldat. În timpul războiului civil fusese greu rănit la un picior și de atunci umbla sprijinindu-se într-o cârjă groasă de mesteacăn. După ce-i dădu bună seara lui Boiarchin, administratorul colhozului îl întrebă, arătându-i piciorul cu ochii:

— Se zice că ai fost rănit... Șchiopătezi?

— Da ce, numai tu să șchiopătezi? îi întoarse vorba Boiarchin glumind.

După aceea, începură să vorbească de ale lor. Boiarchin adună fărâmiturile de pe masă, le aruncă în gură, apoi mușcă dintr-o felie: de pâine de secară, bine coaptă și frumos mirositoare:

— Din cea nouă? întrebă.

— Am măcinat-o doar împreună, îi răspunse Macariha.

— Bună pâine!

— Acum, mă cam îndoiesc c-o să mai mănânci de asta, zise Osip Mihailovici, așezându-și cârja de mestecăn de-a lungul piciorului drept pe care nu și-l mai putea îndoi. Se zvonește că moara e stricată. Ai să macini în piuă. Pâine-o să mai fie aceea?!

Boiarchin arătă cu lingura spre peretele despărțitor:

— Oare Faia doarme?

— Oho! Nici cu tunul n-o trezești! îl liniști Macariha. Boiarchin se aplecă peste ceașca lui:

— Cât grâu treierat avem?

— Trebuie să văd după scripte, răspunse administratorul. În hambarul cel vechi cu grâu pentru stat n-a mai rămas mare lucru, iar în cel nou avem cât ne trebuie pentru sămânță.

— Și pentru stat cât mai este?

— Ca vreo tonă și jumătate.

— Așa. Va să zică, pe ăsta îl dai statului...

Osip Mihailovici ridică nedumerit fața lui aspră, cu brazde adânci și cu mustăți cărunte și dese. Statului? Adică cum?... Unde?

— Unde-o să-ți spun eu! Ce dracu', n-avem stat? Ai să te duci mâine, ziua... Nu, mai bine noaptea. I-l dai pe seamă lui Serga Hahai. Iar în ce loc anume ai să-l duci, asta am să ți-o spun eu mai târziu. Am să-ți trimit și oameni să-ți dea ajutor la încărcat. Totul trebuie să se facă într-ascuns...

— Bine, Stepan, se învoi administratorul, înțelegând dintr-o dată totul.

Boiarchin își termină în tăcere masa, își răsuci o țigară și și-o aprinse la lampă. În lumina slabă, chipul lui părea

mai tras încă, mai pălit. Dar ochii mari și luminoși, ca două alune, ardeau de viață mai vii ca oricând.

— Dar cu cel pentru sămânță ce facem? întrebă Osip Mihailovici.

Boiarchin rămase multă vreme pe gânduri, pufăind din țigară. Pentru sămânță fuseseră puse la o parte grâne alese, din cele mai bune. Dacă năvălesc nemții s-a isprăvit cu ele! Dar nici n-ar fi vrut să le împartă la oameni. Toate nădejtile colhoznicilor pentru primăvară erau legate de aceste grâne. Dacă le-ar împărți acum pe la gospodării, mulți ar socoti, fără îndoială, că nici conducătorii nu mai cred în întoarcerea armatei, că nici ei nu mai trag nădejde că la primăvară vor semăna din nou...

— Ascunde-le! răspunse el într-un târziu, hotărât.

— Dar cum să le ascund?...

— Gândește-te. Doar nu ești copil. Însă așa fel, încât toți colhoznicii să știe că-și au sămânța asigurată și bine pusă la o parte până la primăvară.

De undeva, din mijlocul satului, se auzi un lătrat de câine. Stepan Boiarchin se întoarse repede spre fereastră, își vârî capul după pătura colorată care-o acoperea și se uită câteva clipe în întunericul de afară. Se mai auzi odată lătrând. Boiarchin acoperi geamul la loc și zâmbi, liniștit și bucuros:

— E al nostru de-acasă, Jucica...

— Ce l-o fi apucat? — se neliniști Macariha. La cine-o fi lătrând?

— Așa latră el, într-o doară... Își propti greoi coatele pe masă:

— Da, dar de treierat clăile nici nu mai are cine și nici nu mai este vreme. Nu-i așa?

— Și de ce să le mai treieri? întrebă administratorul. Lasă-le să stea și netreierate!

— Numai de nu s-ar strica, făcu Macariha. Le-am strâns în grabă. Dacă dă o ploaie zdravănă, putrezesc toate!

— Stau ele! o încredința administratorul.

Boiarchin se lăsă pe spate, rezemându-se de perete și zise hotărât:

— Nu mai vorbiți de pomană... Le dați foc, și gata!

— Foc? Să dăm foc la clăi?

— Da, foc! Și cât mai repede! repetă Boiarchin. N-apucați să strângeți bine clăile, că vă și pomeniți cu nemții! Or să vă silească să le treierați și-or să vă ia grânele, sau or să le dea la cai. Iar noi nu trebuie să le dăm nicio boabă! Le dați foc! Asta-i.

Macariha se depărta și-și sprijini capul de sobă. Acoperindu-și ochii, suspină printre lacrimi:

— Atâta bogăție! Toată munca noastră...

— Știu... Parcă eu n-am adunat recolta, fir cu fir!

— Așa-i: fir cu fir. Până și copiii au umblat pe câmp, cu coșulețele! oftă Macariha.

— Știu. Și cu toate astea — trebuie să le dați foc! Lui Osip Mihailovici începuse să-i tremure mustața:

— Nu Stepane! Pune-mă să-mi dau foc casei: o fac fără să stau la gânduri. Dar când e vorba de pâinea colhozului, eu nu pot ridica mâna!

— Ai uitat ce ne-a spus?

— Cine?

— Tovarășul Stalin, cine altul?

— Îmi dau seama, răspunse Osip Mihailovici după o tăcere.

— Îmi dau seama de toate... dar n-am putere, Stepane! Nu mă lasă inima și pace! Dacă pun foc la clăi, să știi că mă arunc și eu în flăcări! Nu, omoară-mă dacă vrei, Stepane, dar eu nu pot ridica mâna să părăduiesc pâinea colhozului! Atâta bunătate...

— Ești slab! zise Boiarchin, apoi se întoarse spre Macariha:

— Dar tu, Anfisa Marcovna?

— Am să le dau eu foc! răspunse Macariha abia șoptit.

Lui Stepan Boiarchin îi era și lui inima grea. Părea că ceva îi strângea pieptul ca-n clește. Se ridică de pe laviță și

rămase o vreme așa, petrecându-și degetele lungi și slabe peste pătura cu care era acoperit geamul. Apoi se întoarse dintr-odată și vorbi din nou, schimbat la față, cu ochii scânteietori:

— Așa am crezut și eu, că n-o să pot ridica mâna... Și uite, am încercat, și am ridicat-o! Nu mai sunt acum timpurile de altădată, nu mai sunt! Acum, mâinile noastre vor trebui să se deprindă și cu alte meșteșuguri... Și suntem datori să arătăm ce putere stă în mâinile noastre!

Osip Mihailovici și Macariha se uitau cu mirare la președinte. Nu, omul din fața lor nu mai era Stepan Boiarchin! Așa cum se arăta acum, nu-l cunoscuse încă nimeni în Olhovca...

III

În sat, bărbații rămaseră de puteai să-i numeri pe degete. Cei în puterea vârstei și buni pentru luptă plecaseră demult la armată. Unii din cei cu ordine albe, care se refugiaseră mai dinainte, izbutiseră după cât se spunea să ajungă la Moscova. Alții dispăruseră fără urmă. Aproape la fiecare casă unde ferestrele nu erau bătute în scânduri, rămăseseră să gospodărească doar femeile. Ele glumeau, cu amărăciune, pe seama bărbaților rămași în sat:

— Ce fel de bărbați or mai fi și ăștia?... Niște putregaiuri!

— Eh, ce să mai vorbim!...

... A doua zi, așa cum făgăduise, Marica se duse la mamă-sa.

În casa Macarihăi era zarvă mare. Venise și Lucheria Boiarchina, nevasta președintelui colhozului, cu un copil, și Uliana Șutiaeva, căreia i se scurseseră ochii plângându-și fetița ucisă în bombardament, și tânăra Pania Goriunova, al

cărei bărbat era pe front, și alte câteva femei din colhoz, toate din marginea de miazăzi a satului.

În toiul discuțiilor, un băiețel ciocăni cu degetul în fereastră.

— Trec prizonierii! strigă el. Îs de-ai noștri!

— Cum asta, de-ai noștri? Întrebă Macariha.

— De-ai noștri! Ruși!

— Îi duc nemții?

— Păi cine alții? Uite-i cum îi duc!

În casă se înălță larmă de glasuri:

— Doamne, ce ne facem?

— Ferește-ne, Dumnezeuule, de năpastă!

— Să ne ascundem repede. Trebuie să fugim!

Dar Macariha le porunci:

— Haideți cu mine, muierilor! Cât vă văd!

Coloana de prizonieri ridica nori de praf pe șosea. Se opri tocmai la marginea de apus a satului, la fântână, sub sălcii. Hitleristul care mergea în fruntea coloanei, purtând pe el o manta cenușiu-verzuie, cu care ochii oamenilor erau atât de puțin deprinși, strigă ceva într-o limbă păsărească, cu glas aspru și ascuțit, și-și desprinse de la piept automatul, negru și strălucitor. Doi prizonieri, cei dintâi din rând, se apropiară de fântână. Se auzi zgomotul găleții izbită de pereții de piatră. De pe la casele mărginașe, unde se îmbulzeau femei și copii speriați, se porniră șoapte:

— Le dă de băut!...

— Dumnezeuule, și mulți mai sunt!

— De-ai noștri din sat, n-or fi oare?

— Ia te uită la nemți, ia te uită!...

— Cum le mai umblă ochii! Ca la fiarele sălbatice...

— Ce lungani, doamne!...

— Mai încet!

Soarele cobora în apus. Peste pădurile întunecate se lăsau rotocoale de fum, abia văzute: prin codrii adânci, trecea trenul de la Viazma spre Rjev. Se vede că prizonierii

erau îndreptați spre halta cea mai apropiată, dincolo de Pădurea Lesinoe.

Unul dintre prizonieri, un ostaș înalt, cu ochii ageri și cu o perie de păr negru crescută pe obrazii supti, trase găleata, o așeză pe piatra fântânii și începu să bea cu lăcomie. Sorbea, înecându-se și holbând ochii ca un nebun. Apa, prea rece, îl făcu să sughițe dureros: nu mai avea răsuflăt. Lăsă găleata, dar nu se depărta de fântână. Și după ce bău și soldatul următor — un flăcău tânăr bălan, cu vânătăi și zgârieturi pe fața umflată — el apucă din nou găleata și se lăsă în genunchi în fața ei. Văzându-l, neamțul din escortă țipă ascuțit ca o pasăre de pradă și-l lovi cu pușca peste umăr. Ostașul cel cu ochii ageri căzu grămadă lângă fântână, dar de frică să nu-l lovească din nou pentru că a căzut, sări cu grabă în picioare. Neamțul îi făcu semn cu automatul spre dreapta fântânii:

— *Weiter!*[\[6\]](#)

— Ia te uită cum îi bat, bestiile! strigă în gura mare Lucheria Boiarchina.

Celelalte femei îi făcură semn să tacă:

— S-s-st!

— Mai încet, proasto ce ești!...

— Hei, nevestelor! porunci Macariha, aruncând în toate părțile priviri încruntate. Aduceți pâine! Aduceți mâncare! Ce stați? Mai repede!

Femeile se repeziră pe la casele lor.

Cumpăna scârțâia, găleata se izbea de piatră. Coloana de prizonieri trecea prin fața fântânii, lângă care stătea de pază neamțul cel cu automatul, lungindu-și gâtul de gânsac și strângându-și buzele ca un moșneag. Șase hitleriști deșirați, aleși parcă pe sprânceană, îmbrăcați cu mantale lungi de o culoare neobișnuită, stăteau de amândouă părțile coloanei și zoreau prizonierii, zbierând și îmbrâncindu-i cu automatele.

— *Vorwärts!*[\[7\]](#)

Cea dintâi care se întoarce a fost Marica. Aducea o pâine albă.

— Dă-o-ncoace! i-o ceru Macariha.

— Mamă, lasă-mă pe mine...

— Dă-mi-o când îți spun!

În clipa aceea, de la capătul din urmă al coloanei se auzi zvon de glasuri. Un prizonier, care în tot lungul drumului abia se târâse în urma celorlalți, ajuns la popas, se prăbuși la pământ. Câțiva tovarăși se repeziră să-l ridice. Dar trei hitleriști se năpustiră zbierând spre cei ce cutezaseră să strice rândurile și începură să-i împrăstie cu lovituri de automat, cu o furie bestială. Prizonierii se întoarseră la locurile lor. Hitleriștii înconjurară pe cel căzut: îl împingeau din toate părțile și-l trăgeau de mâini, încercând să-l urnească și să-l ridice pe picioare.

— Mamă, stai puțin! strigă Marica, speriată.

— Lasă, fato, că mă duc eu...

Macariha se îndreptă cu îndrăzneală spre capătul din urmă al coloanei, strigând de departe:

— Hei, voi de colo!

Hitleriștii lăsară prizonierul și întoarseră capul. Unul din ei, neînțelegând ce vrea femeia, urlă nu știu ce, amenințând-o. Fără să vrea, Macariha se opri. Atunci hitleristul o întreabă pe rusește, despărțind cuvinte-e în silabe:

— *Ce tu tre-bui?*

— Pâine, uite, pâine! răspunse Macariha, ridicând pâinea în sus și arătând că vrea s-o împartă la prizonieri: Dă-le-o, dă-le-o! Sunt flămânzi! Nu vezi în ce hal îs?

Prizonierii se întorseseră spre Macariha. O șoptă trecu, ca un freamăt, de la un capăt la celălalt al coloanei. Se întoarseră până și cei din fruntea coloanei, de dincolo de sălcii.

Hitleristul se apropie de Macariha, luă pâinea cu un aer de nemulțumire și, după ce o cercetă, o întinse prizonierilor. Uitându-se apoi la Macariha, se răsti:

— *Mach, dass du fortkommst!*[\[8\]](#)

Tocmai atunci începeau să se întoarcă și celelalte femei, cu pâine și cu tot felul de lucruri de mâncare, luate la repezeală. Prinzând curaj, se apropiau de coloană din toate părțile. Caporalul neamț, cel care luase pâinea din mâna Macarihăi, strigă ceva și toți cei ce escortau coloana se repeziră la ele, zbierând și ridicându-și amenințător automatele. Speriate, femeile se risipiră ca potârnichele, țipând.

Marica nu mai avea nimic în mână, dar se apropiase și ea de coloană odată cu celelalte, uitându-se la prizonieri cu o privire grăbită și cercetătoare. Când celelalte fugiră, ea rămase locului. Între timp coloana se mișcase, așa încât mijlocul ei era acum în dreptul fântânii. Numai prizonierul căzut încă nu se putea ridica. Ședea la pământ, cu picioarele goale întinse, cu capul murdar dat pe spate. Degetele răsfirate ale mâinilor i se înfipseseră în praful drumului. Iar caporalul neamț întârzia lângă el, stând în cumpănă: ce să facă?

Privindu-l la rândul ei pe cel căzut, Marica tresări: era Loznevoi! Cât ai clipi, o hotărâre iute îi trecu prin minte ca un fulger. Se repezi nebună la caporal și, vârându-i-se în suflet și aprinzându-se toată, nu-l rugă, ci mai curând îi porunci, cu acea hotărâre pătimasă și cutezătoare a femeilor:

— Lasă-l! Lasă-l! Dă-i drumul!

Tocmai atunci caporalul izbutise să înțeleagă că prizonierul n-o să poată merge mai departe. Prin urmare, nu-i rămânea decât să-l împuște, cum făcuse cu atâția alții de-a lungul drumului. Dar, repezindu-se la ei Marica îl împiedicase să pecetluiască definitiv soarta prizonierului. Caporalul aruncă o privire spre Marica și rămase năuc, pironit locului: în fața lui stătea o tânără rusoaică, o adevărată minune de femeie... Marica purta o hăinuță caraghioasă de catifea roșcată, descheiată la piept, și era pieptănată roșește, cu părul strâns în cozi. Basmaua

înflorată îi căzuse în jurul gâtului. Mlădioasă și îmbujorată, ea nu se ruga ci porunceă, ca și cum ar fi știut că, frumoasă cum era, își putea îngădui orice. Cereă cu atâta încăpățănare, cu atâta patimă, încât neamțul nu-și mai putea lua ochii de la ea. Ce minune putea să se ascundă pe meleagurile acelea uitate de Dumnezeu! Fără să-și dea seama, caporalul simți nevoia să se arate și el frumos în fața Maricăi. Se îndreptă și-și potrivi pe frunte moțul, cârlionțat dar prăfuit și bleg. Înțelegând în sfârșit ce-i cere rusoaica cea frumoasă, întrebă, rostind silabele răspicat:

— *Cine el est?*

— Bărbatu-meu! Cuvântul îi scăpase pe negândite. Bărbatul meu! repetă Marica, roșie la obraz.

Loznevoi își întoarse capul murdar spre stânga și câteva clipe își aținti privirea rătăcită și pustie asupra Maricăi. Și deodată, ca și cum ar fi înțeles ce-i pregătea soarta, începu să-și întindă spre femeie trupul frânt, scormonind cu degetele praful șoselei.

— Bărbatul! Bărbatul meu! striga într-una Marica, arătând când la prizonier, când la ea. Al meu, înțelegi? Al meu!

— Aha! se dumiri în sfârșit neamțul.

— Al meu, e al meu!

— *Nu est' ast' pacaleal'?* făcu neamțul bănuitor, aducându-și aminte de datorie. *Nein?*

— Nu, e al meu, al meu!

Femeile se apropiaseră din nou. Se uitau una la alta, fără să înțeleagă nimic. Marica se întoarse către ele, strigând:

— Uite, să spună și ele! Nu-i al meu, nu-i bărbatul meu?

— Da? întrebă neamțul, negăsind alt cuvânt. Femeile începură să strige, care mai de care:

— E bărbatul ei! Omul ei!

— Adevărat!

— E de-aici din sat, e al ei!

Caporalul nu-și mai lua ochii de la Marica. „O, romantic! își zicea el. Bărbatul ei e în puterea mea. Dacă-l ucid, o nenorocesc; dacă-i dau drumul, o fac fericită pe toată viața”... Și, pe măsură ce trecea vremea, simțea tot mai adânc nevoia să apară și el frumos în fața Maricăi, și nu numai în ce privește înfățișarea, ci și ca suflet. Și, biruit dintr-o dată de această dorință, spre propria lui surprindere se hotărî să-i facă frumoasei rusoaice pe plac. Zâmbind, neamțul arătă cu mâna spre prizonier, apoi spre sat:

— *Na! strigă, vesel. Al teu: na!*

Dar în aceeași clipă observă că multe dintre femeile care se adunaseră în jurul frumoasei lui, țineau în mână legături și pachete cu mâncare. Uitându-și sentimentele cavaleriești și socotind că în schimbul prizonierului i se cuvine și lui o răsplată, caporalul strigă, arătând la pachete și la legături și lovindu-se apoi cu degetul în piept:

— *Dai ou! Dai unt! Dai Speck!*[\[9\]](#)

— Dați-i, nevestelor! porunci Macariha.

Femeile începură să-i dea, fiecare ce adusesese. Ca din pământ răsăriră și ceilalți nemți. Veni în goană însuși conducătorul coloanei. Vorbind între ei, nemții cercetau pâinile și plăcintele, pipăiau untul cu degetele, alegeau ouăle de prin coșuri.

— Îs bune, îs bune! îi încredința Macariha.

— Proaspete de tot! întări și Lucheria Boiarchina. Poți să te uiți la ele în dreptul soarelui!

Auzind de soare, caporalul lăsă coșul cu ouă și se întoarse spre apus. Soarele coborâse dincolo de linia îndepărtată a pădurii. Culoarele vii ale zilei se umbreau. Îndreptându-se, țeapăn, vorbi repede:

— *Wir müssen gehen. Es ist Zeit!*[\[10\]](#)

Toți nemții se uitară atunci la soare, înhățând în grabă tot ce le întindeau femeile, apoi se întoarseră la locurile lor. Caporalul dădu din mână arătând prizonierul care rămăsese doborât la pământ:

— *Na asta, na!* repetă el cu un zâmbet poznaș, făcându-i Maricăi cu ochiul. *Na, bărbat!*

Și cu un rânjet trivial, se întoarse către oamenii lui, lămurindu-i:

— *Oh, ich verstehe! Eine so reizende Frau braucht einen Mann, um ihre Schönheit zu erhalten...*[\[11\]](#)

Apoi coloana se urni, părăsind satul.

IV

Loznevoi se târî cu greu până la casa Lopuhovilor unde căzu, sleit de puteri, lângă cerdac. Marica se repezi în casă și, după câteva clipe, toată familia dădu buzna afară. Loznevoi zăcea pe trepte, istovit, și căuta să-și adune sub el picioarele murdare.

— El să fie?... întrebă Erofei Cuzmici mirat.

— Fără îndoială că-i el! îi răspunse în șoaptă Marica.

— Așa-i, el e! Adu-i apă!

Loznevoi se ridică anevoie în genunchi. Luând puțină apă în palmele făcute căuș, își spală încet fața, își clăti gura și se uită la rândul lui la cei din jur.

— Mi-au sfărâmat o măsea, zise el, uite!

— Măselele nu-s mare lucru! făcu Erofei Cuzmici răsufând adânc și se așeză pe cerdac, socotind că e timpul să pună câteva întrebări. Ia spune, cum a fost... cum au fost toate... hai?

Marica întinse străinului un ștergar cu capetele înflorate. Apa îl răcorise. Se șterse fără grabă, pe față și pe mâini apoi vorbi:

— Ai dreptate, măselele nu-s mare lucru! Dar cum de-am scăpat cu viață, asta într-adevăr că-i o minune! Pe toți comandanții și comisarii i-au... Pe toți!

— I-a denunțat careva?

— Ce, parcă mai era nevoie să-i denunțe? Cum i-au aliniat în rând, cum i-au cunoscut! „Cine are părul lung, să

poftească în față!” Ce le-au făcut? Hm! Pe loc!... Iar eu, noroc că tocmai mă tunsesem pe cap aici, la voi...

— Dar straiiele astea, ale cui îs?

— Da, e drept... Loznevoi se uită rușinat la hainele de pe el, și-și aduse aminte în ce uniformă cochetă și spilcuită pășise cu trei zile înainte pe cerdacul acestei case. Eh, tătucă, ce să-i faci! Dacă vrei să trăiești, trebuie să te împaci cu toate!

— Asta, așa-i...

— Ei vezi?... Numai că toate zdrențele astea îs cam scurte pentru mine!

— Ia spune, cum a fost atunci, hai? stărui Erofei Cuzmici.

În loc de răspuns, Loznevoi flutură ștergarul prin văzduh.

Fără să se mai poată stăpâni, Marica se așează și ea pe cerdac și-l întrebă, cu adâncă tulburare în glas:

— Doamne, dar cu Andrei ce-o fi? Pe unde-i?... De ce taci? Loznevoi se aștepta la această întrebare. În timp ce se spăla, își aduse aminte cum dăduse Andrei peste el în pădure și cum, urmându-l pe Iurghin, se depărtase în desiș. Dar acum, îi fulgeră prin gând că, pe cât se pare, Andrei n-o să se mai întoarcă niciodată acasă, iar el o să fie nevoit să rămână încă multă vreme în casa Lopuhovilor...

— Ce să-ți spun?... și Loznevoi se uită la Marica, apoi aruncă o privire la toți cei din jur. Ce să vă spun?... și ochii lui cătau țință înainte, ca sub apăsarea unei mari dureri lăuntrice. Mulți au pierit acolo...

Cuprinsă de deznădejde, Marica se prăbuși pe treptele cerdacului...

V

Era o dimineată fără soare. Totul părea cufundat într-o negură mohorâtă ca și cum zorii zilei ar încerca să răsară,

însă fără să se poată ridica deasupra pământului. Dealurile, mai ales cele acoperite cu păduri, tot se mai deslușeau prin pâcla grea, dar văile și vâlcelele se pierdeau în cenușiul negurii. Pe pământ, totul era uniform și trist, iar în aer începea să se simtă frigul toamnei.

Marica rătăcea prin pădurea sălbatică de brazi; poalele hainei de catifea îi fluturau în vânt, basmaua îi căzuse pe umeri. Ochii ei negri și vii căutau de-a lungul drumului, cu înfrigurare. Locul pe care se înălța pădurea era mlăștinos. Pământul presărat cu mușuroaie părea elastic: sub pașii ei foșneau mușchiul și crengile uscate de afine. Într-un loc, Marica se opri și, împreunându-și mâinile pe piept, își ținu răsuflarea. Ochii i se ațintiseră într-un punct. După ce rămase așa câteva clipe, o luă înainte cu băgare de seamă, înfricoșată de foșnetul propriilor săi pași pe mușchi și peste tufişuri. Sub un brad scund, cu crengile răsfirate, zăcea un om în uniformă de soldat. Marica se opri la câțiva pași, dar deodată scoase un țipăt și se repezi spre brad.

Omul era mort. Zăcea la pământ cu fața în jos, cu obrazul îngropat în tufe de afine. Brațele îndoite erau aruncate înainte, ca și cum în cea din urmă clipă ar fi încercat să se agate de mușuroiul din fața lui. Era înalt, lat în umeri, voinic și spătos. Bluza lui, ca și capul cu părul scurt și negru, era plină de noroi.

Toate păreau întocmai așa cum i le povestise Lovnevoi: pădurea rară, bradul, iar sub brad — el... Marica nu-și dădu seama cum de s-a pomenit în genunchi lângă mort, frământându-se și smulgând cu mâinile tufele din jurul ei, fără să știe ce să facă. „Doamne, el e! striga un glas din adâncul ei. El e, dragul meu cel fără noroc!” Apucă mortul de umeri și, opintindu-se îl întoarsa pe spate. Trupul era greu, înțepenit ca un buștean cu cioturi. Fața mortului era cenușie și uscată, iar sub nas îi mijeia o mustăcioară neagră... Marica sări în picioare, înspăimântată.

Se uită în jurul ei, și abia atunci băgă de seamă că pretutindeni — peste mușuroaie, pe sub tufişuri și ferigi

aurii — zăceau numai cadavre. Cutremurându-se la gândul că o să înceapă să urle, de-o să răsune toată pădurea, Marica o luă la goană, înnebunită.

Dar într-acolo unde alerga, erau parcă și mai multe cadavre. Se întoarse și porni în altă parte, însă și acolo zăceau peste tot numai morți. Putea să se întoarcă îndărăt, dar ar fi dat de mortul cel cu mustăcioară: ochii lui erau deschiși — ar fi putut s-o vadă... Cu inima înghețată de spaimă o luă la fugă tot înainte, — oriunde, numai să iasă cât mai repede din această pădure a morții. Alerga, împiedicându-se de tufele de afine și alunecând pe mușchi.

...Loznevoi le povestise cu amănunte în ce loc anume fusese bătălia. Din spusele lui, ieșea că-l lăsase pe Andrei sub un brad: sângele i se scurgea din trup și-și trăia cele din urmă clipe. ...Pe Marica, vestea asta parcă o izbise în creștet. Toată seara stătuse întinsă pe pat, ca amorțită. Iar noaptea, înțelesese totul: nu, ea n-o să poată trăi fără să-l mai vadă odată pe Andrei, fie și mort. Voia să se așeze alături de el sub bradul acela unde-l doborâse glonțul dușmanului și să-și plângă acolo toată durerea ei... Voia să mai vadă odată chipul lui drag, mâinile lui mari și mângâietoare. Voia să-l îngroape cu mâinile ei, ca pe urmă, în amărâta ei singurătate, să se poată duce la mormântul lui... Chiar în noaptea aceea își puse în gând să se ducă pe câmpul de luptă și să-i caute trupul.

În zorii zilei îl trezi pe bătrân.

— Scoală, tată, să mergem, zise ea, ca și cum ar fi hotărât din ajun să facă amândoi drumul acela și bătrânul ar fi știut unde aveau să meargă. Scoală, că se luminează de zi...

— Unde?... Erofei Cuzmici nu înțelegea.

— Să-l căutăm pe Andriușa.

— Of! Andriușenca! gemu Alevtina Vasilievna, așa cum gemuse toată noaptea. Of! pușorul mamei! încercă să-și mângâie nora, dar nu era în stare să spună nimic. Gemu înainte: Of, floricica mamei!

Peste noapte, Erofei Cuzmici se hotărâse și el să plece în căutarea lui Andrei. Ridicându-se, își potoli nevasta și nora:

— Nu mai scânciți atâta, că merg. Și eu mă gândisem la asta. Înainte de a pleca, Erofei Cuzmici îl mai întrebă odată pe Loznevoi cam pe unde trebuia să-și caute băiatul. Loznevoi își arăta părerea de rău că nu putea merge cu ei — tot nu era în stare să se țină pe picioare — și mai povesti odată în care parte a pădurii îl văzuse pe Andrei dându-și sufletul.

— Numai de l-ați găsi! Cunoști locurile?

— Le cunosc. O să căutăm... Doar e băiatul meu!

Și așa, Lopuhovii nimeriră acolo unde, cu câteva zile înainte, se sfârșise bătălia...

...Păduricea rară de brazi era încă plină de urmele luptei. La fiecare pas întâlneai gropi de obuze, arii pârjolate de foc, locașuri de tragere săpate în pripă, în care se adunase o apă neagră și grea. Pe lângă ele zăceau puști întregi ori sfărâmate, năpădite de rugină, grenade de mână în tocurile lor, cartușiere pline și răspândite peste tot locul, tuburi de cartușe înverzite de cocleală. Ici și colo dădeai peste câte un sac de spate murdar și mototolit, cu efecte sărace de ostași, peste câte o foaie de cort cu pete negre de sânge, peste măști de gaze, bidoane scofâlcite și căști ciuruite de gloanțe...

Înnebunită, Marica ieși în goană la marginea pădurii.

După ce merse o vreme peste câmpie, întoarse capul fără să vrea spre pădurea care ascundea imaginea cumplită a morții. Și deodată i se păru că în spatele ei, pe tot întinsul câmpului, umblau femei: umblau tăcute, căutând prin gropile de obuze și de bombe, prin locașurile de tragere năruite, printre puștile și echipamentul aruncat. Se opreau lângă morți și, aplecându-se, căutau să le deslușească fața... Umblau în tăcere. Chipurile lor erau întunecate și aspre și vântul tăios le flutura hainele...

Marica își șterse ochii: până atunci nici nu băgase de seamă că plânge. Își ridică brațele și strigă din toată

puterea către femeile acele care veneau în urma ei:

— Dar ce înseamnă asta? Pentru ce? Pentru ce? Nimeni nu-i răspunse. Femeile păseau înainte, tăcute.

Când venise pe câmpul de luptă, Marica nu se gândea decât la durerea ei. Numai când văzu câți oameni pieriseră acolo, înțelese că durerea nu e numai a ei, ci a multora încă — a poporului întreg. Câte locuri de acestea, înecate în sânge, vor fi stând risipite pe tot întinsul țării? Câți bărbați tineri își găsiseră moartea timpurie și năprasnică pe necuprinsul fără hotar al pământului iubit?... Dar gândurile acestea nu-i alinau durerea și, odată cu ea, în sufletul Maricăi năvăli o ură neagră împotriva acelor care veneau dinspre apus semănând moartea în drumul lor. Și în clipele acele, Marica se simți mai întremată, se simți mai puternică, deoarece ura întărește pe om ca o apă dătătoare de viață...

...Erofei Cuzmici stătea lângă căruța lui. Fuma o țigară și slobozea fumul pe nas. Văzând-o pe Marica, se strâmbă ca de o durere de măsele, clătină din cap, și pe obrajii și pe barba bălaie îi străluciră dintr-odată lacrimi...

— Simțea ea, inima mea! oftă în șoaptă Erofei Cuzmici, și glasul îi tremura. Of, simțea ea, inima mea! Și mai clătină odată din cap.

Marica se apropie de căruță.

— Hai să mergem, tată!

— E-eh, Andriuha! Andriuha! oftă Erofei Cuzmici și, aruncându-și țigara, se îndreptă spre cal.

Zărind în căruță două foi de cort împăturite cu grijă, Marica se schimbă deodată la față.

— Asta, vezi... așa, de pe drum... făcu Erofei Cuzmici, rușinat. Lucru scump, lucru bun, păcat să se părăduiască...

Mutându-și de la el privirea întunecată, Marica ocoli căruța și o luă fără veste spre drum. Ridicând hățurile, Erofei Cuzmici o strigă:

— Încotro, Marica? Ce te-a apucat? Femeia se opri și răspunse domol:

— Du-te dumneata. Eu vin pe jos...

Erofei Cuzmici se uită o vreme în urma ei, cu nările umflate. Când văzu basmaua Maricăi dispărând printre tufişuri, îşi scuipe la picioare:

— Ptiu! Afurisită muiere!

VI

Spre seară, vremea se strică de-a binelea. Deasupra câmpiilor şi a pădurilor mohorâte, nori grei se târau în şiruri nesfârşite, aproape de pământ. Vântul arunca în obraz când stropi mărunţi de ploaie, când boabe îngheţate de mazăriche.

Până la Olhovca, Marica veni în căruţa unui refugiat care trecea întâmplător pe acolo. Când îşi luă rămas bun de la tovarăşul de drum, era aproape întuneric. Lăsând şoseaua, o luă de-a dreptul peste râpă, urcând spre grădina lor de zarzavat Obosită şi îngheţată, abia îşi mai târa picioarele pe cărăruia albită de pulberea zăpezii. Dar nu apucă să ajungă la baie, când se pomeni că-i iese înaintea un om care stătea ascuns acolo.

— O! strigă Marica şi se trase îndărăt.

Omul purta uniformă militară dar era desculţ, descins şi cu capul gol. Cu toate că era aproape întuneric, Marica îl cântări dintr-o privire: era foarte tânăr şi părea a fi voios şi vesel de felul lui, dar obrazul îi era desfigurat, plin de vânătăi şi de zgârieturi: ochiul drept i se vedea doar ca o linioară pe o umflătură mare şi neagră. Flăcăul surâse simplu şi blând şi, vorbind cu greu, încercă s-o liniştească:

— N-nu te t-teme! D-de ce ți-e f-frică?

Se scutură, dârdâind de frig, şi ieşi pe cărăruie.

— Nemţii n-nu-s în s-sat?

— Nu, nu-s, îi răspunse Marica, trăgându-se şi mai mult îndărăt.

— D-de ce te t-temi? Nu mă m-mai cunoşti?

— Doamne sfinte! făcu Marica încet. Nu cumva ești tu, Costea?

— S-sigur că-s eu...

— Doamne, cum m-ai speriat! Ce cauți aici?

— D-du-mă acasă! se rugă Costea, călcând desculț peste măzărichea ce se așternuse pe cărare. A-acolo am să-ți spun t-tot ...E-eh, ce f-frig s-a lăsat deodată! Cam m-miroase a iarnă...

— Doamne, ți-au înghețat picioarele! Haide!

— M-m-mulțumesc!

— Dar de ce vorbești așa, gângav?

— Am avut o c-comoție o lămuri Costea. Comandantul e la voi?

— Comandantul, zici? Da, e la noi.

— Am... am știut eu... Ei, ha-haide mai repede! Am degerat. Pășind în urma Maricăi, Costea mărturisi: Demult v-vreau să intru, dar mi-e frică de st-stăpân.

— De ce să-ți fie frică? — se întoarce Marica.

— Ei, de ce!... N-nu mă spui? E cam r-rău, stăpânul...

În timp ce se întorcea spre Olhovca, Erofei Cuzmici dăduse într-o pădurice de lângă șosea peste un armăsar de rasă, cenușiu, — un cal din cei care rătăceau pe atunci pe toate drumurile, fără stăpân, înnebuniți de groaza bătăliei. Erofei Cuzmici socoti că armăsarul acela era un dar de la Dumnezeu, și până-n seară roboti sub șopron, pregătindu-i grajdul. Dar nici bucuria asta neașteptată nu-l putea face să uite cu totul cearta lui cu Marica. „A dracului sămânță de muiere! înjura el, gândindu-se la noră-sa cea neobrăzată și încăpățânată. Ce zâzanie îmi bagă în casă! Și orice i-ai face, tot nu-i intri în voie! Nu trece zi de la Dumnezeu — și alt bucluc!... Mai deunăzi se dusesse la dracu'n praznic... Acum, mi l-a mai adus și pe Loznevoi pe cap... De adus, l-a adus, dar de gândit nu s-a gândit: la ce bun? Ce folos avem de pe urma lui? Mănâncă doar pâinea de pomană! Și ce grijă cu unul ca el în casă, în zile de astea... Iar astăzi i-a sărit muștarul chiar degeaba! Să zicem c-am luat eu foile

celea de cort... Ei, și ce-i cu asta? Trăim niște vremuri când orice lucru e de folos la casa omului...”

Abia intrase Erofei Cuzmici în casă, când se întoarse și Marica, iar în urma ei se arătă în prag Costea, înghețat și slujit. Erofei Cuzmici încremeni: alt bucluc! Se stăpâni cu greu să nu izbucnească. Fără să răspundă la plecăriunile noului venit, îl urmări cu ochii până la ușa odăii unde zăcea Loznevoi. Apoi, înăbușindu-se de mânie, îi aruncă nurori-sii peste umăr:

— Mă rog: ăștia-s toți, ori mai vin și alții?

Din odaia de alături se auzi un strigăt. Văzându-l pe Costea, Loznevoi își aruncă pătura de pe el și sări în picioare.

— Costea?! Și tu ești aici?...

În ușa deschisă a odăii stăteau Alevtina Vasilievna, Marica și Vasiatca, urmărind curioși această întâlnire. Costea se uită la ei cu ochiul cel sănătos și, zâmbind cu vinovăție, își arată picioarele murdare:

— O să fac urme pe jos...

— Lasă, nu-i nimic, îi făcu gazda semn cu mâna.

— Costea, băiete! Cum de-ai ajuns aici?

Costea își șterse cu palma fața udă și înspăimântător de umflată. Obrazul stâng îi era jupuit, ca și cum i l-ar fi dat cineva pe răzătoare.

— C-ce credeți, t-tovarășe locotenent-major! zise el, îndreptându-se spre pat. C-cum puteam eu să vă las? Îndată ce v-am recunoscut în c-coloană, m-m-am gândit: mergem împreună! Nu-l las pe c-comandant niciun pas!

Se așeză pe lada de lângă pat, acoperită cu un lăicer înflorat,, apoi vorbi, cu zâmbetul lui obișnuit, tineresc:

— Și a-am întins-o la d-drum, am mers t-toată noaptea... Costea se bucura atât de mult că-și vede comandantul, încât din toate întâmplările prin câte trecuse în cele din urmă douăzeci și patru de ore, nu mai deslușea decât latura lor hazlie. În toate găsea câte ceva de râs. Așa, orice trecut

dureros se șterge înaintea clipei de față, dacă această clipă e luminoasă ca zorile de primă vară...

Loznevoi se bucură și el de întâlnire. De-o zi și o noapte de când zăcea în casa Lopuhovilor, își dăduse seama că o să-i vină greu să trăiască singur printre oamenii aceia străini. Și iată că, pe neașteptate, sosise un om de-al lui, ba chiar agentul lui! Cu toate că nu-l cunoștea pe Costea decât de vreo săptămână — totuși îl cunoștea, și asta însemna mult pentru viața pe oare aveau s-o ducă împreună. Afară de asta, Costea era un om deprins să i se supună fără șovăială, iar prin felul serviciului său, să aibă față de el o deosebită grijă și un deosebit respect. Și lucrul acesta era, în situația de acum, tot atât de important ca și înainte. De aceea, după ce-l ascultă pe Costea povestind cum fugise, îl felicită din toată inima:

— Bravo, Costea! Ești un băiat și jumătate! Acum, că suntem doi, o să ne fie mai ușor. Cum se spune la țară? „Un tăciune, dacă-i singur, și-n cuptor se stinge, dar dacă-s doi, ard și-n ploaie!” Nu-i așa?

— Dar... a-acum auziți? Va t-trecut de tot? îl întreabă deodată Costea.

— De tot, Costea, de tot, răspunse Loznevoi încet, rușinându-se parcă.

— R-repede v-a trecut! Iacă, eu la început n-am avut n-nici pe dracu! Dar după aceea, mi-a prins l-limba...

— Stai jos, Costea, nu vezi cum tremuri?

— A-am cam î-înghețat. E un f-frig afară!...

Din prag, Marica trecu în odaie:

— Vără-te coala! zise ea, arătând spre cuptor. Încălzește-te! Aveți vreme să vorbiți mai târziu. Nu vezi că picioarele ți-s sloi! Încălzește-te, până aduc eu samovarul...

Costea se ghemui pe cuptor, iar Loznevoi îi mulțumi Maricăi

— Îți mulțumesc pentru Costea... Bine-ai făcut că l-ai adus!

... De felul lui, Costea era din Elabuga de pe malul Camei.

Intrase în armată de vreo doi ani. Dacă n-ar fi început războiul, în toamnă s-ar fi întors acasă. Deștept, ager și îndemânatic, era un agent neîntrecut. Toți ofițerii din batalion îl cunoșteau și țineau la el. Cât despre Costea — ar fi sărit și-n foc pentru ei.

Ca și celorlalți ostași, noul comandant de batalion nu-i plăcuse la început nici lui Costea. Dar se sili să-l prețuiască: se deprinsese să creadă fără șovăire în comandanții lui, să execute orice ordin al lor fără să cârtească, să aibă mereu grijă de ei și, dacă ar fi fost nevoie, să-și dea chiar viața pentru ei, fără să stea la gânduri. Toate acestea, el le socotea ca fiind însăși temelia unei aspre, dar drepte, discipline ostășești.

Costea trecuse prin grea cumpănă pe câmpul de luptă de la Vazuza. După bombardament, îl luase pe Loznevoi să-l ducă, așa cum îi ordonase căpitanul Ozerov, la punctul medical. Dar în păduricea din apropiere, comandantul îi poruncise să-l lase acolo și să se întoarcă la punctul de comandă al batalionului. „Ajung eu și singur”! zicea el. Mai târziu, când văzu că frontul fusese rupt de tancuri, Costea se repezi îndărăt în pădure îngrijorat de soarta comandantului său dar nu-l mai găsi. Cu lacrimi în ochi, scotocise prin toate tufișurile, cercetase toate gropile acoperite cu ierburi. În timp ce-l căuta, fusese luat prizonier de către pistolarii nemți, înainte de a fi putu măcar să pună mâna pe armă.

Seara târziu când prizonierii erau adunați într-un cătun pustiu, îl aduseseră acolo și pe Loznevoi. Și, cu toate că era îmbrăcat în uniformă de soldat, Costea îl recunoscuse numaidecât. De-a lungul drumului nu izbuti măcar odată să se apropie de el, să-i vorbească. Dar când îi veni bine să evadeze, nu șovăi o clipă, incredințat că-și va găsi comandantul salvat prin nu știu ce minune și că, așa cum îi

porunca datoriei lui de ostaș, îi va împărtăși soarta, oricare ar fi ea...

...Samovarul clocotea. L-au trezit pe Costea din somn, să-și bea ceaiul. Băiatul ieși de după cuptor mahmur, moleșit de căldură, și câteva clipe se uită în tăcere, nedumerit, la comandant. Loznevoi stătea la masă cătându-se, ca într-o oglindă, în luciul arămiu al samovarului din care se ridica o șuviță subțire de abur. Purta o cămașă rusească închisă la gât, de culoarea tutunului, pantaloni negri, largi și cizme solide din piele de vițel. Pe cap și pe bărbie părul îi mijea ca o perie mărunță, de un cenușiu-roșcat. Pe fața deschisă și uscată, ochii cenușii luceau acum mult mai blând decât înainte. Numai că zâmbea tot strâmb, ca și până atunci, abia deslușit și numai cu partea stângă a obrazului...

— Ce, nu mă mai cunoști?

— Cât p-pe ce! răspunse Costea, buimăcit.

— Vezi că stăpânul ne-a adus aici tot felul de haine, și Loznevoi arată cu capul spre Erofei Cuzmici, care ședea la capătul celălalt al mesei. Încă odată, tătucă, îți mulțumesc! E frumos din partea ta că ne ajuți... Asta n-am s-o uit toată viața!

— Purtați-le sănătoși! Ce era să faceți cu zdrențele voastre? Erofei Cuzmici se ridică și, îndreptându-se spre Costea, îi arată, pe ladă o pereche de pantaloni vechi și cu petece în genunchi, o cămașă albastră din cale-afară ieșită de soare și o pereche de bocanci uzați.

— Astea-s pentru tine, flăcăule, îi zise. Îmbracă-te cu ele și poartă-le sănătos. Nu-mi lua în nume de rău, dar n-am cizme de prisos. N-am decât bocancii ăștia...

Costea se așeză pe ladă și luă în mână bocancii.

— B-bocancii îi primesc, d-dar, atât, răspunse el uitându-se fără prietenie, cu coada ochiului, la stăpânul, casei. — Ce-ce-lelalte ia-ți-le înapoi!

— Nu vrei? se supără Erofei Cuzmici. Mai bune n-am! Nu te supăra. Doar știi și tu ce vremuri trăim...

— N-avem n-nevoie de nimic! Am uniforma. O s-spăl și-o îmbrac iar. Nici nu s-se cuvine s-o l-lepăd.

Loznevoi se amestecă în vorbă:

— Ia ascultă, Costea, unde te trezești? În armată?

— Asta n-n-are a face, îi răspunse Costea, împotrivindu-i-se pentru întâia oară. Nu p-pot s-o lepăd. În z-zilele astea, mi s-a lipit de s-suflet!

— Dar cum vrei să umbli în uniformă? Cum crezi c-o să trăiești așa?

— Cum m-mi-o fi scris!

Luând de pe ladă pantalonii și cămașa, Erofei Cuzmici se duse în bucătărie trântind ușa în urma lui. Costea se încălță. Câtva timp în odaie se făcu liniște. Numai samovarul şuiera din când în când, încetișor și trist.

— Nu trebuie să vorbești așa, Costea, începu din nou Loznevoi și, în clipa aceea, ochii lui sclipiră iarăși metalic și rece ca oțelul. Noi n-avem acum decât o singură datorie: să scăpăm și să trăim. Și pentru asta n-avem nevoie de uniformă. Nu mai are niciun rost aici. Ca să scăpăm, trebuie s-o lepădăm... Iar gazdei ar fi trebuit să-i mulțumești, nu să-l superi! E drept că e cam colțuros din fire, dar pentru moment ne face un bine...

— Ce fel de b-bine mai e și ăsta! îi întoarse vorba Costea, fără să se uite măcar la el. N-o face din b-bunătate. El ne d-dă haine, ca să p-plecăm mai repede de-aici. „Vă îmbrac, — cum s-ar zice, — dar cărați-vă, să n-nu vă mai văd!” Cât d-despre uniformă... eu gândesc că are rost p- peste tot acum!

— Da, peste tot dar numai aici nu! Dacă vrei să trăiești, trebuie s-o lepezi.

Fără să termine de înfășurat moletiera la piciorul drept Costea se îndreptă din mijloc și se uită la fostul său comandant de batalion. Pe fața lui umflată nu se putea desluși nimic, dar buzele de copil, totdeauna încălzite de un surâs tânăr, se strângeau acum cu răutate. Zise, ridicând puțin glasul lui de adolescent:

— T-tovarășe locotenent-major!...
— Știi, Costea, îl opri Loznevoi, vreau să-ți atrag atenția de la început: uită-mi gradul. Înțelegi? Uită-l! Și să-mi spui de aci înainte pe nume. Ne-am înțeles?
— „Loznevoi”? întrebă Costea, mirat
— Nu. Acum mă cheamă Zarubin.
— A-adică, cum vine asta?... Și n-numele celălalt... Îl l-lepădați ?
— Da. Așa trebuie.

Multe ar mai fi avut să-și spună în seara aceea, dar ei își băură ceaiul în tăcere, ascultând cum șuieră dincolo de geam vântul tăios de toamnă, și cum se încovoiaie, scârțâind dureros, mestecenii...

VII

Peste noapte, cerul se acoperi cu nori grei. Vântul se potolise și peste tot cernea o ploaie deasă și mărunță. Dintr-odată, toate drumurile se desfundară și apa se revărsă pe văi. Olhovca se pomeni despărțită de restul lumii. Sosiseră cele mai mohorâte zile de toamnă.

În zile ca acestea, rar mai ieșeau cei din Olhovca de prin casele lor, și nu era chip să afli ce gânduri îi frământă. În colhoz nu se făcea nimic: vremea rea pusese capăt muncitorilor. Și apoi, cine ar mai fi putut aduna oamenii la treabă? Dintre conducătorii colhozului, rămăsese în sat doar Osip Mihailovici. Dar el era bolnav și aproape nu ieșea din casă. La administrație nu-l mai întâlneai decât pe Iașa Cudriavâi, prostănacul, căruia i se spunea în glumă „vice-președinte”. Oamenii nu mai treceau pe la administrație decât rar și numai din întâmplare, iar în odăile goale aproape că nu se mai simțea mirosul fumului de tutun...

...Satul îl crescuse pe Iașa Cudriavâi de mic copil și-l iubea. Iașa avea ochi mari și blânzi și părul negru și cârlionțat. Era mărunț și strâmb din sold — părea că se

deprinsese să nu înfrunte pieptiș viața asta pământească, atât de grea, ci să se strecoare pe lângă ea sfios, cu un șold înainte. Dar aceste beteșuguri nu se vedeau decât dacă-l cercetai mai cu băgare de seamă, — atât de puternic și de minunat îi luminau chipul ochii mari și i-l împodobeau cârlionții negri.

Iașa Cudriavâi se scula totdeauna devreme și obișnuia să-și viziteze vecinii cu regularitatea unui medic. Îl vedea întrând într-o curte, fumând o țigară pe prispă cu gospodarul, povestindu-i noutățile satului și pornind apoi mai departe. În multe case, oamenii îl chemau anume. Gospodinele primitive îl poșteau chiar la masă și-l ospătau cu mâncăruri gătite. Iașa mânca puțin și foarte curat și nu primea niciodată pomană. De obicei, prin toate casele se făceau glume pe socoteala însurătorii lui Iașa Cudriavâi.

— Ei, Iașenca, zicea câte-o gospodină robotind pe lângă cuptor. Când ai de gând să te însori? Vezi că nu mai am răbdare!

De bucurie, Iașa își scutura cârlionții și întreba:

— Să mă-nsor?...

— Ce, nu ți-ai găsit și tu o logodnică? Doar sunt fete destule!

— Vrea o fată cu carte... adăuga gospodarul. Și, clipind din ochi, zâmbea cu șiretenie.

— Păi atunci, învățătoarea... Nu? stăruia gospodina. Însoară-te cu ea! Ehei, ce fată! Nu-ți mai vine să-ți iei ochii de la ea!

Lui Iașa îi făcea plăcere să i se vorbească de însurătoare. Făcea ochi mici, ștrengărește:

— *Vorpești de Nina Tmitrievna?*

— Da Nu-ți place?

— *Nina Tmitrievna mă iubește*, mărturisea el. *Așa a zis ea te mine: „E cârlionțat și-i frumos!”* *Ta*, întocmai așa a zis...

— Dacă te iubește, de ce mai stai la gânduri? Însoară-te! O fi ea învățătoare, dar nici tu nu ești de lepădat: ce, nu

ești „vice-președinte”?...

Când i se aducea aminte lui Iașa că e „vice-președinte”, sărea din loc, își înhăța servieta de piele roasă, dăruită de Stepan Boiarchin și zicea, îngrijorat:

— *Mă tuc!*

Și îndată după aceea se înfățișa la administrația colhozului, îndeplinea bucuros, repede și precis, toate însărcinările ușoare pe care i le dădea Stepan Boiarchin: dacă-l trimetea undeva, alerga în goană; dacă se simțea nevoie de un ajutor la vreo treabă, Iașa era totdeauna gata. La administrație nu auzeai toată ziua decât:

— Iașa! Iașenca!

Când se terminau treburile de dimineață, îl vedeai pe Iașa așezându-se la o masă goală și începând, grav, să răsfoiască hârtiile din servietă. Se întâmpla atunci ca Stepan Boiarchin să strige la cei care făceau gălăgie:

— Hei, voi căpățânoșilor! se răsteya el, prefăcându-se supărat. Tăceți din gură, nu vedeți că omul are de lucru?...

La amiază, când colhoznicii se întorceau de la lucru ca să mănânce și să se odihnească, se deschidea prăvălia satului. Îndată după Serga Hahai, vânzătorul, se ivea și Iașa. Și acolo se găsea; câte o treabă pentru el. Hahai făcea socotelile pe abac, de parcă se juca, incasa banii, dar mai mult glumea cu fetele. Și în vremea asta, Iașa turna gazul în sticle sau umplea pungile cu sare. Când intrau în prăvălie, multe gospodine nici nu se mai adresau vânzătorului, ci de-a dreptul lui Iașa:

— Iașa, dă-mi trei chile de sare, vrei?

— Iașa dragă, unsoare pentru mașină este?

— Este, este, răspundea Iașa grăbit. Cât îți *trepuie*?

Femeile îi mulțumeau.

— Iaca, îți mulțumesc, Iașenca. Treci pe la mine să-ți dau un pic de lăptișor.

— Noi am făcut cvas proaspăt. Să vii neapărat!

— Vin, vin, făgăduia Iașa.

Atât la administrația colhozului, cât și la prăvălie, Iașa muncea fără nicio plată. Era deschis la suflet și cinstit în toate. Și asta le plăcea oamenilor.

— Tare-i cumsecade! ziceau ei. Are o inimă de aur...

Acum, când mai-marii satului dispăruseră, pe Iașa Cudriavâi, care-și luase cu tot dinadinsul sarcina de locțiitor al lui Stepan Boiarchin, îl găseai oricând în localul pustiu al administrației. Dis-de-dimineată, cârlionții lui se iveau la marginea cuptorului pe care dormea, și-l auzeai întrebând-o pe Agheevna, paznica:

— Cum se arată vremea azi?

— Plouă, răspundea paznica.

— Iar nu se poate lucra! se întrista Iașa. Ce spui tu *te* pacostea asta, — hai?

Cât era ziua de mare, îl vedeai cercetând și răsfoind registrele vechi ale colhozului, lăsate de contabil în dulăpior și scotocind prin sertarele birourilor. Pe urmă se apuca să caute printre carnețelele lui înnegrite cu notițe și, cu multă luare aminte, începea să linieze și să scrie ceva asemănător cu registrele.

Venea câteodată, bocănind cu cârja lui și administratorul Colhozului, Osip Mihailovici, care era bolnav. Osip se lăsa pe laviță își întindea piciorul drept înțepenit, își așeza cârja alături de picior și începea să pufăie din țigara făcută din tutun de casă. Uitându-se cu tristețe la Iașa, care scria aplecat peste masa lui Stepan Boiarchin, își strângea buzele într-un zâmbet amar și întreba, clătinând din cap:

— Ei, cum merg treburile, tovarășe vice-președinte?

— O, Osip Mihailovici! Merg! — răspundea Iașa bucuros, ridicându-și ochii din registre. Merg chiar *pinișor!*

— Cu treieratul, ce se aude? Întârzie?

— Apoi, pe-o vreme ca asta...

— Eh, Iașa, Iașa! ofta Osip Mihailovici. Ce viață mai e și viața noastră!...

După ce stătea așa de vorbă cu Iașa, Osip Mihailovici pleca, bocănind și mai amarnic cu cârja lui. Iar Iașa, obosit

de mult ce umblase cu hârtoagele, mânca ce se nimerea împreună cu paznica și începea să modeleze din smoală figurine mici de vaci și de cai. Găsise odată în magazie un butoiăș pe jumătate cu smoală. Îl adusese în odaie și, neavând ce face, începuse să modeleze plictisit. Acum, pe pervazul unei ferestre păștea o întreagă turmă de vaci, iar pe pervazul alteia zburda o herghelie de cai sătul. Dar Iașa ținea ca în „colhozul” lui să fie din ce în ce mai multe vite. Când mai așeza pe pajiște încă o vacă sau încă un cal, îi privea cu ochi strălucitori, scuturându-și fericit cârlionții lui frumoși.

VIII

În timpul nopții se întâmplă un eveniment care tulbură tot satul. Pe neașteptate, toți câinii se trezără și începură să urle, prelung și jalnic. Oamenii se repeziră la ferestre. Dincolo de marginea de miazăzi a satului pâlpâiau flăcări. Pe cerul negru de toamnă zburau scântei, iar pârjolul se întetea și sporea mereu. Și toată lumea înțelese: ardeau clăile.

Înotând prin noroiul adânc, oamenii ieșiră în goană din sat, într-adevăr, ardea aria acoperită care fusese ridicată la marginea satului și clăile de grâu de primăvară din jurul ei. Nu era chip să te apropii de arie: acoperișul era cuprins de flăcări, dogoarea te lovea în obraz, iar vântul învăluia de jur împrejur vârtejuri de fum fierbinte, albicios. Era limpede că focul fusese pus, și că-l pusese cineva din sat. Locuitorii Olhovcâi se îmbulziră multă vreme în jurul ariei arse, jelindu-se:

- Eh, s-a dus pâinea noastră!
- Oricum, tot nu se alegea nimic din grâne...
- Cine știe ce-ar mai fi fost!...
- Unul dintr-ai noștri a pus focul! Cine altu’?

Veni și Iașa Gudriavâi. Dar era prea ușor îmbrăcat, într-un cojocel subțire, și paznica Aghceevna, după sfatul oamenilor, îl luă repede înapoi acasă. Acolo, stând lângă sobă să se încălzească, se tânguiau amândoi gândindu-se la grâul lor:

— Vai, vai, ce pacoste! făcea Iașa, scuturându-și cârlionții.

— L-am semănat, l-am secerat... plângea cu suspine Agheevna.

Din cât auzise și el de pe la oameni, Iașa încerca să-i explice:

— Ai noștri au pus focul! Cine alții?...

Dar tocmai când se pregăteau să se culce, se întâmplă ceva cu totul neașteptat: fără veste, din colțul unde stătea de obicei contabilul, se auzi zbârnâitul puternic al telefonului. Toată lumea uitase de existența lui. Aparatul tăcea zile întregi. Și acum, deodată, o întâmplare ca asta...

— Doamne! strigă Agheevna speriată. Ce l-o fi apucat? Cine dracu sună în miez de noapte?

— *Trebuie* să fie de la raion! se dumiri Iașa și se repezi spre telefon.

Înainte, de câte ori venea pe la administrație, Iașa aștepta totdeauna cu nerăbdare să sune telefonul. Mai ales când lipsea contabilul, Iașa se repezea în goană la aparat. Lua receptorul în mână îl ducea încet și cu băgare de seamă la ureche, apoi, suflând în pâlnie, răspundea cu gravitate:

— *Ta, ta, Olhovca! Ta, aut! Pe cine?... Întată!*

— Tu ești, Iașa? îl întreba cineva din Bolotnoe.

— Eu, eu, — răspundea Iașa, strălucind de bucurie.

— Ei, cum o mai duci ?

— *O tuc pine, tovarășe preșetinte.*

— Cum merg treburile în Olhovca?

— *Trepurile merg pine!*

— Ei, sănătate, Iașenca! încheia superiorul de la raion. Boiarchin e acolo?

— *Ta*, aici.

— Dă-mi-l la telefon...

Iaşa ştia că raionul nu sună în timpul nopţii decât dacă are de comunicat chestiuni deosebit de importante. Tulburat, ridică receptorul şi-l duse la ureche. Şi imediat auzi un glas puternic, care zbârnâia cumplit în receptor. La început, nu putu să înţeleagă nimic şi, întrerupând glasul care venea de departe, strigă ca de obicei:

— *Ta*, *ta*. Olhovca! *Ta*, aut!

— *Olhoffc*, *ia?* se auzi, în fine, desluşit.

— *Ta*, *ta!*

— *Arte zat al fostru*, *ia?*

— Cum, satul? Nu, *art* clăile, nu satul!

— Cine *art?* *Ce est' acela „clai”?*

— Clăile, clăile!

Câteva clipe receptorul rămase mut. La capătul celălalt, în Bolotnoe, două glasuri vorbeau lângă telefon, abia desluşit. Apoi pâlnia zbârnâi din nou, cumplit:

— *Griul*, *ia?*

— *Ta*, *ta*, *grâul!*

— *Cine foc pus?*

— Ai noştri! răspunse Iaşa. Cine alţii?

— *Care „foştri”?* *Zat a' fostru?*

— *Te unde să ştiu?* Aşa spune lumea, că ai noştri...

Receptorul amuţi iarăşi câteva clipe. Neliniştit, Iaşa suflă în pâlnie — şi din nou, cu aceeaşi putere, izbucni zbârnăitul uscat:

— *Du*, *cine est' du?*

Iaşa zâmbi cu toată faţa:

— *Eu*, *vice-preşetintele!* *vice-preşetintele!* *Preşetintele* lipseşte am rămas numai cu aici...

La început, paznica Agheevna asculta de după sobă. Apoi se apropie de Iaşa, şi fiecare zbârcitură de pe obrazul ei bătrân arăta o încordare şi o tulburare tot mai adâncă. Deodată se repezi la Iaşa şi, împingându-l la o parte, îi smulse receptorul din mână. Netezindu-şi în grabă şuviţele

de păr despletit, duse receptorul la ureche și începu să strige cât o ținea gura, ca și cum ar fi strigat peste gard o vecină:

— Ce vice-președinte? De unde vice-președinte? E un biet om slab la minte, nu-l ascultați!...

Apoi, după ce răsuflă, întrebă mai potolit:

— Dar cine vorbește acolo? Ce doriți? Hai?...

Și fără veste se rezemă cu spatele de perete și lăsând receptorul în jos, fără putere, șopti:

— Maică precistă, ei sunt!

După ce așeză la loc receptorul pe furcă, *Oberleutnantul* Hobelmann, de curând numit comandant al centrului raional Bolotnoe, se ridică în picioare în fața mesei acoperite cu o hartă mare, colorată. Era un bărbat nu prea înalt strâns într-o uniformă nouă-nouță, cu o față aspră și veșnic îngrijorată. Scuturându-și moțul de păr negru care-i cădea pe fruntea lată, Hobelmann bătu cu pumnul în hartă, abia stăpânind-și mânia:

— *La tracu'! Ce spune el la mine?...*

La stânga mesei, ceva mai departe, stătea un om în vârstă, slab și jigărit, cu o chelie trandafirie și lucioasă. Era îmbrăcat cu o hăinuță ieftină și mototolită, iar în mâinile lui tremura un creion și un carnețel vechi, cu scoarța roasă.

— Dau foc! răspunse el grăbit, strângând repede din umerii ascuțiți. Așa-s instrucțiunile primite de la Moscova, chiar de la Stalin... nu-mi amintesc la ce dată. Ce n-au avut timp să ardă în timpul retragerii, incendiază acum, peste tot... Ne osândesc pe toți la foamete.

— *Chit Kilometer est' până la Olhoffc?*

— E o pustietate pe-acolo, domnule *Oberleutnant!* răspunse oftând, pleșuvul cel cu carnețelul. Vreo douăzeci. Satul e pe un deal. De aceea se și vede așa de bine focul... Dar acum, pe cât se pare, nici nu-i chip să te poți apropia de sat. Podețelc-s distruse... de către Armata Roșie,

bineînțele! Și-s niște hârtoape și-un noroi! Mare pustietate pe-acolo! Cât despre oameni, — niște înapoiați!

— *Pine*, zise comandantul. Ești *liper*.

După ce pleșuvul dispăru pe ușă, călcând cu băgare de seamă, Hobelmann se așează în fotoliu și zise, pe nemțește:

— Scârbos individ, domnule doctor! Nu-i așa?

La aceeași masă, la dreapta lui Hobelmann, stătea într-un fotoliu simplu de răchită un om uscățiv, în uniformă de medic militar, cu un cap mic de șarpe pe gâtul prea lung. Nasul lui ascuțit, cu pielea uscată, părea încrețit mărunț de strânsoarea unui „pince-nez” de aur cu sticle dreptunghiulare. Un lăntșor, tot de aur, era prins de lentila dreaptă și petrecut pe după ureche. Era doctorul Rede.

— Oh, da! răspunse Rede, fără să-și schimbe poziția. Am observat... E un reprezentant tipic al nației pe care destinul însuși a condamnat-o la degenerare... Da, un rob născut pentru a fi rob. Cu un gest leneș, doctorul își scoase stiloul din buzunar. La fiecare pas am prilejul să fac însemnări pentru cartea mea.

— Ai strâns până acum mult material, doctore?

— Oh, da! și Rede își trecu limba peste buzele lui subțiri și uscate. Dar mai am încă nevoie... De aceea m-am și oprit aici, *Herr Oberleutnant*. După cum cred că vă este cunoscut aceste ținuturi sunt populate de foarte mult timp cu felurite seminții de Ruși. Aici este adevărata „Rusie” cum i se spunea înainte. Ați observat ce liniște și ce sălbăticie domnesc în regiunea aceasta?

— Totuși și pe aici se văd incendii... îi răspunse Hobelmann, prudent. Iată, de pildă, Olhovca asta, un sat prăpădit... știi ce e acolo? Ei bine, acolo mai există încă regim sovietic!

— O!... făcu Rede, înălțându-și capul.

— Am vorbit adineauri cu acel... cu vice-președintele acela. Nu vezi dumneata ce se petrece? E foarte greu, doctore, să stăpânești spațiile astea nesfârșite ale Rusiei!

Și doar știi și dumneata ce misiune înaltă și ce datorie avem noi de îndeplinit în războiul de astăzi...

— Nu se vor asimila imediat, dragul meu. Dar încetul cu încetul... îl încuraja Rede. Pe cine ai de gând să trimiți în satul acela unde a izbucnit incendiul?

Hobelmann se gândi puțin, frecându-și cu degetele bărbia bine rasă:

— Tot pe *Leutnantul* Kweiss, răspunse el. Deocamdată n-am pe altcineva. Dar dumneata, doctore, n-ai dori să-l însoțești pe Kweiss în satul acela prăpădit din fundul Rusiei? El pleacă zilele astea. Poate că acolo o să găsești un material cu totul excepțional pentru cartea dumitale...

— Da, o să mă gândesc... vorbi Rede după un timp. Poate să mă duc, dar probabil pentru scurt timp: știi, mă grăbesc să ajung la Moscova. Vreau să asist la parada armatei noastre. O să fie un spectacol excepțional, cu adevărat istoric!

— Te invidiez! făcu Hobelmann, oftând. Se spune că parada a fost hotărâtă pentru ziua de șapte Noiembrie?

— Da, simbolic.

Peste câteva clipe, în fața comandantului stătea *Leutnantul* Kweiss — un bărbat înalt și gras, cu șolduri pline ca de muiere, pe care crăpau pantalonii și pocnea tunica, încălțat cu cizme galbene bătute-n ținte și-n potcoave. Capul lui pleșuv, așezat de-a dreptul pe umeri, era împodobit cu un moț de păr ca o creastă de cocoș. Ar fi fost greu de spus ce exprima fața lui lată cu trăsături nesigure, aproape lipsită de sprâncene, cu ochii mici și cenușii care abia se vedeau.

— Kweiss, îi ordonă Hobelmann, mâine o să primești toate instrucțiunile. După ce termini treburile în satele care ți-au fost indicate, pleci la Olhovca. Dacă nu se poate ajunge acolo cu automobilul, pleci călare. Olhovca o să fie pentru câțva timp, până la noi ordine, reședința dumitale.

Kweiss își înalță, scurt, două degete la tâmplă:

— Am înțeles, *Herr Oberleutnant!*

— Satul acesta, uite... și Hobelmann se aplecă deasupra hărții.

IX

Când oamenii începură să treacă spre casele lor, întorcându-se de la foc, paznica Agheevna ieși repede pe cerdac și, chemând câteva femei, le povesti convorbirea ei ciudată cu nemții la telefon. Cu toate că era noapte, vestea făcu în grabă înconjurul satului. Strigându-se prin întuneric, frământând noroiul cu picioarele, călcând prin băltoace și împrôșcându-se, oamenii se repeziră spre administrația colhozului.

Cum ajungeau acolo, colhoznicele tăbărau cu întrebări asupra lui Iașa Cudriavâi.

Iașa stătea la masa lui Stepan Boiarchin și, încredințat că-și îndeplinește conștiincios datoria, se uita la lampă cu ochii lui blânzi, clipind mărunțel și zâmbind mulțumit. Slab la minte și fără memorie, nu era în stare să repete întocmai convorbirea lui cu nemții. Cunoscându-i betesugul, femeile speriate îi dictau singure răspunsurile, fără să vrea. Iar el, bun la inimă și căutând să fie pe placul tuturor, încuviința totul:

- Iașenca dragă, ce-au spus: au înjurat?
- Oho, *înșurat!* le răspundea Iașa, zâmbind.
- Au întrebat cine-a dat foc, nu?
- Ehei *întrepat*.
- Și au amenințat, Iașenca? Nu-i așa?
- Oho, ame-nin-țat!
- Au zis că vin încoace? Așa au zis?
- *Ta, ta, vin!*
- Și spuneau... că or să ne bată?
- Oho, *pată!...*
- Doamne, o să fie vai de capul nostru, muierilor!

Paznica Agheevna, care îndrugase și ea mai multe decât se cuvenea, începea să creadă acum că toate se petrecuseră într-adevăr așa cum le povestea Iașa și întâlnirea cu hotărâre spusele lui:

— Așa e, dragele mele! întocmai așa...

După ce îl ascultară pe Iașa Cudriavâi, femeile se speriară cumplit și începură să strige, într-o larmă de neînchipuit:

— Acuși tăbărăsc peste noi!

— O s-o pățim cu toții din pricina clăilor celora...

— Ce ne facem acum? Ce ne facem?...

Atunci intră acolo și Erofei Cuzmici. Fața-i era îngrijorată, privirea posomorâtă.

— Nu-i vreme de bocit, muierilor! strigă el către femei, așezându-se pe un scăunel lângă sobă. Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus! Azi, mâine, or să poftească ș-or să ne dezbrace până la piele! Atunci, de ce să stăm cu mâinile-n sân? Iaca, de pildă, hambarele-s pline cu grâu de sămânță. De ce stă sămânța acolo? Ca să vină nemții s-o încarce? Unde mai pui că o să ne pună chiar pe noi să le-o încărcăm... Și tot așa și cu caii și cu tot inventarul adunat aici...

Din mulțimea de femei se înălțară glasuri:

— Dar atunci ce să facem, Cuzmici?

— Ce să facem? Să împărțim totul între noi...

În încăpere se lăsă tăcere grea.

— Altceva, ce vreți să facem? ridică glasul Erofei Cuzmici, cu toate că nimeni nu i se împotrivi. Toată puterea e în mâna lor acum. Să împărțim totul între noi, și basta! Altminteri, numai ce te pomenești cu ei că vin și nouă nu ne mai lasă nimic! Mă rog, am ori n-am dreptate?

Femeile tăceau, lăsându-și capul în jos.

— De ce tăceți?

— Dar cum o să semănăm la primăvară ? întrebă pentru toate Uliana Șutiaeva. Poate că fiecare de capul lui?

— Se prea poate...

— Oare să fie adevărat că ai noștri n-or să se mai întoarcă?...

Fără să mai aștepte răspunsul lui Erofei Cuzmici, tânăra Pania Goriunova, al cărei bărbat era pe front, femeie liniștită de obicei, izbucni în hohote de plâns. Sughițurile ei răsunau în liniștea din odaie. După ea începură să plângă și celelalte femei, strângându-se una-n alta.

— Ptiu, bocitoarelor! și Erofei Cuzmici se ridică în picioare. Ia te uită la ele! Ei, urlați dacă aveți gust, dar mâine dimineață trebuie să ne hotărâm într-un fel! Și ieși, trântind ușa în urma lui.

...Toată noaptea aceea, oamenii din Olhovca au stat și s-au sfătuit ce să facă. Oftând și suspinând, s-au gândit și au chibzuit, aducându-și aminte de anii din urmă ai vieții lor.

Își aduceau aminte de zilele când se așezase temelia colhozului, cât le venise de greu să-și părăsească felul lor de viață de veacuri și cu câtă neîncredere pășiseră în necunoscut! Își aduceau aminte ce greu le fusese în primii ani ai vieții de colhoz, ce neobișnuite erau toate: ba nu mergea una, ba nu mergea cealaltă... Și cât se chinuiseră văzând că treburile nu merg cum trebuie, și cât oftaseră după viața pe care o ducea fiecare în gospodăria lui... Era mai ușor și ei erau mai liberi! Dar când se petrecuseră toate acestea? Demult, demult de tot...

În anii din urmă, treburile merseseră bine în colhoz: oamenii își ridicaseră case trainice și încăpătoare, își aduseseră tot felul de mașini, crescuseră nenumărate vite, cultivaseră o livadă întinsă și o grădină de zarzavat, învățaseră cum să scoată recolte bogate, dar, mai cu seamă învățaseră să muncească în colectiv, fără să se stingherească unii pe alții, punându-și fiecare la contribuție toată priceperea lui. Toți câștigau acum destul ca să-și poată îngădui un trai îndestulat. E drept că omul vrea totdeauna să trăiască și mai bine decât trăiește în clipa de față. Și cei din Olhovca visau și ei o viață și mai bună. Dar acum ei știau că această viață este cu putință în colhoz.

Înțelegeau cu toții că ce fusese mai greu, trecuse; că odată ce treburile colhozului începuseră să meargă ca pe roate, an după an vor merge tot mai bine, după cum un copac își întinde adânc rădăcinile și înfigându-se în pământ, își desface, an după an; mai larg, tot mai larg, cununa lui de ramuri...

Și iată că totul se năruia din pricina unei vreri străine și pizmașe. Numai cât te gândești, și te-apucă groaza... Tot ce înfiripaseră de zece ani încoace, le intrase în obiceiuri și le era drag tuturor. Tot ce era al colhozului era parcă suflet din sufletul lor, și numai gândul că ar putea să se smulgă din colhoz, făcea să le sângere inima...

X

Dimineața era rece. Bătea un vânt amarnic. Partea de răsărit a cerului se limpezise, dar dinspre apus amenințau nori grei, plumburii. Prin răsuflătorile acoperișurilor stăteau, umflați în pene, porumbeii. Se uitau și ei, cu mirare, cât de mult se schimbaseră satul în zilele aceste cu vreme rea: mestecenii își legănau osteniți și triști crengile desfrunzite, iar văzduhul era atât de dușmănos, încât nici lor nu le mai venea să-și ia zborul.

Oamenii se adunau în curtea colhozului, la marginea dinspre miazăzi a satului. Acolo se ridica un grajd încăpător cu temelie de piatră necioplită. Alături stătea podul pentru fân și șopronul cu căruțe și hamuri. Într-o parte, staulul de vaci, luminos, acoperit cu șindrila și staulul oilor din bârne, dar arătos și el.

De cealaltă parte era fierăria și remiza mașinilor, iar mai încolo hambarele cu grâne. La intrarea în curte se afla o căsuță scundă și veche unde, dimineața, brigadierii împărțeau oamenii la lucru, iar seara cei care lucrau acolo tot timpul se adunau să se încălzească și să mai vorbească ba de una, ba de alta.

Înainte vreme, curtea era veșnic plină de zgomot și de mișcare: se vedea că se muncește din plin. Acum, curtea era pustie. Rămăseseră doar câțiva cai. Toate vitele colhozului fuseseră mânate spre răsărit. Doi grăjdari bătrâni umblau fără nicio treabă, de colo până colo, prin bătătura goală.

Oamenii se adunau în căsuța paznicului. Vorbeau în șoaptă despre timp, despre război...

Erofei Cuzmici întârziase înadins: nu voia să se poată spune, cândva, că el fusese acea care stăruise mai mult decât toți pentru împărțeală. Ieșind din ulicioară și îndreptându-se spre curtea colhozului, îl văzu pe Efim Cerniavchin. La începutul războiului, Cerniavchin fusese chemat sub arme. Dar atunci când unitatea lui începu să se retragă, el o părăsi și se întoarse acasă. Până în ziua aceea stătuse ascuns, cu toate că mulți știau că e în sat.

— Ei, ți-ai scos și tu capul la lumină? strigă Erofei Cuzmici, după ce-l lăsă să se apropie.

Cerniavchin îl salută, mutându-și ușurel căciula mai pe ceafă. Purta o haină veche de lucru și cizme grozav de scâlciate. Pe obraji îi crescuse o bărbuță neagră.

— A venit vremea să mă arăt și eu, Cuzmici! răspunse el, prietenos. Nu de alta, dar te pomenești că în vreme ce stai la o parte, ți-o iau alții înainte!

— Ai de gând să rămâi în sat?

— De, trag și eu nădejde...

— Da' ce ți-a crescut așa barba?

— Lasă, c-o dau eu jos!

Câteva femei se apropiară de ei.

— Eh, ce ți-e și cu războiul ăsta! zise Erofei Cuzmici tare, oftând. Au luat-o care-ncotro, pe la vetrele și pe la nevestele lor... Ce să te mai miri că ne calcă neamțul? Halal luptători! Iaca, a trecut și al meu pe-aici, — știți doar cu toții, — dar n-a vrut să rămâie... S-a dus! și Erofei Cuzmici își ridică cu mândrie capul. S-a dus să lupte, odată ce era nevoie, și lumea zice că ar fi și pierit...

Amintindu-și de Andrei, se simți într-adevăr mâhnit și fața i se întunecă dintr-odată de durere.

— Măcar de-ar lupta toți ca el!... Da-de unde! Fiecare se gândește numai la pielea lui...

— Da! ce, ăsta-i război? mormăi Ceraivchin. Cum ne-au pornit, ne-am risipit ca potârnichele! Ce, după tine, poți să lupți cu bâta împotriva tancurilor?

Femeile care se apropiaseră îl măsurau cu dispreț.

— De aceea te-ai băgat repede și degrabă în tufe? strigă Lucheria Boiarchina.

— Grozav apărător! adăugă și Uliana Șutiaeva, în batjocură. Dar peste al meu crezi că nu vin tancurile? De ce nu se întoarce și el?

— Să vedem, poate că se-ntoarce, îngână Cerniavchin, aruncând asupra femeilor o privire tulbure. Înainte de a ieși între oameni, băuse ca să mai prindă curaj.

— Nu, n-o să se-ntoarcă! strigă Uliana. Nu-i el din aceia! Și dacă s-ar întoarce, apoi eu nu-s ca drăguța ta: nu i-ar călca piciorul în casă! Să mă ierte Dumnezeu, dar crezi tu că m-aș culca în pat cu unul ca tine?

— Ce tot cotcodăcești acolo? se înfurie Cerniavchin.

— Ce e? sări mânioasă Macariha, venind spre el. Vierme scârbos ce ești! Și încă mai deschizi gura! și scuipă într-o parte, cu scârbă. Ți-e rușine să te și uiți la el! Hai, muierilor.

Erofei Cuzmici se furișă în casă și se așeză pe lavița de lângă ușă.

În căsuța paznicului era din ce în ce mai liniște: oamenii își spuseră tot ce aveau să-și spună, despre vreme și despre război. De după sobă se ridică deodată un glas puternic de femeie:

— Pe cine mai așteptăm? Să începem!

— Da, parcata venit toată lumea!

— Erofei Cuzmici unde-i? A venit?

— E aici, lângă ușă!

— Ei, Erofei Cuzmici, ce stai? strigă Cerniavchin. Pe cine mai așteptăm? Începe!

Erofei Cuzmici se ridică lângă ușă.

— Da' bine, oameni suciți ce sunteți! zise, scuturându-și barba lui bogată. Cine-s eu ca să încep? Nu-s nimic, asta o știți și voi. Pot să spun că nu-s decât un om de rând...

Oamenii începură să strige:

— Toți suntem de rând.

— Oricum, tot trebuie să înceapă cineva..

— Iaca așa ne lăsăm: când pe nădejdea unuia, când pe-a altuia...

— Începe tu, ce dracu'!

Deodată ușa de la intrare scârțâi și se deschise. În prag se arătă Iașa Cudriavâi. Își ținea servieta sub braț. Ochii lui blânzi străluceau de mulțumire.

— Ei, ce să mai încep eu? zise atunci Erofei Cuzmici. Iată că a venit „vice-președintele” în persoană!

— *Șetintă?*... întrebă Iașa, radios.

— Ba încă plenară, îi răspunse Erofei Cuzmici, cu un respect prefăcut. Doar pe dumneata, Iacov Mitrici, te mai așteptam. Ești bun să ne faci o comunicare?

Cerniavchin începu să râdă cu hohote.

— Nu vi-e rușine să vă bateți joc de unul ca el! Îl certă Macariha, cu asprime.

Oamenii tăcură. Deodată, bătrânul Silantie tuși. Își îndreptă spatele larg deasupra mulțimii și căciulița lui aproape că atinse tavanul. Întorcându-se spre ușă îl căută, cu ochii lui cu vederea slăbită, pe Erofei Cuzmici:

— Începe, Erofei, ce-i cu tine? Odată ce-i vorba de asta...

— Vezi că, nici nu știu cum să-ncep... și, dregându-și glasul Erofei Cuzmici înaintă un pas. Oamenii îi făcură loc. Nu știu, nu știu! repeta el, trecând printre oameni. Iar când se opri lângă masă, își scoase căciula și și-o strânse la piept. Mi-e inima grea vă rog să mă credeți. Am muncit, am făcut, am dres, am agonisit, și acum, iată, totul se duce în vânt! Cum vine asta?

Mulți își lăsară capetele în jos. Cineva zise încet:

— Nu ne mai amărî și tu, Erofei...

— Ei, atunci? întrebă Erofei Cuzmici. N-am făcut niciodată nimic împotriva voinței obștești. Dar dacă a căzut năpasta asta pe capul nostru, apoi trebuie să ne croim viața în alt chip. Prin urmare, să vorbim despre nevoile noastre, nu-i așa?

— Dar Osip unde-i, nevestelor? își aminti deodată nu știu cine de administratorul colhozului.

— Nici n-a venit.

— Asta-i bună! Cum de l-am uitat?

— Iașa, drăguțule, dă o fugă după Osip! Dar unde-i Iașa?

— Iașenca, unde ești?

Însă spre mirarea tuturor, Iașa se făcuse nevăzut din căsuța paznicului. În învălmășeală, nimeni nu băgase de seamă când plecase. Câțiva alergară să-l caute pe Osip Mihailovici. Curând după aceea, unul de lângă ușă dădu de veste:

— E la grajd.

— Ce face acolo? întrebă Erofei Cuzmici.

— Șade și plânge.

Fără să se fi înțeles între ei, oamenii se repeziră cu toții în curte. Din grajd ieși, rezemându-se greu în cârja lui, Osip Mihailovici. În urma lui venea, galben și speriat, Iașa Cudriavâi. Strângându-și servieta sub braț, se opri în ușa grajdului, în timp ce Osip Mihailovici trecea înaintea privindu-l drept în ochi pe Erofei Cuzmici, fără să se rușineze de lacrimile sale.

— Ei, ce este? întrebă el, răgușit. Iar te trage așa spre viața de mai înainte? Nu te rabdă mațele, hai?

Erofei Cuzmici făcu câțiva pași spre administrator:

— Dar nu-i vorba de asta!

— Atunci despre ce-i vorba? și Osip Mihailovici se uită la el printre lacrimi, neînduplecat și aspru.

— Poate că nu știi... Ai auzit ce fac nemții? Ziua-n amiaza mare! Mătură toate grânele și dau foc

gospodăriilor! Asta vrei tu să așteptați?

— Dacă or să ia, or să răspundă pentru asta! vorbi administratorul, cu glas răgușit. Dar să împărțim noi între noi avutul colhozului? Pentru ce? Cum să ridicăm mâinile spre bunurile acestea? Și arată spre grajd, spre șopron și remiza mașinilor. Ce este aici al tău, numai al tău, Erofei Cuzmici? Ce anume ai agonisit tu din toate acestea? Ia gândește-te! Și ce este al tău, Cerniavchin? Ce este al tău... cum te cheamă? Dar al tău, Fetinia?... Nu: aici, totul este al tuturor! Al tu-tu-ror! rosti el răspicat, întinzându-și gâtul și deschizând ochii mari. Cum să ne rupem avutul în bucăți? Mai curând să-mi rupeți în bucăți sufletul din mine! Rupeți-l! Sfâșiați-l! zise, făcând un pas înainte spre mulțime. Sfâșiați-mă în bucățele, dacă vreți. Dar cât trăiesc eu, nu vă las să vă atingeți de avutul obștesc și nu dau din mână cheile hambarelor!

Oamenii rămaseră ca pironiți locului și tăceau. Lui Erofei Cuzmici, tăcerea aceea păru că-i străpunge inima: nu, ea nu prevestea nimic bun!

— Aha, asta era! şuieră printre dinți Erofei Cuzmici, roșu ca focul, apropiindu-se în grabă de administrator. Pentru cine vrei tu să păstrezi avutul nostru? Pentru nemți? Cum or veni, vă rog, poftiți și luați tot! Așa-i?

Piciorul țeapăn al lui Osip Mihailovici avu o tresărire. Omul se clătină și era cât pe ce să scape cârja din mână. Galben și buimăcit, se uită cu mânie pe sub sprâncenele lui stufoase în ochii ageri ai lui Erofei Cuzmici și, cu gura încleștată, strigă răgușit:

— De ăștia îmi erai, hai? Ce vierme zace în tine, canalie?

— Să nu te legi de mine! — urlă Erofei Cuzmici.

Osip Mihailovici scoase din buzunar o legătură de chei și o aruncă mânios la picioarele lui Erofei Cuzmici. Apoi, sprijinindu-se în cârjă, o luă spre grajd, șchiopătând.

Cu mâna care îi tremura, Erofei Cuzmici ridică de jos cheile și se întoarse către mulțime:

— Ei, începem împărțeala?

— Începe odată, ce mai stai? — îl zori Cerniavchin

Atunci ieși din mulțime, călcând cu pas bărbătesc, Macariha, care tot timpul îl urmărise pe cuscru-său în tăcere. Chipul ei era liniștit dar aspru, iar ochii întunecați și încă tineri păreau plini de o lumină potolită. Erofei Cuzmici știa că, în timpul din urmă, Macariha era socotită ca un fel de căpetenie a muierilor, și inima lui tresări.

— Degeaba l-ai supărat pe Mihailâci, cuscre, zise ea încet, dar hotărât. Niciunul dintre noi nu e în stare să creadă că el vrea să păstreze avutul nostru pentru nemți... În fiecare lucrușor din curtea asta e o picătură din sângele lui. Cum s-o dea? Adă încoace cheile!

Încurcat, Erofei Cuzmici, îi întinse legătura de chei.

— Ei, Mihailâci! îl strigă Macariha pe administrator. Întoarce-te și ia-ți cheile!

La rândul lui, administratorul i se supuse fără să crâcnească. Înfigându-și cârja în pământ, se întoarse și se îndreptă spre femeie. Iar Macariha, sunând cheile, vorbi cu asprime:

— Iar împărțeala, cuscre, n-o să se facă! Mai bine să uiți vorba asta! Și ochii îi străluciră, tinerește. Da, s-o uiți... Ne-ar cădea mâinile când am începe a împărți. Ce s-a făcut cu sudoarea tuturor laolaltă, nu se poate rupe în bucăți! Am ori n-am dreptate, muierilor?

Femeile îi răspunseră într-un glas:

— Așa-i, Macariha, așa-i!

— Nu vrem, și pace!

— Ia te uită ce le-a trecut prin minte! Împărțeală? Nu zău!

Atunci ajunse în dreptul lor și Osip Mihailovici.

— Ține cheile, îi zise Macariha, ieșindu-i înaintea.

— Care va să zică, cuscră, să se prăpădească bunătate de avere? mormăi Erofei Cuzmici, ridicându-și barba în vânt

— De ce să se prăpădească?

— Adică, crezi tu că avutul ăsta o să rămână aici, întreg-întreguț?

— Nu, n-o să rămână întreg... se învoi și Macariha. Că dacă rămâne aici, apoi s-a dus!. Mai cu seamă sămânța...

— Păi, asta spuneam și eu!

— Spuneai tu, dar nu spuneai cum se cuvine! îi răspunse cu hotărâre Macariha. Nu trebuie să lăsăm nimic aici. Chiar astăzi să luăm fiecare câte o parte acasă, spre păstrare. Asta trebuie! Să păstrăm, să ascundem care cât poate, iar atunci când or veni ai noștri, să aducem din nou totul aici. Să luăm, dar să luăm spre păstrare. Și cu bon! Am dreptate ori n-am, muierilor?

Mulțimea se mișcă. Se auziră strigăte de încuviințare. Moș Silanti se îndreptă din umeri și tună cu glasul lui puternic, de bas:

— Asta, zic și eu că-i vorbă!

— Ce tot spui de bonuri? strigă Cerniavchin. Cui să le dăm? Lui Osip? Luăm sămânța și cu asta, basta!

— Tu, dezertor spurcat, să nu zbieri! și Macariha se îndreptă spre el. Ia te uită, buboiul, cum se amestecă! Ai venit fuga să ne păzești avutul, hai? Dar mult ai agonisit tu aici, spune?

— Cât am agonisit, atâta vreau să-mi iau! Dă-mi partea mea și nu mă mai vezi!

— Am să-ți dau un picior, nu partea ta!

— Așa vorbești tu cu mine? urlă Cerniavchin cu glas de om beat.

— Stai, Efim! și Erofei Cuzmici îl apucă de mânecă. Ai băut de-o copeică și te-ai îmbătat de-o rublă! De ce faci scandal?

Acoperindu-l pe Cerniavchin cu umărul, Erofei Cuzmici se întoarse către femei. Înțelesese că n-o să s-aleagă nimic din împărțeală și-i părea rău că se înfierbântase peste măsură. Iar dacă tot n-o să s-aleagă nimic, era mai cuminte să-și încurce urmele...

— Apoi, de ce credeți voi că vorbeam eu de împărțeală, muierilor? făcu el împăciuitoare, dar abia stăpânindu-și mânia împotriva Macarihăi. Tocmai pentru că aici totul o să se ducă dracului! Dar dacă-i vorba să împărțim ca să păstrăm, apoi cu atât mai bine. Deocamdată să împărțim și pe urmă o să vedem noi ce-o mai fi când s-or întoarce ai noștri, dăm înapoi ce-am luat și gata! Pe mine, vezi, nu m-a dus mintea până acolo... Apoi, căutând să se pună bine cu cuscră-sa: Ai un cap, cuscră, halal să-ți fie! Ei, să nu mai zăbovim. Începe dumneata. Ne-am ciorovăit cât ne-am ciorovăit, dar acum, — la treabă! Hai, muierilor!

Și toți laolaltă, cu un suspin de ușurare, o luară după Erofei Cuzmici spre casa paznicului. Osip Mihailovici venea schiopătând în urma tuturor, sunându-și cheile și mormăind cu gândul la Macariha:

— Mare putere zace în femeia asta! Mare putere...

XI

Nu toți copacii își schimbă toamna înfățișarea în același chip. Unii își păstrează până târziu frunzele verzi, pline de sevă. Razele soarelui pălesc, vântul urlă, gerul începe să înțepenească pământul — și frunzele lor tot mai trăiesc, tot se mai țin cu încăpățănare pe crengi, aproape fără să-și piardă prospețimea lor vărată. Nu tot așa se petrec lucrurile cu alte soiuri de copaci. Nici nu apucă toamna să-și scuture zilele ei mohorâte asupra pământului și, cât ai clipi din ochi, din verzi ce erau îi vezi aurii sau roșii ca zorile.

Așa se întâmplă și cu Marica.

După ce află de moartea lui Andrei, se schimbă dintr-odată și la chip și la suflet. Până în vremea din urmă, arăta ca o fată tânără. Cât robotea prin casă nu-i mai tăcea gura și muncea totdeauna cu vrednicie, veselă și glumeață. Acum, toate acestea parcă nu mai fuseseră de când lumea.

Marica era femeie — o femeie tânără, e drept, dar ca toate femeile, mai ales când suferă, tăcută și închisă. Vorbea încet și se mișca fără grabă. Ochii îi erau întunecați, iar buzele calde și ușor umflate ieșeau tot mai mult la iveală pe fața ei palidă.

De când se măritase, se legase adânc de gospodăria lui Andrei. Toate-i erau dragi acolo, toate erau suflet din sufletul ei: și casa cu obloanele albastre, și curtea deasupra căreia zburau porumbeii și mestecenii care străluceau cu albul lor neîntinat și ochiul-boului palid din grădină...

Dar acum, simțea că se înstrăinează repede de toate acestea. Și nu din pricină că după moartea lui Andrei s-ar fi socotit o venetică și o străină de prisos în casă, — nu. Asta începuse din ziua când plecase cu Erofei Cuzmici pe câmpul de luptă. După întâmplarea aceea, Marica nu mai era în stare să stea de vorbă cu socru-său și, pe zi ce trecea, i se părea că e tot mai străină în casa Lopuhovilor. De aceea n-o trăgea inima atât spre stăpânii casei, cât spre cei care erau străini de casă ca și ea: spre Loznevoi și Costea. Adesea întârzia bucuros în odaie cu ei, vorbind despre tot felul de nimicuri, așa cum fac de obicei oamenii care au o adâncă durere în suflet.

Însă Loznevoi tălmăcea în felul lui această nevoie a Maricăi de a sta cu ei. „Viața merge înainte, își zicea el. O să mai plângă ea cât o să plângă, dar tinerețea biruitoare o să-și ceară drepturile ei...” și gândul acesta parcă-l ardea. Căuta să se poarte cu Marica mai simplu și mai blând decât înainte, vorbind mai mult și căutând stăruitor o ocazie prielnică să rămână între patru ochi cu ea...

XII

La amiază, Erofei Cuzmici aduse acasă câțiva saci cu grâne de sămânță. În curte îl întâmpină Alevtina Vasilievna. Învelindu-se bine în șal și strângându-și peste piept poalele unui cojoc ponosit veni târându-se încetișor până la căruță și-l întrebă:

— Mult ai adus, Cuzmici?

— Da-tu n-ai ochi să vezi? — îi răspunse grosolan Erofei legând de propteaua hambarului armăsarul adus deunăzi din pădure. Și pe astea le-am smuls cu chiu cu vai! Cuscra ceea, ard'o-ar para focului s-o ardă, a momit de partea ei toate muierile din sat, și acum joacă cum le cântă ea, ca proastele... Ptiu, sămânța dracului! A întors-o, a sucit-o, ca să nu se facă împărțeala. Iar muierile... Țipau de să-ți spargă urechile, nu alta! Ș-acuma, parc-au mâncat măselariță: colhoz și iar colhoz, nu-i chip să le mai scoți colhozul din cap! C'ășa-i neamul vostru muieresc!

Alevtina Vasilievna, oftă încetișor:

— Eh, ducă-se dracului! și Erofei Cuzmici se apropie de căruță și pipăi unul din saci. Odată cu sămânța asta, mi-a mai venit și mie inima la loc. Numai că trebuie s-o ascund bine de tot Altminteri te pomenești cu ei aici și... Unde-i Marica?

— În casă, unde să fie?

— Hm! Iar acolo... cu ei?

— Joacă cărți.

— M-da, i s-a făcut de joacă! strigă Erofei Cuzmici batjocoritor. Cam repede... Neam blestemat! Calcă pe urmele mă-sii. Și pentru ce, te-ntreb, se ține cu... bădăranii ăștia, hai?

— Iar te-a apucat? și Alevtina Vasilievna, dădu domol din mână, a lehamite. După tine, ar trebui să-și pună cenușă pe cap! Și așa s-a schimbat la față de n-o mai cunoști. Să mai uite și ea de necazuri...

— Aici nu-i vorba să mai uite ori nu de necazuri, e vorba să facă treabă! S-a dezvățat să muncească, iar tu stai și o îndemni la lene, asta-i!

— Ce-ai vrea să facă, la urma urmelor?

— Măi, măi, mi se pare că și ție trebuie să-ți bag mințile în cap! Iaca, avem nevoie să săpăm o groapă.

Auzind că s-a întors Erofei Cuzmici, Marica adună cărțile de joc de pe masă și se trase mai lângă fereastră. Bătrânul deschise larg ușa odăii și, fără să intre, strigă din prag:

— Mai bine-ai veni să-mi ajuți! N-ai auzit căruța? Am atâta treabă de nici n-am când răsufla, și tu... Iaca, trebuie să săpăm o groapă pentru sămânță și eu mai am încă un drum de făcut. Nu mă mai țin picioarele!

Marica își luă în tăcere broboada și ieși din odaie. Loznevoi se ridică și el. Era totdeauna plin de respect față de stăpânul casei și căuta să-i fie pe plac

— Cu ce pot să te ajut, Erofei Cuzmici? Vrei să faci o groapă? întrebă el, apropiindu-se de ușă.

— O groapă, mormăi Cuzmici.

— Și mai ce?

— Și să tai niște scânduri pentru căptușit groapa...

— Facem, Erofei Cuzmici, cum să nu facem? făgădui el. Haide, Costea! Acum mă simt mai bine. Ar fi vremea să mă mai desmorțesc și eu puțin la aer... Dumneata numai să ne arăți unde s-o săpăm, Erofei Cuzmici, și de unde să luăm scândurile.

— Zi, te simți mai bine?

— Acuma, da...

— Ei, să dea Dumnezeu!

— Eu sunt g-gata, zise și Costea. Noi s-suntem deprinși să săpăm p-pământul. Am săpat până mai deunăzi! Și nici nu se c-cuvine să uităm, p-poate c-o să mai avem n-nevoie...

Ieșiră în curte. După ce cărară în grabă sacii cu sămânță în hambar, Erofei Cuzmici, le arată locul de lângă șopron unde trebuia săpată groapa și lemnul din care aveau să taie

scândurile pentru căptușit pereții și fundul ei. Apoi, luându-l cu el pe Vasiatca, porni grăbit spre colhoz, ca să primească în păstrare și o parte din inventar.

— Halal g-gospodar! zise Costea, clătinând din cap. A-adună tot ce-i cade în m-mână și pe toate le bagă în p-pământ! Țsta, s-să-l lași în banii lui, s-ar umfla într-o clipă ca un p-păianjen!

— Ia lasă, nu te mai lega de gazdă! îi tăie vorba Loznevoi, supărat.

— N-nu mă leg, dar ar t-trebuie...

— Sfârșește odată, că m-ai plictisit!

Costea tăcu o clipă, apoi se întoarse către Marica:

— D-dumneata du-te în casă! N-avem decât o l-lopată, nu-i nevoie să sape mai mult de unul. Nici l-loc nu-i.

— Atunci, uite ce-i, hotărî Loznevoi. Sapă tu aici, iar noi doi o să tăiem scândurile. Unde-i fierăstrăul?

Încă de dimineață începuse să sufle vântul, gonind negura care atârna, grea, deasupra pământului trist și plin de noroi. Se ivi și soarele, strălucind potolit și, după cele câteva zile de vreme urâtă, zărilor se luminară iarăși, și iarăși se deslușiră culmile dealurilor, linia zimțuită a codrilor de brad, petele celorlalte păduri și tufișurile de aur veșted de pe câmpii. Tot ținutul părea că se ridică încet din neființă, sfâșiat de timpul necruțător, cu urme abia simțite din frumusețea trecută și fără niciun semn de-înnoire: se ridica din negură, ca și cum ar fi vrut doar să se încălzească un pic la soare...

Loznevoi se simțea plin de bucurie: pentru întâia oară i se ivea prilejul să rămână singur cu Marica. Căra scândurile în fundul curții, într-un colț unde erau caprele de tăiat lemne și puse mâna voinicește pe fierăstrău. Dar nu știa cum să taie: smucea scândura și trăgea strâmb cu fierăstrăul. Și-n timp ce se chinuia așa, răsufla scurt și greu, nările subțiri i se umflau, iar pe fața trasă, pe care începuse să-i mijească o bărbuță rară i se iveau broboane de sudoare.

— Mai odihnește-te! Îl sfătui Marica.

Rezemându-se de capră, Loznevoi o privi drept în față.

— Știi, Marica, începu el cu înțeles, în Coran este o frază minunată: „Tot ce trebuie să ți se întâmple, e scris în Cartea Vieții. Iar vântul veșniciei întoarce la-ntâmplare filele ei”... Într-adevăr. Iată că vântul întoarce acum filele vieții mele. Le întoarce cam repede! și Loznevoi își lăsa capul în jos. Îți mai aduci aminte că mi-ai urat drum bun și izbândă?

— Ți-am urat, dar vezi că n-ai avut parte de ele, îi răspunse Marica.

— Cum să-ți spun?... își urmă vorba Loznevoi. Totuși n-am pierit, cu toate că nu mi-a lipsit mult! Ceea ce la început părea poate o nenorocire, poate să fie, până la urmă, un mare noroc... Ți-aduci aminte când am stat de vorbă, atunci, lângă pârâu?... Cred că și vorbele acele erau scrise pe o pagină din Cartea Vieții mele. Vântul a întors câteva file, și iarăși m-am trezit în Olhovca, iar tu m-ai scăpat de la moarte...

Apucând fierăstrăul, Marica îi curmă vorba:

— Hai să ne apucăm de treabă!

Dar Loznevoi nu se mai putea opri:

— Ei, dacă am ști ce scrie mai departe în cartea aceea... și surăse numai cu partea stângă a feței. Tu nu știi cumva, Marica?

— Pune mâna pe ferăstrău! Despre mine, nu știu nimic...

Marica nu-și dădea bine seama unde voia să ajungă Loznevoi, dar ceva o făcea să fie cu ochii în patru. Fără să se uite la el, trăgea fierăstrăul cu putere, apăsând, iar rumegușul de lemn zbura și i se așeza pe rochie. Loznevoi vedea cum, de câte ori întorcea capul, ochii ei întunecați scăpărau, negri și aspri.

Zdrobită de durere, Marica nu-l cercetase mai de aproape pe Loznevoi, și nici nu bănuise până atunci dragostea lui pentru ea. Acum, bănuiala nu trezi în sufletul

ei numai dușmănie față de el, ci și o nelămurită și ciudată neliniște.

Tăiară două scânduri în tăcere. În timp ce așeza pe capră pe cea de-a treia, Loznevoi se gândi că bătrânul s-ar putea întoarce curând și începu din nou, aproape în șoaptă:

— Ascultă, Marica... De ce m-ai scăpat tu de la moarte?...

— Lasă-mă în pace! strigă femeia. Și, trântind fierăstrăul, fugi în grădină.

Multă vreme rămase lângă scoruș, chinându-se zadarnic să înțeleagă de ce vorbele lui Loznevoi treziseră în ea neliniștea aceea — chinându-se să prindă din zbor gândurile tulburătoare care se țeseau în jurul ei ca păienjenışurile la soare...

XIII

Seara, Marica se duse la mamă-sa. Uitându-se mai bine la ea, Macariha se înspăimântă: cât de mult se schimbase în vremea din urmă! Se așeză lângă fată și-și sprijini obrazul de umărul ei:

— Fata mamei, draga mamei, ce ai tu de-ai slăbit așa, ca o umbră?

— Știi, mamă, începu Marica, potrivindu-și șalul pe umeri: se învelea acum mereu în șal, cu toate că nu era friguroasă. Știi, cu toate că prizonierul cela, comandantul, mi-a spus că l-a văzut pe Andrei cum își dădea sufletul sub brad, cu toate că am văzut și eu câți oameni s-au prăpădit acolo, — și-și aținti căutătura tristă în umbra odăii, — nu știu de ce, inima nu-mi spune că-i mort... stau câteodată liniștită și o ascult... Nu, inima nu-mi spune că-i mort! Omul acela zice că l-a văzut murind... Dar oare a murit într-adevăr? Andriușa, îl știi și tu, era în stare să se ia de piept cu moartea și să se târască încotrova...

Macariha se ridică în picioare:

— Trebuie să dăm în bobi, fata mamei!
— Dar oare bobii tăi spun drept?
— Da, totdeauna spun drept! Faia, dă bobii încoace.
Faia se repezi la dulăpiorul din colț.
— Stai puțin, Marica, să vezi și tu!
— Drept să-ți spun, pentru asta am și venit, — mărturisi Marica. Înainte nu credeam în bobi, dar acumă mă tot gândesc: poate că știi și ei ceva...

În vremea din urmă, viața începuse să fie grea. Multora le luase războiul bărbații, frații, feciorii. Și toate femeile știau că, zi cu zi, cei plecați erau amenințați de moarte. Nu venea nicio veste de la ei. Iată de ce, în toamna aceea, multă lume se ducea pe la ghicitoarele de care uitase cu totul în anii din urmă.

În Olhovca, încă din vară, se îndeletnicea cu ghicitul o babă ursuză, una Zubaciha. Când ghicea, își lua de obicei o înfățișare posomorâtă și nu spunea decât de rău. Femeile plecau de la ea plângând. Dar de la o vreme, spre surprinderea tuturor, începuse să dea în bobi și Macariha. Prezicerile ei, dimpotrivă, erau totdeauna pline de nădejdi. Femeile o lăsară îndată în părăsire pe Zubaciha și năvăliră la Macariha, adunându-se cu bucurie în jurul ei. Macariha vedea în bobi sfârșitul apropiat al războiului, îi vedea pe cei plecați cum se întorc voinici și teferi, vedea schimbări în bine, aducătoare de noroc — vedea tot ce doreau bieții oameni, și de aceea toți credeau orbește în spusele ei.

Macariha se așeză și aruncă pe fața de masă o mână de bobi de toate culorile. Netezindu-și părul negru și strângându-și buzele, își luă o înfățișare gravă și concentrată. Fetele stăteau tăcute la dreapta și la stânga ei. Într-o lămpiță fără sticlă, tremura o flacără mică. În casă stăpânea amurgul. Din când în când, afară se stârneau vânt și obloanele scârțâiau:

— Gândește-te. Și Macariha împinse spre Marica un bob.

Marica îl strânse în mână și oftă:

— M-am gândit demult...

— Pune-l colea.

Se auziră bătăi în ușă. În casă intră Lucheria Boiarchina. Văzând din prag că Macariha dă în bobi, încep:

— Uf, am sosit la timp! Am dus copiii la culcare și am alergat la tine! Să-mi spui, Macariha, să-mi spui, că toată ziua m-am zbuciumat! Mi se strânge inima, mi se strânge de durere, de nu pot să mai fac un pas, că tot la Stepan mă poartă gândul... Parcă simt că trebuie să se întâmple ceva...

— Apoi, doar alaltăieri ți-am ghicit, zise Macariha, amestecând bobii pe masă.

— Ei, și? De alaltăieri au trecut două zile!

— Atunci, așteaptă puțin.

Lucheria se așeză lângă Marica și-i șopti la ureche:

— Bobii ăștia spun tot! Adevărul adevărat!

— Sss... taci, că nu pot să văd nimic! făcu Macariha. Despărți bobii întâi în trei grămăjoare, apoi împărți fiecare grămăjoară în alte trei, așa fel ca în fiecare să fie câte doi, trei sau patru bobi. Îi privi aspru, cu sprâncenele încruntate, ca și cum cu greu ar pătrunde taina lor. Dar nu apucă să scoată un cuvânt și credincioasa ei ajutoare întru ghicit, Faia cea cu ochii negri și sclipitori, sări în sus și strigă:

— Trăiește, Marica, trăiește!

Marica își trecu asupra tuturor privirea ochilor care-i ardeau.

— Trăiește?

— Da, trăiește, trăiește! Și Faia nu mai avea astâmpăr

— Nu vezi și tu? zise și Macariha, gravă. Ia te uită: asta-i el! — și arată cu degetul o grămăjoară de bobi. E în viață. Și e la drum. Uite, aici e drumul lui, — adăugă, arătând altă grămăjoară. Ei, da' să nu ne ascundem după deget: nu-i tocmai dulce viața pe care-o duce... Are o mare neliniște în inimă pentru ai lui, pentru cei de-acasă... Uite, vezi? Colea...

— Asta nu-i nimic! Numai de-ar trăi! șopti Marica, abia auzit.

Ferindu-și cu mâna fața de lumină, rămase cu urechea ațintită la târâitul greierului de după cuptor, care părea că repetă și el cu încăpățănare: „Trăiește! Trăiește!...” „Andriușa, dragul meu! Lumina meal” suspină ea.

— Marcovna, caută-mi și mie! se rugă Lucheria. Nu mai pot. Spune-mi doar atât: trăiește? Se întoarce?

De pe cuptor se auzi deodată un glas de bărbat:

— Ce să mai umbli cu ghicitul? Se întoarce repede-repede! Marica și Lucheria încremeniră de spaimă lângă masă, iar Macariha întorcându-se spre cuptor, strigă:

— N-ai mai putut să taci, căpățână de varză degerată ce ești? Te-ai încălzit și ai făcut ochi? Ei, hai, coboară, că toate-s de-ale noastre. Și le lămuri pe Marica și pe Lucheria: E Serga Hahai. Ori poate că l-ați uitat?

Ținând în mână o pungă de tutun de mătase albastră, Serga Hahai se dădu jos de pe cuptor. Purta pantaloni mototoliți, plini de praf de cărămidă și o cămașă murdară. Macariha îi întinse pâslarii. În timp ce se încălța, Serga zise:

— Poate că n-aș fi ridicat glasul, dar mă apucase o poftă de fumat! De când îmi tot plimb cu punga cu tutun pe la nas...

— Serga, Seriojca! se dezmetici Lucheria. De unde vii Seriojenca? Și omul meu, pe unde-i?

— Stai să-mi aprind țigara.

— Ci spune, omule, spune odată!

— Păi, nu ți-a dat în bobi? clipi Serga din ochiul cel cu albeață și zâmbi a glumă:

— Ei da, mi-a dat. Și ce-i cu asta?

— Ei, ce ți-au spus bobii?

— Mi-au spus că trăiește. Dar unde-i, asta nu mi-au spus-o.

— Ai dracului bobi! — râse Serga Hahai, apropiindu-se de masă. Știu și ei ce înseamnă un secret militar... Iaca,

atâta am să-ți spun și eu: că trăiește! Și-ți trimite sărutări, cu dragoste. Dar unde se află — asta n-am să ți-o spun oricât ai fi tu nevasta lui!...

Serga clipi din ochi poznaș, își scutură peste masă moțul lui ca un smoc de năgară și-și apropie țigara de flacăra lămpiței.

XIV

Loznevoi așezase o scândură pe masă și toca pe ea frunze uscate de tutun de casă. Costea le trecea prin ciur. Tutunul lui Erofei Cuzmici era fără pereche, vestit în tot satul. Un praf mărunț, aproape invizibil, se ridica înțepându-le nările.

— Dar iute mai e! și Costea se frecă la nas. Ca și stăpânu-său, pe cinstea mea! Gângăvea acum din ce în ce mai rar. Ce-ar fi să gustăm și noi un pic din ăsta proaspăt?

— Hai să-l gustăm.

Începură să fumeze. Era dimineată, devreme. Gospodarii umblau după treburi prin curte. În casă era liniște.

— Aoleu, mamă-mămucă! și Costea începu să tușească, apucându-se cu mâna de piept. Zău, îți zgârie s-suflețelul de parcă ți-l dă pe răzătoare! Leit după chipul și asemănarea stăpânu-său!

Loznevoi întrebă:

— Nu înțeleg, Costea, de ce-l tot vorbești atâta de rău pe stăpân? Toți țăranii sunt la fel.

— Și eu îs țăran. Și încă dintr-o văgăună de sat, de la mama dracului! Și ce, sunt ca el?

— Dacă nu ești acum, ai să fii mai târziul

— Ași! Nu-s eu din neam de ăsta!

Loznevoi pufăi fără grabă din țigară:

— Mai bine spune-mi, ce anume nu-ți place la stăpân? Îți dă de mâncat, îți dă de băut... Atunci?

— Nimic nu-mi place la el, tovarășe locotenent-major!

— Dă-l dracului de grad! De câte ori ți-am mai spus? — strigă Loznevoi, înfuriat

— Uit mereu! răspunse Costea, încurcat. M-m-am deprins așa...

Costea nu se putea dezbăra de obiceiurile lui militărești. Se scula cu noaptea-n cap, își strângea cu grijă patul, își ștergea uniforma, se încingea strâns cu centura, își curăța bocancii și se bărbierea des, cu toate că pe obrazul lui de băiețandru abia începea să mijească un puf moale, ca de păsărică. I se părea că e încă la oaste și, prin urmare, dator să respecte regulamentul. Vânățiile de pe față păliseră și putea acum să-și deschidă ochiul drept cu toate că orbita era încă vânăată. Pe zi ce trecea, părea mai copt și fața i se lumina tot mai rar de zâmbetul lui blând și copilăresc.

— Bine, dar ce anume nu-ți place la el? stăruie Loznevoi.

— Tot! răspunse Costea, neașteptat de tăios. Știi, crește pe câmp o buruiană de-i zice susai. Ai văzut-o vreodată? Când ari pământul și-l dai cu grapa, nici n-o bagi de seamă. Dar cum o lași în voia ei, crește și se-nmulțește de umple lumea! De unde ia atâta vlagă? Se întinde, se lățește și înăbușă totul în jurul ei!...

— Așa-i și stăpânul?

— Întocmai! Ca și susaiul...

Loznevoi se ridică, își suflecă mâneca de la cămașă și puse mâna pe cuțit. Începu din nou să toace tutun, dar se opri și aruncă o căutătură piezișă spre Costea:

— Ai mai văzut tu și altfel de țărani, în vremea din urmă, pe-acolo pe unde nu mai este regim sovietic?... Dacă i-ai vedea, n-ai mai vorbi așa despre stăpân. Toți țăranii sunt la fel, toți!

Costea zâmbi ironic, aproape provocator:

— Dar dumneata i-ai văzut pe ceilalți acum, în urmă? Și dacă nu i-ai văzut, apoi atunci de unde știi că toți sunt la fel?... De la o vreme, Costea începuse să-i cam întoarcă vorba, și din ce în ce mai cu îndrăzneală, fostului său comandant. De unde?

— Îi cunosc eu... Loznevoi ridică cuțitul în aer și zâmbi amar, numai cu obrazul stâng. I-am văzut. Trăiau laolaltă în colhozuri, dar fiecare trăgea cu ochiul spre pădure, pieziș, ca lupul. Și acum, vezi ce-a ieșit din toate astea? Cum s-a terminat cu regimul sovietic, au și început să se agite! Toți sunt ca buruiana de care vorbeai tu: oricât te-ai munci și ai săpa pământul, rădăcina nu poți să i-o smulgi. Nu! Și făcu un pas spre Costea. Și bagă de seamă, băiete, bagă de seamă! — urmă, trecând cuțitul pe lângă obrazul lui Costea. Bagă de seamă: oameni ca Erofei Cuzmici sunt neînchipuit de mulți. Asta-i înspăimântător! Și nu numai aici, unde înaintează nemții, dar și dincolo de linia frontului, pe Volga, în Siberia... Vezi tu, asta-i înspăimântător!...

Clipind din genele lui alburii și rare, Costea căuta să pătrundă înțelesul vorbelor lui Loznevoi. De câte ori încerca să spună și el ceva, cu toate că singur nu știa ce ar mai fi putut să spună, Loznevoi îl oprea:

— Ei, ce poți să mai zici? și înălța cuțitul. Ce poți să mai zici?

Înainte de a fi apucat să răspundă ceva, se auziră pași în bucătărie. Ușa odăii se deschise și în prag se ivi Marica.

— O, Marica!... Loznevoi se bucură, dar în același timp se simți stingherit: nu știa cum să înceapă vorba după cearta lor de ieri. Ai fost pe la mama dumitale?

— Da... am fost.

Din pricina vântului, sau poate și din altă pricină, în dimineața aceea chipul Maricăi era mai plin de viață decât toată vremea din urmă, iar obrații îi erau neobișnuit de îmbujorați. Pe umeri purta un șal de culoare închisă.

— Intră, o îndemnă el, cu prietenie.

Marica se așeză pe laviță, iar Loznevoi și Costea i se așezară de-o parte și de alta. Zâmbind, Marica se uită întâi la unul, apoi la celălalt și întrebă, cu acea mlădiere de glumă în glas, care fusese unul din farmecele ei de fată:

— Va fost dor de mine?

— Se înțelege! răspunse Loznevoi cu bucurie și observă, numaidecât: Dar azi parcă ești mai veselă, Marica!

— Doar n-ai fi vrând să stau și să bocesc tot timpul!

— Fără îndoială că nu. Ai putea să te ofilești de-atâta plâns...

— Despre asta să nu mai vorbești! îl opri Marica, aspru.

— Și se poate să te ofilești tocmai tu?— urmă Loznevoi.

— Lasă asta! făcu Marica, mai aspru încă.

Din bucătărie se auzi mormăitul nemulțumit al lui Erofei Cuzmici. Toți trei tăcură, trăgând cu urechea. Alături podeaua începu să scârțâie.

— Vine încoace, șopti Marica...

Într-adevăr, Erofei Cuzmici intră, frecându-și mâinile obosite de muncă, spălate și ude încă de apă. Se apropie de oglindă și, fără să se uite la noră-sa, o întreabă: .

— Unde-i pieptenele?

— După oglindă.

Erofei Cuzmici își pieptănă îndelung și cu mare grijă barba; când trecând-o într-o parte, când ridicând-o în sus. Marica înțelese imediat că socru-său are ceva de spus. Într-adevăr, punând pieptenele la locul lui după oglindă, Erofei Cuzmici zise, așa, într-o doară:

— Da, îmbătrânesc, îmbătrânesc!

— Șezi, Erofei Cuzmici, îl pofti Loznevoi, căutând să-i fie pe plac. Fumează și dumneata. Că bun tutun mai ai.

— N-am timp să stau! răspunse Erofei Cuzmici, fără să se uite la nimeni. N-am timp nici să-mi pierd nopțile nici să mă țin de palavre...

Mânia lui Erofei Cuzmici împotriva Maricăi creștea zi după zi. În vremea din urmă simțea că se îneacă de necaz când vedea prietenia ei cu Loznevoi și cu Costea. Dar tăcea și se stăpânea: prea puțin timp trecuse de la moartea lui Andrei și-și dădea seama că încă nu se cuvine să se certe cu noră-sa. Acum însă, simți că nu se mai poate stăpâni.

— Așa suntem noi, toată viața muncim și robotim! mârâi el aruncând în jur priviri mânioase. Nouă nu ne arde de

hoinăreală!

Marica se ridică de lângă masă:

— Și ce treabă este de făcut, mă rog?

— Puține sunt de făcut la o casă?

— Dar ce, anume?

— Ție totdeauna trebuie să-ți arate cineva ce este de făcut? Singură nu ești în stare să vezi? și Cuzmici își muie glasul: Prea devreme ți-ai luat nasul la purtare, prea de vreme!

Aprinsă la obraz, Marica făcu un pas spre socrul ei:

— Mă rog, despre mine vorbești?

— Na-na-na!... și Erofei Cuzmici se ridică și el în picioare.

— Ia nu te uita așa la mine! Cum iese îndată la iveală neamul vostru al Logovilor! Voi, una știți...

— Lasă, Erofei Cuzmici, lasă! îl rugă Loznevoi.

— Ce să las? Ce sunt eu în casa asta?

— Nu se cuvine, nu-i frumos...

Marica se apropie de fereastră. Îndreptându-și șalul pe umeri, se uită în stradă pe deasupra florilor din ghivece. Afară se lăsa ger. Cerul se limpezise. Lumina era albăstruie, liniștită și rece. Pe deasupra caselor zburau porumbei.

Erofei Cuzmici se așeză la masă:

— Ei, dar voi cum o mai duceți? V-ați mai înzdrăvenit, hai?

— De, trăim și noi!... răspunse Loznevoi, cam în doi peri

— Dar ia gândiți-vă, tovarăși militari: parcă eu, de pildă, n-aș vrea să trăiesc? și Erofei Cuzmici își propti palmele pe genunchi.

— Se înțelege că aș vrea! Ei, însă mie curând-curând or să-mi taie capul! E drept că azi viața nu face nici cât o ceapă degerată, da' tot m-am deprins cu ea și nu-s chiar așa de grăbit să intru-n pământ! Îmbătrânesc, e drept, da' parcă tot n-am gust să mor! Tot aș vrea să mai trăiesc, să apuc vremuri mai bune. Se vede însă că nu mi-e dat..

— Dar ce s-a întâmplat? îl întrebă Loznevoi, îngrijorat.

— Iaca, afară îngheață. Și Erofei Cuzmici arată spre fereastra lângă care stătea Marica. După îngheț, trebuie să ne așteptăm să pice nemții. Mai ales după focul acela... Iar când or veni, — mie, cel dintâi, îmi taie capul. Cel dintâi! Tot satul știe că stați la mine, iar oamenii, îi știți cum sunt.. Vedeți bine că nu v-am spus nicio vorbă până azi: v-am ținut v-am hrănit v-am dat de toate, cât s-a putut. Suntem doar cu toții de-un neam: nu suntem de-același sânge, dar avem același suflet. Ei, dar acum nu mă mai pricep nici eu ce să fac. V-o spun curat: mi-e frică! Dacă nu s-ar fi aflat în sat, dacă ați fi venit pe furiș, de, mai zic și eu, aș lua totul asupra mea și v-aș ascunde. Dar așa, pe față! Umblu prin sat și mă tot uit: de care copac am să atârni! Așa că, gândiți-vă și voi...

— O să plecăm, gospodarule, zise deodată Costea, hotărât.

— Fii liniștit!

— Eu nu vă gonesc, dar știi, trebuie să vă gândiți... urmă Erofei Cuzmici. Să zicem că pe mine mă spânzură de-un mestecăn, fie și așa! Dar după asta credeți că o să fie bine de capul vostru? Că eu la voi mă gândesc... Cred că atâta vă rămâne de făcut: să vă ascundeți. Voi faceți cum vreți, dar până la urmă tot o să vă denunțe careva din sat. Se găsește el cine... Așa că, gândiți-vă...

Se ridică în picioare și, fără să aștepte hotărârea din urmă a oaspeților săi nedoriți, ieși din odaie.

Marica se întoarce repede de la geam, se apropie de Costea și de Loznevoi, aruncă o privire spre ușă și șopti, cu aprindere:

— Plecați! Duceți-vă la partizani!

— La p-partizani? și Costea o apucă pe Marica de mână.

— Unde-s? Știi?

— Eu nu știu unde-s, șopti Marica, uitându-se mereu să nu se deschidă ușa din nou. Asta n-o știu. Dar pot să vă duc

la un om care vine de-acolo... și arată cu mâna spre fereastră. E de-al lor!

XV

Toate morile din jurul Olhovcâi erau stricate. Oamenii trebuiau să macine cu râșnița: scrâșnetul pietrelor se auzea de dimineață și până scara aproape în fiecare casă. La Lopuhov, râșnița se afla în magazie. Acolo înăuntru stăruia de-a pururi o lumină de amurg. Lângă unul din pereți era o ladă pentru făină, lângă celălalt tot felul de coveți și de ciururi cu căline. De tavan atârnavă smocuri de cânepă și de in, legături de frunze de pelin și de iarba Maicii Domnului. Prin unghere, în umbra liniștită, șoarecii foiau în voia lor. Și chiar în timp ce scrâșneau pietrele râșniței, tot puteai să-i auzi chițcăind.

Văzând că în jgheab făina abia mai curge, Costea îl pofti pe Loznevoi cu o asprime pe care altădată nu și-ar fi îngăduit-o:

— Toarnă!

— Lasă, Costea. Mai odihnește-te și tu.

— Eh, drăcia dracului! Măcar de i-ar sta în gât făina asta!

— Și Costea scuipe într-o parte. Ce zgârcioabă! Ce porc de câine!

— Iar eu îți spun ce ți-am mai spus: toți sunt ca el!

— Din anul treizeci n-am mai văzut de alde ăștia! Și Costea se sprijini de ladă. Nu, nu mai pot!

— Ai ostenit? Cam repede... Bine, lasă că mai învârt eu, făcu Loznevoi.

— Nu mai pot să trăiesc așa! oftă Costea.

— Ia ascultă, băiete, zise Loznevoi, sprijinindu-se și el de ladă. Nu te-am văzut niciodată în halul ăsta. De ce spui că nu mai poți să trăiești așa?

— Da' ce, asta-i viață?

De după ladă se auzi alergătură și chițcăit de șoareci. Când se făcu liniște, Costea urmă:

— Ca a șoarecilor ăstora! Cu ce e mai bună viața noastră decât a lor?...

Loznevoi îl apucă de mână:

— Ajunge! Hai să măcinăm!

Costea turnă grâu în râșniță iar Loznevoi începu să învârtă. Se auzi scrâșnetul pietrelor și pe jgheab începu să curgă o șuviță caldă de făină.

— Stai! strigă Costea. Nu pot! Și, rezemându-se de piatra râșniței, întrebă încet: Cum te-ai gândit? Plecăm?

— Unde? La partizani?

— Da.

— Ascultă, Costea. Și Loznevoi îl apucă de umeri, așezându-l drept în fața lui. Ia să-mi spui, băiete, ce am măcinat noi ieri?

— Grâu.

— Și azi?

— Azi, secară...

— Și vezi că tot făină iese! Loznevoi îl scutură de umeri, silindu-l să zâmbească. Ai înțeles, prietene?

— Vrei să spui că toate se macină? Dar când, curând?

— Poate că nu chiar așa de curând... Cine știe? Trebuie să răzvim prin vremurile astea, chiar de-ar fi să trăim ca șoarecii!... Acum, un lucru o sigur: că nemții sunt în preajma Moscovei. Iată unde au ajuns!

— Va să zică, nu chiar așa curând... — făcu Costea, amărât. — Până ce și-or aduna ai noștri puterile, până or ajunge aici... Mai este de măcinat, ca-n râșnița asta a noastră!

— Poate și mai repede! Eu nu prea cred că ai noștri or să-și mai adune puterile... Unde li-s puterile?

Prin ferestruica mică, pe jumătate acoperită cu smocuri de ierburi uscate, pătrundea o dungă de lumină stinsă, de toamnă. Lumina cădea pe fața lui Costea. Și Loznevoi văzu

că pe fața aceea tânără, de copil, se săpaseră dintr-o dată trăsături aspre, bărbătești.

— Și atunci, ce-o să se-ntâmples? întrebă Costea încet.

Pe Loznevoi îl surprinse schimbarea neașteptată a înfățișării lui Costea: nu mai semăna acum deloc cu băiețandru acela care, până mai ieri, îi executa ordinele din toată inima, cu o grabă copilărească.

— Și atunci, ce-o să se-ntâmples? repetă Costea și mai încet.

— Ce-o să se-ntâmples? Au să ne bată nemții, asta o să se-ntâmples!

— Pe noi?

— Ca mâine iau Moscova... Și atunci, s-a isprăvit cu noi. Costea își strânse buzele bărbătește și deodată și le simți reci.

Câteva clipe se uită ținută la Loznevoi, fără să clipească măcar. Pe urmă întrebă:

— Pe vremea când ne retrăgeam, tot la... tot la asta te gândeai?

— Tot, răspunse Loznevoi, în șoaptă.

Uitându-se mereu ținută la el, Costea îl lovi fără veste cu pumnul sub coaste, cu o putere pe care singur nu și-ar fi bănuț-o. Loznevoi, care nu se aștepta la asta, slobozi un țipăt și căzu peste ciururile cu căline. Urlând ca un pui de lup, Costea se năpusti asupra fostului său comandant și-i înfipse degetele în beregată. Se luptară multă vreme acolo, în magazie, cu o furie sălbatică. De afară se auzea cum se izbesc covețele, cum se rostogolesc gălețele goale, albiile și toate vechiturile îngrămădite acolo.

XVI

Te uiți la câte-un ghem de ață încâlcită și, la prima aruncătură de ochi, ți se pare o nimica toată să-l descurci. Dar când tragi de un capăt, ghemul se încâlcește și mai

rău; tragi de altul — și deodată vezi limpede că niciodată n-o să-l poți descurca...

Tot atât de încâlcită fusese și viața lui Loznevoi.

De mic, tată-său îl iubise și-l răsfățase peste măsură. Vladimir era singurul lui copil... Ca tuturor părinților, inginerului hotarnic Mihail Alexandrovici Loznevoi i se păruse de la început că băiatul lui — în toate privințele excepțional — era sortit să îndeplinească fapte mari în viață. Imaginația înflăcărată și cam poetică a lui Mihail Alexandrovici îi croia totdeauna un viitor strălucit Arătând oaspeților pe băiețașul acela ursuz, slăbuț, cu nasul mare și cu moț de păr blond-albicios pe frunte, el striga cu mândrie:

— Vedeți ce pui de șoim? Îndrăznesc să vă asigur că soarta lui n-o să semene cu a mea! Și mângâia copilul pe creștet. Asta o să ajungă om mare! Așa e, Vovic, ai?

— Da, tată, răspundea Vovic, limpede și răspicat. Oaspeții îl laudau pe Vladimir cel mic:

— Minunat băiețel! Ce privire inteligentă!

— Da, se vede numaidecât: e deștept foc!...

Deprins încă din copilărie să se gândească cu îngâmfare la viitorul lui, Vladimir Loznevoi nu se temea decât de un singur lucru: să nu și-l compromită printr-o alegere nepotrivită a carierei. În primul an de învățătură la Universitatea din Cazan, schimbă trei facultăți și, până la urmă, ajunse să-și dea seama că nu-l atrăgea deloc nici perspectiva de a trăi veșnic ca un vagabond, scormonind adâncurile pământului în vreun colț uitat de lume, nici de a povesti o viață întreagă copiilor despre mărunțelul pe care l-a adus pe Newton la marea sa descoperire, nici de a sta zi și noapte aplecat asupra unor acizi, în vreun laborator de chimie. Toate acestea erau lucruri prea neînsemnate pentru el. Tot căutând să-și descopere adevărata lui vocație, Loznevoi nu-și mai căută de carte și, la sfârșitul anului, se pomeni exmatriculat din universitate.

Doi ani hoinări Loznevoi prin țară, căutându-și „adevărata vocație” și ocupându-se, între timp, cu fel de fel de afaceri care să nu-i ia prea multă vreme, dar, pe cât se poate, să-i asigure un venit mulțumitor: fie făcând pe administratorul unei trupe de iluzioniști și saltimbanci, fie patronând un curs de dans într-un club oarecare... În țară se săvârșeau fapte mărețe, dar el pierduse orice legătură cu ele; poporul întreg trăia o viață de încordare și de contopire a forțelor, dar el se înstrăinase pe nesimțite de această viață...

În această stare de spirit se găsea Loznevoi atunci când se pomeni chemat în armată.

Și dintr-odată își închipui că numai în armată ar putea el să-și pună în valoare însușirile lui excepționale și să ajungă departe pe scara ierarhiei militare. El dovedi oarecare sânguință în serviciu și, făcând tot ce-i stătea în putință, ajunse destul de repede la gradul de ofițer. Serviciul de ofițer de stat major îl atrăgea cu deosebire și de atunci nu mai avu decât un vis: să urce mereu, din toate puterile, pe scara ierarhiei militare, ca să ajungă cât mai repede la o viață mai bună și la un renume strălucit...

XVII

Un cocor tânăr se lăsase pe un mușuroi. Aripa dreaptă i se târa pe pământ. La răsărit se iveau încet zorile palide de toamnă. Cocorul se uita, cu o căutătură nedumerită și tristă, la locurile acele necunoscute și dușmănoase. În jurul lui se întindeau mlaștini presărate cu mușuroaie și acoperite cu stuf și papură, din care se înălțau ici și colo mesteceni firavi... Vara, locurile acestea erau pline de o viață slobodă și îmbelșugată: apă multă, ierburi și gănganii. Acum însă, balta începea să înghețe: toată fața ei încremenise. Vântul suiera prin buruienile uscate și înțepenite de ger. Cocorul cel singuratic simți că-l prinde

frica, singur în mijlocul mlaștinii pustii, la ceasul acela timpuriu al răsăritului. Sări pe alt mușuroi, apoi pe altul, târându-și după el aripa beteagă. Se opri, își aruncă iarăși împrejur căutătura aiurită și tristă, și-și aduse aminte de cârdul cu care-și luase zborul spre țările calde. Și strigătul lui deznădăjduit se împrăstie peste toată mlaștina.

— O fi rămas în urma cârdului? întrebă Costea.

— Da, îi răspunse Serga Hahai. Se vede treaba că-i rănit. O să se prăpădească, săracul. Pe-aici pe la noi, sunt geruri tari...

Veneau din spre Olhovca și se îndreptau către apus. Amândoi erau îmbrăcați cu cojoace, cu căciuli și cizme zdravene. Fiecare ducea pe umăr câte o legătură grea. Vântul le frigea obrazul.

Când răsări soarele, ajunseră în pădurea Losinoe. În timp ce treceau prin pădure, în Costea creștea un sentiment pe care nu-l mai încercase încă. Nu și-l putea tâlmăci, dar simțea că-i încălzește sufletul. Pădurea era bătrână și deasă. Brazilii mari, năpădiți de mușchi, umbreau drumul cu cetina lor grea. Sus, vârfurile li se legănav în vânt, dar jos, pe pământul acoperit cu un covor moale și împodobit cu arabescurile frunzelor de căldărușă, era tăcere și nemișcare. De o parte și de alta a drumului se întindeau, ca niște garduri fără sfârșit, trunchiuri de brazi, și nicăieri nu se arăta niciun luminiș. Pădurea era întocmai ca pădurile de pe Cama. „Peste tot, pământul e la fel, se gândea Costea. Tot al nostru-i...”,

În adâncul pădurii îi întâmpină o patrulă de partizani. Apoi ajunseră într-o poiană întinsă, și Costea văzu în mijlocul ei o căsuță de pădurar, cu mușchi pe acoperiș și cu obloanele atârânănd, strâmbe. Serga Hahai îl lămuri: asta era căsuța pe care și-o aleseseră partizanii. Și atunci, Costea înțelese deodată că pentru el începe o viață nouă și că sentimentul acela proaspăt și cald, pe care-l încercase, se născuse tocmai din conștiința apropierei acestei vieți.

Căsuța era plină de lume. Doi bărbați în uniforme militare stăteau într-un colț, curățând pe masă piesele unei mitraliere demontate. „Militari de-ai noștri! se bucură Costea. Activi, pesemne...” Lângă ei altul înalt, uscățiv și cu ochelari — părea să fie un învățător de țară — își împacheta cu grijă boclucurile într-un sac de vânătoare. Două fete în rochii simple, de oraș, vorbeau în șoaptă lângă fereastră, cercetând un aparat de telefon. Un tânăr cam prea gras, într-o salopetă de șofer, stătea la o masă și arăta unor băieți, vorbind tare, cum se mănuieste o grenadă.

De la masa din colț se ridică Stepan Boiarchin. Toată partea de jos a feței lui uscate și bolnăvicioase era albă de săpuneală.

— Aha, s-a întors haimanaua? — strigă el aspru, dar vădit bucuros. Ia poftim încoace! Ce-ai zăbovit atâta?

— Treburii... răspunse Hahai.

— Cunosc eu treburile tale! Se vede că nu ți-a dat drumul Csiutca?

Hahai se apropie de masă și zise:

— Am adus cu mine un tovarăș... și întorcându-și capul: Vino-ncoace, Costea.

— Cine ești? întrebă Boiarchin.

Încurcat, Costea începu să-și povestească viața. Partizanii se adunară în jurul mesei. Stepan Boiarchin întrebă iar:

— Niscaiva documente ai?

— E-e-e! — făcu Serga, trăgănat. Ce fel de documente poate să aibă la el?

— Cum? De ce să n-am? și Costea îi aruncă o căutătură mânioasă. Am la mine toate documentele.

— Ce fel de documente?

— De tot felul. Am carnetul de comsomolist, am...

— Arată-le!

Costea aruncă o privire stingherită spre partizani.

— Le-ai pierdut, hai? râse Boiarchin, în batjocură.

— Ei, dacă-i așa, atunci bine! se hotărî Costea. Și dându-și la o parte poalele cojocului, își ridică tunică și începu să-și descheie pantalonii

Boiarchin zâmbi:

— Apoi, ăsta-i loc de păstrat documentele?

— Unde vrei să le ascund?

— Mamă, mamă! strigă Hahai și izbucni în hohote de ras, apucându-se de șolduri. Halal ascunzătoare!

În jurul lor toată lumea se porni să râdă.

— Ce tot nechezați? se supără Costea. Ce-ați găsit de râs? Poate că n-am avut alt loc mai de nădejde! Ptiu, fire-ar al dracului de nasture!

— Ei lasă, lasă, îl potoli Boiarchin, zâmbind mereu. Du-te lângă sobă de-ți încălzește mâinile. Ai să-ți scoți documentele mai târziu. Acum mă bărbieresc, vorbim noi după aceea. Du-te lângă sobă!

— Am înțeles! răspunse Costea tare și răspicat, așa cum era el deprins la militărie.

Serga și Costea se așezară lângă sobă. Peste puțin, se apropie de ei și Boiarchin. Scoțând un cărbune din vatră, își aprinse țigara și începu să cerceteze cu de-amănuntul documentele lui Costea.

— În regulă! făcu el drept încheiere. Dezbracă-te. În curând începe treaba. O să avem mult de lucru aici. Din toate părțile se adună oamenii în păduri. N-ai pușcă?

— N-am.

— Ai să-ți găsești! îl încurajă Boiarchin și repetă, pe gânduri: — Da, în curând începe treaba...

XVIII

În șopronul gol, Erofei Cuzmici își înjghebase un cazan de distilat rachiu. De acolo se auzeau, uruind într-una, zăcători, table și burlane. De trei zile, în toată casa stăruia un miros tare și îmbătător de tescovină. Mirosul acesta îi

făcea rău Alevtinei Vasilievna și de aceea o trimitea din când în când pe Marica să întrebe dacă lucrurile merg bine și dacă se termină curând.

Erofei Cuzmici, care de obicei nici nu-i răspundea noră-sii de astă dată o întrebă:

— Și... pierde-vară acela, e acasă?

— Unde vrei să fie?

— Trimite-l la mine.

Loznevoi se înfățișă înaintea gazdei, palid și tulburat. De când rămăsese singur, fără Costea, stătea toată ziua în odaie, după, cuptor, ca un bursuc în vizuina lui. Vârându-și pe ușa întredeschisă nasul lui subțire, căzut în jos și bărbuța ascuțită, tătarască întrebă scurt:

— M-ai chemat Erofei Cuzmici.

— Vino-ncoace!

Loznevoi intră încet în șopron. Erofei Casnici își înălță capul de după o zăcătoare:

— N-ai plecat?

— Unde să plec, Erofei Cuzmici?

— Dar celălalt unde-a plecat?

— Undeva, în pădure.

— Trebuia să pleci și tu cu el! De ce să stai aici de pomană?

— Nu pot, răspunse Loznevoi, căutând să se stăpânească. Dar buzele îi tremurau. Sunt încă șubred. Și pe urmă, ce fel de partizani sunt ăștia? Când te gândești ce armată am avut și a fost zdrobită! Ce pot să facă partizanii? Acuși vine iarna... Și când s-o porni frigul, o șterg carencotro... Acum, tot una-i: ori te ia dracul în pădure, ori aici!

— Aha, dumnealui i-e tot una! și Erofei Cuzmici se ridică în picioare, rezemându-se de zăcătoare. Dar mie? Îți dai tu seama, cu căpățâna ta, în ce bucluc mă bagi dacă rămâi aici? Pe tine te spânzură pentru că ești bolșevic...

— Eu nu-s bolșevic! se apără Loznevoi.

— Cu toate astea, ai fost cu ei! E același lucru. Dar eu, ce amestec am în toata astea?

Erofei Cuzmici înțelegea bine că dacă Loznevoi nu plecase odată cu Costea, n-o să mai plece deloc și, prin urmare, o să rămână în puterea lui. Acum putea face din el ce poftea, putea să-i vorbească oricum. De aceea repetă, aspru și răspicat:

— Pleacă și tu. Asta-i!

Loznevoi simți că-i tremură umerii. Căzu în genunchi în fața stăpânului, agățându-i-se cu mâinile de poala cojocului:

— Erofei Cuzmici! Drăguțule! Nu mă nenoroci! Nu mă alunga, na mă alunga! Unde să mă duc?...

— Stai, mă! Ce te-a apucat?... Lasă-mă!

— Nu mă goni... se ruga Loznevoi, tremurând din tot trupul.

— Ridică-te, hai, ridică-te când îți spun! Și Erofei Cuzmici se așeză pe o stivă de lemne. Ce să mă fac eu cu tine, hai? Că e primejdios, al dracului de primejdios!...

— Poate...

— Ce „poate”! îi tăie vorba Erofei Cuzmici. Neamțul nu stă să aleagă: ești bolșevic — un glonte în cap. Ai ascuns un bolșevic — la fel...

Loznevoi tăcea, plecându-se gârbovit în fața stăpânului.

— Uite ce-i, zise până la urmă Erofei Cuzmici, mai îmbunat. Fie ce-o fi, am să pun o vorbă bună pentru tine în fața obștii. Am să le spun oamenilor așa: „Iaca, țin la mine un om, un comandant militar...” Poate că nu m-or denunța. Poate ne-o feri Dumnezeu. Iar tu, de azi înainte mi-ești nepot. Ai înțeles? Ba încă și surd, și mut. Ai să poți?

— Pot, răspunse Loznevoi, abia mișcându-și buzele.

— Surd și mut! De mic copil. Bagă de seamă! repetă Erofei Cuzmici, ridicându-se de pe stiva de lemne. De azi încolo, să n-aud o vorbuliță din gura ta! Ne-am înțeles: ai să muncești și ai să trăiești. Ca un nepot ce-mi ești! Și Erofei măsură cu ochii trupul înalt și uscat al lui Loznevoi, cântărindu-l parcă: oare o să iasă din el un muncitor acătării? Și acum, apucă-te și cară tescovina împreună cu

Marica. E timpul s-o distilăm. Om mai distila, și-om mai trage și la măsca un pic. Vrei să guști?

— N-ar strica...

— Nă, nă! se supără Erofei Cuzmici. Ai uitat? Surd și mut!... Ei, acum vrei să bei? strigă el, așa cum strigi la urechea unui surd și, ridicându-și barba, își pocni două bobârnace peste beregată.

Loznevoi încuviință cu capul.

— Așa, băiete! Și cizmele, cizmele măi; scoate-le! strigă Erofei Cuzmici din nou. Scoate-le! Le murdărești de tescovină! Pune-ți opinci! Opinci! Și-și învârti mâna în jurul piciorului, ca și cum ar lega nojițele unei opinci. Ai înțeles?

Loznevoi încuviință din cap, cu totul buimăcit.

— Bine, o să mergă treaba, încheie Erofei Cuzmici. Acum du-te!

...Spre seară, distileria lui Erofei Cuzmici începu să funcționeze din plin. Sub cazanul de tablă așezat pe pietre, focul duduia cumplit. Cazanul era legat printr-o țeava cu două coturi de o zăcătoare de vreo douăsprezece găleți, a cărei parte de deasupra, găurită, fusese astupată cu bucățele de aluat și de cârpă. În zăcătoare se auzea cum fierbe tescovina, iar de sub aluat țâșneau, ici și colo, șuvițe subțiri de aburi amețitori. De la zăcătoare pornea altă țeava, care dădea într-un butoiăș gol, așezat pe un buștean. Venea apoi vasul de răcit, înjghebat dintr-un butoi de lemn, iar din fundul vasului ieșea un tubușor, prin care se scurgea într-o sticlă, printr-o cârpă, un lichid albicios, cu miros tare și îmbătător. Și toată mașinăria aceea uruia, clocotea și sărea în sus. În apropierea ei, era fum și zăduf, și te trăsnea tăria de tescovină.

Loznevoi întetea focul cu un băț, fără să scoată un cuvânt Marica astupa cu aluat proaspăt găurile prin care țâșnea aburul din zăcătoare. Era încă nedumerită de împotrivirea lui Loznevoi de a-l urma pe Costea la partizani și nu putea să-l înțeleagă. Toată ziua încercase să-i vorbească despre asta, dar nu izbutise. Chiar și acum,

acolo lângă cazan, aduse vorba de câteva ori. Loznevoi însă tăcea cu încăpățănare, aruncând priviri speriate spre ușă.

— Bine, dar de ce taci? îl întrebă din nou Marica. Nu cumva ai amuțit?

Loznevoi întoarse spre ea fața luminată de flăcări. Răspunse în șoaptă:

— Ce-aș mai avea de spus acum?

— De ce n-ai plecat?

— Eh, Marica! și Loznevoi aruncă bățul în foc. Tu nu ști ce mă apasă pe suflet! S-a sfârșit cu viața mea și mi-e groază. Stau aici, în fața cazanului, și mi se pare că-s în fundul iadului...

— Mai bine-ai pleca, îl sfătui Marica. Nici mie nu mi-e drag să stau în casa asta. Iar dumneata ești cu totul străin. De ce n-ai plecat?

— N-am putut să plec...

— Dar de ce?

— N-am putut. Sunt fără putere față de mine însumi...

Ușa scârțâi. Erofei Cuzmici intră, purtând pe el un cojoc larg și roșcat, tare ca o scoarță și o ușancă din blană cenușie de câine. Încă de la ușă băgă de seamă că din tubușorul de scurgere țâșnea o șuviță de abur.

— Hei, voi de colo! și se repezi spre cazan. Ce pașteți aici, mă rog? Și tu, momâie ce ești! Stinge focul! Stinge-l, cât te văd!

Înfricoșat de moarte, Loznevoi începu să scoată de sub cazan tăciunii aprinși, împrăștiindu-i împrejur. Tot șopronul se umplu de fum.

— Eh, e destul să vă lase omul o clipă de capul vostru! se frământa stăpânul. Era să mi-o faceți bună!

— Dar ce s-a întâmplat? întrebă Marica

— Apoi, nu vezi? De ce ați lăsat atâta abur? Cât ai întoarce, capul, putea ori să intre tescovina în sticle, ori să zboare dracului tot burlanul! Ar trebui să pricepi atâta lucru!

Clocotele din zăcătoare se mai potoliră. După ce se liniști, Erofei Cuzmici așeză sub tubușorul cu cârpă altă sticlă, goală, iar pe cea plină o ridică în dreptul ochilor.

— O fi bun?...

Așezându-se cu sticla în mână pe stiva de lemne, scoase din buzunarul cojocului o ceașcă de ceai împodobită cu floricele și o ceapă. Turnă rachiul în ceașcă, până sus, și apropie de el o surcică aprinsă. Deasupra ceștii pâlpoi o flacăra albăstruie, jucând vesel pe fața băuturii.

— Nu-i rău. Merge!

Ridicând ceașca, se uită la Loznevoi care stătea alături de el și-și ștergea degetele arse de foc cu poala hainei lui zdrențăroase. Și pe chipul lui Erofei Cuzmici, luminat de văpăile flăcării, se așternu o desăvârșită mulțumire de sine.

— Ei, — zise el, — să fim sănătoși!

Fără grabă, sorbi ceașca până la fund și, dregându-și glasul, o așeză jos la picioarele lui. Mușcă apoi din ceapă și o vârî la loc în buzunar.

— Vezi tu, așa-i viața omului, — urmă el nehotărât. Trăiești și nu știi ce-i înaintea ta! Ce te așteaptă mâine?... Asta-i întrebarea. Greu o duce omul pe pământ! Hei, tu... bea și tu, băiete!

Loznevoi se ameți repede. Când Erofei Cuzmici se întoarse în casă, el se așeză pe lemne, se uită cu o privire aiurită în jurul lui și, îmbărbătat de băutură, o strigă pe Marica:

— Lasă acolo... Vino-ncoace.

Marica se așeză lângă el.

— Mă întrebi de ce n-am plecat, nu-i așa? Ei, uite, o să-ți spun! O să-ți spun tot! Acum, mi-e tot una. O să-ți spun tot! Tot! Loznevoi era din ce în ce mai amețit. N-am putut să plec din casa asta. N-am putut! N-am fost în stare să mai fac nimic cu mine! Înțelegeți?

— Și de ce n-ai putut?

Loznevoi o apucă de mâini, o trase către el și zise răsuflând greu:

— N-am putut!... N-am putut să mă despart de tine!

Marica își smulse mâinile dintr-ale lui.

— N-am putut! strigă, Loznevoi. Nu pot să trăiesc fără tine!

Femeia se ridică:

— Ești beat!

Simțea că-i ard obrazii. În câteva clipe, îi trecu prin minte tot ce se întâmplase în vremea din urmă. Își aminti de ziua în care Loznevoi venise acolo împreună cu Andrei: cum o urmărise cu ochii prin toată casa, cum intrase în vorbă cu ea, pe drum. Apoi, mai târziu, cum zăcuse culcat pe cerdac și cum șovăise mult până să-i răspundă unde e Andrei... „M-a mințit” îi fulgeră deodată prin minte. „M-a mințit ticălosul!” Pieptul i se cutremură de o mânie clocotitoare, dar în același timp și de o bucurie sălbatică. Plezni o bucată de aluat peste zăcătoare.

— N-ai de gând să pleci? îl întrebă ea. Nu vrei?

— Nu vreau, îi răspunse Loznevoi abia șoptit.

— Atunci, plec eu! strigă Marica în gura mare. Ticălos ce ești! Ticălos!

Stiva de lemne se risipi sub Loznevoi.

— De ce-s ticălos?

— Știi bine de ce, păduche spurcat ce ești!

— Marica, suflețelul meu, nu pleca!

Drept răspuns, Marica trânti ușa șopronului.

Câteva clipe, rămase pe cerdac. Toată Olhovca, toată lumea era învăluită în noaptea de toamnă adâncă, fără stele, care strivea sub povara ei întreg pământul. De jur împrejur era tăcere; de nicăieri nu răzbătea nici cel mai mic semn de viață. Dar inima Maricăi bătea cu bucurie, adânc, năvalnic.

La miezul nopții plecă la mamă-sa.

A doua zi dimineața sosiră nemții.

Oamenii din Olhovca i-au zărit de cum au început să urce dealul spre sat. Aveau un fel de cai mari, cu cozile scurte, de culoarea mohorâtă a lutului, care călcau rar, trăgând abătuți căruțele militare grele. De cu noapte se stârnise iarăși vreme rea. Hitleriștii, — unii în căruțe, cu capul vârât între umeri, alții pe jos, alunecând prin noroi — stăteau cu obrazul întors din pricina vântului înghețat care-i pătrundea până la oase și se uitau din când în când la pata aceea, abia deslușită pe cerul mohorât, care nu semăna deloc cu soarele.

Toți oamenii se dosiră în grabă prin case. Hitleriștii erau nespus de mirați de liniștea ciudată a satului. Deodată, se auzi un lătrat furios și un cățeluș roșcat sări dintr-o poartă în calea convoiului. Un neamț înalt, înfășurat într-o manta plină de noroi, se întoarse și-i dădu un picior, aruncându-l cât colo din fața căruței lui. Cățelușul se rostogoli într-o băltoacă dar, fără să se scuture măcar, sări din nou în picioare și se năpusti, lătrând furios, spre cai. În clipa aceea, ca și cum ar fi fost înțeleși, de prin toate curțile începură să sară toți câinii. Și nu erau puțini în Olhovca! Și se porniră să latre și să urle asurzitor, toți laolaltă. Înaintând către mijlocul satului, nemții îi loveau cu cizmele, îi zvârleau de lângă trăsuri și din fața cailor și-i șfichiuiu cu biciuștile. Dar câinii nu se lăsau. Alergau ca turbați în jurul convoiului, lătrând și schelălăind. Ținându-și răsuflarea, oamenii se uitau pe furiș de la ferestre de-a lungul drumului pe care treceau nemții și se gândeau cu neliniște: „Ei, nu-i semn bun când latră câinii cu atâta nverșunare...”

Hitleriștii se opriră în mijlocul satului, în piața cea mică, și traseră la administrația colhozului. Paznica Agheevna, care fugise de-acolo în grabă, povestea cum nemții, înfrigurați de drum, aduseseră în casă sticle cu rachiu și tot felul de cutii cu conserve și cum, vorbind într-una, se și apucaseră imediat să înfulece. Tot satul începu să se

îngrijoreze de soarta lui Iaşa Cudriavâi, care rămăsese singur cu nemţii.

Dar anume ce s-a petrecut acolo, n-a aflat nimeni, niciodată. Peste un ceas, Iaşa Cudriavâi o zbughi pe uşă numai în cămaşă, urlând de moarte. Obrazul şi pletele îi erau unse cu smoală. (Chiar înainte de venirea nemţilor, Iaşa îşi topise smoală pentru figurinele lui). Clătinându-se şi plângând cu sughiţuri, Iaşa se depărta în goană de administraţie şi se făcu nevăzut pe cea dintâi ulicioară. Femeile îl găsiră în spatele grădinilor de zarzavat, ghemuit printre frunze zdrenţuite de brustur, şi-l aduseră acasă la Macariha.

Acolo, Iaşa îşi pierdu cârlionţii.

Macariha îl rase pe cap cu mâna ei: îl rase îndelung şi cu neîndemânare. Strângându-i capul la piept ca să nu mişte, îl nimerea cu pământul când pe gât, când în ureche, ori îl săpunea prea mult la ceafă. În jurul Macarihăi stăteau celelalte femei, tăcute, proptindu-şi îndurerate bărbiile în palme. Numai când Macariha îl tăia, începeau să strige:

— Ei, mai încet, tul

— Ai să-l ciopârţeşti, săracul!

Ras pe cap, Iaşa era de nerecunoscut. Stătea lângă masă şi-şi sucea în toate părţile, nesigur, ca după o boală lungă şi grea, capuşorul lui galben, urât şi turtit ca dovlecii cei nenorociţi care cresc printre parii gardurilor. Pe tigva lui, care părea acoperită, în loc de piele, cu un strat subţire de lac, neregularităţile ieşeau acum la iveală mai limpede ca oricând. Iar pe obraz, zbârciturile care-i dădeau înfăţişarea aceea chinuită, se adânciseră parcă. Arăta acum mai bătrân şi mai slut decât înainte.

— *Topitoc*, neamţul... zise Iaşa. Se *tistrează*...

Speriate de tot ce se întâmplase, femeile oftau în tăcere, iar Macariha, aşezându-se lângă Iaşa, îmbrăţişa şi căuta să-l îmbărbăteze.

— Nu te supăra, Iaşenca, nu te amari, îl mângâia, printre lacrimi. Lasă drăguţule, lasă, or să treacă toate...

Aducându-și aminte că, încurajat în glumă de oameni, Iașa se hotărâse să se însoare cu învățătoarea Nina Dmitrievna și se lăuda la toată lumea că fata îl iubește, Macariha adăugă, aproape serios:

— Lasă, că acuși ai să te-nsori. Se întoarce Nina Dmitrievna și te însori. Nu mai fi necăjit, drăguțule...

Iașa păli deodată:

— *Oclinta!* strigă el, speriat, *tă-mi oclinta!*

I se aduse o oglindă. Iașa își aruncă numai odată ochii în luciul ei. Apoi, încrâncenându-se de durere, își plimbă multă vreme privirea asupra femeilor, ca și cum le-ar fi spus: „De ce mi-ați făcut asta? De ce m-ați slujit la cap? Acum nu mai am cârlionți și Nina Dmitrievna n-o să mă mai iubească.” Câteva femei izbucniră în plâns, fără să se poată stăpâni. Iar Iașa căzu gemând, cu pieptul pe masă și începu s-o zgârie cu unghiile.

— Doamnei oftă Macariha.

Deodată Iașa amuți, apoi se ridică în picioare și toate femeile văzură că ochii lui mari, totdeauna atât de blânzi, erau acum plini de întuneric și de mânie. Își strânse pumnii și urlă, clocotind de ură:

— *Mă tuc! Mă tuc!* și se repezi afară.

Puțin după aceea, din mijlocul satului se auziră țipete și focuri de pușcă. Stăpânindu-și frica, femeile alergară într-acolo în urma Macarihăi.

Din casa colhozului se auzeau glasuri tari, metalice. Lângă cerdac, sprijinindu-se cu umărul de stâlpul cioplit de la intrare, stătea Erofei Cuzmici. Era îmbrăcat într-un cojoc vechi, descheiat, și ușanca îi căzuse pe-o parte. Când își lăsa ochii în jos, când îi ridica în sus. În fața lui zăcea ghem Iașa Cudriavâi, mic și firav ca un băiețandru. Părea că ascultă ceva, cu urechea lipită de pământ, iar cu mâna stângă zgâria țărâna. Printre buzele întredeschise sângele curgea în spume. Lângă el, în noroi, era aruncat un topor subțire de dulgher.

Când oamenii din sat începură să se adune lângă cerdac fără să înțeleagă încă ce se întâmplase, ieșiră din casă și câțiva hitleriști. Unul dintre ei, înalt și slab, cu un cap mic de șarpe, își îndreptă „pince-nez”-ul pe nas, se aplecă peste Iașa, îi apucă mâna stângă și i-o ținu o vreme într-a lui: îi cerceta pulsul. Apoi pipăi cu degetele lungi craniul lui Iașa, stropit cu noroi, și porunci ceva.

Nemții ridicară mortul și-l duseră în casă;

Erofei Cuzmici se dezlipi de stâlp și zise stingherit:

— Ce să vă spun, muierilor! Mă duceam spre cuscră-mea Anfisa, când de colea, din uliță, mă pomenesc că-mi iese înaintea Iașa. Cum l-am văzut, am încremenit! Alerga încoace ca un turbat, nu alta, și făcea spume la gură de gândeai că fierbe! Iar în mână ținea toporișca asta... Ei, — m-am gândit, — să știi că intră la dâșii! Cine știe ce poznă ar fi făcut, iar noi am fi plătit cu toții pentru el, nerodul! Să ferească dumnezeu în ce bucluc ne-ar fi băgat! Din pricina lui, ne-ar fi curățat pe toții. Cine știe ce ș-ar fi putut întâmpla...

— N-o mai lungi atâta, cuscre! făcu Macariha întunecată.

— Și atunci, i-am tăiat drumul, urmă Erofei Cuzmici. Îmi ziceam, în gândul meu: să-l opresc, nerodul... Dar el, sare la mine cu toporul. Numai cât mă gândesc și mă prinde groaza! Nici nu știu cum am scăpat. S-a repezit, dar nici n-a ajuns bine pe cerdac, că ei... Curat nerod, singur și-a făcut-o! Apoi, arătând cu capul spre topor: Al cui o fi? De la cine l-o fi luat? Mai bine l-ați ridica de-aici...!

Lumea tăcea, așa cum tăcuse tot timpul cât vorbise Erofei Cuzmici. Toporul rămase jos, în noroi.

Atunci se ivi pe cerdac alt neamț — unul înalt, umflat, cu cizmele galbene bătute-n ținte și-n potcoave. Era numai în tunică și cu capul gol. Deasupra frunții late, vântul îi flutura ușor un moț ca o creastă de cocoș. Împreunându-și mâinile la spate și depărtându-și picioarele, își ridică fața buhăită,

roșie de vânt și de băutură. Timp de aproape un minut rămase așa, nemișcat, și nu puteai să știi unde se uită, atât de goală era privirea ochilor lui spălăciți.

— *Eu est' comandant!* — vorbi el deodată cu glas tunător, fără să se clintească din loc. *Foi ascultat ordin al meu! Nu freii ascultat, — împușcat! Ordin al meu, est'ordin de la ghermanschi armat. Înțeleș, da?*

Nimeni nu-i răspunse. De altfel, se vedea bine că neamțul nici n-avea nevoie de răspuns. Sunând din potcoave, Kweiss făcu un pas înainte, coborî o treaptă și, înfigându-și degetul în pieptul lui Erofei Cuzmici, se adresă mulțimii:

— *Asta est' om de la foi, da?*

— De-al nostru, răspunse moș Silanti, după o scurtă tăcere.

— *Pun om, da? Cunoașteți la el, da?*

— Cunoaștem. De bun, a fost el bun, dar cum o mai fi, cine să-l știe? — se încumetă iarăși moșneagul.

— *Forba forbit acas'!* bombăni Kweiss supărat, scuturându-și creasta de păr. *Acum est' treabă! Propun ales...* și-și înfipse iarăși degetul în pieptul lui Erofei Cuzmici. *Cum nume al tău de la familie?*

Erofei Cuzmici se trase speriat îndărăt spre mulțime:

— Nu-mi trebuie! N-am nevoie de asta!

— *Cum nume de la familie?* repetă Kweiss, tăios.

— Lopuhov.

— *Propun ales tomnul Lopuhoff starost de la foi, încheie comandantul. Cine est' contra? Nimeni contra? Asta tot!. Plecat tot! Schnell!*

Mulțimea se risipi cu încetul în toate părțile.

Numai Erofei Cuzmici rămase singur lângă cerdac „Dracu' m-a pus să-l opresc pe Iașa! se gândea el, amărât. Asta e ca și cum mi-ași fi arătat credința față de nemți... Ei, acuma cată de te descurcă dacă poți, Erofei!”

XX

Fără să se grăbească, comandantul Kweiss așază pe marginea mesei un pahar negru de bachelită, din cele care se înșurubează în gâtul sticlei, și îl umple cu vin alb dintr-o sticlă înaltă cu etichetă multicoloră. Aruncând o privire scurtă spre Erofei Cuzmici, îi porunci:

— *Bei, tu! Asta snaps!*

Erofei Cuzmici își apăsă căciula pe piept.

— Mulțumesc...

— *Tu est' starost, îl lămuri Kweiss, cu un glas care încerca să fie plăcut. Tu trebui ascultat comandant german. Ce eu spun, est' ordin de la ghermanschi armat'! Tu trebui executat întocmai ordin al meu.*

„Dracu' m-a adus încoace? se gândea Erofei Cuzmici, abătut. Pe vremuri de astea trebuia să mă fac mititel undeva, într-o gaură de șarpe!...” Ridică încet paharul temându-se să nu-l verse, bău și-și șterse fără grabă mustățile.

— Nu-i rău. Dar e mai slab ca al nostru.

— *Tu est' starost, continua să-l dăscălească Kweiss. Tu trebui ascultat comandant german. Tu trebui respuns la tot ce întrebat la tine comandant german. Înțeles, da?*

— Da, le înțeleg eu pe toate...

Kweiss se munci câțva timp, în tăcere, cu o cutie de conserve, iar Erofei Cuzmici îl cerceta cu luare aminte, fără să poată pricepe ce mănâncă neamțul. „Poate că-s poame de-ale lor ori poate să-s gulii? Dacă-s gulii, o să i se facă gust de carne”... Aruncând furculița în cutie, Kweiss se lăsă pe spate în fotoliul greu de lemn, ațintindu-și privirea asupra starostelui.

— *Unde est' la foi bolșevic?*

În picioare în fața mesei, Erofei Cuzmici se îndreptă.

— Bolșevici n-avem în sat, — declară el, hotărât. Nici n-au fost mulți. Pe unii i-a luat la armată, alții au fugit

singuri. Președintele sovietului sătesc a plecat demult, iar cel al colhozului a luat-o din loc și el, cel din urmă.

— *Ce est' asta, „luat din loc”?*

— Ei, adică a plecat, s-a dus...

— *Unde el plecat?*

— Într-acolo, spre Moscova

— *O, Moskau! Și Kweiss își dădu ochii peste cap. Germanschi armat ajunge schnell la Moskau a fostru! O, asta mare oraș. Și iar se întoarce către staroste: — El plecat la Moskau? Tu trebui spus la mine exact!*

— Cum să nu! Spun întocmai. L-am văzut cu ochii mei când pleca. Muierile s-au întors acasă, dar el s-a dus mai departe. Am trăit o vreme fără nicio conducere...

Se vedea bine că informațiile starostelui nu-l mulțumeau pe Kweiss. Își suci cu neastâmpăr în fotoliu trupul puhav, strânse din fălci și începu să-și umple pipa cu tutun. După ce și-o aprinse, ținu câțva timp chibritul deasupra mesei, privindu-l cum se stinge cu încetul.

— Dar cine pus foc la grâu?

— De unde să știu eu? Era noapte...

— Pfui, noapte! *făcu Kweiss, pufăind și învăluindu-se în fum ca într-un nor. Trebuie știut. Tu starost. Tu trebui spus comandant german cine pus foc la grâu. Înțeles, da?*

— Așa o fi... Numai că, de unde pot eu să știu? Kweiss bătu cu pumnul în masă:

— *Tu trebui știut! Noi vrem știut!*

Se ridică în picioare și zise, cu alt ton:

— *Ordin întei de la mine. Ascultat!*

— Ascult.

Ieșind de la comandatură, Erofei Cuzmici porni prin sat să facă cunoscut tuturor cel dintâi ordin al lui Kweiss: imediat, toți câinii din sat să fie spânzurați de porțile caselor. În caz de neascultare, nu era prevăzută decât o singură pedeapsă: stăpânul va fi spânzurat și el de poartă, alături de câine... La început, oamenii din Olhovca rămaseră o vreme buimăciți. Dar curând după aceea, tot

satul răsuna de urletele, de lătratul și de schelălăitul câinilor.

Erofei Cuzmici se întoarse acasă posomorât. Cum deschise poarta, de sub cerdac îi ieși înaintea Cernea dulăul. Credinciosul paznic se uită la stăpân fără să se clikească din loc, dădu de câteva ori din coadă — și deodată, îndoindu-și spinarea și aruncând priviri piezișe, se repezi sub hambar. „Te pomenești că-și simte moartea? se miră Erofei Cuzmici. O javră ca asta, și uite: vrea și ea să trăiască!” Și peste obrazul îmblânzit al lui Erofei Cuzmici trecu parcă o umbră.

În ușa șopronului se arătă Loznevoi, îmbrăcat într-un suman, încins cu o curea, cu opinci în picioare și cu o căciulă veche pe cap. După porunca stăpânului, curăța de dimineață șopronul de murdărie și gunoi.

— Ai isprăvit? strigă la el Erofei Cuzmici.

— Mai am puțin...

— Nă-nă! se răsti la el Erofei Cuzmici. Iar crâcnești? Iar ai uitat? Ia vezi! Doar știi că mi-am pus capul pentru tine! Haide, termină cât te vâd!

Alevtina Vasilievna tăcea și trântea cu zgomot farfuriile, dar Erofei Cuzmici nu putea să mănânce. Fără să-și scoată cojocul și căciula, se așeză lângă masă.

— Ce-i cu tine? Ce ai? îl întrebă nevasta

— Am, că nu-mi primește sufletul mâncarea, asta am! Tu toate vrei să le știi din fir-a-păr! Te agăți de om, Dumnezeu să mă ierte, ea scaiul!

— Nici n-ai ajuns bine staroste și ți-a și pierit pofta de mâncare?

— Nu mă mai toca și tu la cap!

Vasiatca ședea cu o carte lângă fereastră, trăgând din când în când cu coada ochiului la tată-său.

— Lasă cartea! strigă la el Erofei Cuzmici. Avem treabă.

— Ce treabă, tătucă?

— Să-l spânzurăm pe Cernea.

— Pe Cernea? strigă Vasiatca. Și pentru ce?

— Du-te de-l întreabă...

— Pe cine, tătucă?

— Pe comandant, pe cine altul? Alevtina Vasilevna se sperie de-a binelea:

— Ce vorbești, omule? Ești în toate mințile?

— Dar ce, n-auzi cum latră câinii în tot satul de parcă-s turbați? Și Erofei Cuzmici arată cu capul spre fereastră. Haide! Trebuie să ne grăbim.

Vasiatca sări în sus, izbucni în plâns, și se repezi spre ușă:

— Nu-l dau pe Cernea! Nu-l dau!

— Vasili strigă Erofei Cuzmici, ridicându-se. Vrei poate să mă vezi pe mine spânzurat de poartă în locul lui Cernea? Asta vrei?

— Nu, nu-l dau! țipă Vasiatca, plângând și mai amarnic.

Fug cu el, asta fac! Să mă caute comandantul tău... neamț afurisit!

— Vasili! Ți s-a făcut de curea? Ce tot îndrugi acolo? Și Erofei Cuzmici se repezi spre ușă și apucă băiatul de moț. Știi tu, mucos parșiv ce ești, ce pățesc eu pentru asta? Știi? Știi?

— Lasă-mă! urlă de durere Vasiatca. Pe Cernea, încă de mic l-am... de când era un cățeluș... Cernea! suspină el, căzând grămadă peste prag. Cerniușca, drăguțele!...

Erofei Cuzmici îl îmbrânci cu piciorul și ieși, trântind ușa atât de tare, de se cutremură toată casa. Văzându-și stăpânul, Cernea se repezi schelălăind de lângă prispă și sări peste gard în grădina de zarzavat.

A trebuit să-l cheme în ajutor pe Loznevoi. Loznevoi făcu un laț dintr-o frânghie subțire, se duse în grădină și, mângâind dulăul, îi aruncă lațul de gât. Simțind frânghia, Cernea se aruncă la o parte și începu să horcăie, sărind în două labe. Loznevoi smuci capătul lațului și trânti câinele la pământ

— Trage-l încoace! porunci Erofei Cuzmici de după gard. Nu-l slăbi! Nu-i lăsa timp să răsufle! Ci trage-l odată, mână-

strâmbă ce ești, lua-te-ar dracu'!

Și Loznevoi începu să-l târască pe Cernea prin grădină. Cu ochii ieșiți din cap, cu limba scoasă, cu spume la gură, câinele se zbătea și se zvârcolea în noroi, se proptea din răspuțeri în labele de dinainte și se lipea cu burta de pământ

— Smucește! porunceă Erofei Cuzmici. Ridică-l de la pământ! Ce, te temi? Ce te scuturi și tremuri ca varga? Trage-l înapoi!

Loznevoi nu mai putu să rabde:

— Ajută-mă! — se rugă el.

— Nă, nă! Iar ai deschis pliscul? Dă-l înapoi!

Dar, după ce trecu capătul frânghiei pe după grinda de sus a porții, Erofei Cuzmici se întoarse cu spatele și, apucându-se cu mâna de piept icni:

— Nu pot... Spânzură-l tu!

După o clipă, întorcându-se spre poartă, Erofei Cuzmici îl văzu pe Cernea atârând în laț, abia mai mișcând din labe. Și în același timp îl zări și pe comandantul Kweiss: stătea pe dâmbul din fața casei, ținându-și mâinile încrucișate pe șalele lui grase. Se vede că ieșise să vadă cum execută satul cel dintâi ordin al său. Alături de Kweiss stătea un soldat neamț cu automatul la piept, iar de cealaltă parte Efim Cerniavchin — fără bărbuță și îmbrăcat cu haină nouă. Cerniavchin îi spunea ceva comandantului, făcându-i semn cu capul spre gospodăria lui Lopuhov: pesemne că-i arăta unde locuiește starostele.

— Vino la noi! făcu Erofei Cuzmici, întorcându-se către Loznevoi.

Dar Loznevoi, buimăcit nu se putea urni din loc. În timp ce se gândea spre care colț al curții s-o ia la sănătoasa, Kweiss, însoțit de soldatul său, se apropia de poarta pe care stăpânul i-o deschidea în cale și acum călca greoi prin noroiul drumului în care rămăneau întipărite urmele tălpilor lui bătute-n ținte.

— *Starost știut reglement!* — făcu el vesel, încântat că starostele ales de el executase atât de repede primul său ordin, dând prin aceasta un bun exemplu satului întreg. *O, noi lucram fain cu așa starost! Pun. Foarte pun!*

Și, ca dovadă a relațiilor prietenești care se legau în clipa aceea între ei, Kweiss îl bătu pe Erofei Cuzmici pe umăr:

— *Gut, sterest! Harașo!*

— *Gut, gut,* — repeta Erofei Cuzmici zăpăcit simțind că Loznevoi e la spatele lui și căutând să-l dosească.

Dar Kweiss îl și descoperise.

— *Cine el est, asta?*

Erofei Cuzmici se trase un pas mai la o parte de lângă porțiță. Bucuros că Efim Cerniavchin se făcuse nevăzut după dâmb, el răspunse, căutând să pună în glas cât mai multă liniște și nepăsare:

— *Ăsta? Un nepot de-al meu. E mut.*

— *Ce est' „e mut”? Nu nepot? Nu al teu?* se încurcă Kweiss. *Al cui est'?* [\[12\]](#)

— *Al meu, al meu!* — răspunse Erofei Cuzmici repede, pălind. Zic numai că e mut.

— *Cum frei tu înțeleg? Al teu, ori nu al teu?*

— E mut! Mut! Erofei Cuzmici simțea că-i fuge pământul de sub picioare și căuta să arate, prin semne, că „nepotul” nu poate vorbi. Oar nu izbuti decât să-l zăpăcească și mai rău pe comandant.

Fără să înțeleagă până la urmă despre ce o vorba și crezând că starostele glumește cu el „rusește”. Îmblânzit fiind de băutură, Kweiss începu să râdă în hohote, făcând mare haz:

— *O starost, glumit! Gut, starost, gut!*

— *Gut, gut,* repetă și Erofei Cuzmici sârguitor, venindu-și puțin în fire.

Kweiss se uită la Cernea cu ochi de cunoscător: dulăul atârna, clătinându-se și întorcându-se încet cu burta spre apus. Arătând spre Loznevoi, comandantul întrebă:

— *El spânzurat, da?*

— El, el, desigur că el!

Loznevoi stătea nemișcat, stăpânindu-și cu greu tremurul.

— *Forte bine spânzurat!* — îl laudă Kweiss. *Eu vezut: schnell! El forte bine știe spânzurat!*

Înțelegând că primejdia trecuse pe-alături de el, Erofei Cuzmici propuse:

— Domnule comandant, nu poftiți în casă? Cu ce avem și noi, am fi bucuroși... Șnaps de-acela... știți, se găsește și pe aici... *gut șnap!*

— *O, șnapst* — repetă Kweiss și intră pe poartă.

Urcându-se pe cerdac, Erofei Cuzmici zări deasupra ușii săculețul în care atârnase tulpinița „crucii sfântului Petru”. Oftă, mormăi în barbă un crâmpei de rugăciune, apoi trecu pragul în tindă.

XXI

Până la amiază, toți câinii din sat fuseseră spânzurați.

În Olhovca, oamenii socoteau că dacă este câine în băătăură, apoi curtea e curte, iar dacă nu este, atunci nu-i decât o paragină părăsită.

Și deodată, dispăruseră toți câinii din sat.

Curțile amuțiseră. Noptile lungi de toamnă erau nesfârșite și pline de spaime. Oamenilor li se părea mereu ba că bate cineva La poartă, ba că umblă prin curte, intră în hambar sau se furizează în casă... Toți încercau aceeași impresie grea și dureroasă, de parcă spânzurându-și câinii, încetaseră de a mai fi stăpânii gospodăriilor lor, ai avutului și ai sorții lor.

...Casa administrației colhozului fusese ocupată de nemți pentru comandatură, iar cea de alături, a familiei Oreșchin care plecase, pentru locuință. Nemții tăiară din mijlocul satului câțiva mesteceni tineri și subțiri — și deodată păru

că lumina blândă și dulce a satului a scăzut. Veneticii făcură din mesteceni pari lungi și fără să-i curețe măcar de coajă, împrejmuiră cu ei amândouă casele: Din vârfurile subțiri împletiră un podeț până la ușa comandaturii, iar lângă podeț așezară un soldat cu automat, care stătea acolo ghemuit și nu mai știa cum să-și ferească obrazul de vântul ascuțit

Niciunul din oamenii Olhovcâi nu știa ce se petrece înăuntrul caselor ocupate de nemți. Toți erau îngrijorați de soarta lui Iașa Cudriavâi și căutau să ghicească ce se întâmplase cu el.

— Se vede că a murit, sărmanul...

— Dac-ar fi murit, ni l-ar fi dat să-l îngropăm.

— Poate că-l îngrijesc ei? Cică au cu dânșii un doftor...

A doua zi, comandantul Kweiss nu se arătă și nici măcar nu-l chemă la el pe Erofei Cuzmici: se simțea-rău după șnapsul rusesc, făcut în casă. La ușa comandaturii santinelele se schimbau mereu. Nemții roboteau tăcuți pe lângă căruțele lor, prin curțile pe unde se făcuseră stăpâni și pe lângă fântâni, dar mai ales cărau lemne în casă. Pe coșuri ieșea fum de dimineață și până seara. Oamenii se uitau spre casele ocupate de nemți și blestemau:

— Of, lua-i-ar dracu'!

— Măcar de ne-ar spune ce-au făcut cu Iașa...

Când comandantul Kweiss își mai veni în fire după beția aceea cruntă, doctorul Rede îl pofti în odaia lui. Era seară. Ferestrele erau astupate cu grijă cu hârtie neagră de camuflaj. Pe masă, printre borcanele de tot felul, ardeau flăcări firave, aprinse în farfurioare cu ulei rău mirositor.

— Iubite Kweiss, — zise doctorul Rede, — mâine plec.

— Așa de repede?

— Această călătorie cu dumneata, — urmă Rede îndreptându-și „pince-nez”-ul pe nas, — eu o socotesc, cu toate greutatele drumului, ca excepțional de fructuoasă pentru mine. Am reușit să-mi procur un material extrem de interesant pentru noua mea carte...

În starea de amețeală în care se găsea încă, Kweiss nu înțelegea tocmai bine ce-i spunea doctorul. Plimbându-și ochii spălăciți peste luminițele de pe masă, întrebă:

— Pentru carte?...

— Da, îl lămuri Rede. Doar pentru asta mi-am lăsat splendidul meu cabinet de lucru de la Strassburg și, în urma însărcinării primite de la profesorul Hirt, am plecat cu armata, să colectez un material cât mai bogat. În noua mea carte, demonstrez superioritatea rasei germane asupra tuturor celorlalte rase și în special asupra slavilor, care prin însăși natura lor sunt sortiți: parte să dispară în cel mai scurt timp, iar parte să ajungă sclavii noștri...

— Da, știu, — răspunse Kweiss. O să fie o carte extraordinară. Și ai putut găsi aici ceva interesant?

— Stai să-ți arăt iubite Kweiss.

Doctorul Rede deschise o valiză mare și Kweiss, aruncându-și ochii într-acolo, înmărmuri: valiza era plină cu cranii și cu oase omenești, încă proaspete și strălucitor de albe. Doctorul Rede alese dintre ele, cu grijă, un craniu mic și-l așeză pe masă între două luminițe.

— Nu prea înțeleg, bâlbâi Kweiss, neliniștit.

— E craniul celui Iacob Cudriavâi, — explică Rede, — vicepreședintele colhozului local, un bolșevic. O să ocupe un loc de cinste în muzeul asociației noastre pentru studiul eredității, la Strassburg.[\[13\]](#)

— Ăsta-i?... și Kweiss rămase cu gura căscată.

— E un reprezentant tipic al nației ruse, sortită degenerării, — urmă doctorul Rede. Observă te rog! — și atinse craniul cu degetul. Toată configurația craniului arată perfect de bine ce scăzut era nivelul intelectual al acestui reprezentant al nației rusei. În urma amestecului de sânge, semințiile slave au degenerat, s-au idiotizat mai bine zis și nu pot fi utilizate decât ca animale de muncă, iar cea mai mare parte dintre ele sunt pur și simplu primejdioase pentru noua societate pe care o creăm noi în Europa. Înțelegi?

— Înțeleg, se înclină Kweiss.

Ochii comandantului tot nu se limpeziseră bine. Se uita la masă și vedea un spațiu necuprins, peste care erau risipite mormane uriașe de fier, craniile fără număr, iar printre ele ardeau focuri, focuri...

XXII

A doua zi se petrecu în Olhovca un eveniment cum nu se mai pomenise de când lumea, nici chiar în vremurile cele mai vitrege ale vieții de veacuri a satului.

Erofei Cuzmici își avea ideile lui: „Cel mai bun lucru, își zicea, e să trăiești liniștit și nebăgat în seamă, cum trăiesc, bunăoară, liliecii. Parcă ei ce fac? Îndată ce se strică vremea, se culcă și amortesc; cum vine vremea bună, învie. Și nici vara nu ies să-și vadă de treburi decât noaptea. Așa o duc. Asta înseamnă că-s ai dracului de deșteptii”

Lui Erofei Cuzmici nu-i plăcuse de la început purtarea nemților: se încredințase până-n adâncul sufletului că într-adevăr erau cruzi și fără milă și că, atâta vreme cât vor rămâne în sat, te puteai aștepta din partea lor la orice ticăloșii. Cu toate că ajunsese staroste sub amenințarea lui Kweiss, Erofei Cuzmici se hotărâse, în gândul lui, să se dea la o parte, cu orice chip, de la îndatoririle slujbei sale. Folos, slujba asta nu putea să-i aducă. În schimb, foarte ușor putea să dea de bucluc Aflând că Costea plecase undeva în pădure, unde erau partizanii, Erofei Cuzmici își dădu cu socoteala că trebuie să fie cu ochii în patru: că dacă află partizanii că s-a pus cu tot dinadinsul în slujba nemților, apoi zile multe nu mai are de trăit! De aceea, se hotărî să nu se arate pe la comandatură fără să fie chemat anume, iar treburile pe care i-ar porunci nemții să le facă, dacă n-o fi chip să scape cumva de ele, apoi să le îndeplinească așa fel, încât tot satul să-și poată da seama că el, cu voia lui, n-a făcut niciun rău nimănui.

Când văzu că-l cheamă din nou la comandatură, își arată îndoiala față de cei de-acasă:

— Poate ca s-or fi pregătind să plece?...

— De i-ar duce dracu' mai repede de pe-aici! — oftă nevasta.

— Așteaptă puțin și o să-i ducă! — hotărî Vasiatca de după cuptor, cu aerul unui om care nu se îndoiește de spusele lui.

— La urma urmei, ce să facă ei aici? se socotea Erofei Cuzmici, luându-și jocul pe umeri. N-au ce face. Doar ei trebuie să lupte... Hm!... Se vede treaba că se gătesc de ducă... Da' unde mi-or fi mânușile? Eh, dacă pleacă, noroc bun! Avem mai puține angarale...

În piață, în fața administrației colhozului, erau câțiva mesteceni bătrâni, cu scoarța zgrunțuroasă și crăpată. Crengile lor lungi curgeau, ca niște șuvițe despletite, din vârfurile aplecate până aproape de pământ. Sub mesteceni, în jurul celor doi bolovani mari și roși de vreme, stăteau înfipite, încă din vremuri vechi, câteva bănci. Când n-aveau treabă, bătrânii colhoznici obișnuiau să se adune acolo. Desfăcându-și pungile cu tutun și pufăind din țigări, puneau la cale fără grabă treburile colhozului, treburile întregii Uniuni, ba chiar și treburile lumii întregi. Câteodată, când zăduful era prea mare în casă, tot acolo se țineau adunările colhozului și meetingurile. Iar primăvara și vara, când nu te rabdă inima să stai închis în club, ci te trage afară la aer — tot sub acești mesteceni îi plăcea să se plimbe, seara, tineretului din Olhovca. Și până-n miez de noapte nu mai conteneau cântecele de veselie, cântările de armonică și jocurile. Așa era locul acela: plin de voie bună și de fericire.

Tăind piața de-a curmezișul, Erofei Cuzmici își aruncă privirea asupra mestecenilor și rămase pironit locului: nemții se îmbulzeau pe sub copaci și-n mâinile lor sclipeau topoare. „Nu cumva vor să-i doboare și pe ei? se gândi el, infuriat. Mai bine să li se usuce mâinile, — Doamne iartă-

mă! Ce i-o fi apucat? Oricum, asta înseamnă că nici nu se gândesc s-o ia din loc...” Dar în aceeași clipă, văzând între doi mesteceni mai apropiați o bârnă groasă, Erofei Cuzmici înțelese că nemții nu veniseră acolo să taie copacii. Nu-și dădu seama dintr-odată ce rost putea să aibă bârna aceea, dar simți cum i se strânge inima, dureros. „Ce-or mai fi având de gând, blestemații?...” Și după ce rămase o clipă locului, nedumerit, își căută de drum uitându-se cu neliniște în jurul lui.

Din localul comandaturii îi ieși înainte Efim Cerniavchin. „M-a denunțat”! își zise Erofei Cuzmici și se opri, apucându-se cu mâna de un par de mesteacăn din gard. Simți o durere fierbinte străpungându-i pieptul. Cu mâinile în buzunarele pantalonilor și cu poalele hainei fâlfâind, Efim Cerniavchin trecu pe lângă santinelă fără să-i piесе, fără să-i arunce o privire măcar. Iar când ajunse lângă staroste, zise ridicându-și sprânceana neagră:

— Te duci înăuntru, Cuzmici? De altfel, te și așteaptă...

— Pe mine?... îngăimă Erofei și vorbele i se opriră în gât. Dar ce s-a întâmplat? Pentru ce?...

— Cum, nu știi? Du-te, că ai să afli...

Mult timp Erofei Cuzmici n-a fost în stare să nimerească ușa comandaturii. Ca să-i facă loc, santinela se trase la o parte spre stânga și Erofei Cuzmici făcu și el un pas tot într-acolo, ciocnindu-se cu soldatul. Atunci neamțul, încruntându-se, se trase spre dreapta. Erofei Cuzmici la fel. Se ciocniră așa de câteva ori, până ce, urlând furios, soldatul îl apucă de mânecă și-l împinse în tindă.

Kweiss îl întâmpină posomorât.

Comandantul stătea cu picioarele desfăcute, ca și cum s-ar fi pregătit de trântă și cu șoldurile grase, ca de muiere, sprijinite de masă. Trecând pragul, Erofei Cuzmici își scoase căciula și se aplecă. În aceeași clipă, Kweiss se smuci de lângă masă, scuturându-și moțul de păr ca o creastă de cocoș, și-l împunse în piept cu degetul arătător.

— *Tu est' starost!* începu el să strige și parcă lătra. *Tu trebuie spus la mine cine în zat a fostu pus foc la grâu. Tu trebuie forbit spus tot! Răspunde!*

Erofei Cuzmici oftă ușurat: „Slavă Domnului, nu-i vorba de trântorul meu! se gândi. Iar povestea cu grâul acela!”

— Da' de unde pot eu să știu, domnule comandant? — începu el cu glas jalnic și fața i se schimonosi, ca și cum ar fi fost gata să plângă. Dacă aș fi văzut zic și eu. Dar când s-a aprins grâul, eu eram acasă. Toți oamenii pot să pună mărturie...

— Ba tu trebuie știut! Iatră iarăși Kweiss.

— Nu, domnule comandant, faceți cu mine ce poftiți, dar dacă nu știu, nu știu. Și scutură din cap. Nu știu, și pe degeaba nu pot să arăt pe nimeni. Nu vreau să-mi iau pe suflet un păcat ca ăsta...

Kweiss se întoarse brusc pe călcâie și arătă cu degetul spre colțul odăii:

— El pus foc? Da?

Și abia atunci, întorcându-se unde-i arăta neamțul, Erofei Cuzmici înțelese ce se petrecuse în dimineața aceea. Îl văzu ghemuit lângă vatra sobei, neputincios, cu picioarele întinse, pe administratorul colhozului, pe Osip Mihailovici. Cămașa de culoare închisă îi era sfâșiată în bucăți, iar pe trup i se vedeau urme însângerate de lovituri. obrazul îi era jupuit și zgâriat, mustățile cărunte pline de sânge. Iar ochii, de sub sprâncenele stufoase, priveau cu o nemărginită durere, dar și cu ură scăpărătoare, abia stăpânită. „Efim Cerniavchin l-a pârat! înțelese Erofei Cuzmici și simți că înlemnește. Suflet cătrănit! Mână omul la moarte...” Și cu toate că Erofei Cuzmici era supărat pe Osip Mihailovici pentru vorbele pe care i le aruncase de față cu toată lumea atunci, în curtea colhozului, dându-și seama că pe administrator îl paște o primejdie ca aceea, răspunse cu hotărâre:

— Eu n-am văzut cum s-au petrecut lucrurile, și odată ce n-am văzut, cum aș, putea să spun? Zile multe nu mai am...

— *Asta est'?* *polșevic, da?* îl întrebă Kweiss.

— N-a fost niciodată bolșevic, domnule comandant, niciodată, răspunse și mai dârz Erofei Cuzmici. Asta pot s-o și jur. E drept că era cu trup și suflet pentru colhoz, dar dacă-i vorba de-a fost ori nu bolșevic, apoi n-a fost. Orice-ar fi, eu nu pot să-mi încarc sufletul cu păcat...

Osip Mihailovici își ridică ochii asupra lui și vorbi încet, mișcându-și cu greu mustățile pline de sânge:

— Iartă-mă, Cuzmici, înainte de a muri... Apoi, oftând din greu: Am greșit gândind rău despre tine... Și în ochii lui scânteile de cremene se stinseră o clipă.

Kweiss, care nu înțelegea ce spune administratorul, începu să strige:

— *Ce tu spus? Ce? Răspunde!*

Osip Mihailovici îl privi în tăcere, apoi zise tare și răspicat:

— Nu mai lătra, câine! Apoi arătă spre Erofei Cuzmici.

— El nu știe nimic. Și adăugă, mai liniștit: sunt bolșevic de multă vreme

— O! exclamă Kweiss triumfător, plimbându-și privirea asupra soldaților care stăteau lângă fereastră. *El recunoscut! El polșevic!...* Pe fața buhăită a comandantului, ochii mici păreau că se întind în sus ca două pete uleioase. Și, întorcându-se către soldații lui, începu să vorbească încet cu ei pe nemțește.

— Dar ce ți-a venit, Osip Mihailovici? Nu ești în toate mințile? întrebă Erofei Cuzmici, apropiindu-se de administratorul colhozului. De ce te învinuiești pe degeaba? Ți s-a urât cu viața? Doar n-ai fost înscris la comuniști, asta o știe tot satul!

— Pe față, n-am fost, răspunse Osip Mihailovici. Dar eram în secret, Cuzmici. Vezi, asta-i!

— În secret?...

— De multă vreme.

— Atunci s-a isprăvit cu tine, Osip! se întunecă la chip Erofei Cuzmici.

— Știu...

Încă de cu noapte nemții îl târâseră la comandatură. Toată dimineața Osip tăgăduise că ar fi dat foc la grâne și îndurase bătăile fără să crâcnească, strângând doar din dinți. Dar, cu câteva clipe înainte de sosirea lui Erofei Cuzmici, uitându-se la Kweiss care făcea spume la gură de turbare, înțelese că nimic nu se mai poate schimba: în Olhovca cineva trebuia să plătească cu viața distrugerea clăilor. Și-și dădu seama că nimeni în sat, nici chiar Efim Cerniavchin, n-o să se gândească s-o denunțe pe Macariha, că doar asta nu era treabă de femeie... Mai curând, dacă el s-o încăpățâna să se apere, nemții or să pună mâna la întâmplare pe oameni cu totul nevinovați și-or să-i ucidă. Și n-or să fie puțini. De aceea, Osip Mihailovici se hotărî, cu acea liniște pe care i-o dă omului conștiința datoriei împlinite până la capăt, să ia toată vina asupra lui, cu atât mai mult cu cât Efim Cerniavchin îl arătase pe el ca pe cel ce pusese foc la clăi. „Măcar n-o să mor decât eu, își zise el, și totul o să se uite. Iar eu nu mă tem de moarte. Am mai văzut eu moartea!” îndată ce luă această hotărîre, Osip Mihailovici simți cum i se lasă peste suflet o liniște ușoară și senină.

Kweiss dădu câteva porunci soldaților săi, apoi se întoarse din nou către administrator, zbierând:

— *Tu est' polșevic! Tu dat foc la grine!*

— Da, sunt. Și tot eu am dat foc și la grâne, mărturisi Osip Mihailovici fără șovăială, aruncându-și capul pe spate și rezemându-l de perete, ca să-l poată privi pe comandant drept în ochi. Da, am adus gaz, am stropit clăile și le-am dat foc. Și acum, faceți cu mine ce poțiți, mutre spurcate!

XXIII

Într-un ceas, nemții adunară cu sila tot satul în piață. Ziua era mohorâtă și calmă. În zori plouase tare și de pe

streșini și de pe copaci mai picura încă. Toate erau ude, întunecate și păreau că se turtesc la pământ, ca strivite de nu știu ce povară. Chiar de pe înălțimea Olhovcâi, din deal, în lumina moartă nu se puteau desluși depărtările atât de cunoscute.

Macariha ajunsese în piață printre cei din urmă. Aflase, ca toată lumea, despre arestarea lui Osip Mihailovici de către nemți, dar nu înțelegea pentru ce-l ridicaseră. Știind că ea fusese aceea care dăduse foc grâului, sufletul ei simplu nu era în stare nici să-și închipuie măcar că altcineva, afară de ea, ar putea să fie bănuț. Își zicea: „Hotărât lucru, l-au ridicat pentru că-i un activist de frunte al colhozului...” Așa le spusese și femeilor care veniseră în dimineața aceea la ea. Le liniștise, asigurându-le că Osip Mihailovici, bătrân și invalid, n-are ce să pățească, din partea nemților, deși fusese activist în colhoz. În sufletul ei însă, se temea că nemții or să-l ucidă. Și când tot satul primi poruncă să se adune în piață, Macariha înțelese: Osip Mihailovici trebuia să fie executat..

Făcându-și loc prin mulțimea de oameni care stăteau cu capetele plecate, Macariha se apropie de mesteceni, unde-l întâlnește pe Erofei Cuzmici. Omul stătea cu căciula trasă până peste ochi.

— Cuscre, — îl rugă ea, — spune-mi!

— S-a isprăvit cu Osip al nostru, cuscră, șopti el, aproape plângând, la urechea Macarihei. Gândesc că tot Efim l-a pârț... Și pe urmă a mărturisit singur. Eram și eu de față...

— Ce a mărturisit?

Dar Erofei Cuzmici nu apucă să-i răspundă. Dinspre comandatură se auziră glasuri străine și toată mulțimea se mișcă în freamăt și se despică în două cu grabă, ca apa mării în fața unui vapor. Pe cărarea care se deschise între comandatură și mesteceni trecu repede un soldat neamț bălăbănind din mâini. Apoi, greoi ca un cal de povară, bocănind cu potcoavele cizmelor, trecu Kweiss, grav ca la

rugăciune, iar după el alți doi soldați, târându-l de mâini pe Osip Mihailovici. Osip era desculț, cu cămașa sfâșiată, și toată lumea văzu pe pieptul lui urmele însângerate ale loviturilor, ca niște arsuri. Zadarnic îl târau nemții de mâini: omul mergea singur, cu toate că-i venea greu să umble fără cârjă, și se uita la mestecenii care închideau, cu păienjenişul crengilor și cu cele din urmă frunze pălite, petecul de cer mohorât dinspre răsărit. În urma lui mulțimea se strânse din nou, dar foarte încet: oamenii se uitau, înfiorați de spaimă, la urmele neregulate ale picioarelor desculțe întipărite pe pământul umed și cleios.

În mulțime Macariha se rătăci de Erofei Cuzmici și se pomeni tocmai în spatele tuturor. De acolo nu se vedea ce se întâmplă lângă mesteceni, unde fusese târât Osip Mihailovici. Dar iată că sub copaci se ridică, pesemne pe o podină făcută anume, trupul umflat al comandantului Kweiss, plin de catarama și de nasturi sclipitori, și peste capetele mulțimii răsună glasul lui aspru și ascuțit ca un lătrat. Inima Macarihăi bătea atât de tare, încât urechile îi vuiau și nu putea înțelege niciun cuvânt din ce spunea ei.

— Ce spune? Ce vrea? întrebă ea, apucând de umeri femeile din jurul ei.

— Despre Osip, îi răspunseră câteva. Cică el a dat foc clăilor...

— Clăilor?... îi scăpă Macarihăi.

— Da, cică el le-a pus foc...

Buzele Macarihăi tresăriră și se făcură albe.

— Lăsați-mă! încercă ea să strige, cu glas pierit Și, croindu-și drum cu coatele, căută să-și facă loc prin mulțime. Lăsați-mă să trec, lăsați-mă! se ruga ea într-una. Dați-mi voie, lăsați-mă!...

Dar nu apucă să răzbată până în față, când auzi glasul lui Osip Mihailovici. Stătea în locul unde puțin mai înainte stătuse Kweiss — stătea, întocmai așa cum obișnuia el pe vremuri, când judeca neînțelegerile dintre oameni în

adunările colhozului: cu trupul avântat, cu brațul ridicat. Și la fiecare mișcare mai vijelioasă, zdrențele fâlfâiau pe el...

— Eu am dat foc grânelor colhozului! Eu! Eu singur! — striga el, grăbindu-se să spună tot ce avea de spus în timp ce nemții îi pregăteau ștreangul. Le-am dat foc, așa cum ne-a învățat tovarășul Stalin, pentru ca niciun bob, niciunul, să nu încapă pe mâna acestor... — și arată cu mâna îndărăt — acestor călăi ai neamului omenesc! Eu le-am dat foc, eu!

— O-osip! strigă Macariha, atât cât o ajuta glasul ei pierit. Mihailâci! Și-și făcea mereu loc cu coatele prin mulțime.

Osip Mihailovici își înălță mustățile cărunte, pline de sânge închegat o căută cu ochii pe Macariha în mulțimea care se frământa, o zări, și-și ridică brațul atât de sus, încât zdrențele mânecii îi alunecară până la umăr.

— Stați, muierilor! Nu mă tulburați! Nu mai urlați! strigă el, căutând să abată atenția nemților de la Macariha. Văzând-o mai liniștită, se întoarse din nou către mulțime și vorbi, răspicat și aspru, așa cum nu izbutise niciodată să vorbească până atunci: Lăsați-mă să mor cum se cuvine, așa cum au murit pentru noi tovarășii noștri bolșevici încă de pe timpul țarilor...

De la spate, un neamț îi aruncă ștreangul după gât.

— Niciodată, niciodată oamenii sovietici... — strigă Osip Mihailovici, căutând să-și lărgească lațul cu amândouă mâinile, — niciodată nu vor fi învinși! Mai strigă încă odată, apoi se prăbuși.

Macariha nu mai văzu și nu mai înțelese nimic din ce se mai întâmplă după aceea. Nemții urlau în jurul mestecenilor, iar peste câteva clipe Osip Mihailovici se pomeni iar sus, pe podină. Căutând mereu să-și lărgească ștreangul cu mâinile, strigă — dar acum glasul îi era răgușit și pieptul i se ridica greu: se vedea că se înnăbușe.

— Or să se întoarcă ei, ai noștri! Pe voi or să vă spânzure cu mai multă îndemânare, călăilor! Ștreangurile

voastre n-or să se rupă!... O să se întoarcă... ai noștri...

Un freamăt trecu prin mulțime. Se auziră gemete. Și Osip Mihailovici, știind că-și trăiește cele din urmă clipe, se grăbi: înainte de a muri, omul vede departe, muierilor! Nu, niciodată n-or să poată canaliile astea... Niciodată! Puterea Sovietică...

Dar înainte de a sfârși, se prăbuși din nou. Sub greutatea lui bârna de lemn se îndoi și mestecenii se clătinară. Mii de stropi se scuturară de pe crengile lor la pământ.

Macariha auzi în jurul ei, ca prin vis:

— Călăii!

— Neam blestemat!

— L-au spânzurat!

— L-au spânzurat?... întrebă atunci Macariha, cu un glas care nu mai era al ei, întorcându-se și uitându-se, fără să le recunoască, la femeile de lângă ea. Nu-i venea încă să creadă că toate se întâmplaseră cu adevărat. L-au spânzurat?... repetă ca, uitându-se mereu în jur. Și deodată începu să urle ca o nebună, cu o durere care-i întuneca privirile: Dar nu vedeți că l-au spânzurat? L-au spânzurat!...

Și toți, ca și cum abia atunci auzind strigătele ei ar fi înțeles ce se întâmplase, se risipiră în toate părțile de lângă mesteceni, țipând și văietându-se.

XXIV

Îndată după execuția lui Osip Mihailovici, comandantul Kweiss îl chemă pe Erofei Cuzmici și-i aduse la cunoștință impozitul pe care trebuiau să-l plătească, în termen de trei zile, toți locuitorii din Olhovca pentru armata germană: cinci mii de puduri de grâu și zeci de vite, mari și mici.

Erofei Cuzmici cunoștea bine starea gospodăriilor din Olhovca și rezervele fiecăreia din ele. Înțelese îndată că impozitul întrecea cu mult posibilitățile oamenilor și că va fi

cu neputință să adune atâta grâu. „Adică, ce le-a venit? Ăsta-i jaf, jaf curat!” Și Erofei Cuzmici simți cum parcă se frânge ceva în el. „Dacă dăm tot grâul și vitele, apoi se prăpădește tot satul până la primăvară! Cum pot ei să facă una ca asta?...” Și chiar acolo, în fața lui Kweiss, luă hotărârea neînduplecată să nu strângă, orice s-ar întâmpla, birul acela de jaf. Nu voia să fie el vinovat de pacostea nemaipomenită care se abătuse asupra satului. Își dădea seama că niciodată și sub nicio autoritate, oamenii nu i-ar ierta această ticăloșie. „Ar însemna să trăiesc pe urmă ca într-un furnicar! se gândi el. Și până la sfârșit, mă tem că tot n-o să-mi rămână capul pe umeri!...”

Luându-și inima în dinți, Erofei Cuzmici îi declară lui Kweiss, cât se poate de liniștit și de hotărât, că o să comunice obștii ordinul, dar că el n-o să se poată ocupa cu strângerea birului, deoarece e bătrân și bolnav și i-ar veni greu să colinde din casă în casă. Iar pentru o treabă ca asta, e mult de umblat...

— *E-e, starost!* îl amenință Kweiss. *Polnaf, tu?*

— Domnule comandant, vedeți și dumneavoastră! se milogi Erofei Cuzmici. Sunt bătrân! Să adun birul, să-mi mai caut și de alte treburi... Nu mă țin picioarele. Demult trebuia să mă duc la doftor. Mă roade boala. Vedeți și dumneavoastră... Ca o ciupercă viermănoasă, așa am ajuns! Nici eu nu știu cum de mai suflu...

Și Erofei Cuzmici se zgârci și se făcu atât de mic, atât de firav, încât Kweiss, căutând să-l îmbărbăteze, îi propuse:

— *Zoldat de la mine vine ajutat la tine. Frei, ia?*

— Ori cu soldat ori fără, tot una mi-i! Și Erofei Cuzmici făcu un gest deznădăjduit. Uitați cât de mare-i satul și că ar trebui să-l colind dintr-un capăt în celălalt... Cum aș putea să dovedesc eu?

Kweiss rămase pe gânduri, căutând o soluție, apoi îi propuse să-și ia două ajutoare dintre locuitorii satului.

— *Asta est' polițai*, îl lămuri el.

— Ei, atunci e altceva! se învoi pe loc Erofei Cuzmici. Cel dintâi polițai era gata găsit: Efim Cerniavchin. Dar pe-al doilea, oricât își bătea capul Erofei Cuzmici nu putea să-l dibuiască în Olhovca. Făgădui totuși să caute pe cineva potrivit. Și ieși de la comandatură oftând și călcând cu greu, șovăind, ca un moșneag adevărat.

În drum spre casă, se abătu pe la Lucheria Boiarchina. Chemând-o în tindă, o cercetă înainte de toate cu privire la cuscră-sa Macariha.

— Nu știi cum îi mai este? — întreabă el. Doar suntem neamuri... Și parcă am o piatră pe inimă. Da' acum n-am vreme să trec pe la ea...

— Nu-i bine ce-i cu ea, Cuzmici! îi răspunse Lucheria, plângând. Au dus-o acasă pe brațe. Parcă era moartă. Nici nu știu dacă și-o mai veni în fire...

— Ce-o fi avut? stăruie Erofei Cuzmici. Vezi că nu s-ar cădea să mă amestec în treburi de astea... Dar de ce s-o fi necăjit ea mai mult decât toată lumea pentru Osip Mihailovici?...

— Nu știu, Cuzmici, de unde vrei să știu?...

— De, așa-i... Erofei Cuzmici tot nu pleca. Îi era greu să înceapă vorba. În sfârșit se hotărî. Cât despre mine, Lucheria, am trecut pe la tine pentru o treabă tainică și de mare răspundere... Anfisa Macarovna nu poate acum, de aceea te rog pe tine să dai fuga pe la toate femeile, chiar în clipa asta... Du-te și spune-le așa: „Ascundeți tot grâul muierilor, ascundeți-l cât mai bine, până nu e prea târziu.” Așa să le spui. Și aplecându-se la urechea Lucheriei, o lămuri: ne-au pus un bir, cum nu s-a mai pomenit! Vor să jupoaie satul de piele! Chiar de mâine, pe cât am înțeles, or să pornească din casă în casă. Cine nu ascunde, s-a ars!

— Ce spui, Cuzmici? se sperie Lucheria și se sprijini de ușorul ușii.

— Așa-i cum îți spun eu. Dar vezi să nu mă dai de gol! adăugă Erofei Cuzmici, aruncându-i o căutătură iute. Eu am grijă de tot colhozul... poate că mai izbutește vreunul,

din cei care n-au ascuns încă, să mai dosească ceva... Dar dacă suflă careva o vorbă despre mine, atunci, Lucheria, o să stau și eu lângă Osip... Bagă de seamă!

Loznevoi îl întâmpină în drum. Deschizându-i portița, ca un om care caută să-i fie pe plac stăpânului, îi arată prin gesturi că a pus la cale toate treburile casei. Erofei Cuzmici se opri și, închizând singur portița, îl cercetă cu mai multă luare aminte decât până atunci: purta un sumăieș ros, opinci murdare și rupte, era slab și adus din spate, iar pe bărbie îi creștea un puf cenușiu-roșcat. Prin toată înfățișarea lui jalnică, aducea cu un tătar vânzător de vechituri, din acei care umblau pe vremuri prin curți și locuri dosnice, adunând în sac tot soiul de boarfe. Dar în ochi îi mai străfulgera din când în când luciul acela tăios și metalic, care se întipărise atât de bine în mintea lui Erofei Cuzmici încă de la cea dintâi întâlnire a lor. „Iată unde-a ajuns! se gândi Erofei Cuzmici cu scârbă. Acum, nu mai are decât o singură cale...”

— Ce-mi tot arăți? Ce vrei? Ce tot dai din mâini? începu el răstit și poruncitor, ca de obicei, prefăcându-se că nu-l înțelege. Vorbește, să te înțeleagă omul! Ei?... Și adăugă, pe neașteptate: Acum, tot una-i. Haide, zi-i!

O clipă, Loznevoi încremeni făcând ochii mari.

— Să vorbesc?... șopti el, și mâinile îi căzură în jos, fără putere. Să vorbesc, Erofei Cuzmici?... Și întinse repede bărbuța roșcată, tătărăscă:

— Dar ce s-a întâmplat?

— S-a întâmplat ce trebuia să se întâmple, îi răspunse Erofei Cuzmici, aspru. Te-au denunțat, asta-i!

— M-au denunțat? Cine?

— Asta, eu n-am de unde s-o știu. S-a găsit careva... Cine, te-ntreb, l-a denunțat pe administratorul colhozului nostru? Iaca așa s-a găsit cine să te denunțe și pe tine. Ți-am spus-o eu, adu-ți aminte...

— Erofei Cuzmici!...

— Nici eu nu știu cum m-a scăpat Dumnezeu! vorbea înainte Erofei Cuzmici, fără să-l asculte. Și, ca și cum și-ar fi adus aminte prin ce trecuse, închise ochii și-și clătină barba cu amărăciune... S-a năpustit asupra mea ca o fiară. Credeam că mă sfâșie, acolo, pe loc! A vrut să trimită numaidecât după tine și... scurt, colo, de mesteceni!... Uite în ce bucluc am intrat!

Loznevoi se clătină. Obrajii și bărbia îi tremurau, iar ochii îi erau tulburi, ca de om beat Din când în când buzele-i șopteau vorbe neînțelese.

— Erofei Cuzmici!...

— Haide, nu te mai văicării strigă la el stăpânul. Dumnezeu m-a scăpat pe mine, iar eu te-am scăpat pe tine! Pot să spun că te-am scos din ștreang. Mi-am pus obrazul pentru tine. Nu știu dacă o să-ți aduci aminte, mai târziu, de binele pe care ți l-am făcut. Pentru ce, zic eu, să piară omul? Nu, zic, nu-i el din aceia! E împotriva bolșevicilor și a regimului, zic...

Pe obrajii lui Loznevoi se iviră lacrimi.

— Da, așa-i! îngână el, uitându-se buimac la stăpân.

— N-a fugit el, zic, din armata lor?

— Da, asta-i adevărat...

— De ce, zic, sa ucideți omul de pomană?

Erofei Cuzmici! strigă Loznevoi suspinând, ca și cum abia atunci și-ar fi dat seama că a scăpat de la moarte, și încercă să se arunce în genunchi în fața stăpânului.

— Stai, măi! îl opri la timp Erofei Cuzmici. Ascultă întâi pân' la capăt și, dacă n-o să fii porc, o să-mi mulțumești mai târziu, când o fi nevoie... Acum n-am ce face cu ploconelile tale! Și, apucându-l de mânecă, urmă: „Dacă o să merite, a zis, o să-l iert; iar dacă nu, — ștreangul!” Așa a zis Kweiss.

— Cum? Și ce trebuie să fac?

— Să te faci... asta... cum îi zice? Să te faci polițai! îi porunci Erofei Cuzmici încruntat. O să fii ajutorul meu. Postul nu-i rău, e chiar bunișor. Kweiss n-a înțeles când i-am spus atunci, că ești mut, așa că poți să vorbești fără

frică. O să te duc chiar eu la el. Și ce ți-o spune, tu să asculți, că altceva nu ți-a mai rămas de făcut!

— N-am vrut asta îngână Loznevoi, istovit. N-am vrut decât să trăiesc și să apuc sfârșitul războiului.

— Multe n-ai fi vrut tu! se răsti la el Erofei Cuzmici. Soarta face cum vrea ea, nu cum vrei tu. Nu, astea nu-s vremuri când poți să te pui la adăpost de soartă... Așa că, fă bine de te îmbraci mai cuviincios și hai repede!

Spre seară, Loznevoi se duse cu Erofei Cuzmici la Kweiss și se întoarse de la comandatură îmbrăcat de sus până jos, în uniformă nemțească. Îi mai dăduseră pe deasupra și o brasardă albă, să și-o pună la mânecă. Prin ușa întredeschisă a odăii, Erofei Cuzmici îl pândi îndelung, curios: Loznevoi stătea în fața oglinzii și-și potrivea pe piept trăgând-o de mâneci, tunica nemțească cenușie, de culoarea șarpelui. Apoi, lăsându-se dintr-odată pe lada unde îl aștepta îmbrăcămintea cea nouă, rămase mult timp acolo. Și umerii i se cutremurau de plâns...

...A doua zi dimineată, Erofei Cuzmici nu se sculă din pat. Făcându-și de lucru pe lângă cuptor, Alevtina Vasilievna tăcu o vreme, apoi îl întrebă, cu tonul acela lipsit de prietenie pe care-l lua în zilele din urmă când vorbea cu bărbatul ei:

— Ce-mi tot stai atâta tolănit? Ai ajuns om mare, de!...

— Nu vezi și tu? gemu Erofei Cuzmici. Pune mai bine niște tărate la fiert! Parcă mi-a rupt cineva șalele. Of, Doamne, nici nu mai văd cu ochii de durere! Vremea asta afurisită trebuie să fie de vină...

Loznevoi și Cerniavchin au fost nevoiți să pornească singuri din casă în casă, să adune birul pus de nemți pe gospodării. Din ziua aceea, escortați de soldați nemți, cei doi polițai colindară de dimineată și până seara, tot satul. Scotoceau prin toate hambarele și șoproanele, goleau de pe unde găseau toate grânele, până la cel din urmă bob, ridicau vitele, păsările și legumele puse la păstrare pentru iarnă. De prin curți, se auzeau din zori și până-n seară,

neîntrerupt, numai înjurături, blesteme și plâns amarnic de femei...

Iar vremea rea se întetea peste tot cuprinsul.

Plângeau oamenii, plângea și cerul cu ei.

Partea a treia

I

Dincolo de Vazuza, în pădurea de brazi cufundată în umbră, căpitanul Ozerov hotărî să facă un popas mai lung. Ziua era pașnică și însorită. Undeva la răsărit, acolo unde se prăvălise talazul greu al războiului, se auzeau exploziile înăbușite ale bombelor. Dar în desișul pădurii stăruia o tăcere adâncă, de toamnă. Veverițe sprintene săreau de pe o creangă pe alta, cotrobăiau prin cetină, rodeau cucuruz de brad și-și găteau scorburile pentru iernat. Pițigoi neastâmpărați se strigau fără încetare la marginea pădurii. Mestecenii tineri, cenușii, păreau că-și întind la picioare, pe gânduri, una câte una, frunzulițele galbene, ca pe niște cărți de joc, ca și cum ar încerca să-și ghicească viitorul...

Cât ținu ziua — așa cum bănuise căpitanul Ozerov — în pădurea aceea sosiră mereu, scurgându-se de pretutindeni, oameni de-ai regimentului care căutau să răzbată spre răsărit. Observatori puși anume ici și colo de-a lungul râului îi întâmpinau și-i îndreptau spre locul de popas. Înaintea tuturor se adunară companiile, aproape întregi, din flancul drept al poziției. Căpitanul Juravschi, tacticos și flegmatic, rezistase până la urmă pe poziție, păstrându-și

neatins, mai bine decât toți ceilalți, personalul batalionului. Începură apoi să se ivească grupuri mici, venind de departe, de la flancul stâng. Ele aduseră vestea că Bolotin, comandantul batalionului, murise și că de atunci comanda batalionului fusese luată de comisarul regimentului. În sfârșit sosi într-o ordine desăvârșită și grosul batalionului întâi, în frunte cu însuși Iahno. Spre seară, tabăra lui Ozerov din pădure se întregi și, spre mirarea și bucuria tuturor, se dovedi că regimentul număra mai mult de jumătate din efectivul lui.

Când mai văzură oamenii că și Ozerov cu Iahno izbutiseră să se întâlnească, tuturor le veni inima la loc.

Ca la cei mai mulți dintre ostașii care trec pentru întâia oară prin foc, pe chipul lui Iahno se schimbaseră ceva — ceva nespus de greu de lămurit: fie că obrazul i se brăzdase mai adânc, fie că ochii, după ce văzuseră îndeaproape moartea, își pierduseră culoarea de mai înainte. Dar înfățișarea lui rămăsese aceeași: tânără și plină de energie. Purta o scurtă soldățească vătuită, verzuie, cu care-și schimbaseră până la urmă mantaua înainte de a începe lupta. Așa părea și mai chipeș, iar mersul lui și mai sprinten. Pe unde trecea, soldații săreau în picioare cu voie bună și-l întâmpinau în poziție de drepți. Apoi se adunau mai mulți la un loc și vorbeau în de ei:

— Iaca, a sosit și comisarul...

— Cu el, băieți, parcă ți-e sufletul mai ușor...

— Te pomenești că se îndreaptă și treburile noastre?...

Când îl văzu pe Ozerov, Iahno îi apucă amândouă mâinile, i le strânse cu putere scuturându-i-le îndelung, și un surâs larg se răspândi pe fața lui tânără și luminoasă. Observând pansamentul de la capul lui Ozerov, îl întreabă repede:

— Ușor?

— Mai nimic, o zgârietură...

— Știam eu că o să ne întâlnim! urmă Iahno, fără să lase mâinile lui Ozerov dintr-ale sale, și-și aminti de clipa în

care își luaseră bun rămas înainte de luptă, atunci când căpitanul păstrase multă vreme în mână o floare de toamnă pe care-o culesese. Eram sigur de asta! Dar tu?

— Și eu eram sigur, răspunse Ozerov cam stingherit, văzând că soldații se adună în jurul lor și-i ascultă.

— Prin urmare te felicit, căpitane! Iahno scutură încă odată mâinile lui Ozerov. Te felicit din toată inima! Prințând și el de veste că ostașii se adunaseră pe-aproape, lăsă în sfârșit mâinile lui Ozerov și începu să vorbească mai tare decât era nevoie, ca să se facă auzit de toată lumea, nu numai de căpitan. — Oricum ar fi, regimentul nostru și-a făcut pe deplin datoria. E drept că am plătit-o cam scump. Dar primul succes, chiar când nu e cine știe ce, se câștigă cu greu. Acum însă știm că suntem în stare să ținem piept inamicului și să-l oprim. Și dacă știm asta, — o să-l oprim!...

Făcând înconjurul taberei, stând de vorbă din treacăt cu ostașii, Iahno și Ozerov ieșiră într-o poiană pustie, acoperită în întregime cu broderia frunzișului auriu, ca ars în foc, al ferigilor. Umblau așa, cufundați până la genunchi în verdeața aceea poleită. În sfârșit se opriră.

— Sunt foarte, foarte bucuros că ai venit, tovarășe comisar, zise Ozerov. Știi că Voloșin...

— Da, știu... răspunse Iahno, lăsând capul în jos. Tăcură o vreme, întristați. Apoi Iahno urmă:

— Acum, tu trebuie să comanzi regimentul. Tu și nimeni altul!

— Dar dumneata ești comisar. Prin urmare, o să fim doi?

— Bine. Juridicește, doi, se învoi Iahno. Dar de fapt, tot singur! Ți-ai câștigat dreptul acesta. Iar eu o să te ajut. Vezi tu, eu nu sunt dintre oamenii care aleargă după putere. Trăim doar timpuri când suntem siliți să ne gândim, cât se poate de cinstit la putere... Iahno tăcu câteva clipe. Părerea mea e că fiecare unitate militară trebuie să aibă un singur comandant. Cu depline puteri și capabil! În orice luptă, se măsoară înainte de toate două puteri de gândire și abia în

al doilea rând puterea armelor. Un comandant trebuie să gândească mereu, să aibă mereu mintea trează!

Ozerov zâmbi și ochii i se luminară de un albastru limpede: vărativ:

— Deocamdată, e nevoie să ne gândim amândoi. Se zice că o minte prinde bine, dar că două prind și mai bine, mai ales pe vremuri atât de grele...

Iahno își împinse șapca mai pe ceafă și cărlionții aurii și umezi se revărsară pe frunte. Se uită lung la Ozerov și-i răspunse încet:

— Trebuie să ne sfătuim și să vedem ce avem de făcut.

— Desigur...

Plecară mai departe, lăsând în urma lor o dâră lată de frunze strivite și toată feriga din poiană începu să freamăte.

— Adineauri am trecut Vazuza, începu deodată Iahno cu alt ton. Știi ce pietricele frumoase sunt pe fundul apei? Când te uiți la ele îți iau ochii! Am adunat un buzunar plin. Scoase din fundul buzunarului un pumn de pietricele de toate culorile. Vezi? O adevărată minune! Le-am cules pentru băiatul meu. Când o să ajungem la ai noștri, o să i le trimit. Grozav îi place să adune pietricele de astea...

...Toți oamenii din tabăra lui Ozerov se odihniră bine în noaptea aceea. A doua zi dimineața, un ordin de la statul major al regimentului îi vesti că la comanda batalionului doi, în locul căpitanului Bolotin, căzut pe câmpul de luptă, fusese numit locotenentul major Golovco, comandantul plutonului de cercetași pedestri, iar soldații și ofițerii din batalionul lui Loznevoi fuseseră repartizați provizoriu, până la ieșirea din teritoriul ocupat de inamic, pe la alte subunități. La amiază se trecu în revistă tot regimentul. Cele două batalioane de infanterie și subunitățile speciale se adunară în poiana largă din pădure. Și când răsună comanda: „Drepti! La drapel pentru onor, prezentați arm'!” iar peste poiană se desfășură în vânt drapelul, sclipind din aurul broderiei cu ciucuri grei, toți tresăriră, simțind cum

le trece prin inimă asemeni unui curent electric, acel fior demult cunoscut pe care-l încercau totdeauna la parăzi. Și toți înțelesesă că regimentul e salvat și că începe să trăiască din nou, după rânduiele obișnuite ale vieții militare.

Dar în aceeași zi vremea se schimbă pe neașteptate. Soarele nu se mai arată. O negură grea se întinse cuprinzând tot cerul și, curând după trecerea în revistă, prin pădurea plină de foșnet începu să zboare frunzișul căzut din copaci. Peste creștetul pădurii se lăsară nori negri și o ploaie de toamnă, monotonă, începu să cearnă mărunț.

Și atunci, fețele oamenilor se întunecară și ele. Strângându-se în grupuri pe sub crengile întinse ale brazilor, ostașii vorbeau între ei încetișor, cu îngrijorare:

— Ne-am adunat noi laolaltă, dar ce folos!

— Da, e toamnă, fraților! Mare jale...

— Unde să te mai duci acum când se pornesc ploile?...

— Pe-o vreme ca asta, nici nu-ți mai trebuie altceva: te prăpădești de inimă rea!

Iahno simți imediat că vremea rea împrăstie tot curajul pe care ostașii îl căpătaseră în timpul revistei. După ce se sfătui cu Ozerov, chemă pe lucrătorul politic Vozniacov, organizatorul de partid al regimentului. Prea gras pentru vârsta lui, Vozniacov se apropie alene cu mers molatic, de civil, ținând cu mâna peste șold portharta din piele galbenă, doldora de hârtii.

— Ai evidența tuturor comuniștilor? îl întrebă Iahno.

— Până la unul.

Vozniacov își duse mâna la porthartă gata să scoată ceva.

— Adună-i imediat.

Comuniștii se adunară mai la o parte de tabără, sub câțiva brazi bătrâni, unde vântul sufla mai potolit. Așteptându-i pe Iahno și pe Ozerov, vorbeau între ei posomorâți despre vreme. După ca-și așeză pe genunchi

portharta, Vozniacov începu să întindă peste ea și să cerceteze fel de fel de hârtii. De pe crengile unde se scuturau mereu picături mari de apă.

— Ptiu, drace! se înfurie Vozniacov. Cum o să-mi scriu aici procesul verbal? Se uită împrejur. Nu cumva scutură vreunul crengile?

— Nu le-atinge nimeni, răspunse Iurghin, care stătea la spatele lui. Plouă și-atâta tot...

— Da, s-a stricat vremea! făcu Degtiariov ghemuindu-se. Oare mult o să țină așa?

— Ehei, de-acum tot așa o ține!... răspunse altul, cu un aer atotștiutor.

Și sub fiecare brad începură să se schimbe vorbe ca acestea:

— Ia te uită, frate, că s-a-ntunecat de tot!

— Ce-o să mai toarne acuși! Și locurile-s vrăjmașe pe aici...

— Pe o vreme ca asta să nu dai afară un câine!

Atunci se ivi și Iahno, însoțit de Ozerov. Mergeau alături prin iarba udă și parcă nici nu se gândeau să se apere de ploaie. Apropiindu-se de locul adunării, se opriră, își spuseră nu știu ce și deodată izbucniră în râs, așa cum nu pot să râdă decât oamenii cu totul stăpâni pe ei. Râsul acela îi surprinse pe toți și toată lumea tăcu nedumerită.

— S-a cam stricat vremea, hai? începu Iahno vesel, apropiindu-se cel dintâi și adăpostindu-se sub un brad.

Ostașii îi răspunseră fără grabă, întunecați:

— Toamnă, tovarășe comisar...

— De-acum, tot așa o ține!

— Nu-i tocmai plăcut, ce să mai vorbim!

Iahno întrebă, zâmbind în batjocură:

— Nu-i plăcut?... Ba eu vă spun, tovarăși, că e vremea cea mai minunată! Toată ziua de ieri am visat o vreme ca asta. Eh, îmi ziceam, de-ar începe odată ploile! Ar fi timpul... Și să țină o săptămână, ba chiar două! Și uite, s-ar zice că mi s-a împlinit dorința! Apoi se întoarse către

Ozerov, care-și scutura picăturile de ploaie de pe șapcă: Nu-i așa că e o adevărată minune, tovarășe comandant, că s-a așezat în sfârșit o vreme ca asta?

— E cât se poate de bine, îi răspunse Ozerov serios.

— Trebuie să mărturisesc — urmă Iahno zâmbind, — că ieri începusem să-mi pierd nădejdea. Mă tot uitam la cer... Se poate oare, hm ziceam, să mai dureze mult vara asta întârziată? Iar azi, pe cuvântul meu, parcă mi s-a luat o piatră de pe inimă. Ia uitați-vă ce nori! De data asta, hotărât că ține! Poate o săptămână, poate și mai mult... Nu, orice-ați spune, am avut noroci mare noroc!

Ostașii îl ascultau în tăcere, nedumeriți. Pe urmă, un sergent bine legat, cu bonetă mototolită și udă, își scoase capul de după trunchiul unui brad și întrebă cu neîncredere:

— De ce v-o fi plăcând așa de grozav apăraia asta, tovarășe comisar? Pe asemenea vreme îți putrezesc și ciolanele-n tine!

— De ce-mi place? întrebă Iahno cu luare aminte și obrazul lui surâzător se întunecă. Îmi place fiindcă ne priește la război, tovarășe sergenți Vremea asta ajută trupele noastre să-i oprească pe nemți! Iahno se uită repede în jurul lui. Da, trupele noastre, cu toate pierderile lor, câștigă pe zi ce trece mai multă putere de rezistență. Pretutindeni încep să bată și să țină în loc pe inamic. Acum, nemților le-ar veni greu să înainteze chiar și pe o vreme frumoasă și uscată, dar încă pe o ploaie și pe un noroi ca astea! Drumuri desfundate, păduri, mlaștini... Cum ar putea să ajungă departe pe asemenea timp, cu armele lor grele? Jumătate din tancuri și din tunuri or să li se împotmolească prin bălți, iar pe șosele și la poduri or să se nghesuie buluc, fără să poată trece... Și asta o să pună capăt ofensivei lor!

Fără să mai țină seama că plouă, comuniștii ieșeau de pe unde se adăpostiseră și înconjurau bradul sub care stătea comisarul.

— Prin urmare, — îi lămuri Iahno, căutând să vorbească simplu ca într-o convorbire prietenească și nu ca la o adunare, — cu cât vremea e mai rea, cu atât e mai prielnică pentru noi; cu cât ploaia e mai grea, cu atât inima trebuie să ne fie mai ușoară! În timp ce nemții or să rămână împotmoliți, noi o să ieșim din teritoriul ocupat și o să ne alăturăm trupelor noastre! Și sunt încredințat că asta o să se întâmple foarte curând!... Iată de ce îmi place vremea asta urâtă, tovarășe sergent! Și ea trebuie să placă tuturor celor din regiment...

Mulți dintre comuniști își lăsară capetele în jos cu vinovăție.

— Că ne vine greu și nouă? întrebă Iahno, închizând ochii pe jumătate. Că ne intră apa pe după gulerul bluzei? Că ni se udă picioarele?... Dar oare suntem noi mai prejos decât părinții și buncii noștri?

— E limpede, tovarășe comisar, răspunse întunecat dar plin de curaj Matvei Iurghin. Fără multă vorbă, mergem înainte. Doar nu e întâia oară când pornim la drum pe vreme rea!

— Așa-i! Nu ne sperie pe noi noroiul! se auzi un glas de după trunchiul bradului. Dar buclucul dracului e că ne-au tăiat de-ai noștri...

— Cine a spus vorba asta, „că ne-au tăiat de-ai noștri”? strigă Ozerov, cu asprime. Care-i acela de după brad? Să poftească încoace!

Comuniștii se dădură la o parte și sergentul cel bine legat, cu boneta mototolită și udă, păși înainte. Ozerov îl amenință cu degetul:

— Să uiți vorba asta fără noimă! S-o uiți pentru totdeauna! Ai auzit?

— Am auzit, tovarășe căpitan!

— S-o uiți! mai strigă odată Ozerov și, adresându-se tuturor, vorbi aspru și apăsător ca totdeauna: Cine o să mai rostească vorba asta ticăloasă, o s-o plătească cu capul. Să știți! Cine-a scornit-o? Fricșilor! Fără să-și dea seama că

repetă fraze citite în „Război și Pace”, adăugă: E o vorbă care n-are niciun rost. Poți să tai o bucată de pâine, dar o armată nu poți s-o tai! E cu neputință să tai armata, să tai drumul unei armate, e cu neputință deoarece este loc destul pe delături și oriunde se poate găsi un drum nou! Și apoi, mai este și noaptea când nu se vede nimic... Auzi dumneata: „Ne-au tăiat de-ai noștri”!... Ozerov mai amenință odată cu degetul. Să nu mai aud vorba asta ticăloasă! Voi, comuniștii, trebuie să faceți așa fel, încât niciun soldat să n-o mai rostească. Iar în timpul marșului, sunteți datori cu toții să dați pildă de bărbăție, de rezistență și de tărie sufletească. Drumul n-o să fie ușor, nu trebuie să ne ascundem după deget, dar vă întreb: este vreun lucru ușor când e vorba de război?

Vozniacov socoti că e timpul să înceapă ședința. Apropiindu-se de Iahno, îl întrebă în șoaptă:

— Deschidem ședința, tovarășe comisar? Toată lumea e aici... toți sunt de față. O clipă!

— Care ședință?... îl întrerupse Iahno. Ședința s-a și terminat!

Zăpăcit, Vozniacov lăasă în jos mâna în care-și ținea hârtiile:

— S-a terminat?... Dar ce facem cu procesul verbal?

— Ne lăsăm păgubași de proces verbal!

Peste vreo cinci minute, după ce mai primiră și alte îndrumări de la Iahno, comuniștii se risipiră prin tabără. Și pretutindeni, pe sub brazi, ostașii începură să vorbească înviorați.

II

Peste două zile, regimentul porni în marș.

Dușmanul înainta pe drumurile și șoselele care duceau spre Moscova. În urma trupelor de șoc veneau diferite unități nemțești, comandamentele, formațiile de spate și

rezervele. Pe șosele nu mai contenea uruitul tancurilor și al mașinilor grele, răpăiala motocicletelor și zdrăngănitul căruțelor. În satele așezate de-a lungul șoselelor, ca și în cele prin oare se putea trece și atunci când drumurile erau desfundate, unitățile inamice se opreau pentru popas. Prin orășele și centre raionale se instalau în grabă comandaturi.

Regimentul lui Ozerov nu avea de făcut decât un singur lucru: ocolind toate centrele ocupate de nemți și ferindu-se să se arate, pe șosele, să răzbată spre răsărit trecând prin sătulețe pustiite, prin ținuturi fără drumuri, peste păduri și mlaștini. Pe acolo nu era aproape nicio primejdie: pe locurile acelea nu ajungea nici măcar zvonul războiului... La început, cât timp oamenii încă nu se deprinseseră cu noul lor fel de viață și se speriau de marșuri, le plăcea să rătăcească prin paragini de felul acesta, dar foarte curând își dădură seama cu toții, că umblatul prin pustietăți începea să fie tot mai anevoios.

Vremea se înăsprea din zi în zi. Din cerul care parcă ruginise peste vară, ploua, ploua fără sfârșit. Peste tot, numai băltoace. Oriunde puneai piciorul, te înfundai până la genunchi. Pădurile erau inundate, ca în urma unor revărsări de ape. Un întuneric adânc și o pâclă înăbușitoare cuprinseseră lumea codrilor. Chiar din cele dintâi zile ale marșului, oamenii trebuiră să arunce în drum și să părăsească prin bălțile peste care nu puteau trece, toate căruțele și trăsurile cu două roți. Dar și așa, fără convoaiele de căruțe, înaintarea tot nu era tocmai ușoară. Vremea rea și drumurile desfundate storceau oamenii de puteri. De altfel și recunoașterile le luau destul timp. Mergeau pe vremea cea mai neobișnuită, după împrejurări, și în zori de zi, și pe seară, și noaptea. Hrana era neîndestulătoare. Nu aveau merinde cu ei. Trebuiau să se mulțumească cu ce puteau găsi, rareori, prin cătunele sărace și pustiite, prin mijlocul pădurilor. Oamenii își făceau mereu tot alte găuri la centuri și se încingeau tot mai strâns. Afară de asta, noaptea începu să se lase îngheț. Uzi până la piele, oamenii

cădeau din picioare de-a dreptul într-un somn ca de moarte și se trezeau lipiți de pământ: odată cu așternutul lor sărăcăcios de cetină sau paie, le înghețau și hainele. Și nu puteau să se încălzească de câte ori voiau: față de vremea rea care învăluisese tot cuprinsul, până și focul era neputincios. După o săptămână de marș, mulți ostași din regiment erau atât de istoviți, încât abia se mai țineau pe picioare. Te durea inima să-i vezi târându-se în urma lui Ozerov și a lui Iahno: slabi, cu ochii umflați, înghețați, cu uniformele pârlite la foc și pline de noroi. Și totuși mergeau, mergeau înainte, tăcuți și întunecați.

În sfârșit, regimentul ajunsese în preajma Moscovei, la miazăzi de Volocolamsk. Acolo se întindeau câmpii largi, pământul era mai uscat, satele mai dese, iar pădurile blânde și luminoase. Era mult mai ușor de mers, dar în schimb, mult mai primejdios. Pretutindeni, cercetașii dădeau peste inamic. Aproape în toate satele erau cartiruite și instalate unități germane. În multe părți nemții își organizau tot felul de depozite, de garaje provizorii și baze de aprovizionare cu carburanți și lubrefianți. Pe marginea drumurilor se vedeau tancuri germane împotmolite și distruse, căruțe și mașinii răsturnate. Și de pretutindeni, ori încotro îți aruncai ochii, în văzduh se înălțau încet suluri de fum mai mari sau mai mici, topindu-se în pâcla cenușie a cerului.

Oamenii lui Ozerov înțeleseseră că ofensiva germană fusese stăvilită și că linia frontului trebuie să fie pe undeva, pe-aproape. Odată, se auzi dinspre răsărit, limpede, bubuitul tunurilor. Auzindu-l, mulți începură să plângă în tăcere.

În aceeași seară, în timp ce căuta să treacă peste o șosea, regimentul dădu peste nemți. Acolo se petrecu cea dintâi ciocnire. Oamenii lui Ozerov dădură foc la câteva tancuri germane și uciseră nenumărați dușmani. Singuri se mirau, după aceea, cum de putuseră lupta și parcă nu le venea a crede că fuseseră în stare să înfăptuiască

asemenea isprăvi și înțeleseseră cu toții că regimentul lor, cu toate pierderile și cu tot marșul istovitor, era acum mai puternic, mai plin de curaj și mai înfrățit în luptă ca oricând.

III

Prins în cătușe de frig, pământul era tare ca piatra. Și toate câte-l acopereau: ierburile strivite, mușchiul, frunzele — toate erau moarte, toate trosneau și foșneau sub picioare. O ureche ascuțită ar fi putut desluși de departe că prin desiş răătăcesc sute de oameni.

Se țineau tot pe lângă marginea pădurii. Când ieșeau în luminișuri rare, zăreau la dreapta, printre trunchiuri frânturi de câmp cu căpițe înnegrite de ploi și cu copaci goi agățați de dâmburi. Mai departe, peste coline, se vedeau suluri de fum înălțându-se în văzduh. Se însera. În adâncul pădurii era întuneric deplin, dar prin rariște era încă lumină și brazii răzleți ardeau în lumina roșie a amurgului. Câteodată, prin pădurea rară, sufla vânt aprig, care pătrundea până la oase. Oamenii lui Ozerov își întorceau obrazul din bătaia vântului, își trăgeau bonetele peste urechi, se, închirceau în mantalele lor zdrențuita și murdare, se ghemuiau unii în alții și băteau și mai apăsător cu cizmele pământul înghețat. Cei mai mulți mergeau tăcuți, gândindu-se numai să scape de frig. Alții tușeau adânc, înăbușit, o tuse care parcă le sfâșia pieptul bolnav.

Cu vreo două sute de metri înaintea regimentului, mergea o patrulă în frunte cu comisarul. Iahno cerceta cu ochi ageri locurile acelea necunoscute. Batalioanele de infanterie pășeau în formație strânsă; după ele veneau laolaltă, învălmășite, subunitățile speciale și statul major al regimentului. În mijlocul acestei mulțimi, trei perechi de soldați duceau trei brancarde. Pe cea dintâi zăcea bolnav adjutantul comandantului de regiment, Țeluico, iar pe

celelalte două, doi soldați greu răniți în încăierarea de pe șosea. În jurul lor mergeau, cum puteau și ei, cei cu răni mai ușoare și bolnavii, gemând și sprijinindu-se din când în când de trunchiurile copacilor sau de tovarășii lor.

Pe Țeluico îl purtau Andrei și Umrihin. Andrei pășea înainte. Nu mai semăna acum a soldat, ci mai curând a vânător. Purta o scurtă vătuită și cizme. Își trăsesese pe ceafa voinică o căciulită veche, găsită întâmplător într-o căsuță părăsită, iar la brâu îi atârna un cuțit de vânătoare și două grenade. Mergea gârbov, răsuflând răgușit și strângând cu mâinile înțepenite care-i atârnavă în jos, ca moarte, capetele de mesteacăn ale brancardei. Și, spre marea nedumerire a lui Umrihin, se împiedeca mereu de mușuroaie și de rădăcinile copacilor. La un moment dat, tovarășul nu se mai putu stăpâni și-l întrebă:

— Ce-i cu tine, nu te mai țin picioarele?

— Dă-i înainte! bombăni Andrei.

Dar în aceeași clipă se poticni și se clătină atât de tare încât era gata să scape brancarda din mâini. Potrivindu-și pașii după ai lui, Umrihin îl întrebă cu îngrijorare:

— Dar ce ai, Andriuha? Poate că nu ți-e bine?

— Nu prea văd, mărturisi Andrei.

— N-ai fi având orbul găinilor? Nu, nu-i asta.

— Că de, acum e și vremea de așa ceva... că-i seara. Nici n-ar fi de mirare. Mâncare n-avem mai deloc...

— Nu, nu-i asta, repetă Andrei, supărându-se. Îi dai și tu înainte tot cu aceeași și aceeași poveste... Hai, dă-i drumul înainte!

— Ia te uită! se miră și mai grozav Umrihin. Nu cumva ți s-au betegit și ție mințile? Nă-nă, te pomenești că asta-i!

Țeluico stătuse un ceas întreg fără cunoștință și acum începea din nou să aiureze. Neputând să-și ridice capul înfierbântat, își încleșta mâna dreaptă pe lemnul brancardei și îngâna, încetișor:

— Da, e primăvară, primăvară...

— Le cam amesteci puțin, drăguțule! — îl dojeni Umrihin cu blândețe. De la o primăvară ca asta ți se poate trage și moartea... Ți se lipesc unele de altele mațele goale și-ți îngheață, săracele... Dar nu mai strânge lemnul așa, lasă mâna jos, ei, ce naiba! Iaca, ai să prăpădești mânușa și are să-ți înghețe mâna... De ce nu șezi frumos? Ești bolnav, stai acolo liniștit. Ia uite-te cum șade Stepan Diatlov! Da, cel pe care-l aduc în urma noastră. Stai și tu ca el, colo, cuminte...

Dar Țeluico nu avea astâmpăr.

— Ce minunate-s toate! oftă el.

— Ei, na, te pomenești c-or mai fi și minunate acuma! — glumi cu amărăciune Umrihin și, strâmbându-și a răs obrazul înroșit de vânt, își clătină capul lui mare, abia acoperit cu boneta. Iaca, rătăcim pe pământul nostru ca niște sălbăticiuni hăituite... Ne ghiorăie mațele de foame și suntem numai zdrențe! Ia te uită ce manta am! Noroc că-i cârpită cu noroi înghețat, că altminteri nici nu s-ar mai ținea pe mine! Ei, n-auzi? Nu mai da din mână! Ce, crezi că ești la meeting?...

— Ivane, mai taci! îl rugă Andrei.

— Dar ăsta de ce nu tace? Ce tot îndrugă acolo?

— Lasă-l pe dânsul... Măcar tu să taci!

— Nu, n-am cunoscut... n-am cunoscut încă asemenea desfătare, șopti Țeluico, abia deslușit dar cu patimă.

— Vezi, ce-ți spuneam eu? sări iarăși cu gura Umrihin. Îi dă înainte cu ale lui. Poftim, cică se desfată!

Andrei era cât pe ce să-i smulgă brancarda din mâini. Schimbând cadența, Umrihin făcu repede câțiva pași și se uită la Andrei, nedumerit. Fără să lase brancarda din mâini, Andrei se rezemase cu umărul de trunchiul gros și aspru al unui mesteacăn.

— Ai să-l scapi! îi strigă Umrihin.

— Lasă-mă să mă odihnesc puțin, îl rugă Andrei. Mă arde tot trupul...

— Te arde? Lasă targa jos!

Și-l așezară pe Țeluico la pământ. Bolnavul aiura înainte, vorbind despre o primăvară și despre o fată.

— Măi, ce limbut! nu se putu stăpâni Umrihin.

Andrei se propti cu spatele de trunchiul mestecănului și-și descheie gulerul hainei. Umrihin se uită la el. Ca și ceilalți, în timpul marșului Andrei slăbise mult, fața i se înnegrișe și barba îi crescuse deasă pe obraji. Picături de sudoare îi curgeau acum pe tâmpile.

— Nu cumva și tu?... șopti Umrihin. Câțiva ostași se adunară în jurul lor.

— Ce v-ați oprit? Vreți Să vă schimbăm?

— Uite și Andrei...

— Ce este?

— Eu, eu nu... îngăimă Andrei răgușit. Doar așa...

— S-a îmbolnăvit și el, oftă Umrihin. Arde tot...

— Trebuie să-l schimbăm.

— Nu, eu îl duc! strigă Andrei, aplecându-se spre brancardă. Nu trebuie... Îl duc eu singur. M-am mai răcorit la vânt, mi-e mai bine acum...

— Ai să-l scapi!

— Ivan, taci din gură! Andrei se întoarse repede: Nu ți-am mai spus?

— Zău că s-a betegit și el la cap! zise Umrihin către ceilalți. Nu-l vedeți? Cum scoate omul o vorbă, cum se răstește!...

Porniră mai departe. Cu fiecare pas, Andrei simțea că-i vine tot mai greu să ducă brancardă cu Țeluico. Dar mergea, mergea înainte, luptând cu cele din urmă puteri împotriva bolii care-l doboră. Câteodată vedea negru înaintea ochilor, nu mai deslușea pe cei din fața lui și se izbea de copaci. Dar pășea mereu înainte: chiar în starea în care se afla, nu-l părăsea o clipă gândul că trebuie să meargă spre Răsărit...

Andrei avea judecata dreaptă și limpede, iar hotărârile lui erau totdeauna simple și nestrămutate. Înțelegând odată pentru totdeauna că, laolaltă cu toți ceilalți, trebuie să

meargă spre răsărit, spre ai lui, se supusese de la început și din toată inima acestui gând și-l urma fără șovăire, cu încredere. În timpul marșului se petrecuse în el o mare schimbare. Răzbind spre răsărit, pe meleagurile pe unde gospodăreau acum nemții, înțelesese adânc, cu toată ființa lui, ce cumplită urgie se abătuse asupra țării sale. Se înspăimântase văzând cât de haini și de cruzi pot fi oamenii și simțea că-și pierde acea liniște care-i stăruia în suflet încă din zilele celei dintâi copilării: simțea acum în el același zbucium și aceeași tulburare care puseseră stăpânire pe țara lui. Și schimbarea care se petrecuse în el începu să se arate în toată purtarea lui: era mai puțin prietenos, mai puțin îngăduitor și mai dârz față de tovarăși, vorbea mai apăsător, ba chiar obraznic, și toate le făcea în grabă, cu nerăbdare și cu neastâmpăr. Până într-atât îl răscolise furtuna care i se adunase, încetul cu încetul, în suflet.

Amurgul se lăsa repede. La dreapta cărării șerpuite pe care înainta regimentul, pădurea tânără de brazi se făcea tot mai deasă. Câmpiile nu se mai vedeau printre trunchiuri, iar în stânga se deschidea o baltă întinsă, plină de stuf și de rogoz. Ici și colo, pe fața ei stăteau înfiți în mușuroaie mesteceni strâmbi și arini firavi. Dinspre mlaștină bătea vânt năprasnic de iarnă. Mestecenii și arinii se încovoiau, căutând parcă să se apere cu brațele împotriva suflului aducător de moarte și, de departe, păreau că vor s-o ia la fugă de-acolo, din mlaștină. Trestile înfrigurate foșneau fără odihnă iar rogozul uscat se împrăstia printre mușuroaie.

Bocănind cu cizmele lor înghețate, oamenii înaintau cu capul îndesat între umeri, suflându-și în pumni și acoperindu-și urechile. Mulți încercau să meargă într-un picior, sărind, spărgând cu zgomot pojghița de gheață de pe fața bălților și agățându-se în întuneric de tufișurile din marginea pădurii. Din când în când, peste coloana care rătăcea, zburau frânturi de fraze și vorbe răzlețe:

- Iarnă...
- Iacă, a venit și iarna...
- Te faci ghem, că-i frig amarnic!
- Ger! Uf, că tare-i ger!...

Numai, Țeluico vorbea mereu, în extaz, despre nu știu ce fericire. Însă Umrihin nu-și mai bătea capul cu el: se uita cu neliniște cum calcă Andrei și-l ruga tot mai des:

— Mai încet, băiete! Ai să cazi... Și mormăia numai pentru el:— Mare poznă! Cum de s-a mai nimerit și pacostea asta?... Umrihin simțea demult că-i înțepeniseră mâinile pe brancarda.

Degetele parcă-i erau de lemn. Ar fi vrut să mai schimbe cu careva, și adusesse de mai multe ori vorba despre asta. Dar Andrei, fie că nu-l asculta, fie că nu-l auzea, mergea tot înainte, suflând din greu și târându-și cizmele pe pământul zgrunțuros. În omul acela ciudat, care se lupta cu boala supunându-se cu totul unui singur gând, era o încăpățănare nebună, nemaipomenită.

„Asta zic și eu că e odată om! se mira Umrihin. Când te gândești ce diavol zace în apa asta liniștită, parcă te-apucă groaza!”

Andrei mergea mereu, deși era ud tot de sudoare. Își aduna toată voința, și toată grija lui era îndreptată spre o singură țintă: să nu-și piardă puterile, să nu se poticnească în întuneric și să nu scape jos bolnavul... Și de aceea, doar rareori vedea cum pășesc tovarășii lui, căutând să se ferească de gerul necruțător. Iar în clipele când îi vedea cum abia se târăsc, simțea în sufletul lui același zbucium și același urlet ca și al vântului aducător de iarnă...

Nu-și dădea seama nici de cât timp îl ducea pe Țeluico, nici de ce se mai întâmplase în urmă pe drum. Îl trezi un vuiet de sus, din cer. Stătea acum culcat, cu capul vârat în fân, lângă o căpiță pesemne. La început nu putea înțelege de unde anume venea vuietul, deși-i era cunoscut. S-o fi stârnit furtună în pădure?... Sări repede în picioare și

întrebă grăbit, cu toate că nu vedea încă pe nimeni în jurul lui:

— Ce vuieste așa?

— Avioane, îi răspunse cineva de lângă el.

— Bombardează?

— Zboară jos, răspunse același glas. Și tot spre Moscova...

Andrei se culcă din nou, și abia după câteva clipe își dădu seama că cel care vorbise cu el era Matvei Iurghin. Atunci, vârându-și din nou capul în fân, mormăi printre dinți:

— Ticăloșii! După o tăcere, întrebă încetișor: Dar până la Moscova... e departe?

— Acum nu mai e departe, răspunse Iurghin. Ți-e rău?

— Parcă mi-e zdrobit tot trupul.

Vuietul din văzduh se depărta, apoi amuți. Și deodată Andrei simți ceva ciudat, ca și cum urechile i-ar fi scăpat pe neașteptate de o apă stătută, care, i le astupase până atunci. Și auzi limpede cum șuieră vântul, cum scârțâie în întuneric copacii îndoiți, cum trosnesc vreascurile pe foc și cum răsună, în apropiere, glasuri omenești, își înalță capul, se așează și, ca și cum abia atunci l-ar fi recunoscut pe Iurghin, îl întrebă:

— Tu ești, tovarășe sergent?

— Se vede că nu stai tocmai bine cu sănătatea, făcu Iurghin. Ei, frate, ține-te bine, ține-te din răputeri! Nu mai avem mult de mers. Iaca, îndată trecem peste front și ajungem la ai noștri. Și acolo ne odihnim, facem baie...

— Nu mă las eu, răspunse Andrei cu hotărâre.

Nu departe de căpiță, sub brazi, se vedeau focuri aprinse. Ostașii se îngrămădeau în jurul vetrelor, întinzându-și mâinile spre flăcări unii peste capul celorlalți, ca și cum ar fi încercat să prindă bucăți de foc ca să-și frece degetele înțepenite de ger. Andrei își dădu seama că nu zăcuse în neștire lângă căpiță decât foarte puțin timp: regimentul abia începea să-și orânduiască popasul.

— Dar Țeluico unde-i? întrebă el deodată, îngrijorat.

— Toți îs de partea cealaltă...

Andrei auzi de cealaltă parte a căpiței glasul lui Umrihin mormăind nu știu ce, și înțelese că-și făcea de lucru cu răniții și bolnavii. „Ei, drăcia dracului! își zise Andrei cu mirare și amărăciune, oare de ce m-oi fi vlăguit eu așa?...”, și se lăsă din nou, moale, cu capul în fân.

...Dinspre apus se auzi o explozie puternică, apoi încă una și încă una... Oamenii se ridicară de pe lângă focuri, încremenind.

— Drept degeaba! făcu Andrei cu năduf.

— Cum degeaba? se burzului Iurghin. Când îți vine la-ndemână — dă-i, arde-l! Dacă-i război, apoi război să fie! Ai noștri au aruncat în aer un depozit, și știi tu câte proiectile erau acolo? Câți de-ai noștri ar fi trimis ele pe lumea cealaltă?

— De, așa-i, răspunse Andrei. Numai că frontul e pe-aici, pe-aproape, așa că și nemții sunt mai mulți peste tot locul.. Și când or începe ei să cerceteze... Ce-o să iasă din asta? Noi n-avem decât o singură scăpare: să ne strecurăm pe furiș, tiptil, ca vânătorul. Că dacă ne-o da de urmă, cu ce ne alegem?...

Oamenii stăteau de mai mult de-un ceas în jurul focurilor, strângându-se unii în alții și ascultând cu neliniște freamătul pădurii. În sfârșit, se auziră din depărtare strigătele santinelor, apoi tot felul de glasuri și pași pe pământul înghețat. În fruntea unui grup de ostași, căpitanul Ozerov, îmbrăcat ca totdeauna cu scurta lui vătuită și cu o ușancă cum poartă țăranii, se repezi spre unul din focuri. Lovind cu biciușca în flăcări, porunci scurt:

— Stingeți!

— Mă tem că ai avut dreptate, făcu Iurghin către Andrei.

Se auziră comenzi. Regimentul se încolona repede și porni la drum. Soldații cărau apă cu gamelele din balta din apropiere și turnau în grabă peste focuri.

IV

În noaptea aceea, regimentul lui Ozerov făcu o bună bucată de drum. Înainta peste un câmp deschis, pe drumuri de țară pe unde sufla un vânt tăios, năprasnic, care scotocea prin toate colțișoarele pământului, răscolind dumbrăvile pustiite și ierburile încremenite de ger. Regimentul ocolea pe departe sătulețele pe care le întâlnea în cale.

În zorii zilei intră din nou într-o pădure și, cam după un kilometru, ieși într-o poiană largă, din care se vedea printre copaci, nedeslușit, un cătun. Dintr-acolo venea miros iute de fum.

Oprind oamenii la marginea pădurii, Ozerov trimise spre cătun un grup de cercetași și, rămânând singur cu Iahno, îl întrebă în șoaptă:

— Ce ne facem, Veniamin Petrovici?

— Trebuie să-i lăsăm să se odihnească, răspunse Iahno. Cad oamenii din picioare...

— Așa zic și eu. Dar ce facem cu răniții și cu bolnavii?

— E greu să-i purtăm după noi, și e și primejdios. Să vedem dacă nu-i putem lăsa în cătunul ăsta.

— Așa mă gândeam și eu, zise Ozerov. Îmi pare rău, dar altă ieșire nu văd: va trebui să ne facem drum luptând...

Oamenii se întoarseră din cercetare, raportând că sătulețul era pe jumătate ars de nemți. Rămăsese în el doar o mână de oameni. Ozerov și Iahno hotărâră să așeze în sat numai răniții, bolnavii și pe cei istoviți. Iar pe toți ceilalți, pentru orice întâmplare, să-i lase să se odihnească de amândouă părțile cătunului, la adăpostul pădurii.

Se lumina cu încetul. În spatele pădurii, spre răsărit, pe cerul de un cenușiu mort, se aprindeau pete de lumină tremurătoare și nesigure. Vântul prevestitor de iarnă scutura copacii desfrunziți și împrôsca din când în când mazăriche amestecată cu zăpadă.

O parte din răniți și bolnavi erau așezați într-o izbă încăpătoare din marginea cătunului. La lumina pâlpâitoare a unui opaiț, Andrei și Umrihin, care făceau pe sanitarii, așternură pe jos, lăsând doar locul unde era plita, paie de secară îmbibate de umezeala pătrunzătoare a toamnei. În colțul din fund îl culcară pe Stepan Diatlov, grav rănit și pe Țeluico, tot bolnav. Mai aproape de ușă se așezară cei cu răni mai ușoare și bolnavii care puteau să se lipsească, la nevoie, de ajutor.

Stepan Diatlov era rănit în pânțele. Uscat și galben, răsufla rar, abia auzit și tăcea tot timpul, cu ochii închiși înfundați adânc în orbitele negre. Țeluico se zbuciuma în friguri. Cu toate că aiura mai rar, mâna lui dreaptă apuca mereu tot ce întâlnea în cale: se vede că încerca să găsească pe lumea asta un sprijin de care să se poată agăța. Ceilalți gemeau și tremurau, pătrunși de frigul nopții. Unul din ei scrâșnea într-una din dinți. În încăperea largă a casei țărănești, aproape că nu se mai găsea nicio palmă de loc. Aerul era tot mai înăbușitor. Mirosea a praf de pușcă, a sudoare, a haine murdare și a cârpe îmbibate cu sânge.

Curând, de prin colțurile încăperii se porniră sforăituri adânci. Andrei se așeză lângă Umrihin care dormita, culcat la pământ și cu tâmpla dreaptă rezemată de perete.

— Slavă Domnului, s-au mai potolit... zise el.

— S-au zbuciumat destul. Să se mai odihnească și ei.

— Vorbim noi cu gazda? Ce zici?

— Mai este vreme, răspunse Umrihin. Dar tu, cum te mai simți?

— Nu mă mai doare trupul, dar capul tot îmi vuiește.

— Și ochii?

— Tot nu văd bine...

— Culcă-te mai bine. Încearcă să dormi puțin.

— Ba o să mai stau...

Gazda era o femeie ursuză, care nu vorbea aproape deloc, înaltă, uscățivă, cu părul cenușiu, își făcea mereu de

lucru pe lângă plită, iar poalele fustei de pânză neagră îi fluturau în mers. Fata ei, ursuză și urâtă ca și maică-sa, ședea lângă o covată și curăța cartofi. Femeile își vedeau în tăcere de treburile lor și numai rareori se uitau să vadă ce fac noii sosiți. Prin ferestrele pe jumătate bătute cu scânduri și astupate cu cârpe și câlți, începea să pătrundă lumina firavă a dimineții. În răstimpuri, vântul bătea în geamuri, mărunțel, cu măzăriche.

Andrei se hotărî să vorbească, totuși, cu gospodina.

— Cum îi zice satului vostru? începu el. Am nimerit și noi într-o casă de om și nici nu știm unde suntem!

— Suhaia Poliana[\[14\]](#), răspunse după o tăcere gazda, așezând lemnele pe foc cu vătraiul.

— De-aici până la Moscova mai e mult?

— Nu chiar așa de mult.

— Au trecut nemți pe-aici?

— Nu se cunoaște că au trecut? răspunse femeia cu silă.

— Prăpăd s-a ales de tot cătunul! Numai să-ți arunci ochii, și-o să vezi...

— Au dat foc?

— Au dat... pe puțini i-a ferit Dumnezeu de pârjol.

Femeia își împreună mâinile pe mânerul vătraiului și se uită o clipă în flăcări, tăcută. Și, ca și cum acolo în văpaia focului ar fi văzut ceva, urmă fără să mai aștepte întrebarea:

— Și câți oameni au ucis!

Fata ei o privi cu îngrijorare și se rugă încet:

— Mamă, nu trebuie...

— Nu te teme, că n-o să plâng, îi răspunse femeia supărată. Nu mai am în ochi niciun strop de lacrimă. Totul s-a uscat în mine...

Se întoarse apoi spre Andrei și Umrihin:

— Și pe omul meu, Piotr Matveici, l-au ucis, vorbi ea simplu, cu asprime în glas. Nu știu ce a încercat el să le spună, iar ei l-au legat de-o tancă de-aceea de-a lor, una

neagră, și i-au dat drumul peste hârtoape, cu toată iuțeala...

Și fără s-o mai roage nimeni, totuși cumpănită la vorbă și ocolind amănuntele, femeia începu să povestească ce făcuseră nemții în sat:

— La marginea cătunului aveam noi o groapă. O săpasem pentru grâne... Iar ei au adunat acolo cu de-a sila bătrâni, femei și copii — și dă-i! Au umplut-o toată, până sus! Iar dacă încercau câte unii să fugă, apoi trăgeau cu mitralierele după ei și-i culcau cu tancurile, de-i făceau una cu pământul. Nu-i mai cunoșteai cine erau...

Cu o clipă înainte, după ce-și isprăvisese țigara, Andrei se hotărâse să se culce puțin, ca să-și biruie boala mai ușor. Dar povestea femeii îi luă somnul cu mâna parcă. Mai auzise el și-n timpul marșului despre unele isprăvi de acestea. „Oare ce o fi și pe la noi pe-acasă?... se gândi el, tremurând, la satul lui și la casa părintească. Poate că-i tot așa...”

— S-a sfârșit cu Suhaia Poliana noastră! încheie femeia.

— Ce-i care-au mai rămas în viață au fugit care-ncotro au văzut cu ochii. Dar, noi, ne-am întors. Se vede că ni-e dat să trăim așa, până la sfârșit... Pentru mine, tot una-i!

— Brr! Zău dacă nu ți se face păru' măciucă! se cutremură Umrihin.

— Dar pentru ce, — întreabă Andrei, — pentru ce neomenia asta?

— Iaca, pentru de-alde voi... răspunse femeia, trăgând cu o smucitură vătraiul din foc. Au poposit la noi într-o noapte alți ostași, tot din Armata Roșie, și oamenii din sat i-au ascuns. Aici în casă, la drept vorbind, n-au fost. La vecini însă, erau. Și cu toate că n-au găsit pe nimeni, tot l-au luat pe Piotr Matveici al meu, l-au legat de tancă, și dă-i cu el peste hârtoape! Glasul femeii tremura. Și pe urmă, trage în cine se nimerește! Iar după asta a început cătunul să ardă din toate părțile deodată!

— Mamă! șopti din nou fata.

— Lasă-mă-n pace, n-am să plâng! îi răspunse femeia tăios. Nu mai storci acum o lacrimă din mine! Le-am plâns pe toate. Stai acolo și curăță cartofi. Acuma totu-i ca de piatră în sufletul meu, totu-i negru...

Femeia tăcu, scormonind lemnele din foc cu vătraiul. Uitându-se la ea, Andrei și Umrihin tăcură și ei o vreme. În casă începea să se lumineze. Toți răniții și bolnavii dormeau duși. Până și Țeluico amuțise și nu-și mai scurma paiele de sub el. Andrei își scoase din nou punga cu tutun și întrebă mâhnit, cu glasul sugrumat:

— E rău al dracului... Ce ne facem?

— Trebuie să mergem la căpitan, răspunse Umrihin. Du-te tu și spune-i-le toate, din fir-a-păr.

— Dar acum, ce mai putem face? mormăi Umrihin, mai mult pentru el decât pentru Andrei. Ei, doamne, ce întâmplare! Trebuie să ne căutăm alt loc.

Umrihin se ridică și plecă să-l caute pe căpitanul Ozerov. După ce-și răsuci o țigară, Andrei și-o aprinse la opaiț și, aruncându-și ochii prin casă întrebă, încredințat că o să-i răspundă gospodina:

— Să sting lumina?

Din colțul din fund se auzi deodată glasul lui Stepan Diatlov:

— Nu, nu încă, se rugă el cu glasul stins, — mai așteaptă...

— Nu dormi? se bucură Andrei. Ți-e mai bine?

— Mai bine, răspunse Diatlov. Vreau să mă uit la flacăra... O vezi cum tremură... Demult mă uit...

Zăcea pe brancarda lui, între drugii de mestecăn, acoperit până la gât cu haina vătuită și cu mantaua. Nu dădea niciun semn că ar dori să se miște și părea ciudat că, uscat și galben cum era, mai putea scoate o vorbă. Dinspre el duhnea urât a carne stricată. Andrei îngenunche lângă brancarda și șopti:

— Ar trebui să te ducem la vreun spital, Steopa...

— Pleacă de-aici! se răsti Diatlov, dar îndată întrebă, încet și liniștit: de ce m-au ucis?...

Andrei se ridică și ieși în grabă din casă. Numai în bluză, cu capul gol, rămase multă vreme pe prispă, unde șuiera vântul tăios, și se uită îndelung în zare, fără să vadă nimic înaintea ochilor...

...Umrihin se întoarse. În urma lui venea căpitanul Ozerov. Scurta lui vătuită și ușanca îi erau albe de măzăriche. Întrebă pe cei doi „sanitari” de starea răniților și a bolnavilor, apoi se lăsă lângă masă, greoi, obosit... O pisică pestriță, cu părul lung, se apropie de el. Gazda văzu cum o ia pe genunchi și începe s-o mângâie cu mâna lui roșie de frig și cu vinele umflate. Întorcându-se spre sobă, Ozerov întrebă, ca și cum ar fi urmat o vorbă începută mai demult:

— Ei, ce zici, femeie? Cum te-ai mai gândit? Și arată cu capul spre răniți și bolnavi. Hai?

— Apoi ce să mă mai gândesc?

— Atunci cum?

— N-am ce să mă gândesc, răspunse femeia aspru. Lăsați-i la noi și gata. Unde să-i mai târâți după voi ? Ce, parcă-i ușor lucru? Bun e Dumnezeu, o să-i păzim, o să-i îngrijim... Ce ne așteaptă pe noi dacă vă prăpădiți voi, soldații?

Lui Andrei și lui Umrihin nu le venea să creadă auzind hotărârea neașteptată a gazdei celei ursuze. Dar căpitanul Ozerov, primind încuviințarea ei ca pe un lucru de la sine înțeles, îi mulțumi simplu:

— Îți mulțumim, femeie! Asta n-o s-o uităm!

— Câți ne lăsați?

— Întâi pe acela. Ozerov arată spre colțul din fund. E rănit greu. Pe el, femeie, trebuie...

Dar Diatlov tresări deodată:

— Pe mine? strigă el răgușit. Mă lăsați, pe mine?... Toți se repeziră spre colțul lui.

— Nu! Diatlov încercă să se zbată sub manta. Nu, nu!...

Se uită la ei pe rând, cu groaza întipărită pe figură. Apoi, ca și când s-ar fi îndreptat să se dea jos de pe brancarda, își ridică pieptul în sus, și ochii i se rostogoliră de nu i se mai văzu decar albul lor tulbure.

— Se duce... îngână femeia.

Simțind parcă prin somn că ea, moartea care-i urmărea pretutindeni, se furișase în casă, răniții și bolnavii începură să se trezească și să se ridice de pe la locurile lor...

V

La marginea dinspre apus a cătunului, într-o cocioabă mică și înnegrită de fum, stăteau de pază doi ostași. Flămânzi, înghețați și osteniți, tăceau amândoi și vremea le trecea greu. Pe drumul din pădure, pe care intrase regimentul în Suhaia Poliana, mai era încă un post. Și cei doi, lăsându-se pe nădejdea asta, rareori își mai scoteau capul din cocioaba lor. Dar, chiar în clipa în care Diatlov își dădea sufletul, unul dintre ei, un ostaș cu barba crescută, cu obrazul învinețit de frig și cu buboaie la gât sfârșindu-și țigara își aruncă ochii pe ferestruică și, cătând la drumul dinspre pădure, îl apucă pe tovarășul său de umăr:

— Ia te uită! Ce-i cu ăștia?

— Ce te sperii așa? Acolo-i paza noastră...

Din pădure, răspândindu-se în formație în lanț, veneau în fugă câțiva oameni cu mantale. În mâinile lor sclipeau automate.

— Maică precistă, nemții!

— Ia te uită, diavolii! Trage, băiete!

Auzind focuri de armă, căpitanul Ozerov înțelese imediat că năvăliseră nemții. Plecând de la căpătâiul lui Diatlov și întorcându-se către ostași, strigă:

— Pentru luptă!

Toți cei care erau în stare se repeziră să-și ia puștile.

— Îi ascunzi? o întrebă Ozerov pe gospodină.

Femeia făcu doar un semn cu mâna și se grăbi să deschidă ușa de la zemnic, răstindu-se la flică-sa:

— Motria, repede! Adă paie încoace!

— După mine! — stripă Ozerov, repezindu-se afară. Sărind de pe prispă. Andrei se pomeni din câteva salturi lângă dărâmăturile unei magazii de piatră. Gloanțele răpăiau atât de puternic încât, în graba lui, nici nu-și dădea seama dincotro vin și cine trage. Scoțându-și o clipă capul de după mormanul de pietre cenușii, cu toate că gloanțele suierau mereu în jurul lui, Andrei văzu că toți ostașii din casă, câți puteau să țină o pușcă în mână, se repeziseră spre grădiniță și de acolo, pe lângă șopron, în grădina de zarzavat. În fața lui, drept înaintea, printre garduri și pe după ruinele caselor arse din care se înălțau coșuri și vetre răzlețe, oamenii alergau spre cele două curți din marginea cătunului, trăgând cu puștile și strigând ceva. În spatele lui, peste tot cătunul se auzeau, prin răpăitul gloanțelor, zbierate și urlete.

Încercându-și pușca, Andrei se ridică din nou deasupra mormanului de pietre, chibzuind încotro ar trebui să tragă. Într-o curte de alături, doi oameni înalți, îmbrăcați cu mantale, răsturnau la pământ un ostaș în scurtă vătuită și, alergând în direcția lui Andrei, se culcară în dosul gardului, în tufele de salcâm călcate în picioare. În aceeași clipă, se iviră în curte și alți oameni cu mantale, care alergau și ei spre gard.

— Nemții! — ajunse până la el un glas purtat de vânt.

De undeva din spatele lui, de pe cealaltă parte a uliței, se auziră serii scurte și furioase de pușcă-mitralieră. Unul dintre cei cu mantale, care alergau spre gard prin curtea de alături, se poticni, apoi se îndreptă cât era de lung, — și în mâna lui ridicată luci, zugrăvinduse pe cer, automatul. Abia când îl văzu căzând pe spate, Andrei înțelese, în sfârșit, că strigătele pe care le auzea erau pentru el, și pe bună dreptate: nemții veneau în goană drept spre magazia lui.

Peste ochi i se lăsă deodată o întunecime grea de smoală, iar pupilele-i sclipiră ca două cioburi de sticlă. Și în clipa aceea, pentru întâia oară în viața lui, Andrei simți în suflet atâta înverșunare încât nici nu mai putu să strige: doar buzele albe și tremurătoare i se strânseseră într-un spasm:

— Hei, suflete haine!

Unul dintre nemții care se culcaseră la pământ în curtea vecină sub focul oamenilor lui Ozerov se repezi cu îndrăzneală înainte, către gardul cu tufe de salcâm. Aproape fără să ochească, Andrei trase. Apucându-se cu mâna de piept, ca și cum ar fi prins gloanțele din zbor, neamțul mai făcu trei pași într-o parte călcând strâmb, apoi se prăbuși la pământ.

Dar în aceeași clipă, altul se ridică dintre tufe de salcâm. Dintr-un salt, încercă să sară peste gard. Însă Andrei izbuti să mai tragă odată și neamțul, smulgându-se de pe uluci, se răsuci pe loc și se prăbuși, mort, îndărăt în tufe.

— Hei, suflete de năpârci! — mormăi din nou Andrei, răgușit. Cu fiecare clipă care trecea, simțea în el tot mai adânc o putere aprigă și rea, pe care nici măcar nu și-o bănuise până atunci. Totul fierbea și ardea în el. „Credeați că ne-ați răpus, hai? clocoteau gândurile lui. Hei, suflete de năpârci, pe unde v-ați ascuns?”

Și trăgea în tufe de salcâm, fără odihnă. Mișcările-i erau înfrigurate și iuți, dar bine cumpănite. În jurul lui tuburile trase zburau, căzând cu clinchet peste pietre.

Abia atunci Andrei își dădu seama că lupta nu se ducea numai în capătul cătunului, ci și în spatele lui, pe toată marginea de apus a poienii. Și pentru întâia oară larma de iad a luptei nu-i mai făcea să i se strângă inima ghem: în larma aceea deslușea acum ca o chemare biruitoare, grea de nădejdi și de însuflețire. Andrei se simți plin de încredere și de curaj. Se ridică să-și facă vânt înainte, fără să se gândească dacă era nevoie de asta — când deodată la

dreapta lui, lângă șopron, se auziră strigăte și împușcături. Furișându-se tiptil dinspre flancul drept, câțiva nemți ieșiseră pe neașteptate de după șopron și năvăleau în curte. Fără să-l vadă pe Andrei printre ruinele magaziei, trăgeau cu automatele în ușa casei.

Andrei își smulse o grenadă de la brâu și o aruncă în ei cu atâta putere, încât o auzi cum şuieră prin văzduh. Fără să-și piardă vremea nici ca să vadă măcar ce s-a întâmplat, o aruncă pe a doua: în fumul care plutea deasupra curții. Și abia după ce auzi strigătele de moarte de lângă șopron se gândi că, în timp ce arunca grenadele, ar fi trebuit să se culce. Dar gândul acesta îi trecu doar prin minte, fără să lase vreo urmă. Sări imediat dintre ruine și, cuprins de o furie nestăpânită, se năpusti înainte.

Din câteva salturi mari se pomeni în curtea vecină unde, pe lângă gard, stăteau ca înfipite tufe mărunte de salcâm. Nu-și dădea bine seama de ce alerga într-acolo dar întorcându-și capul, văzu cu bucurie că pe urmele lui veneau și alți ostași de-ai noștri, și le strigă din toată inima:

— Încoace, băieți! După mine!

Dând buzna în ruinele unei căsuțe arse, se mai întoarse odată, și, făcând semne cu mâna strigă din nou ferindu-și vorbele de vânt: Încoace! Dați-i înainte!

Printre ruinele negre, printre mormanele de cărămizi risipite, printre bucăți de tablă scorjite de foc și grămezi de tăciuni, se înălța un cuptor rusesc cu coșul înalt și afumat, ca un simbol al statorniciei casei țărănești distruse. Sfărâmând și împrăștiind cu picioarele vechiturile rămase în căsuța mistuită de foc, Andrei sări lângă cuptor, se lipi cu umărul de peretele rece și dă răpănat și, zărind la marginea grădinii de zarzavat un neamț, trase de închizătorul puștii. Dar magazia de cartușe era goală... Andrei își duse repede mâna la cartușieră, însă nici acolo nu mai găsi nimic.

— Priu, drace! înjură el.

Atunci, de după cuptor, se repezi un neamț înalt cu cască pe cap. Poalele lungi ale mantalei îi erau sumese și agățate de cingătoare, ca să nu-l încurce la fugă. Proptindu-și automatul în pânțe, apăsă pe trăgaci și ploaia de gloanțe trecu țiuind pe lângă Andrei. Andrei își dădu seama imediat că neamțul nu-l descoperise, ci trăgea înaintea lui la întâmplare, fără să știe unde. Și în aceeași clipă zvâcni de la locul lui și-l pocni pe neamț cu patul puștii.

— E-e! făcu neamțul căzând pe spate lângă cuptor.

Pușca se rupsesse în două. Andrei o zvârli cât colo și se aruncă asupra neamțului, care se zbătea apucându-se cu mâinile de cărămizi și căutând să se întoarcă. Andrei îl apucă de umăr și, dintr-o smucitură, îl culcă iarăși pe spate. Din nările celui căzut curgea sânge, scrâșnea din dinții lui galbeni și, fără îndoială, avea de gând să strige. Andrei nu se pricepea cum să scape de el, și nici n-avea timp să se gândească, dar simți că mâna i se îndreaptă fără voie spre cuțitul agățat la brâu. Atunci înțelese ce trebuie să facă și începu să urle, năpustindu-se cu toată greutatea trupului peste neamț:

— Na, câine! Na!...

Nu-și mai amintea de câte ori înfipsese cuțitul. Își veni în fire când îl trase cineva de lângă mort, și atunci mai izbi, pentru cea din urmă oară, cu cuțitul în cenușă și în cărămizi...

— Stai! strigă Ozerov, aplecându-se spre el. Oprește-te!

Andrei nu-l recunoscuse dintr-o dată. Istovit, se rezemă cu spatele de cuptor și, răsuflând din greu, îl privi o vreme fără să-și descleșteze fălcile mute. Prin curte alergau oamenii lui Ozerov. Împușcăturile răsunau acum dincolo de cătun. Văzând că mâna dreaptă îi era toată plină de sânge și de cenușă, Andrei se cutremură și începu să și-o șteargă de pantaloni.

— Iaca! făcu el, nehotărât. Ați văzut?...

Aruncându-și ochii asupra mortului, Ozerov rămase uimit: neamțul semăna leit cu Kurt Krause, aviatorul care căzuse prizonier atunci când avionul îi fusese doborât în apropiere de Olhovca. Ozerov își aminti de crângul în care îl interogase, de teiul cel tânăr, cu coajă întunecată, sub care rămăsese o gamelă cu tăieței, și de Andrei care stătea în poziție de drepti, cu mâinile tremurătoare de-a lungul vipuștii pantalonilor...

Dincolo de cătun, împușcăturile se auzeau din ce în ce mai rar.

VI

Compania locotenentului Rudolf Mitmann pierise aproape în întregime la Suhaia Poliana. După ce postul înaintat rusesc de pe drumul din pădure fusese nimicit și compania lui Mitmann se năpustise spre cătun, comandantul își închipuise că „neînsemnata bandă sovietică”, luată pe neașteptate, o să fie lichidată în câteva minute. Mitmann nu știa că în Suhaia Poliana se afla numai o mică parte din efectivul regimentului și că celelalte erau așezate de amândouă laturile cătunului, la adăpostul pădurii. Și nu-și dădu seama de aceasta decât atunci când sute de soldați ruși se năpustiră la atac din două părți deodată, cu baionete și grenade. Dar atunci era prea târziu ca să-și mai poată scăpa oamenii de la pieire: cele două lanțuri de trăgători ruși se uniseră, ca cele două brațe ale unei uriașe capcane.

În lupta aceea, oamenii lui Ozerov își lăsaseră frâu slobod dorinței lor de răzbunare. Din toată compania lui Rudolf Mitmann rămaseră în viață, prin nu se știe ce minune, doar cinci oameni. Ostașii lui Ozerov îi luară prizonieri și-i duseră în casa unde se instalase statul major al regimentului.

Puțin după aceea, au mai fost aduse acolo și douăsprezece căruțe nemțești grele, acoperite cu foi de cort, capturate pe drumul din pădure. Pe capra celei dintâi stătea Simion Degtiariov, pleznind din bici pe deasupra cailor roșcați, cu cozile scurte: era murdar din cap până-n picioare, însă vesel și înfierbântat ca de băutură. Sărind voinicește de pe capră drept lângă prispa statului major, Degtiariov strigă, ridicând hățurile de jos:

— Primiți, fraților, darul meu!

— Ia te uită Siomca! strigă Umrihin, coborând de pe prispă. Mai trăiești, hai?

— Dar tu ai murit? glumi cu răutate Degtiariov. Ia în primire!

— Ce să iau în primire? Unde?

— Ai orbul găinilor? Uite-te în căruță. Înhață-l și du-l înăuntru.

În căruță zăcea legat cu frânghii un ofițer german, înfășurat într-o manta de ploaie de cauciuc închisă la culoare și cu cască pe cap.

— Oho!... se miră Umrihin. — N-o fi cumva comandantul lor?

— Ofițer! Și încă cu cruce! se lăuda Degtiariov către soldații adunați în jurul lui, deshălmând caii cu mișcări potolite, gospodărești. Când să pornim, înlemnise de frică! Nici să umble nu mai putea! Ofițer — ofițer, dar slab de fire. N-are pic de vlagă în el...

Căpitanul Ozerov îl rugă pe comisarul Iahno să facă pregătirile de plecare din Suhaia Poliana, iar el se duse să-l interogheze pe comandantul de companie neamț, luat prizonier.

...Cu vreo cinci zile în urmă, regimentul de infanterie, din care făcea parte și Oberleutnantul Mitmann fusese scos din prima linie, unde dăduse atacuri fără rezultat, și trimis în spatele frontului pentru refacere și odihnă. Dar nici acolo nu avu parte să se odihnească; deși Rudolf Mitmann avea grozavă nevoie de liniște: în ultimul timp simțea o

scădere îngrijorătoare a puterilor și un dezechilibru grav al sistemului nervos. Cu o noapte înainte, în apropiere de punctul unde se afla regimentul lui, fusese aruncat în aer un mare depozit de muniții de artilerie. Câteva clipe după ce detunătura exploziei se risipise în văzduhul negru al nopții de toamnă, comandantul regimentului, bătrânul colonel von Grote, îl chemă la el pe *Oberleutnantul* Mitmann. Colonelul îi ordonă să dea imediat alarma și să pornească cu compania în căutarea „bandei” — desigur fără nicio importanță — care pricinuisese o pierdere atât de grea armatei germane.

— *Vernichten!*[\[15\]](#) porunci von Grott scurt.

Luându-se după urmele descoperite de câini, compania lui Mitmann plecă în cercetare. Din pricina întunericii și a pământului înghețat, nemții nu puteau să-și dea seama că nu umblă pe urmele unui grup izolat, ci pe ale unei coloane întregi. Cu toate că se simțea rău, *Oberleutnantul* Mitmann era totuși încredințat de succesul expediției sale neprevăzute, pe care o socotea simplă jucărie.

Și deodată, pe neașteptate, veni dezastrul! Și unde? Nu în prima linie, ci pe un teritoriu în întregime ocupat de armata germană unde ai fi crezut că nici vântul rusesc n-ar îndrăzni să se atingă de un fir din părul lui! De jur împrejur se aflau mii de unități germane — iar el, Rudolf Mitmann, fusese capturat de Ruși! N-or fi toate astea un coșmar înspăimântător?...

Când Rudolf Mitmann își mai veni în fire, în odaie nu mai erau nici soldații lui, nici acel ofițer rus cât un munte, care încercase să-i vorbească într-o nemțească curată. Doar un ostaș de pază stătea liniștit lângă ușă, tăcut și singur. Suflând din greu, Mitmann se ridică și se uită pe fereastră. Un mesteacăn tânăr stătea în grădiniță ca o sentinela și-și scutura spre el crenguțele goale. De dincolo de cătun răsună o salvă de puști. Era salva de rămas bun, cel din urmă salut al oamenilor lui Ozerov în fața mormântului tovarășilor căzuți în luptele de la Suhaia Poliana. Mitmann

însă își închipui că Rușii împușcau soldații nemți căzuți prizonieri, prin urmare că nici lui nu-i mai rămânea mult de trăit. Și *Oberleutnantul* se prăbuși într-un atac de isterie.

După ce se întoarse de la înmormântare, multă vreme căpitanul Ozerov nu izbuti să-l facă să vorbească liniștit, limpede și cu rost. *Oberleutnantul* Rudolf Mitmann ori se zvârcolea pe laviță din tot trupul, ori sărea în picioare și, înfigându-se în fața mesei, începea să urle vorbe lipsite de înțeles, ridicându-și în tavan ochii înroșiți și smulgându-și nasturii de la uniformă.

— Stai și te liniștește, că trebuie să vorbesc cu dumneata, — îi zise Ozerov în nemțește, alegând un moment când prizonierul părea în stare să-l asculte. E foarte primejdios, domnule ofițer, să pleci la război cu asemenea nervi... Liniștește-te. Dacă poțestești, bea puțină apă.

— Am luptat în Belgia! — striga Mitmann din când în când. Am fost și în Grecia. Să știi dumneata!

— Da, dar aici e Rusia, îi răspunse liniștit Ozerov. Nu-i așa?

— O, Rusia! gemu Mitmann, căzând din nou pe laviță, zbatându-se și izbindu-se cu capul de pervazul ferestrei. Blestemată să fie țara asta! Ce țară! Ce popor!

— Așa e poporul nostru, încuviință Ozerov. Dumneata n-ai știut? N-ai crezut că e așa?

— N-am știut nimic, nimic! strigă Mitmann și ridică asupra lui Ozerov privirea ochilor săi rătăciți, țesuți cu vinișoare de sânge. Colonelul von Grott mi-a spus astă noapte, că era vorba doar de o bandă! M-a mințit! Sări din nou în picioare și începu să se frământa. Blestemat să fie tot, tot, tot, și campania noastră, și armata noastră! Ce nevoie am eu de toate astea? Eu nu mai sunt nimic, nimic! Ducându-și mâna la epoleți, încercă să și-i smulgă. Da, *Oberleutnantul* Rudolf Mitmann nu mai există!...

Ozerov bătu în masă cu tocul revolverului:

— Să nu-i rupi! Ești ofițer, nu-i așa?

— Da, ofițer în armata germană!

— Stai jos! Și bea apă! îi ordonă, tăios, căpitanul Ozerov. Nu ești un bun ofițer! Cum te-ai pregătit să lupți, dacă nu-ți respecti epoleții? Haide, bea!

Înecându-se, Mitmann bău, apoi întrebă încet, cu mirare:

— N-o să mă împușcați?

— Nu, — răspunse Ozerov hotărât.

— Într-adevăr?

— Pe cuvântul meu de ofițer sovietic.

— O-o! gemu Mitmann. Apoi strigă deodată ușurat, din tot pieptul, apucându-se cu mâinile de marginea mesei, — o, cred, cred! Cuvântul dumitale...

— Ridică-te!

Când Rudolf Mitmann se liniști, căpitanul Ozerov urmă cu asprime:

— Da, o să trăiești, dar cu o singură condiție: să-mi răspunzi exact la toate întrebările mele.

— Răspund, se învoi Mitmann cu grabă. Spun tot!

Și interogatoriul începu. Căpitanul Ozerov întinse pe masă harta găsită asupra lui Mitmann, într-o porthartă. În mijlocul ei erau trase cu creioane colorate fel de fel de semne convenționale, ca și cum niște păsărele ar fi umblat pe-acolo, cu piciorușele murdare.

— Știi unde se găsesc acum unitățile germane înaintate?

— Întrebă Ozerov. Mai e mult până la ele?

— Da, știu, răspunse Mitmann. Acum cinci zile regimentul nostru a fost scos din linia întâia. Deocamdată, au rămas în locul lui alte regimente din divizia noastră. Nu e mult până la ele.

— Arată-mi! îi porunci Ozerov.

Rudolf Mitmann se aplecă asupra locului însemnat pe hartă. Arată sectorul din care fusese retras pentru refacere regimentul său, arată ce sector ocupă în momentul de față divizia și, ghicind pentru ce are nevoie Ozerov de aceste lămuriri, îl întrebă pe gânduri:

— Vreți să răzbateți pe-acolo spre Moscova?
— Da, mărturisi Ozerov.
— N-o să puteți! hotărî Rudolf Mitmann. Spun cinstit. Pot să admit că, deocamdată, n-ar fi greu de trecut peste linia frontului. Dar să ajungi până acolo — nu, asta nu e cu putință! De-aici și până la linia frontului nu mai sunt păduri, ci câmp deschis. Nicio posibilitate de ascundere. Și întreg sectorul, spun cinstit, e înțesat cu unități de-ale noastre. Le poți întâlni în fiecare sat, pe fiecare drum... E cu neputință să treceți!
— Cu neputință, zici?
— Hotărât! Spun cinstit!
Ozerov bătu deodată cu pumnul în hartă.
— O să trecem! urlă el ca turbat, și ochii lui înguști sclipiră cu p lumină albastră și arzătoare. Ceea ce ți se pare dumitale cu neputință, pentru noi o să fie posibil! Și o să trecem exact peste locurile astea înțesate cu trupe de-ale voastre! Și chiar în noaptea asta o să fim pe linia frontului!

VII

Pe neașteptate, la amiază începu să strălucească soarele. Ici și colo se iveau în zare, risipite pe văi și adăpostite sub crengile întinse ale sălcilor, sate mai mari și mai mici, înecate până atunci în neguri. Vântul aducea dinspre ele nurași de fum cenușiu, care se târau repede pe fața pământului. Câmpiile unduitoare începură deodată a sclipi, ca smălțuite. Corbii singuratici, care stăteau posomorâți pe ariile părăsite, se ridicară în văzduh împotriva vântului. Când se întâmpla să iasă un iepure din vreun lan de grâu de toamnă, ochiul ostenea urmărindu-l până ce dispărea în salturi peste câmpia plină de lumină.

Pe drumul pustiu, printre mușuroaie, mergea cu pași largi *Oberleutnantul* Rudolf Mitmann, într-o manta de

ploaie neagră și lungă care-l făcea să semene cu un călugăr. Îndată după el venea un plutonier voinic, apoi doi soldați nemți cu automate, iar în urma lor se îngrămădea buluc, cu larmă, o coloană nesfârșită de ruși, îmbrăcați cu scurte vătuite murdare și cu mantale zdrențăroase. Nu aveau arme: purtau pe umeri saci de spate goi și gamele afumate. Erau oamenii lui Ozerov, încolonați pe companii. În urma fiecărei companii mergeau câte două căruțe nemțești, uruind adânc pe pământul înghețat, trase de câte o pereche de cai de povară. De sub foile de cort ale căruțelor ieșeau la iveală lopeți și târnăcoape. De amândouă părțile coloanei și în urma ci păseau soldați germani cu puști, cu automate și chiar cu puști mitraliere.

Luptând împotriva vântului, *Oberleutnantul* Mitmann urcă povârnișul drept al unui deal. Înaintea lui, într-o vale largă scăldată în soare, se zărea un sat. De sus de pe dâmb se vedea bine cum, printre ruinele arse ale satului, mișunau grupuri de soldați nemți și se mișcau domol petele cenușii ale tancurilor germane.

Dinspre sat porni într-o întâmpinarea coloanei un turism, vopsit în culorile sure și gălbui ale toamnei, săltând peste dâmburi și mușuroaie. Când mașina se apropie, Rudolf Mitmann se opri pocnind din călcâie, și-și duse două degete la tâmplă. Frânele mașinii scârțâiră. Portiera se deschise. Ținându-se cu mâna de mâner, un ofițer german cărunt, cu chipiu înalt și pelerină largă cu guler de jder, scoase capul afară și întrebă, suflând anevoie:

— Prizonieri?

— Da, domnule colonel!

— Unde-i duceți?

— Pe pozițiile diviziei a patruzeci și șaptea de infanterie domnule colonel — raportă Mitmann repezit dar răspicat. În sectorul punctului Elovca.

— Ca să-i folosiți la atac?

— Pentru construirea de fortificații, domnule colonel!

— Aha! — făcu colonelul, dezamăgit — puteți trece. Și izbi furios portiera la loc

În timp ce făceau loc mașinii pe lângă coloană, soldații din escortă își ridicau amenințător puștile și zbierau, ca să-și arate zelul față de șef:

— *Vorwärts!*

Mergând cu pași largi și bălăbănindu-și brațele, *Oberleutnantul* Mitmann începu să coboare dealul spre sat. Plutonierul cel greoi care mergea în urma lui îl întrebă, cu gândul la colonelul din, mașină:

— Cine-i? Îl cunoști?

— E comandantul unui regiment de tancuri, răspunse Mitmann, întorcându-se dintr-odată. Regimentul lui e aici, în sat. În luptele din urmă, pe cât se pare, a avut pierderi grele...

— Perfect! zise plutonierul. Dă-i înainte!

Plutonierul cel greoi era căpitanul Ozerov.

...*Oberleutnantul* Rudolf Mitmann rămăsese năucit când căpitanul Ozerov, făgăduindu-i viața pentru el și pentru soldații lui, îi ceruse în schimb să conducă regimentul până în prima linie a frontului, dându-l drept coloană de prizonieri îndreptată într-acolo pentru lucrări de fortificații. Rudolf Mitmann se temea grozav de moarte. Și de aceea, deși cu mare frică, primise fără șovăire această propunere.

Soldaților germani prizonieri li se dădură arme neîncărcate și li se interzise cu strășnicie să scoată o vorbă, ori cu cine s-ar întâlni pe drum. Un singur lucru li se îngădui: când dădeau de nemți, să zorească oamenii din coloană. Vreo douăzeci de ostași de-ai lui Ozerov, îmbrăcați în uniforme nemțești, primiseră tot felul de arme germane. În felul acesta, Ozerov alcătui o „escortă” pentru regimentul său. Toți ceilalți oameni își lăsară armele în căruțele luate de la nemți, acoperindu-le cu foi de cort și numai câteva căruțe erau încărcate, de formă, cu lopeți și cu târnăcoape găsite în sat. Pentru orice întâmplare, Ozerov hotărî să așeze câte două căruțe cu arme după

fiecare companie: la nevoie, oamenii puteau să, se înarmeze cu câteva clipe și să înceapă lupta.

Acum, bolnavii și răniții nu mai puteau să rămână în Suhaia Poliana. Dar gospodina cea morocănoasă, în casa căreia murise Stepan Diatlov și care abia când plecau le spusese că o cheamă Prascovia Miheevna, îl rugă pe Ozerov să-i lase, totuși, în grija ei. Răniții și bolnavii au fost așezați pe căruțe țărănești, iar Prascovia Miheevna, arătând cu biciul pădurea spre care se îndrepta el cu convoiul, îi zise:

— Lasă că le purtăm noi de grijă! Acolo, peste tot sunt de-ai noștri...

— Să trăiești, Miheevna! îi mulțumi Ozerov.

— Mulțumesc. Să trăiți și voi...,

Și fără să mai piardă vreme, regimentul lui Ozerov ieși din Suhaia Poliana. Timpul era mai scump ca oricând. Trebuiau să chibzuiască clipă cu clipă. Până la căderea nopții, înainte ca von Grott să afle de pierderea companiei sale, regimentul trebuia să treacă peste zona de câmp deschis, unde la tot pasul putea întâlni unități germane, și să pătrundă într-o pădure adâncă, dincolo de care era linia frontului.

Regimentul înainta în grabă.

Colonelul din mașină fusese cel dintâi neamț pe care-l întâlniseră oamenii lui Ozerov de la plecarea lor din Suhaia Poliana. Fără frică, dar cu destulă neliniște, așteptaseră ei asemenea întâlniri. Însă când totul se termină cu bine, se înveseliră cu toții. Unora li se făcu chiar chef de glume.

— Ai dracului de blegi, nemții ăștia!

— Ce zici? Frumos i-am mai dus de nas!

— Zi-le zevzeci, și pace!

Dar tocmai atunci își dădură seama că satul spre care se îndreptau era ocupat de o mare unitate germană, și amuțiră din nou. Fără voie, se apropiară unii de alții și începură să bată mai voinicește cu bocancii peste hopurile drumului.

Una din căruțe fusese dată în grija lui Semion Degtiariov. În căruță stătea culcat Andrei, acoperit cu o foaie de cort nemțească bălțată, de culoarea frunzișului veșted.

După luptă, Andrei se simțise iarăși rău. Dar când auzi că toți răniții și bolnavii vor fi lăsați în pădurea de lângă Suhaia Poliana, își adună cele din urmă puteri, se așează în formație și ieși din sat cu toată coloana. Însă puterile îl părăsiră curând și, după cinci kilometri de drum, căzu. Atunci l-au așezat în căruța lui Semion Degtiariov. Andrei își veni repede în fire, numai că era atât de slăbit, încât rareori putea să se mai ridice ca să-și vadă tovarășii și să se uite la câmpiile din preajma Moscovei, atât de luminoase în ziua aceea.

Din urma căruței venea în goană un ostaș lung și deșirat, îmbrăcat cu o manta nemțească prea scurtă, care abia îi ajungea până ia genunchi. Pufnind pe nasul turtit și gros, se aplecă peste căruță, trăgându-și la piept automatul.

— Tu ești, Ivan? întrebă Andrei.

— Ha, ha, da ce, nu mă mai cunoști? râse Umrihin, arătându-și dinții.

— Eh, ai o mutră!... neamț curat! făcu Andrei, scos din fire fără să-și dea seama de ce. Zău dacă nu-mi vine să te cârlesc peste bot!

— Ho, ho! Ho, ho! începu să hohotească Umrihin. Chiar seamănă a neamț?

— Leit! Fugi de-aici, că mi-e și scârbă să mă uit la tine!

— Asta-i minunat! urmă Umrihin fără să se supere ca de obicei. Cu atât mai bine pentru mine. Și cu atât mai rău pentru voi! Iaca, în satul de colo...

— Și ce? se întoarce spre el Degtiariov. Iar vrei să-l bagi în sperieți? Când te-oi plezni odată cu hățurile, o să-ți dea borșul pe nas! M-auzi tu?

— Nu, serios, se miră Umrihin. Vouă nu vi-e frică?

Semion Degtiariov se uită îndărăt, căutând cu ochii printre oamenii din coloană pe cineva care venea în urma lor.

— Iaca, bucluc! mormăi el. Unde-o fi tovarășul nostru sergent?

— Iurghin? E colo, mai la urmă.

— Păcat, măi, Ivane, că nu-i aici, să te ia la rost el cum ți se cuvine!

— Apoi, m-a și luat!... mărturisi Umrihin.

— Atunci vino mai aproape.

— Pentru ce?

— Mi-s hățurile cam scurte, n-ajung cu ele până la nasul tău! se înfurie de-a binelea Degtiariov. Că doar treaba asta n-a chibzuit-o capul tău cel prost, a pus-o la cale căpitanul, tovarășul nostru Ozerov! Și dacă ne duce el, înseamnă că trebuie să mergi, nu să te văicărești! Și lasă omul în pace, că-i bolnav...

Umrihin pășea tăcut pe lângă căruță, ascultând cum îl ceartă Degtiariov. Automatul nemțesc, negru, îi atârna la piept ca o jucărie.

— Ei, da' nu trebuie să te superi, Ivane, zise în cele din urmă Degtiariov, cu prietenie. Ce să-ți fac? Meriți să te mai scuture omul... Că doar n-ai fi luptător prost, dar când te-apucă văicăreala, apoi n-o mai slăbești de parc-ai fi un buhai de baltă!

— Na mă supăr, îi răspunse Umrihin. Ca să-ți spun drept, îmi pare chiar bine când mă mai ia careva la rost... Parcă mi se mai ușurează inima. Că eu, de ce să mint? Mă cam tem... recunosc el cu sinceritate. Iar când mă scutură cineva din pricina asta, parcă-mi mai trece frica. Iaca, de pildă acum, parcă mi-e sufletul mai ușor... Se uită înaintea lor: — Uite, că ne apropiem!

Depărtându-se de căruță și luându-și din nou rolul de escortă nemțească, Umrihin își ridică amenințător automatul și, înveselindu-se, începu să urle glumind, cu glas sălbatic și răgușit:

— *Șneher*, mama voastră!

— Ce zbieri de pomană? Degtiariov se ridică în picioare în căruță. Țineți gura, prăjină afurisită, și caută-ți de treabă! Nu se zice *șneher*, „*șneler*”[\[16\]](#) se zice! Altădată să știi...

— Eh, mă-nveți tu pe mine! zise Umrihin și își lăsă în jos automatul. Eu îs de la Berlin, băiete!

Coloana intră în sat

Andrei se mișcă deodată în căruță, căutând să se ridice.

— Stai acolo binișor, îi șopti Degtiarov.

— Nu, vreau să mă uit la ei, se încăpățână Andrei.

După *Oberleutnantul* Mitmann și căpitanul Ozerov, coloana înainta în tăcere pe ulița cea mare a satului. Oamenii se așteptau ca ivirea lor să atragă imediat luarea aminte a nemților, care vor căuta să afle măcar încotro se îndreaptă convoiul. Dar, după cum bănuise Ozerov, nu se întâmplă nimic. Pe atunci era lucru cu totul obișnuit să vezi coloane de prizonieri ruși, mânați și spre apus, dar și spre răsărit, către linia frontului, pentru săpat șanțuri, pentru construit adăposturi sau pentru acoperirea infanteriei germane când pornea la atac. Fără să le dea nicio atenție, nemții își vedeau de treabă, liniștiți. Roboteau pe lângă tunurile antiaeriene și pe lângă tancurile așezate prin toate curțile și grădinile, rupeau gardurile ca să-și facă lemne pentru foc, cărau spre mașini tot felul de lucruri găsite prin gropi și prin case, vorbeau despre câte ceva adunându-se în grupuri sau își aprindeau pipele... Doar câte unul, care se nimerea din întâmplare pe drum, arunca asupra coloanei o privire distrată, apoi își vedea de cale.

Ostașilor le veni repede inima la loc.

Andrei se uita la străini cu priviri lacome. Până atunci nu întâlnise nemți decât în timpul luptelor. Dar una e să cunoști armata dușmană în luptă, și alta s-o ai sub ochii tăi în viața de toate zilele: Acolo puteai să înțelegi mai bine ce înseamnă ea, cum trăiește, cât e de puternică și de pregătită pentru luptă. Și Andrei era bucuros că avea

prilejul să vadă armata germană în împrejurări obișnuite, pașnice.

Într-una din curțile rămase fără gard, Andrei zări câteva tancuri germane, scâlciate, cu spărturi în coaste ca niște galerii de cârțițe, cu turelele sfărâmate, cu șenilele rupte și încărcate cu noroi. Pe cât se părea, unul din ele luase foc în timpul luptei: flăcările cojiseră vopseaua de pe blindaj, iar semnul galben al svasticii se închircise, ca un păianjen uriaș în agonie.

— Vezi? zise Andrei și îl trase pe Degtiariov de umăr. Vezi colo? Obrajii îi ardeau, nădușiți, iar ochii îi străluceau de același gând nestăpânit. Nici fierul nu rezistă! Uite-l cum s-a răsucit!

— Mai încet, mă! Uite-te cât poștești, dar taci!

Mulți dintre nemții pe care-i vedea Andrei aveau înfățișarea obosită și se vedea bine că erau istoviți. Începuseră să sufere de frig. Lăsând la o parte orice grijă în ce privește ținuta militară, rățăceau prin sat nebărbieriți, triști, gârboviți, târându-și poalele mototolite ale mantalelor subțirele. Începuseră a se înfofoli cu tot soiul de îmbrăcăminte, și bărbătească, și femeiască, luată de pe la țărani sau găsită prin casele părăsite: cojocel vechi, cu blană pe dinăuntru și încrețite la spate, căciuli din piei de oaie, șaluri de toate culorile și mănuși cu un singur deget, împletite de mână.

— Vezi, Sioma? Vezi? șopti Andrei cu aprindere, încercând iarăși să se ridice în căruță. Îi vezi cum arată? Ca o adunătură de hoți! Vezi?

— Taci, Andrei! Uite-te, dar taci!

În cea clin urmă curte, chiar la ieșirea din sat Andrei zări câteva sute de cruci de mestecăn, gata cioplite și frumos așezate, în șiruri înclinate, lângă un șopron. Simțind că-l părăsesc puterile, Andrei se culcă la loc în căruță, zicând:

— Ei, le merg prost treburile, Semion!...

— Război au vrut, război au găsit! răspunse Degtiariov. Iaca, au război, până-n gât! Să se sature. Îi vezi acum? Ei bine, mai așteaptă puțin... Când i-or pocni ai noștri, praful o să s-aleagă din ei! Eh, Andriuha, ai să vezi c-o să ne mai întoarcem noi pe locurile astea! Vine și vremea noastră! se bucură Degtiariov, îmbătat de propriile lui cuvinte. Vine și ceasul nostru! Ehe, și ce dulce o să mai fie ceasul acela! Le-om arăta noi ce putem!...

În vremea asta, coloana se apropia de alt sat.

VIII

Oberleutnantul Rudolf Mitmann nu ducea regimentul pe soseau principală, care mergea spre limita dinainte a poziției diviziei a 47-a germane, ci pe căi lăturalnice de țară, pe unde întâlneau mai puține unități de rezervă. Înainte de apusul soarelui, oamenii lui Ozerov se încrucișau, și asta numai rareori, doar cu ambulanțe și cu căruțe sanitare. Iar la căderea nopții, regimentul intră pe un drum aproape neumblat, pe care cu greu putea răzbate, într-o pădure întinsă, cu tot felul de copaci, sfâșiata de toamnă. Acolo stăruia tăcere deplină și nu se vedea țipenie de om.

— Dincolo de pădurea asta sunt pozițiile noastre germane, anunță Mitmann.

Ozerov ordonă regimentului să se oprească.

Căruțele au fost lăsate în drum, iar soldații se depărtară de o parte și de alta, se așezară pe sub copaci și începură să mănânce în grabă pâinea și conservele luate de dimineață de la nemți, în lupta de la Suhaia Poliana. Trăgând cu urechea la liniștea pădurii, vorbeau în șoaptă, cu teamă, ascunzându-și țigările în mâneci.

Noaptea se lăsa peste pădurea încremenită. Vremea se mai încălzise. Calea Lactee sclipea pe cer ca un pârlăuș de aur. Deasupra, pământului păreau atârinate ciorchini de

stele, iar în pădure stăruia o liniște mocnită, cum se întâmplă uneori în imediata apropiere a frontului. Doar de undeva, de departe, ca și cum ar fi vrut să-și dovedească prezența în tăcerea netulburată din jur, țacănea o mitralieră..

Urcându-se într-o căruță, căpitanul Ozerov își lepădă echipamentul german și-și îmbracă din nou uniforma. Îi cerea în șoaptă lui Petia Uralet, agentul de transmisiuni care nu se despărțise o clipă de el când una, când alta:

— Pantalonii! Cizmele!

În timp ce se îmbrăca, vorbea încet cu Rudolf Mitmann, care stătea în spatele căruței mestecând în grabă o bucată de pâine:

— În sectorul acesta a fost regimentul vostru?

— Da, răspunse Mitmann. Chiar în spatele pădurii.

— Și cărei unități i-ați dat pe seamă pozițiile?

— Unui batalion de pionieri, domnule căpitan, răspunse Mitmann, înghițindu-și cea din urmă îmbucătură. Se simțea mai întremat după oboseala drumului. Ceea ce e sigur, e că sectorul acesta a fost considerat de comandantul diviziei ca absolut impropriu pentru ofensivă. Drumurile care duc spre pădure, sunt, după cum ați văzut și dumneavoastră, în stare proastă, iar în interiorul pădurii sunt și mai rele. Și mai sunt și mlaștinile... O concentrare de forțe masive, cu armament greu, mai ales în perioada asta a ploilor de toamnă, e cu neputință aici. Iar unitățile dumneavoastră, cu care regimentul nostru a avut ciocniri, stăpânesc poziții mult mai prielnice, aș putea spune chiar minunate pentru apărare. De partea dumneavoastră aveți un întreg șir de coline. Tocmai de aceea, după ce s-a văzut limpede că nu mai are niciun rost să continuăm ofensiva în acest sector, regimentul nostru, ca unul ce suferise pierderi mari, a fost scos de pe poziție și trimis în spatele frontului, iar în locul lui a fost instalat vremelnice un batalion de pionieri, doar pentru paza sectorului. Cât despre concentrarea forțelor

pentru o nouă ofensivă, după cum v-am mai spus și pe drum, ea se efectuează mai mult la nord de pădure.

— Prin urmare, suntem la joncțiunea a două divizii?

— Întocmai, domnule căpitan!

Ozerov își trăgea cu greu cizmele.

— Acum trebuie să înțelegeți, domnule căpitan, — urmă în vremea asta Mitmann, — că nu pot să vă conduc mai departe. Spun cinstit Prizonierii îndreptați pentru diferite scopuri spre unitățile înaintate sunt de obicei aduși la comandamentul de sector și numai după aceea, sub pază specială, pot fi lăsați mai departe, către primele linii. Însă eu, după cum foarte ușor puteți înțelege, nu pot să mă prezint la comandamentul acestui batalion de pionieri. Și apoi, cred că nici dumneavoastră n-aveți ce căuta acolo... De-acum înainte, trebuie să vă descurcați singur! Și vă atrag atenția că, deși batalionul e destul de dispersat, tot n-o să puteți evita un schimb de focuri.

Ozerov coborî din căruță;

— Am înțeles, zise el. Unde sunt soldații dumitale?

Prizonierii germani se apropiară.

— Prin urmare, vorbi Ozerov îndreptându-și bluza și pipăindu-și buzunarele, ați făcut ceea ce v-ați luat angajamentul să faceți, și acum...

— Domnule căpitan! sări Mitmann.

— Nu mă întrerupe. Nu-mi place. Ozerov urmă încet: Și acum, cred că v-ați convins că ofițerul rus știe să-și respecte cuvântul. Când vom porni mai departe, dumneavoastră veți rămâne pe loc. Veți fi liberi. Numai că acum, trebuie să ne predați armele...

Un soldat german mic de statură păși înainte din întuneric și, adresându-se lui Ozerov, începu să vorbească repede:

— Eu nu vreau să mă întorc înapoi. Domnule căpitan, îngăduiți-mi să vă urmez mai departe.

— Mai departe? Vrei să rămâi prizonier?

— Da, domnule căpitan! Am avut totdeauna simpatie pentru țara dumneavoastră și am cu totul altă părere despre ea decât naziștii noștri... Hotărât, sunt împotriva acestui război.

— Care e numele dumitale?

— Hans Langut, lucrător la furnalele din Ruhr.

— Bine, încuviință Ozerov. O să mergi cu noi.

Din întuneric se înălțară și alte glasuri:

— Și eu voiam să spun că dorința mea...

— Acum e mai bine pentru noi să mergem înainte decât îndărăt...

— Cel puțin scăpăm cu viață...

Rudolf Mitmann tăcu câțva timp.

— Da, au dreptate, zise el. Ceea ce se petrece e foarte ciudat, totuși au dreptate. Nouă nu ni-e îngăduit să ne întoarcem. E limpede că, mâine chiar, vom fi împușcați. Iar dumneavoastră, domnule căpitan, ne-ați dat cuvântul că ne lăsați viața...

— Da, ca la toți prizonierii.

— O, vă cred! strigă Mitmann. Prin urmare, mergem cu dumneavoastră.

— Perfect, zise Ozerov zâmbind pe ascuns în întuneric. Petia, ia-le armele și pune-le bine. Iar prizonierii, dă-i în seama comandantului de batalion Juravschi.

Atunci se apropie și comisarul Iahno. Tot drumul mersese așa cum fusese înțeles cu Ozerov, ca încheietor al coloanei. După ce regimentul poposise în pădure, instalase posturi de pândă, împărțise cu mâna lui plutonierilor de la companii restul de pâine din căruță și mai stătuse de vorbă cu oamenii, trecând de la un copac la altul. Găsindu-l în sfârșit pe Ozerov, îi strânse mâna, îl felicită în tăcere pentru reușita acestui marș cu totul neobișnuit, apoi îl trase mai la o parte de lângă căruță:

— Să mergem mai încolo!

— Dumneata nu mai obosești niciodată, se vede! glumi Ozerov.

Aflând cele din urmă noutăți, Iahno se aprinse:

— Acum trec eu în capul coloanei. Nu-i așa?

— Cum vrei, Veniamin Petrovici.

— Știi, dragul meu, nu mai pot să mă târăsc la coadă! zise comisarul, înfierbântat. Înțeleg că uneori e foarte important, cum a fost astăzi. Totuși, nu mai pot! Mi s-a umplut sufletul de amărăciune. Greu lucru, să te târăști la coadă...

Stelele începură deodată să pălească. O negură ușoară acoperi cerul. De la apus se apropiau iarăși ploile. Iar din înaltul adânc și nepătruns se auzi vuiet sinistru de motoare: escadrile de avioane germane plecau să bombardeze Moscova.

IX

Ostașii își luară puștile din căruțe.

Pe Andrei îl pătrunsese frigul până la oase. Deșteptându-se cu un ceas înainte de răsăritul soarelui, își dădu seama îndată că regimentul se pregătește de drum. În jurul lui soldații alergau în toate părțile și se auzeau comenzi înăbușite. Lângă căruță vorbeau în șoaptă, neliniștiți, Umrihin și Degtiariov:

— Trecem noi, Ivane, n-avea grijă!

— Eh, Sioma, de m-aș vedea odată trecut! Tu în care parte ești?

— În grupul din dreapta, cel de rupere.

— Mai bine ai merge cu noi în coloană.

— Nu pot! Trebuie să-mi iau rămas bun de la nemți.

Se apropiară și alți ostași. Cineva se aplecă peste căruță și-l atinse pe Andrei cu mâna:

— Ei, cum merge, Lopuhov? Ți-e mai bine?

Andrei recunoscu glasul căpitanului Ozerov.

— Tovarășe căpitan! izbuti el să îngaime cu mare greutate simțind cum îl apasă ceva pe piept. Nu mă lăsa,

pentru numele lui Dumnezeu!

— Ei, asta-i, ce ți-a venit? Haide, liniștește-te dragul meu! Ozerov îl acoperi mai bine cu mantaua nemțească pe care nu știu cine o aruncase peste el. Stai liniștit. Te ducem noi, că nu-i departe. O să meargă cu tine și sergentul Iurghin, că-l doare piciorul. Iar de dus, o să vă ducă... Se întoarse spre partea unde erau caii: Cine merge cu ei?

— Eu am primit ordin, tovarășe căpitan, îi răspunse Umrihin. Nici eu nu pot să merg pe jos. Am făcut bășici la picioare din pricina afurisitelor celea de cizme nemțești. Cât am râvnit eu la ele, și când colo, parcă-s de fier!

— Caută să-i duci cu bine la ai noștri!

— Se poate, tovarășe căpitan? Am mai dus eu și altfel de încărcătură, pe vremuri! Zece ani am fost grăjdar în colhoz. Am avut în grija mea până și un armăsar de prăsilă...

— Bagă de seamă că răspunzi cu capul de ei!

Ozerov se aplecă din nou peste căruță:

— Nu vrei să fumezi?

— Da, aș vrea, mărturisi Andrei.

— Stai să-ți răsucesc o țigară. Ozerov își scoase tabachera din buzunar. A rămas cam puțin, dar nu-i nimic: ne ajunge pentru cât mai avem de mers...

După ce căpitanul Ozerov îi dădu lui Andrei o țigară aprinsă și se depărta de căruță, Umrihin se întoarse către prietenul său:

— Ce zici, Sioma, să tragem și noi câte-un fum înainte de a porni la drum?

— Păi, n-avem tutun decât pentru o țigară...

— Fi, tocmai de aceea, hai s-o fumăm, — hotărî Umrihin, — pe drum, tot n-o să fie chip, iar dacă ajungem degrabă la ai noștri, apoi n-are niciun rost s-o păstrăm. Or poate crezi că acolo nu s-o găsi tutun?

Și începură să fumeze.

Curând după aceea, Degtiariov își luă rămas bun de la prietenii.

— Ehei, cât e de inimos Semion al nostru! zise Umrihin cu convingere, dar parcă și trist în același timp, când prietenul lor nu se mai văzu printre ostașii îngrămădiți în drum. Un om ca ăsta ar merita să-l pui într-un cântec! Și frumos cântec ar mai fi acela...

...Trecând pe lângă coloană, Ozerov îl întâlnește din nou pe Iahno.

— Ce părere ai, Veniamin Petrovici?...

Iahno își ridică ochii spre cerul îmbrobodit cu nori:

— Da. Ar fi vremea.

— Atunci să fie într-un ceas bun!

În frunte cu Iahno, cel dintâi grup de rupere porni, iar peste câteva minute se urni din loc și grosul coloanei.

Andrei stătea culcat pe spate și se uita în sus. Cerul era întunecat, stelele nu se mai vedeau. Acolo, în pădure, nu puteai să-ți dai seama că începea să se lumineze. Coloana nu mergea pe drumul bătătorit, ci pe unul tăiat de curând. Hurducându-se, căruța se poticnea mereu de rădăcini și buturugi. Roțile ei legate în cercuri de fier, spărgeau pe alocuri pojghița înghețată a pământului și intrau adânc în noroi. Iar caii, opintindu-se din răsuputeri, abia izbuteau să scoată la loc uscat. Câteodată treceau, plutind jos de tot deasupra căruței și abia deslușindu-se în întuneric, crengile întinse ale brazilor, răspândind acum, înainte de ploaie, mireasmă proaspătă și pătrunzătoare de rășină, ca primăvara. Din când în când, tufișurile mărunte care se nimereau în cale zgâriau cu ramurile fundul căruței

Andrei își aduse aminte fără să vrea de noaptea aceea de neuitat, când căpitanul Ozerov mergea în fruntea unui mic detașament de oameni spre Vazuza. Vremea era tot atât de posomorâtă ca și atunci iar pădurea tot atât de nepătrunsă și de vrăjmașă, ca și cum ar fi crescut într-un fund de prăpastie, părăsită și de oameni, și de dihănii, și de păsări. Dar Andrei nu mai simțea teama pe care-o simțise atunci. Știa acum că în fruntea detașamentului pășește comisarul Iahno, iar în fruntea coloanei căpitanul Ozerov.

Și credința nezdruincinată pe care o avea în acești oameni, în curajul și bărbăția lor, îi umplea inima de liniște. Era încredințat că ei vor duce cu bine regimentul dincolo de linia frontului.

Totuși, nu mai avea răbdare. Ce necaz îi era că nu poate să umble și el! Ar fi vrut să-și adune toate puterile, și sărind jos din căruță, să meargă, să meargă mereu alături de ceilalți tovarăși ca l să ajungă mai repede acolo, la ai lor...

Uneori își înălța capul, căutându-l cu ochii pe Umrihin, care-și îndemna caii cu hățurile, alteori încerca să se ridice în coate, ca să-l vadă pe Matvei Iurghin. Și-i întreba mereu, în șoptă:

— Oare ajungem curând? Ce ziceți, fraților? Prietenii căutau să-l liniștească:

— Curând, Andrei, curând!

— Stai acolo și taci...

Își simțea trupul din ce în ce mai fierbinte. Ochii îi ardeau, buzele-i erau uscate. Aruncă mantaua de pe el.

— Mai repede! șoptea înfierbântat. Ce s-au oprit acolo? De ce? Ar trebui să meargă mai repede! Mână Ivane, mână! De ce stai?

— Iar începe să aiureze! oftă Iurghin.

Andrei nu auzi cum, în dreapta coloanei se porniră împușcături și nu văzu cum din locul acela zbură cu zgomot spre cerul alburiu o rachetă verde, ca o pasăre speriată din cuib. Simți doar cum, dintr-odată, căruța se urnește din loc. Îl scutura acum tot mai des și tot mai adânc. Trăgând nebunește de hățuri, Umrihin îl pleznea fără să vrea și pe el. Dar el nu se supăra: în sfârșit, înaintau! Odată i se păru că aude împușcături, dar nu le dădu nicio atenție. Nu se gândi măcar să întrebe cine trage și de unde trage: se lăsase cu totul în voia fericirii de a simți că înaintează fulgerător.

Pândind o clipă de liniște, mai întreabă odată, dar de data aceasta cu adâncă bucurie:

— Curând, nu-i așa fraților?...

Fără veste căruța se smuci puternic, apoi se izbi cu oiștea în ceva și se opri. Și Andrei auzi, ca prin vis, glasuri care strigau:

- Tiii... comedia dracului!
- A crăpat? Cine-a crăpat?
- Calul!

X

Apucându-se cu mâinile de buruienile răvășite, Degtiariov se ridică puțin. Își aduse aminte că asta era a doua oară de când încerca să se ridice. De ce se întâmplase așa? Ce rost aveau toate?... O durere crâncenă îi trecu prin tot trupul și Degtiariov înțelese dintr-odată ce se petrecuse cu el. „Oare ai noștri au trecut? se gândi el. Ar fi trebuit să treacă”... Dar nu se putu gândi prea mult. Durerea era atât de ascuțită, încât îi întuneca gândurile. Mâinile îi erau întregi. Asta era bine. Degetele piciorului drept putea să și le miște în voie. Și asta era bine. Numai piciorul stâng îl simțea greu și fierbinte: dogorea ca un cărbune aprins.

Cel dintâi lucru pe care s-a gândit să-l facă, a fost să părăsească locul unde-l doborâseră la pământ gloanțele nemțești. Vedea bine că în jurul lui nu mai era nimeni, nu se mai auzeau nici împușcături, și totuși se temea, fără să știe anume de ce, să rămână acolo. Gândul acesta: să plece cât mai repede, ajunsese atât de stăruitor, încât aproape fără să mai simtă durerea începu să se târască într-acolo unde i se părea lui că ar fi marginea pădurii.

Se târa, agățându-se convulsiv de buruieni și trăgându-și după el piciorul stâng care-l frigea. În calea lui dădu de o groapă. Degtiariov îi pipăi marginea cu degetele. Se hotărî s-o ocolească pe la dreapta. Dar când încercă s-o ia într-acolo, piciorul i se prinse într-o rădăcină și durerea, ca o flacăra arzătoare, îl pătrunse până-n creștet. Semion scoase un strigăt și, gata să-și piardă cunoștința, își trase piciorul

după el. Nu plângea, și nici nu-i venea să plângă, totuși pe obraji începură să i se prelingă lacrimi mari. Ținându-se de marginea gropii, se uită printre lacrimi în negura dimineții, își adună toate puterile și zise încet:

— Iată și mormântul...

Șoptise vorbele acestea fără niciun gând. Dar când le auzi se trase îndărăt de lângă groapă.

Un gând nou — gândul că trebuie să trăiască — se trezi în el, mai aprig decât gândul care-l făcuse să părăsească locul acela de groază. Și i se păru deodată că are mai multă putere decât avea într-adevăr. Răsuflând din greu și grăbindu-se, se târî înainte, încredințat că se târăște spre răsărit, acolo unde năzuise atâta în săptămânile din urmă.

Tremurând din tot trupul, lăsându-se mereu la pământ ca să-și mai vină în fire, Degtiariov se trase cu greu până în poiană. Acolo dădu cu ochii de o căsuță veche și șubredă. În jurul ei, toate erau distruse. Degtiariov se înalță pe brațele care-i tremurau și, adunându-și toată puterea, aproape strigă:

— Ei, oameni buni!

La strigătul lui nu-i răspunse nimeni. Mai strigă odată, dar de data aceasta nu-i mai răspunse nici măcar tăcerea adâncă a pădurii...

Degtiariov înțelese că în cătunul acela din poiană, ras de pe fața pământului, nu mai rămăsese niciun suflet de om, totuși, după ce se mai odihni puțin, se târî spre căsuță: de mic copil se deprinsese să creadă că oriunde se află un sălaș omenesc, este și viață. Cu multă trudă, gemând mereu, izbuti să se cațere pe prispă și, după ce rămase o vreme acolo, nemișcat, deschise ușa. Din întuneric îl izbi în obraz un iz de casă pustie și de zăduf umed, care-l făcu să se tragă îndărăt speriat. Degtiariov înțelese că izba era pustie și, după ce mai întârzie puțin, își rostogoli dintr-odată trupul peste prag. Și iarăși îl pătrunse până-n creștet durerea aceea arzătoare. Fără să-și dea seama și fără să vrea, slobozi un urlet sălbatici, bărbătesc.

Dar când îl mai lăsa durerea, urechea îi fu izbită de un zgomot familiar. Și i se păru atât de ciudat să audă acolo, în mijlocul tăcerii încremenite și al pustietății, zgomotul acela, încât își rezemă umărul de perete și-și ținu răsuflarea. Apoi zise tare, ca să-și audă singur glasul:

— O pendulă...

Fără îndoială că războiul îl gonise din casă pe pădurar, abia cu o seară înainte. Poate că plecase în pripă, cuprins de spaimă luând cu el ce-i căzuse la îndemână și uitase de pendulă. Dar pendula, întoarsă de o mână gospodărească, mergea înainte cu tic-tacul ei limpede și melodios, așa cum era deprinsă să meargă zi după zi în viața obișnuită și pașnică a casei.

— O pendulă! repetă Degtiariov.

Se apropie târâș de peretele pe care atârna pendula și, simțind în tot trupul căldura mângâietoare a glasului ei, își lipi de podea, ușurat, obrazul scaldat în lacrimi și sudoare. Și îndată, liniștindu-se, tăcu și ațipi.

Dar după puțin se trezi neliniștit și se ridică repede într-un cot. Tic-tacul pendulei se auzea tot mai slab. Apoi, înlăuntrul mașinăriei zăngăni ceva, se auzi un fel de bârâit, ca și cum s-ar fi înăbușit în zăduful mort al casei — și totul amuți. Semion stătu mult timp cu urechea ațintită: aștepta ca, venindu-și în fire după hârâitul acela, întocmai ca o ființă vie, pendula să-și înceapă din nou tic-tacul. Își simțea răsuflarea sugrumată. Capul fierbinte îi atârna greu, iar când și-l mișca, auzea un clinchet, ca și cum înăuntrul lui ar fi fost o tamburină cu clopoței și tinicheluțe. Iar în piept simțea ceva, ca hârâitul de adineaori al pendulei. „Mor, își zise Semion, S-a sfârșit și viața mea odată cu a pendulei...” Și deodată se gândi că trebuie să moară în tăcerea aceea de mormânt a pădurii. Se apucă de piept, îngrozit. Atunci căzu asupra lui, dintr-o parte, o șuviță de lumină vie. Ce mai putea să fie și asta? Își dădu seama numaidecât că i se aprinsese lanterna, de care uitase cu totul. Semion și-o desfăcu de la brâu și, în același timp, văzu în cercul de

lumină proiectat pe perete, pendula veche, cu limba mare de alamă ca o lună plină, cu lanțuri și greutate.

Puterile-i erau pe sfârșite și el își dădea seama de asta. Respira anevoie, cu același hârâit, iar durerea care-i străfulgera inima era din ce în ce mai ascuțită. Capul nu-i mai suna în clinchet de clopoței, ci vuia adânc, ca un clopot greu de aramă. Înăbușindu-se încercă totuși să se ridice. Scândurile de sub el erau ude și lipicioase. „Sânge!” înțelese Degtiariov, însă nu renunță la gândul lui. Pentru gândul acesta trebuia să îndure chinuri grele, care-i sfâșiau sufletul, dar Semion le înfruntă și se urcă pe cufărul de lângă perete, Lipindu-și tâmpla de marginea ferestrei, rămase multă vreme nemișcat, cu ochii închiși, să se odihnească. Lanterna rămasă jos scălda într-o lumină liniștită chipul lui palid și nădușit.

Deodată, Semion tresări: îl prinse teama că nu va apuca să facă ceea ce își pusese în minte. Sprijinindu-se de pervazul ferestrei, se ridică în genunchiul drept. În clipa aceea își dădu seama și mai bine că puterile îl părăseau. Apucă în grabă, aproape cu deznădejde, lanțul pendulei și-l trase în jos. Greutățile se loviră de perete. Și Semion se simți dintr-odată cu totul sfârșit. Fără nădejde că o să mai reziste măcar o clipă, se propti de perete și, cu toate că nu mai vedea nimic, începu să dibuiască repede, cu înfrigurare, limba pendulei. O atinse, — și-n aceeași clipă se prăbuși peste cufăr.

La lumina lanternei, fața lui părea verde acum. Era cu totul pierit, cu pleoapele închise. Zăcea acolo tăcut și nemișcat, fără să mai simtă nicio durere, și asculta liniștit tic-tacul mângâietor al pendulei...

XI

La un kilometru de pădurea unde se întâmplase scurta lor încăierare cu nemții, căpitanul Ozerov opri o vreme

coloana într-o vale adâncă, ca să-i ajungă din urmă și să se adune toți oamenii regimentului. Toată lumen se grăbea: se lumina văzând cu ochii și nemții puteau să descopere coloana pitită în vale și să deschidă asupra ei foc de artilerie. Trebuiau să plece cât mai curând.

Cu ajutorul lui Matvei Iurghin, Umrihin izbutise să-l aducă acolo și pe Andrei, târându-l pe o foaie de cort. O clipă după ce-l așezară în altă căruță, Andrei își veni în fire și deschise ochii. Deasupra văii se ridica lumina posomorâtă a dimineții. În jurul lui auzea pași și glasuri înăbușite. Un ostaș stătea aplecat peste căruță, tresărind mereu, suflând greu și clătinând din cap. Andrei îl recunoscuse pe Umrihin și-și descleștă buzele uscate:

— Unde suntem, Ivane? Am trecut?

Umrihin se îndreptă din mijloc și-și întoarse fața.

— Cine poate să mai știe? Unii zic că am trecut...

— Am trecut? Dar... dar tu de ce plângi?

— Mă doare inima după Semion.

— Semion?

— Da... Oamenii zic că l-ar fi ucis...

Văzând că Andrei e nădușit, Umrihin se aplecă și, cu multă băgare de seamă, îi șterse cu o bucată de cârpă murdară fruntea și tâmplele.

— Eh, Andriuha! șopti el, încruntându-se ca să-și stăpânească lacrimile. L-am pierdut pe Semion al nostru. Și iarăși își întoarse fața. Acum, n-are cine să mă mai țină de rău... Ce om! Om ca el nici nu are preț... Pentru fiecare picătură din sângele lui trebuie să culc la pământ câte un cap de tâlhar! Și încă n-ar fi de ajuns. Ei, ce vrei! A fost un adevărat om de partid! Și apoi, era tânăr, umbla prin viață cum umbli împotriva vântului... Pentru întâia oară ascultam și eu de un om așa de tânăr, dar ascultam ca de unul mai mare decât mine și nu-mi era rușine că-l ascult...

— Ce tot spui? întrebă Andrei, cu glasul stins. Cine l-a ucis?

— Stai acolo liniștit și nu mă mai necăji și tu dacă nu știi ce e pe lume! Zi mulțămesc că te-am cărat în spate și te-am scăpat!

Matvei Iurghin se apropie de ei, schiopătând.

— Ei, ce-ai aflat? îl întrebă Umrihin. Am trecut?

— Deocamdată, încă nu se știe.

— Cum se poate? Nu suntem la ai noștri?

— Ți-am spus, Ivan, că deocamdată nu se știe nimic!

Nimeni, din toată coloana, nu putea să-și dea seama dacă trecuseră sau nu peste linia frontului. Pe atunci, nemții încă nu voiau să creadă că ofensiva lor din octombrie, pentru ocuparea Moscovei, dăduse greș. De aceea, nici nu se gândeau să-și statornicească o linie a frontului, și numai de nevoie, acolo unde rezistența trupelor noastre era deosebit de dârză, își săpau tranșee. În schimb din partea armatelor sovietice se vedea o pornire din ce în ce mai hotărâtă de a-și stabili linia frontului. În unele sectoare trupele noastre se retrăgeau, cedând anumite puncte, în altele se desprindeau de bunăvoie, ocupând poziții mai prielnice — dar toate unitățile din preajma Moscovei aveau același gând și aceeași voință nestrămutată: să-l oprească în loc pe inamic, să se întărească și să-și statornicească o puternică linie de apărare.

Pe cele dintâi înălțimi, dincolo de valea în care coloana se ghemuia să n-o vadă nemții, trebuiau să fie, după indicațiile lui Rudolf Mitmann, posturile înaintate rusești. În timp ce oamenii regimentului se adunau în vale, o patrulă în frunte cu comisarul Iahno atinsese deja aceste înălțimi. Dar acolo nu se afla niciun post rusec; Tranșeele scunde, șanțurile și adăposturile, erau pustii. Se vedeau doar, peste tot, grămezi de tuburi trase și ruginite.

Iahno se întoarse în grabă îndărăt. Era nespus de tulburat. Ștergându-și fața nădușită, îi zise lui Ozerov, așa fel încât să nu-l mai audă și alții:

— Veste proastă, Serghei Mihailovici! Nu-i nimeni acolo!

Îl chemară și pe Mitmann. El repetă încă o dată că, acum cinci zile, pe înălțimile acelea se găseau posturile înaintate ale rușilor. Atunci Ozerov înțelese că în acele cinci zile cât lipsise Mitmann, se petrecuseră acolo mari schimbări. Tot atât de tulburat și el îl întrebă pe Iahno:

— Ce s-o fi întâmplat? Să se fi retras ai noștri?

— Nu pot să înțeleg, Serghei Mihailovici!

— N-ai văzut morți prin tranșee?

— N-am văzut.

— Asta înseamnă că ai noștri s-au retras de bunăvoie, zise Ozerov. Dar în cazul acesta, unde sunt nemții? În pădure am întâlnit doar un grup neînsemnat. Poate că, prinzând de veste că ai noștri s-au retras, s-or fi luat după ei, lăsând acolo doar o formație de spate... Și poate că abia acum ne apropiem de adevărata linie a frontului...

Căpitanul Ozerov aruncă o privire asupra coloanei din vale. Până și prin adâncul văilor, pe unde întunericul nopții stăruie mai îndelung, începea acum să se lumineze, iar pe coamele și pe povârnișul colinelor din jur se puteau desluși până departe, fâșii de semănături de toamnă, clăi de grâu părăsite și tufe răzlețe de măceș și de salcâm.

— Da, s-a luminat de-a binelea... făcu Iahno pe gânduri.

— Pornim! ordonă Ozerov, cu glas înăbușit. Dacă în fața noastră sunt nemți, desigur că li s-a dat de veste despre înaintarea noastră. Așa că nu ne rămâne de făcut decât un singur lucru: să atacăm și să trecem. Aici nu mai putem sta.

— Mă duc, zise Iahno.

Regimentul se puse în mișcare.

Urcând povârnișul lin al dealului, mulți dintre ofițeri și dintre soldați se uitau cu neliniște îndărăt. Puțin după aceea începu să se vadă dunga închisă a pădurii la marginea căreia, acum un ceas, se ciocniseră cu nemții. Nemții din pădure puteau să observe foarte ușor mișcarea unei coloane ca a lor, iar ei trebuiau să se aștepta, în orice clipă, să se dezlănțuie focul bateriilor germane din marginea pădurii...

Dar nemții nu dădeau niciun semn de viață.

Pe povârnișul dealului se arată o tranșee șerpuită, sfărâmată pe alocuri de obuze, De la ea plecau spre răsărit, ca niște tentacule, șanțuri de comunicație. Compania întâia, care venea imediat în urma grupului Iahno, trecu peste tranșee, urcă până pe coama dealului și, fără să se oprească, începu să coboare povârnișul dinspre răsărit brăzdat și el de șanțuri de comunicație, găurit de șanțuri de adăpost împotriva bombardamentelor și presărat cu mușuroaiele adăposturilor. Acum, toți ostașii din compania întâia, încredințați că nu mai pot fi văzuți din pădure, se înveseliră și le veni inima la loc. Ei nu-și dădeau seama că primejdia cea mare îi aștepta, poate, abia de acolo înainte. Tulburat și el, căpitanul Ozerov își descheie, pe neobservate, gulerul scurtei lui vătuite.

La răsărit, de după al doilea șir de coline îmbrăcate cu crânguri, se auzi bubuitul înăbușit ai unui tun și, după câteva clipe, șuierul ascuțit al unui proiectil, despică văzduhul. Abia apucase proiectilul să răscolească pământul la vreo sută de metri în dreapta coloanei, când se porni al doilea șuier. Proiectilul se înfipse, trosnind cumplit, în povârnișul dealului, spre stânga, și în locul exploziei se ridică un nor negru de fum, ca o ciupercă uriașă. Și atunci, se auzi de sus glasul vesel și triumfător al comisarului Iahno:

— Ai noștri trag, tovarășii Uraaa!...

Comisarul Iahno nu era militar de cariera. De aceea, Ozerov nu știa bine ce să creadă: avea comisarul, într-adevăr, motivele lui să creadă că tunurile care băteau erau ale noastre, sau voia numai să preîntâmpine panica oamenilor în clipele acele? Dar după ce văzu cele două explozii, Ozerov înțelese că focul fusese deschis de o baterie rusească. Se vede că observatorii îi luaseră drept o formație germană care, pe neașteptate și fără pregătire de artilerie, ar fi pornit la atac la adăpostul întunericului din ceasul acela al dimineții. Și nu tăcu bine Iahno, când

căpitanul Ozerov se întoarse și strigă și el din toate puterile:

— Ai noștri, ai noștri! În adăposturi, băieți!

Nimeni nu auzi șuierul celui de-al treilea proiectil, care explodează drept în fața coloanei. Din fumul ce învălui al doilea șir de coline acoperite cu crânguri, văzduhul se umplu de nevăzute schije: mărunte.

Comisarul Iahno căzu pe spate. Fără să înțeleagă ce se petrece cu el în clipa aceea de bucurie fără seamăn, se ridică puțin și privind spre răsărit, mai strigă odată:

— Ai noștri! și glasul i se curmă. Ai noștri! Am ajuns! Apoi căzu din nou și, surâzând, închise ochii.

Strigătele umpleau văzduhul. După o clipă de învălmășeală, oamenii se repeziră val-vârtej în toate părțile. Spre norocul lor, pretutindeni în jur erau șanțuri, tranșee și adăposturi. Proiectilele, începură să explodeze tot mai des. Toată înălțimea era înecată în fum.

Grosul coloanei nu atinsese încă coama dealului, așa că era ferit de focul artileriei noastre. De cum începu tragerea, toți oamenii de pe povârnișul apusean se risipiră prin tranșee și prin adăposturi

Puțin înainte de a începe bombardamentul, căruța în care se afla Andrei se împotmolise cu roata într-un șanț pe jumătate prăbușit peste care trecea coloana. Caii nu dovedeau să scoată roțile din groapă. Auzind exploziile, Iurghin se aprinse de focul acela care-l ardea totdeauna în luptă. Se repezi la căruță, strigând:

— Coborâți-l pe Andrei!

Umrihin îl apucă pe bolnav în brațe și, ridicându-l pe sus din căruță, îl târî în tranșee. Caii, speriați de explozii, se smuciră odată, scoaseră roțile din șanț și, fără să înțeleagă la început dincotro vine primejdia, o luară razna spre coama dealului. Dar îndată ocoliră într-o parte, pieziș, și se repeziră la vale cu căruța după ei, scuturându-i cumplit fierăria.

Andrei nu putea să înțeleagă ce se petrecuse. Pe toată întinderea explodau proiectile, răsunau strigăte și gemete. Iar tovarășii lui, acoperindu-l cu trupurile lor, pândeau clipele de liniște dintre două explozii și strigau bucuroși:

— Ai noștri trag! Ai noștri!

— Înțelegi, Andriuha? Acolo-s ai noștri!

Lui Andrei i se părea că tovarășii lui înnebuniseră: în jurul lor explodau proiectile și se auzeau gemete — iar ei se îmbrățișau! râzând și plângând cu lacrimi de fericire și de ușurare...

În timpul acesta, căpitanul Ozerov sări din tranșee și se repezi înainte. Aplecându-se din când în când, alerga în salturi largi, sărind peste câmp ca să iasă din zona bătută cu foc. De-o parte și de alta explodau proiectile, peste capul lui șuierau schije, — dar el alerga, alerga mereu la vale, fără să se oprească. Aproape de poalele dealului, se opri dintr-odată. Și deasupra capului său, ca și cum s-ar fi avântat în zbor cu aripi de foc, se desfășură fluturând drapelul regimentului, brodat cu aur.

XII

Regimentul lui Ozerov a fost încartiruit într-un sat întins. Unitatea instalată în apărare în sectorul acela comunicase deja statului major al armatei trecerea regimentului peste linia frontului. Și, îndată ce Ozerov s-a arătat în sat, a și fost chemat la stația de radia

Cel dintâi a vorbit cu el generalul-locotenent Rocossovski, comandantul armatei. Apoi, lucru la care Ozerov nu se aștepta, generalul-maior Borodin. Înțelese că divizia lui Borodin, din care făcea parte și regimentul lui, ocupa poziție într-un sector vecin, puțin mai la nord de locul pe unde trecuseră ei frontul. Asta îl bucură: însemna că regimentul putea să se apropie foarte curând de divizia lui. După ce făcu un scurt raport comandantului de divizie

asupra stării regimentului, Ozerov își arătă dorința de a i se prezenta imediat, ca să-i raporteze totul mai pe larg. Dar generalul Borodin îi răspunse că va veni el însuși la regiment, îndată după ce se va termina conferința de la statul major al armatei, și-i dădu ordin ca nu cumva să-și obosească soldații cu vreo pregătire în vederea vizitei sale.

— Aurul strălucește și în noroi, încheie el.

...Începuse să cearnă o ploaie mărunță și cenușie, care părea că nu se grăbește deloc să ude pământul: știa, pesemne, că are destulă vreme pentru asta... Zorile se topeau în ceață. Un cârd de vrăbii se risipi din tufișurile de liliac, pe care frunzele se mai țineau încă, bătute de brumă dar încă verzi.

Căpitanul Ozerov răsfoia și cerceta actele lui Iahno. O schijă îl lovise pe comisar în partea stângă a pieptului, atingând marginea buzunarului de la bluză: carnetul de partid și alte câteva acte erau găurite și pline de sânge. Stropi roșii pătau și fotografia soției și a băiatului său. Ozerov se uită lung la aceste fotografii. Soția lui Iahno avea părul negru și bogat, care-i cădea în bucle în jurul gâtului și peste umeri, iar ochii mari și larg deschiși priveau atât de drept și de pătrunzător, încât Ozerov îi ocoli fără să vrea privirea. Iar băiețelul, de vreo cinci ani, ciufulit și pe cât se pare cam neastâmpărat, semăna leit cu tatăl său. Ședea la o măsuță rotundă și ținea în mână câteva mere mari și rumenite de soare. Familia comisarului stătea la Moscova. „Cum o să le scriu? se gândi Ozerov, cu durere în suflet. Iar de scris, trebuie să le scriu chiar astăzi! Nu înțeleg cum o să le pot da, tocmai eu, lovitura asta!”... Strângând toate actele într-o porthartă, Ozerov o încredință lui Petia Uraleț. Apoi îl întrebă:

— Sicriul se face?

— Se face, tovarășe căpitan.

— Dar mormântul... îl sapă?

— Îl sapă...

Uraleț se întoarce cu fața spre perete.

— Pietricelele unde sunt? Dă-le încoace.

Ascunzându-și de Ozerov ochii umflați de plâns, Petia Uraletș scoase din buzunar o mână de pietricele de toate culorile și le răsturnă pe masă: comisarul Iahno le purta cu el încă de la Vazuza...

Căpitanul Ozerov pipăi pietricelele și, descleștându-și fălcile cu greu, zise:

— Păstrează-le. Dacă găsim vreo ocazie, le trimitem.

— O să le păstrez, tovarășe căpitan.

Adunând pietricelele de pe masă cu podul palmei, Petia Uraletș vorbi:

— Parcă-i viu și acum. Și zâmbește... Ți-e și frică să-l bagi în pământ! Niciodată n-am crezut că oamenii pot să moară zâmbind...

Ozerov se ridică de la masă. Rămase o clipă cu capul plecat, fără să scoată un cuvânt, ca și cum s-ar fi aflat în fața unui mormânt.

— A fost un adevărat bolșevic, Petia! zise el apoi, ridicându-și puțin privirile. Un om cu o mare credință în suflet! Cu o credință ca asta în cauza noastră, e ușor să trăiești, Petia, și e ușor să și mori! Dar să te desparți de asemenea oameni — asta, vezi tu, e greu...

În fața casei se opri un turism.

— Generalul! dădu de veste agentul.

Ozerov ieși întru întâmpinarea comandantului de divizie.

Înfășurat într-o manta de un cenușiu deschis, cu părul argintiu, generalul Borodin sări din mașină cu ușurința unui tânăr și nu-i lăsă timp lui Ozerov să scoată un cuvânt: apucându-l cu mâna de după gât și strângându-l cu putere la piept, îl sărută de trei ori, apăsând, pe gura arsă de vânt. Apoi își scoase batista din buzunarul mantalei și, văzând că toți oamenii care-l înconjuraseră se uitau la el cu mirare, strigă supărat, zburbindu-și mustățile răsucite și cărunte:

— Ei, se vă uitați ușa la mine? Ia nu vă mai zgâiți! Credeți că dacă sunt general, apoi... Nu vă uitați! strigă el încă odată și, ștergându-și ochii, îl arătă pe Ozerov: Iată pe

cine trebuie să priviți! Priviți-l, minunați-vă și fericiți-l! El a avut prilejul să arate cum trebuie să-ți slujești patria și cum trebuie să-ți dovedești credința față de armată! Și descheindu-se la manta, generalul intră în casă.

Acolo se dezbracă și, fără să spună o vorbă, îl dădu la o parte pe Ozerov și-și agăță singur mantaua într-un cui de lângă ușă: avea de gând, pesemne, să rămână mai mult timp la regiment. Frecându-și mâinile, îl privi îndelung pe Ozerov, ca și cum ar fi vrut să-și dea seama ce schimbări se petrecuseră în el de o lună, de când se întâlniseră pe malul Vazuzei. Îi plăcu, se vede, că nimic în înfățișarea căpitanului nu lăsa să se bănuiască greutatea marșului nesfârșit și primejdios prin care trecuse: bluza și pantalonii lui erau bine călcate, cizmele-i luceau ca oglinda, iar fața-i era proaspăt bărbierită și mirosea plăcut a apă de Colonia. „Se vede că n-a uitat observația pe care i-am făcut-o pe malul Vazuzei...” se gândi generalul cu plăcere și, luându-l pe Ozerov de mâini, spuse în sfârșit, ceea ce ar fi dorit să-i spună din clipa când intrase în casă:

— Ei, îți mulțumesc dragul meu, pentru tot, pentru tot! Îți mulțumesc, suflet rus ce ești! Sunt mândru că am în divizia mea un ofițer ca dumneata.

Ozerov luă poziția de drepti:

— Servesc Uniunea Sovietică, tovarășe general!

— Bine servești, foarte bine, tovarășe maior!

Ozerov încercă să spună ceva, dar Borodin, cu palma ridicată, îl opri:

— Da, maior! Știu eu, mai bine decât dumneata, ce ești! Și scotocind prin buzunarul pantalonilor, scoase patru dreptunghiuri mici de metal, înflorit cu smalț rubiniu: — Primește însemnele! Chiar aseară a sosit ordinul pentru înaintarea dumatăle în grad. Să-ți prinzi însemnele imediat și după aceea o să mai stăm noi de vorbă...

Generalul Borodin rămase aproape două ore între patru ochi cu Ozerov. Îl întrebă, cerându-i amănunte, despre lupta pe care o dăduse regimentul la trecerea Vazuzei, apoi

despre felul cum răzbătuse spre răsărit, în ce stare se aflau acum oamenii, de ce anume duceau lipsă și ce măsuri ar trebui luate pentru refacerea grabnică și totală a regimentului. Borodin ordonă ca răniții și bolnavii să fie evacuați fără întârziere la spitalele de campanie, iar toți ceilalți ostași să se bucure trei zile întregi de odihnă netulburată. Îl anunță pe Ozerov că, după cum hotărâse comandantul armatei, în aceeași seară vor sosi în sat mașini cu tot echipamentul de iarnă și cu alimentele necesare. Și că, astăzi, chiar, toți oamenii urmează să fie îmbăiați, îmbrăcați, încălțați și hrăniți din belșug. Abia după această odihnă regimentul va trece în sectorul ocupat de divizie, i se va întregi efectivul și va căpăta armele necesare.

— Să nu uit: toate formațiile de spate ale regimentului se află pe lângă divizie. Le-am și comunicat că ați sosit

— Cum o duc, tovarășe general?

— În regulă. Au mers tot timpul cu noi.

Generalul Borodin se ridică de lângă soba de fier și se așează la masă. Acolo cânta încetisor un samovar mare de alamă, scofâlcit: Petia Uraleț știa că generalului îi place să bea un pahar cu ceai; Borodin își turnă singur ceaiul, apoi se uită la Ozerov:

— Acum aștepti să-ți povestesc eu, nu-i așa?

— Aștept, tovarășe general!

— Văd eu...

Sorbind cu înghițituri mici ceaiul fierbinte, generalul Borodin îi povestește, cum divizia, smulgându-se din cleștele german, se retrăsese de la Vazuza și cum, în retragere, se luptase cu inamicul pe fiecare poziție mai prielnică, pricinuindu-i pierderi uriașe... Abia își putea stăpâni emoția. Înainte de a-și termina ceaiul, se ridică pe neașteptate de la masă.

— Retragera noastră din Octombrie, — începuse el plimbându-se în lung și-n lat prin odaie, — va fi cercetată de istoricii militari cu aceeași uimire și cu același interes cu

care se cercetează de obicei operațiile ofensive victorioase! Ceea ce mi-a fost dat să văd în cursul acestei luni în armata noastră, poate fi socotit ca un miracol! Da, vorbesc cât se poate de serios. După cum se știe, se consideră ca de la sine înțeles că în timpul unei retrageri atât de grele, în masa ostașilor se încuiba cele mai josnice apucături, care până la urmă schimbă armata într-o adevărată turmă. La noi însă, s-a întâmplat cu totul altfel. Niciodată ostașul nostru n-a fost mai curat la suflet decât acum, săvârșind fapte vrednice de laudă pentru patrie!

Generalul se opri lângă fereastră și Ozerov observă că-și stăpânește cu greu lacrimile — atât de plină îi era inima de amintiri, de înflăcărare pentru ostașii lui și de părere de rău pentru cei dispăruți.

— Da, se vede c-am îmbătrânit — urmă el — dar când mă uit la ostașii noștri, simt parcă o adiere de primăvară, de tinerețe... Ce oameni a făurit patria noastră! În anii Puterii Sovietice, oamenii noștri au căpătat mereu noi trăsături de caracter: credința nezdruincinată în ideile și în cauza mareață a patriei lor, spiritul colectivității și sentimentul de răspundere pentru soarta lumii întregi. Lumea întreagă trebuie să-i admire și să învețe de la ei cum se îndeplinește datoria de om!

Prin fața casei trecea un grup de ostași. Erau înfășurați în mantale ude și murdare și aveau în picioare bocanci scâlțiați. Se târau prin noroi, osteniți — dar vorbeau veseli și cu însuflețire. Generalul Borodin îi urmări cu ochii până ce dispărură într-o ulicioară, apoi își aruncă privirile spre tufișul de liliac din grădină, bine spălat de ploaie.

— Ciudat, vorbi el, căzând deodată pe gânduri. S-ar părea că frunzele liliacului sunt la fel cu toate celelalte frunze. Dar iată că frunzele tuturor copacilor s-au îngălbenit demult și au căzut, pe când ale liliacului se țin încă verzi și proaspete. Și știi, — se întoarce el către Ozerov, care se apropiase și el de fereastră — frunzele

liliacului stau așa până iarna târziu. Și chiar când cad, ele verzi sunt! E ceva minunat în asta...

Se întoarse de la fereastră și, pe neașteptate, ordonă:

— Adună regimentul!

— Am înțeles, tovarășe general. Adună regimentul, răspunse Ozerov. Dar îngăduiți-mi o întrebare: vreți să vorbiți cu soldații?

— Vreau să salut pe ostașii dumitale...

XIII

Andrei ședea pe o buturugă scundă în fața unei sobe de fier. Lemnele de brad ude, fumegau fără să se aprindă. În cortul strâmt era frig și liniște și te înăbușea mirosul de medicamente. Prin fereștrua mică de țiplă, pe jumătate astupată de creanga stufoasă a unui brad, pătrundea lumina palidă a unei dimineți de Noiembrie. De departe se auzea un bubuit, de parcă se rostogoleau undeva, dintr-un loc într-altul, niște butoaie goale.

De dimineață, devreme de tot, toți răniții și bolnavii din cort fuseseră evacuați cu mașinile pe la spitalele din spatele frontului. Andrei rămăsese singur și-i venea tare greu: nu știa cum să-și mai omoare timpul. „Eh, urât mai e pe-aici! se gândea el, scotocind cu bățul lemnele de pe foc. Numai să intri pe mâna doctorilor, c-apoi te-a văzut sfântul! Te omoară cu zile. A dracului le mai face plăcere să vadă că se îmbolnăvește omul!” Cele trei zile petrecute la batalionul medico-sanitar, Andrei le socotea pierdute pentru viața lui.

În vremea cât fusese bolnav, se schimbaseră și mai mult decât în timpul marșului. Fața i se uscaseră, îi păliseră și i se înăspriseră, iar ochii își pierduseră, poate pentru totdeauna, lumina lor liniștită și limpezimea de izvor. Se uita acum în jurul lui cu priviri scurte, grăbite, iscoditoare, vorbea aspru și uneori morocănos. Și la înfățișare, și la fire, semăna din ce în ce mai mult cu tatăl său.

Lemnele nu voiau să se aprindă. Aruncând bățul la o parte, Andrei mormăi:

— Fug și pace! Că doar n-am să putrezesc aici de viu! Cineva dădu la o parte, foaia de cort care acoperea intrarea și Andrei auzi glasul sanitarului:

— E aici, uite-l. Intră.

Plecându-și capul, Matvei Iurghin intră în cort. Avea o ușancă cenușie, căptușită cu blană și purta o manta lungă, nouă. Fața lui oacheșă lucea, bărbierită de curând. Părea

mai tânăr și mai plin de viață decât în timpul marșului. În timp ce se îndrepta spre fundul cortului, începu să vorbească cu glasul lui proaspăt și cald:

— Ei, aici erai? Și mie-mi spusese nu știu cine că te-au evacuat!

Cuprins de bucurie, Andrei sări de pe buturugă:

— Tovarășe sergent!

Pe gulerul mantalei lui Iurghin, în locul obișnuitelor triumphiuri, sclipiau pătrățele rubinii.

— Tovarășe locotenent!... făcu Andrei poticnindu-se în vorbă și cu glas mai scăzut, ca și cum Iurghin n-ar fi fost înaintat în grad ci, dimpotrivă, coborât. Dar îndată se aruncă spre el, mai bucuros încă:

— Tovarășe locotenent, te-au avansat?...

— Ce să faci, se-ntâmplă... îngăimă Iurghin încurcat, îmbrățișându-și prietenul. Mă întâlnește maiorul Ozerov și-mi spune: „Ia-ți în primire plutonul!”

— Al nostru?

— Al nostru.

— Tovarășe locotenent! strigă Andrei cu aprindere, făcând un pas înapoi. Nu mai pot! Merg și eu la pluton!

— Ba tu ai să faci așa cum or să-ți spună doctorii.

— Ei, doctorii! — ridică glasul Andrei. Doctorii! Ce nevoie am eu de ei? Veșnic duhnește aici a nu știu ce porcărie, că dacă stai și răsufli mai mult, chiar că te ia dracu'! Fug și pace! Ce nevoie am eu de doctorii ăștia?

— Nu face gălăgie! Iurghin se uită în jurul lui.

— Nu-i nimeni, nu te teme. De dimineață stau și putrezesc aici singur!

Prietenii se așezară lângă sobă. Ca și cum s-ar fi bucurat și ele de întâlnirea lor, lemnele începură deodată să trosnească vesele, iar scânteile să joace prin coșul de tablă arsă, sărind în aer.

— Ar trebui să mai stai în pat, zise Iurghin, cercetându-și prietenul pe furiș. Ai slăbit de se vede prin tine!

— Nu căuta să mă abați de la gândul meu, tovarășe locotenent. Nu mă necăji! se înfierbântă Andrei. Mai bine povestește-mi ce mai e pe la regiment Ce se mai aude? Unde sunteți acum? Ce fac băieții? Știi, parcă mi-a secat sufletul de dor zilele astea, parcă m-a smuls cineva din rădăcină... Mereu am avut tot soiul de visuri... Hai, povestește-mi!

Dar în aceeași clipă se ridică, se îndreptă spre ieșire și se uită afară. În văzduh pluteau fulgi rari, ca niște stelute. Nu departe de cort, sub un brad stufos, sanitarul despica lemne.

— Ei, tovarășe sanitar! îl strigă Andrei. Unde-s catrafusele mele, știi? Mantaua și ce mai am pe-acolo, hamurile cele... Dă-le repede înapoi! Trebuie să plec. Vezi să nu mă faci să întârzi!

— Ce să mă fac cu tine? zise Iurghin, când Andrei se întoarse lângă sobă. Fie și-așa... Îmbracă-te și hai să mergem...

— Sunt gata într-o clipă: îndată mi-aduce buclucurile.

— Așadar, mă întrebi despre regiment? Și Iurghin, aprinzându-se începu să-i povestească tot felul de noutăți.

— Ehei, Andrei, nici n-ai să mai cunoști regimentul nostru! Trei zile ne-am spălat, ne-am îmbrăcat, am mâncat și am băut... Înțelegi? Nici votca nu ne-a lipsit! Acum toți sunt așa de veseli, încât zburdă ca mânjii, pe cinstea mea. Nici nu se mai pot stăpâni! Am căpătat arme noi. Foarte multe mitraliere, automate... Iar sticlutele noastre... ehei, acum nu mai sunt de-acele de care-am avut noi atunci la Vazuza, le mai ții minte? Nu-i nevoie să le mai dai foc: e destul să le-arunci — și se aprind, afurisitele, de nu le mai poți stinge! Le-am și încercat: ard al dracului, nu glumă! Și ne-am întregit și efectivul cu oameni...

— Mulți?

— Destul. Batalionul nostru s-a refăcut. Celelalte, cât a fost nevoie... Și avem și comandant nou.

— Pe cine?

— Un Buriat, unul Șaracșane. E sprinten și ager ca un hultânaș de stepă. Îl vezi îndată că-i fierbe sângele în vine!

— Și oamenii?

— Oamenii de toată mâna. Sunt și activi, dar mai cu seamă de-alde tine, rezerviști. Încolo — de toate soiurile. Bineînțeles că la noi la pușcași, cei mai mulți sunt colhoznici și simpli lucrători, dar la artilerie și la aruncătoarele de mine s-au nimerit mai mult intelectuali: învățători, contabili, agronomi... Se spune că s-a pripășit pe acolo chiar și un scriitor! Ce să mai zici? E drept că acolo-i nevoie de oameni cu carte, doar știi și tu...

— Și unde-i regimentul acum?

— A plecat aseară să ocupe o poziție în sectorul diviziei, aproape de front. Mi se pare că ai noștri au de gând să treacă chiar astăzi în limita dinainte a poziției... Tot ce se poate.

De afară se auziră iarăși lovituri de topor.

— Ptiu, bestia! Andrei sări ca ars și se repezi pe ușă. Ce faci acolo? strigă el la sanitar. Ce tot bocănești, suflet hain ce ești? Unde mi-s catrafusele? Cât o să mai aștept? Dacă nu se poate altfel — raportează doctorului, dar în pas alergători. Te pomenești că băieții intră în luptă, iar mie-mi putrezesc oasele la voi! Raportează, cât te văd! Apoi, întorcându-se lângă Iurghin:

— Și cine e comandantul grupei noastre?

— Sergentul Oleinic. Din cei noi.

— Bun?

— La înfățișare pare un omuleț cu cap, dar cum o să fie la luptă asta o s-o vedem noi pe urmă... Pe oameni, Andrei, nu-i cunoști decât după ce-i vezi cum se bat.

După un ceas, cu ajutorul lui Iurghin, Andrei izbuti să obțină ieșirea din batalionul sanitar. Căpătă echipament nou, iar medicul șef, cu care totuși trebui să se dondănească un pic, se arată deodată mai cumsecade și le oferi la plecare, câte un păhărel cu vodcă.

XIV

Drumul care ducea spre locul unde se instalase vremelnic regimentul lui Ozerov trecea când peste câmpul acoperit pe alocuri cu semănături de toamnă, când prin păduri tinere, pline de frunziș putred, în care stăpânea o lumină albastră și grea de toamnă. Când fusese dus spre batalionul medico-sanitar, Andrei făcuse drumul într-o mașină închisă, așa că nu văzuse regiunea frontului. Iar acum, când o vedea, nu-i venea să-și creadă ochilor. Cum ieși din pădurea unde era instalat batalionul medico-sanitar, se opri pironit locului: peste toată întinderea câmpului de la miazănoapte la miazăzi, se întindea un val uriaș de pământ argilos, ca în jurul fortărețelor de pe vremuri.

— Șanț antitanc, îl lămuri Matvei Iurghin.

Peste șanț trecea un podeț de scânduri, care se clătina la fiecare pas. Puteau să treacă peste el — și nici ele fără oarecare primejdie — doar mașini sanitare ușoare și căruțe. Andrei se opri pe podeț și se uită spre nord: capătul șanțului nu se vedea după cocoașa dealului; se uită spre sud: șanțul se întrerupea la marginea pădurii. Cuprins de o însuflețire nestăpânită, își împinse căciula pe ceafă.

— Măi, al dracului! strigă el. Țsta zic și eu că-i șanț! Parcă-i tras cu sfoara! Și cât pământ s-a scos de-aici!... Tovarășe locotenent, ce zici: oare tancul chiar nu poate să treacă peste el?

— Tancul? — repetă Iurghin. Cu neputință!

— Și cine l-o fi săpat? N-ai auzit?

— Cum să n-aud? Femeile din Moscova, frate! îi răspunse Iurghin, încruntându-se fără să știe singur de ce. — Dar așteaptă, că ai să te mai minunezi tu când o s-ajungem mai încolo! Toată toamna au muncit din greu oamenii pe locurile astea. Și cine? Femei născute în capitală, care fără îndoială că în toată viața lor n-au avut nevoie să pună mâna pe-o lopată! Fete tinere, care ar fi

trebuit doar să se ducă la cinematograf... Iată cine, frate! Și iată ce au făcut! Și se zice că de-a lungul întregului front s-au săpat asemenea șanțuri — și nu numai șanțuri: încotro te-ntorci, nu vezi decât fel și chip de obstacole. Ehei, s-a muncit din greu pe locurile astea. Când mă gândesc bine, Andrei, parcă mi-e și rușine!

— Rușine? De ce?

— Rușine față de femeile acestea din Moscova. Mi-e așa de rușine, că nici nu știu unde să-mi ascund capul, — răspunse Iurghin posomorât. Și trecând podețul, merse multă vreme în tăcere alunecând în noroiul cleios. Dacă i-am fi oprit noi pe nemți înainte de-a ajunge aici, n-ar mai fi fost nevoie să scormonească ele atâta pământ... Și mi-e rușine și pentru că cei din Moscova o duc și mai greu încă decât noi din pricina războiului...

După aceea au mers mai departe fără să vorbească. Într-adevăr, de multe ori s-a mai minunat Andrei de tot ce înfăptuiseră femeile din Moscova pe linia din preajma frontului. O fâșie întinsă de pământ fusese înțesată pas cu pas cu lucrări de apărare peste care inamicul ca greu ar fi putut răzbi. Tot câmpul era scormonit de tranșee șerpuitoare și adânci, pe povârnișurile colinelor se înălțau cazemate cu ambrazuri negre pentru țevicele gurilor de foc, între păduri se înșirau linii de colți antitanc și rânduri de sârmă ghimpată, iar în adâncul pădurilor se înălțau abatize, peste care nici sălbăticiunile pădurii, n-ar fi putut să treacă...

„Într-adevăr, dacă nici acum n-o să rezistăm, atunci mai bine să nu mai vedem lumina soarelui! Nu, hotărât pe aici neamțul n-o să treacă!” se gândi Andrei. Și deodată, pentru întâia oară în viața lui, simți o arzătoare sete de luptă...

Regimentul maiorului Ozerov se afla într-o pădure, în apropiere de limita dinainte a apărării. Pe locul acela mai poposiseră înaintea lui, în drumul lor spre front, și alte unități. Pretutindeni se vedeau butuci tăiați de curând, vârfuri de copaci retezate și neîntrebuințate, grămezi de surcele verzi și de crengi de brad. Adesea întâlneai adăposturi pe jumătate năruite și pline cu apă, colibe și iesle de cai stricate, gropi cu tăciuni și cenușă... Pădurea zdrențuită, sfâșiată și călcată cu picioarele era înțesată de oameni în mantale cenușii. Din loc în loc, în bordeiele săpate în grabă și prin colibe, se vedeau licărind lumini.

Grupa sergentului Iacov Oleinic era adăpostită într-o colibă încăpătoare, între doi brazi pletoși. Toată grupa, afară de Umrihin, era alcătuită numai din oameni noi, trimiși să completeze efectivul regimentului. Printre ei se aflau doar trei ostași din cadrele active.

Cel mai de seamă dintre ei era comsomolistul Terenti Jigalov — un băiat slab, cu nasul ascuțit, cu ochii larg deschiși și veșnic neliniștiți, ca și cum în orice clipă s-ar fi așteptat să vadă că ia foc ceva. Luase parte la retragere chiar de la frontieră, căzuse rănit, o săptămână fusese prizonier la nemți, evadase ca prin minune și zăcuse în spital o lună întreagă. Când îi amintea cineva de nemți, îl apucau furiile, tremura ca în friguri, sărea din loc vorbea într-aiurea și izbea cu pumnii în ce nimerea. Ceilalți doi soldați din activitate — Medvedev din Ural și bielorusul Covalciuc — luptaseră mai puțin: amândoi fuseseră răniți și veneau dintr-un spital de lângă Moscova. Acolo se întâlniseră cu Jigalov și așa ajunseseră împreună la regiment. Toți ceilalți ostași din grupă erau rezerviști, veniți care de pe unde se nimerise. Sergentul Oleinic era de felul lui din Murom și fusese blănar, soldatul Osip Cernășov era zidar vestit în capitală, Feodor Cocetcov pomicultor într-un sovhoz de lângă Moscova, Tihon Cudeiarov agrotehnician într-un colhoz de lângă Vladimir, Petro Semiglaz brigadierul unui colhoz din regiunea Kievului,

Nurgalei Hasanov ajutor de combainer din Tataria, iar Cuzma Iarțev, din același sat cu sergentul, era tâmplar, specialist în mobile de lemn curbat la aburi. Unii dintre ei luaseră parte la lupte, dar, din diferite motive, fuseseră scoși din unitățile lor și vărsați în rezerva regimentului. Alții erau proaspăt sosiți pe front și încă nu știau ce-i războiul. Dar și aceștia, de bine de rău, își făcuseră serviciul militar și cunoșteau treburile ostășești.

Toată grupa îl întâmpină pe Andrei cu prietenie.

— Ați văzut? se umfla în pene Umrihin. Ați văzut că mi s-a împlinit visul?

Îi făcură loc între ei lângă foc, îi întinseră câteva pungi cu tutun să-și aleagă și, în timp ce noul sosit fuma îi povestiră toate noutățile din regiment. Andrei, înainte de a apuca să vadă bine în jurul lui prin colibă, se simți dintr-odată în largul lui între noii săi tovarăși, în viața aceea de ostaș cu care se deprinsese de-atâta vreme.

Sergentul Oleinic, comandantul grupei, îi plăcu de la început. Era un flăcău înalt și zdravăn, îndemânat și iute ca un dihor aproape tot atât de oacheș ca și Iurghin: ochii lui, puțin sașii, luceau puternic. Așezându-se lângă Andrei, îi hotărî îndată, scurt și răspicat:

— Tu o să fii, pușcaș mitralior. Ne-am înțeles. Te pricepi?

— La pușca-mitralieră? Da, mă pricep. Am învățat..

— Asta-i tot. O să-ți primești pușca-mitralieră. Atingându-l pe umăr pe tătarul cel tânăr care ședea alături — un băiat voinic, zâmbitor, cu ochișorii mici și negri ca două alice — Oleinic adăugă tot atât de scurt:

— Ajutorul tău: Nurgalei.

— *Noi vrem ajutat! sări Nurgalei vesel. Dacă arătat, atunci mergem treaba. Noi putem pricepem la tot felul de mașini. Numai atâtica arătat la mine, și gata!*

— Îți arăt eu, nu te teme, se învoi Andrei.

— *Atunci mergem treaba!*

În jurul focului se învârtea Petro Semiglaz, un omuleț gras dar grozav de sprinten, cu pielea albă și cu bujori în

obraz ca o fată mare. Era cel mai bun de gură, cel mai vesel și, după cât se părea, cel mai isteț dintre toți. Îl găseai pretutindeni și tot timpul trebăluia: rupea vreascuri cu piciorul, punea lemne pe foc, potrivea cazanul pe pirostrie. Acum întindea lângă vatră o foaie de cort și-și poftea tovarășii:

— La masă, băieții

— E cam devreme, zise Andrei.

— Numa' așa, o țară, pân' ce vine bucătăria... Da, ia stați mă băieți, stați...

— Așa ne-ndoapă mereu, îl lămuri Umrihin pe Andrei. Ehei, se pricepe la treaba asta! Cu unul ca dânsul nu mori de foame nici în pustiu! Pleacă de dimineață, el știe pe unde, stă cât stă — și numai ce-l vezi trăgând după el un sac cu cartofi din cei mari, de auzi cum îi trosnesc oasele! De unde face rost, numai dracu-l știe!

— Ei, „de unde face rost!” De pe câmp! Au rămas de pe la oameni...

Petro Semiglaz împărți cartofii în porții perfect egale, cum se obișnuiește la militarie, câte doi de fiecare. Vârându-și nasul în gamelă, Nurgalei oftă cu obidă:

— Eh, Petro, *aici fost bun un găină-pui!*

— Un ce? întrebă Semiglaz fără să înțeleagă.

— *Un găină-pui!* repetă iute Nurgalei.

— Ptiu! Se bat calicii la gura ta, de nu te mai pricepe nici dracu'!

— *Ei, tu nu înțelegem!* se supără Nurgalei. *Asta copil de la găină... Acuma pricepem?*

Soldații izbucniră în hohote. Și o clipă, toți se tăvăliră de râs pe lângă foc.

— Auzi, afurisitul! Era să mor de râs!

— Copil, hai? Mă rog, băiețel sau fetiță?

Văzând că tovarășii lui nu râd cu răutate, Nurgalei nu se supără, dar îl trecură toate nădușelile. Iar când râsul încetă și toți începură să mănânce, el scuipă ceva în palmă și-l ghionti pe Semiglaz:

— *Ei, tu, pungaș! Vezi ce dam tu la mine?*
— Da' ce nu-ți mai place, omule?
— *Ce cartof creștem cu fier la mijloc, hai?*
— Ptiu, ia te uită! O schijă! se miră Semiglaz. Asta-i de la o bombă! Cât scoteam cartofii, porcii trăgeau cu bombele în mine!

— Și trăgeau tare? întrebă Oleinic neîncrezător.
— D-apoi cum! Eu săpam și porcii dă-i, și dă-i!
— Și explodau?
— D-apoi dar cum!
— Minți, că nu explodează toate.
— Ei, poate că nu toate, încuviință Petro Semiglaz, fără supărare. Se-ntâmplă, nu zic ba...

— Stau și mă gândesc, — zise Oleinic, încruntându-se în glumă, — că tu, diavole, poate că ai cules în grabă vreo bombă din cele care n-au explodat și ai pus-o la fiert la un loc cu cartofii... Ia să văd, unde-i cazanul?

Ostașii se porniră din nou pe râs, iar Nurgalei, apucându-se cu mâinile de burtă, începu să se tăvălească în glumă pe crengile de brad de lângă foc, strigând:

— *Aoleu, nimerit bombă la mine-n burtă! Aoleu, acuși facem exploziei Dați voi la o parte, vă rog!*

Și Nurgalei interpreta cu atâta măiestrie spaima unui om care-așteaptă să-i explodeze bomba în pânțe, încât toți se făcură că-l iau în serios și începură să se repeadă prin colțurile colibei, ascunzându-și capetele și râzând în hohote.

— Ai văzut ce ajutor năstrușnic ai? îl întrebă Umrihin pe Andrei, în vreme ce, oamenii potoliți se întorceau în mijlocul colibei. Actor în toată puterea cuvântului!

— Bun băiat, încuviință Andrei. Dar și ceilalți par a fi băieți buni. Și veseli. Oameni ca ăștia merg la luptă fluierând! Dar cu cel din colț ce-i? Nu-i bolnav cumva?

Într-un colț al adăpostului ședea Cuzma Iarțev — slab, uscat, cu fața suptă, cu ochii adânciți în orbite și obosiți. Era singurul dintre ei care nu râdea și nu vorbea.

Proptindu-și pe genunchi bărbia nerasă, el se uita lung la foc și din când în când tresărea, ca în vis.

— Un nenorocit, răspunse Umrihin în șoaptă. Dar o să vezi tu singur ce-i cu el...

Sergentul Oleinic fusese chemat la comandantul de pluton. Ostașii își mâncaseră cartofii și, vorbind de una de alta, începură să-și scoată pungile cu tutun. Deodată Ivan Umrihin, ghiontindu-l ușurel pe Andrei, începu să urle cu glasul lui răgușit:

— Văzduh!

Toți amuțiră, trăgând cu urechea și căutând să prindă uruitul motoarelor. Numai Cuzma Iarțev se repezi de la locul lui și o zbughi afară, să se ghemuiască pe undeva în vreun adăpost. Umflându-și nările, Petro Semiglaz se năpusti asupra lui Umrihin:

— Fire-ai tu să fii, drac împielit! De-aiștia mi-erai?

— Apoi am arătat și eu cum se dă alarma! răspunse Umrihin.

Și din nou coliba răsună de hohote.

Fără să se uite la tovarășii săi, Cuzma Iarțev se întoarse la locul lui, iar Petro Semiglaz, privindu-l lung, zise:

— L-au trecut nădușelile, săracu'...

— Tu, Ivane, tot de pozne de-ale tale te ții! vorbi deodată Andrei cu asprime, și toți ceilalți amuțiră. Poate că omul se teme de-a binelea, iar ție îți arde de glume! Bagă de seamă, Ivan! Când oi începe să vorbesc cu tine cum știu eu, apoi te-apucă sughițul!

— Oho! se miră Umrihin fără să se supere, și-l privi nedumerit pe Andrei, ridicându-și în sus nasul lui de rățoi. Ia te uită! Apoi tu, Andriuha, parcă ai fi mai ceva decât răposatul Semion! Ei, slavă domnului! Să știi că așa-mi placi...

— Ia vezi, că poate n-o să-ți mai plac!

În clipa aceea, în ușa colibei se ivi Oleinic:

— Stingeți focul! Adunarea!

...La căderea nopții, intrară în limita dinainte a apărării. Sectorul încredințat regimentului lui Ozerov se găsea la flancul drept al poziției de apărare a diviziei. De mai bine de-o săptămână, această poziție era ținută de câteva subunități mici, care aveau acum nevoie de odihnă. Dar înainte de a lua în primire sectorul, tranșeele trebuiau adâncite, adăposturile sporite ca număr și cazematele întărite, iar punctele de comandă și de observație înzestrate cu cele de trebuință. Regimentul trebuia să termine aceste lucrări în două nopți, și abia după aceea să se instaleze pentru a împiedica înaintarea inamicului spre Moscova.

XVI

Înainte de a se lumina de zi, regimentul se întoarse la locul de unde plecase. În timpul nopții dusese la bun sfârșit o mare parte din lucrările de întărire a pozițiilor de apărare. Noaptea trecuse în liniște. Doar cu câteva clipe înainte de plecarea oamenilor la odihnă, către dimineață, o baterie nemțească deschisese focul, trimițând câteva proiectile asupra limitei dinainte a apărării noastre. Un ostaș fusese ucis și alți trei ușor răniți. Și întreg regimentul era de părere că toate se terminaseră cu bine...

De dimineață, Andrei primi, o pușcă-mitralieră, dar își dădu seama imediat că nu funcționează. Trebui s-o ducă la atelierul care se așezase în coliba singuratică a unui pădurar, la vreo doi kilometri de pozițiile batalioanelor de infanterie. În timp ce se întorcea la regiment, se gândi să scurteze drumul și s-o ia pe-o potecuță pe care-o ochise încă de la dus.

La jumătate de cale, lângă malul mlăștinios al unui pâraiaș ascuns printre tufe, se opri să-și aprindă o țigară. Și deodată zări după tufișuri, chiar sub răpă, un om. Luându-și pușca de la umăr, Andrei se ghemui după

trunchiul unui brad, trase cu urechea și după o clipă, strigă încet:

— Hei, cine-i acolo?

Pe malul pârâului, tufișurile se mișcară și se auzi plescăitul unor pași prin mâlul moale. Andrei n-avea de gând să strige, totuși se pomeni strigând:

— Stai!

Deasupra tufișului se arătară două mâini speriate, pline de mâl și omul din tufiș urlă, înnebunit de spaimă:

— Om bun! Om bun!

Andrei sări în râpă.

Omul de lângă pârâu era un ostaș. Fața lui bolnăvicioasă părea de ceară în lumina pălită a pădurii. Arăta neînchipuit de înfricoșat: când își ridica în sus mâinile murdare, când se apuca de piept.

— Nu mă ucide! Ce ți-a venit? Eu sunt...

— Iarțev? se miră Andrei. Ce cauți aici?

— Nu mă întreba.

— Cu toate astea...

— Rătăcesc și eu, asta-i, răspunse Iarțev, așezându-se sub o tufă de coacăze.

Slab și uscat, stătea gârbovit strângându-și genunchii cu palmele. Dar mâinile nu-l mai ascultau: tremurau și tresăreau într-una. Simțind că Andrei aștepta de la el un răspuns mai lămurit, începu să vorbească:

— A ieșit o încurcătură... Mă duceam la compania sanitară cu încă un băiat din batalionul nostru. Că vezi, mă usuc într-una și nici eu nu pricep de ce... Băiatul a rămas acolo, iar pe mine m-au cercetat și m-au trimis înapoi. Mi-au dat, uite, niște prafuri... și cum mă întorceam așa, numai ce văd avioane. Veneau — puzderie! Am lăsat drumul și am luat-o la fugă să mă ascund... Și pe urmă, m-am trezit că nu mai știu încotro s-o apuc. Dracu' mi-a luat mințile, pesemne! Și uite, rătăcesc și nu mă ajută capul pe unde s-o iau...

Andrei se uită la el țintă, cu neîncredere. Omul i se părea ciudat, mai ales că mâinile îi tremurau mereu, tresărind bolnăvicios.

— Bine, dar de ce te-ai speriat așa?

— Eu? M-am speriat?... Iarțev întârzie să răspundă. Apoi, locurile astea afurisite și străine, oamenii pe care nu-i cunoști...

Nu știa ce să mai facă cu mâinile care-i tremurau. Spaima lui era atât de adevărată, atât de cumplită, încât Andrei se încrâncenă. În mintea lui nu deslușea niciun gând lămurit, dar simți că era ceva cu totul lipsit de înțeles în faptul că Iarțev stătea pe malul aceluiași pârâiaș. Toată lumea aceea a pădurii, pe care nici el nu-și dădea seama de ce o îndrăgise, era plină de mister și Andrei înțelese că nu-l mai putea lăsa nicio clipă pe Iarțev în locul acela, dar nici nu putea să rămână cu el: îi era în același timp și frică, și scârbă.

— Să mergem, îl îndemnă Andrei. Să plecăm de-aici, Cuzma. Auzi?

Fața pălită a lui Iarțev se strânse ca de o durere.

— Unde? întrebă el în șoaptă. La companie?

— Dar unde vrei?

Omul începu să tremure din tot trupul. Și, chiar la lumina scăzută din pădure, Andrei văzu cum i se încețoșează ochii. Suspinând amarnic, ca și cum și-ar fi luat rămas bun de la lume, se răsturnă deodată pe-o parte și începu să apuce și să tragă spre el crengile tufișului atârinate peste mal.

— Cuzma! strigă Andrei. Ce-i cu tine?

— N-am putere, șopti Iarțev cu glasul stins.

— Ce vrei să faci? Ce ai?

— Venindu-și în fire, Iarțev se ridică în grabă și încercă să vorbească liniștit:

— Ce să am? N-am nimic. Merg, uite, merg!

Tot drumul, Andrei merse în tăcere iar Iarțev, pășind alături de el, îi vorbi numai despre familia lui.

XVII

Auzind uruit de motoare, Cuzma Iarțev se ghemui ca totdeauna în șanțul său adăpost. Avioanele trecură spre răsărit, dar el mai rămase încă multă vreme acolo, trăgând cu urechea și uitându-se speriat spre cer. Trecând pe alături, sergentul Oleinic se opri și-l strigă cu asprime:

— Iarțev!

— Aici, tovarășe sergent!

— După mine, la comandantul de companie!

Cuzma Iarțev își ridică repede casca deasupra ochilor. Pe fața lui suptă se răspândi o paloare înghețată. Rămase câteva clipe ținut, fără să mai audă altceva decât horcăitul din piept și vuietul din cap. Măsurându-l supărat cu ochii lui sașii, Oleinic îi făcu semn cu degetul și, abia atunci, lipindu-se cu pieptul de marginea șanțului, Iarțev încercă, să se agate de buruieni și să iasă afară. Însă nu mai avea putere în mâini.

— Dă mâna încoace, zise Oleinic, aplecându-se peste șanț. Mare voinic mai ești! Dar și el abia izbuti să-l tragă, atât de greu se făcuse dintr-odată.

Fără să se mai uite îndărăt, sergentul Oleinic o luă spre adâncul pădurii. Înalt și sprinten, mergea cu pași elastici săltându-și din când în când la umăr automatul. Iarțev abia se ținea după el: pieptul îi clocotea de tuse, inima nu-și mai găsea astâmpăr. Apucându-se cu mâinile de un tufiș, se opri și strigă cu glasul pierit:

— Stai puțin!

Oleinic îl privi peste umăr:

— Ia-o din loc!

— Spune-mi doar atât: e adevărat?

— Ia-o din loc! se răsti la el sergentul.

După aceea, Iarțev nu-și mai dădu seama unde-l ducea Oleinic. Când se dezmetici, se pomeni stând jos la pământ

într-un desiş de pădure, iar în faţa lui, pe un buştean putred, stătea sergentul: prin fumul de ţigară care-l învăluia i se vedeau ochii uşor saşii... Aproape fără suflare, Iarţev îl întrebă:

— Unde suntem?

— Şterge-ţi botul, zise Oleinic. Ți l-ai zgâriat prin tufişuri. Ei, da' slab de înger mai eşti, băiete! Al dracului de slab! N-am ştiut, că dacă ştiam, mă feream să am de-a face cu un iepure fricos ca tine. Şterge-te când îţi spun!

— M-ai ucis! gemu Iarţev.

— Chiar ai fi meritat să te ucid! La ce să trăiască unul ca tine?...

Câtva timp tăcură amândoi. Rotindu-şi ochii saşii, Oleinic trăgea mereu cu urechea. Din depărtare se auzeau tunurile. Undeva, în pădure, răsunau glasuri de soldaţi, dar pe-aproape era o linişte de moarte. Coborând glasul, Oleinic întrebă în sfârşit:

— Ei, tovarăşe dezertor, aşa-i că te-ai ars?

— Nu mi-a mers! oftă din greu Iarţev.

— Şi cum de-a dat peste tine?

Cuzma Iarţev povesti că, plecând de la compania sanitară, se înfundase adânc în desişul pădurii, cu gândul să stea acolo până seara, iar noaptea să se furişeze în spatele frontului. Însă, întâmplător, se nimeri să treacă pe-acolo Andrei Lopuhov...

— Nu ți-a mers, măi frate!

Dar deodată Oleinic se ridică şi uitându-se la Iarţev mai saşiu decât de obicei, îl ţintui cu ochii:

— Drepti!

— Tu... tu ce vrei?

Iarţev abia putu să se ridice în picioare.

Fără să se clinească din loc, smucind doar din umeri, sergentul Oleinic îl plezni, cu o putere surprinzătoare, peste obrazul stâng. Icnind, omul zbură sub o tufă de verigar. Dar se ridică repede şi proptindu-se în palme, se rugă încetişor:

— Nu mă bate! Și începu să plângă.

— Canalie! mormăi Oleinic, așezându-se din nou pe bușteanul cel putred. Șterge-ți botul, n-auzi?

Aruncându-și apoi țigara arsă, își răsuci alta.

— Ce zici? Crezi c-o să te denunțe?

— N-ar trebui, se văietă Iarțev. Nu cred...

— Nu crezi? Atunci de ce ți s-a făcut inima cât un purice când te-am chemat să mergi la comandant?

— Inima! Știi tu, măcar, ce-i aceea inimă? vorbi chinuit Iarțev. Însă de denunțat, n-ar trebui să mă denunțe... Poate să fi mirosit el ceva, dar n-ar putea să dovedească nimic. Ce, adică nu puteam să mă rățăcesc? Locurile-s străine...

Se vede că Oleinic n-avea încredere în explicațiile lui Iarțev.

— Idiotule! făcu el după un răstimp. Auzi dumneata, să fugi! Nu-ți spuneam eu? Nici nu te-a căutat omul și te-a găsit! Dar ia gândește-te ce-ar fi fost dacă te-ar fi căutat! Unde te-ai fi ascuns? Undo te-ai fi mistuit? Hai, să zicem că ai fi ajuns în spatele frontului... Cât crezi că ți-ar fi mers și acolo? Orice muiere te-ar fi luat de guler! Nu știi ce le fac la de-alde tine?

— Am acte străine...

— Cu atât mai rău!

— Aș fi start câtva timp prin păduri...

— Și pe urmă?... întrebă Oleinic.

— Ei, pe urmă, poate că s-ar fi terminat războiul... Nu spuneai și tu că s-ar putea să se termine curând?

Oleinic tot nu putea să-și vină în fire. Îl tot împungea pe Iarțev cu privirea lui sașie și-și frământa cu neliniște buzele subțiri.

— Da, am spus-o, — întări el, vorbind aprins și cu răutate — și nu numai odată! Am spus chiar și că trebuie să se termine curând. Nu vezi unde-au ajuns nemții? La un pas de Moscova Cine-i mai urnește de-acolo?

— Asta zic și eu...

— „Zic și eu”... îl îngâna Oleinic, mai întăritat încă. Să zicem că războiul se termină curând, dar întrebarea e alta: mai apuci tu să-i vezi sfârșitul cu ochii tăi? Că iarăși îți spun: în spatele frontului și o muiere te prinde și te ia de ceafă, ca pe un cățel! Nu poți fugi, omule, înțelege!

— Parcă aici nu te ia dracu’!

— Aici? De nerăbdare și de ciudă, pe fața lui Oleinic se iviră broboane de sudoare. Ehei, și încă cum! Aici te ia dracu și mai repede! În spatele frontului tot o mai duci o săptămână - două... Dar aici? Aici, dacă se-ntâmplă să înceapă mâine lupta — gata, te-ai și curățat! Să zici și bogdaproste dacă o da peste tine un glonte, că altfel îți zboară mațele pe copaci!... Infanterie! Oleinic scuipe cu dispreț printre dinții galbeni o șuviță lungă, de salivă. Da, în spatele frontului nu-i nicio scăpare, iar aici, nici atât!

Cuzma Iarțev stătea gârbovit, înălțându-și umerii ascuțiți. Era atât de deznădăjduit că nu izbutise să fugă, încât se simțea cu totul sleit de puteri. Iar gândul că în curând va trebui să intre în luptă îi apăsa pieptul, îl sugruma. Cum ar fi vrut să audă, măcar acum, un cuvânt de mângâiere... Dar Oleinic rodea, rodea în inima lui ca un vierme, și pe Iarțev îl înspăimânta puterea lui pizmașă, încrederea lui în sfârșitul inevitabil... Palid și tremurând, se rugă:

— Iacov, n-ar trebui... mai bine taci!

Oleinic ridică puțin glasul:

— Și totuși, există o scăpare!

— Iar începi cu ale tale! oftă Iarțev amărât.

— Bine-nțele, cu ale mele!

Oleinic se ridică, trase din nou cu urechea și cercetă cu ochii desișul pădurii, ca o pisică. Nimic nu tulbura liniștea din jur. Sergentul se așează la loc, scoase din sân o foiță trandafirie și i-o întinse lui Iarțev:

— Citește! E proaspătă...

Foița tremura în mâinile lui Iarțev.

— Ai văzut ce scriu? Și-ți arată și-n poză!... Oleinic își coborî glasul până la șoptă: Noi doi, n-avem decât o scăpare: să plecăm acolo. Dacă plecăm, scăpăm cu viață!

Iarțev închise ochii și clătină din cap:

— Nu pot. Știi și tu, am nevastă bolnavă și copii mici... Dacă plec, ce s-alege de ei?

Luându-i foița din mână, Oleinic o făcu ghemotoc, vârî ghemotocul sub buștean și înjură amarnic de mamă:

— Tu nu ești om, ci cârpă ticăloasă! Mi-e silă să mă uit la tine. Dacă-i vorba s-o iei din loc, apoi trebuie s-o faci cu socoteală, nu așa cum ai făcut-o tu azi. Trebuie să ți se piardă urma. Ai dispărut — s-a isprăvit, ce să mai vorbim! Și ce-i dac-o să bocească puțin muierea?

Mai vorbiseră ei despre fugă și altădată, chiar înainte de a ajunge pe front, dar Iarțev se încăpățâna mereu. Iar de data aceasta se împotrivi cu hotărâre:

— Nu mai căuta să mă îndupleci, Iacove! Nu mă depărtez eu de casă. Pentru mine n-are niciun rost să mă duc la ei. Da' ce, nemții îs neam cu mine?

— Nici cu mine nu-s neam, îi întoarse vorba Oleinic. Atâta doar, că ne uscam obielele la același soare. De altfel, e drept că n-o să-ți iasă înainte cu plăcinte. La asta să nu te-aștepți...

— Ce plăcinte? Ba te mai și spânzură! Parcă nu știi ce povestesc cei care-au scăpat de-acolo? Dau foc și spânzură oamenii...

— Prostii! Știm noi ce-nseamnă asta: propagandă. Cine spun așa decât comuniștii? Nu te teme. Nu-i spânzură ei pe toți!

Lăsându-și capul în jos, Oleinic se uită pe sub gene la fața uscată a lui Iarțev, care părea doborât de gânduri, apoi urmă fără să se grăbească, alegându-și cuvintele:

— Fără îndoială, comuniștii n-au ce căuta acolo. Dar cu tine ce au nemții? E drept că o să-ți încovoi spinarea, că o să muncești pentru ei... Asta e adevărat. Fără asta nu se

poate. Dar dacă scapi până la sfârșitul războiului, apoi o duci bine. Că doar n-o să stea nemții aici o veșnicie!

Oleinic tresări și se uită din nou țintă la Iarțev, apropiindu-și și mai mult ochii de rădăcina nasului:

— Ce, vrei să-mi spui că bolșevicii te-au ținut pe palme? Cât ai stat la răcoare de dragul lor? Un an, doi?

— Aproape un an, mărturisi Iarțev, cu glas înăbușit.

— Eu, ce-i drept, n-am stat deloc. Dar era cât pe ce să stau, — urmă Oleinic, abia stăpânindu-se. Gata-gata! Pe tata l-au băgat fără nicio pricină... Când îmi aduc aminte de bătrân, uite, începe să fiarbă inimi-n mine! Niciodată n-o să uit umilința aceea...

Chiar lângă ei se auzi un foșnet prin cetină și, după o clipă, vârful unui brad tânăr, care se ridica drept lângă buștean, începu să se legene. Iarțev se aruncă la pământ, scormonind țărâna cu degetele lui noduroase. Dar Oleinic nici nu tresări măcar ci, scuișând cu scârbă printre dinții ruginiți, îl întrebă:

— Ei, ai murit, or încă nu?

— Cinei? întrebă Iarțev în șoaptă.

— Că slab de înger mai ești, frate! Al dracului de slab...

— Cine-i? întrebă încă odată Iarțev, ridicându-se puțin.

— O veveriță, idiotule!

Când Iarțev se așază din nou pe ciolanele lui uscate, ca un dulău bătrân, Oleinic îl întrebă, hotărât:

— Ei, care-i cel din urmă cuvânt al tău?

— Nu, Iacove, — răspunse Iarțev, — eu nu merg.

— Dar de fugit, ai să fugi?

— Nici de fugit n-o să mai fug.

— Nu cumva ai să lupți?

— Nici asta. La ce bun?

— Atunci, ce ai de gând să faci?

— O să mă mai gândesc eu...

Oleinic tăcu o vreme, apoi încheie:

— Treaba ta, gândește-te! Eu însă n-am gust să mă prăpădesc așa de tânăr. Nu vrei să mergi — rămâi cu bine.

Dar eu, cum îmi, vine la-ndemână, cum o șterg. Nu te supăra că te-am pleznit peste bot: o meriți, slavă Domnului! Poate că o să-ți prindă bine... Asta-i.

Apoi, amenințându-l:

— Ia vezi să nu mă dai de goi din prostie! Cât ai clipi înghiți un glonte! Asta s-o ții minte...

Și se ridică de pe buturugă.

XVIII

Oberleutnantul Rudolf Mitmann, trimis la statul major al armatei împreună cu soldații săi, dădu informații prețioase cu privire la pregătirile nemților în vederea noilor atacuri. Treptat, toate informațiile lui se adevereau: în câteva sectoare ale frontului, între care și cel ocupat de divizia generalului Borodin, se observau mișcări de trupe și deplasări de tancuri și de artilerie spre pozițiile înaintate. În legătură cu acestea, maiorul Ozerov primi pe neașteptate un nou ordin: odată cu căderea nopții, să trimită două batalioane în limita dinainte a poziției. Și de data asta nu numai pentru a executa lucrări ci și pentru a se instala definitiv în apărare. I se îngădui să păstreze, deocamdată, un batalion în rezervă. I se mai ceru apoi să supravegheze fără întrerupere, tot ce se întâmpla la inamic și să prindă în cursul nopții un prizonier; trebuia să afle neapărat ziua în care nemții vor încerca o nouă lovitură în sectorul diviziei.

Maiorul Ozerov îl chemă îndată pe Iurghin.

— Iată ce este, prietene, vorbi el cu îngrijorare, făcându-și înaintea însemnările pe hartă. Ne trebuie neapărat o „limbă”.

Ca de obicei, Iurghin se uită la comandantul de regiment cu îndrăzneală și-i răspunse fără grabă:

— Aducem, tovarășe maior. Mă duc chiar eu.

— Auzi dumneata: chiar el! Ozerov își ridică ochii de pe hartă. Dar crezi că n-aș putea „chiar eu” s-aduc o „limbă”? Prost comandant o să fii dac-o să le faci toate singur! Nu trebuie să ai încredere numai în tine, ci și în ostașii tăi. Organizează! Alege oameni de încredere! Explică-le ce și cum trebuie să facă — și pe urmă lasă-i să facă singuri. Înainte de începerea operației să vă dau, personal, lămuriri amănunțite...

— Am înțeles, tovarășe maior! Îmi permiteți să trec la executare?

— Stai... Ozerov scotoci prin portharta lui și scoase o cărticică. Vezi, aici scrie despre cercetare. E o carte folositoare, întâi citește-o și numai după aceea apucă-te de treabă. Noi, dragul meu, trebuie să învățăm cu toții, să învățăm mereu...

...În grupa lui Oleinic oamenii își împărțeau între ei mahorcă.

Petro Semiglaz, care se amesteca în toate, își luase asupra lui această sarcină. Răsturnând mahorcă pe o foaie de cort, o răsfira cu degetele, umflându-și nările de bucurie:

— Da' pe unde-o fi măsura, măi fraților?

Măsură nu aveau. Atunci Umrihin se apropie repede de grămăjoara de tutun.

— Stai! zise el, dând la o parte mâna lui Petro. Dacă n-avem măsură, apoi nici încredere în tine n-avem! Văd eu cum ți se umflă nările de poftă. Cu celelalte mai merge cum mai merge, dar la mahorcă, parcă văd că ne tragi chiulul!

— Să trag chiulul? Eu? — se supără Petro.

— Da, tu.

— Ai căpiat de tot, măi frate-meu? Ai căpiat?

Însă toți erau bucuroși că se găsisese cineva să-și arate neîncrederea în Semiglaz. Și, în glumă, ca și cum ar fi fost vorbiți, se porniră să-i țină partea lui Umrihin:

— Așa-i Să punem pe altul la împărțeală.

— Ia fă-te la o parte, Petro!

— Las' că v-arăt eu vouă! îi amenință Semiglaz.

Umrihin era în capul răzmeriței:

— Cine împarte? Că doar asta-i treabă serioasă!

Nurgalei Hasanov vorbi iute, clipind din ochi:

— *Andrei împartem! Asta de treabă estem.*

— Da, e om de încredere, întări Umrihin. Și toți ceilalți se porniră:

— Împarte tu, Andrei!

— Mai repede, că ni s-a făcut o poftă!...

Andrei împărți tutunul în grămăjoare tot una de mari după numărul oamenilor din grupă. Petro Semiglaz își întinse îndată mâna spre una din ele, care i se păru mai mare.

— Așteaptă, îl opri Andrei

— Nu cumva vrei să-l descânți?

Andrei făcu un semn lui Nurgalei:

— Întoarce-te!

Când Nurgalei se întoarse cu spatele, acoperi o grămăjoară cu mâna:

— Asta a cui să fie?

Nurgalei era încântat de o împărțeală atât de cinstită și frățească. Răspunse voios:

— *A lui Petro Piatiglaz!*[\[17\]](#)

Apoi, prefăcându-se că-și amintește imediat:

— *A, nu, asta greșală: Șestiglaz! Nu, nu! Stai puțin, asta nume numeram pe degete!*

Toată grupa izbucni în râs.

— Ptiu, drace! înjură Petro cu veselie. Ce te râzi?

După o clipă toți pufăiră din mahorcă.

În ușa colibei apăru locotenentul Iurghin. Sărind în picioare cel dintâi, Oleinic strigă:

— Drepti!

— Stați jos, stați jos!

Iurghin le făcu semn cu mâna să stea și, fără să intre în colibă, întrebă din ușă:

— Pe-aici, pe la voi, nu s-ar găsi vreunul care să meargă în cercetare?

— În cercetare?...

Oleinic făcu un pas înainte și răspunse înfierbântat:

— Merg eu, tovarășe locotenent! Îmi place să mă duc în cercetare. De mult doresc asta...

— Bun. Atunci intru.

Din colțul colibei se ridică Andrei.

— Merg și eu, zise el simplu.

Al treilea care-și arată dorința să plece în incursiune fu Terenti Jigalov.

— Trei ani am fost cercetaș. Și în război tot cercetaș am fost... — începu el să vorbească cu căldură, dar cam fără șir. Trebuie să merg și eu, numaidecât. Îi cunosc eu pe nemți, pe ăștia, pe... Aoleu, când i-oi atinge! Și izbi deodată cu pumnul în masă cu atâta putere, încât se auzi cum se scutură cetina deasupra vetrei.

— Foarte bine! se bucură Iurghin: toți voluntarii îi plăceau. Oameni ca voi căutam și eu. Trei îmi ajung. Într-o incursiune de noapte, cu cât mai puțini, cu atât mai bine. Trebuie să lucrați în cea mai perfectă liniște... Atunci, pregătiți-vă și haideți cu mine.

Cei trei: Oleinic, Andrei și Jigalov își petrecură ceasurile care le mai rămâneau până seara la punctul de observare. Cercetau cu băgare de seamă locul, însemnându-și drumul spre pozițiile germane.

Către miezul nopții, după ce primiră indicațiile maiorului Ozerov, cercetașii trecură dincolo de tranșee și se îndreptară tiptil unul câte unul, printr-o vâlcea îngustă, spre apus. Toată linia frontului părea cufundată în tăcere. Pământul era învăluit în ceață.

Luna se ivea rareori. Iar când se uita printre nori, se arăta somnoroasă, în silă parcă, și lumina ei bolnavă umplea cerul de spaimă.

Nemții nu aveau în sectorul acela un sistem de apărare bine organizat. Pregătindu-se pentru viitoarea ofensivă, ei

ocupau satele și pădurile din vecinătate și nu lăsau în față decât posturi neînsemnate. Unul din acele posturi fusese descoperit de cu ziuă, pe o înălțime presărată cu tufișuri rare. Cercetașii se îndreptară într-acolo.

Dar nu le-a fost dat să ajungă.

La jumătatea drumului, Terenti Jigalov, care mergea în frunte ca un cercetaș încercat ce era, se ghemui într-un tufiș să asculte mai bine și să se sfătuiască cu ceilalți ce aveau de făcut. Cu gândul să-și zorească prietenii, slobozi un țipăt scurt, ca un animal mic strivit în întunericul nopții. În aceeași clipă, din stânga lui se auzi o pocnitură înfundată și un şuierat ca de șarpe furios, și deasupra tufișurilor se înălță, împrăștiind stropi de foc, o rachetă. Pământul era scaldat într-o lumină atât de orbitoare, încât cei trei încremeniră. Și îndată, ca și cum ar fi împuns văzduhul, începură să țacănească din toate părțile automate nemțești

Orbit de lumina rachetei, Andrei se aruncă la pământ și se rostogoli într-o groapă. Simțea cum i se taie răsuflarea. Nimerise în pâlnia unei bombe de avion. Sergentul Oleinic, care venea în urma lui, încerca să se ascundă pe după tufișuri, tremurând din tot trupul. „Mă omoară, se gândea el. S-a isprăvit cu mine!” Și Andrei, și Oleinic înțelegeau că dăduseră peste o patrulă de nemți, care, pesemne, plecase și ea în incursiune de noapte.

Terenti Jigalov rămase singur.

Înțelegând că încercarea lor dăduse greș și căutând să nu se dea de gol, Jigalov se hotărî să se furișeze îndărăt, fără să tragă, spre locul unde-i rămăseseră tovarășii. Se târî, iute ca o șopârlă, prin iarba moartă și umedă. Răpăitul automatelor amuțise. Terenti Jigalov încercă să se ridice, dar în aceeași clipă doi nemți voinici, sărind dintr-un tufiș, se năpustiră asupra lui. Terenti Jigalov se luptă în tăcere, încercând să se smulgă din strânsoarea lor. Și numai atunci când îi răsuciră, cu trosnet, mâinile la spate și-l ridicară de la pământ, și când văzu căzând din înalt și ascuntzându-se

după nori ciobul strâmb al lunii strigă deznădăjduit: — Fraților! Tra..

Strigătul lui răgușit și întrerupt răsună prelung în noapte. Andrei sări din groapă. Înțelese într-o clipă tot ce se întâmplase. Auzi izbituri înfundate, gemete adânci, apoi ceva mai departe un urlet înfiorător, sălbatic, care nu mai semăna nici pe departe cu glasul lui Terenti Jigalov:

— Fraților, trageți! Trageți fără milă! Tra...

Înțelegea că Jigalov îi ruga să tragă. Dar cum putea el să tragă! Odată cu nemții l-ar fi ucis și pe el! Nădușeala începu să-i curgă șiroaie pe obraji. Trecură câteva clipe de tăcere, apoi auzi iarăși strigătul întretăiat al lui Jigalov, care făcea să-i înghețe sângele în vine. Încercă de câteva ori să spună și el ceva, dar nu se auzeau decât gemete și frânturi de vorbe fără înțeles. Un singur cuvânt răsună limpede, mai departe de data aceasta, — răsună ascutit, așa cum răsună vorbele în război:

— Foc!

Și în cuvântul acela era atâta avânt, atâta dorință arzătoare, încât Andrei înțelese că nu se poate să nu tragă: ordinul acela trebuia să-l execute fără șovăială. Scâncind ca un copil, Andrei ridică automatul și apăsă pe trăgaci. Arma începu să-l izbească în umăr, ca și cum ar fi încercat să se smulgă din mâinile lui. Iar înaintea lui, în întuneric, tufișurile foșneau și se auzeau gemete...

Deodată, o umbră se aruncă peste el răsturnându-l la pământ. Îi auzea deasupra răsuflarea grea. În cădere, Andrei își pierdu automatul dar în aceeași clipă îl înșfacă pe dușman. Se încleștară amândoi, urlând și zvârcolindu-se în iarbă deasă și udă. Andrei se pomeni cu mâna pe obrazul străinului și, în turbarea care-i sporea puterile, încercă să-i scoată ochii, să-i rupă nasul, buzele... Aducându-și aminte de cuțit, începu să-l caute la brâu cu mâna tremurătoare, dar simți deodată o lovitură puternică în piept și se prăbuși pe spate... Ca prin minune, izbuti să se agate de haina străinului și, unul peste altul, se rostogoliră amândoi în

fundul gropii. Abia acolo izbuti să-și culce dușmanul pe spate, strivindu-l sub greutatea lui, și să-și scoată cuțitul de la brâu. Nu știa măcar unde lovește, dar auzea limpede cum trosnește trupul de sub el...

Smulgând apoi cuțitul, Andrei îl aruncă departe, cu scârbă, fără să se gândească în graba lui că ar putea să mai aibă nevoie de el. Dar neamțul începu să dea din mâini și din picioare și să se zvârcolească. Andrei se năpusti iarăși asupra lui, îl ținut la pământ și pentru întâia oară, strigă:

— Nu mă lăsa, sergent!

Deasupra gropii se auzi glasul lui Oleinic:

— Unde ești?

— Aici!

Sărind în groapă, Oleinic nimeri drept peste Andrei.

— Ce faci? se feri Andrei, împingându-l cu umărul mai încolo.

— Ptiu, drace! mormăi Oleinic. Ce beznă!

— Nu mă lăsa! repetă Andrei, suflând din greu.

Hitleristul începuse să se zvârcolească din nou și încerca să strige. Andrei îi dădu un pumn peste obraz, îi astupă gura, apoi i-o legă în grabă cu o cârpă mai dinainte pregătită.

— De unde dracu' o mai fi ieșit și ăsta? zise el ușurat, simțind că neamțul s-a potolit. Acum, eu o să-l iau în spinare, iar dumneata să vii după mine. Numai că trebuie să ne cam grăbim! Ia și automatul meu. E undeva pe aici...

Mitralierele germane răpăiau fără întrerupere; deasupra capului lor zvâcneau luminile roșii ale gloanțelor. Oleinic șopti, neliniștit:

— Cum o să trecem? Trag din toate părțile!

— Îl duc eu, lasă! Prin vâlcea...

Și apucându-l pe neamț de mâini, Andrei îl săltă de la pământ și, dintr-o singură mișcare, și-l aburcă în cârcă. Apoi se scutură să-l potrivească bine, așa cum făcea cu sacii la moară, și începu să se cațere ca să iasă din groapă.

— Haide. Și la nevoie, tragi.

De la posturile nemțești înaintate, mitralierele țacăneau care mai de care, într-o învălmășeală și un răpăit înfiorător, iar rachetele de semnalizare brăzdau văzduhul cu luminile lor multicolore. Roiuri de gloanțe scuipau peste tot câmpul. Andrei mergea îndoit din șale, cu pași mari, fără să se uite îndărăt Picioarele neamțului râcăiau pământul.

Oleinic venea în urma lor. Tot timpul înaintării se gândise cum să fugă. Se gândise, până în clipa când căzuse prins Terenti Jigalov. După aceea însă, se simțise atât de cutremurat de rugămintea lui Jigalov și de gestul lui Andrei, încât gândul dezertării îi pierise cu totul. Abia acum, după ce făcuse cam o sută de pași în urma lui Andrei, își aduse aminte din nou. „Dar acum, unde dracu’ să mai fugi? se gândea el, făcându-se ghem de frica gloanțelor care-i șuierau pe aproape. Numai cât îți scoți capul din vâlceaua asta — și gata, te-ai și curățat! Și nici nu-i chip să rămân în urmă: cum m-or prinde s-a isprăvit cu mine! Îndată o să înțeleagă că am fost în cercetare...” Și se ținea după Lopuhov, ba chiar se uita țintă înaintea lui, ca nu cumva să-l piardă din ochi în valea aceea cufundată în beznă, și întunecată în ceață.

La o sută de metri de tranșee, sergentul Oleinic îi ajunsese pe Andrei din urmă și, potrivindu-și pasul după al lui, îl întrebă.

— E greu?

— Greu, blestematul! Iaca, am asudat. Andrei se opri. Duhnește de parcă-i câine, nu om!

— Mai odihnește-te, îl sfătui Oleinic. Dă-l să-l mai duc și eu. O mai fi trăind?

— Trăiește, bată-l pustia. Dar se vede că a pierdut sânge, nu glumă!

— Dă-l la mine.

Lăsându-l pe neamț la pământ Andrei oftă cu amărăciune.

— Terenti... Ce zici de el? Am să mor și n-am să-l uit!

— Păcat că s-a prăpădit flăcăul...

— Mare nenoroc am avut...

Oleinic îl aduse pe neamț până la adăpostul din care porniseră în incursiune, Cercetașii erau așteptați. Și erau așteptați cu neliniște. Toată lumea înțelesese că li s-a întâmplat ceva. Abia îl trânti Oleinic pe neamț la pământ și de pretutindeni se auziră glasuri și se aprinseră lumini de lanterne. Cel dintâi care se apropie în grabă a fost locotenentul Iurghin:

— Oleinic, tu ești? Și ceilalți?...

Apropiindu-se de adăpost Andrei auzi din tranșee un glas vesel strigând:

— Măi băieți, ce ziceți de Oleinic, sergentul nostru? Ați văzut ce ispravă a fost în stare să facă? A adus o „limbă”! Hai să-l vedem! Uite-l colo, lângă adăpost...

Iurghin îi raportă lui Ozerov, la telefon, rezultatul incursiunii. Iar Ozerov îi dădu ordin să se prezinte imediat la punctul de comandă al regimentului, împreună cu Lopuhov, cu Oleinic și cu prizonierul neamț.

Neamțul era un caporal. Muri la răsăritul soarelui. Dar înainte de a-și da sufletul, tot apucă să facă o destăinuire. Și anume, că nemții pregătesc lovitura în sectorul diviziei pentru dimineața de 7 Noiembrie...

XIX

Batalionul căpitanului Șaraçsane era în rezervă, dar, în aceeași seară trebuia să intre în limita dinainte a apărării.

În zorii zilei, în timp ce Oleinic și Andrei se aflau încă la punctul de comandă al regimentului, Cuzma Iarțev ieși printre cei din urmă și se apropie de foc începu să-și vare mâinile în flăcări, tremurând ca scuturat de friguri. Petro Semiglaz se minună:

— Ia te uită, frate, da' ce te-a apucat așa tremuriciul?

— Am îngh-gh-ghețat, răspunse Iarțev dârdâind.

— Tare mă tem că mai degrabă tremură sufletu-n tine, nu carnea...

— Ce ai, bre omule?

— Parcă sufletul nu îngheață și el!...

— Da, un suflet ca al tău o fi înghețând...

Atunci sosi bucătăria de campanie. Toți se repeziră cu gamelele. Întorcându-se în colibă, Umrihin își suci gamela în mâini cu nemulțumire și zise amărât:

— De ce-o fi așa de zgârcit azi bucătarul nostru?

— Da' ce, nu-ți ajunge?

— Vezi și tu: porție-i asta?

— Apoi, așa-i de la cazan, ce să-i faci? îi bătu în strună Petro Semiglaz. Nici de murit nu mori, da' nici de trăit nu trăiești!

— S-a întâmplat la noi odată... începu Umrihin, fără să se atingă de mâncare. Vine în inspecție pe la bucătării un general, — da' știi, stacojiu din cap până-n picioare și numai fireturi de aur! Asta era pe când ne aflam încă la Velichi... Ei, și întreabă el pe ostași: „Cum merge treaba, tovarăși? Vă ajunge mâncarea?” Toți răspund, se-nțelege, într-un glas, după cuviință: „Ajunge, tovarășe general! Ba mai și rămâne!” „Rămâne? se minunează generalul, de colo. Și ce faceți cu resturile?”. „Le mâncăm și pe ele, tovarășe general, și tot nu ne-ajung!”

După ce Umrihin își înghiți porția înaintea tuturor, Petro Semiglaz îi puse înaintea încă o gamelă plină. Voia să-l îmbuneze, pesemne, ca să-i lase tot lui împărțeala tutunului. Clipi din ochi, cu un aer de complicitate:

— Ia înfulecă, măi frate-meu, că pentru tine-am șterpelit-o...

Umrihin se uită la gamelă:

— A cui e?

— Ssst... A lui Terioha Jigalov, răspunse Petro. Bucătarul habar n-are despre ce s-a întâmplat...

— Du-o înapoi, dobitocule!

Mai abătuți decât toți în dimineața aceea, Medvedev și Covalciuc începură să povestească în ce împrejurări îl cunoscuseră pe Terenti Jigalov la un spital de lângă Moscova și cum, abia scăpat din captivitatea germană și rănit cum era, cerea într-una să fie trimis pe front să lupte.

— Nici n-a așteptat să se facă sănătos și a și plecat pe front! oftă Covalciuc. V-aduceți aminte cum începea să tremure de mânie când vorbea de nemți?

— Aprins mai era! zise Medvedev. Și când te gândești ce moarte i-a fost scris să aibă... De-ar fi trăit, ar fi ajuns fără îndoială Erou al Uniunii Sovietice! Fiecare picătură de sânge din inima lui îi porunea să se arunce în foc!

— Da, a fost și el om de partid, — oftă Umrihin, — ca și răposatul Semion Degtiariov al nostru. Tot unul și unul...

— Nu era încă înscris, zise Covalciuc. Era doar în Comsomol...

— Tot una-i! făcu Umrihin. Prin firea lui, el era al partidului. O vedeai asta de cum te uitai la el... Într-adevăr, când mă gândesc, în război mor tot mai mulți oameni de partid... Iaca, așa s-a prăpădit și comisarul nostru, tovarășul Iahno... Și ce om a fost! Parcă era argint viu! Poate că are dreptate Medvedev. La oameni ca ei, fiecare picătură de sânge din inimă le poruncește să se arunce în foc...

Cuzma Iarțev se uita lung la gamela lui Jigalov și se gândea la moartea lui neașteptată și tragică. Apoi lăsa gamela alături și uitând până și să-și vâre lingura în moletieră, ieși din colibă fără să-l bage cineva în seamă.

O baterie nemțească de aruncătoare trăgea asupra limitei dinainte a apărării noastre. Pădurea foșnea: de la Nord sufla un vânt înțepător. Până și-n adâncul pădurii era frig. Oamenii se îngrămădeau cu toții prin bordeie și colibe. Deasupra așezărilor se înălțau fumuri, străbătând cu greu printre crengile dese ale brazilor.

În dimineața aceea, de cum se trezise, Cuzma Iarțev simțise o neliniște mai chinuitoare decât de obicei. Nu-l

tulburase numai moartea lui Jigalov. Cuzma Iarțev fusese încredințat că, plecând în incursiune, Oleinic va trece în liniile germane. Iar când află că sergentul se întorsese, se înspăimântă, fără să înțeleagă nici el singur de ce. Oricât căuta să se asigure că pe el nu-l privește faptul că Oleinic își schimbase gândurile, neliniștea nu i se potolea. Simțea până în adâncul sufletului frământat că întoarcerea lui Oleinic nu năruia numai înțelegerea dintre ei, dar mai trăgea după sine și nu știu ce urgie pe capul lui.

Își aduse aminte din nou de toate întâlnirile și de toate ciorovăielile lui cu Oleinic. Erau amândoi din același raion. Cuzma Iarțev nu voia să intre în colhoz și lucra la o cooperativă de producție, în timp ce Oleinic se îndeletnicea cu tăbăcitul blănurilor, călătorind mereu prin țară. Înainte, nu se cunoșteau decât din treacăt și se întâlneau rar, dar regăsindu-se în armată se împrieteniseră, așa cum se împrietenesc de obicei oamenii din același loc când se întâlnesc printre străini. Știind că Iarțev era cam nemulțumit de regimul sovietic (stătuse la pușcărie înainte de război aproape un an, pentru speculă) și mai știindu-l că suferă de-o frică de moarte bolnăvicioasă, Oleinic începu încetul cu încetul, cu multă băgare de seamă, să-l îndemne să dezerteze. Cuzma Iarțev se simțea singur, și părăsit. În spaima și-n singurătatea lui, se apropie de Oleinic. Numai vorbele sergentului îl mai mângâiau și-i mai întăreau fărâma de nădejde că va putea scăpa și de război și de moarte.

Dar Cuzma Iarțev se temea să fugă la nemți. Să dezerteze și să aștepte sfârșitul războiului în spatele frontului, era de asemeni neînchipuit de greu și, mai ales, de primejdios. Ce-i rămânea de făcut atunci? Cum să scape de la o moarte sigură?

Neștiind ce să mai facă și înnebunit de gânduri, Cuzma Iarțev rătăci ca aiurit vreo două sute de metri de la locul unde aștepta batalionul și ieși într-o poiană largă. La marginea ei dinspre răsărit se înălța un deal pieptiș, în

vârful căruia creșteau, unul lângă altul, brazi tineri și pleteși. Cuzma Iarțev se îndreptă într-acolo și se așază sub crengile legănate de vânt, să se gândească în tihnă ce are de făcut ca să scape de moarte.

La poalele dealului se căsca o groapă. Acolo căzuse acum câteva zile, cutremurând pământul, o bombă de avion. Cuzma Iarțev se apropie de groapă, oprindu-se la marginea ei, și se gândi deodată: „într-o groapă ca asta or să mă îngroape și toate or să se sfârșească...” Închizând ochii, Iarțev văzu câmpul de luptă, așa cum îl vedea adeseori în vis, se văzu pe el, însângerat, apoi cum soldații rămași în viață îl duc spre o groapă ca aceea... Și dintr-odată se simți cu desăvârșire istovit, fără putere să mai lupte cu spaima aceea nebună.

După aceea, nu-și mai aduse aminte de nimic. Toate se amestecară în mintea lui. Se pare că a stat multă vreme lângă marginea gropii, fără să-și poată opri lacrimile, apoi s-a îndreptat iarăși spre colibă, pe urmă a rătăcit cine știe pe unde, fără să-și afle liniștea și locul.

Pe la amiază a fost găsit, nu departe de batalion, în adâncul unor tufișuri. Se zvârcolea la pământ, gemând. Încheietura mâinii stângi îi era zdrobită de un glonte. Alături, pușca îi zăcea aruncată în țărână.

Un corb zbura peste poiană, bătând ostenit din aripi. Văzându-l, Cuzma Iarțev înțelese că se apropie seara. Deasupra pădurii se lăsa un soare roșu, ca de poveste: părea că stă în cumpănă și nu-și mai știe drumul prin pâcla inserării.

În fața lui, departe, Cuzma Iarțev zări două șiruri de soldați. Deasupra capetelor, baionetele sclipeau. Fețele lor nu se puteau desluși. În câteva clipe oamenii se apropiară, și atunci Cuzma Iarțev observă cu mirare că toți aveau același chip și aceiași ochi, ca și cum ar fi fost gemeni. „Ce companie o fi asta? A noastră? îi fulgeră prin minte. Ce caută aici?” Uitându-se în jurul lui, își dădu seama că se afla la poalele aceluiași deal pe unde rătăcise de dimineață,

iar în spatele lui se căsca aceeași groapă proaspătă, la marginea căreia stătuse plângând. Și dintr-odată își aduse aminte de tot ce se petrecuse cu el în ziua aceea.

După amiază fusese judecat de către curtea marțială. Iarțev nu avea și nici nu putea să-și afle vreo dezvinovățire. În nebunia care-l cuprinsese, nici nu se gândise măcar că fapta lui o să fie ușor descoperită. Înțelegând că ar fi zadarnic să se apere, își recunoscuse vina de la început. Căută să povestească judecătorilor săi, cât mai limpede, cum făptuise crima, iar după mărturisire simți deodată o ușurare neașteptată. Se străduia să-și amintească tot ce făcuse și ce gândise în dimineața aceea, dar judecătorul îl întrerupse nerăbdător, spunându-i că asta n-are nicio legătură cu fondul chestiunii. Atunci Iarțev înțelese limpede că o să fie împușcat și, fără îndoială, foarte curând. N-o să apuce nici măcar seara acelei zile. Moartea era inevitabilă, era acolo, lângă el... Stând în fața judecății, Iarțev își dădu seama că moartea se afla mai aproape de el acolo decât în luptă. Înainte, în spaima lui, era încredințat că ar fi de ajuns să plece la luptă, ca să și moară. Iar acum, se gândi deodată că dacă ar fi să pornească la luptă, poate ar muri, dar poate că nu... Nimeni n-ar fi în stare s-o spună. Nu sunt atâția oameni care se războiesc ani de-a rândul, iau parte la nenumărate lupte și totuși rămân nevătămați? Și Cuzma Iarțev se agăță dintr-odată, cu deznădejdea unui osândit, de gândul că scăparea de la moartea care-l aștepta nu-i putea veni decât în luptă. Era însă prea târziu.

Văzându-se acum lângă groapa proaspătă și înțelegând că e dus la execuție, Cuzma Iarțev simți deodată în el mai multă dragoste de viață decât în toată existența lui. Unul din membrii tribunalului militar, ieșind în fața ostașilor, citi sentința curții marțiale. Apoi comandantul batalionului, căpitanul Șaracșane, un Buriat înalt și ager, începu să le spună nu știu ce soldaților. Cuzma Iarțev nu auzi decât cele din urmă cuvinte:

— Care din voi vrea să execute prin împușcare pe trădătorul de patrie Cuzma Iarțev? Să facă doi pași înainte!

Andrei se afla în mijlocul primului rând. Toată ziua aceea trăise ca într-un vis. Fapta lui Jigalov îl zdruncinase adânc și-l făcuse să se gândească la multe. Cu atât mai mârșavă i se părea acum crima lui Iarțev, pe care o socotea ca pe cea mai josnică din câte ar putea săvârși un ostaș în timp de război. Dar nu numai asta îl zdruncinase atât de adânc: Andrei se gândea că poartă și el o părticică de vină în nelegiuirea care se săvârșise. Într-adevăr, când îl întâlnise deunăzi pe Iarțev în pădure, bănuise că frica lui nesăbuită începe să-l îndemne la trădare și totuși nu se putuse hotărî să povestească comandanților întâmplarea aceea: îi fusese milă de Iarțev, care tot drumul îi vorbise cu atâta dragoste de familia lui... Acum, Andrei înțelese că în război n-ai dreptul să-ți fie milă nici de dușman, dar nici, când vine împrejurarea, de ai tăi. Și de aceea, îndată ce auzi întrebarea comandantului, ieși cel dintâi din rând și făcu doi pași înainte. Se uită la Iarțev tot așa cum se uitase și la nemții de la Suhaia Poliana: în întunecimea de smoală a ochilor, pupilele începură să-i sclipească. Eu! rosti el, și buzele i se strânsură.

Sergentul Oleinic înțelese că n-o să treacă nicio secundă și amândouă rândurile de ostași vor pași în față. Căutând s-o ia înaintea celorlalți, se așeză lângă Andrei:

— Și eu!

În urma lui, toți ostașii făcură un pas înainte. Andrei și Oleinic se pomeniră iarăși în primul rând.

— Numai cinci, zise Șaracșane.

După o clipă, în fața lui Iarțev se opriră cinci oameni cu puști. Toți erau la fel, de parcă ar fi fost gemeni. Numai unul dintre ei, cel din mijloc, îi păru cunoscut. Iarțev se uită țintă la el. Omul era mai înalt decât toți, uscățiv, negricios, iar la gulerul mantalei îi luceau gradele de sergent.

„Oleinic?”

Nici în timpul judecății și nici după judecată, Cuzma Iarțev. lucru ciudat, nu-și amintise niciodată de Oleinic. Acum, văzându-l, își aruncă brațele în sus și-și avântă pieptul înainte, încercând să strige ceva. Dar în clipa aceea răsună uscat, o salvă de puști...

Iarțev a fost înmormântat acolo, în pâlnia făcută de bomba de avion.

XX

Toată noaptea, regimentul lui Ozerov lucră la întărirea sectorului său de apărare. Sute de oameni bocăneau cu lopețile, adâncind tranșeele șerpuitoare și aruncând pământul spre partea inamicului. În multe locuri se făceau cazemate și adăposturi noi. Grupuri speciale de soldați cărau din pădure, prin noroiul până la glezne, bârne grele, iar alții le așezau, rostogolindu-le unele lângă altele peste gropile descoperite, în timp ce alții mascau cazematele și adăposturile cu iarbă cu crengi și cu buruieni pe jumătate putrezite. În sectoarele pe unde tancurile ar fi putut pătrunde mai ușor, artileriștii instalau tunuri antitanc.

Înspre partea nemților era liniște de mormânt. Numai către miezul nopții trecură pe cer, sperind stelele cu vuietul motoarelor, escadrile de bombardiere zburând spre Moscova. După ce trecură, mulți ostași se tot uitară în urma lor în timp ce lucrau. Și în curând se văzură spre răsărit, acolo unde dispăruseră avioanele, sute de sulite de foc înfigându-se în bolta neagră a cerului. Prin tranșee se porniră glasuri:

- Aha, i-au întâmpinat pe tâlhari!
- Și or să-i tot întâmpine până le-or da peste ceafă!
- Săpați! Ce v-ați oprit?

În zorii zilei începură să se întoarcă grupurile de pionieri care plantaseră mine în anumite porțiuni pe căile de acces spre poziția de apărare. Unul din grupuri ieși în dreptul

plutonului lui Matvei Iurghin. Pionierii aduceau cu ei, pe o foaie de cort, un ostaș. Coborâra cu băgare de seamă în tranșee.

— Ce-i cu el? E rănit? întrebă Iurghin. E de-al nostru?

Un pionier răspunse scurt:

— Se târa.

— Încotro?

— Spre noi, se înțelege.

— Dar cine-i?

— Ei, asta numa' el o fi știind...

Matvei Iurghin aprinse lanterna de buzunar și se aplecă asupra rănitului. Omul zăcea în nesimțire. Tot obrazul și toată îmbrăcămintea îi erau pline de sânge și de noroi. Nu-ți venea a crede că mai fusese în stare, cu puțin în urmă, să se târască. Și nici nu-ți venea a crede că ar mai putea să trăiască.

— Se târa, zici? mai întrebă odată Iurghin.

— Se târa, oftă pionierul. Asta chiar că-i minune. Se târa și gema, și tot zgâria pământul cu degetele... Dar când ne-a văzut, îndată a leșinat.

Din cealaltă parte a tranșeei se apropia Andrei. Se așeză la căpătâiul rănitului, se uită la fața lui luminată de lanternă și îngăimă buimăcit:

— Jigalov? apoi răcni ca un nebun: Terioha! Jigalov! Terioha!

Terenti Jigalov își veni în fire abia când îl așezară pe brancardă, să-l ducă în grabă la cel mai apropiat punct medical de ajutor, și începură să-i spele obrazul.

Se vede că, după felul blând și dezmierdător cum îl spălau, băiatul simți că se afla printre ai săi și fața albă i se încreți dureros. Ar fi vrut să plângă, dar nici pentru asta nu mai avea putere. Își mișcă buzele, și Iurghin se aplecă peste el încercând să înțeleagă ce voia să spună. Terenti Jigalov șopti:

— Unde e... el?

Ceilalți credeau că Jigalov aiurează, dar Andrei înțelese că el era acela pe care voia să-l vadă. Se aplecă peste brancardă. Buzele îi tremurau și lacrămile îi împăienjeneau ochii: toată ziua nu se gândise decât la soarta acestui băiat

— Aici sunt, Terioha, aici! Mă vezi?

— Da... făcu Jigalov cu glasul stins, apoi izbuti să îngâne: Mulțumesc, prietene...

După ce Jigalov a fost ridicat, ostașii rămaseră câțva timp ca încremeniți. Apoi Osip Cernâșev zise, clătinând din cap:

— Când stai și te gândești că s-a târât așa o zi și o noapte... Tot sângele din el și l-a pierdut! Cum de mai trăiește? De unde își mai trage viața?...

— Trăiește, și o să trăiască și de aci înainte, îi răspunse Iurghin. Unul ca el trebuie să trăiască: un om mare, un adevărat ostaș!...

Atunci sosi bucătăria de campanie. Cu gamelele în mână, ostașii se împrăștiară prin adăposturi.

Dar nici după ce mancă, atunci când toată lumea se întinse la odihnă, Andrei nu putu multă vreme să se liniștească. Mereu îi învăța viața să-l urască pe dușman și să-și iubească țara... Și el simțea, mișcat, că aceste învățăminte îi pătrundeau în carne și în sânge ca aerul pe care-l respiră și, tocmai ca aerul, dădeau inimii sale puteri noi, pe care nici nu le bănuise încă.

Într-un târziu ieși din adăpost.

Se luminase. De la dreapta și de la stânga se auzeau bubuituri de tun, dar în sectorul regimentului era încă liniște. Ici și colo, prin tranșee, se vedeau lucind căștile observatorilor. De la miazănoapte bătea un vânt rece. Tufele și ierburile de peste tranșee erau presărate cu puf alb de brumă. Pretutindeni se simțea apropierea iernii.

Plutonul lui Matvei Iurghin fusese așezat pe un loc neted și deschis. De la adăpostul central, unde se instalase grupa lui Oleinic, un șanț de comunicație șerpuit ducea în spatele liniilor, spre o înălțime mică, pe care se găsea punctul de

observare al căpitanului Șaracșane. De pe această înălțime șanțul de comunicație mergea mai departe, printr-o pădure scundă, tăiată și strivită. La apus, spre partea inamicului, se întindea o câmpie largă, cu movilițe și vâlcele; dincolo de ea se ridica zidul zimțuit al pădurii ruginite de brad și, lângă el, două căsuțe pe jumătate dărâmate. Pe una din movilițe, drept în mijlocul câmpiei, stătea îngândurat un mestecăn tânăr, alb și singuratic: părea că ar vrea, dar nu știa unde să se ascundă în locurile acele pline de primejdii...

Văzându-l, Andrei își aduse aminte, nici el nu-și dădea seama cum, de alt mestecăn, acel de lângă drumul spre Olhovca. Și doar întâlnise pe drum nenumărați mesteceni singuratici în toamna asta... Și-și mai aduse aminte de noaptea petrecută acasă, de Marica, de toți ai lui și de multe altele câte i se întipăriseră bine în minte în ziua aceea cu vânt care șuiera și cu frunze care cădeau foșnind... Toate și le amintea limpede dar, lucru ciudat, i se părea că toate câte fuseseră nu se petrecuseră acum o lună, ci demult, poate în tinerețe, poate chiar în copilărie...

În dimineața aceea, mai era un om din grupă care nu se culcase la timp: sergentul Oleinic. Îndată după ce mâncă, ieși din adăpost și, zărindu-l pe Andrei, se apropie de el cu pasul lui moale, de pisică.

— Te uiți acolo? îl întreabă în șoaptă.

Andrei își adună privirile de peste câmp.

— Bună poziție, zise Oleinic, așezându-se lângă el. Vezi ce câmp de tragere? Dacă vin numai cu infanteria, nu trec doamne ferește! Îi secără mitralierele. Iar acolo, vezi un reper?

— Unde?

— Acolo, pe movilită!

— Reper... făcu Andrei pe gânduri și, suspinând, adăugă: E un mestecăn. Un pui de mestecăn alb... Când mă uit la el, parcă am înaintea mea toată Rusia noastră! Tăcu o

vreme, apoi urmă: Amărâtă soartă, să stea așa într-un loc ca acela...

— Da, drept în bătaia focului...

Așa întâmpinară ei, vorbind despre mesteacănul alb, cea dintâi dimineată a lor pe limita dinainte a apărării.

XXI

Regimentul lui Ozerov întâmpină cu îngrijorare a doua dimineată pe care o petrecea în limita dinainte a apărării, dimineata zilei de 7 Noiembrie: oamenii știau cu toții că nemții plănuiseră să dea în ziua aceea, o lovitură în sectorul diviziei lor.

Locotenentul Matvei Iurghin se instalase în adăpostul central al plutonului, acolo unde se găsea și grupa lui Oleinic. Iurghin se deșteptă, ca de obicei, în zori. În jurul lui, în întuneric, culcați pe paturile lor de scânduri și înfășurați în mantale, ostașii sforăiau încă. Seara trecută adormiseră târziu: se pregătiseră de luptă. Își curățiseră armele, își luaseră în primire cartușele, grenadele și sticlele incendiare. Venise apoi instructorul politic al companiei, Goncarev, și stătuse de vorbă cu ei despre însemnătatea sărbătorii de a doua zi. Oamenii își aduseră aminte, îndelung, ce minunat își petreceau ei sărbătoarea aceea în alți ani. În anii de pace. Și erau atât de mișcați, încât abia după miezul nopții izbutiră să adoarmă.

Peste noapte, începuse să ningă. Timp ca de un ceas, zăpada căzuse în fulgi mari și grei, ca o ploaie torențială. Apoi se stârnise vuind, viscolul. Spre dimineată tot ținutul Moscovei se schimbase la față. Câmpiile erau acoperite cu zăpadă înaltă, pădurile troienite, râpele se făcuseră una cu șesul. În partea de unde bătea vântul, toți copacii erau, de sus și până jos, încărcăți cu zăpadă, de parcă-i vopsise cineva cu var. Iarna se așeza repede și cu temei.

Văzând că e încă prea devreme și nevrând să strice somnul oamenilor, Matvei Iurghin rămase nemișcat pe patul lui de scânduri, gândindu-se la toate prin câte trecuse de-a lungul verii trecute. În adăpost aerul era greu, îmbâcsit cu miros de sudoare, de pământ umed, de cetină și de paie putrede. Într-un colt, într-o firdă mică, pâlâia domol un opaiț.

„Oare cum o fi în tranșee? se gândi Iurghin. Nu le-o fi astupat de tot?...”

Se coborî cu băgare de seamă din culcuș, îndreptă flacăra opaițului și aprinse focul în sobița de tablă. Dincolo de foaia de cort care acoperea intrarea în adăpost, căptușită acum pe dinafară cu o pătură groasă de omăt, se auzi zgomot și scârțâit de pași. Iurghin dădu puțin la o parte marginea foii și desluși în întunericul nins umbra unui ostaș cu pușcă.

— Sunteți vii? întrebă santinela. Am simțit eu că miroase a fum pe-aici...

— Tu ești, Medvedev? Mai viscolește?

— Viscolește.

— Troienele-s mari?

— În tranșee? întrebă Medvedev. Pe-alocuri nici nu mai poți răzbate, tovarășe locotenent. Numai uite-te la mine cum arăt! — și-și bătu mânușile una de alta. Și-i dă înainte, și-i un ger năprasnic ca în Siberia!

— Altminteri, liniște?

— Deocamdată, liniște...

Iurghin se apropie de culcușul soldaților și-l atinse cu mâna pe Oleinic.

— Ce-i? sări omul, buimăcit.

— Trezește oamenii, îi ordonă Iurghin. Trebuie să ieșim să desfundăm tranșeele înainte de a se lumina de tot. Acuși o să înceapă lupta și ne înecăm în zăpadă! Scoală-i repede. Eu mă duc să trezesc celelalte grupe.

Plutonul ieși plin de voie bună la curățatul zăpezii.

După o jumătate de oră, sosi de la comandantul de companie un agent — un ostaș tinerel și ager, numai cât o pușcă, încărcat de zăpadă. În timp ce se strecura prin tranșeea principală, dădu peste Umrihin, care arunca omățul peste parapet icnind la fiecare lopată. Scuturându-se, agentul întrebă cu un glas de cocoșel:

— Curățați?

— Ai venit poate să ne dai o mână de ajutor? îl întrebă Umrihin, fără să-și întrerupă lucrul. Atunci treci colea, lângă mine. Sunt nămeți destui pentru amândoi!...

— Vin de la comandantul de companie, făcu ostașul, ofensat, cu o mândrie copilărească. Unde-i comandantul de pluton? Am să-i transmit un ordin: până se luminează, tranșeea să fie gata curățată. Cât despre ajutorat, îmi pare rău, dar n-am timp...

— Noi, flăcăuașule, suntem oameni cu mustăți, răspunse Umrihin. Ce nevoie avem noi de ordinul tău? Știm și fără ordin ce trebuie să facem... Dă-te la o parte, că altminteri te pomenești că te iau pe lopată și te-arunc dincolo, la nemți!

Agentul se supără și mai amarnic:

— Mie să-mi spui unde-i comandantul de pluton. Iar de speriat, să știi că nu mă sperii pe mine cu una, cu două!

— Fă-te-ncolo, voinicule, îi arată calea Umrihin.

Agentul îi mai aducea lui Iurghin și alt ordin: să trimită imediat la statul major al regimentului un ostaș din pluton. Pentru ce era nevoie de ostașul acela, agentul nu știa. Iurghin îl trimise pe Petro Semiglaz, băiat dezghețat, ager la minte și care știa să iasă ușor din orice încurcătură.

Petro Semiglaz se întoarse tocmai când plutonul terminase de curățat partea lui de tranșee și ostașii, înfierbântați de muncă, se trăsese ră prin adăposturi. Aducea cu el un sac încărcat. Matvei Iurghin nu era în adăpost și Petro Semiglaz, târând sacul după el, le strigă tuturor:

— Măi fraților, dac-ați ști voi ce veste v-aduc! Maioru' nostru mulțamește la tot plutonul... Iac-așa! Să-mi sară ochii dacă spun minciuni! Și pentru ce, mă rog? Pentru omătu' cela, că cică ne-am apucat să-l rânim fără să mai așteptăm ordinu' lui... Ați priceput? Într-un cuvânt: pentru inițiativă!

— Dar de ce te-a chemat? îl întrebă Oleinic de lângă sobiță.

— Stai olecuță, tovarășe sergent, că-ți spun eu îndată. Și Semiglaz trase sacul mai către paturile de lemn. Apoi, a glăsuțit așa: „Spune-le mulțămiri de la mine, zice, și pe deasupra, iaca!”

Pe fața lui rumenă, ca de fată, genele alburii clipeau cu viclenie. Dezlegând sacul, dar fără să-l deschidă, se întoarse către soldații care-l înconjuraseră, curioși:

— Ian ghiciți!

— Poate că-i vreun supliment la hrana de rezervă?... bănuț Umrihin. De cu seară li se împărțise rațiile pe două zile, pentru cazul unei lupte mai lungi, și Umrihin le dăduse gata pe amândouă într-o singură noapte. Dacă e vorba de supliment apoi nu strică. Ba chiar n-ar fi rău deloc...

— Iaca, mâncăul, la ce se gândește!... N-ai ghicit. Doar ni s-a dat hrana de rezervă, se știe!

— Apoi, ce alta poate să mai fie?

Ridicându-și degetul în sus, Semiglaz vorbi solemn:

— Daruri! Iaca, asta-i!

— Iar umbli cu minciuni! Ce fel de daruri?

— Na, uite! Semiglaz desfăcu sacul. Ei, acuma crezi? Daruri, măi fraților, daruri și încă de la Moscova! Ehe, ce mai minunății! Iaca ce sărbătoare a ieșit pentru noi! Ehe, ce-o să mai sărbătorim ziua orânduirii noastre celei noi! Vedeți voi cum ne poartă de grijă ai noștri?

Și Petro Semiglaz începu, sprinten ca de obicei, să scoată darurile din sac și să le așeze pe paturi. Soldații se îngrămădeau în jurul lui. Arătând fiecare lucrușor în parte, Petro îl lua, li-l trecea pe dinaintea ochilor, îl scutura cu

îndemânare, ca un negustor care-și întinde marfa, apoi le arunca unele peste altele, ca să se vadă cum sporește tot mai mult grămada. Și într-adevăr, erau multe daruri: veste de lână, mânuși, ciorapi, șaluri, căciuli și mânecute, punguțe cu tutun, tabachere și brichete, săculețe cu prăjituri și bomboane, batiste înflorate cu drag de mâna fetelor...

În jur se auzeau strigăte de mirare:

— Ce mai mândrețuri, maică măiculiță!...

— Ia te uită, frate, câte ne-au mai trimis!

— Și toate. Vezi lucruri pentru iarnă...

— Și tutun... Ehei, știi ei ce ne trebuie nouă!

Știindu-l pe Semiglaz isteț nevoie mare și puținel cam șmecher, Medvedev se aplecă la urechea lui Andrei și-i șopti:

— Mă prind că ăsta a mai șterpelit câte ceva din sac!

Petro Semiglaz îl auzi:

— Șterpelit? strigă el, întorcându-se furios. Ce spui? Nu ți-i rușine? Când ți-oi arde una peste bot, ai să-ți culegi măselele de pe jos! Să șterpelesc, hai? Doar acestea-s daruri, măi! Oamenii ne trimit pe front din tot sufletul ce pot și ei, ce au, lucrușorul care le-a mai rămas — iar tu... piei din ochii mei, dihania dracului, să nu te mai vădi

Se lumina de-a binelea. Tot mai viscolea, dar mai potolit. Se întoarse și Matvei Iurghin. Aștepta, din clipă în clipă, să înceapă lupta. După ce cercetă darurile, făcu din ele trei grămezi — câte una de fiecare grupă — și începu să le împartă la oameni.

În adăpost se stârni o larmă încă și mai cumplită. Oameni în toată firea, ostașii se bucurau de daruri ca niște copii: și le smulgeau unul de la altul și nu se mai saturau privindu-le. Oleinic căpătase o vestă și mânuși împletite de mână, Andrei tot o vestă și un șal, Umrihin un fular și o pereche de ciorapi, Cernășev și Semiglaz câte-un rând de schimburi călduroase, iar Nurgalei ciorapi și mânuși.

Multe pachete erau însoțite de scrisori. Toate erau scurte, dar fiecare din ele era pătrunsă de o nemărginită grijă, și în fiecare se simțea străbătând, luminoasă, nădejdea...

Citindu-le, ostașii amuțiră.

Într-un târziu vorbele începură să cadă, scurte și rare:

— Ție, despre ce-ți scrie?

— Despre Moscova!

— Și mie...

— Ne felicită, vezi!

— Vrei? Uite, citește...

Numai Osip Cernâșev nu-și mai putea veni în fire. De obicei domol și potolit, acum nu mai avea astâmpăr și nu-i mai tăcea gura. Umbla de la unul la altul cu scrisorica lui, mâzgălită școlărește pe o foaie de caiet.

— Ia te uită! Vezi tu cine-mi scrie? E încă mic, un copil pe cuvântul meu! Și suspina, clătinând din cap. Dar uită-te măcar un pic. Scrisul, pe cinstea mea, parcă-i al lui Siomca al meu! Și cum întoarce literele, vezi? Ce curat! Inima lui trebuie să fie micuță ca de vrabie, dar de pe acum... De pe acum suferă, mititelul! Ehe, e un băiețel viteaz, nu glumă!

— Dar ce scrie? îl întreabă Umrihin.

— Așteaptă, că încă n-am citit!

— Atunci citește și nu mai bate capul la alții. Astâmpără-te. Om în toată firea, cu copii, și ni te bagi în suflet de parcă ai fi un plod!

— Dar cum să te-astâmperi? Osip Cernâșev își duse mâna la piept: poate că mi-a răscolit ceva aici... Înțelegi tu asta ?...

După ce se citiră toate scrisorile, în adăpost coborî o liniște neobișnuită. Tăcuți și duși pe gânduri, ostașii pufăiau fumul de mahorcă. Unii își cercetau din nou puștile, cu luare aminte.

Moscova întâmpina cu totul deosebit dimineața acelei zile de sărbătoare — cea dintâi dimineață de iarnă. Deasupra imensei capitale, vopsită în culorile pestrițe ale camuflajului și acoperită cu nămeți de zăpadă, se lăsa un cer întunecat și încremenit. Vântul flutura steagurile și răsucea prin piețe vârtejuri de zăpadă, purtându-le apoi prin toate colturile orașului. În parcurile pustii, unde se iviseră odată cu iarna lugaci cu pânțele roșu, fete în salopete albastre se învârteau în jurul baloanelor captive argintii, coborâte din înalt. Pe străzi goneau în mare viteză camioane militare acoperite cu foi de cort, ridicând în urma lor trâmbe de zăpadă. Răgușite, de parcă ar fi fost răcite, megafoanele vorbeau prin grădinițele publice, aducând de pe front știri pline de neliniște. La periferiile întunecate în pâclă alburie, se auzeau în văzduhul înghețat chemările sirenelor de la fabrici.

Nimeni la Moscova, nu se mai gândea în dimineața aceea, la serbările prin care era vestită altădată capitala. Fiecare își însemna sărbătoarea cea mare doar în suflet. Toți locuitorii Moscovei își începeau munca lor, menită să întărească rezistența capitalei, cu un sentiment deosebit, înțelegând mai bine ca oricând că în munca aceea stătea salvarea și viitorul ei. Dimineața începea cu munca aspră, dar plină de avânt.

Toate ziarele nemțești anunțaseră cu mult înainte că în ziua de 7 noiembrie — ziua când se născuse în Rusia Puterea Sovietică — va avea loc în capitala învinsă, Moscova, marea paradă a armatei germane.

Dar viața își are legile ei.

În dimineața zilei de 7 noiembrie avea loc în Piața Roșie din Moscova, așa cum se obișnuia de mulți ani încoace, parada eroicelor unități ale Armatei Roșii.

... De dimineață, la regimentul lui Ozerov sosi, venind de la statul major al armatei, o mașină închisă. Trase la loc adăpostit într-o râpă de lângă pădure, cu vreo două sute de

metri în spatele sectorului de apărare. Un cablu a fost întins de la mașină până la marginea pădurii și acolo, pe trunchiul unui brad tânăr, se instala un megafon, ca o uriașă floare albastră de campanulă. Și, în clipa când la Moscova începea parada trupelor, dinspre bradul acela, pe o rază de câțiva kilometri în jur, peste labirintul de tranșee, peste adăposturile subterane îngropate sub zăpadă și peste câmpiile pe care hălăduia doar viscolul, răsunară ca tunetul, acoperind totul, cuvintele conducătorului pline de liniște și de nebiruită putere:

— „... Dușmanul și-a făcut socoteala că, după prima lovitură, armata noastră va fi împrăștiată, țara noastră va fi îngenunchiată. Dar dușmanul s-a înșelat amarnic.”

Din toate bordeiele, din toate cazematele și adăposturile, ieșiră la iveală chipurile pline de atenție ale ostașilor. Pe toată întinderea tranșeelor se vedeau lucind căști. Oamenii sorbeau vorbele conducătorului cu același sentiment cu care și-ar fi făcut o provizie de muniții înainte de luptă.

— „Dușmanul nu-i atât de puternic, — răsunau cuvintele deasupra poziției de apărare, — cum îi înfățișează unii bieți intelectuali speriați. Dracul nu-i atât de negru cum îl zugrăvesc unii...”

În adăpostul lui Oleinic toți ascultau în tăcere cuvintele conducătorului. Numai Umrihin, spre necazul tuturor, avea mâncărime de limbă. În cele câteva secunde când megafonul, după ce arunca în văzduh o frază, amuțea pentru o clipă, Umrihin apuca de mână pe cine nimerea, clipea din ochi cu un aer încântat și adăuga propriile lui observații sau întreba, pur și simplu:

— Ai auzit, măi frate? Strașnic ne-a mai zis-o!

Andrei nu mai putu răbda și-l îmbrânci din ușa tocmai în fundul adăpostului:

— Ține-ți gura!

Dar acolo, Umrihin nu mai auzea atât de bine și, întorcându-se spre Osip Cernâșev, îl întreabă:

— Parc-a răgușit, nu ți se pare?...

— Dar nu-i decât o mașină care transmite! Ce vrei? Îl lămuri repede și înciudat Cernâșev, împingându-l și el la o parte. Isprăvește odată!

— Să nu se îmbolnăvească cumva... Pe-un ger ca acesta! Că omul e în vârstă...

— Ptiu, pușchea pe limbă! Și taci odată, ce tot trâncănești atâta?

— Ziceam și eu... răspunse cu sfială Umrihin, trăgându-se de-a-ndăratelea într-un colț al adăpostului. Ce clocotești așa, ca o bucătărie de campanie?

Iar deasupra câmpiei, cuvintele zburau, zburau înaripate...

Maiorul Ozerov asculta glasul conducătorului în tranșeea de lângă adăpostul său de la punctul de observație știind că nemții vor începe atacul în ziua aceea, plecase acolo de cu noapte. În șanțurile de comunicație cu adăposturile vecine, se îmbulzeau soldați și ofițeri din statul major al regimentului. Iar în vârful unui brad stufos din apropiere, pe crengile dese și verzi stătea cocoțat un observator: era singurul care nu se uita îndărăt, acolo de unde veneau cuvintele conducătorului, ci spre apus, numai spre apus... Bucurându-se ca un copil, se aplecă și strigă către cei de jos:

— Parcă tună, fraților! Te pomenești c-aud și nemții!

Dar în aceeași clipă se ghemui lângă trunchiul bradului: la adăpostul pădurilor negre dinspre apus, bateriile nemțești deschidea focul. Tresărind, Ozerov dădu repede comanda:

— În șanțurile-adăpost!

Toți se repeziră la adăposturi.

După câteva secunde, tot văzduhul gemea. Șuierături și urlete răsunau de pretutindeni și pământul, scăpărând în sute de locuri, părea că s-a ciocnit de ceva în zborul lui prin spațiu. Din copaci începură să cadă crengi și frunze uscate, toată întinderea ocupată de regiment se învălui în zăpadă și

fum, iar cerul se cutremură de bubuitul de tunet al exploziilor.

Nemții începuseră pregătirea de artilerie.

Observatorul căzu din brad. Rostogolindu-se în zăpadă, se repezi în patru labe spre adăpostul comandantului de regiment. Și acolo, fără să se scuture măcar, se ghemui într-un colț și începu să sughițe cu zgomot, ținându-se cu mâinile de piept și privind în jurul lui cu ochi buimăciți.

— Trece! îl îmbărbăta Ozerov.

Pregătirea de artilerie, neobișnuit de violentă, era îndreptată pe cât se părea asupra întregului sector al regimentului. Explozii răzlețe se auzeau rar: deasupra întregii poziții răsunau fără întrerupere, asurzitor, bubuituri, scrâșnete, strigăte și gemete. Pământul se cutremura prelung...

Văzduhul te înăbușea cu miros de praf de pușcă și fier ars. Peste poziții izbucneau flăcări și se ridicau fără întrerupere nori de fum înecăcios și otrăvitor, ca atunci când arde o pădure. Cerul se întunecă. Un amurg înfricoșător coborî peste pământ, ca în timpul unei eclipse de soare.

Dar la marginea pădurii, megafonul tot mai vorbea. Și din când în când, printre tunetele focului de artilerie răzbătea, venind de la Moscova și zburând în toate direcțiile, glasul conducătorului:

— „Fie ca steagul biruitor al marelui Lenin să vă inspire! Moarte ocupanților germanii!”

Adăpostul lui Ozerov se umplu dintr-o dată de praf. Ai fi zis că era împins din toate părțile deodată și mutat din loc de nu știu ce putere neînțeleasă. Printre bârnele tavanului curgea țărână, iar pereții crăpau și, bulgăre după bulgăre, se desprindeau năruindu-se. A fost de ajuns ca agentul Petia Uralet să lase o clipă opaițul din mână, ca suflul să-l și măture de pe masă. Observatorul bâjbâi prin întuneric, găsi opaițul și-l aprinse din nou.

— Ține-l în mână, îi strigă Ozerov.

...Ozerov aşteptase lupta asta cu sufletul încleştat. Înţelegea că acum, în ziua mării bătălii din preajma Moscovei, regimentul său va fi pus la grea încercare, o încercare hotărâtoare în ce priveşte curajul şi celelalte forţe sufleteşti prin care trăieşte un regiment — înţelegea că de sfârşitul acestei lupte atârnă cinstea şi gloria regimentului său. Şi de aceea, toate zilele din urmă nu se gândise la altceva decât să-şi pregătească cât mai bine oamenii pentru lupta ce se apropia. În scurtă vreme, izbuti să construiască nenumărate lucrări, mai mari şi mai mici, de întărire a poziţiei de apărare: adăugate una la alta, ele trebuiau să alcătuiască punctul de sprijin al biruinţei viitoare. Cu gândul numai la această pregătire, el izbutise să-i convingă şi pe ceilalţi — pe nesimţite, prin toată înfăţişarea şi prin toată purtarea lui — de ceea ce el însuşi era tot atât de încredinţat cum era încredinţat, de pildă, de sosirea iernii. În adăpost, la punctul lui de comandă, izbutise să creeze o atmosferă de intimitate atât de caldă, cum nu e cu putinţă decât în prima linie a frontului. Făcuse rost până şi de o pisică — o culesese dintr-un sat părăsit din apropiere. Vestea aceasta umblase din gură în gură, făcând înconjurul regimentului:

— Aţi auzit cum s-a gospodărit maiorul nostru? Ehei, măi frate, se vede treaba că ne-am aşezat pentru multă vreme dacă şi-a adus până şi pisică! Gândesc că o să stăm mai mult pe locurile astea,...

Maiorul Ozerov era neclintit în credinţa lui că regimentul va fi în stare să reziste la orice atac al inamicului. Iar credinţa comandantului trece asupra ostaşilor ca un curent electric pe fire nevăzute, iar inimile lor se aprind în raport cu această credinţă ca nişte becuri electrice: dacă credinţa comandantului e şovăielnică, ele abia pâlpâie, iar dacă e vie, ele ard vesel, orbitor de luminoase...

Şi iată că lupta începea...

Cu toate că maiorul Ozerov credea neclintit în biruința regimentului său, totuși în clipa când nemții deschiseră focul simți cum i se strânge inima, dureros. Încă odată — pentru a câta oară? — se gândi la răspunderea care-i apăsa umerii cu privire la sfârșitul luptei și la soarta sutelor de oameni supuși voinței sale. Toată dimineața, căutând să se judece ca pe un străin, fără umbră de cruțare sau de părtinire, îi trecuse prin minte felul cum pregătise regimentul pentru luptă. Și i se păruse că tot ce făcuse, tot ce i se ceruse să facă, fusese bine realizat, cu toate că lucrase în pripă. Dar acum, întorcându-se la aceleași gânduri, începu deodată să descopere tot felul de lipsuri în aceasta pregătire. Își aminti că unul din tunuri, din centrul apărării, nu fusese instalat în ambuscadă, așa cum își pusese el în gând, că nu trăsese cablul de rezervă spre batalioane, iar punctul de aprovizionare cu muniții nu fusese împins, cum prevăzuse, mai aproape de limita dinainte... Și tot atunci Ozerov își dădu seama că se ținea tot timpul de lucruri cu totul zadarnice: ori scutura praful de pe hartă, ori se uita fără niciun rost la porthartă, ori, ca acum, își freca ochii cu batista... „Isprăvește odată! își ordonă el, aspru. Ce-i cu tine?” Fără să știe de ce, se gândi că în clipa aceea tovarășul Stalin poate e încă la tribună, iar glasul lui egal și liniștit răsună peste tot întinsul țării... Și imediat ce se gândi la asta, gândurile negre îl părăsiră ca prin misiune, ca niște biete frunze care se desprind și cad. Toate lipsurile la un loc nu erau în stare să slăbească puterea de rezistență a regimentului. „Nu-i nimic! își zise Ozerov, încleștându-și fălcile. O să rezistăm!” Și, încredințat că starea sufletească a comandantului se răsfrânge asupra tuturor celor din jurul lui, Ozerov aruncă o privire grăbită și îngrijorată celor ce se găseau în adăpost.

Erau acolo doi ofițeri din statul major, comandantul plutonului de transmisiuni, observatori, agenți de transmisiune, telefoniști. Toți se înghesuiau unii în alții,

ferindu-se să nu ajungă cumva în dreptul ușii, se lipeau de pereți și-și astupau urechile. Iar atunci când adăpostul se zguduia mai amarnic și din pereți începeau să cadă bulgări de pământ, săreau ca înnebuniți dintr-un loc în altul. În mâinile observatorului, care se ghemuise din nou în colțul lui, opaițul tremura, gata-gata să se stingă. Numai Petia Uraletț își ținea drept fruntea boltită și luminoasă, stând liniștit pe patul lui de scânduri și strângând în brațe pisica. Dihania se zbătea căutând să scape, cu mustățile zburlite, cu ochii aprinși în noapte ca două rachete verzi.

— Ei, Murea, ce-i, de ce te-ai speriat? strigă Ozerov tare, ca să-l audă toți cei din adăpost. Ți-e frică? De astea-mi erai!

Ozerov se așeză și el pe patul de scânduri, luă pisica din brațele ostașului și, ridicând-o în sus, o certă cu și mai multă strășnicie:

— Dă-o-ncolo de frică, Murea! Nu-i dracu' atât de negru cum îl zugrăvesc unii! N-auzi? De ce te zbați? Uite-te, proasto, la oameni: nimeni nu se teme! Nu-i nimic, o să mai bombănească ei ce-or să mai bombănească și pe urmă or să tacă. Așteaptă numai, Murocica, să vezi ce-o să-i mai atingem noi! Numai să vezi!

Ascultând cum vorbea maiorul cu Murea, oamenii se dezlipiră de lângă perete, iar observatorul ieși din colțul lui și, făcând cu ochiul către pisică, se apucă să îndrepte feștila opaițului.

— Trece! strigă el venindu-și în fire.

Sclipind albastru, ochii lui Ozerov începură să râdă. Se aplecă spre Petia Uraletț și-i strigă la ureche, făcându-i semn cu mâna stângă:

— Cântă-ne ceva!

În ajun fusese adusă la regiment, de la clubul de campanie al diviziei, o armonică mare cu două rânduri de clape. Maiorul Ozerov i-o încredințase lui Petia Uraletț, care trecea drept cel mai bun armonist din unitate, poruncindu-i

s-o aibă totdeauna la îndemână. Îi plăcea, încă din tinerețea lui petrecută într-un sat siberian, cântecul de armonică.

— Ce să cânt? întrebă Petia, lăsându-se pe spate spre colțul adăpostului unde își ținea armonica.

— Cântecul despre Moscova. Îl știi?

Petia Uraletș își desfăcu armonica pe genunchi.

Deasupra lor, trosnetele și bubuiturile nu mai conteneau.

Adăpostul se cutremura atât de cumplit, încât aveau cu toții impresia că un tarantas[18] fantastic îi poartă orbește, în goană smintită, prin beznă, peste dâmburi și hârtoape: o clipă numai, și tarantasul șubred va mai trosni odată și va zbura în țandări... Dar maiorul Ozerov, legănându-se pe patul de scânduri plin de țărâna scuturată din tavan și strângându-și pisica la piept, își potrivi glasul după armonică și începu să cânte cântecul despre Moscova.

*„O, țara mea,
Frumoasa mea
De nimeni biruită!
Să râzi, să crești,
Să înflorești,
Tu, Moscovă iubită...”*

Nu știa toate cuvintele. Ținea minte doar refrenul, și-l repetă de câteva ori la șir. Uitându-se la ceas se opri și, depărtându-se de pat, căută cu mirare în jur: toți oamenii din adăpost cântau laolaltă:

*„Să râzi, să crești.
Să înflorești,
Tu, Moscovă iubită!”*

Un iepure alb alerga înnebunit peste câmpia plină de fum. Proiectilele explodau pretutindeni, înălțând spre cer mănunchiuri uriașe de flăcări. Iepurele se repezi sub o tufă de măceș. Dar o lumină îl orbi și o putere nevăzută îl aruncă în sus... Sări din nou în picioare și, căutând să se descurce din zăpada afânată care mirosea a pârlit, făcu un salt într-o parte și nimeri de-a dreptul în tranșee. Se repezi în sus, se învârti câteva clipe pe loc, sărind ca turbat și zgâriind cu lăbuțele pereții verticali de lut — apoi, dezmeticindu-se, o zbughi nebun prin șanțul pustiu, plin de bulgări de pământ ars și de fum înăbușitor. Și iarăși îl orbi lumina și nu știu ce mână nevăzută îl smulse din loc. Se trezi aruncat într-un ungher. Fără să se mai poată mișca, fără să mai audă nimic în jurul lui, iepurele se ghemui acolo și încremeni de frică.

...Chiar la începutul pregătirii de artilerie, sergentul Oleinic, care încă de dimineață se plângea de dureri de stomac, fusese apucat pe neașteptate de vărsături. Trântindu-se la pământ lângă sobiță, gemea și icnea zguduit de spasmuri. Se ținea cu mâna de piept, scutura din cap și, istovit, închidea ochii și-și ștergea cu palma buzele ude.

În întunericul tulbure, Matvei Iurghin îl atinse cu mâna. Strigând ca să se facă auzit prin vuietul acela de iad, îl înjură înfuriat:

— De ce-ai crăpat ca un porc, hai ?

— Of, lasă-mă, gemu Oleinic. Ce-o fi cu mine? Nu cumva de la conservele cele?...

— Când o mai slăbi bombardamentul, s-o ștergi la punctul medical. M-ai înțeles?

— Să stau puțin culcat, poate-mi trece...

— Ce să stai culcat? Știi tu ce-o să fie aici?

— Lasă, că tot o să lupt eu!

— Pe dracu'! Ce fel de luptător o să mai fii și tu? Înțelegând că Oleinic n-o să se poată ridica degrabă, Matvei Iurghin se îndreptă spre coltul unde erau așezate

puștile, lângă intrarea în adăpost. Acolo stătea Andrei, sprijinit de perete, înfășurat în manta și cu casca pe cap. Punându-i mâna pe umăr, Iurghin îi strigă:

— Să iei comanda. Mai înțeles?

Dinții albi ai lui Andrei luciră în întuneric:

— Am înțeles!

— Fii calm! îl sfătui Iurghin. Înțelegi? Toate să le faci chibzuit și cu socoteală! M-auzi?

În limita dinainte a apărării, trosnetele exploziilor nu încetau o clipă. Dintr-odată adăpostul se pomeni zguduit atât de puternic, încât toți încremeniră, asurziți de pârâitul lemnului și de zăngănitul fierăriei. De peste tot începură să curgă bulgări de pământ, sunând peste gamelele goale... Proiectilul nimerise într-un colț al adăpostului, aruncase în toate părțile bârnele de sus, iar una din cele de jos căzuse chiar lângă paturile de scânduri. Din ungherul unde se deschisese deodată un petec de cer cenușiu, pătrunse un suflu înghețat, încărcat cu fum iute și amar. Până în clipa aceea mulți își stăpâniseră frica, încordându-și toate puterile. Dar acum, fără să mai bage de seamă cum tremură fiecare ca scuturat de friguri, se înghesuiră cu toții prin colțurile întunecate ale adăpostului și pe sub paturi.

Cu toate că Andrei făcea demult războiul, și el, ca și mulți alți ostași din regiment încerca pentru întâia oară toată grozăvia unei pregătiri de artilerie. La fiecare explozie se făcea ghem de spaimă și aștepta ca adăpostul să fie lovit în plin de alt proiectil. Și atunci... Dar la ceea ce ar putea să se întâmple atunci, Andrei nu voia să se gândească: se deprinsese să înlăture gândul morții. Și clipă după clipă trecea, și toată ființa lui era plină de așteptarea acelei explozii care putea să vină... „Numai de n-ar nimeri aici!” își șoptea el din când în când. Dar, deși toată ființa lui încremenise în așteptare, de undeva, din adâncul sufletului, își făcea loc ca un izvor proaspăt, nădejdea că toate se vor termina cu bine. Și atunci... Iar la ceea ce va fi atunci când

totul se va termina cu bine, Andrei se gândea cu bucurie în rarele clipe când era în stare să se gândească...

Înainte, lui Andrei i se întâmpla să se gândească la luptă ca la o datorie aspră, inevitabilă. Dar după ce se întorsese de la batalionul medico-sanitar și văzuse ce muncă uriașă îndeplinise poporul întru apărarea Moscovei, simțise în inimă, pentru întâia oară, dorința aprigă și arzătoare de a da piept cât mai curând cu dușmanul. Evenimentele ce se petrecuseră în ultimele zile la regiment îi întăriseră și mai mult această dorință.

Niciunul dintre ostași, oricât o așteptau, nu prinse clipa anume când se curmă bubuitul pregătirii de artilerie. Numai Matvei Iurghin o simți. Apucând din nișă două grenade, strigă dintr-o dată, întorcându-se către fundul adăpostului:

— După mine, băieți, în tranșee!

Mulți auziră cu mirare glasul comandantului, dar nimeni nu înțelese ce anume striga. Și nimeni nu se clinti de la locul lui. În întunericul tulbure, Iurghin înșfăca ostașii, smulgându-i de la pământ:

— În tranșee, la locurile voastre!

Abia într-un târziu își dădură seama și ei că pământul nu se mai clătina și că deasupra adăpostului tunetul exploziilor încetase și, venindu-și în fire, se repeziră la arme.

Sărind afară din adăpost, Iurghin văzu într-un ungher un ghemuleț alb și tremurător. „Un iepure!” își zise el și se aplecă, întinzând mâinile spre el cu mare băgare de seamă. Se aștepta ca, văzându-l, iepurele s-o zbughească nebun din colțul lui. Dar dihania doar tremura și se ghemuia mai tare. Iurghin prinse iepurele și, întorcându-se către ostașii care se scurgeau pe lângă el în tranșee, îi zori:

— Mai repede!

Fără să observe iepurele din brațele lui Iurghin, oamenii treceau în goană pe lângă el, unul după altul, încărcăți cu arme și grenade. Nu se uitau în jur ci, izbindu-se cu grabă de pereții tranșeei, se repezeau într-o parte și în alta,

fiecare la locul lui. Numai Umrihin, ieșind cel din urmă, se opri lângă Iurghin minunându-se:

— Un iepure? De unde?...

Pe fața câmpiei mai plutea încă fum și zăpadă spulberată. Sus, peste capetele oamenilor, zburau șuierând proiectile răzlețe, care explodau în spatele pădurii: nemții își transportaseră focul în adâncimea apărării. Dinspre apus se auzea uruit prelung de motoare și se vedeau rachete stropind cu lumină cerul întunecat și trist.

— Bună ciorbă ar ieși, ce zici? și Umrihin arată cu capul spre iepure.

— Treci la locul tău! Ce v-am spus? strigă Iurghin, strângând din ochii căprui și scânteietori. Lasă că-ți arăt eu ție ciorbă! îl amenință el pe Umrihin care, aplecându-se din spate, se repezi la locul lui.

Iurghin se încredință că și celelalte grupe din pluton ieșiseră în tranșee: căștile ostașilor luceau pretutindeni. Ridicând iepurele în sus, ca și cum i-ar fi arătat pădurea apropiată dinspre răsărit, îl așează repede pe zăpada înnegrită din cealaltă parte a tranșeei:

— Fugi, drăguțule, fugi repede!

Fumul se risipise și toată câmpia se deschidea acum înaintea ochilor, până la marginea pădurii de unde se înălțau rachetele. În zare, departe, se iviră tancuri germane. Veneau cu vuiet greu spre poziția de apărare, spulberând zăpada în jurul lor. După ele înaintau, mici ca niște jucării, soldații nemți. Pe toată poziția se auzeau strigăte și zăngănit de arme.

Iurghin se năpusti de-a lungul tranșeei, urlând:

— Pregătiți grenadele! Sticlele incendiare! Și nu vă pierdeți capul!

Andrei își așează pușca mitralieră pe platformă. Alături de el, Nurgalei cel scund, care n-avea nevoie să se aplece ca să nu fie văzut, aruncând o privire grăbită spre tovarășul lui mai mare în grad, începu să orânduiască munițiile, grenadele și sticlele incendiare. La stânga lui, aproape, se

așeză Umrihin. Ceilalți se așezară și ei pe la locurile lor și, după felul cum își rezemau puștile de parapet și vorbeau unul cu altul, Andrei înțelese că frica de moarte care-i chinuise în adăpostul întunecos îi părăsise, lăsând în urma ei un sentiment nou: dorința de a trăi și de a-și face datoria așa cum cere războiul. Andrei nu mai simțea nici urmă de frică, și numai oboseala, datorită așteptării chinuitoare a exploziei în adăpost, mai stăruia în trupul său. Iar casca îi părea atât de grea, și-i strângea atât de tare fruntea, încât îi vuiau urechile. Dar în tranșee aerul era mai proaspăt decât în adăpost și, cu fiecare clipă care trecea, respirația i se făcea mai ușoară și în sufletul lui creștea presimțirea acelei desfătări pe care trebuia să i-o dea lupta.

Fără să se desprindă de infanteria care venea în urma lor, tancurile nemțești din frunte se apropiau de movilița pe care se înălța mestecănul cel alb și scânteietor. De undeva din cazemate, mitralierele noastre deschiseră focul asupra infanteriei germane care se ținea, grupuri-grupuri, după tancuri. Începură apoi să bufnească înfundat și puștile. Câteva tancuri răspunseră fără întârziere, trăgând cu tunurile asupra cazematelor pe care le descopereau și cu mitralierele asupra tranșeeilor.

— Fraților, strigă Andrei privind în jurul lui. Trageți în infanterie! Trageți în bestii, să icnească cu sânge!

După ce trase un încărcător asupra infanteriștilor dușmani care veneau în urma tancurilor, Andrei aruncă o privire spre Nurgalei. Cu fața lucind de nădușeală și cu ochișorii negri scânteind de bucurie Hasan îi strigă:

— *Ar-r-rde! La dracu' neamțul! Culcat, murit și gata!*

Andrei nu auzi cum tunurile noastre antitanc, instalate în ambuscade lângă liniile dinainte a apărării, deschideau foc de vijelie prin ochire directă. Două tancuri se opriră lângă movilița cu mestecănul alb, răspândind un fum gros, iar deasupra lor creșteau cu o iuțeală de poveste, limbi de flăcări ascuțite ca niște frunze de lăcrămioare. Celelalte tancuri își făcură vânt și se repeziră înainte în plină viteză,

uruind adânc și scuipând din tunuri. În vremea aceea, în ajutorul tunurilor mici antitanc deschiseră focul, din pozițiile lor camuflate, bateriile noastre grele. În văzduh se auzi un şuierat și un urlet prelung — și toată câmpia pe care înaintau tancurile se cutremură de bubuitul exploziilor.

— Ai noștri trag, nu-i așa? strigă Umrihin.

— Ai noștri, îi răspunse Andrei. Nu vezi?

— Oho! strigă Umrihin uimit și, închipuindu-și că Andrei îl aude, zbieră înainte dând din mâini! Așa mai zic și eu! Asta nu-i ca la pârâul cela, ți-aduci aminte? Eh, tătucă! Eh, frățioare! Andriuha! Andriuha! striga el mereu, lipindu-se de peretele tranșeei. Nu, acum nu ne mai vin ei de hac! Acum suntem tari, Andriuha, și nu le mai merge...

Bateriile noastre nu se odihneau nicio clipă. Tot șesul din față se învălui în fum. Tancurile dispărură după perdeaua lui plutitoare. Unele se zbăteau, aruncând flăcări. Dar două din ele ieșiră din zona bătută cu foc și se năpustiră spre tranșee, drept în sectorul plutonului lui Matvei Iurghin. Nu mai avea niciun rost să înainteze asupra tranșeei, odată ce nu mai aveau infanteria în urmă, — și totuși veneau orbește: erau turbați de furie că atacul lor dăduse greș.

Tunul nostru instalat pentru tragere prin ochire directă în sectorul plutonului izbuti să tragă de câteva ori drept asupra tancului înaintat. El ocoli scurt, porni în zig-zag, apoi, scrâșnind din șenile, se întoarse din cale trăgând după el, ca o imensă coadă de păun, flăcări și fum. Dar cel de-al doilea, care venea în urmă, descoperi tunul și, dintr-o singură lovitură bine ochită, îl scoase din luptă. Apoi, făcându-și drum spre tranșee porni, nici prea repede nici prea încet, de frica minelor pesemne, luând-o de-a dreptul spre Andrei și tovarășii lui.

Tot ce urmă după aceea, ținu foarte puțin: poate două, poate trei minute. Dar Andrei nu-și dădea seama cu câtă

repeziciune chibzuia și executa mișcările trebuitoare, așa că lupta cu tancul i se păru că ținuse vreme îndelungată.

Era a doua oară când se întâlnea cu un tanc. Și cu toate că întâia oară, lângă Vazuza, nu izbutise să facă nimic, totuși întâlnirea de atunci îi folosise. Afară de asta, din povestirile ostașilor care luaseră parte la respingerea unor atacuri date cu tancuri Andrei adunase fără să-și dea seama o sumedenie de cunoștințe necesare pentru asemenea lupte. Toate acestea îi erau de ajuns ca să primească fățiș, cu bărbăție, lupta cu namila blindată. De aceea nu se sperie când înțelese că artileriștii noștri nu vor putea să-l oprească la timp de frică să nu lovească în noi și că, prin urmare, tancul va trebui atacat cu mijloace proprii. Era stăpânit pe de-a-ntregul de o singură dorință: aceeași care, în zilele din urmă, îl îndemna mereu la luptă.

După ce-și coborî pușca mitralieră și munițiile de pe platformă, Andrei își pregăti grenada antitanc, strigă către Umrihin și Nurgalei să fie și ei gata, își îndreptă casca pe cap, se aplecă în tranșee cumpănindu-și în mână grenada și socotindu-se cum s-o arunce, apoi încremeni, încleștat, așteptând dușmanul. Tancul înainta, trăgând mereu serii de mitralieră asupra tranșeei. Gloanțele se înfigeau în fața parapetului ori ciuruiau, țiuind, zăpada de pe creasta lui. Nu mai era chip să-ți scoți capul afară, ca să vezi anume cât se apropiase. Toate simțurile trebuiau să fie ascuțite ca să prindă, pe dibuite, clipa când monstrul o să fie atât de aproape, încât n-o să mai poată trage în parapet, ci pe deasupra lui. Andrei știa că dacă ar scăpa această clipă, grenada ar porni prea târziu și namila ar trece peste ei... Din toate clipele care mai rămâneau până la întâlnirea cu tancul, el era dator să aleagă tocmai această singură clipă...

Bubuitul asurzitor al luptei îl împiedica să aștepte în liniște. Când gloanțele încetau să suiere pe deasupra capului său, doar un anumit instinct îi spunea că tancul e încă departe. Așteptarea era atât de apăsătoare, încât îl

treceau nădușelile. Abia se ținea pe picioare din pricina încleștării, a puterii pe care o adunase în el ca să se măsoare cu monstrul de oțel. Îi trecu prin minte că tancul ar putea să se abată din drumul drept. Gândul acesta îl sperie deoarece știa că niciunul dintre ostași, afară de Umrihin, nu mai înfruntase un tanc, prin urmare toți puteau să-și piardă capul la început și să lase tancul să treacă peste tranșee. „Numai de nu s-ar abate din drum! gândi el, aprins. Numai de-ar veni aici, la mine!”

Un snop de gloanțe şuieră, ușor și slobod pe deasupra tranșeei și Andrei simți cum îl arde un gând: „În sfârșit! Iată clipa așteptată!” Cu o ușurare pe care n-o bănuise încă, de parcă sufletul i-ar fi prins aripi, Andrei se ridică deodată în picioare, cât era de înalt, peste parapet. Tocmai atunci tancul trecea peste linia unde Andrei era hotărât să-l doboare. Și aruncă grenada sub șenila din dreapta, cu acea putere neînchipuită pe care ți-o dă mânia și izbânda.

Răsună explozia.

Deasupra tranșeei începură să curgă bucăți de pământ; prin aer trecură ca un vifor, vârtejuri de zăpadă spulberată și nori de fum. Andrei încercă să-și mai scoată odată capul din tranșee, dar o nouă explozie răsună, apoi a treia, a patra... Erau grenadele pe care le aruncau Umrihin. Petro Semiglaz și Osip Cernâșev, care-i săriseră cu toții în ajutor. Iar Nurgalei cel neastâmpărat o zbughi imediat după detunătură din tranșee, ca o veveriță, cu câte o sticlă incendiară în fiecare mână. Tancul era lovit, dar mai sufla încă fioros. Întorcându-se, căută s-o ia la fugă îndărăt. Fără să se gândească la primejdie, Nurgalei se năpusti asupra lui și, când ajunse aproape de tot, îi sfărâmă una după alta sticlele de blindaj. Șiroaie de flăcări începură să curgă peste tanc și în jurul lui se răspândi un fum gros, care duhnea a ouă clocite...

Andrei nu vedea nimic din toate acestea: explozia grenadelor îi umpluse ochii de praf. Dar curând auzi din

toate părțile strigătele de bucurie ale ostașilor și, la doi pași de el, glasul lui Iurghin:

— Bravo, băieți! Dați-i înainte!

— Las-că le-am arătat noi lor! Le-am făcut-o! urla Umrihin, ca și cum i-ar fi răspuns. Or să ne țină minte! Iaca, așa trebuiesc ospătați!...

Din spatele lor, din pădure, se stârni deodată un vuiet și un şuier atât de cumplit, de parcă din inima pământului țâșneau, prin mii de răsuflători, aburi aprinși.

— R-r-r-rî-îc! Rî-î-îc!

Iar după câteva clipe, peste toată întinderea îndepărtată a câmpiei, pe unde fugeau puținele tancuri germane rămase tefere și alergau soldați răzleți, se rostogoliră valuri crestate de flăcări. Și tot apusul se învăluie într-o perdea neagră de fum.

— Astea-s „Katiușele” noastre! își lămuri oamenii Iurghin, cu glasul lui plin.

Mult ar fi vrut și Andrei să se uite peste câmpul de luptă. Dar stătea încă ghemuit în tranșee și se freca la ochi...

XXIV

Curând după aceea, nemții își aruncară tancurile asupra altor sectoare ale apărării. Iar în vremea asta, câteva baterii germane, ca și cum ar fi vrut să răzbune înfrângerea suferită, abătură un foc de o violență nemaipomenită asupra sectorului unde se găsea batalionul lui Șaracșane.

Cu câteva clipe înainte de a începe ciocanul de foc de artilerie, sergentul Oleinic fusese transportat la punctul medical: împotriva așteptărilor sale, intoxicația era atât de puternică, iar vărsăturile îl slăbiseră într-atâta, încât nu s-ar fi putut întoarce curând în luptă. Și, chiar la începutul tragerii, Andrei fusese și el rănit: o schijă îl atinse la ceafă. Sanitarul îi făcu un bandaj acolo pe loc, în adăpost. Când

vuietul exploziilor amuți o clipă, omul îl îndemnă să meargă la punctul medical. Dar Andrei dădu din mână:

— Lasă că se vindecă și așa! și sări afară din adăpost.

Din comenzile și strigătele care se auzeau de-a lungul tranșeei, înțelese îndată că infanteria germană pornise la atac Aruncând o privire peste parapet, văzu mișcându-se departe, peste câmpia înzăpezită, printre craterele dese și negre ale gropilor, o mulțime nenumărată și întunecată. Mulțimea se apropia acum de movilita cu mesteacănul alb, în jurul căreia zăceau tancurile nemțești arse și turtite. Așadar, în timp ce peste apărarea noastră se prăvălea focul năprasnic al artileriei lor, nemții ieșiseră din pădure și străbătuseră o bună bucată de loc...

— Încarcătoarea! strigă Andrei. Nurgalei îi împinse încărcătoarele.

În timp ce-și încărca pușca mitralieră, Andrei auzi glasul lui Iurghin:

— Lasă-i să se apropie! Trage de la mică distanță!

— Cu „Katiușele”, așa ar trebui! urlă Umrihin.

Și toți ostașii, după ce-și încărcară armele, așteptară ca dintr-o clipă în alta să pornească din spatele pădurii urletul și bubuitul „Katiușelor”, pe care ei nici nu le văzuseră încă. Și atunci toată mulțimea aceea de oameni o să piară, înghițită în talazurile crestate de foc.

Dar în clipa următoare se petrecu ceva cu totul neașteptat: la punctul de observare al comandantului de regiment, ostașul care stătea cocoțat în vârful bradului lăsă binoclul în jos și-i raportă, speriat, lui Ozerov:

— Tovarășe maior, sunt de-ai noștri!

— Cum asta, de-ai noștri?

— Pe cuvântul meu, de-ai noștri! Cu mantale de-ale noastre și fără arme...

Maiorul Ozerov își înălță binoclul în dreptul ochilor.

Peste câmpia albă veneau, și nu în formație în lanț, cum pornesc de obicei nemții la atac, ci în gloată deasă, înotând prin zăpada adâncă și căzând peste troiene, oameni

dezarmați, în mantale cenușii și zdrențuite. Li se vedeau bine fețele. Nu încăpea nicio îndoială: erau ruși. Și Ozerov înțelese într-o clipă că nemții își mânau înaintea lor prizonierii, lucru pe care, după câte auzise el, îl mai făcuseră și altădată.

— Și-n urma lor? întrebă Ozerov. Ce vezi în urma lor?

— În urmă?... Da, vin și din urmă... Nemții, tovarășe maior!

— Rachete! strigă Ozerov spre adăpost. Sfârâind ascuțit, o rachetă albă descrie în văzduh un arc de cerc.

— Ce este? întrebă Iurghin neliniștit. Să nu tragem? Și-l apucă de umăr pe Andrei oare, fără să observe rachetele, ochea, gata să tragă cu pușca mitralieră. Stai!

De-a lungul tranșeelor răsunară glasuri:

— La loc comanda!

— Stai, nu trage!

Peste tranșee se înălțară căști.

Pe un front cam de două sute de metri, valurile cenușii de oameni veneau, nestăvilite, spre poziția noastră. Uitându-se ținută înainte, Matvei Iurghin înțelese și el, cu groază, ce născociseră hitleriștii. Și-l apucă un tremur nervos atât de puternic, încât temându-se să nu scape din mâini grenadele de care nu se despărțise de la începutul luptei, le așază încetișor pe marginea tranșeei. Voia să facă ceva, să spună ceva ostașilor săi, dar nici putere nu mai avea, nici glasul nu-l mai asculta. Nu-și pierdu capul — așa ceva nu i se întâmpla niciodată în luptă — însă ceea ce făceau hitleriștii era atât de revoltător, de criminal și de neomenesc, încât Matvei Iurghin, descumpănit, rămase câteva clipe într-o adâncă deznădejde.

Dar, în timp ce tovarășii ceilalți abia începeau să înțeleagă ce se petrece, din nou stăpân pe el, Matvei Iurghin se gândea, limpede și grăbit își dădea seama că socoteala nemților era simplă: fără îndoială că, văzându-i pe ai lor, rușii n-or să deschidă focul, ceea ce o să îngăduie infanteriei germane să se apropie la adăpostul gloatei de

prizonieri. Iar atunci când gloata aceasta o să năvălească în tranșee, făcându-se una cu ostașii noștri, nemții or să-i împoaște și pe unii și pe alții cu grenade și or să pătrundă în adâncimea apărării regimentului. Mai înțelegea că, atunci când prizonierii vor năvăli peste ai noștri, o să se stârneasă o învălmășeală atât de cumplită, încât ostașii n-or să mai fie în stare să-i întâmpine pe nemți așa cum se cuvine. Dar ce putea să facă? Și clipele, atât de neprețuite în luptă, treceau... Iurghin se uită de câteva ori îndărăt: niciunul dintre comandanții superiori nu dădea alt ordin. Iar gloata de prizonieri se apropia, se apropia mereu.

Trebuia să ia el singur o hotărâre. Și atunci, se hotărî: dacă lupta corp la corp nu putea fi înlăturată, măcar să nu se dea în tranșee, în învălmășeală, ci la oarecare distanță înaintea ei, ca să-l ia pe inamic pe neașteptate.

Luându-și grenadele, Iurghin dădu ordinul pregătitor pentru atac. Cuvântul lui zbură din gură în gură și într-o parte și în cealaltă a tranșeei.

— Tovarășe locotenent, — strigă Andrei, — sunt de-ai noștri!

— Știu, dar în urma lor vin și nemții!

Și Iurghin le explică soldaților strigând ca să se facă auzit, că trebuie să răzbească prin gloata de prizonieri și să-i atace pe nemți la baionetă. Auzind că vorbele lui treceau, mereu repetate, de-a lungul întregului raion al plutonului, Matvei Iurghin sări din șanț și, de pe parapet, se uită în toate părțile. Apoi strigă prelung:

— După mine!

De pretutindeni, soldații începură să iasă din tranșee.

În timp ce-i zorea, Iurghin auzi din flancuri uruit de motoare: erau tancurile noastre „T-34” care porniseră la atac din ordinul lui Ozerov, ieșind de prin ambuscade, din pădure. Spulberând vârtejuri de zăpadă, ele pătrunseră adânc în câmpia fără adăpost și, ajungând în dreptul gloatei, deschiseră din amândouă părțile un foc viu de mitralieră. Prizonierii începură să urle din sute de glasuri,

într-o învălmășeală nebună. O clipă se traseră îndărăt, dar dintr-odată, doborând câțiva, se năpustiră iarăși înainte spre tranșee. Iar tancurile trăgeau mereu din amândouă părțile, apropiindu-se tot mai mult de mulțime. În sfârșit, Iurghin înțelese că ale trăgeau în nemți, despărțindu-i de grosul prizonierilor și deschizând drumul înaintea lor.

Matvei Iurghin se gândi cu bucurie că cea dintâi hotărâre a lui în luptă — și încă atât de covârșitoare! — nu dăduse greș. Împlinirea ei era ușurată acum de tancurile noastre, care năvăliseră pe câmp. Sărind de pe parapet și alergând în întâmpinarea prizonierilor, Matvei Iurghin începu să urle ca un nebun, fluturând o grenadă:

— Încoace, fraților, încoace!

Soldații se repeziră în urma lui.

Cu cât se apropia de tranșee, cu atât gloata prizonierilor se rărea. Cei mai voinici, înțelegând că li se apropie libertatea, o luau înainte, dar cei istoviți sau răniți se târau aproape fără suflare, căzând și trăgând după ei prin zăpadă poalele mantalelor zdrențuite. Plutonul lui Matvei Iurghin începu să treacă prin gloata lor rărită.

Plutonul avea o singură țință: să răzbată cât mai repede prin mulțime, ca să se arunce asupra nemților imediat în urma tancurilor, al căror uruit îl auzea înaintea lui. Dar gloata de prizonieri se repezi la ostași cu strigăte de bucurie și cu lacrimi de fericire... Oamenii aceia istoviți, bărboși, pe jumătate goi sau în zdrențe, cu pansamentele murdare și cu capetele goale, clătinându-se de slabi ce erau și înecându-se de plâns, se aruncau asupra ostașilor, ținându-i pe loc cu îmbrățișările lor și îngânând frânturi de fraze pline de recunoștință. Sufletele lor erau atât de pline de norocul neașteptat ce dăduse peste ei acolo, pe câmpul de luptă, încât ei nu mai erau în stare să înțeleagă nimic, și fără îndoială că nimic pe lume n-ar fi putut să le înăbușe strigătele și să le oprească lacrimile,

Căutând să treacă printre ei, ostașii le strigau din fugă:

— Lăsați, ce v-a apucat? Mai târziu, mai târziu!

— Oho, fraților! urla Umrihin, mai tare decât toți. Fiind cel mai înalt, prizonierii îl luau la ochi înaintea celorlalți și-l înconjurau din toate, părțile. Ce, ați căpiat? Ia dați-vă la o parte, fraților! La o parte, când vă spun!

Cu mare greutate răzbiră ostașii prin gloată și, cu acea mânie care face să scapere ochii, se năpustiră pe urma tancurilor. Și peste întinderea câmpiei, răsună strigătul de luptă:

— U-r-r-ra-a-a-a-a!

Toată compania se repezi din tranșee în ajutorul lui Matvei Iurghin și contraatacul se dezlănțui.

Și iarăși începură bateriile noastre să tragă. Într-o revărsare neîntreruptă, vind năprasnic, proiectilele zburau pe deasupra câmpiei unde ostașii noștri îi zdrobeau pe dușmani în luptă corp la corp.

Deasupra pozițiilor germane, proiectilele explodau în valuri uriașe și neistovite de flăcări. Și tot apusul era cufundat într-o beznă de nepătruns.

XXV

De dimineată și până la căderea nopții, nemții dăduseră atacuri îndârjite asupra regimentului lui Ozerov, fără să se poată apropia măcar cu un pas de Moscova. Zeci de tancuri germane fuseseră distruse și arse, sute de cadavre zăceau în fața apărării regimentului.

Spre seară, vuietul luptei se potoli.

În limita dinainte a apărării, tranșeele începură să se golească. Ostașii și comandanții intrau în adăposturile lor înghețate și umede, cu miros de paie ude și de cetină putrezită. Doar santinelele rămâneau la posturile lor. Peste întreaga poziție stăpânea acum o tăcere deplină, o tăcere cum nu se poate întâlni decât pe front. Rareori mai răsună prin ungherele tranșeelor, zvonul de glasuri al oamenilor din echipele de înmormântare, care căutau morții și

adunau armele de pe jos. De ici și colo, de sub pământ, se simțea în aer miros de fum. Răzbiți de frig, soldații făcuseră foc în sobițele de prin adăposturi.

Mestecându-și în grabă bucata de pâine, fără a-și îngădui să se odihnească după luptă, Andrei ieși cel dintâi din grupă să ia în primire postul de observator. Acum, după ceasurile nesfârșite de luptă îndârjită pe viață și pe moarte, ar fi fost greu să-l recunoști. Nu mai semăna cu flăcăul acela frumos, gânditor și liniștit, pe care-l știau oamenii din Olhovca. Era un bărbat cu înfățișarea aspră și gravă, cu privirea întunecată și iscoditoare — acea privire pe care o capătă oamenii după ce au văzut moartea cu ochii și s-au încredințat că nu e totdeauna atotputernică...

Îi era greu să se țină pe picioare și simțea cum îl dureau toate încheieturile. Dar și oboseala adâncă și durerea chinuitoare erau înăbușite de sentimentul unei bucurii fără sfârșit. Nu putea înțelege nici când și nici pentru ce înflorise în el această bucurie, dar nu se îndoia că o simțea pentru întâia oară în viață.

După ce-și încarcă pușca și-și potrivi casca pe cap, Andrei se îndreptă cât era de înalt și se uită înaintea lui, peste parapet la șesul pe care se dăduse lupta. Lumina palidă a înserării se culca după zidul negru și zimțuit al pădurii îndepărtate. Întunericul se revărsa peste pământ de pretutindeni, dar un ochi ager putea să vadă încă până departe. Toată câmpia era sfârtecă de proiectile și de bombe. Pe unele locuri, zăpada proaspătă era suflată ca-n palmă, ca și cum ar fi trecut peste ea o mătură de fier, iar pe alte locuri era amestecată cu pământ și neagră de fumul exploziilor. Și, peste tot, câmpul era presărat cu grămezi de metal, care până adineauri purta în el o viață și o putere uriașă. Din unele se mai împrăstia încă și acum un fum gălbui. Și pretutindeni pe unde rămăsese zăpadă, pe albul ei se deslușeau pete întunecate de cadavre... Iar în mijlocul cestui câmp al groazei, unde toată ziua, fără odihnă, se prăvălise puhoiul de fier și de foc și unde totul fusese

răvășit de moarte — pe movilița lui pustie stătea singuratic, ca și dimineața, strălucind luminos și liniștit în umbra înserării, mestecănul cel alb.

— Trăiește încă!... își șopti cu mirare Andrei.

Și deodată i se păru plin de înțeles, plin de un adânc înțeles faptul că pe locul acela deschis și după o luptă atât de înverșunată supraviețuia, ca sfânt, puiul acela de mestecăn — copacul acela mândru, copacul cântecelor noastre... Natura însăși îl așezase acolo, ca să înfrumusețeze câmpia lipsită de podoabe — prin urmare natura însăși îi dăruise nemurirea..

Andrei simți și mai adânc în suflet fericirea care-l cuprinsese în dimineața aceea pentru întâia oară în viață. Dar acum, înțelegea: era fericirea de a fi biruit. Se simțea fericit că e ostaș, fericit că stă seara în același loc în care stătuse și dimineața, înainte de a porni la luptă. Rămase câteva clipe fără să-și poată lua privirea vrăjită de la mestecăn. Apoi, atingând cu mâna marginea tranșeei, ca și cum ar fi făcut un jurământ pământului însuși, adăugă triumfător, cu inima de o covârșitoare bucurie:

— Și va trăi mereu!

Sfârșitul cărții întâi

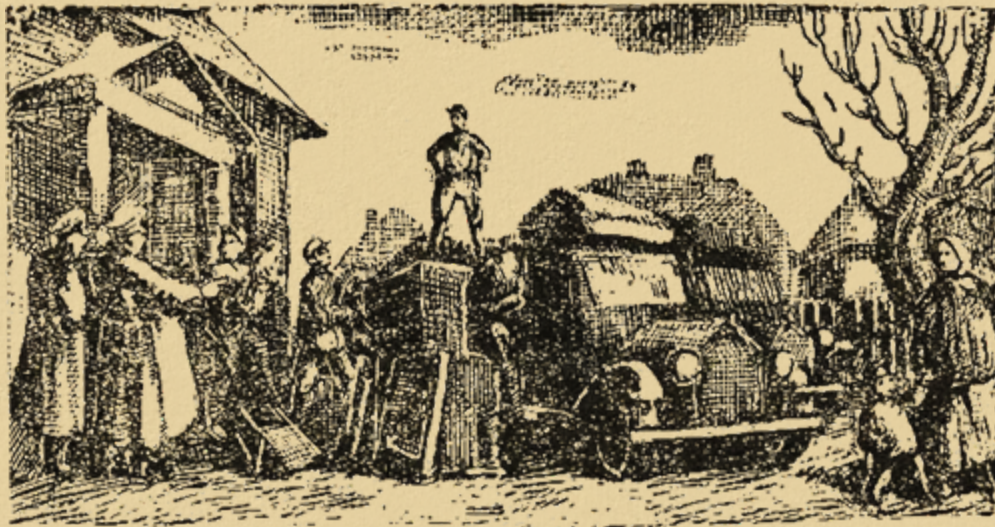

CARTEA A DOUA

Partea I

I

Iarna venise pe neașteptate și cu toată tăria. În timpul nopții căzuse o ninsoare zdravănă, iar în zori, peste întreg ținutul Rjevului se năpusti val-vârtej o viforniță îndrăcită, care acoperi cu zăpezile ei uscate și călătoare și întinderile împădurite, și câmpiile unduitoare, cu sătulețe mărunte și vechi, ștergând de pe fața pământului toate drumurile și toate cărările, ca și cum ar fi vrut să-i silească pe oameni să-și croiască alte căi în lumea aceea troienită. Pretutindeni, și peste păduri, și peste câmpii, se statornici ca pentru veșnicie parcă, liniștea aceea posomorâtă de iarnă, care-ți apasă sufletul. Ai fi zis că iarna timpurie îngropase sub troiene orice urmă de viață pe pământ.

Dar asta, numai la prima aruncătură de ochi.

Pentru că, drept în mijlocul câmpiei, acolo unde iarna e mai în largul ei, stă singuratică o tufă de măceș încărcată cu promoroacă. Dar încearcă să dai la o parte zăpada proaspătă de sub crengile ei aplecate — și în fața ta se arată o adevărată minune; acolo, ca într-o firidă, nu numai că trăiesc, dar chiar înfloresc felurite buruieni. Iat-o, strălucind verzuie, toată numai mărgeluțe de gheață,

tulpina păroasă de traista-ciobanului, de pe care atârnă de jur împrejur flori albe, mărunte și delicate. Alături, un ghizdei scund, dar voinic. Florile lui vii, de aur, stau ghemuite în ciorchini. Iar în adâncul firidei sclipesc rozetele ca de cristal ale spânțului celui semeț, care înfloarește toată iarna...

Surprinse fără veste de iarnă, buruienile acestea vor aștepta cu răbdare primăvara cea atotbiruitoare, să le scoată la lumină și să le aducă soare și căldură. Și atunci, ele vor îndeplini porunca legilor vieții: vor face semințe și le vor împrăstia pe pământ...

Urletul viscolului, când năprasnic, când tânguitor, o trezi parcă la viață pe Anfisa Marcovna. După moartea lui Osip Mihailovici în spânzurătoarea fascistă, zăcuse vreme de două săptămâni încheiate într-o stare de grea și chinuitoare melancolie. Era bolnavă, dar nu cădea la pat, că doar făcea parte din neamul acela de oameni care mor din picioare. Chiar când umbla sau gospodărea, sau când vorbea cu fetele ei, părea că o face numai dintr-o îndelungă deprindere de a nu sta degeaba, dar că toate sunt străine de gândurile ei. Și iată că dintr-odată, ca și cum și-ar fi scuturat doar ușurel umerii. Anfisa Marcovna aruncă de pe ea tristețea și, pe neașteptate, se arată iarăși așa cum fusese totdeauna: hotărâtă în vorbă și în faptă, frumoasă în aspra ei feminitate și cu privirea veșnic tânără.

Maricăi și Faiei li se părea că, din clipa aceea, și căsuța lor se mai luminase. Surorile ar fi fost bucuroase ca în acea zi să se adune iarăși la dâșii, așa cum se adunau odinioară vecinele și prietenele, dar vremea rea îi ținea pe toți cei din Olhovca pe la casele lor. Uitându-se pe geamurile acoperite de zăpadă la ulița pe care se învălătucea viscolul, fetele vorbeau cu necaz:

- Ia te uită cum s-a pornit! De nu-l mai poți stăpâni!
- Cumplit mai viscolește!

— Las' să viscolească, zise Anfisa Marcovna, cu liniște. E chiar bine că s-a dezlănțuit atât de tare vifornița asta. „Toate drumurile-s sub omăt...” parcă așa-i cântecul, nu?

Anfisa Marcovna se așează, pipăind cu degetele ei uscate fața de masă. Ochii negri, puțin trași spre tâmples, sclipeau vioi, trăsăturile obrazului, mai palid acum, trădau un efort — și fetele înțeleseseră că mama lor încerca să-și înăbușe dorința, ivită pe neașteptate, de a le împărtăși un lucru deosebit de important.

— Hai, mamă, spune! o rugă Marica, neliniștită.

— Vedeți, mi-am adus aminte astăzi de tatăl vostru, răspunse Anfisa Marcovna, plecându-și ochii negri care-i sclipeau tinerește. Ce neam de om vijelios mai era și el! Și s-a prăpădit pe un viscol ca ăsta, și încă noaptea... Venea de la soviet când, colea, în ulicioară, l-au pândit chiaburii... Vecinii l-au adus acasă, l-au culcat pe lavița asta, dar el abia mai sufla...

— Ne aducem aminte, zise Marica în șoaptă.

— Așa se și cuvine... Deodată, Anfisa Marcovna scutură din cap, ca și cum s-ar fi pregătit, ca în tinerețe, să înceapă pe o notă ridicată cântecul ei favorit. Și parcă-l văd cum își deschide ochii, cum se uită la mine, și-mi spune: „Vezi, Fisa, au vrut să mă omoare! Ce oameni fără minte! Să ne bage pe noi în pământ?! Dar în pământ noi dăm colț, ca sămânța!”

Înțelepciunea simplă a tatălui lor, ucis în anul nașterii vieții colhoznice în Olhovca, răsuna pentru Marica și Faia, acum, după zece ani, cu puterea neasemuită a sincerității, a vorbelor lăsate cu limbă de moarte. Stăpânindu-și lacrimile, ele își lăsară dintr-o dată capetele în jos. Iar Anfisa, ridicându-se și îndreptându-și umerii, repetă solemn și grav:

— Da, ca sămânța!

... De cum începuse vremea rea, hitleriștii încetaseră de a mai scotoci prin sat. De altfel, nici nu mai aveau ce lua: în cele două săptămâni, jefuiseră cu totul satul întreg.

Ridicaseră toate grânele pe care cei din Olhovca nu izbutiseră să le dosească, adunaseră de prin curți o mulțime de vite, ba căsăpiseră până și găinile și găștele din sat. Acum oamenii din Olhovca erau și mai amărâți decât înainte. Cu ce să trăiască? Foarte mulți rămăseseră fără pâine, fără carne și fără cartofi, și înaintea lor era o iarnă întreagă. Într-adevăr, aveau de ce să fie amărâți, aveau de ce să ofteze. Mai cu seamă era înspăimântător să stai de veghe, chinuit de gânduri, în nopțile lungi de iarnă. Nu se vedea nicio luminică pe nicăieri, toți câinii, fuseseră spânzurați, toți cocoșii tăiați; nu se auzea niciun zvon de viață, numai urletul vântului, când năprasnic, când tânguitor...

La 8 noiembrie, pe la amiază, viscolul se culcă în troiene, să se odihnească. Aruncându-și ochii la ferestrele care se luminaseră, Anfisa Marcovna se îmbracă în grabă și ieși pe cerdac. Cu interesul acela pe care nu-l au decât oamenii smulși de multă vreme din lumea înconjurătoare de vreo boală, ea cercetă cu privirea și curtea casei, și satul.

Doamne, ce făcuse viscolul din toate!

Curtea era atât de înzăpezită, încât ai fi putut trece de-a dreptul peste gard. Pe locul unde fusese șura, se înălța o colină albă; în locul stâlpilor, ieșeau la iveală pălării de ciuperci, mari ca-n poveste. În grădina de zarzavat, unde viscolul aruncase ninsoarea în valuri, se întindeau dune de zăpadă povârnite printre care, ici și colo, se iveau vârfurile tufelor de coacăze. Mestecenii din ulicioară se liniștiseră acum, iar crengile lor ostenite stăteau aplecate până pe crestele troienelor care băteau în albăstrui. Deasupra satului atârna cerul scund și mohorât, încă zbuciumat.

Într-un colț al curții, pe un scoruș tânăr, Anfisa Marcovna văzu pentru întâia oară oaspeții nordici, dragi inimii sale. Un stol de înărițe cenușii, cu căciulite de un roșu aprins, alerga pe crengile înțepenite de ger, ciugulind

cu lăcomie cele din urmă boabe înghețate și sporovăind zgomotos:

— Ci-ci-ci! Ciot-ciot!

— Ci-ci-ci! Ciot-ciot!

Fără să se întoarcă spre fetele ei, care ieșiseră și ele pe cerdac, Anfisa Marcovna zise, cu un glas tânăr și plin:

— Uite, a venit și iarna!

Auzind vorbă, stolul de înărițe se ridică dintr-odată de pe scoruș și, legănându-se pe aripile văzduhului, zbură spre marginea Barului.

— Și ce mai troiene!

Deodată, Anfisei Marcovna îi veni gust să trebăluiască în ger: în orice muncă, chiar și în acele care-o oboseau, ea găsea totdeauna ceva minunat, ceva binefăcător, fără de care n-ar fi cu puțință o viață omenească bună.

— Hai, fetelor, aduceți lopețile! Dar fetele se împotriviră:

— Mai bine te-ai întoarce în casă, mamă!

— Ori poate crezi că nu suntem în stare să ne descurcăm și singure?

Anfisa Marcovna însă stăruie:

— Să faceți cum vă spun!

Ieșiră tustrele pe locul cărării care ducea de la cerdac până la portiță. Era mult de muncă, și Anfisa Marcovna se apucă de lucru cu acel larg avânt sufletesc, care o însoțea totdeauna în orice îndeletnicire. Mânuia lopata lată de lemn bărbătește, cu putere, aruncând zăpada de-o parte și de alta a părții. Așezându-se la oarecare depărtare una de alta, fetele porniră de la poartă către mama lor.

În scurtă vreme, Anfisa Marcovna se înfierbântă la treabă, se îmbujora la obraz ca o fată tânără, și fetele ei, care o supravegheau tot timpul, se încredințară că-și venise în fire pe deplin din cumpăna prin care trecuse.

Sfârșiseră treaba, și Anfisa Marcovna tocmai începuse să măture cerdacul, când se ivi în portiță Lucheria Boiarchina, cu cojocul tăbăcit descheiat peste pieptul plin și cu șalul cenușiu ușor presărat cu zăpadă: trecuse, se

vede, pe sub vreun copac, care-și scuturase peste ea, din treacăt, o creangă încărcată cu ninsoare.

Lucheria începu, încă de la portiță:

— Ei, mai trăiți?

— Abia am putut ieși din casă, îi răspunse Marica.

— Vai, dar la noi a ajuns omătul până deasupra ferestrelor! Nici nu mai pătrunde lumina!

De-atunci, de când aflase că Stepan al ei era pe undeva, prin apropiere, și că nu plecase spre Moscova, Lucheria se liniștise și se înveselise, ca și cum, cu cât Stepan era mai aproape de ea, cu atât era mai la adăpost de primejdie. Dar bărbatul ei nu-i mai trimisese demult nicio veste și, tot așteptând, Lucheria venea mai des decât alții în casa Macarihăi.

— Ei, tu, nevestico, de ce-mi umbli descheiată? o întreabă Anfisa Marcovna când noua sosită se urcă pe cerdac. Ia te uită cum și-a scos pieptul înainte! Vezi să nu răcești la sân și să rămână mititelul fără lapte!

— Pentru el e tot una acum!

— Ce fel de vorbă-i asta?

— Apoi, mi-am pus în minte să-l înțarc.

— N-o fi prea devreme?

— De ce să fie devreme? Și lui i-e rușine!

— Dar soacră-ta? Mai trăiește?

Lucheria își scutură pâslarii cu mătura și oftă:

— Zace mereu... Într-una se roagă lui Dumnezeu s-o ia, dar el nu vrea. Pesemne că i-a poruncit să trăiască până s-o sfârși războiul ăsta... Doamne, și cât mă mai chinuiesc cu ea! Cine vrea să moară, nu moare, și cine nu trebuie să moară — moare. De ce o fi așa, Anfisa Marcovna?

În timp ce vorbeau, se iviră în portiță Uliana Șutiaeva și Pania Goriunova. Amândouă își aveau bărbații pe front. Erau veșnic împreună: Uliana, vioaie și ascuțită la limbă, iar Pania, liniștită și tăcută. Și, așa cum se întâmplă de multe ori, această nepotrivire de firi le întărise prietenia încă înaintea războiului. Acum, după ce bărbații le

plecaseră împreună în armată, la prietenia aceasta se mai adăugase încă ceva care le apropia, și ele ajunseră nedespărțite.

Anfisa Marcovna le iubea pe cele două prietene ca pe fetele ei, dar de data aceasta le întâmpină fără bunăvoință:

— Ce tot cătați la mine... așa, cu droaia? le întrebă ea, închizându-le drumul spre cerdac. Nu-i bine ce faceți... Parcă mult îi trebuie omului ca să intre-n bucluc?... Dar în aceeași clipă se îmblânzi și le făcu loc. Ei hai, intrați, odată ce ați venit... Ce să mă fac eu cu voi?

De multe ori se mai deschise ușa Macarihăi în ceasul acela dinaintea înserării. Se adunaseră toate vecinele. Din capătul celălalt al uliței venise cumătra Stepanida Arefievna, mamă a doi băieți care luptau pe front. În urma ei sosiseră prietenele Maricăi: Tonia Petuhova, grădinăreasa, soție de tanchist, mulgătoarele Katiușa Zimina și Vera Drozdova, de asemeni neveste de ostași. Năvăliră grămadă și prietenele Faiei, în frunte cu Csiuta Volcova. Casa se umplu, așa cum se întâmpla totdeauna toamna.

Multă vreme se căinară femeile că pentru întâia oară după atâția ani nu putuseră cinsti, ca altădată, sărbătoarea lui Octombrie. Și nu mai conteneau vorbind despre jaful pe care-l dezlănțuiseră hitleriștii în sat.

— De tot l-au prădat! De tot! zicea Stepanida Arefievna.

— Și ce viață ducea satul nostru! Creștea și se înfoia ca o căpățână de varză... Iar ei, blestemații, s-au repezit ca viermii și au ros toată căpățâna! Ne-au lăsat pe toți săraci lipiți pământului! Acum, poți să spui și despre satul nostru că: „în vârful dealului e cocoțat, dar n-are pic de pâine de mâncat”.

Și femeile începură să vorbească toate deodată, căutând să pătrundă cu mintea ce poate să le mai aducă viitorul:

— Ce mai putem face acum? Te-apucă groaza când te gândești!

— Către primăvară, o să-ncepem a ne umfla de foame...

— Eh, n-o mai întindem noi până-n primăvară!...

Anfisa Marcovna, care tăcuse, tot timpul, nu se mai putu stăpâni:

— Stați o clipă, muierilor, și lăsați-mă și pe mine să vorbesc... Așteptă apoi până se făcu liniște deplină. Proaste proroace mai sunteți — uite, ăsta mi-i cuvântul! Bine-ați mai venit, n-am ce zice, că-n primăvară avem să ne umflăm de foame! Dar dacă n-avem să ne umflăm — hai? Până nu-ți vine ceasul, nu mori! Iar până la primăvară, mai este la mijloc iarna, și iarna...

Anfisa Marcovna nu avu când să spună tot ce avea de spus. Ușa se deschise și în prag se ivi Faddeevna, baba lui moș Silanti, o bătrână uscățivă, adusă din spate, care nu ieșea decât rareori din casă la vreme de iarnă. De cum trecu pragul, Faddeevna pipăi podeaua cu bățul, mai înainta încă un pas mărunțel și, fără să se uite la femei, își făcu de trei ori cruce, cu smerenie, cătând spre colțul din fund, unde de mulți ani nu se mai aflau icoane. Apoi se ploconi în fața femeilor, care-i răspunseră și ele cu ploconeli. Marica și Faia o luară de subțiori, o sprijiniră și o așezară pe lavița de lângă masă. Acolo, bătrâna își trase puțin răsufletul și, cercetând pe femei cu privirea, zise, ca și cum ar fi urmat o vorbă începută mai demult:

— Frunza de pe copaci n-a căzut de tot, ați băgat de seamă? Să vă uitați la stejăreii de peste ograda noastră: toți au frunză. Până și mestecenii mai au... Ei, eu îs bătrână și toate le bag de seamă!

Una din femei o întrebă:

— Și ce înseamnă asta, bunicuțo?

— Are să fie o iarnă aspră, îi răspunse Faddeevna cu încredințare. Vremea o să se mai moaie, fără asta nu se poate așa-i e datul... Ce zi avem astăzi? Va să zică, acuși o să fie ziua sfinților Cozma și Damian. Pe vremuri, ziua asta era socotită ca sărbătoarea găinilor... Și totdeauna așa s-a întâmplat: dacă sfinții Cozma și Damian întăresc gerul, apoi hotărât că arhanghelul Mihail îl slăbește. Înseamnă că o să

mai avem vreme domoală, v-o spun fără să am cine știe ce știință. Numai că asta n-are a face: o să mai slăbească gerul, e drept, dar după aceea o să lovească și mai amarnic. Da, o să fie o iarnă nemaipomenit de tare!

Pe multe dintre femei, sosirea neașteptată acolo a bătrânei li umplu de mirare. Totul le părea ciudat: și faptul că-și părăsise cuptorul pe un ger ca acela, ca să străbată tot satul pe ulițele înzăpezite, și că dintr-odată, cu siguranța și gravitatea unui prooroc, făcuse asemenea profeții cu privire la iarnă. Toate amuțiră, urmărind-o cu ochii pe bătrână, care răsufla din greu. Ca să rupă tăcerea, Macariha îi zise:

— Ai obosit, bunicuțo! Cum de-ai putut răzbate până aici? Și chiar anume la mine ai venit?

— Am venit la voi, la toate, îi răspunse Faddeevna și, cu o asprime neobișnuită la ea, învălui cu privirea femeile și fetele care se strânseseră în jurul ei. Și de aceea am venit, să vă spun despre iarnă... Voi sunteți tinere și nu cunoașteți semnele, iar de știut, trebuie să le știți...

Femeile erau din ce în ce mai mirate. Văzând aceasta, Faddeevna ridică deodată bățul ca pe o cârjă, chipul ei se însufleși, aspru, și începu să vorbească răspicat, de parcă rostea o sentință crudă dar dreaptă, coaptă demult în inima ei bătrână:

— Or să înghețe! Toți! Așa cum au înghețat și franțujii!... M-ați auzit voi?

Îndată ce rosti aceste vorbe, Faddeevna începu să se pregătească pentru drumul de întoarcere. Femeile încercară s-o înduplece să se mai odihnească un pic, dar în zadar.

— Nu, mă duc, le răspunse ea. Trebuie să mă grăbesc uitate, se-ntunecă și eu am de străbătut tot satul... Ei, până una-alta, rămâneți cu bine! Și să țineți minte ce v-am spus. Pe unii or să-i zdrobească ai noștri, alții or să înghețe — dar viață aici ei n-or să aibă!

După ce o petrecu pe Faddeevna, Anfisa Marcovna se întoarse la locul ei și zise:

— Ei, după asta, eu nu mai am ce să vă spun... Atunci se auzi scârțâind zăpada pe cerdac.

— Mai vine cineva! zise Uliana Șutiaeva. Într-adevăr, parcă-i o întrunire. Cred că ar fi timpul să ne împrăștiem.

Ușa se deschise și peste prag dădu buzna Efim Cerniavchin, învăluit în rotocoale albe de aer înghețat. Era îmbrăcat cu un cojocel roșcat și scurt, cu brasardă albă la brațul stâng și, ca totdeauna, era puțin afumat. Pâslarii îi erau încărcăți cu zăpadă.

— Aha, pălăvrăgiți! strigă el zâmbind și, fără niciun rost, făcu cu ochiul. Precum văd, e o întrunire în toată legea!

— Ce intri în casă cu picioarele pline de omăt? îl certă Anfisa Marcovna ridicându-se de la locul ei. Ori poate că ți-ai băut mințile și nu mai vezi ce-i pe lume?

— Dar unde-i mătura?

— În tindă, unde vrei să fie? Ia uite-te mai bine!

— Ptiu, drace!

Cerniavchin ieși în tindă. Anfisa Marcovna aruncă femeilor o privire plină de dojana și le șopti:

— Ați văzut? Cum veniți, hop și el!

— Ce-ar fi să ne împrăștiem? propuse Lucheria Boiarchina.

— Acuma puteți să stați, că-i totuna!

Cerniavchin se întoarse și zise posomorât:

— Nu-ți întâmpini oaspeții tocmai prietenește, gospodino!

— Iartă-mă, dar n-am chef să fiu prietenoasă cu tine — îi răspunse Macariha. Uite, așează-te colea... Nu cumva ai venit să te cerți? Dacă-i așa, atunci dă-i drumul de lănceput. Iar dacă nu, spune-ne ce mai e nou: că doar ești la putere și umbli peste tot.

— Ei, nu-i nimic de seamă, începu Cerniavchin fără tragere de inimă, așezându-se lângă masă. Atâta doar că nu știu care dobitoc, a găsit cu cale, pe viscolul ăsta... În

preajma sărbătorii lui Octombrie... fosta sărbătoare... să lipească fel de fel de hârtiuțe peste tot. Nu le-ați văzut? Până și pe poartă la mine a lipit, ticălosul! Și de ce să le lipească? De ce, te-ntreb? Că doar Moscova tot o să cadă zilele astea!

— Zilele astea?

— Fără îndoială!

— Dar parcă spuneai c-a și căzut?

— Atunci fusese o greșeală...

— Cam des ai început să greșești, Efim!

— Ei, destul! Iar începeți să mă iscodiți? le curmă vorba Cerniavchin, înfuriindu-se. M-ați plictisit! Ia te uită cum și-au slobozit gurile! Și mai ales tu, Macariha. Lasă-te de asemenea obiceiuri, până nu-i prea târziu! Vine omul la ele cu treabă, și dumnealor... Într-un cuvânt, asta să fie ultima oară, și basta!

Se ridică și, fără să se uite la femei, urmă pe un ton poruncitor:

— Iată despre ce e vorba: mâine dis-de-dimineată să ieșiți pe drumul cel mare. Trebuie să-l desfundăm. Chiar comandantul a dat poruncă. Iese tot satul. Cică-i așa de înzăpezit, de nu-i chip să răzbești nici cu sania. Trebuie să ieșiți cu toatele până la una — m-ați auzit?

Efim Cerniavchin era așa de mânios de primirea lipsită de prietenie a gazdei, încât ar fi dorit să audă oarecari protestări din partea femeilor și, folosindu-se de acest prilej, să se răstească la ele. Dar femeile tăceau.

— De ce tăceți? se răsti Cerniavchin, împungând cu ochii pe cele cu limba mai ascuțită, în timp ce nările-i zvâcneau ca la popândău. Ei?... O să-mi ieșiți mâine dimineată în zori, cu lopeți și cu mâncare pe două zile. Băgați de seamă... fără multă vorbă! S-a-nțelese? Să ieșiți toate, iar care n-o să iasă, o să răspundă. Că doar n-am să desfund eu drumurile în locul vostru, asta s-o știți! M-ați auzit, ori nu?

Dar femeile nu-i răspunseră...

II

Armata lui Hitler se pregătea în grabă pentru o nouă și „generală” ofensivă pe frontul de Est, în scop de a încercui și cuceri Moscova.

Dar înainte de a se dezlănțui ofensiva, trebuiau desfundate toate arterele de comunicație care duceau către linia frontului: nu puteau fi manevrate și transportate spre front unitățile de rezervă, munițiile și alimentele, pe drumuri înzăpezite. Asta ar fi putut împiedica desfășurarea operațiilor militare din apropierea Moscovei.

Îndată ce se potoli cel dintâi viscol, nemții mână ră fără întârziere zeci de mii de oameni la curățatul drumurilor. Toate șoselele și drumurile mari care duceau de la apus spre linia frontului erau înțesate cu nesfârșite șiruri de femei, fete și copilandri, cu lopeți târșitoare și sănii încărcate cu brazi tineri. Se muncea din noapte până în noapte.

...Cei din Olhovca ieșiră târziu la curățatul drumului, cu toate că Loznevoi și Cerniavchin începuseră să-i mâne încă de cu noapte. Dar unde era chip s-o scoți la capăt cu muierile acele încăpățânate și viclene! Când le intrau polițaii în casă, smerite și supuse femeile pe pregăteau, chipurile, de drum. Dar îndată ce ieșeau ei pe poartă, o zbugheau care încotro: prin poduri, prin beciuri, prin șure și zemnice... Cât ai clipi din ochi, nu mai găseai pe nimeni! Polițaiilor le ieșise sufletul alergând prin sat. Dacă se întâlneau amândoi pe vreo uliță, începeau de departe să-și facă semne deznădăjduite cu mâinile, iar când ajungeau unul în fața celuilalt, se întărâtau și blestemau:

— Afurisit neam de oameni! striga Efim Cerniavchin, cherchelit încă din zori. Ai văzut? Crede-mă, nu mai am putere să tot alerg prin troiene! Îs tot numai o apă!

Loznevoi vorbea încet și încurcat:

— Nu mă așteptam... Atâta încăpățânare!

— De la muierile astea blestemate puteai să te aștepți la orice! — îi explica Cerniavchin. Le cunosc eu! Cu niște afurisite ca ele, nu-i chip să faci ce vrei, așa li-e felul! Chiar dacă le-am bate, să zicem, tot rău ar fi! Ce-i de făcut, hai?

Numai când nemții se apucară de treabă izbutiră cu chiu cu vai, să adune la comandatură o ceată de femei. După ce-și încărcară lopețile și legăturile cu mâncare în sania pe care o mîna un băiețandru roșcovan și cam șmecher, femeile ieșiră din sat, în tăcere.

Efim Cerniavchin se urcase în sania din frunte: avea poruncă să supravegheze pe șleah munca femeilor din Olhovca. După alergătura istovitoare și un păhărel mai mult de basamac pe care-l băuse, ațipi fără voie în maldărul de paie de secară. Iar când se trezi și se uită îndărăt, sări ca ars: în urma saniei lui veneau de două ori mai puțin femeii decât la ieșirea din Olhovca...

— Eh, ce spurcăciuni! oftă Cerniavchin și, ca și cum ar fi trecut peste un hop, se pomeni jos din sanie. Ce-i cu voi, spurcăciunilor? Ce v-a venit în minte? urlă el, așteptând femeile să se apropie și fluturând în aer mînușa lui vîrgată în felurite culori. V-ați pus în gând să faceți răzmeriță? Ei lasă, lasă c-or să plîngă ele, cele care-au dat bir cu fugiții! Iar voi astelalte, să-mi munciți cum se cuvine... Ce e? Ce tot sușotiți acolo? Hai, mișcă-te, că de nu...

— Da' ce? sări atunci cu gura Uliana Șutiaeva, care tocmai trecea pe lângă el. Ia te uită cum o face pe grozavul! Asta ți-ar sta bine s-o faci noaptea...

— Tu, Uliana, ar fi mai cuminte să taci! — o amenință Cerniavchin. Lasă că te mai întâlnești tu cu mine! O să-ți pară rău că nu ți-ai mușcat limba..

Uliana se întoarse, brusc — era îmbrăcată cu un cojoc negru, bărbătesc, și purta pe cap o ușancă — și-și aținti multă vreme asupra lui Cerniavchin privirea disprețuitoare a ochilor căprui și pătrunzători, pe jumătate închiși.

— Ce te zgâiești așa la mine... de parcă m-ai ochi? Își ieși din fire Cerniavchin. Treci înainte, nu ține oamenii pe loc! Treci, când îți spun! Ia te uită cum mă ia la ochi!

— Eh, tu, Efim! suspină deodată Uliana. Mă uit la tine și nu mă mai pot sătura privindu-te: ce mai îngrășăminte ar ieși din hoitul tău, mai mare dragul! Ție o să-ți pară rău, nebun fără minte ce ești, nu mie! M-auzi tu?

Și dintr-odată, bătu cu piciorul în pământ, împrôșcându-l de sus până jos pe Cerniavchin cu bulgări mărunți de zăpadă. Omul scoase un strigăt și-și acoperi ochii cu mănua lui vărgată.

— Așteaptă, că-ți arăt eu ție, ciumă!

După ce lăasă să treacă toate femeile, Cerniavchin rămase locului, pe gânduri. „Trebuie să mă țin de coada lor, își zise el amărât. A dracului spurcăciuni!”

Când ajunseră la șleah, soarele se ridicase sus. Celor din Olhovca li se dădu pe seamă să desfunde un sector dintre marginea pădurii și spre răsărit până-n coama unui dâmb mic și prăvălit dincolo de care se zărea fumul ogeacurilor unui sătuc. Tot sectorul era învârstat de crestele a numeroase dune de zăpadă. Femeile începură să se câine:

— Vai și amar de capul nostru! Aici chiar că-ți frângi oasele!

— Dar când o să putem noi dovedi toată zăpada asta? Ce, a dat dracu'n el?

— Zicea că până diseară trebuie...

— Să ne rupem spinările, nu? Mânca-l-ar holera!

— Halal, bune zile am mai ajuns: să ne spetim muncind pentru nemți!

— Ce să mai vorbim! Decât așa, mai bine ștreangul de gât... În ziua aceea, pentru întâia oară cerul se limpezi de negură și se ivi un soare jucăuș de iarnă. Stăruia încă gerul acela statornic și ușor, cu care începe totdeauna iarna rusească. Pe dâmburile golașe — ca și cum nu se putea hotărî să iasă la câmp deschis — se juca vulpește un vântișor sfios, abia mângâind tulpinile înțepenite ale

buruienelor. Un stol de cocoși de munte, care, atât cât ținuse vremea rea stătuse în tăcerea ca de închisoare a desișului de brad ieșise acum în marginea pădurii, în mestecănișul luminos, să ciugulească mugurii amari și să se mai încălzească la soare. Cocoșii cei mândri, cu sprâncenele roșii și cu penele ca de oțel oxidat, laolaltă cu tovarășele lor cenușii și modeste, înconjurară din toate părțile mestecenii înalți și plini de promoroacă. Ciugulind cu lăcomie mugurii gălbui și parfumați, ei scuturau crengile, bătând cu zgomot din aripi și trecând în zbor din loc în loc. De pe mestecenii lor iubiți cădea o pulbere deasă de zăpadă, care scliffea la soare în toate culorile curcubeului.

Nu departe de drum zăcea, ars, un tanc nemțesc. În partea din care sufla vântul, tancul fusese astupat cu zăpadă până la turelă, dar de cealaltă parte viscolul închipuise un colțișor adăpostit, unde era liniște. Ochiul încercat al lui Efim Cerniavchin descoperi numaidecât colțișorul acela. Trimise femeile să-i aducă din pădure un maldăr întreg de vreascuri și aprinse focul în adăpostul de zăpadă.

— Ia apucați-vă de treabă! strigă el către femeile care se opriseră o clipă lângă foc. Ce, ați venit aici să stați de pomană?

Femeile porniră grămadă spre drum, unde tovarășele lor tăiaseră în bucăți, cu lopețile de lemn, crestele de zăpadă împietrite și acum le cărau (departe, dincolo de șanțul de scurgere. Pe Efim Cerniavchin îl durea capul de băutură, iar sufletul îi era scârbit de toate, din care pricină îl năpădiseră gânduri grozav de amare. Și, într-adevăr, ce viață mai ducea și el?...

Tată-său nu avusese cine știe ce avere, dar fusese cel mai deștept și mai șiret dintre chiaburii din Olhovca. În anii N.E.P.-ului, trecuse drept unul dintre cei mai progresești oameni din sat: era abonat la reviste de agronomie, își cumpărase unelte mecanizate, făcuse fel de fel de

însămânțări experimentale și chiar, pe cât se spune, încercase să organizeze o asociație de mașini agricole. Și, fără ca lumea să-și dea seama, în anii aceia se îmbogățise.

Atunci se și certase Efim — încă băiețandru — cu taică-său. Bătrânul îi poruncise să intre în Comsomol, explicându-i că fără asta „n-o să aibă parte de o viață bună”. Dar el n-avea chef să intre. Pe-atunci nu erau decât trei comsomoliști în tot satul, și toți trei din sărăcime. Purtau haine ponosite, în loc să se ducă pe la petreceri își pierdeau vremea cu ședințe „plictisitoare”, și multe fete râdeau de ei, ba chiar făceau pe seama lor cântece batjocoritoare. Când Efim îi povesti Annei, fetei pe care o iubea fără nădejde, că taică-său îi hotărâse să intre în Comsomol, Anna îl preveni:

— Nici așa nu mă prea trage inima să mă uit la tine. Dar dacă mai intri și în Comsomol, apoi să nu mai dai ochii cu mine!

Și Efim nu se supuse poruncii tatălui său. Bătrânul era un om ambițios și aspru. Intre tată și fiu se iscă o ceartă cumplită, care se sfârși cu fuga lui Efim de acasă, după ce mâncase bătaie de la bătrân pentru nesupunere și pentru că-i furase din pungă o hârtie de zece ruble.

Efim petrecu trei ani într-un sat vecin, la niște rude depărtate. Pe urmă, câștigând dragostea Annei, se hotărî să se împace cu tatăl său — că doar fără ajutorul lui n-ar fi putut să-și înfiripeze o gospodărie.

Bătrânul îl ascultă, apoi îi răspunse cu amărăciune:

— Oare cu cine semeni tu, Efim? Că prost ai fost și prost ai rămas până-n ziua de astăzi! Ți-ai și găsit când să vii la mine!

— Dar ce s-a-ntâmplat? îl întrebă Efim, nedumerit.

— Apoi, curând-curând or să mă deschiaburească, asta-i! oftă bătrânul. Ori poate că tu nu vezi ce se petrece în jurul tău? Pleacă, până nu-i prea târziu, cât mai departe de casa părintească. Cum trăiești de atâta vreme de capul tău, și mai ești și certat cu taică-tău, chiaburul, n-o să se lege

nimeni de tine. Și uite care-i cel din urmă sfat pe care ți-l dau: dacă vrei s-o duci ca oamenii, intră în colhoz! Ce holbezi ochii așa la mine? Intră în colhoz, și acolo ai să vezi singur ce ai de făcut.

Și într-adevăr, bătrânul a fost deschiaburit și deportat în Siberia, iar pe Efim l-au lăsat să rămână în Olhovca și l-au primit în colhoz. Curând după aceea se însură cu Anna și porni să-și înjghebe gospodăria.

Cu un an înainte de război, tată-său se întoarce din deportare bătrân și slab. În sufletul lui nădăduise să găsească Olhovca părăduită, dar se încredința că satul era mult mai înfloritor decât înainte. Și, spre mirarea tuturor, bătrânul se găti iarăși de drum, apoi, vărsând o lacrimă, se întoarce îndărăt în Siberia.

De atunci, Efim se gândea mereu la taică-său și avea muștrări de cuget, iar lucrul acesta îi îngreua neînchipuit de mult viața și așa destul de grea și de tristă, după părerea lui.

...Aruncându-și ochii spre drum, Efim rămase încremenit de indignare: femeile stăteau de vorbă toate la un loc, îngrădindu-se în jurul Ulianei Șutiaeva. Gâfâind ca un dulău tras de curea, Cerniavchin alergă la drum și, cu strigăte și înjurături, împrăștie femeile pe la locurile lor:

— Las-că v-arăt eu vouă pălăvrăgeală! Vă arăt eu vouă, spurcăciunilor!

Femeile nu se mai adunau acum grămadă, dar nici de muncit nu munceau cum se cuvine, după cum băgă de seamă curând și Cerniavchin. Și iarăși trebui să alerge la drum, și iarăși să urle din adâncul gâtlejului la muierile acelea blestemate!

Lucrul acesta se repetă de câteva ori. Efim Cerniavchin nu mai știa ce să facă. Pentru el, era limpede de pe acum că șleahul n-o să poată fi desfundat până seara... „Ce spurcăciuni! își zicea Cerniavchin înfuriat. Ce-o să se întâmple dacă pică, cumva, comandantul? Oare n-ar fi bine

s-o bat pe vreuna?... Da, trebuie numaidecât s-o bat pe careva! Trebuie...”

Deodată, se auzi din depărtare un vuiet de motor:

Lăsându-și lopețile, toate femeile se întoarseră cu fața spre răsărit

Faia zări cea dintâi avionul și începu să strige și să sară ca un băiețaș, înfundându-se în zăpadă până la genunchi.

— Uite-l, uite-l! Vine încoace! încoace!

De-a lungul sectorului de drum unde munceau femeile, se porniră glasuri neliniștite. Întorcându-se către vecine, Uliana Șutiaeva vorbi grav:

— E de-al nostru... Pe cinstea mea! Se cunoaște după sunet

Dar încotro s-o fi îndreptând? Într-adevăr, mi se parte că vine

spre noi.

Aparatul zbura destul de jos. Era un avion de cercetare. După ce se potolise viscolul, aviația noastră începuse din nou cercetarea aeriană pe mare adâncime. Avioanele urmăreau cu atenție felul cum își împing hitleriștii rezervele spre linia înaintată a frontului și locul unde își instalează diferitele baze și depozite. Dar mai cu seamă, erau supravegheate drumurile care duceau către linia frontului.

Avionul venea acum de-a lungul drumului.

Văzând un avion sovietic, Efim Cerniavchin o luă din loc ca ieșit din minți și se repezi spre pădure. Din întâmplare, Uliana Șutiaeva se întoarse chiar în clipa aceea și, zărindu-l, își lovi cu zgomot una de alta, poznașă, mânușile ei de piele:

— Pune mâna pe el! Pune mâna pe el!...

Din fugă, Cerniavchin se prăbuși în zăpadă. De-a lungul drumului se porniră într-un glas hohote de râs, strigăte, ba chiar fluierături.

— Ia te uită în ce hal a ajuns! strigă Uliana Șutiaeva. Fricosul e mai prost decât prostul! Dacă ar fi avut un pic de

judecată în căpățâna lui cea seacă, ar fi înțeles că scăparea i-ar fi numai lângă noi! Că doar n-or să se atingă de noi!

Din spate, răsunară glasuri de fete:

— Uitați-vă! Uitați-vă!

— Manifeste, ce să fie!

Se stârni larmă și femeile o luară care-ncotro pe drum. Avionul trecu pe alături, iar norulețul trandafiriu de manifeste, rămas în urma lui, începu să plutească în înaltul luminos. Deodată îl prinse un curent de aer, și hârtioarele începură să se lase spre drum, foșnind ca un stol de pescăruși în bătaia vântului. Dar coborau din cale-afară de încet. Femeile începură să se neliniștească:

— Vai, or să treacă!

— Și cum le mai poartă, cum le mai poartă!

— O iau spre pădure, spre pădure!

Și în adevăr, norulețul de manifeste trecu pe deasupra drumului, spre pădure. O ceată de femei în frunte cu Uliana Șutiaeva se repezi din drum spre vâlceaua unde manifestele se lăsau acum, încetișor, la pământ.

Descumpănit și înfuriat de batjocura femeilor, Efim Cerniavchin, care în timpul acesta se întorcea spre drum, le ieși înainte. Fără să rostească un cuvânt, o izbi pe Uliana cu pumnul în piept, răsturnând-o în zăpadă.

— Na, spurcăciune! Nu te-ai mai săturat să urli? Mai vrei? Și, cu pumnii ridicați, ieși în întâmpinarea celorlalte. Stați, lepădături ce sunteți, că de nu, scot sufletul din voi! Îndărăt! îndărăt, că altfel... Las' că vă dau eu vouă manifeste, spurcăciunilor!

Totuși, trei foi căzură destul de aproape de ei. Curentul de aer le purtă peste vâlceaua netedă, măturată de viscol. Faia și prietenele ei se repeziră după una din ele, dar Cerniavchin le opri, zbierând:

— Stați, spurcăciunilor! îndărăt!

În timpul acela, Marica îndesase în zăpadă și bătătorise cu piciorul alt manifest. Prinzând de veste, femeile se bucurară: în sfârșit! Și începură să vorbească cu toatele,

căutând să-i abată atenția lui Cerniavchin. Dar el, trecând pe lângă Marica, o împinse la o parte, scormoni în zăpadă, găsi manifestul mototolit și, fără să-l citească, îl frământă în palmă cu răutate.

— Vezi că nu ți-a mers, hai?

Se apropie apoi de tanc și aruncă manifestul în foc. Femeile oftară adânc, iar Marica, înfierbântată de necaz, îi strigă:

— Ești un dobitoc, Efim! Crezi tu că poți să arzi adevărul în foc?

Timp ca de un ceas, femeile munciră în tăcere. Pania Goriunova se dădu pe lângă Uliana Șutiaeva și, uitându-se la firicelul de fum de după tanc, îi șopti:

— Am pus mâna pe un...

— Un manifest?

Pania Goriunova încuviință ușurel cu capul.

— Bravo, Pania dragă! Și ai avut când să-ți arunci ochii pe el? Ce spune?

— E cuvântarea lui Stalin. A vorbit la paradă, de sărbătoare...

— La Moscova? Ascunde-l! Și să nu suflă o vorbă, nimănui! Deodată, Uliana Șutiaeva simți cum i se umple sufletul ca de foc. Câte vești pline de bucurie aflate într-o singură clipă! Știa acum că Moscova era în picioare, așa cum fusese de veacuri, că Stalin era la Moscova, că în Piața Roșie avusese loc, ca și în anii cei de pace, obișnuita paradă militară... O, cum ar mai fi vrut să le povestească la toate tot ce aflate! Dar trebuia să tacă. Trebuia să tacă până s-o sfârși desfundatul drumului. Numai acolo, în Olhovca vor putea să se adune și să afle ce vorbise Stalin în Piața Roșie... Dar cum să rabde și să aștepte până la noapte?

Nu, nu era chip să aștepte. Nu le rămânea decât un singur lucru: să termine cât mai repede desfundatul drumului și să se întoarcă mai curând acasă. Și, adunând femeile în timpul unei scurte pauze, Uliana le zise serios:

— Știți una? Hai să ne apucăm de treabă cu tot dinadinsul! Femeile încetară să-și mai ronțăie cojile de pâine uscată.

— De ce vă mirați? le întrebă Uliana. Oricum, tot trebuie să desfundăm sectorul care ni s-a dat pe seamă, n-avem încotro! Dacă nu azi, atunci mâine... Așa că tot mai bine-i să terminăm treaba repede și să ne-ntoarcem acasă. Ei, ce ziceți?

Niciuna nu băgase de seamă când se apropiase Efim Cerniavchin. Auzind-o pe Uliana Șutiaeva, chicoti și zise, cu mândria învingătorului:

— Aha, te-ai dumirit și tu în sfârșit, muiere proastă și nesocotită ce ești! Demult s-ar fi convenit s-o faceți asta! Și se depărta, cu mâinile încrucișate la spate, înălțându-și capul cu un aer biruitor.

Munca înainta cu spor. Curând, în urma măsurilor luate de comandantul militar de plasă, Hobelman, o mulțime de oameni de prin satele vecine fură aduși în sectorul unde lucrau cei din Olhovca, din pricina căruia nu se putea relua circulația pe șleah. Și desfundatul drumului se termină înainte de apusul soarelui.

Tocmai atunci se ivi în marginea pădurii o coloană nemțească. În frunte, îmbrăcați în mantale lungi și subțiri, veneau soldații, iar în urma lor convoiul de căruțe. Caii plini de promoroacă, grei de parcă coborâseră de pe pedestale, trăgeau câteva căruțe hodorogite, câteva sânni care scârțâiau și o bucătărie de campanie din care se înălța o suviță de fum.

— Ia uitați-vă pentru cine am curățat noi drumul! șopti Marica.

— Mai bine pleacă de aici, îi răspunse Uliana Șutiaeva, împingând-o cu cotul. Du-te mai încolo, să nu te vadă...

— Dar ce este?

— Ce să fie, te-a înflorit gerul... Te-ai aprins ca floarea de mac, crede-mă! Bagă de seamă, ăștia-s așa de...

Grupul numeros de colhoznice se trase de-o parte și de alta a drumului. Niciuna nu mai vorbea. În scârțâit de zăpadă și de cizme, coloana intră în coridorul acela viu. Nemții păseau fără să dea vreo atenție femeilor, așa cum nu dădeau atenție copacilor din pădure: erau destul de obosiți după o zi de marș ca să nu se mai gândească decât la lucruri obișnuite, ostășești, ca mâncarea și apropiata odihnă de noapte.

Deodată, unul din ei, ca și cum ar fi simțit ceva ascuțit înfigându-i-se în spinare, aruncă o privire spre femei. După el altul, apoi încă unul... Sprijinite în lopeți, femeile stăteau neclintite, ca soldații în front, și niciuna nu arăta că ar avea de gând să facă vreo mișcare sau să rostească vreun cuvânt. Lucrul acesta se vedea cât se poate de limpede: fețele lor erau viu luminate de razele piezișe ale soarelui care se călătorea. Dar în tăcerea lor, în privirile lor, era ceva care sili întreaga coloană să se uite dintr-odată împrejur, cu teamă. Răsună o comandă, ca un lătrat, și soldații nemți iuțiră pasul, însoțiți de zăngănitul cataramelor și al automatelor. În felul de a merge al coloanei se simți deodată neliniștea aceea pe care o încearcă soldații în timpul unui marș primejdios de noapte, prin locuri necunoscute, în apropierea liniei înaintate a frontului.

Iar femeile, sprijinite în lopeți, stăteau încremenite și se uitau în tăcere la nemți.

III

Se întoarseră în Olhovca pe întuneric.

Întâlnirea pe drumul mare cu hitleriștii o tulburase adânc pe Marica. Trezise în ea și mai puternic încă dorul de Andrei, care nu se stingea niciodată, și o cuprinseseră gânduri pline de neliniște. Marica plecă spre casă cu sufletul acela pe care-l ai după un vis rău, apăsător...

În vremea din urmă, Marica se sătura repede de orice treabă. Toate i se păreau fără niciun rost, fără nicio importanță, și nu mai găsea bucurie în nimic. De un singur lucru nu se sătura niciodată: să se gândească la Andrei. Niciodată — nici ziua, nici noaptea.

O lună întreagă se gândise la el ca și cum într-adevăr ar fi căzut în luptă. Dar de când știa că Loznevoi o mințise, un gând nou — gândul că Andrei trăiește — îi răsturnase toată existența. Îl vedea acum mereu plin de viață, de acea armonioasă și blândă îngândurare în care e atât de bogată natura Rjevului — ținutul ei natal. I se părea că în niciun chip nu-l poate despărți pe Andrei de tot ce-l înconjură pe vremuri, de peisajul care i se desfășura înaintea ochilor de pe colinele Olhovcâi: Andrei trăia laolaltă cu toate acestea o viață una și nedespărțită, și asta îl făcea puternic ca-n poveste. Uneori i se părea că e un uriaș, se gândea la lucrul acesta cu seriozitate — și în asemenea clipe se mira singură cum de fusese în stare să creadă că el a putut să moară în mijlocul a tot ce-i fusese drag, a tot ce trăise cu el aceeași viață cu neputință de despărțit.

De multe ori vedea în închipuire traiul lui în timpul războiului dar așa cum și-l putea închipui ea. Uneori îl vedea luptând, și totdeauna făcând fapte de uriaș, de erou: aprinzând tancuri, trăgând de aproape în hitleriști, străpungându-i cu baioneta, nimicindu-i cu grenadele... Alteori îl vedea dormind într-un bordei, cu capul pe sacul de spate și zâmbind prin somn puțin comic, sau mergând cu soldații printr-o pădure deasă, cu urechea ațintită la împușcăturile care se aud prin apropiere, sau stând serile în fața focului, fumând și gândindu-se la ea... Dar niciodată, niciodată nu-l vedea obosit, necăjit, bolnav, rănit sau pe moarte și, cu atât mai puțin, cuprins de frică în mijlocul luptei...

Cu toate acestea, grija ei pentru Andrei nu se liniștea. Era aproape încredințată că el nu poate să moară — și

totuși nu putea să se scuture de această veșnică îngrijorare...

Acum, după ce-i văzuse pe hitleriști îndreptându-se spre front, călcând pe drumul desfundat de mâinile ei, Marica începu să se gândească la Andrei cu și mai aprig dor, cu și mai multă neliniște. Pe unde-o fi? Ce-o fi cu el? Ce-o fi cu armata noastră? Ce se întâmplă dincolo de linia frontului? Și unde e această linie? Astăzi ar fi avut prilejul să afle cu siguranță ce se petrecuse acolo unde se găsește Andrei. În manifestele pe care le aruncase avionul se vorbea, fără îndoială, despre armata noastră, despre război... Însă de-o mie de ori blestematul acela de Efim Cerniavchin... Nu, ar fi prea puțin să-l ucizi! Ar trebui întâi să-l ucizi și pe urmă să-l sfâșii în bucăți...

La cină, Marica mănăcă în tăcere, fără chef:

— Ce-i cu tine? o întrebă maică-sa. Ești obosită?

— Degeaba m-ai silit să ies la desfundat drumul, îi răspunse Marica. Nu m-ar fi găsit în ruptul capului, însă tu... Își înalță fruntea și adăugă mai aspru: m-am spetit muncind toată ziua pentru ei, ca să le curăț drumul! Cu alte cuvinte — poftiți duceți-vă să luptați, să-i zdrobiți pe-ai noștri!... Îți place? Și mai întrebi ce-i cu mine!

— Ești femeie-n toată firea și nu ești în stare să judeci! îi răspunse Anfisa Marcovna, fără să se supere. Dar ia gândește-te mai bine... Pe noi și așa ne-au luat la ochi, iar Cerniavchin ne supraveghează într-una casa — am băgat eu de seamă... Dacă altele nu s-au dus, nu-i nicio pagubă. Dar ia să fi lipsit noi, că numaidecât ne-ar fi trecut pe listă!

— Oricum, mamă, tot ți-e ciudă!

— Ți-e ciudă, asta-i adevărat...

— Of, de-ar crapă odată cu toții!

Abia stăpânindu-și lacrimile, Marica trecu după despărțitură și se așeză pe pat, cu spatele la sobă. Și iarăși gândul îi zbură la Andrei...

Dar întâlnirea de pe drum cu hitleriștii n-o tulburase numai pe Marica. Văzându-i, toate femeile și fetele își

aduseră aminte fără voie de bărbații, frații sau logodnicii care luptau undeva, în apropiere de Moscova, și inima fiecăreia din ele se strânsese. Și, cu toate că erau frânte de oboseala de peste zi, cu toate că era târziu și cam primejdios să se adune în casa Logovilor, fără să se odihnească măcar un pic după drum, multe se îndreptară spre Macariha, să mai stea de vorbă și să-și mai aline sufletul.

Alături, la Marica, se strânseseră prietenele ei, Tonia Petuhova, Katiușa Zimina și Vera Drozdova, neveste de ostași. Și ele, ca și Marica, erau atât de triste, de neliniștite și de amărâte, încât nici n-aveau nevoie să vorbească una cu alta: se înțelegeau din ochi. Stăteau în jurul Maricăi și tăceau, abătute.

Celelalte femei, care se adunaseră în cealaltă jumătate de izbă, tăceau și ele. Numai Uliana Șutiaeva șușotea nu știu ce, cu Anfisa Marcovna, lângă sobă. O liniște atât de apăsătoare nu se mai pomenise încă în casa Logovilor.

Oprindu-se în mijlocul odăii, Anfisa Marcovna întreabă nedumerită :

— Da' ce-i cu voi în seara asta, nevestelor, de ce stați așa? Măcar de-ați povesti ce s-a mai întâmplat azi pe-acolo, pe drum...

— Eh, Marcovna, ți-e și silă să mai vorbești! — îi răspunse una. Trec nemții într-una, se duc să se lupte cu ai noștri, mereu într-acolo, mereu...

— Mereu într-acolo, mereu?... repetă Anfisa Marcovna pe gânduri. Nu-i nimic, se duc ei într-acolo. Dar de întors, n-or să se mai întoarcă!

Însă nici această încercare a Anfisei Marcovna de a împrăstia tăcerea apăsătoare din casă nu folosi la nimic.

În clipa aceea, Marica își înălță ochii într-un punct de pe bârna de sus a peretelui și, uitându-se undeva, departe tare, la sute de kilometri parcă, începu deodată să cânte. Cânta încet de tot, aproape în gând: nu voia să-și audă glasul și nu voia să i-l audă nici alții. Mai mult vorbea decât

cânta, și numai măiestria ei, cunoscută de toată lumea, arăta ce poate: chiar când nu voia să cânte, vorbele ei tot cântec erau. Acum îngâna:

*Ce te legeni cătinel,
Scoruș subțirel,
Capul aplecându-ți-l.
Pe gărduț, culcându-ți-l?*

Prietenele Maricăi nu se mirară deloc că nu-și lasă slobod glasul ei neasemuit, ci cântă atât de potolit și de încet, mai mult povestind cântecul scorușului. Nici lor nu le venea să cânte. Dar și melodia și vorbele erau atât de duioase, încât toate se tulburară și, când sosi refrenul, prietenele îl reluară încetișor:

*Capul aplecându-ți-l,
Pe gărduț culcându-ți-l...*

Femeile își întoarseră și ele capetele spre Marica, trăgând cu urechea. Fără să se clinească, Marica stătea încremenită și se uita în depărtare, o depărtare pe care pereții izbei nu i-o puteau ascunde. Și, ca și cum ar fi văzut ceva acolo, începu să cânte mai tărișor, iar adâncul ochilor ei întunecați se umplu deodată de acea strălucire tremurătoare pe care n-o poți vedea decât spre soare-răsare, în faptul dimineții.

*Dincolo de răul lat,
La drum neumblat,
Șade, drept, un stejărel
Ca ți tine singurel...*

De data aceasta nu numai prietenele Maricăi, ci și celelalte femei, reluară refrenul și, uitându-se și ele undeva, într-o zare depărtată, începură laolaltă:

*Şade drept un stejărel,
Ca ți tine singurel...*

Atunci, pe neașteptate — fie pentru că femeile, cu toate că încet, îi susțineau totuși cântecul, fie că însuși cântecul, fără să țină seama de nimic, îi umpluse sufletul, Marica ridică glasul. Și în glasul ei răsunară acele note puternice de pe vremea când era fată și de care tot satul își aducea aminte.

*Cum să fac eu, biet scoruș
Lângă el să fiu acuș?
Nici nu m-aș mai apleca
Nici nu m-aș mai legăna...*

Fără veste, ochii tuturor femeilor se umplură de lacrimi. Și fără să le ascundă, privind mereu în zarea aceea depărtată, în necunoscut, ele reluară cântând acum cu glasuri pline:

*Nici nu m-aș mai apleca,
Nici nu m-aș mai legăna...*

Văzând că femeile plâng, Marica începu să plângă și ea. Stăpânindu-și cu greu suspinele, abia mai putu să îngâne:

*Cu crenguța, ușurel,
M-aș lipi de el.
Sub frunzișul lui aș sta,
Zi și noapte-aș fremăta.*

Și toate femeile repetară, plângând:

*Sub frunzișul lui aș sta,
Zi și noapte-aș fremăta...*

În aceeași clipă, Anfisa Marcovna se ridică de la masă. Și atunci văzură cu toatele că numai ea nu plângea: avea chipul aspru, întunecat, așa cum nu i-l mai văzuseră niciodată. Marica tocmai se pregătea să termine cântecul, să spună cum scorușul n-a putut să se ducă lângă stejar — când mamă-sa îi aruncă o căutătură rece și scânteietoare, strigând:

— Ia mai taci odată! M-auzi? Apoi, întorcându-se spre femeii: Sfârșiți și voi. Destul!

După aceea se apropie de dulăpiorul din perete, trase la o parte perdeleta cu flori și scoase din ceainic o foaie trandafirie, făcută sul, tipărită cu litere în rânduri dese și regulate. Femeile încremeniră: în mâinile Anfisei Marcovna era un manifest din acele aruncate astăzi din avion...

După cele dintâi clipe de nedumerire, Marica sări de pe pat ca arsă.

— Uite, citește! îi zise maică-sa întinzându-i manifestul. Așează-te la masă și citește-ne, să auzim cu toatele... Iar cântecul cela, să nu-l mai aud în casa mea!

Marica smulse în tăcere manifestul din mâinile mamei sale și se repezi la lampă. Ștergându-și lacrimile în grabă, femeile se îngrămădiră în jurul mesei, înconjurând-o îndeaproape pe Marica.

— Cuvântarea tovarășului Stalin! strigă Marica și, ridicându-și ochi de pe manifest, își plimbă privirea fierbinte și scânteietoare peste fețele lor:

— Mai încet! îi zise maică-sa.

— Vai, mamă, dar unde l-ai găsit?

Femeile începură cu gura:

— Citește, n-o mai lungi atâta!

— „Cuvântarea tovarășului Stalin, rostită la parada Armatei roșii în ziua de șapte Noiembrie!...” citi Marica. Doamne, da' ce vă înghesuiți așa peste mine? Lucheria Trofimovna, Tonia! Și dați-vă mai la o parte din dreptul luminii... Cum vreți să citesc?

— În ziua de șapte? întrebă Lucheria. Adică de sărbătoare?

— Da, în ziua de șapte în Piața Roșie...

— Citește mai departe, ce o tot lungești atâta?

— Nu, așteaptă puțin! zise Anfisa Marcovna, căutând-o cu ochii pe Faia. Ai închis ușa de-afară?

— Nu, că doar nu mi-ai spus!

— Dar tu singură nu te pricepi?

Faia ieși în tindă alergând, și închise ușa cu zăvorul. Liniștite acum, femeile se strânseseră și mai aproape de masă. În mijlocul lor răsune glasul domol dar tulburat al Maricăi.

Deodată ușa se deschise de perete, scârțâind. Toată lumea încremeni: în prag stătea Efim Cerniavchin. Femeile se risipiră care încotro de lângă masă, și abia atunci Marica îl văzu și ea pe polițai. Pălind de presimțirea unei apropiate nenorociri, vârî manifestul în mâna cuiva din spatele ei.

Dar era prea târziu. Efim Cerniavchin avusese timp să vadă manifestul în mâinile Maricăi și înțelese dintr-odată că era unul din cele aruncate astăzi din avion... Prin urmare, nu degeaba se strecurase el în tinda Macarihăi încă de pe când abia începuseră să se adune muierile! Prin urmare, nu degeaba înghețase el în ungherul întunecos, oprindu-și răsuflarea! Macariha și toate palavragioaicele ei fuseseră prinse asupra faptului! De data asta, afurisita de Macariha și șleahta ei de muieri n-or să mai scape! „Ce-o să mai bocească vrăjitoarea asta bătrână! își zicea, veninos, Efim Cerniavchin. Las' că i le plătesc cu toate! Am să-i aduc eu aminte cum mă batjocorea în curtea colhozului! N-am uitat...” Cu aceste gânduri păși în mijlocul odăii, întâmpinând-o pe Macariha. Și fără să-și poată ascunde zâmbetul biruitor, întrebă:

— Așa-i că nu mă așteptați?

— Într-adevăr, nu te așteptam, îi răspunse Macariha cu liniște și fără prietenie, fără să arate, spre surprinderea tuturor, nici cea mai mică intenție de a se pune bine cu el.

Și chiar dacă te-o mai fi așteptând cineva, apoi numai pe lumea cealaltă poate să te mai aștepte! Că pe lumea asta, cine mai are nevoie de tine? Mă gândesc, chiar, că zăbovești cam mult pe la noi. Vorba ceea: te-a făcut ca maică-ta, dar ce folos, că nici groapa nu te primește! Da' nu te supăra, că tot o să te primească odată și odată!

— Nu-ți mai pierde vremea cu gânduri de astea, îi răspunse Cerniavchin. Nu mă duc eu așa de curând pe lumea cealaltă. Mai de grabă poate c-o să pleci tu acolo!

— Cine poate să știe, Efim!

— Cum s-ar zice, citeați? Discutați, hai?

— Da, citeam... îi întoarse vorba Anfisa Marcovna, tot atât de liniștită și fără să lase a înțelege prin nimic că ar fi cumva tulburată. Cât despre discutat, o să discutăm noi, fără îndoială, mai târziu. Deocamdată ne-ai stricat tu rostul... Ei, da' stai jos! Anfisa Marcovna făcu un semn către Marica. Ia ridică-te și fă loc oaspetelui!

În gândul lui, Efim Cerniavchin se bucura și-și râdea de Macariha. Nu se grăbea să ia nicio măsură. De ce s-ar fi grăbit? Doar acum și Macariha, și toate muierile ei, erau în mâna lui, și nimic nu le mai putea scăpa de pedeapsa cea cumplită. Pentru întâia oară avea și el dreptul să se bucure în voie de autoritatea lui, să fie mândru de priceperea lui în serviciu și să se umple de sentimentul dulce, încă neîncercat, al biruinței asupra Macarihăi celei încăpățânate, ca și asupra multora dintre muierile acele care-i arătau pe față disprețul lor. De ce era să se grăbească?

Dându-și la o parte poalele cojocului, Cerniavchin se așază la masă și-și puse căciula lângă el. Toate acestea arătau că, deși nu era grăbit, totuși nu avea de gând să întârzie prea mult îndeplinirea îndatoririlor lui de polițai.

— Atunci, să stăm de vorbă, nu? întrebă el.

— Îndată o să stăm și de vorbă...

Anfisa Marcovna se așază pe un scăunel în fața polițaiului, cu un aer oarecum compătimitor.

— Mi se pare, Efim, că astăzi ai băut cam puțin, nu?

Ce-o mai fi însemnând și asta?

— Ce să mai vorbim! Ce-am băut, s-a și trecut...

— Vrei să-ți torn un pic? Că atunci și vorba o să meargă mai ușor. Nu răspunzi?

Efim Cerniavchin se gândea: „Aha, vrea să se pună bine? Ei, nu, pe mine n-ai să mă înșeli tu, vrăjitoare bătrână! Dar un pic de votcă tot o să beau, fără îndoială...” Apoi o întrebă, silindu-se ca glasul lui să pară cât mai nepăsător:

— Da' ce, parcă ai?

— Cât am, o s-ajungă pentru tine...

Tăcute, femeile se înghesuiau cu neliniște prin colțuri, urmărind-o nedumerite pe gospodină. Era a treia oară de-a lungul aceleiași seri când se schimba atmosfera în casa aceea: de la tăcerea mohorâtă la cântecul greu de durere și de lacrimi, de la cântec la neastâmpărul acela plin de nădejdi și, în sfârșit, la tulburarea de acum, apăsătoare și nestăvilită. Și toate aceste schimbări neașteptate le trăiseră cu toatele în aceeași măsură. Numai Anfisa Marcovna părea că încercase toată seara alte sentimente decât ele, fără să se lase biruită de atmosfera schimbătoare din casa ei.

Văzând pe masă sticla de jumătate de litru plină cu votcă, cu toată silința lui de a se arăta nepăsător, Efim Cerniavchin nu putu să-și stăpânească zvâcnitul nărilor, ca la iepurii de casă.

— Să fie, oare, adevărată votcă „de Moscova”? întrebă el.

— E cea din urmă, îl încredința Anfisa Marcovna. O păstram pentru ginere-meu.

— N-are niciun rosti — și Cerniavchin izbucni în râs, cu toate că râsul acela n-avea, fără îndoială, nicio legătură cu ceea ce spunea, ci părea mai curând expresia mulțumirii lui pentru norocul neașteptat care dăduse peste el. Nu, n-are niciun rost s-o ții pentru ginere-tău. Pe el, mai bine uită-l! Caută-ți altul.

Marica își scoase capul de după despărțitură:

— Tu, de colo, înghite-ți votca și nu-ți băga nasul unde nu-ți fierbe oala! strigă ea. Ia te uită la el, s-a apucat să mai dea și sfaturi.

— Trăncănește tu, trăncănește! bombăni Cerniavchin.

— Da' ce? Crezi că mă tem de tine?

— Pleacă de aici, Marica! îi porunci maică-sa. Și grăbită să curme cearta aceea zadarnică, umplu un pahar cu votcă. Haide, bea!

Ochii mari ai lui Efim Cerniavchin, roșietici ca la iepuri, se luminau de o sclipire înfrigurată. Demult nu mai băuse decât basamac puturos și tulbure, făcut în casă. Și acum, iată: o sticlă plină cu votcă adevărată, limpede ca lacrima! Apoi, să nu-ți prăpădești mințile? Și Cerniavchin înțelese dintr-odată că până n-o să bea toată votca, n-o să-l lase inimi să plece din casa Macarihăi. Și pe urmă, de ce să se grăbească? Cu toată dorința și priceperea ci, Macariha nu mai putea să se smulgă acum din ghearele lui!

Cerniavchin bău paharul până la fund, pe nerăsuflate, icni adânc, ca și cum l-ar fi lovit cineva cu bâta peste spinare, scutură din cap și-și aruncă repede în gură o ciupercă albă și mare.

Anfisa Marcovna își sprijini bărbia în mână și-l întrebă, de parcă-i părea rău de soarta lui:

— De ce bei întruna, Efim, de ce-ți îneci mințile în basamac? Poate că ți-e rușine să te mai uiți în ochii oamenilor?

— Când are omul de-a face cu de-alde voi, n-are încotro, trebuie să bea! îi răspunse Cerniavchin, cu totul împlânzit. Iaca, tu cum crezi: trebuie, ori nu să-mi îndeplinesc serviciul, odată ce am fost numit? Trebuie! Și când începe omul să alerge prin sat după voi, îi iese limba de-un cot!

— Așa-i, câinească slujbă mai ai și tu, Efim, asta-i adevărat, încuviință Anfisa Marcovna. Da' socotesc că n-ai de ce să te plângi, că doar așa-i neamul vostru, al

Cerniavchinilor, știe toată lumea. Vorba aceea: tu semeni cu taică-tău, și taică-tău cu un câine...

— Ce înseamnă asta? Iar îți bați joc de mine? se supără Cerniavchin. Ai face mai bine să taci. Dacă n-ai avea o căpățână seacă, altfel ai vorbi...

— Și altfel te-aș ospăta, nu?

— Și altfel m-ai ospăta...

— Da' de ce te grăbești? Uite, mai bea!

Efim bău din nou și, mai amețit încă, zise:

— Parcă nu știi și tu singură că trebuie să-ți mai scurtezi limba? Situația ta e cât se poate de proastă, să știi! Te am, uite colea, în palmă! Ce-o să vreau, aceea o să fac cu tine. Ia te uită la ea, deșteapta, s-a apucat de politică la bătrânețe! Ține întruniri și citește manifeste bolșevice! Dar îți dai tu seama, cu capul tău cel prost, ce faci?

Anfisa Marcovna văzu că ochii lui Efim se împăienjeniseră și înțelese că orice-ar spune, polițaiul tot n-o să plece din casă până nu și-o bea toată votca.

— Îmi dau seama cât se poate de bine de tot ce fac, Efim, îi răspunse ea. Și niciodată n-o să-mi pară rău de ceea ce fac. Dimpotrivă, o să fiu mândră la bătrânețe de faptele mele! Pe când oameni ca tine, băiete, or să se căiască, și încă cum! Așteaptă, nu mă-nterupe, bea, bea votca toată! Toarnă-ți și bea. Și fiindcă s-a întâmplat așa, ascultă tot ce am să-ți spun, chiar dac-o fi să te usture!

Marica și Faia strigară într-un glas:

— Mamă!

Celelalte femei se tulburară și ele. Cunoșteau bine firea hotărâtă și nestăpânită a Macarihăi, dar mai știau în același timp că ea cunoaște și prețul înțelepciunii. De aceea, purtarea ei într-o clipă atât de primejdioasă, nu numai că le surprinse, dar le și înspăimântă de-a binelea. Această purtare nu putea să aibă, pentru ele, decât o singură explicație. Și anume, că în adâncul sufletului ei Anfisa Marcovna fusese cuprinsă de o mare îngrijorare pentru ele toate și pentru ea însăși, că-și pierduse, pesemne, obișnuita

stăpânire de sine și, nemaifiind în stare să și-o regăsească, era gata acum să facă cine știe ce faptă nesăbuită. De prin toate colțurile se ridicară glasuri:

— Destul, Anfisa Marcovna!

— Vino-ți în fire, cumătră, de ce-l ațâți?

— Lasă, Marcovna, fie-ți milă de noi toate!

— Nu vă amestecați, muierilor, le vorbi Anfisa Marcovna cu glas potolit, dar hotărât. Nu mi-am pierdut mințile și știu ce fac. Voi să stați liniștite și să ascultați. Vorbesc eu cu el.

— Va să zică, te-ai hotărât să vorbești? Efim Cerniavchin hohoti ca un om beat și-și întinse din nou mâna spre sticlă. Bine, atunci spune tot ce ai de spus! Eu am să te ascult, ca să nu zici pe urmă că ți-am băut votca pe gratis...

— Pentru votcă n-o să te țin de rău, poți s-o bei și toată! Cerniavchin își turnă în pahar restul de votcă, dar nu-l bău, desfătându-se de căldura care-i cuprinsese trupul și așteptând ca Macariha să înceapă a vorbi.

— Apoi, uite ce-i, Efim, începu Anfisa Marcovna. Eu n-am cine știe ce interes să lungesc vorba cu tine. Doar n-o să ne spunem cuvinte de dragoste pe sub mestecenii din marginea satului. Iată ce vreau să-ți spun: crezi tu că eu nu știu de ce bei mereu, hai? Nu, Efim, știu, știu bine! Îți dai seama că ești singurul din sat așa cum ești, și bei de frică! Nu-i așa că ți-e frică? Nu minți, ți-e frică! Tu vezi că tot norodul apără Puterea Sovietică, așa cum a apărat-o totdeauna, și că nimeni nu e în stare să-i zdruncine voința. De aceea ți-e frică! Bea, Efim, bea-ți mințile, că nu ți-a rămas decât un singur drum!

Ca și cum ar fi fost cu totul de aceeași părere cu Anfisa Marcovna, Cerniavchin își vărsă dintr-odată în gura lui mare, cu dinți lați, restul de votcă și molfăi din buzele cărnose, cu toate că nu mâncase nimic. Și toată fața, urechile și gâtul i se făcură stacojii, iar de la tâmpile începură să i se prelingă șiroaie de sudoare. Gâfâind, zise cu glas răgușit:

— Ei, și pe urmă?...

— Și pe urmă, uite... făcu Anfisa Marcovna cu glas liniștit și neschimbat în tăcerea neobișnuită, ca de mormânt, a izbei. Pe urmă, ai dezertat din armată, n-ai vrut să lupți pentru popor, ți-a fost frică de moarte și ai dat fuga la nevastă-ta... Dar în popor, Efim, este o vorbă: mai bine să mori în luptă, decât în poalele muierii... Războiul ne-a arătat că mai avem încă oameni de teapa ta... Puțini, dar tot mai avem. Conducătorii noștri ne-au învățat totdeauna că lupul păru-și schimbă, dar năravul ba. Însă noi, proștii, am iertat uneori, din slăbiciune, oameni ca tine. Numai că acum războiul o să curețe poporul, fără cruțare, de tot soiul de netrebnici. Și ce bine și slobod o să trăim noi atunci, fără voi!

Deodată, Efim Cerniavchin mormăi nu știu ce, răgușit, bătu gemând cu pumnii în masă și sări ca ars de la locul lui. Ațintindu-și ochii injectați de sânge asupra Macarihăi, răsufă repede și greu, cu gura larg deschisă. Femeile începură să țipe și să urle prin colțuri. Se așteptau să-l vadă năpustindu-se asupra Macarihăi și luând-o la bătaie. Dar el, neputând să înfrunte privirea ei îndrăzneată, își luă căciula și, clătinându-se cumplit, ieși din casă. Atunci, toate începură să se vaiete într-un singur glas: își închipuiau că Cerniavchin o să se ducă imediat la polițaiul șef Loznevoi și o să-i repete tot ce-i spusese Anfisa Marcovna.

— Liniște, muierilor! Nu mai urlați așa! strigă gazda cu glas poruncitor. La cine-i manifestul?

— La mine, răspunse Faia printre suspine.

— Dă-l încoace!

Anfisa Marcovna luă hârtia mototolită, o notezi cu băgare de seamă pe masă și potrive lumina lămpii. Apoi o căută cu privirea pe Marica și-i porunci:

— Vino aici! Stai jos și citește!.,.

IV

Tot timpul cât hitleriștii, cu ajutorul lui Loznevoi și Cerniavchin, prădaseră satul, Erofei Cuzmici zăcuse în pat. Alevtina Vasilievna îi puna în fiecare zi prișnițe cu tărațe și-i dădea să bea fel de fel de fierturi din buruieni de leac. Odată, Erofei Cuzmici o chemase chiar pe baba Zubaciha care, după ce-i mormăi un descântec și-l stropi cu apă „sfințită”, povesti la tot satul că bătrânul Lopuhov arc un beteșug greu și tainic și că, după toate semnele, nu mai apucă iarna.

Nu trecu mult și Erofei Cuzmici află ce zvon nesăbuit umbla prin sat cu privire la boala lui. „Ia te uită în ce încurcătură m-a băgat ciotul ăsta de babă! o blestemă el în gând pe Zubaciha. Dracul m-a pus s-o chem? Numai să vezi cum o să năvălească tot satul peste mine, să mă bocească și să-și ia rămas bun! Ce nevoie am eu de asemenea iarmaroc?” Începuse chiar să fie neliniștit, așteptând să-i sosească oaspeții care s-au luat după gura babei.

Dar Erofei Cuzmici se înșelase: nimeni nu veni la el. Așteptă zadarnic o zi, două, trei... Acum chiar ar fi dorit să vină vreun om din sat să-l vadă și să-i spună o vorbă de îmbărbătare.

Dar nimeni nu veni.

Și Erofei Cuzmici înțelese: dacă zvonul acesta despre boala și sfârșitul lui apropiat s-ar fi răspândit altădată, casa i-ar fi fost, fără îndoială, plină de lume. Pe când acum... Erofei Cuzmici se gândi cu amărăciune că oamenii i-au întors spatele, că toți din sat se uită acum la el cu neîncredere, și poate chiar cu dușmănie. „De unde să știe ei că am fost pus cu sila în slujba asta blestemată? se căina bătrânul în gândul lui. Și ei nu știu nici că i-am spus din vreme Lucheriei povestea cu birul... Ei o țin una și bună: că-s staroste în slujba nemților, și basta! Te pomenești că unii din ei s-or fi rugând chiar să crap mai degrabă! Ptiu, ducă-se dracului viața asta păcătoasă! Și cum se poate să nu fi venit măcar moș Silanti? Că doar înainte tot mai trecea pe la mine... Dar nu, nici ăsta n-o să vină!” Erofei

Cuzmici se simți oropsit și amărât. Și deodată îi fulgeră prin minte un gând care-l îngrozi: dar dacă o să moară într-adevăr, din cine știe ce pricină, așa, pe neașteptate, (asta li se întâmplă doar și oamenilor care arată minunat!) — dar dacă o să moară înconjurat de ura nedreaptă a poporului? La gândul acesta, Erofei Cuzmici se înspăimântă: nu, asta nu! Nu se cuvine să moară așa!

În clipele de adâncă întristare, chipul lui Erofei Cuzmici, cu barba încâlcită, nepieptănată de cine știe când, lua o înfățișare de suferință pe care Alevtina Vasilievna nu i-o mai văzuse niciodată până atunci, nici chiar în anii cei mai grei ai vieții lor laolaltă. Expresia aceasta, cu totul ciudată și chiar nepotrivită cu firea lui Erofei Cuzmici, o speria nespus pe Alevtina Vasilievna. Și atunci, se apropia îngrijorată de patul bărbatului ei:

— Ți-e rău, Cuzmici?

— Mi-e rău, răspundea Erofei Cuzmici, fără să mintă.

— Dar ce ai?... Unde te doare?

— Uite, colea, și bătrânul își ducea mâna la piept — mă doare tot sufletul.

În colo dintâi zile de boală, Erofei Cuzmici afla ce se petrecea în sat numai de la Loznevoi și Cerniavchin. Dar în curând înțelese că polițaii îi tănuiau multe lucruri, că pe altele i le spuneau altfel de cum erau, și nu le mai dădu crezare. Începu atunci s-o trimită după vești pe Alevtina Vasilievna. Dar ei îi era rușine să umble prin sat, și chiar dacă se ducea uneori pe la vecinii mai de-aproape, la întoarcere nu făcea altceva decât să plângă... Erofei Cuzmici, care nu putea suferi lacrimile, o lăsă în pace. Nu-i rămânea decât să ceară ajutorul lui Vasiatca. Băiatul era bucuros să umble hoinărind prin sat — că școala nu funcționa în iarna aceea, — și aducea totdeauna o groază de vești. Însă veștile pe care le aducea erau de așa fel, încât Erofei Cuzmici nu știa dacă trebuie să-l creadă pe băiat sau nu.

— De ce minți? îl întreba de multe ori, după ce Vasiatca termina ce avea de spus.

— Nu mint deloc, pe cuvânt de pionieri

— Sfârșește, zevzecule! Ce tot flecărești? Vorbește lămurit: ce-au luat de la Vasilievi?

— Tot, răspundea Vasiatca.

— Cum asta, tot?

— Uite-așa, au luat tot... Am văzut cu ochii mei. Au ridicat din hambar toată secara și toată mazărea... Erau acolo și două găște tăiate; le-au luat și pe-acele.

— Dar de la Anna Mohina?

— Și de la mătușa Anna au luat tot... răspundea Vasiatca. S-au vărat până și-n beci. Avea mătușa acolo o oală cu smântână. I-au luat și smântâna și au înfulecat-o pe loc, pe cuvântul meu... pe cuvântul meu! Iar pe mătușa Anna, așa a izbit-o unul cu pumnul în piept, că a lăsat-o lată pe podea! Doar eu și cu fică-sa, Pejica, am stropit-o cu apă...

— Ei, ajunge! zicea Erofei Cuzmici cu asprime. Du-te! Cine are timp să asculte palavrele tale?

— Da' nu spun decât adevărul adevărat!

Însă, puțin după aceea, — mai ales dacă nevastă-sa nu era în casă — Erofei Cuzmici îl chema din nou. Încercând să fie cât mai îngăduitor, îl întreba iarăși:

— Va să zică, așa... zici că ai văzut chiar tu?

— Cu ochii mei, tată!

— Și n-ai pus nimic de la tine?

— Nimic!

— Da-a... încheia Erofei Cuzmici. Ei, acum du-te, ajunge!

De obicei, după asemenea discuții, Erofei Cuzmici rămânea multă vreme culcat, încremenit și mut, închizându-și din când în când ochii cenușii, obosiți. Iar Vasiatca, uitând de toate asupririle părintești, căuta în toate chipurile să-i facă lui taică-său cât mai multă liniște.

În timpul cât „zăcuse”, Erofei Cuzmici se gândise mult și la război, și la viața lui.

Ideile lui Erofei Cuzmici cu privire la război fuseseră, la început, cât se poate de simple. Își zicea: ai noștri se retrag, în urma lor vin nemții, și soarta războiului o să se hotărască undeva, departe, la Moscova de pildă, sau poate chiar și dincolo de Moscova. Numai într-un biet sătuleț ca Olhovca, aruncat în mijlocul pădurilor mlăștinoase ale Rjevului, nu! Ce să caute nemții acolo? Și Erofei Cuzmici era incredințat că o să treacă peste urgia războiului la adăpost de orice cumpănă.

La Erofei Cuzmici, ideile acestea nu erau întâmplătoare.

Intrase în colhoz cu trei ani mai târziu decât ceilalți locuitori din Olhovca, și nu fusese nevoit să îndure laolaltă cu ei greutățile începutului vieții colhoznice. Trăise viața de colhoz numai în timpul înfloririi ei, și nu avusese parte decât de bucurii.

Însă, până la încheierea colhozurilor, Erofei Cuzmici dăduse la spate o jumătate de veac și păstrase mai mult decât ceilalți, săteni, mai cu seamă tineri, obiceiul de a trăi după gardul lui ca într-o cetate. Și, în gândul său, hotărî: când e vorba de vremuri atât de grele și de întunecate, e mai sănătos să le trăiești după obiceiul din bătrâni, singur-singurel, ferit de toată lumea, ascuns și ghemuit ca o cârțiță... „De cântat, e bine să cânte omul cu toată lumea — dar de vorbit, să vorbească fiecare după capul lui, își zicea el. Așa e înțelept să trăiești astăzi”.

Erofei Cuzmici cunoștea puterea colhozului în anii cei fericiți, dar n-o cunoștea în cei de restriște. De aceea învinsese la el puterea obișnuinței celei vechi, de ani și ani de zile. După ce mormăise un descântec de jur împrejurul curții, și atârnase deasupra ușii de la tindă săculețul cu iarba zisă „crucea sfântului Petru”, Erofei Cuzmici rămăsese pe deplin incredințat că o să petreacă războiul în liniște și pace, departe de tot zbuciumul lui.

Dar parcă era un făcut: războiul trecuse de-a dreptul prin curtea lui, ca și cum n-ar mai fi avut alt drum. Îi luase feciorul și, așa cum credea el, i-l ucisese, și-i adusese la

casă oameni străini, care-i dădeau atâta bătaie de cap. În sfârșit, războiul îl târâse fără milă și pe el, Erofei Cuzmici, în vârtejul lui însângerat...

Erofei Cuzmici crezuse câțva timp că numai lui și încă la doi-trei din sat le mergea rău: lui Osip Mihailovici și lui Iașa Cudriavâi, caro pieriseră de mâna dușmanului, Ulianei Șutiaeva, care-și pierduse fata, sau lui Stepan Boiarchin, care fusese nevoit să-și părăsească pe-ai lui și să rătăcească pe locuri străine și depărtate... Acum însă, își dădea seama că războiul se năpustise ca o vijelie în fiecare casă din Olhovca. Înainte, era încredințat că nemții n-or să se atingă de oamenii pașnici. Dar vezi că ei se atingeau, și încă cum! Degeaba, nu izbutise să ducă în vremurile acestea tulburi, o viață de cârțiță!

Erofei Cuzmici suferea din pricină că era prea singur. Ar fi vrut să stea în mijlocul oamenilor, să trăiască aceeași viață de muncă, să îndure laolaltă cu ei aceleași necazuri pe care nu le mai puteau înlătura acum. Și, lăsându-le toate dracului, se sculă din pat. De altfel se săturase până-n gât să stea culcat fără să aibă nevoie, să-și pună prișnițe și să înghită leacuri!

În timpul cât zăcuse în casă fără aer curat, ca și din pricina gândurilor lui nesfârșite și apăsătoare, Erofei Cuzmici slăbise într-adevăr și chiar îmbătrânise. Îi era urât fără treabă, fără tovărășia oamenilor, și simțea nevoia să se ducă în sat.

— Am prins iz de pământ de când tot stau în casă! se plânse el către nevastă-sa. Da, trebuie să mai ies la aer curat.

— Ce-i cu tine, Cuzmici? strigă Alevtina Vasiliievna, speriată. Se poarte una ca asta? Ai ținut până acum prișnițe și deodată vrei să ieși la aer? Ai să răcești și ai să cazi și mai rău la pat! Apoi, așa n-am să te mai pot lecu niciodată!

— Cred și eu, cum ai să mă lecuiești? făcu Erofei Cazaniei în batjocură. Iaca, s-a găsit și ea doctoriță! N-ai fost în stare măcar să ghicești ce boală am! Îmi umbli tot cu

oblojeli... Nu-i destul că ne-a oblojit viața, mă mai oblojești și tu! Ce te uiți așa la mine? Parcă ce ți-am spus?

În aceeași zi, în timp ce Erofei Cuzmici stătea lângă masă și, fumându-și țigara, se gândea cum va trebui să trăiască în mijlocul oamenilor, Alevtina Vasilievna veni din curte cu o găleată goală, și după ce închise ușa, începu să plângă încetisor.

— Ce s-a întâmplat? o întrebă Erofei Cuzmici, necăjindu-se dintr-odată.

— Au venit și la noi... îi răspunse femeia.

Fără să-și ia ceva în spate, cu capul gol, Erofei Cuzmici ieși pe ușă. Lângă cerdac stătea Kweiss, gata, pesemne, să intre în casă.

— *Oho, starost!* strigă el cu veselie. *Tot bolnav, starost?*

— Apoi, zac mereu... îi răspunse Erofei Cuzmici, cercetând repede curtea cu ochii.

— *Starost gut!* îl măguli Kweiss. *Starost știut tot rânduial. El trebuit ajute armat de la noi. Ghermanschi armat ajunge schnell la Moscau. O, asta mare oraș!*

În clipa aceea ieși din șură un soldat neamț: scotea de acolo un cal sur, acela pe care-l prinsese Erofei Cuzmici în pădure după retragerea trupelor noastre. În urma lui, alți doi soldați mânau vaca. În coteț se auzi guițatul scroafei și, îndată după aceea, răbufni o împușcătură de pistol...

Ochii lui Erofei Cuzmici se împăienjeniră. Ar fi vrut să se repeadă de pe cerdac, să strige ceva, dar n-avea nici putere, nici glas: tot trupul i se vlăguise aintr-odată și abia izbuti să se sprijine de ușorul ușii;

— *O, starost bolnav!* făcu Kweiss. *Starost trebuie intrat în cas'!...*

Și comandantul se urcă pe cerdac.

— *În cas', da, în cas'!*

— Mă duc, mă duc, îi răspunse Erofei Cuzmici și intră, clătinându-se, în casă.

Toată ziua aceea Erofei Cuzmici stătu în pat, fără să rostească o vorbă și fără să primească nici mâncarea, nici

cataplasmele, nici fierturile de buruieni ale Alevtinei Vasilievna. La ce se gândea el, ar fi fost greu de spus. Dar că se gândea, și că se gândea cu încordare și neliniște, se vedea și după fața lui, care se făcuse cenușie, și după privirea ochilor înnegurați.

A doua zi dimineată însă, se sculă și ieși din casă. Multă vreme rămase pe cerdac, cercetând cu ochii când curtea, când depărtările mohorâte dinspre răsărit. Apoi intră în hambarul gol, în grajdul gol, în șura goală... Niciodată nu fusese atâta pustiu în gospodăria lui! Nu mai avea nici câine, și el totdeauna avusese câine la casă! De câteva ori se opri să-și tragă răsuflatul, ducându-și mâna la inimă...

Când să se întoarcă în casă, Erofei Cuzmici abia mai putea să urce treptele cerdacului. Dar când ajunse acolo, își îndreptă iarăși spinarea, își mai cercetă încă odată cu ochii gospodăria și pe neașteptate, ca luminat, începu să se certe în gând, cu aprindere, cu hitleriștii: „Foarte bine! Foarte bine că mi-ați luat tot! Acum sunt și eu la fel cu toți ceilalți — înțelegeți voi asta? Nu, voi nu înțelegeți... Eu însă știu ce înseamnă asta, și mie nu-mi pare rău de nimic!”, Pe frunte i se iviră broboane de sudoare. Zărind din întâmplare deasupra ușii săculețul cu „crucea sfântului Petru”, Erofei Cuzmici îl smulse cu mânie din cui și-l aruncă în colțul cel mai depărtat al curții.

Din ziua aceea, Erofei Cuzmici începu să se poarte blând cu nevastă-sa și cu Vasiatca. Nu mai striga la ei ca înainte, nu se mai lega de ei pentru nimica toată și nu se mai amesteca în treburile lor. Aproape tot timpul stătea lângă masă, fuma, urmărea liniștit tot ce se petrecea în casă și se gândea, se gândea mereu la ceva. Ți-era mai mare mila să-l vezi cum îmbătrânește văzând cu ochii, măcinat de gânduri...

Alevtina Vasilievna se necăjea:

— Cuzmici, ce-i cu tine? Spune!

— Ce să fie? Nu-i nimic, mămucă, nu-i nimic...

— Prea ești ciudat, prea ești altfel de cum erai...

— Așa ni se întâmplă la toți, mămucă. O vreme suntem așa, pe urmă altfel

V

În seara aceea, Erofei Cuzmici rămase mult timp de vorbă cu Loznevoi. Zilele din urmă, polițaiul le petrecuse la Bolotnoe, unde fusese chemat nu se știe de ce la comandatura de plasă. Se întorsese de acolo obosit și îngândurat, iar seara, îndată după cină, ar fi vrut să se ducă la culcare. Dar stăpânul casei, totdeauna zgârcit la vorbă, avea acum gust de taclale și-l opri în bucătărie, fără voia lui.

Chiar din ziua când Loznevoi îi intrase în casă îmbrăcat în haine străine, de simplu soldat, Erofei Cuzmici își luase față de el o atitudine disprețuitoare. Și disprețul acela sporea cu fiecare zi ce trecea. Iar când Loznevoi ajunse polițai și, cot la cot cu hitleriștii, începu să jefuiască satul, sufletul lui Erofei Cuzmici se umplu de ură împotriva trădătorului. Loznevoi căuta în tot chipul să-i fie de ajutor, dar nici asta nu potolea ura lui Erofei Cuzmici. Simțea bine că locul lui Loznevoi nu era în casa lui. Iar dacă ar mai fi știut că străinul îl mințise atunci când îl încredințase că Andrei era mort, bătrânul nu l-ar mai fi răbdad o clipă sub acoperișul lui! Dar Marica plecase fără să-i sufle o vorbă despre cearta ei din șură cu Loznevoi. Și numai așa se făcea că Loznevoi nu fusese izgonit din casa Lopuhovilor. Și mai era ceva: Loznevoi știa unde-și ascunsese el grânele. Ar fi fost destul să le șoptească nemților două vorbe, și Erofei Cuzmici rămânea fără un bob de grâu. Tocmai asta îl și făcea pe Erofei Cuzmici să se stăpânească. Se cam temea să-și arate de-a dreptul dușmănia față de polițai.

Războiul se prelungea, viața se făcea tot mai grea și mai plină de primejdii, iar Loznevoi strângea din ce în ce mai mult și mai temeinic legăturile lui cu hitleriștii. De ce să

riște? Loznevoi ar fi putut să-i plătească amar disprețul și ura.

...Vorbeau despre război.

— Va să zică, degeaba s-au lăudat nemții că termină războiul până-n iarnă, hai? îl întreabă Erofei Cuzmici.

— Nu s-au lăudat.

— Cum nu s-au lăudat? Am auzit chiar eu!

— Așa credeau ei, desigur, răspunse Loznevoi. Războiul e un lucru înșelător, Erofei Cuzmici! Nu poți să le prevezi toate de la-nceput. Dar o înaintare atât de vijelioasă a unor armate uriașe pe un teritoriu străin, așa cum au realizat-o nemții la noi, nu s-a mai pomenit încă în istoria războaielor! Ceea ce înseamnă că au forțe formidabile. De altfel, am văzut-o cu ochii noștri. Cum am putea noi să ne împotrivim unor asemenea forțe? Toată Europa li s-a supus — și doar Europa e Europa! Eu cred că armata nemțească se pregătește acum pentru cel din urmă asalt asupra Moscovei. Și după asta — gata!

— Iar eu cred altminteri: că s-ar putea întâmpla să se poticnească tocmai acum. Ce zici? îi întoarce vorba Erofei Cuzmici. Se înțelege, armata lor e puternică, asta nici nu se discută... Nici vorbă că ai noștri nu s-ar fi retras în fața unei armate bicisnice, ce să mai vorbim! Cu toate astea, nu le-a ajuns răsuflarea până la Moscova! Nici chiar pe drum uscat. D-apoi când or porni-o prin nămeți? Tu știi doar că la noi cade uneori atâta omăt, mai cu seamă prin păduri, că ajunge până la burta calului. Și atunci, cum treci tu cu mașinile?... Și ce te faci cu gerurile? Că or să vină niște geruri ca acele de anul trecut, de îngheață până și copacii. Și tu știi doar ce mântăluțe au! La asta nu te gândești?

Chiar din cele dintâi zile ale sosirii lui în Olhovca, Loznevoi ajunsese la convingerea că-l înțelege bine pe Erofei Cuzmici. Refuzul lui de a se evacua, el îl luase drept cea mai bună dovadă că bătrânul nu crede în victoria statului sovietic. Iar pornirea cu care Erofei Cuzmici aduna grâne și îngrămădea în casă după retragerea Armatei Roșii,

fel de fel de lucruri, Loznevoi n-o socotise doar ca grija unui om, care mai păstrează încă puternice sentimente de proprietar, de a se chivernisi pentru vremurile grele de război, ci ca pe cel mai vădit semn că gazda lui se pregătește pentru întoarcerea vechilor rânduieli. Și când Erofei Cuzmici mai ajunse, în sfârșit, și staroste, Loznevoi își închipui că bătrânul nu e stăpânit numai de adânci sentimente de proprietar, care-l îndeamnă spre trecut, dar că e și un înverșunat dușman al Puterii Sovietice, cu toate că nu vorbea niciodată despre așa ceva.

Acum însă, Loznevoi își dădu seama că felul de a judeca al lui Erofei Cuzmici începe să-i dezmință părerile pe care și le făcuse. Mai înainte, Erofei Cuzmici se ferea totdeauna, nu se știe de ce, să aducă vorba despre război. Atunci, de ce a început-o acum singur, și încă fără niciun motiv? Și vorbește așa de ciudat! În felul lui de a gândi se simte limpede îndoiala asupra viitoarelor succese ale armatei germane. „S-a supărat, își închipui Loznevoi. Ce nevoie aveau să-l zădărească pe bătrân? Nu puteau să se lipsească de vaca lui? Tare-s proști, pe cuvântul meu!”

Iar Erofei Cuzmici îi dădea înainte, mereu: că armata germană o să aibă de întâmpinat greutăți neînchipuit de mari și că n-o să aibă de luptat numai cu armata noastră, ci și cu iarna noastră. El nu spunea numaidecât că armata germană n-o să biruie aceste greutăți, dar lăsa să se înțeleagă că n-o să-i fie tocmai ușor să le biruie...

Ascultând ce-i spunea gazda, Loznevoi se întuneca la față din clipă în clipă.

Nu mai semăna deloc cu acel pe care se deprinsese lumea să-l vadă în curtea Lopuhovilor, înainte de numirea lui ca polițai. Undeva, în cămară, mai zăceau aruncate pe jos hainele pe care le purta pe vremea aceea: sumanul ponosit, căciula roasă, pantalonii peticiți... Acum era îmbrăcat în uniformă nouă germană de soldat, fără epoleți, dar cu o brasardă albă pe mâneca stângă, pe care se vedea un „P” mare și negru — inițiala numelui nemțesc al slujbei

lui vrednice de dispreț. Nu mai purta nici bărbuța rară, de un cenușiu ruginit, ci era proaspăt bărbierit, iar părul, deși încă scurt, și-l pieptăna cu grijă, cu cărare la o parte. Apoi și felul lui de a se purta era cu totul altul decât înainte. Știind că primejdia trecuse și că nu mai avea nevoie de ocrotirea lui Erofei Cuzmici, încetase de a-și mai lua față de el atitudinea aceea lingușitoare și slugarnică. Purtarea lui era acum slobodă și plină de încredere în sine, deși nu-și îngăduia să-i amintească gazdei obijduirile din trecut. Așa erau vremurile: pentru orice întâmplare, era bine să nu te strici nici chiar cu prietenii mai îndoielnici. După ce ieșea din casa lui — și asta o știa și Erofei Cuzmici — Loznevoi nu dovedea numai asprime, dar și cruzime și oamenii din sat se temeau de el.

Ascultând vorbele gazdei, Loznevoi zâmbea strâmb, numai cu partea stângă a feței. Ochii îi sclipeau ca două schije proaspete de oțel. Îmbrăcat în uniforma nemțească de culoarea șarpelui, care-i lumina într-un chip cu totul neașteptat fața uscată, ca de pasăre, sclipirea de schijă a ochilor lui era neobișnuit de aspră și de înghețată...

— Da, cred că n-o să le fie tocmai ușor nemților pe front, — încheie Erofei Cuzmici, după ce înșirase toate motivele lui cu privire la greutatea deplasării mașinilor pe ger și viscol, la lipsa echipamentului călduros în armata germană și la faptul că ostașii Armatei Roșii erau mult mai deprinși cu iarna decât nemții. Și pe urmă, nu cred c-o să le fie mai bine nici aici, în spatele frontului — urmă el. Treaba mea e treabă de moșneag: să mănânc și, hop, pe cuptor. Parcă multe poți să vezi de pe cuptor? Vezi bine, de unde să le știu eu toate? Poate din pricină că am îmbătrânit, am ajuns întocmai ca și câinele cel bătrân, care nu știe decât să latre la vânt... Că vezi, abia m-am pus pe picioare și am și dat drumul la gură. Socotește și tu: două săptămâni am zăcut pe coaste, fără să scot o vorbă... Stau și mă-ntreb: oare ce o să fie aici, în spatele frontului, hai?

— Dar ce poate să se-ntâmples aici? întrebă Loznevoi întunecat.

— Ei, Mihailâci, tu nu cunoști poporul! răspunse Erofei Cuzmici. Ți-am mai spus-o: treaba mea e să mă țin la o parte. Numai că eu îmi cunosc poporul. Nu suferă nedreptatea, cu niciun preț! Rusul e răbdător până nu-l scoți din fire. Așteaptă totdeauna să-l zgândărești. Asta se știe din vremurile cele de demult. Dar dacă cumva, ceva... apoi Rusul, cum se zice, nu glumește nici cu paloșul, nici cu colacul! Și atunci stau și mă socotesc: tu cum crezi nu cumva o să se-ntâmples ceva? Se aude că s-ar fi ivit, pe ici, pe colo, de ăștia... partizani. Ce zici? Ai auzit?

— Dar ce poate să facă poporul tău? strigă Loznevoi, supărându-se dintr-odată. Ce-o să facă, mă rog, cu mâinile goale? Uite ce mai armată, și vezi, n-a făcut nimic! Germania a pus mâna pe toată Europa, pe toate fabricile și uzinele ei... Acum toată Europa s-a urnit împotriva noastră! Germania a călcat peste noi cum ai călca cu cizma peste un mușuroi de furnici! Furnici sunt multe dar ce pot ele să facă?

— Ba pot, oho, și încă cum! îi întoarse vorba Erofei Cuzmici. Apoi își potrivi mai bine coatele pe masă și, apropiindu-se de Loznevoi, urmă: Să-ți spun o întâmplare. Mi s-a întâmplat chiar mie, te rog să mă crezi. Odată, am prins noi un șarpe, l-am aruncat peste un mușuroi de furnici și l-am înțepenit acolo cu o țepușă. Erofei Cuzmici înfipse două degete desfăcute în masă. Într-un cuvânt, șarpele nu putea s-o ia nici încolo, nici încoace, nici înainte, nici înapoi! A doua zi dimineată, ne ducem noi și ne uităm: nici urmă de șarpe, numai osișoarele!

— Păi dacă l-ai strâns ca-n clește! spuse Loznevoi.

— Dar armata nemțească nu e strânsă ca-n clește?

— Și ce vrei acum?

— Nu vreau nimic, să mă ferească Dumnezeu să vreau ceva! răspunse Erofei Cuzmici. Eu nu vorbesc decât despre popor. Și poporul...

Afară, lângă perete, se auzi zăpada scârțâind, apoi ceva se lovi de bârne și cineva gemu. Trăgându-se la o parte de la fereastră, Erofei Cuzmici și Loznevoi așteptară câteva clipe, încordați și neliniștiți.

— Cine poate să fie! strigă Vasiatca de pe cuptor. Dincolo de perete se auzi gemând din nou Alevtina Vasilievna, care stătea lângă cuptor, făcu semn cu mâna către bărbatu-său să stingă lampa: uitase cu desăvârșire că ferestrele erau astupate cu lăicere.

— Așteaptă! îi răspunse tot prin semne Erofei Cuzmici, apoi se întoarse către Loznevoi: Doar e un om, nu-i așa? Hai să vedem cine-i! !

Era o noapte neagră, fără stele și fără lună. Viscolea din nou, ușor. În întuneric satul nu se vedea și nu se auzea, ca și cum n-ar fi existat niciodată pe colinele Olhovcâi. Și era ciudată impresia pe care ți-o făcea întinderea aceea moartă, pe locul unde trăiau sute de oameni.

— Ce pustiu! șopti Loznevoi scoțând cu teamă capul pe ușă și întinzând automatul. Parcă a pierit satul...

— Satul n-o să piară niciodată, îi răspunse Erofei Cuzmici. Și lui Loznevoi i se păru că aceste cuvinte erau urmarea gândului de mai înainte despre popor, pe care bătrânul nu-l terminase.

Sub ferestrele bucătăriei îl găsiră pe Efim Cerniavchin. Se zbătea într-un morman de zăpadă, când strângându-se ghem, când gemând și aruncându-și în toate părțile mâinile și picioarele.

Cu chiu cu vai îl târâră în casă.

După câteva clipe, Efim Cerniavchin își dădu sufletul acolo, în prag, ca un câine fără stăpân, de care nimeni n-are nevoie...

Înspăimântați, Alevtina Vasilievna și Vasiatca nici nu-și scoaseră capul de după cuptor. Erofei Cuzmici și Loznevoi stăteau aplecați asupra lui Cerniavchin, cercetându-i în umbră fața schimonosită de moarte.

— Iar s-a-ntrecut cu băutura, zise în sfârșit Loznevoi.

— Nu, nu s-a-ntrecut, îi răspunse Erofei Cuzmici, ridicându-se. L-au otrăvit.

— L-au otrăvit?...

— Da ce, nu vezi?

Loznevoi se trase îndărăt, cu băgare de seamă, de lângă mort.

— Vezi, ce-ți spuneam eu? zise Erofei Cuzmici.

— Ce-mi spuneai?

— Cu privire la cei cu mâinile goale... Ai uitat?

— Trebuie să raportez, făcu Loznevoi, întunecat.

— Cui, comandantului? Că doar n-ai căpiat! Erofei Cuzmici îi aruncă o căutătură dușmănoasă. Bagă de seamă să nu iasă vreun bucluc! Să nu cumva să creadă că l-am otrăvit noi, din cine știe ce pricină! Că doar la noi a murit! Mai bine să spui c-a băut peste măsură, și gata! Toată lumea știe că-i plăcea să bea...

— Dar cum ar putea să creadă că l-am otrăvit noi?

— Naiba mai știe ce-i în capul lui? De altfel ar fi și greu să-i explici. N-ar înțelege ce-i spui și parcă văd că se leagă de noi, doar știi cât e de hapsân! Pe când așa, e simplu: a băut peste măsură, și gata. Doar e lucru știut că bea...

Loznevoi căzu pe gânduri. Se așeză pe scaun și-și acoperi ochii cu mâna.

— Mai bine du-te până la nevasta lui Efim, îl sfătui Erofei Cuzmici. Dă-i de știre. Că tot trebuie să facem ceva! Ce, o să zacă aici? Trebuie să-l dichisim cât e cald, că om e și el! Ce să-i faci dacă s-a întâmplat una ca asta.. Da... ai văzut? Cu mâinile goale!... Ai văzut? „Parcă a pierit satul...”. Ptiu că mă ia cu răcori!

Loznevoi își aduse aminte cât de adâncă și de neagră era noaptea care învăluia pământul și i se făcu frică să plece peste întinderea aceea moartă și pustie, unde, după semne vechi, ar fi trebuit să se afle satul, dar peste care nu hălăduia acum decât viscolul, măturând semnele celor din urmă pași ai lui Cerniavchin... Pe de altă parte, cum ar fi putut să nu se ducă? Loznevoi începu să se gătească de

drum. Își simțea sufletul apăsător ca de o povară și plin de o neașteptată îndârjire împotriva lui Erofei Cuzmici: toate gândurile lui de astăzi cu privire la război îl hărțuiau ca și noaptea aceea neagră și zbuciumată.

...În vremea asta, Erofei Cuzmici stătea aplecat asupra lui Cerniavchin și, ca și cum abia atunci și-ar fi adus aminte cum se cuvine să se poarte omul într-o asemenea împrejurare, se pleznea peste coapse cu palmele lui grele, amărât.

— Ia te uită ce pacoste! Ce pacoste! Ce să mai zici? se tânguia el peste mort și părea că o face din toată inima. A trăit, a umblat, a băut — și gata: într-o clipă, s-a dus!

— Nu cumva te-a apucat jalea după dânsul? îl întreabă Loznevoi cu venin.

— Se-nțelege că m-a apucat, răspunse Erofei Cuzmici simplu, ca și cum n-ar fi băgat de seamă întărâtarea și batjocura din vorbele lui Loznevoi. Ce, ăsta-i lucru de glumă? Unde mai găsești astăzi un asemenea polițai? Cine-o să mai primească o slujbă ca asta? Și ai să vezi că mie or să-mi ceară, pe mine or să mă pună să alerg și să caut!

— Aha, asta-i! Va să zică asta ți-era jalea!...

Și înhățându-și automatul, Loznevoi plecă repede spre ușă. Ar fi vrut să-l ocolească pe Cerniavchin pe la dreapta sau pe la stânga, dar mortul zăcea întins chiar lângă prag. Ar fi trebuit ori să-l tragă la o parte, ori să pășească peste el. Să-l tragă, nu era tocmai plăcut, dar nici să treacă peste el, deoarece mortul nu se răcise încă. Totuși trebuia să se grăbească. După ce chibzui o clipă, Loznevoi păși peste mort și deschise ușa. Iar Erofei Cuzmici, care urmărise această scenă, scutură din umeri ca înfiorat de frig...

VI

În noaptea aceea, comandantul Kweiss plecase la Bolotnoe, unde fusese chemat de urgență. Se întoarse la

Olhovca abia a doua zi dis-de-dimineată. Primise de la Hobelman, comandantul de plasă, ordinul strict și foarte important de a începe imediat să rechiziționeze haine călduroase de iarnă pentru armata germană.

Acest ordin îl neliniști nespus de mult pe Kweiss.

Știa că executarea acestui ordin o să fie cât se poate de anevoioasă. Împotrivirea populației față de măsurile luate de autoritățile germane sporea văzând cu ochii în toate satele din jurul Olhovcâi, lucru de care Kweiss își dădea foarte bine seama. În multe locuri se semnalase în timpul din urmă ivirea partizanilor. Deși venise iarna, ei își înteteau activitatea. Nu era mult de când un camion încărcat cu soldați, plecând într-un sat vecin dăduse, în apropiere de Bolotnoe, pesto o mină (fără îndoială pusă de partizanii). La Juravliha, o gară din împrejurimi, partizanii dăduseră foc depozitului de alimente și, nu departe de acolo, trăsese cu mitralierele asupra unui tren militar. Uciseseră pe drumul mare trei soldați motocicliști din statul major al unei unități din spatele frontului și puseseră mâna pe documente importante. Partizanii nu cruțau nici pe localnicii care-i ajutau pe hitleriști: numai în cele din urmă două săptămâni uciseseră șapte polițai și trei primari. Într-un cuvânt, se vedea bine că și pe locurile acele, ca și în regiunile apusene ale Rusiei cotropite mai demult, începea un mic, dar primejdios și necruțător război.

Într-adevăr, avea de ce să se neliniștească Kweiss.

Nici nu se încălzise bine după drum, când sosi Loznevoi. Polițaiul îi raportă despre moartea neașteptată a lui Cerniavchin.

— *O, snaps rusc, da?* întrebă Kweiss.

— Da, snaps. El îl făcea, el îl bea, îi explică Loznevoi, silindu-se să aleagă cuvinte mai simple, pentru ca Kweiss să înțeleagă totul așa cum trebuia și să nu iasă cine știe ce încurcătură.

Kweiss suferise și ci și nu numai odată, din pricina basamacului. Chiar de curând i se întâmplase să întreacă

măsura și crezuse că o să dea ortul popii, până într-atât îl chinuiseră vărsăturile! Până acum se jurase de câteva ori că n-o să mai bea șnaps rusesc făcut în casă. Dar vinul care i se trimitea de la depozitul de alimente nu-i ajungea. Și parcă era un făcut, totdeauna mai avea pe deasupra și câte o supărare: fie din pricina veștilor proaste pe care le primea de acasă și de pe front, fie din pricină că serviciul lui acolo începea să fie tot atât de primejdios ca și pe poziția cea mai înaintată. Vrând-nevrând, trebuia să-și calce jurământul și să se adreseze polițailor, rugându-i să-i facă rost de rachiu rusesc. Dar ce groaznic era șnapsul acela rusesc! O adevărată flacără lichidă și ucigătoare! Cunoscând aceste lucruri, Kweiss crezu numaidecât, fără urmă de îndoială, că Efim Cerniavchin se prăpădise din pricina basamacului: comandantul știa foarte bine că polițaiului îi plăcea să bea. Din toată această întâmplare nenorocită, pe Kweiss nu-l interesa decât un singur lucru: cât anume băuse Cerniavchin, de n-a mai putut rezista și a murit?

— Cât a băut?...

Loznevoi se zăpăci, chibzuindu-și răspunsul.

— Mai mult de un litru. Da, ceva mai mult, răspunse el, căutând să înfrunte căutătura fixă a comandantului.

— O, ceva mai mult!... suspină Kweiss. O, o! Răspunsul polițaiului avu darul să zdruncine definitiv echilibrul sufletesc al lui Kweiss. De curând, primind vestea că fratele său și prietenul său cel mai bun căzuseră amândoi în fața Leningradului, comandantul Kweiss băuse dintr-odată un litru de basamac. Va să zică, dacă ar mai fi băut încă puțin, n-ar mai fi acum pe lumea asta! Tulburat, Kweiss uită cu desăvârșire de Cerniavchin și se lăsă în voia amintirilor neplăcute cu privire la beția cumplită pe care o făcuse cu puțin în urmă.

— *O, asta reu, reu! Și eu fost gata murit!*

Gândul că doar din întâmplare nu murise, îl tulbură peste măsură. Gras, cu obrazul stacojiu de-atâta băutură,

Kweiss se plimbă câțva timp prin odaie, trăgând îngrijorat cu coada ochiului spre masa pe care, în mijlocul cutiilor de conserve, se înălța o sticlă întunecată cu etichetă strălucitoare.

— *O, reu, forte reu!* repeta el fără sfârșit. *Asta pasamac, pfui!*

Dintr-odată, pe Loznevoi începu să-l supere gândul că moartea lui Cerniavchin nu-l tulburase deloc pe comandant. Nu găsisese măcar un cuvânt de regret, deși asemenea cuvinte se găsesc ușor în fața oricărui sicriu. Și ar fi avut de ce să-i pară rău după Cerniavchin: Efim fusese devotat și credincios serviciului său. Nu, judecând după toate acestea, Kweiss nu părea că apreciază până pe-acolo zelul lor...

Loznevoi se încruntă, ceea ce nu și-ar fi îngăduit până atunci în fața comandantului. Buzele lui palide și subțiri începură să-i tremure de necaz.

— *Trebuie nu!... asta, cum spune la foi? Nu trebuie!...* Kweiss arată cum curg lacrimile pe obraji, închipuindu-și că Loznevoi e gata să plângă de jalea lui Cerniavchin. *Dumneata est zoldat! Nu trebuie! Trebuie munca! Mult munca!*

Stâlcind vorbele rusești, Kweiss îi explică lui Loznevoi că trebuie să găsească cât mai curând alt polițai în locul lui Cerniavchin și că, deocamdată, Loznevoi va trebui să muncească pentru doi, pentru că așa cer interesele statului german. Apoi Kweiss îl înștiință că astăzi chiar, îndată după înmormântarea lui Cerniavchin, Loznevoi, însoțit de câțiva soldați nemți, va începe să strângă îmbrăcăminte calduroasă pentru armata germană. Toate hainele găsite la oameni, vor trebui ridicate fără nicio discuție — asta tot interesele statului german o cereau.

— O, iarna! *Iarna rusesc!* Ca și cum ar fi vrut să ia apărarea patriei sale, Kweiss își încreți fața puhavă și-și scutură pe capul rotund moțul în chip de creastă de cocoș. O, ger! Iarna!...

Apoi încercă să-i explice lui Loznevoi ce fel de haine călduroase anume îi trebuiesc armatei germane. Și pentru că nu știa cum li se spune pe rusește, începu să pună mâna pe tot ce purta Loznevoi:

— *Asta... Cine asta?*

— Cojoc.

— *Trebuit, trebuit! Asta?*

— Pâslari.

— *Pislar... Și asta trebuit! Asta?*

— Mănuși.

— *Tot asta!* — încheie Kweiss, făcând cu mâinile o mișcare în jurul lui Loznevoi, ca și cum i-ar fi scos dintr-odată toate hainele de pe el. *Tot casa, tot zat! Numai asta... asta nu trebuit!* Kweiss arătă din nou ochii. *Plinge lacrimi? Pfui! Munca trebuit, munca! Mult munca! Ghermanschi armat schnell la Moscau ajunge! O, asta mare oraș!*

Loznevoi plecă de la comandatură amărât și necăjit.

Își închipuise că dacă hitleriștii intenționau să organizeze un nou stat rusesc după chipul și asemănarea Germaniei fasciste, apoi aveau tot interesul să păstreze cele mai bune raporturi cu acei dintre localnici care făceau tot chipul să-i ajute. Dar chiar însăși experiența lui de polițai, deși neîndestulătoare, îi arăta că hitleriștii nu-și prea băteau capul cu așa ceva: în țară străină, ei se purtau cu obraznicie și îngâmfare, întocmai ca niște stăpâni. Loznevoi își explica această purtare prin aceea că războiul încă nu se sfârșise, iar legile lui obligă armatele în ofensivă să fie severe și necruțătoare, iar pe ostași să dovedească, atât prin înfățișarea cât și prin faptele lor, forța și măreția armatei din oare fac parte. Cu toata acestea, Loznevoi tot era necăjit că nemții erau atât de obraznici, atât de brutali și de nepăsători față de oameni. De pildă, acum: a murit un om care a muncit pentru ei cu tragere de inimă, iar reprezentantul autorității germane n-a găsit măcar o vorbă de compătimire și de părere de rău. „Curată sălbăticie! se

gândi Loznevoi. Omul s-a prăpădit, iar el nici măcar n-a mișcat din sprânceană! E un ticălos, asta-i!”

Cimitirul era la vreo trei kilometri spre miazăzi de Olhovca, lângă o bisericuță singuratică. Drumul într-acolo era înzăpezit, de aceea autoritățile hotărâră să-l înmormânteze pe Cerniavchin la marginea de miazănoapte a satului. Tot acolo fusese înmormântat, nu demult, și Osip Mihailovici, pe care-l trădase Cerniavchin. Iar-acum, însuși Ceriuvavchin venea să doarmă somnul de veci alături de el...

Din sat, urme proaspete de pași duceau spre noul cimitir: trecuse pe-acolo bătrânul Gurian Leontievici Mesceriacov, care bolise toată toamna și abia de curând se pusese pe picioare. Se dusese împreună cu doi băieți din sat să sape o groapă pentru Cerniavchin. „Și ăștia-s niște ticăloși! își zicea Loznevoi, în timp ce ieșea din sat. Mă duc să-i scutur nițel, să dea zor... Trebuie să le bagi frica-n oase, că altfel sabotează și nu vor să facă nimic!”

Dincolo de grădinile de zarzavat, pe povârnișul unei coline, se întindea, ca o pată neagră, un tufăriș des, troienit. Un stol de mândri mătășari nordici, moțați, ciuguleau cu lăcomie bobitele înghețate de pe tufele de măceș. Peste tufăriș se zărea o fâșie de șes mlăștinos, cu fața apei acoperită cu zăpadă, iar dincolo de ea o pădure de brad, care părea neagră în lumina domoală a zilei mohorâte de toamnă. Fără să vrea, Loznevoi își aduse aminte de Costea, tresări și se opri. Încercând să alunge această amintire, bătu de două ori din palme ca să gonească mătășarii. Dar oaspeții nordului doar se uitară la Loznevoi și începură din nou să scotocească tufele de măceș. „Nu se tem”, își zise el și trecu înainte.

Când ajunse în poienița din mijlocul tufărișului, Loznevoi rămase surprins: bătrânul Mesceriacov și cei doi băieți ședeau pe o movilită înaltă de pământ argilos și fumau, iar lopețile și târnăcoapele le zăceau la picioare. Groapa era gata săpată! După ce o cercetă, Loznevoi aruncă o privire plină de răutate spre bătrân și cei doi băieți:

— Hu, ticăloșilor!

Apoi o luă îndărăt, dar deodată se opri și strigă, uitându-se în pământ:

— Haideți să-mi ajutați!

— Să-ți ajutăm? repetă bătrânul Mesceriacov ridicându-se. Asta se poate. Numai că ești un om tare ciudat, drept să-ți spun! Cine poate să te mai mulțumească, mă rog? Ne-ai poruncit să facem groapa repede, și după ce ne-am dat silință și am făcut-o ne batjocorești... Asta în loc de mulțămită, nu?

— Lasă că vă cunosc eu! strigă Loznevoi. Știu eu ce zace în sufletul vostru, ticăloșilor! La o treabă ca asta sunteți bucuroși să vă dați silință...

Loznevoi se cam temea să intre în casa lui Cerniavchin. Când Anna Cerniavchina — o femeie de aproape treizeci de ani, roșcată și cu cărlionți la tâmpile, cu ochii verzi, fața vioaie și nasul cărn — aflate, noaptea, de moartea neașteptată a bărbatului ei, se pusese pe bocete, urlând atât de cumplit, de-ți era silă s-o auzi. Urlase așa aproape toată noaptea. Abia dimineața, după ce Efim fusese așezat în sicriu, încetase deodată să mai urle și să mai bocească, ca și cum n-o tulburase decât faptul că Efim stătea întins pe laviță și nu în sicriu. Și Loznevoi se gândea acum cu groază că în clipa când va trebui să-și ia rămas bun pentru totdeauna de la omul ei, Anna o să înceapă iarăși să bocească, de-o să răsune tot satul.

Dar Loznevoi se înșelase. Anna nu mai plângea. Stătea singură în bucătărie, înfăolită în cojoc, iar ușa spre odaia unde se afla sicriul era bine închisă. Când trecu el pragul, Anna îi aruncă o privire speriată și-i spuse în șoaptă:

— Mi-e frică.

— De ce ți-e frică?

— Doar el a fost otrăvit, văd eu asta, îi răspunse Anna. S-a făcut negru tot! Și pe mine... chiar dacă n-or să mă otrăvească, tot or să mă ucidă!

— Prostii! făcu Loznevoi, încruntându-se.

— Nu, nu-s prostii...

Nimeni nu veni să-l petreacă la groapă pe Efim Cerniavohin. Bătrânul Mesceriacov și cei doi băiețandri, ajutați de Loznevoi, scoaseră cu chiu cu vai sicriul greu din casă și-l așezară în sanie, pe paie. Și micul convoi de îngropăciune ieși din sat în tăcere.

La marginea satului, Anna Cerniavchina începu totuși să plângă încetișor. Dar nu de durerea despărțirii de bărbatul ei, ci pentru că o cuprinsese o spaimă și mai cumplită văzând cât de puțină lume urmează sicriul. Nici înainte colhoznicii nu-i prea răsfățau cu prietenia lor, dar cel puțin se purtau cu ei omeneste, fără dușmănie. Însă de când Efim Cerniavchin dezertase din armată și se făcuse polițai, toți oamenii din sat, fără deosebire, începuseră a-i urî, cu o ură sălbatică. Și de atunci începu și singurătatea Cerniavchinilor. Toți le ocoleau casa. Singur Loznevoi mai venea pe la ei, și asta numai pentru că și el și Efim aveau aceeași slujbă și aceleași interese. Dar ce o să fie de aci înainte, după moartea lui Efim? Nici Loznevoi nu mai are de ce să-i calce pragul... Pe Anna o aștepta singurătatea înspăimântătoare, singurătatea fără leac. Și Anna plângea...

...În timp ce se întorceau acasă, îl întrebă pe Loznevoi, cu amărăciune:

— Nu vrei să intri puțin? Haide, mi-e așa de frică singură... Anna își dădu seama numaidecât că acum, când o părăsiseră toți, Loznevoi rămăsese pentru ea singurul om mai apropiat din tot satul. Și-i era frică să nu rămână și fără el...

Dar Loznevoi n-avea timp să intre la ea: îl așteptau la comandatură, să înceapă rechiziționarea hainelor de iarnă. De altfel, îi părea bine că se întâmplase așa: îi era groază de lacrimile și de văicărelile Annei.

Încă din vară, îndată după izbucnirea războiului, se dăduse vestea prin sate că în teritoriile sovietice cotozite, hitleriști se țin de jafuri. De aceea, toți colhoznicii din regiunile în care năvăleau armatele fasciste-germane, nu-și ascundeau numai grânele, dar și îmbrăcăminte mai bună, rămânând să poarte haine vechi și zdrențuite. Ca nu cumva să aibă o înfățișare atrăgătoare, fetele umblau nepieptănate și nespălate, se ungeau pe obraz cu funingine, iar unele își provocau chiar abcese pe trup cu buruieni otrăvitoare. Când năvăleau hitleriști în sate, și vedeau cât de zdrențaroși și de murdari erau oamenii, strigau cu dezgust:

— *O, Rusia calic, calic... Pfui!*

S-a întâmpnat chiar ca lumea aceea colhoznică, îmbrăcată anume în zdrențe pentru primirea nemților, să fie filmată în toate chipurile de către dibaci operatori germani, pentru ca apoi în toate cinematografele lor să ruleze filme în care se arăta cum „a sărăcit” țărănimea colhoznică din Țara Sovietică...

Totuși, nimic nu putea să-i scape pe colhoznici de jafuri. Când nu găseau haine bune, hitleriști le luau și pe cele proaste. Jafurile se întetiră mai cu seamă odată cu căderea iernii: armata germană, nefind pregătită cu echipament călduros, suferea grozav de frig. E drept că îmbrăcăminte țărănească a Rușilor și hainele călduroase de tot felul, ca vai de lume, nu erau tocmai potrivite pentru echiparea armatei nemțești, care pe vremea aceea încă se mai mândrea cu faima ei de armată vitează. Dar nu era altceva de făcut, și soldații nemți au trebuit să se îmbrace cu cojoace femeiești cu blana roasă, cu păslari cârpiți și cu căciuli ponosite, din blană de miel și de câine...

...Comandatura lui Kweiss începu să rechiziționeze haine de iarnă deodată, din câteva sate din jurul Olhovcâi. În Olhovca fuseseră lăsați trei soldați nemți să-l ajute pe Loznevoi: doi să adune lucrurile, iar al treilea să le care și să le păzească în sanie.

În ziua aceea se împlinise prevestirea bătrânei Faddeevna: vremea începuse a se încălzi — lucru obișnuit la început de iarnă. Un cer mohorât și umed cobora jos deasupra pământului, aproape lipsit de lumina soarelui, iar zăpada, umedă și ea, se muiase și-și pierduse frumusețea ei albă. Din când în când, vântul bătea dinspre apus, purtând pe deasupra pământului o burniță mărunță. În sat, și casele, și acareturile și curțile și cumpenele fântânilor, și copacii — toate câte, ieri încă, străluceau de zăpadă, se făcuseră cenușii și întunecate, pătrunse de umezeală.

Totdeauna vremea umedă îl necăjea pe Loznevoi și-l făcea să se simtă înfrigurat și abătut. La starea aceasta se mai adăuga acum și faptul că-și dădea bine seama că nu-l aștepta o muncă tocmai ușoară. De aceea, plecă să execute ordinul comandantului Kweiss blestemând în gând pe toți și toate câte sunt pe lume.

Împotriva așteptărilor lui, rechiziționarea hainelor începu într-un chip cu totul neobișnuit. Abia plecase cu hitleriștii de la comandatură, când dintr-o ulicioară le ieși înainte o femeie tânără și voinică, cu fața lată, îmbrăcată într-un cojoc cu înflorituri la poale și la mâneci și îmbrobodită cu un șal pufos. Hitleriștii se repeziră la ea din două părți și o apucară de mâneci.

Femeia se trase îndărăt, strigând:

— Duceți-vă la toți drăcii, mutre scârboase ce sunteți! Ia te uită cum pun mâna! Să faceți bine și să vă cărați, că de nu, vă pocnesc peste bot! Hai, cărați-vă, c-apoi...

Dar hitleriștii se repeziră din nou la ea.

— *Zieh den Pelz aus, russisches Schwein!*[\[19\]](#)

— *Schneller! Schneller!*[\[20\]](#)

Smulgându-se din mâinile soldaților nemți, femeia aruncă o privire spre Loznevoi, care stătea mai la o parte, și-l întrebă:

— De ce se dau la mine? Ce le-am făcut?

— Vor să le dai cojocul, îi răspunse Loznevoi.

— Cojocul?... Ia cară-te și tu, c-apoi... Și ce le trebuie lor cojocul meu?

— Le trebuie, și gata! Pentru armată.

Folosindu-se de momentul când femeia vorbea cu Loznevoi, hitleriștii îi răsuciră fără veste brațele la spate. Ea țipă, se aplecă și căzu în genunchi. Cât ai clipi, hitleriștii îi smulseră cojocul de pe ea și-l aruncară în sanie, râzând încântați.

Femeia se ridică, îi măsură în tăcere și pe soldații nemți și pe Loznevoi, apoi, fără să-și mai adune părul răvășit, se întoarse și o luă repede pe uliță, spre inima satului.

„Acuși o să spună la toată lumea!” își zise Loznevoi.

Așa se și întâmplă. În timp ce hitleriștii scotoceau cea dintâi casă, femeia ajunsese până la capătul celălalt al satului, povestind la toți cei pe care-i întâlnea ce i se întâmplase lângă comandaturi, într-o jumătate de ceas, tot satul aflate despre noua tâlhărie fascistă.

Cu o seară înainte și în dimineața aceea, cea mai mare parte dintre colhoznici citiseră manifestul cuprinzând cuvântarea lui Stalin rostită la parada de la șapte Noiembrie. Satul trăia sub impresia vorbelor înțelepte și pline de nădejde ale conducătorului. Cuvântarea făcuse minuni. Ea sădise în inimile tuturor încrederea în victoria apropiată și trezise în toți același gând: cum să ajute Armata Roșie ca să nimicească dușmanul.

Aflând întâmplarea cu cojocul, oamenii începură să vorbească prin sat în gura mare:

— Nimic să nu le dați, muierilor, nimic!

— Trebuie să ascundem hainele! Să le ascundem, sau să le stricăm!

În timp ce fasciștii începeau jaful într-un capăt al satului, în celălalt colhoznicii își ascundeau în grabă îmbrăcămintea groasă pe unde apucau: prin beciuri și pe sub lavițe, prin șure și prin podurile cu fân, sub troienele de zăpadă sau în stogurile de paie din grădinile de zarzavat... Negăsind locuri sigure, unii le stricau în așa fel,

încât nemții să nu le poată folosi, dar ei să le mai poată purta: tăiau de-a lungul sau scurtau peste măsură carâmbii pâslarilor, destrămau degetele mânușilor și descoseau cojoacele pe la cusături...

De la cele dintâi case, Loznevoi și hitleriștii izbutiră să mai adune câte ceva, dar în curând cercetările lor începură să fie zadarnice. După ce-și dădură seama că oamenii își ascund îmbrăcămintea, începură să scotocească cu grijă nu numai casele, dar și curțile. Însă pentru așa ceva era nevoie de timp și de bătaie de cap. Peste o oră, când începuseră să-i vâjâie urechile de înjurăturile și blestemele pe care le auzea în fiecare casă, Loznevoi ajunsese la capătul puterilor. „Ce ticăloși! îi blestema el în gând pe hitleriști. La ce dracu' au nevoie de cojoace și de pâslari de femeie? Ca să se facă de râs? Ce fel de armată o să fie aceea în cojoace muierești? Ptiu, fire-ar de trei ori afurisiți să fie! Ia te uită ce le-a mai dat prin minte!”

Când ajunsese destul de aproape de casa Logovilor, Loznevoi începu să se simtă grozav de neliniștit. Din noaptea când Marica plecase pe neașteptate de la Lopuhov, el se ferise să dea ochii cu ea cu toate că ar fi dorit nespuse de mult. Și nu-i fusese greu să n-o întâlnească: dacă se ivea vreo nevoie, Loznevoi îl trimitea totdeauna la Macariha pe Efim Cerniavchin, iar el nici măcar nu se arăta prin preajmă. Cât despre Marica, ea nu ieșea aproape deloc din casă. Acum însă, când Cerniavchin nu mai era, Loznevoi trebuia, vrând-nevrând, să intre în casa Macarihăi. De data aceasta, întâlnirea cu Marica nu mai putea fi înlăturată.

Dar ce întâlnire putea să mai fie și aceea!

Nu, nu la o asemenea întâlnire se gândea Loznevoi! În sufletul lui tot mai licărea o rază de nădejde: poate că Marica deși bănuia că o mințise, totuși o să-l ierte până la urmă — se știe doar cât de lesne iertătoare e o inimă de femeie. Își închipuia că, dacă s-ar întâlni între patru ochi cu ea, în împrejurări prielnice, ar izbuti să ajungă la o împăcare. Dar la ce fel de împăcare s-ar mai fi putut gândi

acum, când îi intra în casă cu cotropitorii să ia cu hapca hainele călduroase ale ei și ale familiei sale?...

Blestemându-i în gând pe hitleriști, Loznevoi începu să caute un motiv ca să nu calce pragul Macarihăi. „Să mă prefac bolnav, își zise el. De altfel, nici nu-i nevoie să mă prefac: mi-e capul așa de zdruncinat după alergătura de azi!...” Dar soldații nemți nu știau decât puține cuvinte rusești, de aceea trebuia să se poarte față de ei cu multă băgare de seamă: puteau să-și închipuie că vrea să se sustragă de la executarea ordinului comandamentului, ceea ce ar fi însemnat să se expună la cine știe ce neplăceri...

Schimonosindu-și obrazul, Loznevoi își frecă fruntea cu palma clătină din cap și zise:

— Mă doare! Doamne, cum mă doare! Și, ca bă-i lămurească mai bine, își învârti degetul pe lângă tâmplă.

Dar nemții făcură un haz nespus și, dându-și bobârnace peste beregată, gâgâiră:

— *Rus mult beut!*

— *Șerneafe* [\[21\]](#) *murit! Tu murit!*

Loznevoi le întoarse spatele, blestemându-i în gura mare:

— Ptiu, ticăloșii!

Ajuns aproape de curtea Macarihăi, se opri lângă sanie și se prefăcu a scutura câteva haine.

— Destul deocamdată! Și arată spre cer, acolo unde se vedea o pată mai luminoasă de soare. Trebuie să mergem să mâncăm!

Dar hitleriștii se împotriviră cu strășnicie: se vede că primiseră ordin aspru de la comandantul lor:

— *Nein! Nein!*

Nu-i rămânea altceva de făcut decât să intre în casa Macarihăi...

Când ajunseră în dreptul porții Logovilor, Loznevoi încercă să se folosească de un șiretlic care, își închipuia el, ar fi putut să-l scape măcar în parte din încurcătură. Le

explică soldaților, cum se pricepu, că pentru ca treaba să meargă mai repede, ar fi bine ca ei să cerceteze acareturile, în timp ce el o să cercetezi casa. Soldații se învoiră bucuroși, mai ales că știau din experiență că de cele mai multe ori găseau lucrurile ascunse prin curte, nu în casă. Vorbind cu veselie, trecură prin curtea Logovilor și intrară în șură.

Loznevoi se îndreptă spre casă.

Femeile îl așteptau și, ca totdeauna în asemenea împrejurări, câteșitrele se îndeletniceau, ca să-și ascundă tulburarea, cu treburi mărunte, nefolositoare: Anfisa Marcovna se prefăcea că spală vasele, Marica mătura podeaua, cu toate că era măturată de curând, iar Faia descurca niște ață...

Aflând că Loznevoi plecase cu hitleriștii să adune haine călduroase, și înțelegând că de data aceasta n-o să mai poată ocoli casa lor, Marica le spusese, mamei și soră-sii:

— Voi să nu vă amestecați. O să vorbesc eu cu vipera ceea!

— Ai să te-aprinzi și atâta tot! îi răspunsese mamă-sa.

— Nu, n-am să m-aprind!

Așteptându-l pe Loznevoi, Marica nu mai avea astâmpăr. Fața i se îmbujorase toată, iar în adâncul ochilor ei negri sclipeau luminițe tot mai tremurătoare, ca răsfrângerea stelelor, noaptea, pe fața unei ape: erau, la ea, semnele acelei mâinii fără pereche, pe caro atât de bine i-o cunoșteau cei din familie.

...De cum trecu pragul, dintre toți ai casei Loznevoi o văzu întâi pe Marica. Și, lucru de mirare, își dădu seama că impresia pe care o făcuse asupra lui de la cea dintâi întâlnire a lor, se păstrase tot atât de vie. Și iarăși îi veni în minte că o mai văzuse undeva și cândva, cu mult înainte de venirea lui în Olhovca. Dar unde și când?... Fără îndoială că acest gând îi venise din nou numai pentru că Marica i se părea acum întocmai așa cum fusese în ziua când o văzuse pentru întâia oară în curtea Lopuhovilor. Dar chiar în clipa

următoare Loznevoi observă că ochii negri și minunați ai Maricăi nu mai aveau strălucirea de atunci... Stătea cu mătura în mână căzută și se uita de sus la Loznevoi, bucurându-se parcă de disprețul nesfârșit care se citea pe fiecare trăsătură a obrazului ei. De câteva ori buzele aprinse îi zvâcniră a dezgust. În sfârșit, îl întrebă:

— Așa... va să zică ai venit să ne jefuiești?

Loznevoi înțelese că nu mai putea fi vorba de împăcare între ei, și nu numai atunci, dar niciodată...

— De ce vorbești... așa? o întrebă el.

— Dar ce, poate că te supără? Nu cumva hoților le place să le vorbești altfel de meseria lor? De ce ai venit? Poate ca să aduni daruri date de bunăvoie pentru armata nemțească?

— De ce să exagerăm? îi întoarse vorba Loznevoi, încrețindu-și obrazul, acru. Îți datorez viața, și asta n-am uitat-o... N-o să luăm nimic de la voi. Am venit numai așa, să stăm de vorbă.

Anfisa Marcovna nu se mai putu opri:

— Să stăm de vorbă? De ce minți și acum?

Loznevoi se întoarse spre Macariha:

— Dumneata mă ofensezi degeaba!

— Degeaba? Atunci de ce scotocesc nemții tăi prin curte!? Marica își aruncă ochii pe fereastră. Văzând că hitleriștii intră în grajd, se aprinse și mai amarnic și, fără să-și mai poată stăpâni mânia, se propti în fața lui Loznevoi.

— Scotocesc? strigă ea. De ce să scotocească? Noi n-am ascuns nimic! Poftim, aici e tot ce avem!

Se repezi la cuier, smulse de acolo două cojoace și le aruncă la picioarele lui Loznevoi:

— Na, ia-le! Poate că nu-ți ajung?

Înșfăcă o pereche de pâslari vechi de pe cuptor, luă mânușile de pe sobiță și șalul din cui și le aruncă și pe ele la picioarele mârșavului trădător.

— Ia-le, ticălosule, și îneacă-te cu ele!

Descumpănit, Loznevoi tăcea, trăgându-se îndărăt spre uşă.

— Tot nu-ţi ajung?

Atunci Marica se așeză mânioasă pe laviță, își smulse pâslarii din picioare și, ridicându-se deodată, îi azvârli cu putere, unul după altul, în Loznevoi: un pâslar trecu pe lângă el, celălalt îl nimeri în umăr.

— Na, ticălosule, na!

Neștiind cum să scape, Loznevoi se strecură în grabă afară.

Soldații nemți terminaseră percheziția în curte. Nu găsiseră nimic și, văzându-l pe Loznevoi cu mâna goală, îl întrebară într-un glas:

— *Nein?*

— *Nein!* le răspunse Loznevoi ca un automat.

— *O, asta Rusia calic, calic...*

Cu dinții încleștați, Loznevoi ieși din curte...

VIII

În ziua aceea Loznevoi simți mai ascutit ca oricând cât îl disprețuiesc cei din Olhovca, își dădea seama că oamenii îl urăsc mai mult chiar decât pe hitleriști. În fiecare casă fusese întâmpinat cu priviri încărcate de ură și dispreț. Da, în fiecare casă!

În timp ce se întorcea de la comandatură, după ce terminase rechiziționarea forțată a hainelor de iarnă de la toți cetățenii, Loznevoi își aduse aminte de Erofei Cuzmici. Starostele rămăsese acum singurul tovarăș în slujba ocupanților din Olhovca. Dar cea din urmă discuție cu Erofei Cuzmici îl pusese pe gânduri. Oare n-o să-și piardă și pe acest din urmă colaborator? Până la ultima lor discuție, Loznevoi, care nu știa să pătrundă firea complicată a oamenilor și mai ales pe a țăranilor, era adânc încredințat că Erofei Cuzmici nu era numai un om viclean și ascuns, ci

și un înverșunat dușman al Puterii Sovietice. Acum însă, simțea că în sufletul lui Erofei Cuzmici mocnește ceva. „S-a supărat, desigur, că i-au luat tot, se gândi Loznevoi. Ce nevoie aveau să-l supere pe bătrân? Idioții!” Totuși, orice s-ar spune, un lucru era sigur: Erofei Cuzmici scosese la iveală idei atât de ciudate cu privire la nemți și la război, încât el, Loznevoi, trebuia să fie cu ochii în patru. Fără îndoială, din ce vorbiseră ei în urmă nu părea că Erofei Cuzmici ar avea de gând, din pricina supărării, s-o rupă cu nemții, totuși era tare mânios... „Dar dacă trece deodată de partea celorlalti?... se gândi Loznevoi. Și te pomenești că-i mai trece prin minte să mă otrăvească și pe mine...” Și fără să vrea, Loznevoi se opri în mijlocul drumului.

Cineva îl strigă dintr-o curte din apropiere:

— Vladimir Mihailovici, nici acum nu vrei să intri la mine?

Anna Cerniavchina stătea pe cerdac îmbrăcată într-o rochie de stambă pestriță și cu capul gol. Un vânt ușor îi flutura cârlionți! roșcați de la tâmple.

— Să intru? întrebă Loznevoi.

Cu toate că Loznevoi se împotriva. Anna îi scoase șalul de la gât, îl ajută să-și dezbrace cojocul, îl atârnă apoi în cui, mai aproape de cuptor, iar mânușite i le întinse pe plită. Cercetându-l cu o privire îngrijorată, îi zise:

— Ce vreme umedă-i azi! Nu ți s-au udat pâslarii?

— Nu, deloc, răspunse Loznevoi, încurcat de atențiile Annei.

— Sunt uscați.

Dar Anna se aplecă și-i pipăi.

— Ce tot spui? Ia te uită, a intrat apa în ei. Scoate-ți-i!

Anna îi aduse de pe cuptor o pereche de pâslari uscați și călduți și-l sili să-i încalțe. Loznevoi îi încălță, și abia atunci își aduse aminte că erau pâslarii lui Efim Cerniavchin. Chiar ieri văzuse pâslarii aceia cu călcâiele roase și scâlciate în picioarele lui Efim, pe când era încă viu! Cel

dintâi gând a fost să-i scoată, dar Anna îl și trăgea spre masă. Loznevoi se așeză, lăsându-și ochii în jos.

— Ești obosit? îl întreabă Anna în timp ce pune masa.

— Am obosit puțin.

— Într-adevăr, e greu să fii singur... oftă Anna. Doamne, cât e de greu, oriunde te-ai afla! Uite, eu de pildă. Dumneata, se poate spune că ești om învățat, dar tot n-ai să înțelegi cât mi-e de greu singură! Iar aici, în satul ăsta, mi-e mai frică să trăiesc decât dacă aș sta singurică în câmp, sau într-o pădure întunecoasă, sau unde vrei! Și doar de jur împrejur sunt oameni!... Ți dai seama dumneata ce grozăvie e asta?

— Și eu voiam să vin la dumneata, — zise Loznevoi, — de aceea mă și oprisem lângă poarta dumată... Numai că mă gândeam: oare face să intru, n-o să te stingheresc?

— Eh, tu! oftă Anna din nou. Ești prea ocupat cu treburile și se vede că nu te gândești destul la viață. Și chiar dacă te gândești, apoi n-o faci așa cum trebuie... Pe când eu mă gândesc...

Femeia se uită spre ușă, apoi se apropie de Loznevoi, vorbindu-i în șoaptă:

— Și știi tu la ce m-am gândit? Că e îngrozitor să trăiești!

Abia acum înțelese limpede Loznevoi că Anna era, pentru el, singurul om din sat în care putea să aibă încredere. Numai Anna și nimeni altul! Și pleoapele i se lăsară în jos, mai grele încă...

— Tare, tare mai ești obosit! zise Anna, punându-i dinainte o strachină smălțuită plină cu ciorbă de varză, din care ieșeau aburi.

— Și la ce naiba le trebuiesc lor cojoacele și pâslarii ăștia? Să fie oare pentru armată? Cum a putut să-i treacă cuiva prin cap una ca asta? Nu știi cum e lumea? N-o să uite în vecii vecilor povestea cu cojoacele, asta s-o știi! Nu trebuiau ei să facă una ca asta!

— Într-adevăr, nu trebuiau, întări și Loznevoi.

— Doamne, cât ești de obosit! se miră iarăși Anna și puse pe masă o sticlă cu basamac. Luăm câte un păhăruț? De sufletul lui Efim...

Băură în tăcere, fără să ciocnească.

— Nu le pot dovedi singur pe toate, zise apoi Loznevoi. Satul e destul de mare și Erofei Cuzmici nu face nimic, nimic! Trebuie să-mi caut un ajutor. Dar unde să-l gădesc?

— Crezi tu c-o să găsești?

După o ceașcă cu basamac, Anna se mai rumeni și parcă mai întineri: avea un obraz delicat, cu urme de pistrui în jurul nasului cârn, iar ochii îi sclipeau ca sticla unei butelii verzi la soare.

În clipa aceea însă, Anna îi plăcea lui Loznevoi mai puțin ca oricând: doar o văzuse adineauri pe Marica, și atunci cum ar fi fost cu puțință să se uite atât de curând la frumusețea altei femei? „Asta nu-i ajunge Maricăi nici la călcâie, își zicea Loznevoi, sorbindu-și ciorba, obosit și aruncând din când în când câte-o privire spre Anna. Totul e vulgar la ea. Ochii ăștia, cârlionții ăștia... Și mersul, nu știu cum prefăcut. Și de ce s-o fi legănând așa din șolduri? Ia uite-o cum bea basamac... Pfui!” Fără să vrea și fără să-și dea seama, Loznevoi cumpănea farmecele Maricăi cu ale Annei, de aceea Anna îi părea mai lipsită de frumusețe decât era într-adevăr.

Curând, Loznevoi se ridică de la masă.

— Trebuie să plec. Se întunecă.

— Și unde vrei să te duci? întrebă Anna.

— Acasă.

— Acasă? Și unde-i casa ta?

Loznevoi se gândi puțin: „Are dreptate, unde-i casa mea?...” își aminti că de dus, trebuie să se ducă și bine-nțeleș că nu acasă la el, ci la Erofei Cuzmici, la omul care ascunde ceva în sufletul lui și care stătea tocmai în marginea satului... Iar Loznevoi știa că în multe locuri de prin împrejurimi acționează partizanii...

— Mai bine te-ai muta la mine, Mihailovici, vorbi deodată Anna cu seriozitate, ca și cum iarăși i-ar fi ghicit gândurile. Și mie mi-e frică singură, și ție cred că nu ți-e tocmai îndemână singur. S-ar putea întâmpla să ne fie mai ușor împreună. Apoi, de-aici și comandatura și garda ți-s mai aproape, pe când acolo ești drept în capătul satului. Oricând pot să vină, să te târască încotrova, în vreo râpă — și gata, ți s-a pierdut urma!

Loznevoi îi răspunse cu glas înăbușit, lăsându-și ochii în pământ!

— Nu ți-e frică de păcat?

— Ce fel de păcat? Auzi vorbă! Să mă sperii eu de asta? îi răspunse cu nerușinare Anna și, venind din nou lângă el, aproape că strigă: — Mie numai de oameni mi-e frică, atâta tot!

Cerniavchina îl ajută pe Loznevoi să se îmbrace.

— Ai să-mi vii chiriaș, și gata! Doar e casa mea. Ce, n-am voie să iau un om în gazdă? Când te muți?

— Lucrul ăsta trebuie să-l mai chibzuiesc...

— Dar n-ai ce chibzui! Orice ai zice, tot o să stăm împreună!

— Nerușinată mai ești, zise Loznevoi, îmbrăcându-se.

— Toate suntem la fel! îi răspunse Anna cu convingere. Numai că unele se ascund, pe când eu n-am de cine mă ascunde. De ce m-aș ascunde de tine? Cum sunt, cum nu sunt, alta mai bună decât mine tot n-ai să găsești.

Ieșiră împreună pe cerdac.

Odată cu căderea serii, se lăsase un ger ușor. Cerul posomorât se luminase și ieșiseră stelele. Te puteai aștepta ca peste noapte iarna să-și statornicească din nou, pe de-a-ntregul, drepturile și minunățiile ei.

— Uite că uitasem de tot! își aduse aminte Loznevoi în timp ce se pregătea să-și ia rămas bun de la gospodină. Nu mi-am scos pâslarii.

— Nici nu-i nevoie, îi răspunse Anim.

Loznevoi își lăsă capul în jos:

— Ei, bine, da... am să mă mai gândesc...

...În aceeași seară, târziu, Loznevoi se mută la Anna Cerniavchin. De Erofei Cuzmici se despărți destul de rece, dar în liniște: cine știe, un om ca ăsta poate oricând să-ți fie de folos pe vremuri atât de grele și de tulburi... Explicându-i pricina plecării sale, Loznevoi îi zise:

— Acolo o să-mi fie mai aproape de comandatură, și după cum știi și dumneata, eu trebuie să mă duc cam des pe la ei. O să-mi fie mai îndemână și pe urmă... acum... nu mai ai mei dumneata atâta nevoie de ajutor la gospodărie...

— Așa e, acum nu mai am nevoie, încuviință Erofei Cuzmici abătut, și lui Loznevoi îi păru rău că scăpase vorbe de prisos. Vezi, ia seama, nu uita binele pe care ți l-am făcut, adăugă el ca încheiere. Nu fi și tu cum sunt toți ceilalți...

În clipa aceea băgă de seamă că Loznevoi era încălțat cu pâslarii răposatului Cerniavchin. Tuși ușurel de două ori în șir, acoperindu-și gura cu palma, apoi zise, așa, ca să spună ceva:

— Bagă de seamă, nu obijdui muierea!

IX

Anfisa Marcovna rămase cât se poate de nemulțumită de purtarea Maricăi. Îndată ce fata îl dădu afară pe Loznevoi, îi și spuse:

— Tu să te lași de apucăturile astea! Spuse amenințându-o cu degetul. Omul poate să-și iasă din fire, numai că trebuie să știe când... Atunci își aduse aminte că și ea se înfierbântase și-l ocărâse pe polițai. Ei, dar parcă eu sunt mai brează, proastă ce-s!

— Cum, el să ne prade și noi să tăcem?

— Dar ce folosim dacă facem scandal?

— Atunci, uite ce zic: trebuie să mă duc la unchiul Stepan, vorbi Marica cu hotărâre. Ce-nseamnă asta? Nemții

ne dezbracă, iar ei s-au înfundat în pădure și tac chitic. De ce tac? Uite, la Matveevca au trimis pe lumea cealaltă pe staroste și pe polițai. La Cernoiarca se zice că le-au făcut felul la câțiva nemți... Numai ai noștri tac!

Într-adevăr, în toată regiunea vecină partizanii acționau, când ici, când colo: pe căi neștiute, soseau mereu zvonuri despre faptele lor de arme. Pe când în Olhovca hitleriștii trăiau în liniște deși la câțiva pași numai, în pădurea din apropiere, se afla detașamentul lui Stepan Boiarchin. Lucrul acesta părea cât se poate de ciudat.

Cu câteva zile înainte de sărbătoarea lui Octombrie, până a nu cădea zăpada, venise de la detașament Serga Hahai, aducând cu el manifeste proaspete. Peste noapte, Faia, Csiuta Volcova și prietenele lor lipiseră manifestele în tot satul. Dar după aceea nu se mai primise nicio știre de la detașament.

Marica fierbea:

— Oare li-e frică să umble pe omăt?...

— Se vede treaba că-s mai proști decât tine, o luă peste picior maică-sa.

— Dacă nu-s mai proști, atunci să ne dea vreun semn! răspunse Marica. Uite, mâine în zori, o să plec într-acolo și o să aflu eu ce este!

— Unde-o să-i găsești, în pădure?

— Da' doar știu unde-s!

— Și cum o s-ajungi până acolo?

— Foarte simplu, cu schiurile,

— Să pornești așa, singură, prin pădure?

— De cine vrei să-mi fie frică în pădurea noastră?

— Și dacă se află aici că ai plecat?

— Să spuneți că m-am dus până la Hmelevca, la mătușă-mea. După felul cum îi puneă întrebările, Marica simți dintr-odată că mamă-sa nu era împotriva planului ei. Și, cu mai multă nerăbdare încă, se pregăti să plece la detașament.

Către seară, se răspândi prin sat vestea că hitleriștii bătuseră două femei care-și ascunseseră hainele de iarnă. Marica se aprinse și mai amarnic:

— Mă duc, și gata! strigă ea către maică-sa și, înfuriată, își flutură șalul spre ea. Nici să nu mai încerci să mă oprești! Cum am spus, așa fac!

Văzând că fiică-sa și-a pus în gând cu tot dinadinsul să se ducă la detașamentul lui Boiarchin, și înțelegând că lucrul acesta era de mare nevoie atunci, Anfisa Marcovna îi spuse:

— Da, ai dreptate, trebuie să te duci!

Marica se repezi la maică-sa și o îmbrățișă cu duioșie:

— Mamă, să nu-ți fie frică!

— Nu mi-e frică, du-te, dar pleacă până a nu se crăpa de ziuă. Când răsare soarele, ai și ajuns la pădure, iar de acolo înainte mergi pe lumină. Și pe urmă, nici n-ai cine știe cât de mers!

— Mamă, dar tu nu te superi?

Anfisa Marcovna nu prea obișnuia să-și alinte fetele.

— Bine, bine, haide, pregătește-te...

Dar iată că și Faia sări cu gura că vrea să se ducă la detașament.

— Ai înnebunit? strigă mamă-sa la ea.

— Cum asta: ea n-a înnebunit, și eu am înnebunit? Faia arată cu capul spre soră-sa, ca și cum n-ar vorbi numai cu numele ei, ci și în al Maricăi:

— O să-i fie urât singură!

— Ajung eu acolo și fără tine, zise Marica.

— N-ai decât, însă eu nu-ți dau schiurile! se împotrivi deodată Faia, cu o supărare copilărească în glas. Dar dacă mergem amândouă, atunci ți le dau ție pe ale mele, iar eu împrumut altele de la Csiuta.

— Da' ce te-a apucat? o întrebă mamă-sa.

— M-a apucat, și gata!

— Eh, că încăpățânate mai sunteți amândouă!

Folosindu-se de o clipă când Anfisa ieșise din casă, Faia se apropie cu băgare de seamă de soră-sa și-i zise încetisor, dar cu hotărâre în glas:

— Oricum, eu tot merg cu tine!

— Dar pentru ce, pentru ce?

— Pentru că trebuie, Și Faia se întoarse cu spatele la ea. Am eu un interes personal.

— Un interes personal?... zise Marica și se trase îndărăt.

— Da' ce, eu n-am dreptul să am interese personale? urmă Faia cu aprindere. Voi mă socotiți tot ca pe o fetiță, însă eu am împlinit șaptesprezece ani și merg pe al optsprezecelea. Ați uitat asta?

— Ce spui, Faia?

— Tu ascultă-mă și o să mă-nțelegi!

Marica se iută la Faia cu luare aminte, ca după o lungă despărțire, și deodată văzu cu mirare că, într-adevăr, Faia nu mai era o fetiță, ci o fată în toată legea... Ce voinică se făcuse și cum înflorise în vara aceea! Totdeauna fusese firavă și stângace, cu mâini subțirele, și nu semăna deloc a țărancă. Dar acum se împlinise: brațele și sânul i se rotunjiseră, era năltuță și dreaptă. Și cum i se schimbaseră și ochii, și chipul! Unde dispăruse privirea aceea nepăsătoare și naivă? În expresia feței sale cam întunecate, rumenită acum de un roșu aprins, ca și în privirea ochilor mari și negri, se oglindea o frământare lăuntrică atât de adâncă și atât de multe și felurite sentimente, încât nu puteai s-o privești cu nepăsare. Din întreaga ei făptură se răspândea și hotărâre, și o mare încredere, și fericire dar și tristețe... Și deodată Marica își aduse aminte multe lucruri pe care nu le luase în seamă la vremea lor: că Faia căuta să se îmbrace îngrijit, că odată plânsese fără nicio pricină în mijlocul nopții, că de multe ori fugea de oameni și era mereu tristă și tulburată... În adevăr, Faia intrase în prima tinerețe! Iată, începuseră și pentru ea (în vremuri atât de înspăimântătoare!) minunatele zile ale celei dintâi iubiri!

„Nu cumva s-o fi îndrăgostit de Costea?...” se gândi Marica și o îmbrățișă blând pe soră-sa.

— Bine, o să mergem împreună.

... În zori, după ce-și luară schiurile, Marica și Faia coborâră pe la grădinile de zarzavat, prin râpa cea mică, spre poalele de miazăzi ale dealului, făcură un ocol larg prin ogoare, apoi tăiară drumul ce duce la Bolotnoe și o luară drept spre miazănoapte, peste balta și lacul înghețat, către pădurea Losinoe. Când răsări soarele, ele erau în inima pădurii.

De cu seară se lăsase ger, apoi o zăpadă proaspătă se așternuse peste tot. Și la răsăritul soarelui, toată pădurea își îmbrăcase din nou haina ei sărbătorească de iarnă. Marica și Faia alunecau una după alta pe drumul „de iarnă” unde, pentru întâia oară după mulți ani, nu se vedea nicio urmă de sanie. Din loc în loc se iveau, când la dreapta, când la stânga drumului, poiene întinse, mlăștinoase. Acolo era neînchipuit de frumos: brazii mărunți, arinii și mestecenii tineri, ca și ierburile înalte și uscate, erau încărcate cu ninsoare proaspătă, și pretutindeni zăpada trandafirie părea atât de, ușoară, încât aveai impresia că dacă ai sufla ceva mai tărișor, viscolul și-ar începe îndată hora deasupra pădurii. Cu un an înainte de război, brazii din pădurile ținutului dăduseră recoltă îmbelșugată de cucuruzi și de aceea în pădurea Losinoe mai hălăduiau și acum destule veverițe. Gerul nu era prea aspru și veverițele, părăsindu-și cuiburile calde, se ospătau cu lăcomie: în liniștea pădurii le auzeai limpede cum ronțăie cucuruzii și cum cad rămășițele. Iar de pe crengile unde roboteau ele, zburau domol, abia legănându-se, aripioarele ușoare ale semințelor de brad.

În clipele acele, Marica simțea, fără să înțeleagă nici ea de ce, o neînchipuită bucurie. I se părea că o așteaptă ceva bun, ceva de mare însemnătate pentru viața ei. Firește, ea nu uita, și fără îndoială că nici n-ar fi putut să uite că se ducea la detașament cu vești rele. Și totuși, oricât îi părea

de ciudat și oricât ar fi fost de păcat, își simțea sufletul ușor și-i făcea nespūsă plăcere să se lase în voia acestei bucurii. Și cum ar fi putut s-o înlătore? Era încredințată că astăzi, după săptămâni grele de suferințe și de îndoieli, începea în viața ei ceva nou...

Din când în când Marica se oprea, înfigea bețele în pământ, își potrivea broboada de puf care-i apăra tot timpul obrazii înfierbântați și striga către soră-sa, care venea în urma ei:

— E frumos, nu-i așa?

Faia era și mai fericită, și mai plină de însuflețire decât Marica. Simțea și ea că în viața ei era pe cale să se întâmple ceva cu deosebire important

— Minunați — răspundea, trecând în goană pe lângă Marica.

Marica și Faia duceau la detașament vestea tristă despre noul jaf înfăptuit asupra satului. Cu toate acestea, nu puteau să nu se bucure de fericire: erau tinere, așteptau schimbări mari în viață, în jurul lor străjuia pădurea minunată de iarnă, iar deasupra pădurii se înălța, ca în povești, dimineața gingașă și rumenă ca floarea cucului...

X

...Trecuse aproape o lună de când Stepan Boiarchin începuse să-și alcătuiască detașamentul lui din pădurea Losinoe.

În timpul lunii Octombrie, unitățile fasciste germane din spatele frontului care urmau să ia în stăpânire teritoriile ocupate, pătrundeau foarte încet în ținuturile pustii ale Rjevului: îi împiedicau drumurile desfundate. Autoritățile nemțești de ocupație abia începuseră să-și înfigă rădăcinile negre și otrăvite în pământul Rjevului.

Prin unele sate, oricât ar părea lucrul acesta de ciudat, viața se scurgea destul de liniștit. Se întâmpla să stea acolo, fără să se ascundă, președinți de soviete sătești și de colhozuri, comuniști, comsomoliști și activiști. Stăteau pe față prin sate și „încercuiți”, ostași și ofițeri de-ai noștri care, din diferite pricini, rămăseseră în urma unității lor. Mulți dintre aceștia nu-și dădeau încă bine seama ce-i așteaptă și nu se pricepeau cum să înceapă lupta cu dușmanul, cu atât mai mult cu cât nici nu-l văzuseră în satele lor. Dar cu fiecare zi care trecea, viața le arăta tot mai stăruitor că nu mai trebuie să stea cu brațele încrucișate nicio clipă. Și oamenii sovietici, chiar și cei din satele unde nu se iviseră încă ocupanții, plecau încetul cu încetul spre păduri.

La sfârșitul lui Octombrie se adunaseră mulți prin pădurile din jurul Olhovcâi. Din ei se și alcătuiseră detașamentul de partizani al lui Stepan Boiarchin.

Detașamentul rămăsese puțin timp în căsuța pădurarului. Pentru baza detașamentului, Boiarchin găsisese în inima mlăștinoasei păduri Losinoe un loc mai ridicat și mai uscat. În căsuța pădurarului nu mai era decât un post înaintat.

Stepan Boiarchin își dădea seama mai bine decât mulți alții din detașament că lupta cu dușmanul o să fie

anevoioasă și că, fără îndoială, o să dureze mult. Pe vremuri servise în armată, cunoștea meseria armelor și știa ce însușiri trebuie să aibă un ostaș ca să învingă. Și chiar din cele dintâi zile, Boiarchin considerase războiul ca pe o muncă grea și plină de primejdii, dar absolut necesară. Iar Boiarchin era deprins să muncească!

Multă energie cheltuisese detașamentul până să-și înjghebe tabăra de pe Crasnaia Gorca. Afară de tabără, mai fuseseră organizate și câteva baze de aprovizionare, așezate în diferite puncte din pădurea Losinoe. Pentru orice întâmplare, partizanii își săpaseră lângă ele bordeie, pe care le mascaseră cu grijă.

Un grup de partizani era special însărcinat să adune armamentul. Îmbarcat în câteva căruțe, grupul dădu o raită până la Vazuza, unde încă se mai dădeau lupte, și aduse de acolo o mulțime de puști, câteva mitraliere și puști mitraliere, lăzi cu grenade și trotil, cartușe și multe alte materiale de război. Aduse chiar și un tun de 45 de milimetri care, după spusele maiștrilor, putea fi ușor reparat și pus în funcțiune.

În luna Octombrie, detașamentul lui Boiarchin întreprinsese acțiuni militare numai din când în când. Numai cercetarea se executa în fiecare zi și totdeauna cu succes: partizanii se risipeau peste tot și culegeau cele mai felurite informații cu privire la dușman.

În ultimul timp, cercetașii lui Boiarchin aduceau zilnic vești despre acțiunile viguroase ale unor partizani necunoscuți care operau în diferite regiuni, spre apus de Bolotnoe. Ei aduseseră de curând un manifest, prin care populația satelor era îndemnată să lupte împotriva ocupanților. Manifestul purta următoarea semnătură: „*Comitetul raional din Bolotnoe al P.C. (b) al U.R.S.S.*” Cum îl văzu Boiarchin strigă plin de bucurie:

— Pun capul că ăsta-i Voronin!

Partizanii căutau să ghicească:

— Oare pe unde-o fi fiind?...

— Trebuie să fie în pădurea Gnilo!

XI

...În dimineața aceea, cercetașii erau gata să plece spre pădurea Gnilo, când deodată intră în tabără un grup de călăreți, însoțiți de partizanii de la postul înaintat. Boiarchin tocmai cioplea un buștean pentru un bordei nou, de rezervă. Zărind călăreții pe cărare, înfipse toporul în buștean și-i cercetă cu luare aminte. Înaintea celorlalți, călare pe un armăsar roib cu picioare subțiri, venea un bărbat mustăcios, voinic, îmbrăcat cu manta de ploaie cenușie, militară și cu căciulă de ren. Boiarchin păși dintr-odată peste buștean:

— Tovarășul Voronin!

Voronin descălecă cel dintâi.

— M-ai recunoscut?

— Abia am putut să te recunosc, pe cuvântul meu! Numai după căutătură și după căciulă. Cu mustățile astea... nu te-aș fi recunoscut niciodată!

— Ei, mă bucur că te văd!

— Și eu de asemenea... Nu, nu mă așteptam, nici prin minte nu mi-ar fi trecut c-o să te întâlnesc!

Voronin întoarse capul îndărăt și-i arătă un om de vârstă mijlocie, îmbrăcat tot cu o manta de ploaie, cu o față lată, nepăsătoare și blajină, pe care luceau blând doi ochi căprui.

— Dar pe ăsta îl cunoști?

— Ei, cum nu! E tovarășul Cornilov! A rămas neschimbat. Era instructorul comitetului raional de partid.

— Da, a rămas tot așa de încăpățânat, — zise Voronin, trecând frâul unui flăcău înalt cu automatul la umăr. L-am sfătuit și pe dânsul să-și lase mustăți, în folosul conspirației, dar nu vrea. „Nu-mi place, zice, să imit pe

nimeni. Șefii, treacă-meargă, își mai pot îngădui așa ceva...”

— Pe dumneata și așa te imită destui, îi răspunse Cornilov, zâmbind și cu ochii, și cu toată fața.

— Într-adevăr, cam mulți încuviință Voronin, zâmbind și el. Nu știu de ce cred unii că dacă te faci partizan, apoi trebuie neapărat să-ți lași barbă și mustăți. Și-și lasă. Umblă ca niște călugări! Eu de nevoie nu mă bărbieresc: uite, toată buza mi-e plină de bubulițe!

În vremea aceea, în jurul lor se adunaseră partizanii. Adresându-se lui Boiarchin, Voronin se plânse:

— Abia am răzbit până la tine, frate! Mi-am frânt toate oasele în șea! Am luat obiceiul prostesc să merg numai în mașină, și acum, uite... Dar nu-i nimic, curând punem noi lucrurile la punct... Doar mașina o am la mine, la detașament, numai că i s-a stricat nu știu ce. O reparăm noi repede.

— Mașina?... întrebă unul dintre partizani. Dar pentru ce ?

— Cum pentru ce? Ca să mă duc prin raion.

— Cu mașina?

— Apoi, dacă nu pot merge călare, ce vrei să fac?...

Ca și pe vremea când era președintele colhozului, Stepan Boiarchin îl pofti mai întâi de toate pe Voronin să ia o gustare după drum. Iar Voronin, ca și înainte de război, când nu era decât secretarul comitetului raional, îi răspunse la această invitație cu vorbele lui obișnuite:

— Nu, Stepan Egorâci, întâi să văd cum stai...

Boiarchin își purtă oaspeții prin tabără, iar grupul de partizani rămase pe loc. Oamenii tăcură o vreme, apoi unul din ei zise pe gânduri:

— Hm! Ia te uită ce idee! Să-și repare mașina!

Se întoarse după aceea către cel care ținea calul lui Voronin:

— Se laudă, nu-i așa?

— Pe cuvântul meu că o repară! îi răspunse omul. A dat ordin să-i fie gata cât mai curând cu putință, dar meșterul cela atâta cotrobăiește la ea, că ți-e și scârbă să te mai uiți!

Oaspeții vizitară bordeiele. Erau construite solid, acoperite cu brazde de iarbă și fiecare avea câte-o sobă de cărămidă cu câte-o poliță largă, ca să-și poată usca oamenii încălțăminte. Paturile de scânduri miroseau a rășină, erau așternute cu paie noi și proaspete și pe ele se vedeau haine și saci de spate. La locul de cinste atârnavă portretele lui Lenin și Stalin. Două bordeie erau goale, în cel de-al treilea dormeau câțiva partizani.

— Au avut de muncă astă noapte, le explică Boiarchin noilor sosiți.

— Mai încet, să nu-i trezești, îl opri Voronin și, pășind cu băgare de seamă, se întoarse îndărăt.

Alături, între brazii pletoși, câțiva oameni săpau o groapă pentru cel de-al patrulea bordei.

— Nu v-ajung trei? întrebă Voronin.

— Ba da, deocamdată ne ajung, îi răspunse Boiarchin. Cu toate astea, m-am hotărât să mai ridic încă unul, pentru orice întâmplare. Poate mai vin oameni și, oricum, e iarnă...

Câțiva dintre partizanii care săpau îl recunoscuseră pe Voronin. Văzând aceasta, el îi întrebă:

— Nu cumva mă recunoașteți?

— Cum să nu te recunoaștem, tovarășe Voronin! răspunse cu voie bună un bărbat în vârstă, cu o bărbuță ușor roșcată. Cu toate că ți-ai lăsat mustăți, înfățișarea n-ai cum să ți-o schimbi!

— Și eu te-am recunoscut imediat, Zelențov. Tihon Mironâci, nu-i așa? N-am uitat? Ce-i cu secerătoarea ta?

— Am făcut-o bucățele, răspunse Zelențov, posomorât.

— Dar dacă o să trebuiască s-o pui la punct curând?

— Ehei, numai să trebuiască!

Un flăcău îmbrăcat cu un palton de postav întrebă:

— Dar pe mine nu mă mai cunoști, tovarășe Voronin?

— Și pe tine te recunosc. Învățătorul Crujilin din Zaozernoie, nu?

— Întocmai.

— Cum stăm cu școala? Cu copiii?

— Am pierdut toată iarna!

— Poate că nu toată...

— Bine-ar fi!

Nu departe de bordeiele de locuit se afla depozitul de alimente, iar alături ieșea fum dintr-o bucătărie de campanie cu marginile turtite. La o sută de metri de bordeie, într-o râpă unde clipoceă un pârâiaș de pădure cu apa ruginie, era așezată gospodăria taberei: acolo se înjghebase un șopron mic pentru cai, fânul era adunat într-un stogușor și tot acolo stăteau căruțele, iar hamurile atârneau de cioturile de copaci...

— Dar știu că ai construit, măi frate! zise Voronin.

— Apoi, de toate avem nevoie.

Cornilov, instructorul comitetului raional, se minună:

— Nu e mai rău decât la noi!

— Într-adevăr, parcă n-ar fi mai rău, încuviință Voronin, și mustățile-i tresăriră. Iar lui Boiarchin i se păru că mișcarea aceea dovedea cine știe ce nemulțumire tainică. Da, nu e mai rău, nu e mai rău! repetă el, și iarăși îi tresăriră mustățile. — Numai că noi am început să ne înjghebăm tabăra cu mult înainte de retragerea armatei noastre, pe când el după retragere... Și toate-s făcute temeinic, de nădejde!

— Noi nu știm să lucrăm prost, îi răspunse Boiarchin.

— Da, vezi ce înseamnă obișnuința? observă Cornilov.

— Iar acum, Stepan Egorâci, — încheie Voronin, — cred că, putem să mai prindem puteri după drum. Cu ce ne ospătezi? Tot așa ca și la colhoz? |

Tot timpul cât mâncară, Voronin nu făcu altceva decât să-i pună lui Boiarchin întrebări. Iar Boiarchin, simțind că tabăra lui îi mersese la inimă secretarului comitetului

raional îi povesti cu de-amănuntul și cu aprindere tot ce izbutise să facă în trei săptămâni.

— Acum, frate, e rândul meu să-ți destăinuiesc câte ceva... începu Voronin, după ce-l ascultă. Și, cum stătea la masa scundă de lemn, se îndreptă din mijloc. Fără îndoială că tu n-ai putut să știi lucrurile astea... Tu trebuia să pleci, de aceea nu ți-am spus nimic. Dar fiindcă ai rămas și ți-ai pus în minte, cu tot dinadinsul, să te faci partizan, o să dau cărțile pe față...

Și Voronin îi povesti cum, încă mult înainte de retragerea armatei noastre, comitetul raional primise instrucțiuni să se pregătească, dacă o fi să se întâmple ceva, pentru un război de partizani, care va trebui să dureze mult. Imediat s-a și înjghebat un detașament la Bolotnoe. Cu câteva zile înainte de retragerea Armatei Roșii, acest detașament plecă într-ascuns în pădure, unde își avea pregătită din timp o tabără. Detașamentul era înzestrat cu baze de alimente, cu armament din belșug, cu o stație de radio, cu tipografie, cu un mic motor electric, ba chiar și cu un cinematograf, îndată ce trupele noastre se retraseră spre răsărit și sosiră nemții, fără să piardă vremea, detașamentul raional începu să acționeze puternic. Incursiunile și diversiunile întreprinse la apus de Bolotnoe, pe drumul Viazma - Rjev și pe șoseaua care duce spre Moscova, i se datorau lui.

Boiarchin asculta toate acestea, fără să-și ia privirea uluită de la Voronin: afla pentru întâia oară, că organizația de partid desfășura în raion, în proporții largi, un război de partizani.

— Și acum, să vorbim despre tine, zise Voronin după ce termină povestea detașamentului raional. În privința asta, frate, trebuie să discutăm serios! Voronin își dresese glasul și zâmbi cu fiecare din încrețiturile mici ale obrazului brăzdat și obosit, ceea ce însemna că discuția care-o să urmeze o să fie într-adevăr serioasă. Nu mă îndoiesc câtuși de puțin că ai rămas aici cu gândul hotărât să lovești din răsuputeri în

nemții fasciști... Totuși în legătură cu asta, o să fiu silit să-ți fac o supărare. Spune-mi te rog, cât timp ai fost în armată?

— Doi ani, răspunse Boiarchin.

— Dar în război?

— În război?... N-am fost deloc!

— Și ca președinte de colhoz?

— Apoi, asta o știi și dumneata, tovarășe Voronin! Aproape zece ani, fără întreruperi.

— Prin urmare vezi, — urmă Voronin, — e cât se poate de limpede și lesne de înțeles că, deși vrei să lupți, deocamdată nu te pricepi. Pe când la o muncă pașnică, la treburi gospodărești de tot felul, te pricepi bine, cât se poate de bine!

Boiarchin strigă cu necaz:

— Ei, da, doar n-am făcut aici nimic ce nu trebuia să fac?

— Așteaptă, frate, ascultă-mă întâi! Voronin se aplecă și atinse cu blândețe mâna pe care Boiarchin și-o ținea întinsă pe masă. Eu nu vreau să-ți aduc vreo învinuire, nici nu te gândi la asta. Dar tu n-ai luptat niciodată, și desigur că nici nu te gândeai să te războiești, ca de altfel toți oamenii noștri sovietici. Și, ca și ei toți, ai dorit totdeauna pacea și te-ai deprins cu munca de pace. Așteaptă, așteaptă! Deprinderea aceasta îndelungată cu munca pașnică și constructivă a rămas și acum pentru tine pe primul plan, după cum am băgat de seamă, cu totul în afară de voința ta. Iată, ai înjghebat un detașament. Foarte bine, pentru asta îți mulțumesc nespun de mult în numele partidului. Dar pentru ce l-ai înjghebat? Ca să lupte, fără îndoială.

— Dar noi am și făcut câte ceva, îi tăie vorba Boiarchin.

— Știu, și vă felicit! urmă Voronin. Totuși, Stepan Egorâci, oricât ar fi să te superi, dar spiritul tău de gospodar îl depășește pe cel de militar. Cred că nici tu singur nu-ți dai seama cât ești de preocupat de munca ta gospodărească. Să-ți spun drept: într-un timp atât de scurt, numai în trei săptămâni, ai făcut mult, foarte mult! Și tot atât de bine ca și la detașamentul nostru, unde toate s-au

organizat din timp. Ai ridicat tabăra, ai pregătit alimente și armament... Toate acestea nu putea să le facă numai în trei săptămâni decât un om ca tine, muncitor și cu o mare experiență gospodărească. Tu ai la activul tău o școală de zece ani de colhoz, și iată că această școală și-a dat roadele...

Stepan Boiarchin, care primea totdeauna critica liniștit în aparență, nu se mai putu stăpâni, se ridică de la masă și strigă, cu rugămintă în glas:

— Bine, dar avem nevoie de toate astea, avem nevoie! Fără ele nu se poate, tovarășe Voronin, nu se poate! Dacă n-am fi făcut ceea ce am făcut, la iarnă am fi pierit!

— Cât se poate de adevărat! — se învoi Voronin bucuros, și în felul acesta îl făcu pe Boiarchin să se liniștească dintr-odată și să se așeze la locul lui. Cât se poate de adevărat! Însă... Așteaptă, lasă-mă să vorbesc, de când te-ai făcut așa de nerăbdător? Îți aduci aminte cum învățam noi pe vremuri să ne orânduim diferitele munci agricole, mai cu seamă în perioadele de activitate încordată? Și cum ne spuneam atunci: da, trebuie să le orânduim, dar să nu pierdem din vedere ceea ce e mai important din toate! Și aici e același lucru: trebuie să ne orânduim toate treburile, dar în același timp să nu pierdem din vedere esențialul... Iar lucrul de căpetenie pentru noi e să-i nimicim pe fasciști!

Urmară câteva clipe de tăcere.

De afară pătrundeau până în bordei glasurile partizanilor, care discutau cu aprindere.

Stepan Boiarchin se uită la Cornilov, ca și cum ar fi căutat la el o încurajare, apoi zise:

— Bine, dar dumneata singur spuneai că tabăra voastră a fost pregătită din timp, înainte de venirea nemților... Ați pregătit-o și acum nu mai aveți altceva de făcut decât să acționați. Eu însă, ce puteam să fac?

— Și asta e cât se poate de adevărat, nu lucrăm în aceleași condițiuni, — se învoi din nou Voronin, cu voie bună. Și felul acesta al lui de a ceda pe neașteptate, tocmai

atunci când ai fi zis că discuția nu se mai poate opri în loc, îl uimi iarăși pe Boiarchin.

— Noi am pregătit tabăra și bazele ei în Septembrie. Dar oare puteam noi în vremea aceea să ne luptăm cu fasciștii? Ei încă nu se aflau pe meleagurile noastre! Și înțelegi că atunci... atunci sarcina cea mai de seamă pentru noi era să construim tabăra și bazele ei. Dar îndată ce au sosit ocupanții, am început să-i lovim, și de atunci asta e sarcina noastră cea mai de seamă! După cum vezi la noi lucrurile erau mai simple, în timp ce la tine sunt mult mai complicate. Tu ți-ai început activitatea în împrejurări, când înainte de orice ești dator să-i lovești pe fasciști, dar în același timp să-ți organizezi tabăra și bazele. Toate trebuie să le faci și să le faci negreșit — dar în primul rând să lovești în dușman! Știu bine că ați făcut și voi câte ceva. Dar detașamentul tău numai „ceva” e în stare să facă? Nu mă îndoiesc că e capabil de fapte mărețe!

Boiarchin rămase mult timp pe gânduri.

În bordei intră atunci o fată bălaie, îmbrăcată cu o vestă ușoară și cu șorț pe dinainte. Venea să strângă masa. În timp ce intra, se auziră iarăși prin ușa deschisă glasurile aprinse ale partizanilor.

— De ce fac atâta gălăgie? o întrebă Boiarchin.

— Dracu-i mai știe? Niște zurbagii!... răspunse fata cu necaz.

— S-au luat de la nu știu ce mașină, care cică ar fi în reparație nu știu pe unde... Și dă-i! Dar acum au uitat de mașină și se ceartă pe chestia războiului. Niște zurbagii, doar îi cunoaștem!

După ce adună farfuriile, fata plecă. Voronin aruncă o privire spre Boiarchin.

— Te-ai supărat?

— Cum poți să te superi pe adevăr? îi răspunse Boiarchin. Da, nu le-am prea chibzuit eu cum trebuia. Ce e drept, prin satele din jur nu-s nemți. Dar datoria noastră,

fără îndoială, nu era să-i așteptăm să vină la noi în tabără! Trebuia să-i căutăm și să-i lovim, înțeleg acum.

— Dar de ce să-i mai cauți? Uite, sunt alături, în Olhovcata!

— Apoi asta-i, că-s alături! zise Boiarchin. Tocmai de aceea nici nu m-am atins de ei deocamdată. Mă gândeam că, până ne așezăm și ne mai întărim, să-i las în pace în Olhovca: mi-era frică să nu ne dăm de gol. Dar acum poate că o fi sosit timpul! O să chibzuim totul cum se cuvine și o să începem a ne pregăti. Înțelegi, și dumneata că nu se poate așa, dintr-odată, cât ai bate din palme!

...Peste o oră, toți partizanii câți se aflau în tabără erau aliniați în poiana din fața bordeiului principal. Stepan Boiarchin dădu citire ordinului prin care li se aducea la cunoștință că, începând din ziua aceea, detașamentul lor făcea parte din detașamentul raional. Apoi Voronin le citi ordinul său: detașamentul lui Boiarchin rămâne unde se află și va acționa ca o unitate de luptă independentă, după instrucțiunile statului major al detașamentului raional. Prin același ordin, Cornilov, membru în biroul comitetului raional de partid, era numit comisar al detașamentului.

XII

Partizanii comuniști se adunară într-unul din bordeie. La o masă în fund ședea Voronin, secretarul comitetului raional de partid din Bolotnoe. În fața lui avea lista nominală a comuniștilor din detașament, asupra căreia cădea lumina unei lămpi cu gaz. În bordei era înăbușeală. Voronin își plimbă încet privirea pe fețele comuniștilor înghesuiți unul lângă altul pe laviță. Era greu să deslușești fețele lor în umbră, dar după felul cum așteptau să înceapă discuția, după cum își dregeau glasul, tulburați, și după șoapta lor grăbită, Voronin simți, și nu fără plăcere, cu cât

avânt sufletesc și cu câtă emoție se adunaseră cu toții în bordeiul acela de partizani.

De când cotropitorii ocupaseră raionul și începuse să se alcătuiască detașamentul, se adunau întâia oară în felul acesta. Și numai ei ar fi putut să spună cât de mult le lipsise contactul partinic, unirea partinică și prietenia partinică. Tulburat și eh Voronin se ridică în picioare.

— Tovarăși! începu el. Într-una din zilele următoare tovarășul Cornilov, comisarul detașamentului, o să convoace o adunare de partid, la care să dezbateți problemele cele mai arzătoare ale vieții voastre de partid. Cred că aceasta este, pentru voi, o nevoie de cea mai mare importanță și care nu mai suferă amânare. Iar astăzi, deoarece nu suntem pregătiți pentru adunare, o să ținem o mică, consfătuire cu privire la sarcinile noastre generale în lupta împotriva cotropitorilor fasciști.

Voronin tăcu, ca să lase timp ascultătorilor, după cum îi era obiceiul, să pătrundă și să chibzuiască asupra celor spuse, înainte de a trece la altă idee: toate discursurile și cuvântările lui el și le împărțea în fragmente, ca să le facă ușor de înțeles.

— Dar înainte de a începe consfătuirea, — urmă Voronin, — sunt dator să vă comunic o importantă hotărâre a comitetului raional de partid. Această hotărâre ne-a fost impusă de condițiile războiului de partizani. Comitetul raional a hotărât că toți comuniștii, atât partizani cât și ilegaliști, sunt obligați să depună spre păstrare în comitetul raional, carnetele de membri de partid. Cred că vă dați seama bine pentru ce s-a luat această hotărâre...

De prin colțurile bordeiului se auzi câte o tuse stăpânită, câte un suspin ori șoaptă. Voronin își aruncă ochii asupra listei pe care o, avea dinainte: cel dintâi era Stepan Boiarchin. Palid, nu atât din pricina betesugului său, cât de emoție, comandantul detașamentului stătea pe patul de scânduri din fața mesei. Fără să se uite la el, ci undeva pe

deasupra capetelor partizanilor, spre ușa bordeiului, Voronin rosti încet și tulburat:

— Tovarășul Boiarchin!

Boiarchin se ridică de pe pat.

— Aici sunt, tovarășe Voronin!

— Încredințează comitetului raional spre păstrare, carnetul dumatăle de membru de partid!

Boiarchin își descheie haina, apoi gulerul cămășii de flanelă de culoare închisă. Întoarse capul spre cei din spatele lui:

— Cine are un cuțit?

Își păstra carnetul bine cusut într-un buzunar anume al cămășii, în dreptul inimii. Îl păstra înfășurat cu grijă într-o hârtie pergament și într-o bucată de cauciuc subțire: făcuse tot ce se putea face să nu-l ajungă umezeala și să-i șteargă cumva vreo literă.

Cu mâna tremurătoare, Boiarchin întinse secretarului comitetului raional carnetul său de membru de partid. După felul cum i se încovoiașe spinarea și-i tremura capul, chiar și partizanii din spatele lui își dădeau seama că Boiarchin, comandantul lor, trecea, prin momente grele.

— Totul e în ordine, zise Voronin, după ce se uită în carnet și făcu nu știu ce semn pe tabel.

— Atunci cum vine asta, tovarășe Voronin? Înseamnă că acum... rămân fără el? întrebă Boiarchin foarte încet. De cincisprezece ani îl port cu mine... Oare trebuie numaidecât să-l dau? Voronin se ridică deodată și-l îmbrățișă:

— Trebuie, Stepan Egorâci, trebuie!

— Eram una amândoi...

— Înțeleg, zise Voronin, atingând ușor cu palma pieptul lui Boiarchin. Până acum l-ai purtat lângă inimă. De azi încolo, dragul meu, poartă-l în inimă...

Unul după altul, comuniștii se perindau pe dinaintea mesei. Toți își păstrau carnetele bine ascunse, și aceasta era cea mai bună dovadă a dragostei lor fierbinți pentru

partid, a legăturii lor de sânge cu el, a încrederii lor în forțele lui uriașe...

Numai unul găsisese alt loc pentru carnet. Era Șalnov, agronom de circumscripție, pe vremuri cu serviciul la Hmelevca. Când Voronin îi ceru carnetul de membru de partid, el îi răspunse cu o liniște prefăcută:

— Eu demult îl port în inimă, tovarășe Voronin! Voronin se încruntă, și mustățile-i tresăriră.

— Fără Roentgen nu pot să-l văd!

— Dumneata mă cunoști doar, tovarășe Voronin!

— Da, te cunosc

— Chiar dumneata mi l-ai dat...

— Ți l-am dat, ai dreptate. De aceea te rog să faci bine și să-mi arăți carnetul de membru de partid pe care ți l-am dat anul trecut în a doua jumătate a lunii iulie.

Partizanii se foiră pe paturi.

Șalnov le simți privirile ațintite pe spinarea lui.

— L-am îngropat, răspunse el, coborând ochii.

— Unde?

— Acasă, în pivniță.

— De ce l-ai îngropat?

— Mi-era frică să nu pună mâna pe mine.

— Bine, te cred. Voronin se întoarse spre Boiarchin: Tovarășe Boiarchin, socotesc că ar trebui să-i dăm lui Șalnov un concediu: să se repeadă la Hmelevca și să-și aducă carnetul de membru de partid. După aceea o să-l luăm în evidență.

— Poate să plece chiar mâine, încuviință Boiarchin.

Până a nu-l fi strigat, Șalnov stătuse aproape de masă. Acum însă trecu fără să se știe de ce, pe lângă locul lui, cu toate că nu i-l luase nimeni, se strecură până la ușa întredeschisă a bordeiului și se așeză în umbră, lângă prag.

Cel din urmă care se prezentă în fața mesei a fost Iacovlev, pe vremuri artilerist, numit de curând comandant de tun al micii piese de artilerie pe care o aveau partizanii. Era un flăcău voinic, bălai, bine zidit, sfios și tăcut: încă nu

se deprinsese cu viața din detașament. În partid intrase abia cu o lună înainte de război. Acum se descoperi că nu-și plătitse cotizația de membru pe luna septembrie.

— De ce nu ți-ai plătit cotizația? îl întreabă Voronin. Tulburat, Iacovlev începu să dea lămuriri. Unitatea din care făcea parte fusese distrusă în septembrie. Atunci, împreună cu doi tovarăși din subunitate, pornise spre linia frontului, dar nu mai ajunsese acolo, ci nimerise în detașamentul de partizani. Așa că n-a mai avut cui să plătească...

— Problema cotizațiilor o să fie rezolvată cât de curând de către comitetul raional zise Voronin. Niciunul dintre tovarăși încă nu și-a plătit cotizația pe octombrie, ceea ce-i ușor de înțeles... Dar pe septembrie! Poți să plătești acum, tovarășe Iacovlev? Ai bani ?

— Am.

Și Iacovlev scoase din buzunarul stâng de la pieptul bluzei un carnețel, în care avea câteva bancnote de diferite culori, bine împăturite în două. Alegând dintre ele o hârtie de o rublă, o netezi pe masă cu băgare de seamă.

— Trebuie să dai patruzeci de copeci, zise Voronin.

— Întocmai!

Voronin își deschise portofelul, așeză în el hârtia de o rublă, scoase de acolo mărunțiș, numără fără grabă șase monede a câte zece copeici și le răsturnă în palma lui Iacovlev. Tot fără grabă, Iacovlev înveli cu grijă monedele într-o hârtiuță, ca să nu le piardă, apoi le vârî într-un colț al buzunarului de la piept.

Toți comuniștii se ridicaseră de la locurile lor ca să urmărească această scenă...

XIII

A treia zi, în tabăra detașamentului de la Grasnaia Gorca se ivi un grup de soldați de-ai noștri. Multe grupuri de acestea rățăceau pe vremea aceea prin pădurile Rjevului.

Soldații, îmbrăcați în mantale zdrențuite și arse, stăteau tăcuți și bănuitori, iar când încerca cineva să între în vorbă cu ei, îi răspundeau scurt:

— Uite comandantul. Vorbiți cu el.

Grupul de soldați se afla sub comanda locotenentului Ilia Crâlatov — un bărbat înalt și tânăr, cu sprâncenele și ochii negri și cu o barbă neagră, deasă ca peria, pe bărbia și pe obrajii bruni: semăna cu un corb tânăr și puternic. După felul cum se mișca, cum vorbea și se răstea la ostași, Stepan Boiarchin înțelese numaidecât că locotenentului îi plăcea mult autoritatea și că era încăpățânat.

Soarta acestui grup trezi interesul lui Boiarchin și al lui Cornilov. Tocmai primiseră de la Voronin câteva misiuni de luptă și trimiseseră cercetași în diferite locuri, pregătindu-se de luptă. Urmau să aibă loc operații importante, mai ales distrugerea comandaturii din Olhovca, de aceea completarea detașamentului ar fi fost cât se poate de bine venită. Iată de ce Boiarchin și Cornilov se gândiră dintr-odată să oprească grupul pe lângă detașament. Ei îi dădură ordin lui Beliacov, șeful secției gospodăriei și bucătăreselor să le dea noilor sosiți mâncare pe săturate și să-i ducă în bordei la căldură.

— Buni băieți! zise Boiarchin către comisar, când rămaseră singuri în colțul „de comandă” din bordeiul lor. Toți tineri, ostași în termen! Și ce ținută au! Potoliți, liniștiți... Se vede însă că-s grozav de flămânzi! Ai văzut cum s-au repezit la mâncare? Trebuie să-i oprim la noi, neapărat!

— Dar unde pot să se mai ducă? întrebă Cornilov. Prin sate fără îndoială că li-e frică, iar prin păduri e frig și ar îndura foamea. Socot că nici n-au altă ieșire.

— Crezi că or să rămână?

— Și de ce nu?

— N-ar fi rău! Boiarchin oftă, fără să înțeleagă de ce. Știi una? Uite, ne-am apucat de treburi militare, dar militari adevărați n-avem decât foarte puțini. Pe unii trebuie să-i

învăţăm până şi cum să tragă cu puşca! Pe când ăştia au fost în armată ani de zile, îşi cunosc meseria, s-au deprins să fie hotărâţi, sunt căliţi şi oricum se cheamă că au luptat, cu toate că puţin timp poate. De oameni ca ei avem noi nevoie!

— Ce-ar fi să-l chemăm aici pe comandantul lor? propuse Cornilov.

— Lasă-i să se odihnească!

În bordei intră atunci Costea. Cu o săptămână în urmă, Stepan Boiarchin îl numise agentul său. Costea se deprinsese repede cu viaţa de detaşament şi ajunsese din nou aşa cum era în armată: vioi, priceput, şi grijuliu. Într-un cuvânt, avea toate însuşirile unui bun agent, fără de ajutorul căruia unui comandant i-ar veni greu să-şi ducă îndatoririle la bun sfârşit. Boiarchin îl îndrăgise pe Costea şi pentru că băiatul îşi socotea serviciul de la detaşamentul de partizani ca şi pe cel din armată, Boiarchin ar fi putut să-şi ia ca agent pe vreunul din băieţii de prin partea locului, dar ei nu făcuseră armată, aşa că habar n-aveau de disciplina militară — ba mai mult încă, îşi închipuiau că într-un detaşament de partizani nici nu era nevoie de aşa ceva.

Costea se bucurase mult că fusese numit agent, de aceea se şi pusese pe treabă cu toată nădejdea. Afară de asta, adunase din propria lui iniţiativă pe comsomolişti şi întemeiasse o organizaţie de Comsomol. Şi aşa, ajunsese conducătorul acestei organizaţii din detaşament.

În cele două săptămâni, Costea se schimbase mult. Era de felul lui omul acţiunilor furtunoase, aşa că în munca şi în fierberea din detaşament se regăsi pe el însuşi şi-şi găsi locul. Îmbrăcat cu cojocul lui roşcat, totdeauna descheiat, de sub care i se vedea bluza, şi cu uşanca de miel brumăriu pe cap, alerga neobosit prin tabără de dimineaţă şi până seara, fie că transmitea ordinele comandantului, fie că chema oamenii la el, fie că dădea câte o fugă pe la tovarăşii lui comsomolişti, să mai pună la cale de-ale lor şi să facă

rost de tutun, sau la bucătărie și spălătorie, să mai stea de vorbă cu fetele... Își petrecea cea mai mare parte din zi afară în aer curat, și de aceea se mai înviorase și se mai rumenise. Se vindecase și de gângăveala care-l chinuse și-l necăjise atâta. Flăcău tânăr de douăzeci de ani, bălai și cu ochii cenușii, cu buzele proaspete, cam pline și cu nasul hazliu, ușor ridicat în sus, totdeauna cu o expresie de vioiciune și de îndrăzneală copilărească pe fiecare trăsătură a feței, Costea era unul dintre cei mai chipeși băieți din detașament

— Ei, ce fac ostașii noștri? îl întreabă Boiarchin.

— Dorm buștean cu toții, tovarășe comandant răspunse Costea. De cum au pus capul jos, a și început să se cutremure bordeiul de sforăituri. Adevărat sforăituri cazone, pe cuvântul meu!

— Dar de spus, ce spun?

— Nu spun nimic. La ei nu mai are cuvânt acum decât burta.

— Lasă astea și vorbește cum se cuvine!

— Erau grozav de flămânzi băieții, tovarășe comandant! răspunse Costea cu seriozitate și chiar cu oarecare tristețe. Și flămândul, ce poate să spună? Flămândul tace. Lui nu-i vorbesc decât ochii... Sunt tare bucuroși că au mâncat pe săturate și că s-au văzut la căldură. De altfel, chiar de la început m-au cunoscut, cum s-ar zice, că-s de-al lor și m-au întrebat cum de-am nimerit aici...

— Asta-i bine! făcu Boiarchin. Asta înseamnă că detașamentul îi interesează cu toate că n-o spun. Vezi de vorbește cu ei mai serios, iar când s-o trezi comandantul, cheamă-l la mine.

— Au un comandant al dracului de colțos...

— Colțos?

— Și colțos, da' și cu carte, după cum s-arată, îl lămuri Costea. Abia ieșit din școală. Până și nemțește o rupe destul de bine, tovarășe comandant!

— Cei spui!

— Pe cuvântul meu.

— Adevărat, nu ne-ar strica să avem aici unul ca ăsta, zise Boiarchin, scărpinându-și cu degetul obrazul stâng, lucru pe care-l făcea totdeauna când stătea la chibzuială. Tu ce crezi, or să rămână la noi?

— Da' unde vrei să se ducă?

Curând după aceea, Costea se întoarse cu locotenentul Crâlatov, pe care-l trezise, pesemne, înainte de a-și fi împlinit somnul. Cu ochii umflați, Ilia Crâlatov intră în bordei cu o expresie de nemulțumire pe față.

— Cu ce vă pot servi?

— Stai jos, îl pofti Boiarchin.

Crâlatov se așeză, apoi cercetă cu ochii bordeiul.

— V-ați instalat bine aici!

— Cum se simt ostașii dumitale? Se odihnesc?

— Vă mulțumim pentru pâine și sare, cum se zice... Își aprinseră câte o țigară.

— Te-am chemat ca să ne cunoaștem mai bine, reluă Boiarchin după câteva clipe.

— Sunt cât se poate de bucuros.

— De unde veniți? Crâlatov oftă dintr-odată:

— Din Lituania. Acolo au fost lupte grele...

— Și de trei luni sunteți pe drumuri?

— Da, de trei luni... Crâlatov se uită la toți pe rând, clipind ușurel din ochi, pășărește. Ce vreți? Doar nu era să ne aducă cu mașina! Și pe deasupra, tot timpul am mers numai prin păduri și mlaștini...

— Tot grupul dumitale face parte din aceeași unitate?

— Nu, din mai multe. Ne-am adunat pe drum.

— Și cum de-ai ajuns comandantul grupului?

— Sunt cel mai mare în grad dintre toți.

— Ce planuri ai pe viitor?

— Mă rog, ăsta-i interogator?

Cornilov, care tăcuse tot timpul, zise râzând:

— Mi se pare că n-ai niciun motiv să ne bănuiești de purtare dușmănoasă față de dumneata

— Da, da, asta așa-i... Crâlatov se gândi puțin și, abia mișcându-și colțul buzelor, zâmbi unor gânduri ale lui. De altfel, am mai avut prilejul să răspund la asemenea întrebări. Am mai dat și peste alte detașamente de partizani și se înțelege că a trebuit să le răsplătim ospitalitatea povestindu-le pățaniile noastre... Așteptă puțin, gândindu-se fără îndoială că vorbele lui din urmă vor stârni răspunsuri vii și poate chiar supărare. Însă toți tăcură. Dar, chiar și numai din faptul că de trei luni ne strecurăm spre răsărit, cu toate greutatele întâmpinate, ar trebui să vă dați seama care este scopul nostru principal: vrem să ieșim cu orice preț din teritoriul ocupat de nemți și să ne alăturăm Armatei Roșii.

— Întârziați cam mult să vă atingeți scopul, zise Cornilov, nu fără gând ascuns, dar zâmbind plăcut cu toată fața lui lată și mai ales cu ochii limpezi ca apa de pe un banc de nisip.

Observația comisarului îl atinse pe Crâlatov.

— Bine, dar dumneata ai văzut în ce hal sunt oamenii?

— Eu așa înțeleg, intră atunci în vorbă și Boiarchin. Dacă, țineți cu tot dinadinsul să treceți peste linia frontului și să vă alăturați Armatei Roșii, înseamnă că vreți să luptați, că vreți să-i bateți pe, fasciști. Nu-i așa?

— Auzi întrebare!

— Dar dumneata știi că și pe aici, prin locurile noastre, sunt destui fasciști? Boiarchin își apropie fața uscățivă și palidă de obrazul lui Crâlatov. De ce n-ai lovi în fasciștii care se află aici? Prin ce se deosebesc ei de cei care se află acum în apropierea Moscovei? Și, fiindcă veni vorba, trebuie să-ți spun că în clipa de față trec spre Moscova, pe aici, prin locurile noastre, chiar aceiași nemți care vor lupta împotriva armatei noastre!

— După cât înțeleg, îmi propui să rămânem la voi și eu, și ostașii mei? întrebă Crâlatov.

— Întocmai.

— N-o să iasă nimic din asta!

— De ce?

— Ciudată întrebare! Tulburat, Crâlatov încercă chiar să se ridice. Doar noi facem parte din armată, și acolo, după cum știți, sunt anumite rânduieli. Suntem chemați sub arme și suntem datori să luptăm în rândurile armatei. Cine ar îngădui unor grupuri ca al nostru să se împrăstie așa, care-ncotro? Eu mă supun disciplinei militare fără să crâcnesc. N-am primit ordin să rămân în spatele frontului și să lupt ca partizan. Dimpotrivă, comandantul regimentului mi-a ordonat să mă întorc la regiment, cu orice preț. Cum aş putea să nu execut acest ordin?

— Bine, dar nu vezi? Unde-i armata? Odată ce s-a întâmplat așa, că ați rămas în urmă...

— ...suntem datori să facem orice ca să-l regăsim, îi luă vorba din gură Crâlatov. Chiar mi se pare ciudat că e nevoie să vă mai explic un lucru ca acesta!

— Totuși, mi se pare că felul dumitale de a judeca nu e destul de serios, vorbi Cornilov după o scurtă tăcere, zâmbind din ce în ce mai larg. E foarte mult formalism în acest fel de a judeca. Doar lucrul cel mai important în momentul de față e să lovim în dușman. Oriunde s-ar afla omul sovietic, și mai ales ostașul el este dator să lovească, să lovească mereu în dușman, nu să hoinărească așa, fără niciun rost... Iată, de pildă, comandantul nostru, tovarășul Boiarchin... Potrivit hotărârii organizației de partid, el trebuia să se evacueze cu colhoznicii lui spre răsărit și acolo să dea lovituri dușmanului prin munca lor pe ogoare. Dar n-a izbutit să plece. Și atunci, ce a făcut? A venit la partizani și a început să lovească în fasciști cu pușca! Eu socotesc că el, și nu dumneata, a procedat just.

Ilia Crâlatov se ridică în picioare.

— Știți una, începu el. N-am niciun motiv să vă ascund gândurile mele. Fără îndoială că și eu cunosc într-o oarecare măsură importanța războiului de partizani. Știu cum a luptat Denis Davâdov și cum s-au războit partizanii în anii războiului civil. Dar atunci condițiile de luptă erau

cu totul altele! Armatele lui Napoleon înaintau pe un singur drum. Pe alături, era loc cât poștești pentru partizani! Puteai să-i pocnești pe Franțuzi din orice tufă! Iar în anii războiului civil, fronturile de luptă n-aveau o linie hotărâtă, așa că și atunci era ușor să acționezi. Pe când acum... Acum tarla noastră e invadată de o mulțime uriașă de trupe care au cotropit un spațiu imens. Unde vrei să mai acționeze partizanii? Să stea numai așa, ascunși prin păduri? Nu, eu vreau să lupt în rândurile armatei!

— Toți cei din grupul dumitale gândesc ca dumneata?

— Toți.

— Ești sigur?

— Sigur.

— Atunci, de ce crede tovarășul Stalin în puterea partizanilor sovietici? Îl întrebă Cornilov.

— Eu nu știu ce spune tovarășul Stalin în această privință.

— Pot să-ți arăt...

— Arată-mi.

— O să-ți arăt și dumitale, și ostașilor dumitale.

— Oricum, nici eu și nici ostașii din plutonul meu nu putem călca ordinul care ni s-a dat de către comandantul de regiment, — se încapățâna Crâlatov, pregătindu-se să plece. Dacă ne dați voie, o să ne mai odihnim astăzi aici, iar mâine o să plecăm mai departe. Cât despre ceilalți ostași care au făcut drumul cu noi, sunt liberi să hotărască cum vor.

Dar a doua zi dimineață, doi dintre ostașii lui Crâlatov se îmbolnăviră serios. Crâlatov ceru îngăduința să mai rămână câteva zile. În noaptea următoare căzu o ninsoare îmbelșugată și se stârni viscol. Și, pe neașteptate, se așeză iarna timpurie. Acum, grupul lui Crâlatov nu mai putea să plece mai departe și din alte pricini: trebuia să-și facă rost de îmbrăcăminte groasă, de încălțăminte și hrană.

Tot timpul cât grupul lui Crâlatov se odihnea și se pregătea de plecare, Costea se ducea mereu pe acolo. Se

împrietenise cu soldații, găsisse printre ei patru comsomoliști și cu încetul, pe nesimțite, începu să-i atragă în viața detașamentului. Peste puțin timp îi raportă lui Boiarchin rezultatul cercetărilor sale:

— Acolo, la ei, e o adevărată harababură! Mulți vor să rămână la noi în detașament. Numai Crâlatov și câțiva dintre ostașii din fostul său pluton mai vorbesc să treacă dincolo de linia frontului!

După aceea, Boiarchin și Cornilov se duseră chiar ei în bordeiul unde stăteau oamenii lui Crâlatov. Le citiră ostașilor manifestul pe care-l primiseră chiar atunci de la statul major al lui Voronin, cu cuvântarea rostită de tovarășul Stalin la parada Armatei Roșii din Moscova, în ziua de 7 Noiembrie, și ca încheiere, propuseră întregului grup să rămână la detașament. „Dacă nu vreți să rămâneți cu toții, adăugară ei, atunci să rămână care vrea, iar ceilalți să părăsească tabăra”.

În noaptea aceea, în bordeiul lui Crâlatov discuțiile nu mai conțineau: se dezbătea propunerea comandamentului. Târziu, după miezul nopții, grupul se împărți în două: cea mai mare parte din ostași rămâneau la detașament, iar Crâlatov cu patru din oamenii lui se hotărâră să plece chiar a doua zi dimineață spre răsărit.

XIV

Locotenentul Ilia Crâlatov se trezi târziu. Nici nu deschisese bine ochii când simți mirosul supei de carne și auzi zăngănind lingurile în gamele: împrăștiați prin tot bordeiul, oamenii lui mâncau, în tăcere. „Supă de-a partizanilor... își zise Crâlatov, somnoros. De-a partizanilor?... Așa-i, își aduse aminte. Doar astăzi trebuie să plec!”

Se sculă și ieși în tăcere din bordei.

În ajun fusese moină, dar peste noapte se lăsase frig și ninsese din nou, proaspăt. Zorile trandafirii de iarnă se stingeau domol în pădure. Codrul stătea încremenit, de parcă se temea să nu-și strice, dacă ar fi mișcat cu stângăcie fie și o singură crenguță, toată găteala lui de iarnă, nouă și strălucitoare ca brocartul. Deasupra taberei se înălțau încet și liniștit, ca deasupra unui sătuc agerit cu zăpadă, fumurile de dimineață. Prin toată tabăra se vedeau urme de iepuri.

„Nu, oricum trebuie să plec, își zise Crâlatov, ca și cum s-ar fi împotrivit cuiva. Am hotărât, și basta: trebuie să plec!”. De undeva, dinspre răsărit, trecu pe deasupra liniștii din pădure un fel de scârțâit. Pesemne că scârțâia un copac. Uite iarăși, și iarăși... Fără îndoială că e vreun copac bătrân, sau poate unul rupt de furtună: scârțâie ce scârțâie, pe urmă se odihnește, luptându-se cu propria lui neputință, și iarăși trece pe deasupra pădurii liniștite zgomotul acela tânguitor, bătrânesc, de parcă geme cineva, singuratic, la căpătâiul unui mormânt părăsit...

Un partizan bătrân care trecea pe acolo, văzându-l pe Crâlatov cum ascultă cu luare aminte scârțâitul ciudat care venea dinspre răsărit, se opri și-l lămură:

— Corbul face așa.

— Corbul?... întrebă Crâlatov nedumerit.

— Da, e singur, bătrânul!

„Nu, nu, își zise iarăși Crâlatov. Odată ce am hotărât, trebuie să plec! Ce să mai stau la gânduri?”.

Când Crâlatov se așeză să-și ia gustarea de dimineață, Stepaniuc, agentul lui, îl întrebă:

— Să ne pregătim, tovarășe locotenent?

— Desigur, doar trebuie să plecăm!

Crâlatov se aștepta ca în clipa aceea, vreunul dintre ostașii care se hotărâseră să rămână în detașament să-i spună ceva: doar se despărțeau după ce rătăciseră atâta vreme laolaltă... Însă toți tăceau. Asta îl mâhni, ba chiar îl

indignă. Împinse cu necaz gamela la o parte și trânti lingura alături.

— Prin urmare, v-ați hotărât cu tot dinadinsul? — începu el, întorcându-se către cei de pe paturi. Va sucit capul acela... cum îi zice?... ticălosul acela de Costea! Venea pe aici, ticălosul și vă tot rodea, vă tot rodea creierul, ca un vierme! Abia acum îmi dau eu seama ce căuta el așa de des pe aici!

Crâlatov își cercetă în grabă lucrurile, își mută dintr-un buzunar într-altul câteva hârtii, apoi zise către ostașii care se pregăteau să plece cu el tot înaintea, spre răsărit:

— Așteptați-mă. Eu mă duc până la Boiarchin.

În timp ce cobora în bordeiul comandantului de detașament, Crâlatov auzi înăuntru larmă de glasuri și se opri fără voie în dreptul ușii, sub streășină împletită din crengi de brad. „Fără îndoială că iar se pregătesc pentru operațiuni! își zise el, și din nou se întoarse la gândul care nu-i mai dădea pace în zilele din urină. Hotărât, degeaba mă încăpățânez: oamenii au dreptate, și aici se poate lupta. Și apoi, de ce să mai plec, când armata trebuie să se întoarcă în curând? Nu-i nimic dacă o să mai așteptăm puțin... Da, trebuie să rămân și să las dracului toată încăpățânarea mea prostească!”

Deschizând ușa bordeiului, Crâlatov îl găsi plin de partizani, și în același timp auzi un glas dulce și plin, de femeie, cum nu mai auzise până atunci în tabără. În aceeași clipă însă, glasul tăcu și partizanii începură să vorbească toți deodată, întrerupându-se unul pe altul. Și fără îndoială că tocmai din această pricină nu băgă nimeni de seamă intrarea lui în bordei. Crâlatov se apropie încetisor de partizanii îngrămădiți acolo și aruncă o privire în mijlocul lor.

La masa comandantului, încărcată cu fel de fel de tacâmuri, stăteau două fete. Chipurile lor erau luminate din plin: prin singura ferestruică de lângă masă năvălea cascada de lumină a soarelui de dimineață. Semănau foarte

bine una cu alta, fără îndoială că erau surori Cea mai mică, îmbujorată la față, sorbea din supa rece uitându-se cu sfială împrejur, iar cea mare vorbea...

Ilia Crâlatov rămase uimit de frumusețea ei, deși n-ar fi putut să spună dintr-odată în ce anume stătea această frumusețe, care-l tulburase atâta de la întâia aruncătură de ochi. Din unele vorbe de-ale partizanilor, înțelese că femeia povestea un lucru neplăcut. Dar, ciudat: înfățișarea ei nu arăta deloc că ar aduce vești rele. Era tulburată, desigur, însă lui i se păru că n-o tulbura numai întâmplarea pe care o povestea, ci altă pricină, greu de deslușit. Și poate că tocmai această din urmă pricină o făcea atât de neobișnuit de frumoasă. Și ce rază de tinerețe îi lumina fața deschisă cu trăsături gingașe și cu o atât de minunată vioiciune în fiecare trăsătură, și ce strălucire aveau ochii ei de un negru sclipitor!

— Nu, n-are niciun rost să mai așteptați, niciun rost! — striga ea, cu asprime desigur, cerându-le stăruitor nu știu ce, în timp ce toată făptura ei strălucea de tulburarea aceea neînțeleasă. Ei să-și bată joc de oameni și voi să stați cu brațele încrucișate? Nemaipomenit!

Să avem partizanii lângă noi și să nu putem trăi din pricina nemților? Ce înseamnă asta? Nu, orice-ai spune, Stepan Egorâci, așa ceva n-are niciun rost!

Vorbind așa, ea nu se uita numai la Boiarchin, dar și la ceilalți partizani îngrămădiți în jurul mesei. Odată, îi aruncă o privire și lui Crâlatov. Fără îndoială că el îi reținu atenția prin nu știu ce, pentru că, după ce mai rosti câteva cuvinte, se uită din nou într-acolo... Urmărindu-i privirea, Boiarchin întoarse capul și-l zări pe Crâlatov.

— Ascultă, tovarășe locotenent, te rog să vii ceva mai târziu. Te chem eu. Acum, vezi, sunt ocupat

Crâlatov înțelese că Boiarchin îl socotea străin de pe acum și se înroși de necaz. Marica rămase mirată văzând că Crâlatov era îndepărtat și, în clipa când se pregătea să iasă, se mai uită odată la el...

Crâlatov ieși din bordei oarecum rușinat în fața frumoasei necunoscute, își dădea seama că, acum, în ochii ei el nu mai era la fel cu toți ceilalți oameni din detașament. Și deodată se pomeni dincolo de tabără, gândindu-se fără să vrea numai la felul cum îl privise străina: întâia oară se uitase la el ca la toată lumea, a doua oară, cu interes sporit iar a treia oară cu mirare... Trei priviri în câteva clipe, și fiecare atât de deosebită de celelalte!

În timpul acela, tabăra își trăia viața ei de fiecare zi. Un grup de partizani pe schiuri plecau undeva, înșirați unul după altul în lanț. Lângă depozitul de alimente câțiva descărcau o sanie. La secția de gospodărie se auzea scârțâitul ferestrelor și cântecul fetelor. Toate acestea erau lucruri obișnuite și Crâlatov se deprinsese cu ele într-o săptămână, cât stătuse la detașament. Și totuși, în clipa aceea i se păreau nespuse de atrăgătoare și de dulci la văz și la auz. Multă vreme se împotrivi senzației neobișnuite care pusese stăpânire adineauri pe toată ființa lui. Dar până în cele din urmă, trebui să recunoască: într-adevăr, toate le vedea acum înalte culori, numai pentru că în mijlocul taberei se afla femeia aceea străină, care o luminase cu frumusețea ei.

Încercă să-și dea seama ce anume îl tulburase atât de adânc și atât de neașteptat în această necunoscută. Dar înțelese imediat că era o încercare zadarnică. „Degeaba!” își zise. Parcă puține femei au ochii negri? Nu. Dar ochi atât de negri, atât de vii și de strălucitori ca ai ei, nu aveau multe. Parcă puține chipuri frumoase sunt pe lume? Dar un chip atât de viu, atât de luminat de flacăra tinereții, cu buze atât de fierbinți și atât de zâmbitoare ca ale ei, nu erau multe... Mai toate femeile îți plac după ce le cunoști mai bine, când te deprinzi cu ele și le descoperi farmecele. Dar ce fel de frumusețe e aceea pe care trebuie s-o dibuiești îndelung? Nu,, frumusețea trebuie s-o vezi de la întâia aruncătură de ochi...

Pe platoul cel mare al taberei se ivi Costea și, odată cu el, cele două necunoscute. Crâlatov se opri și se ascunse după un brad. tânăr, încărcat cu zăpadă. Și ceea ce văzu, îl umplu de mirare. Costea, diavolul acela bălai care-i dezorganizase grupul, îmbrățișa deodată pe cele două surori și le șopti nu știu ce, întâi uneia, apoi celeilalte... Iar ele, trăgându-se îndărăt, se porniră pe râs de răsuna pădurea, apoi se năpustiră asupra lui și, ținând, începură să-i care cu pumnii în spinare! Ca să scape de ele, Costea se repezi drept la bradul după care se ascundea Crâlatov.

Ilia Crâlatov îi ieși înaintea.

Costea prinse din zbor căciula care-i alunecase de pe cap, Se opri, se uită îndărăt cu teamă și zise, abia trăgându-și sufletul:

— Vezi, tocmai pe dumneata te căutam, tovarășe locotenent! Te cheamă. „Să poftească”, zice...

Liniștite acum, surorile se opriseră mai la o parte. Cea mai mare se uită la Crâlatov, și această privire, a patra, era rece, puțin aspră-chiar. „Știe tot”, își zise Crâlatov și, simțind că roșește, îi răspunse lui Costea:

— Mă duc îndată.

Costea se întoarse spre cele două surori:

— Ia uitați-vă la omul ăsta sucit!

— Ce-i cu el? întrebă Marica

— Se gătește de plecare, — îi răspunse Costea. S-a oploșit la noi, a stat o săptămână încheiată, și acum pleacă mai departe.

— Unde, mai departe? Poate pleacă din pădure ca să caute pădurea, cum se spune? întrebă Marica.

— Voiam să mă strecor până la armata noastră, îi explică Crâlatov.

— Până la armată?... se miră Marica. Dar oare face să te mai ostenești? Eu cred că nu mai este mult și armata noastră o să vină ea singură încoace!

— Da, fără îndoială, se grăbi să încuviințeze Crâlatov. Și tocmai de aceea m-am hotărât astăzi, după lungă

chibzuință, să rămân pe lângă detașament.

— Ei nu, serios? întrebă Costea strălucind de fericire. În sfârșit! Haide, du-te, du-te, o să se bucure... o să se bucure grozav! Ei, dar mult ai mai stat la gânduri!

— Nu-i nimic că s-a gândit mult, zise Marica zâmbind.

— Și dumneata ai venit tot la detașament? o întrebă Crâlatov.

— După cum vezi.

— Bine, dar ai venit... de tot?

— S-ar putea să fie și de tot...

Costea și cele două surori își văzură de drum

Crâlatov rămase câțva timp lângă brad, adâncit în gânduri. Apoi se îndreptă spre Boiarchin și-l anunță că atât el cât și toți oamenii lui, rămân la detașament. Și tot atunci îi declară că se consideră desărcinat de obligația de a-și mai comanda unitatea.

— Prin urmare le-ai chibzuit toate? îl întrebă Boiarchin.

— Da, le-am chibzuit... astă noapte.

— Foarte bine, răspunse Boiarchin, cu un sentiment de învingător. Și acum, iată: și noi, comisarul și cu mine, am chibzuit de asemeni hotărârea noastră. Băieții tăi sunt militari și trebuie să-i împărțim pe la plutoane, așa fel încât peste tot să avem oameni care cunosc meseria armelor. Iar pe tine te numesc șef de stat major. Informează-te și apucă-te de treabă! La noapte trebuie să executăm o incursiune la Olhovca. E o săptămână de când ne tot pregătim. E o operație serioasă, trebuie s-o ducem la bun sfârșit!

Pe la prânz, Marica și Faia se pregătiră să plece spre casă. Aflând aceasta, Crâlatov îl căută pe Costea. Acum îi părea bine că întâmplarea îi scosese în cale la detașament, înaintea tuturor, pe „diavolul cel bălai”: datorită lui, putea s-o cunoască pe Marica mai îndeaproape.

— Pleacă?

— Pleacă chiar acum. Dar ce este?

— Dar atunci de ce-a spus că o să rămână în detașament?

— Deocamdată nu se poate. Însuși comandantul nu-i dă voie.

— Și cum or să plece?

Crâlatov se frământa pe loc, bătând din călcâie.

— Până la Sosnovca le însoțim noi.

— Ce-ar fi să aprindem câte-o țigară?

Își aprinseră câte-o țigară. „Ia te uită cât e de prietenos!”, se miră Costea. Crâlatov își fumă mai toată țigara în tăcere.

— Ascultă, Costea, — zise după aceea, înțelegând că nu se poate să mai tacă. — Vreau să merg și eu să le însoțesc. Trebuie să mă mișc puțin și să văd locurile de pe-aici, pentru că, vezi tu, la noapte plecăm și eu habar n-am încotro s-o iau...

Costea se uită la Crâlatov cu un zâmbet. Înțelesese. Strivind mucusul de țigară sub talpă, îl întreabă:

— Ascultă, tovarășe șef de stat major: nu cumva ți-a plăcut cea mai mare?

— Și ce-i cu asta?

— Atunci, uite ce-ți spun: de bună seamă că-i mai cuminte să pleci de aici, zise Costea, neașteptat de serios. Ține minte vorba mea: îți aprinzi paie-n capi Dacă te-a pișcat cumva coala, măi bine pleacă, și cât mai repede! Altfel s-a isprăvit cu tine, ți-o spun cinstit, pe cuvântul meu de comsomoliști

— Și de ce, mă rog?

— Te duci de răpă! și uitându-se la Crâlatov cu milă, Costea clătină din cap. E măritată, tovarășe locotenent, Îl cunosc bine pe bărbatu-său. Îl cheamă Andrei. Bun băiat. Am făcut serviciul împreună în același batalion. Acum e dincolo, dar se poate întâmpla să fie curând aici. Și ea îl iubește așa de mult, că-i mai cuminte nici să nu încerci a te apropia de ea. A încercat unul mai mare în grad decât tine, frățioare, și i-a dat răvaș de drum!

Crâlatov se încruntă.

— Bine, dar de însoțit, pot s-o însoțesc?

— Ești slab de înger, tovarășe locotenent! îi răspunse Costea. Eh, degeaba ai mai rămas, degeaba!... Ce să-i faci, hai să mergem!

XV

Era a doua noapte pe care Erofei Cuzmici o petrecea fără somn și fără tihnă. Neliniștea începuse să-l roadă îndată ce Loznevoi îi plecase din casă. Erofei Cuzmici se gândea mereu la cea din urmă discuție a lor despre nemți și despre război. „Eh, dobitoc bătrân ce sunt! se dojenea el singur. M-a pus dracu' să-ntind vorba cu el despre asemenea lucruri!” Bătrânul își închipuia că Loznevoi îi pătrunsese gândurile și că de aceea plecase de la el așa, pe neașteptate. Ce s-o fi ascunzând în sufletul lui întunecat? Că doar până mai deunăzi îl obijduise, îl dădea afară din casă și-l puneă să muncească întocmai ca un argat... parcă Loznevoi le-a putut uita toate astea? Parcă acum, când e mare și tare, greu i-ar fi să se răzbune pe el, dobitoc bătrân, pentru toate nedreptățile îndurate? Uite, azi de dimineață, după ce dormise noaptea la Cerniavchina, plecase pe neașteptate la Bolotnoe. Și pentru ce, mă rog? Poate că tocmai de asta, ca să-l denunțe comandantului de plasă? Gândindu-se la toate acestea, Erofei Cuzmici se întorcea mereu când pe o parte, când pe cealaltă, chinuit de presimțirea unei apropiate nenorociri.

Alevtina Vasilievna îl întrebă îngrijorată:

— De ce nu dormi, Cuzmici?

— Iaca, nu mi-e somn...

— Da' poate că tot ar fi bine să-mi spui... Că doar se poate spune!

— Mă omori cu zile, mămucă, răspunse Erofei Cuzmici cu oboseală și amărăciune în glas. Tu atâta știi, să mă bați

la cap într-una: „De ce nu dormi? De ce oftezi? Ce te doare?” Oare pentru toate astea trebuie să cer voie la tine, numaidecât? Iacă: nu dorm, oftez și-s bolnav! Apoi, numai încercă și pune-te în locul meu! Cată să vezi și tu cum mă-nvârte și mă sucește viața! M-a prins în brațe, ca un urs, și mă înăbușă. Și tu ce crezi că trebuie să fac, să râd, poate?... Iaca, văd că nici tu nu dormi, și eu nu te-ntreb de ce!

— Mai bine m-ai întreba...

— Ei, de ce nu dormi, mă rog?

Pe neașteptate, Alevtina Vasilievna începu să plângă cu suspine:

— Am văzut-o astăzi pe Marica...

Erofei Cuzmici rămase multă vreme fără să spună nimic.

— Unde ai văzut-o?

— A trecut pe ulița noastră, cu Faia. Se vede că fusese la Sosnovca, la mătușă-sa. Și izbucni iarăși în plâns. Iaca de ce nu dorm. De când a plecat, abia acum am văzut-o întâi, și încă de departe! Nici să treacă pe la noi nu mai vrea, uite până unde ai împins tu lucrurile! Doar e a noastră, nu mi-i străină și uite cât e de mânioasă... Și ca să mă duc eu la ele, mi-ar fi rușine de ochii lumii.

Erofei Cuzmici pufni pe nas, dar nu-i răspunse. Mai rămase, culcat câțeva vreme, apoi se ridică, aprinse lampa și se așeză la masă. La lumina lămpii se vedea bine cât de îndurerat îi era chipul îmbătrânit de-atâtea gânduri apăsătoare.

— Taci? Îl întreabă nevasta

— Lasă-mă în pace, se rugă el cu glas jalnic.

— Ți-e rușine, hai?

— Lasă-mă, îți spun! se răsti Erofei Cuzmici, ceea ce nu i se mai întâmplase demult în vremea din urmă. De ce mă scoți din sărite? Doar vezi în ce hal sunt. Nu mă face să intru în vreun păcat! Nu mă sâcâi! Poate că nu mi-au mai rămas multe zile de trăit. Nu vezi? Ieri a plecat de la noi, iar azi a și șters-o la Bolotnoe! De ciudă, o să s-apuce să

trăncănească acolo ce-o să-i treacă prin minte, și gata, s-a isprăvit cu mine!... Pricepi tu asta, ori nu pricepi?

Cineva bătu la ușa din față. Erofei Cuzmici încremeni și ochii lui cenușii își pierdură luciul, întocmai ca pietricelele de râu uscate la soare... O nouă bătaie răsună în ușă, apoi se auziră limpede câteva vorbe răzlețe, pe nemțește. Lui Erofei Cuzmici i se răciră mâinile și picioarele. Zise în șoaptă:

— Au venit, mămucă...

Alevtina Vasilievna începu să plângă în hohote și, acoperindu-și gura cu un colț de plapomă, se ghemui, de frică, lângă perete.

— Acum s-a sfârșit, șopti Erofei Cuzmici și ieși în tindă,, bâjbâind ca un orb.

În timp ce, sprijinindu-se cu mâna de perete, își făcea drum prin tinda întunecată, în cerdac se mai auzi de câteva ori glasul acela aspru, nemțesc. Da, îi dădeau zor... Deodată, lui Erofei Cuzmici îi trecu prin minte că ar putea să se furișeze în cămară și de acolo în pod, de unde, pe ferestruică, să sară în troiene... Te pomenești că așa ar putea să scape, dacă nu i-or fi înconjurat casa... Dar era prea târziu. Glasul neamțului care striga dincolo de ușă nu semăna cu glasul comandantului Kweiss. „A venit cu vreunul din Bolotnoe”, se gândi Erofei Cuzmici. Căutând să-și adune puterile împuținate, întrebă:

— Cine-i acolo, hai?

Neamțul strigă din nou, mânios.

Erofei Cuzmici deschise ușa — și deodată se trase îndărăt: lumina puternică a unei lanterne electrice îl lovi în ochi. Și-n aceeași clipă auzi un glas cunoscut:

— Dormeai, Cuzmici?

Nimic n-ar fi putut să-l uluiască pe Erofei Cuzmici mai mult decât glasul acela liniștit și prietenesc, pe care-l cunoștea de atâția și atâția ani! Nu, ăștia nu erau nemți. În prag, cu lanterna în mână, stătea (dar cum să-ți vină a crede una ca asta?) chiar Stepan Boiarchin, lângă el un

bărbat tânăr, negru ca pana corbului, îmbrăcat cu o manta și cu o căciulă de miel pe cap, iar în spatele lor Costea și Serga Hahai. Erofei Cuzmici se clătină pe picioare. Adunându-și toate puterile, se trase îndărăt și se rezemă cu spatele de perete: înalt, bărbos, numai în cămașă și izmene, abia izbuti să-și mișto buzele.

— Numai, vă rog, mai repede! zise el, în tinzând brațele de-a lungul peretelui, fără să știe de ce. Odată ce mă socotiți trădător, ucideți-mă, dar nu mă mai chinuiți!

— Ce-i cu tine, Cuzmici, ești amețit de somn, se vede? zise Boiarchin, intrând în tindă. Unde-i polițaiul? Că pe el îl căutăm.

Erofei Cuzmici se desprinse de lângă perete:

— Nu-i aici. Îți jur, Stepane, că nu-i la mine în casă. Du-te singur și vezi. S-a mutat de aseară la Cerniavchina, iar azi a plecat, dracu' știe pentru ce, la Bolotnoe...

Plecând la detașament în zori, Marica și Faia n-avuseseră cum să afle că Loznevoi se mutase de cu seară, târziu, la Cerniavchina, așa că nu-l înștiințaseră pe Boiarchin. Înțelegând totul, Boiarchin icni cu necaz:

— Ei, drăcia dracului! Dar oare s-o fi întors de la Bolotnoe?

— Nu, Stepan, nu l-a văzut nimeni...

— Ia te uită, ticălosul! zise Costea. Totdeauna are noroc!

— Bine, Cuzmici, hai în casă, îl îndemnă Boiarchin. Nu te vezi cum ești îmbrăcat? Poți să mai și răcești.

— Mi-e totuna!

— Poate că te-ai săturat de viață?

— Ce-mi mai folosește mie viața!

Intrară în casă. Văzând că în loc de nemți erau oameni de-ai lor, Alevtina Vasilievna se bucură. Își dădea seama că n-or să le facă niciun rău și totuși începu să plângă, strângându-și plapuma la piept.

— Da' ce te-ai speriat așa de noi, Vasilievna? o întreabă Boiarchin, oprindu-se lângă patul gospodinei. Ori poate că nu mă mai cunoști?

- Ba cum să nu te cunosc!
- Atunci de ce plângi?
- Nici cu singură nu știi, Stiopa...

Costea se apropie și el:

- Și pe mine mă recunoști, Alevtina Vasilievna?
- Cum nu! Doamne, da' ce tare te-ai schimbat, Costea!
- Cum adică, Alevtina Vasilievna?
- Te-ai făcut mai frumos, răspunse gospodina,

liniștindu-se.

— Parcă te-ai mai îngrășat, parcă arăți mai bine... Ești partizan, după cât văd?

- Se înțelege!
- Ei, slavă domnului!

Boiarchin îi chemă, pe Costea și pe Crâlatov, lângă ușă și vorbi ceva cu ei în șoaptă. Cei doi plecară. În vremea asta Erofei Cuzmici se îmbracă, ba își mai aruncă și haina pe spinare.

— Să intrăm în odaia de alături, zise Boiarchin către stăpânul casei și Serga Hahai. Avem ceva de vorbit.

Se așezară tustrei în jurul mesei și tăcură o vreme. Apoi Boiarchin se uită la ceas și începu:

- De ce te-ai speriat așa, Erofei Cuzmici?

Erofei Cuzmici oftă, căutând în grabă vorbe potrivite pentru răspuns:

— Doar știi și tu, Stepan Egorâci, ce vremuri trăim noi astăzi! Să vezi... El a plecat de la mine și iaca, e a doua noapte de când nu dorm și mă tot frământ cu gândul... Dacă mă denunță, cumva? Că am avut noi aici o discuție... Și pe urmă, îndeobște e furios pe mine. Iar acum, așa deodată, aud că mă strigă cineva pe nemțește!

Serga Hahai hohoti în gura mare. Zâmbi și Boiarchin.

— Noi am socotit așa: dacă vorbim rusește, tu n-ai să deschizi, iar polițaiul tău o să se sperie și o s-o zbughească pe geam. Dacă vorbim nemțește, apoi deschideți: pentru că orice-ai spune, Erofei Cuzmici, tu ești starostele, iar el polițaiul nemților. Cum s-ar zice — sunteți una cu ei...

Erofei Cuzmici își simțea sufletul greu și îndurerat. Genunchiul stâng îi tresărea mereu, iar prin minte îi treceau gânduri negre, ca un stol de corbi. Într-adevăr, cum să nu-i fie frică de partizani? Doar ei nu știu că el fusese acela care dăduse de veste oamenilor de jaful ce li se pregătea, ei nu cunosc gândurile lui tainice. Ei nu știu decât un lucru: că el e staroste, că stă în slujba nemților și, că-i dă afară din casă pe oamenii noștri, pe ostașii armatei noastre... Și fără îndoială că partizanii n-au venit la el numai așa, într-o doară...

— Apoi ce fel de staroste mai sunt și eu! zise Erofei Cuzmici, și gemu. Cum vine asta, mă rog, că-s una cu nemții?... Ce tot spui, Stepan Egorâci! Ma luat viața înainte, asta-i!

— Înseamnă că ești slab, dacă te-ai dat bătut!

— Eh, bătrânețile... parcă tu nu știi!

Și Boiarchin văzu cu mirare cum pe fața lui Erofei Cuzmici cel mândru și poruncitor, se așterne o expresie jalnică.

— Întreabă-i pe oameni ce fel de staroste sunt, doamne iartă-mă! — urmă Erofei Cuzmici. Că li-s staroste numai cu numele, asta-i! Toată lumea știe că n-am făcut niciun rău nimănui. Iar acum, m-am hotărât așa: să mă duc și să le spun de la obraz că nu mai vreau să le fiu staroste, fire-ar blestemați să fie cu tot neamul lori Să mă canonească cum or vrea, dar eu împotriva norodului nu merg, și basta!

Fața palidă și uscățivă a lui Boiarchin se luminează din nou de un zâmbet blând și viu.

— Apoi, știm noi că tu nu ești împotriva norodului! Cunoaștem și povestea cu grânele... Cu toate astea, trebuie să rămâi staroste, Erofei Cuzmici!

— Și pentru ce, mă rog? Fără să-și dea seama, Erofei Cuzmici ridicase glasul, așa cum era deprins să vorbească înainte. Nu, asta n-o vreau! Și n-or s-o scoată la niciun capăt cu mine! Sunt om bătrân și bolnav, iar în slujba asta trebuie să alerg cu limba scoasă, ca un câine! Tu, Stepan

Egorâci, cu toate că toată viața ta ai fost slujbaș, nu poți să-ți dai seama cât de grea e slujba asta! Ei, altceva e când te sprijină norodul din toate părțile! Atunci poți să rămâi pe loc. De pildă tu, Stepan Egorâci, cât ai stat? Vezi, asta-i! Dar ia încearcă să te faci staroste? Nu, asta-i curată pedeapsă, nu slujbă! Mă lepăd, și gata! Ce-or să-mi facă? Sunt om bătrân și bolnav. Și chiar dacă or să-mi facă ceva — tot într-acolo mi-e drumul, dobitocul de mine! Că trebuia să plec, cum au plecat oamenii, nu să rămân aici cu nemții!

— Fără îndoială că sarcina ta e grea, Erofei Cuzmici, grozav de grea, se învoi Boiarchin. Dar deocamdată trebuie să rămâi cu ca...

— Pentru nimica-n lume! i-o tăie Erofei Cuzmici.

— Ba, ai să rămâi, stăruie Boiarchin. Eu te numesc staroste, Cuzmici! Noi suntem stăpâni aici, ca și înainte, nu nemții... Așa că eu te numesc staroste și te poftesc să execuți ordinul meu.

Câteva clipe, în odaie se făcu liniște.

Se auzea cum cântă samovarul în bucătărie...

— De ce-ți bați joc de mine, Stepan Egorâci? întrebă, Erofei Cuzmici cu amărăciune.

— Nu-mi bat joc! urmă Stepan Boiarchin și mai serios. Cu începere de mâine te numesc staroste, înțelegi? Și iată, Cuzmici porunca mea: să te lepezi de toate bolile! Trebuie să-ți îndeplinești îndatoririle cum se cuvine. Tu știi că ai o vină: te depărtaseși de popor, făcuseși loc în sufletul tău viermelui celui spurcat. Acum când îți înțelegi vina, ești dator să ți-o răscumperi, slujind cinstit poporul. Iar poporul poți să-l slujești oriunde te-i afla, numai să-l slujești cinstit și din toată inima. Eu am încredere în tine și cred că o să-ți faci datoria cinstit. Da, o să îndeplinești întocmai toate dispozițiile... Bineînțeles că nu pe ale comandantului, ci pe ale mele... Nu-ți pierde curajul, o scoți tu la capăt cu toate, numai să vrei!

— Totul e limpede, Stepan Egorâci, vorbi Erofei Cuzmici, încet și tulburat. Cât se poate de limpede. Îți mulțumesc

pentru cinste... Crezi tu că pe mine, un moșneag prost, nu mă bucură că-mi arăți atâta încredere? Recunosc că-s vinovat o spun ca-n fața lui Dumnezeu... Mi se tulburaseră mințile în căpățâna asta seacă! Mă pocăiesc și te rog să mă ierți. Cui nu i se poate întâmpla una ca asta? Acum, îți făgăduiesc cinstit: o să-mi dau toată silința și o să îndeplinesc întocmai toate ordinele tale! Putere mai am încă destulă, slavă Domnului! Nu-s chiar așa de bătrân, și nici bolnav nu-s. Mă simt și acum în stare să fac, ca nimic, treizeci de verste dintr-o întinsoare, și încă pe ger!

Serga Hahai se porni din nou să râdă în hohote:

— Ia te uită cum a întinerit dintr-odată!

— Și de ce râzi, mă rog? Dacă așa stau lucrurile, apoi slujba asta e cea mai nimerită pentru mine acum. Pe comandantul asta pot să ți-l învârt pe după deget, uite așa! Aș fi în stare să-i îndrug ce poștești, fără măcar să clipesc din ochi!

Boiarchin se mai uită odată la ceas.

— Și cine-i acum în locul lui Cerniavchin?

— Încă nu-i nimeni. Cine să vrea să primească asemenea slujbă?

— Lui Loznevoi nu-i e greu singur?

— Cum să nu-i fie! Aici nici pentru doi n-ar fi ușor!

— Da, iată o grijă nouă... zise Boiarchin cu tonul cu care ar fi vorbit fără îndoială, *burgmeister*-ul de plasă, amărât de felul cum merg treburile în Olhovca. Apoi se întoarce spre Serghei Hahai și oftă: O să trebuiască să te bagi tu polițai aici, Serghei.

Hahai sări de pe scaun ca ars:

— Stepan Egorâci!

— Ce tot îi dai cu Stepan Egorâci? Ai uitat?

— Tovarășe comandant!

— Stai jos și bagă de seamă ce-ți spun: te numesc polițai în Olhovca.

Serga Hahai rămăsese în picioare. O șuviță lungă de păr bălai, scăpată de sub căciula brumărie de miel, îi cădea

până pe nas, acoperindu-i ochiul drept, pe care avea un pic de albeață, în timp ce privirea celui stâng trecea, săgeată, pe lângă comandant.

— Strânge-ți părul, îl dojeni Boiarchin. De ce-l porți așa de lung? O să pun să vă tundă pe toți cu mașina, ca la armată!

Hahai își adună șuvița sub căciulă și zise posomorât:

— Tovarășe comandant, și pe mine or să...

— N-or să te otrăvească, îți dau cuvântul meu... Te-ai speriat?

— Apoi Csiutca, pe mine...

— Bagă de seamă să nu-i sufli o vorbă! Fetele au limba lungă.

Stepan Boiarchin îi mai ordonă odată lui Serga Hahai să stea jos și, când băiatul se așează, suspinând, la locul lui, îi vorbește:

— O să spui că te-ai evacuat, dar că pe drum te-ai îmbolnăvit și ai rămas undeva pe aproape, într-un sat, iar acum te-ai întors pe furiș acasă și ești aici de mai bine de-o săptămână.

— Tovarășe comandant! se rugă Serga. Dar eu sunt comsomolist! Asta o știe toată lumea!

— Te-ai pocăit, și gata! urmă Boiarchin posomorât, ca și cum era într-adevăr încredințat că Serga Hahai făcuse pasul acela. Ai intrat în Comsomol din prostie, pentru că erai tânăr, dar mai ales pentru că ți s-a făgăduit un post bun la prăvălie...

— Asta nu-i adevărat!

— Ba e adevărat. Uite, poate să adeverească și starostele.

— Aha, iată cine-mi erai, băiete! se amestecă în vorbă și Erofei Cuzmici. Până mai adineauri rânjeai, dar când ți-a venit și ție rândul, dai bir cu fugiții!

— Lasă-mă-n pace și dumneata!

— Va să zică adeverești, Cuzmici?

— Nici vorbă! făgădui Erofei Cuzmici și, fără să-și dea seama, își aruncă haina de pe umeri. O să le fac eu singur toate, Stepan Egorâci, să n-ai nicio grijă! Iar ție, Serga, n-are de ce să-ți fie teamă că ești comsomolist. Chiar astăzi nemții au afișat în tot satul că toți comuniștii și toți comsomoliștii sunt poftiți să iasă de prin păduri și de pe ude mai sunt ascunși și să se prezinte la înregistrare. Cei care se vor prezenta în interval de două săptămâni, vor fi iertați. Tu ai să te prezinți cel dintâi. Și se înțelege că, de hatârul propagandei, n-or să se lege chiar de cel dintâi! Și tocmai atunci oi potrivi să le suflu și eu o vorbă: cum, că ești băiat bun, că numai din prostie te-ai încurcat cu comuniștii și că vrei să muncești pentru ci, ca să-ți ispășești păcatul... Cu alte cuvinte, iată unul care ar fi bun de polițai! Las-că le pun eu la cale toate.

Serga Hahai înțelese că, într-adevăr, lucrul e cu puțință și, oftând, își lăsă capul în piept...

— Lasă, Serghei, că nu-i nimic. Și Boiarchin își lăsă mâna pe spinarea lui încovoiată. Nu-i nimic, nu-i nimic! Doar te trimit la munca asta în numele partidului și pentru binele poporului.., îmi dau bine seama că n-o să-ți fie ușor să te arăți în fața oamenilor în chip de trădător, dar să știi că nu ține mult! Și pe urmă, poporul nostru nu-i prost, Serghei! O să înțeleagă el singur... Ei, asta-i tot! Vă doresc noroc! Și ție, Cuzmici, și ție, Serghei!

Boiarchin se ridică și se mai uită odată la ceas.

— Samovarul trebuie să fie gata, zise stăpânul cosei.

— Nu, n-avem vreme de-așa ceva, Cuzmici!

Abia acum își dădu seama Erofei Cuzmici cât de ciudate păreau toate. Nemții stăteau în mijlocul satului, iar la marginea lui, la el în casă, erau partizani! Iată, însuși Boiarchin stătuse la el fără să arate niciun pic de neliniște, — și stătuse, nu glumă, ca și cum ar fi venit, ca pe vremuri, să mai pună la cale treburile colhozului... A venit, a stat de vorbă de una, de alta, a dat îndrumări, ca altădată, și s-a dus undeva, mai departe, fără îndoială cu alte treburi

importante, pe care era dator să le îndeplinească în înalta lui slujbă obștească... „Asta zic și eu că-i putere! se gândi Erofei Cuzmici. Iată unde stă puterea! Cum a fost, așa a rămas!”

— Ei, eu am plecat, zise Boiarchin. E timpul să mă culc. Tu, Serghei, mai stai puțin aici și pe urmă să te duci acasă... Numai bagă de seamă să nu te vadă nimeni. Iar pe la tine, Cuzmici, o să mai trec eu, și o să mai stăm noi de vorbă...

Deasupra satului răsunară împușcături. Boiarchin își apropie ceasul de ochi:

— Ce dracu’! Oare se poate să fi rămas în urmă?... și ieși repede din casă.

XVI

Încăierarea de la comandatură nu ținuse mult.

În timp ce Boiarchin, și în urma lui, Costea cu partizanii care stătuseră de pază în jurul casei Lopuhovilor, urcau gâfâind la deal spre mijlocul satului, în jurul comandaturii lupta era în toi. Un grup de partizani, sub comanda comisarului Cornilov, înconjurase cele două case unde se instalase comandatura, punând în funcțiune toate armele pe care le aveau. Mai târziu, le păru rău că cheltuiseră atâtea cartușe și grenade pentru câțiva hitleriști somnoroși, care-și pierduseră cumpătul.

Dealul era greu de urcat în goană. Boiarchin, care se înăbușea, își descheie din mers gulerul cojocului. În bezna nopții rățăcea mereu cărarea îngustă și se înfunda în troiene, dar o găsea și o pornea din nou, din toate puterile, tot înainte... Nu, lui nu-i era teamă că partizanii vor da treaba peste cap fără el. Pe neașteptate însă, zvonul luptei din apropiere avusese asupra lui un efect ațâțător: nervii i se încordaseră, inima începuse să-i bată cu putere, urechile să-i vâjâie... O clipă, îi trecu prin minte că dacă ar participa

de-a dreptul la această luptă de partizani, cea dintâi, poate că ar simți cu totul altceva. Totuși își dădu seama, cu bucurie, că starea de spirit pe care i-o stârnise lupta îi era plăcută prin aceea că parcă își simțea în piept, în locul inimii lui mici, o inimă uriașă...

Ajungând în goană în piața unde se legănau în întuneric, mestecenii bătrâni, Boiarchin înțelese că partizanii pătrunseseră în comandatură. Prin ferestrele sparte, cu camuflajul sfâșiat, se zărea lumină. În casa vecină, unde erau cartiruiți soldații nemți, se mai auzeau încă țipete și scurte serii de automate. Pe lângă case se mișcau umbre întunecate, strigându-se una pe alta. Împușcăturile rare se auzeau prin curțile vecine și prin grădinile de zarzavat. Pocniturile și glasurile omenesti se auzeau limpede de pe culmea dealului Olhovcâi.

— Ptiu! c-am ajuns prea târziu! mormăi Boiarchin, oprindu-se.

— La spartul iarmarocului! adăugă Costea. Și se îndreptară fără grabă spre comandatură. Întâmpinându-l pe Boiarchin în ușa comandaturii și întrerupându-se unul pe altul, partizanii începură să vorbească veseli și însuflețiți, ca și cum ar fi fost într-o minunată și fericită stare de beție. Boiarchin observă cu plăcere că până și acei partizani care în tabără păreau veșnic fără chef, vorbeau acum cu înflăcărare și bucurie. „Parcă s-au născut a doua oară! Parcă-s alți oameni! se gândi Boiarchin. Ei, acum știu că o să meargă treaba! E greu până câștigi cea dintâi bătălie...”

Însoțit de partizani, Boiarchin intră în localul comandaturii — casa administrației colhozului, pe care o cunoștea atât de bine. Și acolo tunau glasuri înfierbântate. La lumina firavă a opaițelor, partizanii scotoceau prin toate ungherele și cotloanele casei. Peste tot se vedeau urme proaspete de devastări. Paturile comune ca și cele individuale, înjghebate din lemn de mesteacăn rotund, necurățat de coajă, erau sfărâmate și împrăștiate. Pe

podea, printre paie, pături, mantale și perne desfăcute, în puf și cârpe, zăceau hitleriștii uciși. Mirosea puternic a ars și a sânge.

— Unde-i comisarul? strigă Boiarchin către partizani.

— E în casa cealaltă, tovarășe comandant.

Însoțit mereu de Costea cel isteț, Boiarchin se îndreptă spre casa de alături. Împușcăturile încetaseră pretutindeni, dar prin curțile și grădinile din apropiere partizanii se mai strigau încă unii pe alții. Nu departe de acolo se auzea pârlind: cineva, de joacă-se vede, rupea un par din gardul unei curți. „Lasă că vă arăt eu vouă, ticăloșilor, să stricați lucrurile oamenilor!” se gândi Boiarchin și se întoarse către Costea:

— Ia vezi cine rupe gardul acolo! Și altoiește-l cum se cuvine. Ce cred ei, că dacă-i război pot să distrugă tot, și unde trebuie și unde nu trebuie? Pentru asemenea ispravă, o să-i jupoi de piele.

În curtea casei de alături, Boiarchin îl întâlnește pe Crâlatov. Venea dinspre hambarul cel mic, unde se zăreau lumini de felinare.

— Ce e acolo? întrebă Boiarchin.

— Am descoperit un adevărat depozit! răspunse Crâlatov. Hainele de iarnă luate cu hapca de la colhoznici. Se vede că n-au avut când să le ridice de aici.

— Ai pus santinele? Pune! hotărî Boiarchin. Vezi să nu lipsească niciun cojoc! O să le dăm îndărăt pe toate celor de la care-au fost luate.

— Am înțeles!

Costea îl ajunse pe Boiarchin lângă cerdac și-i raportă, gâfâind:

— L-am altoit, tovarășe comandant!

— Cine era?

— Ia un dobitoc, acolo...

— Și de ce rupea gardul?

— „Apoi unde vrei să-mi folosesc puterea? zice. Prea mult am stat în pădure ca un câine în lanț! Credeam că

măcar aici o să-mi dezmořesc ciolanele. Și când colo, luptă a fost asta? N-am dat gata decât unul... Noi, zice, pe scena colhozului nostru înjghebam lupte mai grozave decât asta!” Și stătea, dobitocul, și trăgea înainte de par!

Boiarchin intră în casă.

Cu câteva clipe mai înainte, partizanii scoseseă de sub lavița de după cuptor un neamț înspăimântat de moarte. Era numai în cămașă și izmene murdare, plin de lut și de cenușă. Unul dintre partizani observă în glumă că înfățișarea neamțului o să-i sperie pe toți cei de pe lumea cealaltă și-și îndreptă automatul asupra lui, dar tocmai atunci se ivi Cornilov, strigând de răsună toată casa:

— Dă-i pace!

Nedumerit, partizantul lăasă automatul în jos, se întoarse și întrebă cu un zâmbet batjocoritor:

— Dar ce vrei să fac cu el? Să-l pun la saramură?

— Lasă vorba!

Privindu-l cercetător pe neamț, Cornilov porunci:

— Îmbrăcați-l!

Oamenii îi întinseră neamțului vestonul și pantalonii. Dar el nu era în stare să se îmbrace. Tremurând din tot trupul și mototolindu-și hainele în mâini, se sprijinea prostit cu spatele de perete, ca o sălbăticiune încolțită... Și repeta mereu unul și același cuvânt:

— O, partizan! Partizan!

Ai fi zis că repetând acest cuvânt, neamțul încerca să-i îmblânzească oarecum pe partizani, cerșindu-le îndurarea. Dar se mai poate și altfel: că omul nu izbutise să învețe, cât stătuse în Rusia, decât acest cuvânt. Pe vremea aceea îl cunoștea foarte bine toată armata germană de ocupație... La această din urmă părere se opriră cei mai mulți dintre partizani, iar Cornilov zise:

— Cu frumos cuvânt ai început să înveți limba rusă! O să meargă treaba bine!

Partizanii izbucniră în hohote de răsună toată casa. În clipa aceea se ivi în ușă Boiarchin.

— Ce-i aici? Ce s-a întâmplat?

Stepan Boiarchin era cât se poate de emoționat că detașamentul lui primise în noaptea aceea botezul focului, și în același timp cât se poate de înciudat că încăierarea se terminase fără el. Numai starea aceea de tulburare, și numai ciuda aceea, și încă ar fi fost prea de ajuns ca să-l scoată din fire. Dar iată că mai descoperea acum și abateri: unuia nu-i venise în minte să așeze pază la depozit, altul se apucase să rupă gardurile... Aflând că partizanii îl scosese pe neamț de după cuptor și voiau acum să-l îmbrace, Boiarchin văzu și în asta tot o abatere care zdruncina toată rânduiala ideilor sale. Se deprinsese demult cu legea aspră, impusă de vremuri: cotropitorii nemți trebuiau nimiciți fără cruțare. Și când colo, oamenii își pierdeau vremea cu ăsta... Neștiind încă cine era vinovat de această nemaipomenită abatere, Boiarchin se uită întâi la unul apoi la altul, apoi la al treilea, și deodată strigă cu toată puterea:

— Ce faceți aici, hai? Puneți la cale o reprezentație? Scoateți-l afară și împușcați-l!

— Tovarășe comandant, — vorbi atunci Cornilov, — am și eu unele păreri în privința asta!

— Ce păreri?

— Să intrăm coala...

— Lăsați-l, deocamdată, ordonă Boiarchin cam încurcat.

În odaia de dormit de alături, flacăra opaițului de pe masă se clătina amarnic; prin geamurile sparte intra în voie aerul înghețat. Lângă peretele din fund era un pat, pe el și-n jurul lui se vedeau aruncate perne și plăpumi, iar în spațiile dintre ferestre erau îngrămădite cuiere, geamantane și coșuri, ca și cum n-ar fi fost o odaie de dormit, ci o sală de bagaje. În mijlocul odăii, jos pe covor, zăcea într-o poziție nefirească un bărbat mare și gros, numai în cămașă.

— Asta-i comandantul? întrebă Boiarchin.

— Da, chiar el.

După ce potrivea fițilul opaițului, Boiarchin începu să-i pună lui Cornilov câte zece întrebări deodată: Câți nemți au fost uciși? A scăpat sau nu vreunul de la comandatură? Avem pierderi dintr-ai noștri? S-au așezat posturi de pază pe drumuri? Cine s-a evidențiat în luptă?...

După ce primi răspunsuri la toate întrebările, Boiarchin arătă, la ceas:

— Al cui merge prost: al tău sau al meu?

— O s-o lămurim noi asta..

— Dacă o fi luat-o înainte al tău, apoi să te ții bine, comisarule! îl amenință Boiarchin. Și acum, spune-mi care-s părerile tale?

Ca totdeauna, Cornilov zâmbi.

— Omul s-a predat doar.

— Și ce-i cu asta?

— E prizonier, iar prizonierii... Cornilov zâmbi din nou, ca și cum tema discuției i-ar fi făcut o deosebită plăcere. Iar prizonierii, iubite Stepan Egorâci, nu trebuiesc împușcați. Doar este o vorbă veche: capul plecat, sabia nu-l taie. Dacă tu nu știi, să-ți spun eu: există o convenție internațională care interzice uciderea prizonierilor. Și noi suntem datori să respectăm și legile noastre, dar și pe cele internaționalei

La orice se aștepta Boiarchin, numai la asta nu.

— Ascultă, comisarule, zise el, după ce răsuflă din greu de câteva ori, fulgerându-l cu ochii. Tu să nu-mi spui mie fleacuri, auzi? Ce fel de prizonier e ăsta? Ce fel de prizonier, hai? Mutre asta ticăloasă de fascist se ținea de jafuri, și tu vrei să-l ocrotești? Poate dorești să-l dădăcim?

— Nu te înfierbânta, Egorâci, îi răspunse Cornilov, zâmbind mereu. Hai să ne învoim așa: să-i întrebăm pe colhoznici dacă ăsta s-a ținut sau nu de jafuri. Doar ei îi cunosc pe toți la față... Dacă într-adevăr a jefuit și a ucis cetățeni pașnici, să-l împușcăm. Atunci avem dreptul s-o facem. Dacă vrei, îl și spânzurăm. Dar dacă nu... Și fiindcă veni vorba de mutră... Știi, mă uitam la el și mă gândeam: oare nu cumva o fi bucătarul lor? Pe cuvântul meu că

seamănă a bucătar! Și pe deasupra, a fost găsit și după cuptor...

— Și dacă-i bucătar, trebuie să-l pupăm?

— Ferească Dumnezeu! Dar n-avem voie să-l împușcăm! Cornilov încetă deodată să mai zâmbească:

— Pricepe odată, tovarășe Boiarchin, că în timpul luptei oricare dintre noi putea să-l ucidă pe neamțul ăsta cu conștiința curată, fără să se-ntrebe cine-i el: comandantul, sau sluga lui. Așa-s legile luptei, legile războiului. Dar îndată ce omul a ridicat mâinile-n sus, intră în vigoare alte legi, legile milei, legile omeniei... Noi nu trebuie să luăm pildă de la fasciștii nemți, care nu țin seama de niciun fel de lege omenească! Nu numai în timp de pace, ci chiar în timp de război, și oricât de greu ne-ar veni acum, trebuie să dăm lumii întregi o pildă de respect față de omul care încetează de a ne mai fi dușman!

— Dar pricepe odată, tovarășe Cornilov, că aici nu suntem pe front! Îi întoarse vorba Boiarchin, înfierbântat. Pe front e una: ia-l prizonier, mână-l în spatele frontului și respectă convențiile cât poțtești! Aici însă, ce să fac cu el? Să-l vâr în tureată, ca pe lingura de ciorbă, și să-l port cu mine peste tot? Apoi, mai trebuie să-i dai și mâncare! Iar o să-mi spui că există nu știu ce convenție! Și pe urmă, trebuie să-l și păzești! Te-ai gândit la asta? Dar dacă fuge cumva din tabără și ne dă de gol? Nici la asta mi te-ai gândit? Halal convenție!

Ușa se deschise ușor și se ivi Crâlatov.

— E voie, tovarășe comandant?

După ce ascultă raportul lui Crâlatov cu privire la felul cum așezase paza în magazia cu lucrurile furate de hitleriști, Boiarchin îi ordonă fără veste:

— Adă prizonierul încoace!

Prizonierul era îmbrăcat și încălțat cu pâslari. Fără îndoială că omul nu înțelegea deloc ce au de gând să facă partizanii cu el — acești partizani despre care izbutise să afle o sumedenie de lucruri îngrozitoare. Deznădejdea pe

care o dovedea toată făptura lui, ea și rătăcirea de pe față, erau atât de înspăimântătoare, încât parcă nu-ți era tocmai la îndemână să te uiți la el.

Boiarchin se întoarse către șeful lui de stat major:

— Întreabă-l ce însărcinări avea?

Crâlatov începu să-l descoase pe prizonier. Lucrul acesta îl ului cu totul pe neamț: auzind limba lui maternă, chipul i se luminează, se făcu parcă alt om, și atunci se văzu lămurit că, într-adevăr, nu cunoștea decât un singur cuvânt rusesc. La întrebarea scurtă a lui Crâlatov, neamțul răspunse cu atâta bunăvoință și politețe, și atât de pe larg, încât ai fi zis că descrierea îndeletnicirilor lui pe lângă comandatură nu era o treabă tocmai ușoară.

— Ce spune? Își pierdu de la o vreme răbdarea Boiarchin.

— Spune c-a fost bucătar, răspunse Crâlatov.

— Minte! Mai întreabă-l odată!

Dar peste câteva clipe, Crâlatov, repetă:

— Nu, o susține cu tărie.

Boiarchin se ridică:

— Luați-l de aici! Spuneți-i că e prizonier și că-l luăm la detașamentul de partizani. Hai, luați-l!

XVII

În timp ce oamenii din Olhovca se îndreptau spre comandatură, Crâlatov și Costea se repeziră, în fruntea unui grup de partizani, din ordinul lui Boiarchin, la casa Annei Cerniavchina. Găsiră casa pustie. Așternutul femeii era mototolit, pernele împrăștiate, iar în mijlocul bucătăriei stăteau, răsturnate, albia de rufe și căldarea cu zoi. Cu felinarele în mână, partizanii cercetară cu de-amănuntul toată casa, din pivniță și până-n pod, scotociră până și prin cotloanele curții. Dar Anna Cerniavchina nu era nicăieri. Zărind urme proaspete care duceau de la șopron spre

grădina de zarzavat, partizanii se rezeziră într-acolo. Dar urma Annei se răcise demult, cum se spune: pașii străbăteau toată grădina și ieșeau în marginea satului, unde se pierdeau pe drumul spre Bolotnoe.

Înjurând, partizanii se opriră la marginea drumului, uitându-se lung în depărtarea nesfârșită a zăpezii care sclipea ușor la lumina palidă a lunii.

— A fugit, spurcăciunea!

— Da, a șters-o la vreme!

În timp ce se întorceau, Costea de data asta din proprie inițiativă, mai dădu o fugă până la casa Cerniavchinei, scrise un bilețel pentru Loznevoi și-l lăsă pe masă, așezând peste el o solniță grea de lemn. În bilețelul acela, Costea îi făgăduia lui Loznevoi că în cel mai scurt timp, și fără nicio întârziere, o să-l expedieze, ca pe o veche cunoștință ce-i era, pe lumea cealaltă. Apoi le spuse tovarășilor:

— Încaltea să știe și să se pregătească din vreme, nemernicul!...

Când ajunseră la comandatură, oamenii ieșeau de acolo buluc, cu mare zarvă. Femeile duceau în brațe cojoace și pâslari. Băieții alergau în toate părțile, tăind drumul femeilor și pleznindu-se unul pe altul cu mânușile de blană. Ici și colo se auzea chiar râsul nepăsător al fetelor. De când se așezase ocupația germană, nu mai fusese o noapte atât de veselă și de zgomotoasă: așa se împrăstia pe vremuri norodul, cu veselie, când ieșea după miezul nopții de la clubul colhozului.

O ceată de femei îi opri pe Crâlatov și pe Costea. Aflaseră, fără îndoială, că partizanii se duseseră s-o caute pe Anna și bănuiau că ei trebuie să fie aceia. Una mai bătrâioară, grasă, care mergea în frunte, îi întrebă cu glas răgușit:

— N-ați găsit-o?

— A șters-o, spurcăciunea! mormăi Costea

— Aha, va să zică s-a cărat la Bolotnoe! Păcat, dragii mamei, păcat! Chiar și noi, astea bătrâne, i-am fi scărmanat

cozile și am fi rușinat-o după cuviință pe cățeaua asta spurcată! Ne-a făcut de râs pe toate!

— Ar trebui s-o luați din urmă, — își dădu alta părerea. Urcăți-vă în sanie, și după ea! Unde poate să s-ascundă?

Din mulțime se ridicară glasuri:

— Ei, de-acum trebuie să ne așteptăm să sosească nemții de la Bolotnoe!

— Da, acuși or să tăbărască!

Politicos, Crâlatov se amestecă și el în vorbă:

— Poate că veniți de la comandatură?

— Da, de-acolo, îi răspunse femeia cea bătrâioară și răgușită. Am avut o adunare... Vezi dumneata? Ieri ni le-au luat nemții, iar azi ni le-au dat înapoi partizanii. Așa-i povestea. Și, doamne, la câte adunări de tot felul ne mai chemau! Una după, alta, una după alta... Ni se acrise sufletul de atâta vorbărie... Te lua pe sus la adunare, iar tu n-aveai niciun chef să te duci! Pe când acum, am alergat singură, într-un suflet! La miezul nopții! Și cum a mai vorbit Stepan Egorâci! Strașnic a vorbit! Strașnic! Niciodată n-a adus-o din cuvânt așa de frumos!

În localul devastat al comandaturii nu se mai vedea nimeni. Toți partizanii care nu erau de gardă se îngrămădiseră în casa cea mare de alături, unde era cald. Ușa de la intrare rămăsese pe jumătate deschisă. Sprijinit de ușorul ușii stătea Zelențov, un partizan în vârstă, cu bărbuță roșcată, care arunca în tindă rotocoale de fum de tutun. Văzându-l pe Crâlatov, îi spuse încetișor:

— Nici nu încerca, nu-i chip să treci!

— Dar ce-i acolo?

— O adunare...

— Ce fel de adunare?

— A tuturor partizanilor, răspunse Zelențov, apoi adăugă în șoaptă: Prezidează chiar comisarul Cornilov. Și ce mai săpuneală ne trage! Ce mai săpuneală! Vorbește din odaia cealaltă...

— Și pentru ce vă trage săpuneală asta?

— Zice că luptăm prost, îi răspunse Zelențov, tot pe șoptite. De aici n-aud tocmai bine, că toți răsuflă greu, ca niște tauri... Da al dracului ne mai săpunește! Numai atâta aud mereu: „Voi, zice, să nu acționați după cum vă taie capul!” Nu se-nțelege tocmai bine... Uite, iar... Ai auzit? Da' eu gândesc că, odată ce i-am ucis pe toți, ce-i mai trebuie?

— Comandantul e aici?

— Nu. Unii spun că s-a dus să vadă ce mai e pe la el pe-acasă. Că doar n-a mai fost demult și peste un ceas trebuie să ne-ntoarcem îndărăt în pădure.

Crâlatov se uită la Costea.

— Tu știi unde stă?

— O să-l găsim noi!

Îmbrăcat ca în casă, cu o cămașă de satin cafenie și fără cingătoare, Stepan Boiarchin ședea lângă masă, în odaia de dormit, ținându-și pe genunchi copilu' cel mic, un băiețel de vreo doi ani, cu părul cânepiu, și hrănindu-l cu cașă de mei cu lapte. Din când în când, băiețelul smulgea lingura din mâna tatălui său și bătea cu ea în farfurie sau se ungea cu lapte și pe gură, și pe nas, și pe obraji. Alt băiat, de vreo cinci ani, bălai, cu părul cârlionțat și cu ochii strălucitori de fericire, stătea lângă tatăl-său, mânca și el cașă și, fericit și înduioșat, își lipea uneori capul de umărul lui Stepan. În genunchi în fața cufărului deschis, Lucheria alegea rufe pentru bărbatu-său. Din când în când, întorcea capul spre masă și-l dojenea, zâmbind cu blândețe, că nu supraveghează cum trebuie pe cel mic, dar îndată ce începea să scotocească din nou în cufăr, lăsa să-i picure în el lacrimi de fericire și de amărăciune: cât de unele, cât de altele...

În fața lui Boiarchin stătea în picioare un bărbat în vârstă, cu fața posomorâtă, cu părul crescut sălbatic, îmbrăcat cu un cojoc scorjit și descheiat, iar în spatele lui doi tineri, cărora le mai lipsea până la vârsta recrutării cel puțin câte un an. Numai cel în vârstă vorbea. Crâlatov și

Costea își dădură seama numaidecât despre ce era vorba: tustrei cereau să fie primiți în detașament.

Crâlatov și Costea se hotărâră să aștepte la bucătărie.

— Și ce trebuie să luăm cu noi? întrebă cel cu părul încâlcit. Că doar nu plecăm pentru o zi-două, Stepan Egorâci!

— Cât mai multă ură, răspunse Boiarchin.

— De asta avem noi destulă, Stepan Egorâci!

— Iar frica s-o lăsați acasă, în pivniță!

— Și asta o s-o facem, se prinse cu voie bună cel cu părul încâlcit. Cu toate astea, Stepan Egorâci, tot s-ar cuveni să ne pregătim gospodărește, ce zici?

— Ia-ți cât mai mult tutun.

— Vezi că eu nu fumez, doar știi...

— Or să fumeze alții. Stăm prost cu tutunul.

— Bine, o să fac rost.

Omul se întoarse spre cei doi din spatele lui:

— Poate că găsiți voi, băieți?

Băieții răspunseră într-un glas:

— Găsim noi, facem noi rost!

— Atunci, Stepan Egorâci, ne dai binecuvântarea pentru drum?

— Pregătiți-vă, în zori plecăm.

Cei trei ieșiră din odaie.

În timp ce-și îndesa căciula pe cap, cel cu părul încâlcit făcu cu ochiul lui negru de sub sprânceana stufoasă către partizani, cu veselie:

— Ne-a primit!

După ce ascultă raportul lui Crâlatov cu privire la Cerniavchina, Boiarchin zise cu cea mai desăvârșită nepăsare:

— Eh, dă-o-ncolo! Nu voiam altceva decât s-o fac de rușine Cine-o să-și spurce mâinile cu una ca dânsa?

Se vedea bine că voia să rămână numai cu ai săi.

— Și-acum, duceți-vă de vă odihniți, le zise el. Dar imediat îi opri. Vedeți ce băieți am? Țsta învață abecedarul,

o să se facă profesor, iar celălalt... Îl vedeți cum lucrează cu lingura? Ehe, ăsta o să ajungă și mai departe!

Și dintr-odată chipul slab și palid al lui Boiarchin se luminează și se aprinse, ca și cum ar fi fost mângâiat ușor de zorile unei dimineți de vară.

— Iată viitorul nostru! zise, strângând lângă el, de o parte și de alta, pe cei doi băieți. Ei or să trăiască în vremea comunismului deplin! Câte generații n-au visat asta! Și cum au visat-o! Iar acum... Da, și noi o să apucăm comunismul, dar ei or să trăiască numai în comunism! Uite, pe cel mic îl ștergi la nas și te gândești: ia te uită, ăsta-i un viitor cetățean al comunismului! Parcă ce, suntem noi mai prejos decât părinții și bunicii noștri? Și ei au trăit cu gândul la comunism. Nu l-au văzut cu ochii, dar cum au luptat pentru el, cum s-au dus la moarte pentru el! Pe când noi îl vedem: uite-l colea, numai să întinzi mâna! Și atunci, cum putem noi îngădui să meargă toate de-a-ndăratelea? Uite fasciștii, ăștia.. De ce nu s-au gândit ei oare atunci când au năvălit asupra noastră ce înseamnă pentru noi viitorul de mâine, viitorul care se vede cu ochiul liber?

Băiețelul cel mic smiorcăi lângă umărul lui.

— Hei, tu, tovarășe din vremea comunismului deplin! râse Boiarchin. Ce tot smiorcăi? Ia dă nasul încoace! Stai, așteaptă, așteaptă, că doar n-o să ți-l rup!

Apoi urmă:

— Vedeți, îmi pare rău că asemenea gânduri și vorbe nu-mi vin totdeauna când trebuie. Mai adineauri am vorbit la adunarea colhoznicilor. Ei bine, n-am fost în stare să spun nimic de seamă? Parcă mă apăsa colea, mi-era silă, mă tulburasem tot... Pe când acum, stând aici cu băieții... ehei, ce mai cuvântare le-aș trage!

Surprinzând atunci privirea nevestii, care-și vârâse capul pe ușii din bucătărie, încheie:

— Ei, haide, duceți-vă, duceți-vă!

Crâlatov și Costea ieșiră din casa lui Boiarchin cu sentimentul aceia neasemuit pe care ți-l trezește căldura și

voioșia căminului, frumusețea și înălțimea morală a vieții tihnite de familie: văzuseră cu mirare cum familia și copiii îl înălțaseră pe Stepan Boiarchin...

Se apropiau de casa unde Cornilov prezidase adunarea partizanilor. Oamenii începuseră să se împrăstie pe la casele din apropiere, să se odihnească; cei din Olhovca îi chemau, care mai de care, acasă la ei.

— Ele... stau departe? întrebă Crâlatov.

— Care „ele”?

— Lasă fleacurile, doar știi despre cine vorbesc!

— Nu, nu stau departe. Dar ce-i?

— Să mergem, să stăm puțin...

— Oamenii noștri așteaptă să fie rugați, și noi să dăm buzna, așa?

— Bine, dar ne-au chemat! Ai uitat?

— Ne-au chemat și ele așa, din politețe.

— Lasă gluma! Crâlatov începuse să se supere. Nu cumva vrei să spui că nu-ți face plăcere să mergi? De ce te ascunzi de mine? Mergem, stăm puțin, ne uităm la ele... Ce te proțăpești așa, ca un taur?

În clipa aceea, Faia sosi în fugă lângă ei.

— Tu ești, Costea? Și mama, și Marica... Faia își trase răsuflatul. Amândouă te cheamă. Hai să bei un ceai cu noi. Apoi se apropie de Ilia Crâlatov: Dumneata erai? Vino și dumneata...

XVIII

Pe la amiază, sosi în Olhovca un detașament de represiune germano-fascist. Odată cu hitleriștii se întoarse și Loznevoi. Dar partizanii se făcuseră nevăzuți încă din zori. Atunci călăii se năpustiră mai departe, în satul Riabinchi unde, după spusele celor din Olhovca, plecaseră partizanii. În Olhovca nu rămase decât Hobelman, comandantul de plasă, cu un grup restrâns de soldați, ca să

facă cercetări amănunțite asupra cazului. Împreună cu ei rămase și Loznevoi.

...În localul devastat al comandaturii a fost găsit, legat de mâini și de picioare, starostele Erofei Cuzmici. Îl legaseră partizanii înaintea plecării, după sfatul lui chiar, ca să înlăture mai ușor orice bănuială. Dar bătrânul fusese nevoit să zacă legat câteva ceasuri la șir pe un braț de paie rău mirositoare, într-o poziție nefirească, în așteptarea chinuitoare a sosirii hitleriștilor. Prin ferestrele sparte bătea vântul și pătrundea zăpada, iar în localul comandaturii era mai frig ca afară. Partizanii îl legaseră de nădejde, așa că Erofei Cuzmici nu-și putea mișca nici mâinile, nici picioarele. Bine măcar că-i venise în minte să se îmbrace mai gros! Însă chiar cu un cojoc bun și cu pâslari călduroși, tot îi înțepenise trupul. Oricât se temea Erofei Cuzmici de întâlnirea cu hitleriștii, totuși, ghemuindu-se pe paie, îi blestema în gând: „De ce dracu' întârzie atâta? De-ar veni odată mai repede!... Cum poate omul să stea culcat atâta vreme-n frig?” Pe lângă asta, îi mai era și frică să zacă în comandatură. De jur împrejur mormane de paie, pene de găină, cadavre de nemți... Îi treceau prin minte fel de fel de gânduri și i se năzărea ba una, ba alta: odată, i se păru ca s-a mișcat comandantul, grăsunul cela de Kweiss, altădată că a gemut soldatul de lângă prag. Nu-i era îndemână nici pentru că în ceasurile acele de suferință și de neliniște nu putea să-și aprindă o țigară, cu toate că, om prevăzător fiind, își luase punga plină cu tutun de casă.

În cele câteva ceasuri de așteptare, Erofei Cuzmici se vlăguise până într-atâta, încât atunci când sosiră hitleriștii la comandatură, nu mai avea nevoie să se prefacă, deoarece părea într-adevăr un om sfârșit. Văzându-l pe Loznevoi aplecat asupra-și, bătrânul își schimonosi a durere fața brăzdată și învinețită, ca și cum abia era în stare să-și stăpânească suspinele, și îngăimă, gemând din greu:

— Au vrut să mă spânzure!

La comandatură, hitleriștii cercetau cadavrele înțepenite, făcând o gălăgie nemaipomenită. Glasuri de nemți se auzeau și de afară, prin curțile și grădinile din apropiere. Câțiva hitleriști, printre care și Hobelman, se îngrămădiseră în jurul lui Erofei Cuzmici.

— Dar cine erau? Cine? îl întrebă Loznevoi pe staroste.

— Dracu-i mai știe cine erau? răspunse Erofei Cuzmici cu suspine în glas. Se înțelege că niște bandiți. Cine alții mi-ar fi pus mie, om bătrân, ștreangul de gât? Of, doamne, cum mi-au înțepenit mâinile și picioarele! Ei, da' dezleagă-mă odată, ce stai? Nu mă vezi în ce hal sunt?

Bătrânul fusese legat cobză, așa că Loznevoi cu greu izbuti să desfacă toate nodurile frânghiei. Așezându-se pe scaun, Erofei Cuzmici gemu multă vreme, frecându-și mâinile și picioarele. Ai fi zis că încă nu era în stare să-și stăpânească plânsul. Dar după ce-și mai veni în fire și-și aprinse o țigară, Loznevoi îl luă din nou la cercetat:

— Erau de-aici, localnici?

— Localnici? De-ai noștri?... Nu, n-am văzut niciunul de-ai noștri. Cei mai mulți erau îmbrăcați cu mantale.

— Nici Costea nu era?

Erofei Cuzmici înțelese că de data aceasta nu mai putea să mintă și răspunse grav:

— Ba, el era! Chiar el a și dat peste mine, hoitul spurcat!

— Erofei Cuzmici simți că făcuse impresia pe care voia s-o facă și, prinzând curaj, urmă mai înviorat: Când au început împușcăturile în sat, mi-a și dat prin minte: ăștia-s bandiții! La cine alții aș fi putut să mă gândesc? Doar știm noi cum jefuiesc prin sate... Ei trebuie să fie, mi-am zis, că vin dinspre pădure... Și cât ai clipi din ochi, am și zbughit-o în beci! Iar beciul nostru, doar știi în ce loc ferit se află, că niciun străin nu l-ar putea nimeri dintr-odată! Așa că bandiții au încercat de două ori, au scotocit toată casa și toată curtea și au adulmecat peste tot, ca niște copoi... Ei, dacă m-ar fi găsit de la început, apoi acolo mi-ar fi fost

sfârșitul! Dar au dat peste mine tocmai spre ziuă. Nu mai încape îndoială că spurcăciunea ceea de Costea și-a adus aminte de beci. Și numai ce-i aud că vin din nou, de-a dreptul acolo, și-i aud și glasul lui Costea... Ptiu, nici nu-mi vine să-mi mai aduc aminte, că mă ia cu răcori! M-au târât aici, m-au legat și m-au aruncat în ungherul unde m-ați găsit... Of, că nu mai pot! Iaca, așa a fost... Și care mai de care aveau mutre mai fioroase, mai negre și mai păroase. Ce să vă spun, adevărate sălbăticiunii „Minți, zicea Costea, da de noi tot n-o să scapi! Îndată ce se luminează, adunăm tot satul, te judecăm și te spânzurăm ca pe un trădător!” Pe urmă, numai ce-i aud că fac atâta gălăgie, de răsună tot satul. Simțiseră, pesemne, că veniți și o luau la sănătoasa! Chiar în clipa aceea, unul c-o față cât toate zilele dă deodată ușa de perete și trage din tindă, de două ori cu pistolul. Ochise drept în minei Mi-a și găurit cojocul, ticălosul! Vezi? Doamne, nici mie nu-mi vine să cred că am scăpat teafăr! Și-a făcut Dumnezeu pomană cu mine... Ptiu! Mi se face negru înaintea ochilor!

— Și erau mulți?

— Da' de unde! Vreo treizeci, nu mai mulți.

Loznevoi aruncă o privire spre Hobelman.

— Tot ei erau...

— Da, aceeași bandă.

Erofei Cuzmici a fost lăsat slobod să plece acasă.

Loznevoi o luă spre casa Annei Cerniavchina.

În aceeași zi, înainte de revărsatul zorilor, Anna Cerniavchina ajunsese la Bolotnoe, mai mult moartă decât vie, însoțită de un polițai dintr-un sat vecin. Nu era în stare să spună lămurit ce se petrecuse la Olhovca. Bănuia doar că partizanii atacaseră comandatura. Dar declarase cu hotărâre că ea nu se mai întoarce în Olhovca, rugându-l stăruitor pe Loznevoi să părăsească și el satul și să se mute cu slujba la Bolotnoe. Când Loznevoi îi mărturisi că i se și propusese postul de comandant de poliție de plasă și că totul atârna acum numai de el, Anna stăruia să primească

numaidecât propunerea și să-și ia rămas bun, pentru totdeauna, de la Olhovca cea blestemată. Dar Loznevoi plecase din Bolotnoe fără să aibă timp să se hotărască în vreun fel: această înălțare în grad îi și măgulea amorul propriu, dar în același timp îl și înspăimânta...

Acum, Loznevoi se hotărî să adune lucrurile Annei și să le împacheteze ca să le trimită la Bolotnoe. Pe masa din bucătărie, sub solniță, găsi bilețelul lui Costea. Câteva clipe, Loznevoi ținu fila de carnet cu mâini tremurătoare, apoi se așeză lângă masă și sprijinindu-și pe mâna bărbia îngustă rămase multă vreme cu ochii ațintiți la balta de apă murdară încremenită în mijlocul bucătăriei.

Își aduse aminte de ziua când se bătuse cu Costea în șopronul Lopuhovilor, când Costea, înainte de a pleca la partizani, îl amenințase că o să-l ucidă. Până atunci, Loznevoi nu dăduse nicio importanță acestor amenințări, după cum le socotea el, copilărești. Pe urmă, nemaiauzind nimic despre Costea, își închipuise că plecase cine știe unde de pe locurile acele. Acum însă, își dădea seama că-l amenință o mare primejdie. De data aceasta era limpede: Costea putea, în orice clipă, să-și aducă la îndeplinire amenințarea.

Trebuia să încerce să scape.

Și acolo, în casa Cerniavchinei, uitându-se la balta de apă murdară încremenită pe podea, Loznevoi se hotărî cu tot dinadinsul să primească propunerea lui Hobelman și să plece la Bolotnoe. „Dacă-i vorba să-mi fac slujba, încaltea s-o fac cum cuvine! se gândi el. Pentru alergătură, s-or găsi alții mai proști decât mine!” Dar asta încă nu era destul. La Bolotnoe, unde se afla o puternică garnizoană germană, era mai puțin primejdios fără îndoială, dar numai atât. Ca să fie cu totul liniștit, trebuia să-i nimicească pe partizani. Așa că, pentru siguranța lui, el, Loznevoi, era dator să dea o mână de ajutor hitleriștilor la nimicirea lor. Trebuia să afle unde era ascunzișul partizanilor în pădure. Și asta fără să

întârzie nicio zi, niciun ceas: orice întârziere ori nehotărâre putea s-o plătească cu capul!

Loznevoi își aduse aminte cum stăruia Marica să plece și el cu Costea în pădure, la partizani, își aduse aminte de vorbele ei: „Eu nu știu anume unde se află, dar pot să vă îndrept la un om care-o să meargă acolo cu voi, că-i de-al lor...” Legătura Maricăi cu partizanii, chiar întâmplătoare, nu putea fi pusă la îndoială. Loznevoi știuse totdeauna lucrul acesta, dar nu se îndurase s-o denunțe pe Marica. Acum însă, nu-i mai rămânea altceva de făcut: trebuia să trăiască, iar viața nu se câștigă ușor...

Peste o jumătate de oră, Marica era arestată și pusă sub pază în căsuța cea mică de vară din curtea comandaturii.

XIX

În aceeași seară, Erofei Cuzmici se prezentă la comandatură.

Auzind despre arestarea Maricăi, bătrânul își dădu seama numaidecât că fusese denunțată de Loznevoi și înțelese că era pierdută. Cel dintâi gând al lui a fost să-și salveze nora cu orice preț! Dar cum s-o salveze? Oricât își frământa mintea nu era în atare să născocească nimic. Nevastă-sa și Vasiatca se văietau într-un glas rugându-l să facă ceva. Dar toată priceperea lui de altădată de a găsi o ieșire din cele mai grele împrejurări ale vieții, parcă se spulberase. Vestea despre pacostea care căzuse asupra nurorii sale îl lovi atât de adânc pe bătrân, încât își pierdu dintr-o dată cumpătul, ca un băiețaș. Și chiar după ce-și adună toate puterile, încă nu izbuti să-și regăsească liniștea de mai înainte: abia acum își dădu seama că demult o iubea pe noră-sa cu o dragoste nesfârșită, de părinte. Și numai spre seară, reușind să se mai stăpânească oarecum, Erofei Cuzmici se hotărî să se ducă la comandatură să afle care-i soarta Maricăi și, de s-o putea, să i-o ușureze cât de cât.

Loznevoi ședea cu câțiva soldați nemți, în comandatură devastată. Ferestrele erau astupate cu perne și cu pături, paturile reparate și așternute cu paie proaspete. Înghesuiți în jurul unei măsuțe, oamenii mâncau, rupând grăbiți găini fierte și ronțând oasele ca zgomot. Recunoscându-l pe staroste, nemții îl chemară să mănânce cu ei, dar Erofei Cuzmici îi refuză cu bunăcuviință, își scutură căciula de zăpadă și se ghemui lângă ușă, așa cum îi plăcea lui să stea uneori, seara, la administrația colhozului.

Loznevoi se apropie de el: înțelegea de ce venise Erofei Cuzmici la comandatură la o oră atât de târzie, și se așeză pe pat, în tăcere. Șuvițe de fum de țigară îi ascundeau fața și ochii, dar fără să știe de ce, Loznevoi nu le împrăștia dinaintea lui.

Abia stăpânindu-și tusea, Erofei Cuzmici îl întrebă:

— Ei, ce spune, hai?

— Nu spune nimic, îi răspunse Loznevoi fără prietenie.

— Apoi, poate că nici nu știe nimic?

— Ba știe! Nu-ți aduci aminte că ea l-a îndemnat pe Costea să plece?

Erofei Cuzmici voia să-l iscodească, să afle ce făcuseră nemții cu Marica. De aceea se prefăcu a-l sfătui:

— Ar trebui s-o sperii nițel, atunci poate că ar vorbi!

— Ți-ai și găsit pe cine să sperii!. Fumul țigării lui Loznevoi se abătu într-o parte, și Erofei Cuzmici se cutremură văzând cum străluceau ochii de oțel ai polițaiului. Nu, nu se mulțumiseră ei numai s-o sperie! Dar ea nu scosese niciun cuvânt! Chiar au pus-o la perete și au tras în ea cu cartușe oarbe... A căzut, și totuși n-a deschis gura! De ce i-o fi trebuit să facă cârdășie cu niște nemernici ca ăștia? De ce?

În ochii lui Erofei Cuzmici se iviră lacrimi.

— Orice s-ar spune, e din neamul meu și mi-e milă... zise el, ca să-și îndreptățească slăbiciunea.

— Dar ce, aici mai poate fi vorba de milă? îi răspunse Loznevoi cu dușmănie. Dinte pentru dinte! Ce, ei i-a fost

milă de dumneata, când au vrut partizanii să te spânzure?

— Cu toate astea, e din neamul meu, repetă Erofei Cuzmici, ștergându-și lacrimile de pe obraz cu dosul mâinii. Uite despre ce voiam să mă sfătuiesc cu tine: poate că n-ar fi rău să-ncerc să vorbesc eu cu ea. Ce zici?

— Adică, cum vine asta?

— Uite așa, să mă duc și să vorbesc cu ea. O s-o iau cu binișorul, și să vezi că le lămuresc eu toate! Și dintr-odată lacrimile lui Erofei Cuzmici se uscară, iar încrețiturile din jurul ochilor aprinși părură a se împutina. Da, așa-i, o să le lămuresc eu toate... Ea știe doar că nu-i vreau răul. Chiar așa am să-i și spun: „Ascultă Marica, mai bine denunță pe spurcăciunile cele! Spune-mi unde se ascund, și gata, n-o să te mai chinuiești nici tu!” Crede-mă, am s-o sfătuiesc părintește!

Se vede că lui Loznevoi îi plăcuse ideea bătrânului. Se ridică de pe pat și se plimbă de câteva ori pe lângă masa la care soldații nemți se mai trudeau încă cu fel de fel de mâncăruri. Se ridică și Erofei Cuzmici.

— Fără îndoială c-o să fac așa cum ai să-mi spui, că doar tu ie pricepi mai bine, urmă el atunci când Loznevoi se opri, pe gânduri, lângă pat. Numai, crede-mă că-i păcat de ea! Muiere tânără... după niște cercetări ca astea, i se poate întâmpla Dumnezeu știe ce. E încăpățânată, c-așa-i tot neamul lor: oameni hotărâți. S-a îndărătnicit, și acum nu mai scoți nimic de la ea, poți să mă crezi pe cuvânt! Trebuie s-o luăm cu binișorul... Uite, o să vorbesc eu cu ea, o s-o lămuresc — și să mă bată Dumnezeu dacă n-o să spună tot ce știe! La urma urmei, de ce să se prăpădească femeia din pricina lor? Ce, i-s rubedenii?

— Bravo, Erofei Cuzmici, — zise Loznevoi, — da știi că ai o idee strașnică! Într-adevăr, de ce n-am încerca? Poate c-o să spună, de ce nu?

— Hotărât c-o să spună! Știu eu cum s-o iau...

Loznevoi se duse la comandantul de plasă, Hobelman, care stătea în casa de alături, și-i aduse la cunoștință

propunerea starostelui. Lui Hobelman îi plăcu de asemeni ideea, și Erofei Cuzmici a fost dus imediat în căsuța mică, unde era închisă sub pază, Marica.

...Erofei Cuzmici se întoarse de acolo destul de repede. Găsi cu greu mânerul pe întuneric, deschise ușa și, aplecându-se ca sub povară apăsătoare, păși pragul. În ochi îi străluceau lacrimi.

— Doar e din neamul meu, — răspunse el privirilor întrebătoare ale celor doi, rezemându-se de perete ca să nu cadă din picioare, în timp ce-și ștergea cu căciula fața îndurerată.

— Dar ce-i, ce s-a întâmplat? strigă Loznevoi.

— Și-a pierdut mințile, ce vrei să fie? răspunse în șoaptă Erofei Cuzmici, răsuflând anevoie. Doar e tânără... Parcă mult îi trebuia? După o cercetare ca asta...

Loznevoi și Hobelman ieșiră din casă. Erofei Cuzmici plecă în urma lor și-i văzu cum se uită cu frică, din prag, în căsuța unde era Marica. Din odăița abia luminată de un felinar, ajungeau până la el strigăte și hohote de râs. Loznevoi o întrebă ceva pe Marica, dar în aceeași clipă se trase îndărăt, trântind ușa în urma lui. Scurt și îndesat cum era, Hobelman se întoarse dintr-odată cu tot trupul și porunci:

— *O, dat afar' asta idiot! Pfu...*

Încercă să mai spună că nu vrea să-și mai bată capul cu muierea aceea, că doar n-o să-și spurce mâinile cu ea, dar nu găsi cuvintele care-i trebuiau și, scuturându-și degetele cu scârbă, arătă să se lasă păgubaș. Apoi, mormăind ceva pe nemțește către santinelă, plecă grăbit spre comandatură.

Loznevoi plecă și el repede în urma comandantului. În timp ce trecea pe lângă Erofei Cuzmici, îi aruncă scurt:

— Ia-o de-acolo!

Loznevoi era încredințat că dacă Marica știa unde se ascund partizanii, apoi maică-sa știa și mai bine decât ea. Cu toate astea o denunțase pe Marica, nădăjduind c-o să-i

fie mai ușor să capete de la ea informațiile de care avea nevoie. Dar după ce fusese silit să-i dea drumul, se hotărî, în timp ce încerca să-l ajungă din urmă pe Hobelman, să-i ceară comandantului s-o aresteze fără întârziere pe Anfisa Marcovna. Însă, până să urce scările cerdacului comandaturii, se răzgândi: dacă Marica și n-a spus nimic, cu atât mai puțin o să spună Macariha! Loznevoi îi cunoștea demult tăria de caracter, de aceea judecă înțelepțește: deocamdată nu era cuminte să se atingă de Macariha, iar informațiile nu trebuia să le stoarcă de la ea cu sila, ci prin vicleșug. Până una-alta, se hotărî să nu-i spună nimic lui Hobelman despre planurile lui: începuse și el să-și dea seama că lupta cu partizanii nu era o chestiune de câteva zile, de aceea trebuia dusă cu prudență și fără greș. Era încredințat că în cel mai scurt timp însăși viața o să-l învețe cum s-o tragă de limbă pe Macariha, și că atunci va termina dintr-o singură lovitură cu partizanii.

Noaptea era plină de ceață. Viscolea ușurel. Ca totdeauna în timpul din urmă, satul părea bântuit de o molimă necruțătoare: peste tot întuneric și pustiu. Numai viscolul sprinten scormonea zăpada în jurul caselor și acareturilor, apoi pornea răsucindu-se de-a lungul ulițelor, peste troiene...

...Lângă poarta casei, Marica se opri și, tremurând, întinse mâna socrului său. Plin de ninsoare bătrânul rămase în fața ei răsufând din greu după drumul făcut în goană.

— Îți mulțumesc, tată zise Marica repede, în șoaptă. Asta n-am s-o uit!

— Lasă, doar ești de-a noastră!

— Dumneata nu intra la noi, nu trebuie, urmă Marica. E mai bine așa. Dar uite ce te rog să faci pentru mine: treci pe la Uliana Șutiaeva și spune-i să vină numaidecât la noi, dar numaidecât! Trebuie să mă sfătuiesc cu ea. Noi nu mai putem rămâne aici. În orice clipă pot să vină s-o ridice pe mama. Chiar acum ne gătim de drum și plecăm.

- Într-acolo? întrebă Erofei Cuzmici.
- Într-acolo.
- Mi-e frică să nu se întetească viscolul.
- Nu-i nimic! Toate astea n-au nicio importanță.
- Atunci, duceți-vă cu Dumnezeu și drum bun!

Marica puse mâna pe clanța porțiței, dar în aceeași clipă o lăsă în jos și-i șopti socrului său, abia stăpânindu-și glasul:

— Toată ard! Acum parcă mi-e frică și de mine însămi! Ei, nu, puțini dintre ei or să-și care de-aici capetele lor ciumate!

De când Marica plecase pe neașteptate, din casa Lopuhovilor, se vedeau și-și vorbeau pentru întâia oară. Aproape o lună trăiseră ca străinii, căutând chiar nici să nu se gândească unul la altul, dar viața îi făcuse să se întâlnească din nou. Și întâlnirea aceasta era începutul unei prietenii noi, a unei mari prietenii.

— Așa-i că dumneata n-ai știut până acum că Loznevoi ne-a mințit? Își aduse aminte deodată Marica luându-și din nou mâna de pe porțiță. Intră, o să-ți spun totul în casă...

XX

Aflând că Loznevoi îi mințise, înșirându-le povești cu privire la Andrei, Erofei Cuzmici se repezi într-un suflet acasă. De tulburare, neamul Lopuhovilor nu închise ochii până aproape de ziuă, blestemându-l amarnic pe Loznevoi, vorbind despre Andrei, și gândindu-se cu lacrimi că o să se întoarcă, odată cu armata în satul lui.

A doua zi dimineața, Erofei Cuzmici veni la comandatură, unde, împreună cu hitleriștii, dormise și polițaiul. Ura bătrânului împotriva lui Loznevoi sporise până într-atât în noaptea aceea, încât, când dădu cu ochii de el, îi trebui un mare efort ca să se poată stăpâni. Dar bătrânul se înfrânse: doar acum nu mai era dator să se

gândească numai la el și la ai săi, ci și la misiunea cea mare pe care i-o încredințaseră partizanii. Totuși, când îl văzu, fața lui era mai întunecată ca oricând, sprâncenele încruntate și lăsate peste ochi și fălcile încleștate. Oricine ar fi băgat de seamă că-n sufletul bătrânului se petrecea ceva

— La ce te tot gândești? îl întrebă Loznevoi.

— Eh, am eu la ce să mă gândesc! îi răspunse Erofei Cuzmici mai posomorât încă și nu chiar imediat, așezându-se la masa la care Loznevoi își însemna ceva în carnet. Iaca, să zicem că nemții pleacă acum și că pleci și tu cu ei, că de, ai fost avansat... Dar eu, ce mă fac? Comandatură nu mai este, prin urmare nu-mi rămâne decât să-mi aștept moartea în fiecare noapte... nu-i așa?

— N-are de ce să-ți fie frică de ei, de bandiții aceia! îl îmbărbăta Loznevoi. Nu mai vin ei pe-aici!

— Dar dacă totuși vin?

— Ți-am spus că n-or să mai vină! Nu te mai văieta atâta! Mai bine gândește-te și tu pe cine să punem în locul meu. Chiar azi trebuie să găsim numaidecât pe cineva!

— Da' cine primește să intre în locul tău? îi răspunse Erofei Cuzmici întunecat, strâmbându-și buzele în chip de zâmbet. — Doar știi ce muncă turbată e asta! Apoi, slujba e și primejdioasă, ce să mai vorbim! Când nici cu gândul nu gândești, te și pomenești atârnat de mestecăn... Da, așa socotește fiecare, Mihailăci, crede-mă pe cuvânt! Nu, pentru o slujbă ca a ta nu se dă nimeni în vânt! Și pe urmă, pe care om din sat l-ai putea numi polițai? Doar știi și tu că n-au rămas decât bătrânii și copiii.

— Atunci, unde să-l găsim? Că doar ne trebuie!

— De trebuit, ne trebuie, dar de unde să-l luăm?

Erofei Cuzmici tăcu o vreme, iscodindu-l cu coada ochiului pe Loznevoi, care rămăsese adâncit în gânduri. Deodată, ca și cum ar fi numărat clipele, întocmai ca atunci când vrei să tragi asupra unei păsări în zbor, zise domol:

— E drept că s-a ivit pe la noi un flăcău... Alaltăseară, îndată, ce-ai plecat tu la Bolotnoe, a trimis la mine pe maică-sa: să-și ceară, cum s-ar zice, iertăciune de la noua stăpânire și tot așa înainte...

— Cine-i acela?

Atunci Erofei Cuzmici îi spuse pe îndelete povestea aceea pe care o născocise Stepan Boiarchin cu privire la Serghei Hahai, numai că mai amănunțit și mai limpede.

— Și de ce se teme? întrebă Loznevoi.

— Dracu' știe? Erofei Cuzmici făcu un semn cu mâna, arătând prin asta că prea puțin îi pasă de soarta lui Hahai. Așa am întrebat-o și eu pe maică-sa: de ce se teme? Era tânăr și prost, ș-atâta tot... că vezi, intrase băiatul în Comsomol! Dar ce fel de comsomolist mai era și el? Ce minte putea să aibă, când nici nu i se uscaseră cașul la gură? I-au promis slujbă la prăvălie, și gata: a intrat. L-a ispitit munca ușoară, asta a fost și nu altceva...

— Dar el nu știe de înregistrarea comuniștilor și a comsomoliștilor?

— Vezi bine că știe, de aceea s-a și hotărât să se întoarcă. Numai că tot se mai teme: să se-ncreadă, ori nu?... Erofei Cuzmici împrăstie fumul țigării cu mâna. Mi-a trimis vorbă prin maică-sa cum că s-a reeducat pe de-a-ntregul... Și ce se mai ruga, săraca, și cum îl mai lua de martor pe Dumnezeu! E un băiat prost, nici vorbă, da' vezi, îmi pare rău de el...

— Oare ar primi? întrebă Loznevoi cu băgare de seamă.

— Ce vrei să faci altceva? Eu cred că am putea să-l și speriem puțin. Dacă te-ai reeducat apoi dovedește-ne-o cu fapte! Eu așa înțeleg...

Ca și cum s-ar fi gândit, cu glas tare, Loznevoi zise:

— Ca fost în Comsomol, asta nu-i nimic. Celor care se căiesc cu bună credință de greșelile din trecut, li-e drumul deschis oriunde.

— Fără îndoială că acum, când ai ajuns într-un post ca ăsta, vezi lucrurile altfel... îl măguli Erofei Cuzmici, cu

umilință. Îmi dau seama că și aici e vorba de politică... Trebuie să le vezi toate, să le chibzuiești singur, că doar toate-s în puterea ta.

Într-adevăr, lucrul acesta era acum în puterea lui. Fusesse numit polițai numai de puțin timp, iar astăzi putea singur, după bunul lui plac, să numească sau să dea afară pe orice alt polițai! Pentru întâia oară simțea cu adevărat cât de mult i se schimbase situația, și schimbarea aceasta totală din viața lui îl umplu de bucurie. Recunoscând în taină, față de sine însuși, că i-ar face mare plăcere să-și încerce autoritatea chiar în clipa aceea, Loznevoi se ridică și zise cu glasul cu care porunea pe vremuri în armată:

— Adu-mi-l aici!

... Aceste douăzeci și patru de ore îl dăduseră gata pe Serga. După ce partizanii părăsiră satul, Serga, care rămăsese acasă, nu putea să scape în niciun chip de întrebările pline de nedumerire ale mătușii și surorii sale. Dar când simți că ele îl bănuiesc cum că ar fi dezertat din detașament, își dădu seama că n-o să poată scăpa până nu le-o mărturisi totul deschis. De aceea le ceru întâi să jure, apoi le mărturisi însărcinarea pe care-o primise. La început, mătușa Serafima Petrovna și sora lui mai mare Elena, al cărei bărbat era ostaș, se înspăimântară și începură să ofteze, dar văzând că în felul acesta îl demoralizează, încercară să-l îmbărbăteze cum se pricepeau și ele.

— Ușor vă vine să vorbiți așa! Că vouă ce vă pasă! mârâi Serga, uitându-se cruciș cu ochiul drept și scuturându-și şuvița bălaie care-i cădea pe frunte. Ușor vă vine să-mi spuneți: du-te! Fără îndoială că atunci când o să fiu polițai, puțin o să-mi mai pese de Loznevoi. Iar pe nemți, o să-i sature eu de muncă! O si le-arăt eu lor, de-or să scuipe sânge! Să vadă ei cine-s eu! Mătușă-sa și soră-sa strigară într-un glas:

— Atunci, de ce ți-e frică?

— Mie? Frică?... Să-mi fie mie frică de un nepricopsit ca Loznevoi ori de nemți? Nu-s ei chiar așa de grozavi, ca să se teamă omul de ei!

— Apoi dacă nu ți-e frică, nu te mai scânci de pomană și nu-ți mai face sânge rău, zise Serafima Petrovna. Odată ce ți s-a poruncit, du-te, și basta! Porunca-i poruncă: ce mi-i aici, ce mi-i în luptă...!

— Ce știți voi! Hahai se înfurie de-a binelea. Eu îs gata să mă duc la luptă fără măcar să clipesc din ochi! Însă aici... Eh, mai bine să nu mă mai gândesc! Vă dați voi seama ce poate să ceară el de la mine? Dacă îmi spune așa, pe neașteptate: „Leapădă-te de partid, leapădă-te de Comsomol!” Odată ce m-am prezentat, are dreptul să mi-o ceară? Are! Și ce mă fac atunci? Parcă o să pot răbda? Parcă o să pot eu făgădui așa ceva? Nu, limba mea n-o să poată rosti asemenea vorbe, nici măcar în chip de minciună! Decât să spun una ca asta, mai bine-mi vâr singur capul în ștreang!...

Serga se opri, păru că înghite ceva și ochii i se umplură de lacrimi. Nu, n-aș fi în stare s-o spun... Iar dacă mi-o cere — s-a sfârșit: acolo, pe loc, îi fac mutra praf! Îl fac omletă!... Să mă lepăd eu de partid și de Comsomol de gustul unui ticălos ca el, de gustul unui trădător, ba chiar și de hatârul conspirației?... Nu, niciodată!

Dar toate se petrecură mult mai simplu. Erofei Cuzmici veni la el, îi povesti ce vorbise cu Loznevoi și-i propuse să-l însoțească numaidecât la comandatură. Iar când Serga își arătă bănuiala că polițaiul ar putea să-i ceară să se lepede de partid și de Comsomol, Erofei Cuzmici izbucni în hohote de râs.

— Ce să te lepezi? He-he! Dar când să-ți mai ceară una ca asta? Ia te uită la ce se gândește el! Ia stai liniștit și ascultă-mă!

Și Erofei Cuzmici se așeză lângă Serga, care stătea posomorât și se uita cruciș. Cât stăteam eu de vorbă cu Loznevoi ăsta, au sosit nemții. Un convoi întreg de sănii.

Știi, cei care urmăriseră detașamentul. Se-nțelege că s-au întors cu mâna goală, înfuriați ca niște diavoli! Acum își încarcă morții în sănii și se grăbesc nevoie mare să plece la Bolotnoe. Loznevoi pleacă și el cu ei. Și atunci, când vrei să te mai descoasă? Când să-ți mai ceară să te lepezi? Nu se gândesc la altceva decât s-o ia la sănătoasa cât mai repede. N-ai să stai cu el de vorbă decât câteva clipe și totul o să fie în regulă: o să fii slujbaș și gata. Fii și tu mai curajos, ce dracu'! Ba, mai mult încă: se teme că tu n-o să primești! Că doar nu mai au pe altcineva în sat, iar de un om (adică de un polițai!) au nevoie, au nevoie de le crapă măseaua! Haide, nu te mai uita cruciș la mine cu ochiul tău cel beteag! Îmbracă-te mai repede și haide, că de nu, îi pierdem. Și pe urmă or să trimită aici un străin, iar tu ai să vezi ce-o să pățești de la Stepan. Prost mai ești, băiete!

— Bine, atunci să mergem, se învoi în cele din urmă Serga.

Serga Hahai ajunsese la comandatură palid și întunecat: în sinea lui tot se mai temea să nu-i ceară Loznevoi ceea ce n-ar fi putut să facă. Dar tocmai această înfățișare a lui Serga rezolvă totul cum nu se poate mai bine: Loznevoi își închipui că băiatul suferea într-adevăr, căindu-se cinstit pentru păcatul tinereții. Se uită la el țintă de la masa la care stătea, cu ochii lui ascuțiți ca două fărâme de schije, și-l întrebă:

— De ce ești așa de posomorât?

— Apoi, n-am multe bucurii... răspunse Serga, ursuz. Dar simțind în coastă un ghiont de-al lui Erofei Cuzmici, se apropie de masă și-și scoase căciula. Nu prea am motive să fiu vesel...

— A vorbit Erofei Cuzmici cu tine?

— A vorbit...

— I-am spus tot! raportă Erofei Cuzmici

— Ei cum te hotărăști: primești slujba?

Serga nu răspunse imediat, ba chiar întârzie cam multișor, așa că Erofei Cuzmici începu să tușească de

necaz. În clipa cât își chibzui răspunsul, Serga putu să vadă cu câtă grabă se pregăteau hitleriștii de drum: unii înfulecau cu lăcomie, pe fugă, bucăți de pâine și bălei de carne, alții cărau din comandatură arme și tot felul de bagaje, iar alții scoteau din curte caii înhămați la sânni.. Serga se mai uită odată la detașamentul de represiune nemțesc, oftă și deodată răspunse cu nepăsare:

— De, s-ar putea...

— Primește, primește! întări Erofei Cuzmici.

— Și, iertați-mă, ce leafă o să am?

— Te-ai deprins să ai leafă, hai? îl întrebă Loznevoi cu răutate.

— N-am niciun ban pus la o parte. Din ce vrei să trăiesc?

— Bucata de pâine n-o să-ți lipsească.

— Dar eu socot că pentru o asemenea muncă, numai o bucată de pâine n-ajunge, îi întoarse vorba Hahai, tot mai îndrăzneț și mai înfipt. Uite, ăștia mănâncă și carne...

— O să ai de toate, nu te mai tocmi atâta.

— Buna învoială face mai mult decât banii.

— Și înainte, când ai intrat în slujbă, tot așa te-ai tocmit?

— Acolo aveam leafă. Era ceva sigur.

— Ești calculat ca un american!

— Da' cum poți să trăiești fără să calculezi ?

Erofei Cuzmici simțea că-i vine rău de-atâta tocmeală.

— Lasă, Serioga, ce te tot târguiești?

După ce se mai gândi puțin, adăugă:

— La bolșevici te-ai dus pentru bani, aici vrei să ți se dea de toate... Cui vei fi semănând? Al dracului hrăpăreț, pe cinstea mea!

— Fiecare trăiește cum poate, îi răspunse Hahai.

— Se vede că bolșevicii te-au învățat să trăiești așa! zise Loznevoi, aruncându-i pieziș o căutătură plină de răutate. Mare ticălos au făcut din tine! Ai văzut, Erofei Cuzmici, cum judecă? Și doar e tânăr! Cu asemenea apucături, nu mă îndoiesc c-o să trăiești mai mult decât noi!

— Decât mine, nici nu mai încape vorbă! glumi Erofei Cuzmici.

— Și decât mine! adăugă Loznevoi.

— Eh, ce nu se poate întâmpla! oftă Serga, împăciuitor. Îmi dați voie să fumez?

Comandatura se golise. Scoțându-și capul pe fereastră, Loznevoi aruncă o privire la ulița în care se îngrămădisise convoiul de sănii și se grăbi să plece și el.

— Așadar, — zise, întorcându-se spre Serga Hahai și Erofei Cuzmici, în timp ce-și încheia jocul, — iată care-i treaba voastră. De altminteri, asta se știe: să îndepliniți fără nicio abatere toate dispozițiile pe care vi le dă comandatura de plasă. Să vă faceți datoria... iar în sat, să fie ordine desăvârșită!

— Asta se poate, răspunse Hahai. O să fie și ordine.

— Întocmai după rânduială! întări și Erofei Cuzmici.

Detașamentul de hitleriști plecă spre Bolotnoe. Tocmai în fundul saniei din urmă, încărcată cu cadavre înghețate, acoperite la întâmplare cu mantale, își găsi loc și Loznevoi comandantul poliției de plasă.

După cum îi obliga situația lor oficială, Erofei Cuzmici și Serga Hahai petrecură detașamentul cu respectul cuvenit. Când convoiul dispăru dincolo de marginea satului, ei se întoarseră cu spatele spre apus și se uitară unul la altul zâmbind.

— Ei, cum îți merg treburile, domnule polițai?

— Dar ale dumitale, domnule staroste?

Stăteau zâmbind în mijlocul drumului. Iar în jurul lor, deasupra satului troienit sub zăpadă, se ridicau încet și măreț, așa cum se ridicau în fiecare dimineață liniștită și geroasă ca într-un palat minunat, coloane de fum...

A doua zi, la 14 noiembrie, câțiva colhoznici, înotând până la genunchi prin zăpada afânată, doborau în păduricea de lângă Bolotnoe mesteceni tineri, cu trunchiuri drepte. Toți își căutau de treabă în tăcere, posomorâți:

păduricea aceea luminoasă și veselă era locul de odihnă și distracție cel mai îndrăgit de locuitorii centrului raional. Oamenii din Bolotnoe păzeau fiecare copăcel de acolo ea pe ochii din cap, și pentru ei, și pentru urmașii dor...

Un băiețandru oacheș și cu ochi neastâmpărați, care le ajută celor mai în vârstă la treabă, descoperi pe trunchiul unui mestecăn doborât un desen vechi în formă de inimă, săpat cu briceagul. Lemnul crescuse, dar desenul era încă lămurit. Nedumerit, întrebă pe unul din cei în vârstă:

— Unchiu' Semion, ce-i asta?

Unchiul Semion se uită la desen, apoi își înfipse toporul în cioata proaspăt tăiată și, fără să știe singur de ce, își ridică privirea în sus. Ceilalți colhoznici cercetară și ei desenul. Și deodată, toți își aduseră aminte de păduricea lor cea dragă, plină de lumină liniștită și de verdeață proaspătă, primăvărată. Și unul dintre ei îi răspunse băiatului cu glas domol și trist:

— E o inimă, drăguță...

Băiatul simți până-n adâncul inimii tristețea din glasul bătrânului, la fel cu tristețea lui și, stăpânindu-și tulburarea, întrebă:

— Și de ce au ei nevoie de mestecenii noștri?

— Le trebuie, drăguță, le trebuie!

— Bine, dar pentru ce le trebuie? repetă băiatul cu încăpățănare.

— Pentru cruci.

— Pentru ce fel de cruci?

— Cruci pentru nemți...

— Pentru cei morți? Pe care i-au adus ieri?

— Da, pentru ei.

— Dacă-i așa, atunci într-adevăr trebuie! vorbi deodată cu înțelepciune băiatul, uitându-se la cei în vârstă ca și cum ar fi fost de o seamă cu ei, cu toate că nu-i era ușor s-o facă de la înălțimea staturii lui.

Unul dintre cei mai vârstnici întrebă, cătând în pământ:

— Ce zici, Semion, poate că ajung?

- Nu, mai taie, răspunse Semion cu tristețe.
- De ce să mai tai? Nu vezi câți am doborât!
- Mai trebuie, repetă Semion. Adică cum, ai vrea să venim aici în fiecare zi? Nu strică să avem o rezervă....

Iar a treia zi, în piața din Bolotnoe, unde altădată se țineau meetinguri de sărbătoare, răsări un cimitir — un nou cimitir nemțesc din cele care răsăriseră cu miile pe pământul nostru.

Deasupra mormintelor proaspete, ușor presărate cu zăpadă neîntinată, stăteau în rânduri drepte crucile de mesteacăn...

Partea a II-a

I

La 11 noiembrie, la statul major al armatei generalului-locotenent Rocossovski, se ținut o consfătuire cu comandanții diviziilor de infanterie, ai brigăzilor de tancuri și ai altor mari unități.

În zilele din urmă, pe front fusese liniște.

Armata fascistă germană, măcinată și istovită de pe urma ofensivei din octombrie, nu pornea nicio acțiune importantă. Totuși, informațiile furnizate de cercetare arătau că comandamentul suprem hitlerist se pregătea intens pentru o nouă ofensivă. Diviziile germane, care fuseseră lovite din plin, primeau zilnic întăriri. În același timp se iveau și unități noi. Chiar în ajunul consfăturii sosise în raionul satului Camenka divizia a 5-a de tancuri, care luptase până de curând în Africa și care nu avusese nici măcar când să-și vopsească din nou tancurile: spre deosebire de ale celorlalte divizii, tancurile ei erau vopsite în galben, în culoarea nisipului din pustiu. Toate acestea arătau că a doua ofensivă germană asupra Moscovei putea să înceapă cât de curând.

Prin urmare trebuia să se facă pregătiri în vederea respingerii acestei noi presiuni dușmane. Zilele care urmau

erau hotărâtoare pentru soarta Moscovei.

La consfătuirea de la statul major avea să se discute problema îmbunătățirii pozițiilor de apărare ale armatei. La 11 noiembrie, poziția de apărare a armatei trecea la nord-est de Volocolamsk, ocupat de curând de nemți, tăia calea ferată ce duce spre Rjev în dreptul haltei Dubosecovo și mergea șerpuind spre sud-est, pentru ca deodată să se întoarcă fără veste la nord, spre șoseaua Volocolamsk. Aici dușmanul realizase o pătrundere în formă de pană în flancul stâng al armatei. Satul Schirmanovo se găsea în vârful acestei pene. De acolo, hitleriștii băteau cu tunuri cu tragere îndepărtată până și șoseaua Volocolamsk. Și tot de acolo le-ar fi venit ușor să iasă la șosea în raionul cătunului Novo-Petrovskoie, să cadă în spatele forțelor principale ale armatei lui Rocossovski și să înainteze spre Moscova. În raionul satului Schirmanovo, hitleriștii concentraseră aproape cincizeci de tancuri, împreună cu multă artilerie și infanterie. De aceea, lichidarea pătrunderii nemțești în formă de pană de la Schirmanovo era pentru armata lui Rocossovski o problemă extrem de importantă, o problemă care nu putea fi amânată.

Ducerea la îndeplinire a acestei misiuni cădea mai ales în sarcina brigăzii a 4-a de tancuri a colonelului Batiucov și a diviziei de infanterie a generalului Borodin. În dimineața aceea, Borodin și Batiucov făcuseră o recunoaștere în zona Schirmanovo, unde trebuia să aibă loc bătălia, și acum erau în măsură să prezinte propunerile lor cu privire la această bătălie.

Recunoașterea și drumul făcut în grabă peste câmpiile și prin pădurile înzăpezite din preajma Moscovei, ca și gândul bătăliei care trebuia să aibă loc curând, toate acestea îl tulburau adânc pe tânărul și energicul Batiucov. Iar când ajunsese la statul major al armatei și i se aduse la cunoștință că guvernul sovietic îl înaintase la gradul de general-maior și că, pentru îndeplinirea exemplară a misiunilor date de comandament, fusese decorat cu ordinul Lenin,

comandantul brigăzii de tancuri, Batiucov, se tulbură și mai adânc.

Își prezentă raportul cu înflăcărare și convingere. Chipul însuflețit al tânărului general, ușor înălțat în sus, era aprins, iar sprâncenele neastâmpărate i se ridicau mereu, ca și cum ar fi încercat să vadă undeva departe, foarte departe...

Cei mai mulți dintre comandanți îl cunoscuseră pe Batiucov abia la sfârșitul lui octombrie când, din ordinul personal al tovarășului Stalin, sosise cu brigada la armata lui Rocossovski venind de lângă Oriol. Tânărul general le plăcu în chip deosebit tuturor comandanților: el dovedea întinse cunoștințe în arta militară, multă vioiciune și un entuziasm stăpânit, însușiri absolut necesare în război.

Dintre cei care-l ascultau pe Batiucov, cel care încerca sentimente mai calde față de el, era generalul Borodin, cel mai în vârstă dintre toți. Și asta nu se datora numai faptului că el, Borodin, întâlnea pe front încă un comandant înzestrat și un om de ispravă, cum mai întâlnește încă mulți alții, nu numai pentru că mâine avea să lupte alături de el, și că prin urmare avea să-l poată cunoaște și pe câmpul de bătaie. Fără îndoială că toate acestea la un loc înălțau și înfrumusețau sentimentele generalului Borodin. Și totuși, nu ele erau cauza dispoziției lui neobișnuite la această consfătuire. Generalul Borodin încerca aceste sentimente calde și sărbătorești mai ales pentru că, fiind cu mult mai în vârstă decât toți ceilalți, putea, de la înălțimea anilor săi să-și dea mai bine seama ce fel de comandanți se plămădesc în Patria Sovietică: nu numai cu o nouă structură sufletească, cu o nouă concepție despre lume, dar stăpânind și o știință militară cu totul nouă, neasemuit de înțeleaptă, de îndrăzneată și de inspirată. Și, ținând în mână ziarul în care erau publicate cele două documente ale guvernului cu privire la Batiucov, generalul Borodin îl asculta pe tânărul comandant cu încântare, silindu-se să și-l imagineze cum vorbise el de curând la telefon cu tovarășul

Stalin... Se gândea: tineri comandanți sovietici ca Batiucov îi bat de pe acum cu succes pe hitleriști, și nu mai încap nicio îndoială că în acest război ei vor fi învingătorii.

După ce-l ascultă pe Batiucov, Rocossovschi începu deodată să cerceteze hârtiile pe care i le pusese dinainte șeful de stat major al armatei, Malinin. Generalii luară aceasta drept o pauză. Borodin, Pamfilov și Dovator, aplecându-se spre Batiucov începură să discute cu el, în șoaptă, despre raportul lui.

În timp ce răspundea, tot în șoaptă, la observațiile lor, tulburat, Batiucov trase fără să vrea din mâinile lui Borodin ziarul în care erau publicate cele două documente ale guvernului care-l priveau.

— Da, ia-l, ia-l, zise Borodin încetitor.

Abia atunci Batiucov își dădu seama că îi luase ziarul din mâini și i-l întinse imediat

— Nu, ia-l dumneata, Mihail Efimovici, e al dumatăle, nu te sfii, urmă Borodin, simplu și blând. Așa, ca amintire... Să fii avansat general în zilele acestea când se hotărăște soarta Moscovei e o mare cinste! E o dovadă de mare încredere!

Rocossovschi își ridică ochii de pe hârtiile lui. Consfătuirea își urmă cursul.

După ce-i ascultă pe Borodin și pe Malinin, șeful statului major al armatei, Rocossovschi se aplecă asupra hărții întinse pe masă, luă creionul și, după obiceiul lui, înainte de a-și spune cuvântul se adânci în gânduri.

În timp ce Rocossovschi se gândea, ceilalți așteptau în tăcere, încordați, urmărind, fără să-și dea seama, nu atât expresia feței comandantului armatei, cât drumul pe hârtie al creionului său bine ascuțit. Prin fața ferestrelor casei mari de piatră unde se ținea consfătuirea, treceau pieziș fulgi mari de zăpadă, așternându-se pe geamuri și pe crengile brazilor tineri din curte.

— Prin urmare, sunteți lămurii cu toții asupra misiunii principale în bătălia pentru Schirmanovo, începu

Rocossovschi, aruncând creionul pe hartă și ridicându-și deodată privirea luminoasă, dar obosită. Trebuie să ne îmbunătățim pozițiile și să dăm adversarului o lovitură atât de puternică, încât să-i zădărniciim activitatea în acest sector al frontului. Repet, aceasta este misiunea noastră principală. Dar bătălia de mâine nu ne poate da numai atât. Departe de asta! În timp ce dăm bătălii ca acea pe care o plănuim pentru ziua de mâine, noi învățăm cum să acționăm ofensiv, tovarăși! Învățăm cu toții, de la simplu ostaș până la comandantul de armată. Un atac ca acesta e universitatea ofensivei. N-am nicio îndoială că nu e departe ziua când va trebui să-l dăm peste cap pe dușman! De aceea, chiar de pe acum, cât timp luptăm încă în apărare, suntem datori să ne pregătim în chip practic pentru ofensivă...

Cineva îl chemă pe Rocossovschi, pe neașteptate, în sala aparatelor: la aparat era Moscova. Rocossovschi se ridică în grabă și ieși. Știa că e chemat de Comandantul Suprem.

Peste o jumătate de oră se întoarse, își plimbă privirea înfierbântată asupra tuturor, își desfăcu de două ori brațele în tăcere, uluit peste măsură, pesemne, de ceea ce se întâmplase, apoi strigă, mișcat:

— Ce zi! Ce zi măreață!

După aceea se apropie grăbit de Batiucov, îl îmbrățișă și-l sărută de trei ori, așa cum sărută un soldat pe altul, în ceasul victoriei.

— Iubite Mihail Efimovici, te felicit încă odată, a doua oară pe ziua de astăzi! îi zise el lui Batiucov, care se zăpăci. Apoi, adresându-se tuturor: Vă felicit și pe voi toți, dragi prieteni! Astăzi s-a săvârșit un eveniment istoric: s-a decretat înființarea trupelor sovietice de gardă! Dumneata Mihail Efimovici, și tanchiștii dumitale sunteți cei dintâi ostași de gardă ai noștri! Ostași de gardă staliniști!

Rocossovschi se întoarse apoi spre maiorul care ieșise în urma lui din sala aparatelor:

— Dă-mi ordinul!

După ce-și aruncă ochii pe hârtie, Rocossovski își ridică repede privirea însuflețită asupra generalilor, iar aceștia luară deodată în fața lui poziția de drepti ca în front: comandantul de armată ținea în mână ordinul lui Stalin!

Rocossovski începu să citească încet și răspicat:

— *„Către toate fronturile, armatele, diviziile și brigăzile de tancuri...”*.

Când ajunse la conținutul propriu zis al ordinului, glasul lui răsună dintr-odată atât de ciudat, încât mușchii de pe fețele încordate ale generalilor tresăriră ușor de emoție. Citea cu atâta suflet, de parcă el însuși ar fi scris ordinul, cu mâna lui, de parcă el însuși ar fi chibzuit fiecare cuvânt și ar fi pus în fiecare sunet o părticică din ființa lui, iar acum, când această muncă grea fusese săvârșită, dorea cu patimă ca generalii lui nu numai să înțeleagă semnificația ordinului, cum se înțeleg de obicei ordinele citite în fața trupei, ci ca să-și întipărească în minte, pentru totdeauna, fiecare sunet al lui, ca pe al unei melodii pe care o auzi o singură dată în viață, dar pe care n-o mai uiți niciodată... Și numai la sfârșit după cuvântul *„ordon”*, glasul lui Rocossovski se înalță deodată și răsună solemn: n-ai fi zis că citește ordinul în fața unui grup restrâns de generali, la statul său major, ci în fața tuturor regimentelor aliniate în marginea pădurilor, pe câmpiile, pe colinele și în văile din preajma Moscovei...

II

Ocupați cu pregătirea unei noi ofensive, numai rareori, în zori sau pe înserate, hitleriștii aruncau asupra limitei dinainte a apărării noastre sau în spatele frontului câteva proiectile și bombe, parcă numai așa, ca să ne amintească: e liniște, însă războiul nu s-a sfârșit... Bateriile noastre răspundeau rar: își economiseau munițiile. În tot timpul

acesta, divizia lui Borodin se îndeletnicea cu regruparea unităților și a subunităților, cu întărirea pozițiilor, cu observarea dușmanului, cu reparatul armamentului, cu transportul munițiilor și alimentelor — într-un cuvânt, cu nenumărate chestiuni de tot felul, care trebuiau să ajute până la urmă la atingerea cu succes a scopului principal: distrugerea dușmanului. În limita dinainte a apărării, numai lunetiștii se aflau în treabă. Din ambuscade, bine mascate, se auzeau din când în când împușcăturile lor ochite cu precizie.

În zilele acelea de acalmie, maiorul Ozerov ducea mai mult ca oricând dorul familiei și al Siberiei lui iubite. Chiar atunci primise două scrisori deodată de la nevastă-sa.

Nevasta lui era învățătoare la Novosibirsk, unde Ozerov făcuse serviciul în armată înainte de a intra la Academia militară. Era o femeie foarte energică, capabilă să îngrijească de familie și fără ajutorai bărbatului ei. Totuși, Ozerov își dădea seama că, acum, în timp de război, ai lui o duceau mai greu decât înainte. Și oricât căuta să se liniștească, era mereu îngrijorat de soarta lor.

Stătea și-i scria nevastă-sii o scrisoare amănunțită de răspuns. De sub pana lui se revărsau mereu, la nesfârșit, vorbe calde, pline de mângâiere. Și în timp ce scria, îi avea în fața ochilor, ca aieva, pe toți: mama, bătrână dar încă vioaie, și nevasta cu cei doi copii, Tania și Volodea. I se părea că-i vede stând pe malul împădurit al lui Obi cel larg și primăvărat, iar de jur împrejur, cât cuprinzi cu ochii, vedea așternându-se nesfârșitele și iubitele întinderi siberiene...

De cât timp nu și-i mai văzuse pe ai lui!

De cât timp nu mai fusese în Siberia!

Maiorul Ozerov își trăise acolo aproape toată viața. Ozerovii erau din vechii locuitori ai Siberiei. Neamul lor își întinsese ramurile puternice în multe din satele așezate la poalele codrului de pini Casmalinsc. Tatăl lui se întorsese bolșevic din primul război mondial și înființase în satul

natal un Soviet, a cărui conducere o luă el însuși. Iar în vara anului o mie nouă sute optsprezece, când gărzile albe puseseră mâna pe putere, ajunse comandantul unui detașament de partizani din vestita armată de sub comanda prietenului său Efim Mamontov, care luptase în același regiment cu el. Un an mai târziu, rănit la un picior, căzu în mâinile călăilor albi. În văzul tuturor oamenilor din sat, cei din garda albă îl bătură cu vergelele de curățat puștile, până ce-și pierdu cunoștința, apoi îl împușcară. Chiar a doua zi, Serioja Ozerov, care avea pe atunci paisprezece ani, plecă la detașamentul de partizani. Până la căderea iernii colindă prin stepele Altaiului, luă parte la nimicirea câtorva expediții de represiune de-ale lui Colceac, iar spre iarnă când se întoarseră unitățile Armatei Roșii, se întoarse și el acasă

După o întrerupere de doi ani, împreună cu alți întârziați de la învățătură, Serioja se apucă din nou de carte, arătând o sânguință vrednică de invidiat. Și în anul 1925 termină școala medie. După aceea, ar fi putut să trăiască și să muncească liniștit în satul lui, dar Serghei Ozerov colindă încă multă vreme de colo până colo, fără să-și găsească o ocupație care să-i fie pe plac. A fost pe rând conducătorul bibliotecii satești, învățător, a lucrat apoi în comitetul de plasă al Comsomolului, dar nicăieri nu era mulțumit de munca lui. În sfârșit, spre mirarea celor de acasă, se înfățișă la comisariatul militar, renunță la scutirea la care avea drept și ceru să fie luat în armată.

În felul acesta se terminară rătăcirile lui în căutarea unei ocupații după plac: simțise în adâncul sufletului că și-a aflat, în sfârșit chemarea în viață.

În armată, străbătu calea de la simplu ostaș până la ofițer comandant de companie. Tot timpul acela și-l petrecu în Siberia. Numai cei din urmă patru ani, cât studie la Academia militară, trebui să stea la Moscova. După ce-și termină Academia, ar fi vrut să se întoarcă fără întârziere

în Siberia lui iubită, unde trăiseră totdeauna ai lui. Dar a început războiul și Ozerov a fost trimis imediat în Apus.

...După ce povesti cu de-amănuntul cum sărbătorise regimentul lui ziua de 7 noiembrie pe front, maiorul Ozerov împinse deodată scrisoarea la o parte și-l chemă pe Petia Uralet.

— Ați terminat de scris, tovarășe maior? întrebă Petia cu veselie, scoțându-și capul din despărțitura adăpostului unde încălzea mâncarea pentru comandantul de regiment. Dacă ați terminat, apoi trebuie să mâncați. Demult ar fi fost timpul!

— Să mănânc? Bine, hai să mănânc!

Petia începu să așeze masa

— Uite ce e, Petia, zise Ozerov. Vezi dacă s-a întors șeful aprovizionărilor cu alimente și furaje. Dacă s-a întors, să vină imediat la mine.

Rubin, șeful aprovizionării cu alimente și furaje, se prezintă îndată.

Era tânăr, avea sprâncenele negre și fața rumenită de ger, ca o fată. Se înfățișă îmbrăcat cu un cojoc curățel, albit. Peste cojocel îi strălucea centura nouă și tocul revolverului. Ducându-și palma întinsă la căciula împodobită cu o frumoasă blană albăstruie, Rubin raportă cu un glas cald și vesel de bas — un glas cum au unii răsfățați ai sorții.

— Te-ngrași, te-ngrași mereu? îl întrebă Ozerov.

Rubin îi răspunse cu un zâmbet:

— Toți cei din familia mea sunt așa, tovarășe maior!

— Nu cred că asta-i pricina, zise Ozerov încet, în timp ce răsfoia hărțile și hârtiile de pe măsuță. Bagă de seamă, Rubin, să nu fii cumva nevoit după război să pleci la o stațiune de cură. Obezitatea e o boală tare păcătoasă!

— Tovarășe maior! se tulbură vădit Rubin, înțelegând unde vrea să ajungă comandantul, cu toate că o luase atât de domol. Pe cuvântul meu, nici eu nu știu de ce am început să mă îngraș așa!

— Dar vezi că eu știu, îi întoarse vorba Ozerov. Din pricina nepăsării tale în viață și a consumului exagerat de hrană prea nutritivă. Ți-o spun foarte serios. Că doar nu mănânci prost, nu-i așa?

Fără să vrea, Rubin aruncă o privire spre farfuria de aluminiu cu un rest de supă de mei, care rămăsese pe marginea mesei. Și deodată păru a înțelege de ce-l chemase comandantul de regiment. Dojenindu-se în gând pentru neprevederea lui, zise:

— Iertați-mă, tovarășe maior, dar n-am știut că sunteți hrănit atât de prost. Începând de astăzi o să vă trimit un supliment de hrană.

— Ai să-mi trimiți?...

— Da, tovarășe maior!

Ozerov împinse hârtiile la o parte.

— Dacă ai s-o faci asta, — zise, aruncându-i o căutătură piezișă, — apoi o să te trimit și eu... Ai înțeles? În limita dinainte a apărării! Ia stai puțin, amice, nu cumva ești ofițer de front?

— Nu sunt, tovarășe maior! se sperie Rubin.

— După părerea mea însă, ai putea foarte bine să comanzi un pluton: ești tânăr, voinic, bine hrănit... Iar în locul tău să punem un om mai în vârstă, ce zici?

— Tovarășe maior, nu se poate... doar sunt specialist...

— Ce fel de specialist? Din serviciul intendenței? Ozerov își închise ochii pe jumătate, și-i vorbi aproape cu blândețe: Asta nu face nimic! În război, specialitatea n-are nicio importanță.

Șeful aprovizionărilor simți că se înăbușe în cojocul lui. Fața rumenă i se acoperi toată cu broboane de sudoare.

— Ei, bine, caută-ți deocamdată de treburile tale, îi zise Ozerov. N-ai decât să mănânci cât poțesteți dacă nu ți-e frică să te îmbolnăvești. Dar dacă o să aflu că ai înstrăinat măcar o fărâmiță de slănină, tu ai să fii de vină. Atunci nu mai fac eu vorbă lungă cu tine!

— Am înțeles, tovarășe maior!

— Și acum, să-ți spun pentru ce te-am chemat. E vorba de ceva cât se poate de important, — urmă Ozerov. Tu mănânci bine însă pe ostași mi-i hrănești prost! Așa că începând de astăzi, să avem o regulă hotărâtă: să-mi prezinți zilnic la semnat meniul pentru tot regimentul. Fără semnătura mea să nu se gătească nimic. Iar tu să urmărești, personal, să intre în cazane întreaga rație. Să controlezi singur dacă alimentele pe care le eliberezi ajung până la ostași, dacă nu cumva le sustrag pe drum șobolanii cei cu două picioare. Să nu stai pe loc, ci să mi te învârtești ca o sfârlează pe la bucătării și prin depozite!

— Am înțeles, tovarășe maior!

După ce plecă Rubin, Ozerov își luă din nou scrisoarea, dar o lăasă imediat și-i ordonă lui Petia Uralet:

— Cheamă-l la mine pe Vozniacov!

Cât timp regimentul fusese lipsit de comisar, maiorul Ozerov îndeplinise și îndatoririle acestuia, fără să le dea mai puțină atenție decât îndatoririlor sale de comandant.

De la întoarcerea din teritoriul ocupat de cotropitori, secretarul biroului de partid, Vozniacov, se schimbase mult, mai ales în zilele din urmă, de când regimentul intrase în poziție în preajma Moscovei. Era parcă mai închis, mai atent și mai grav: serviciul militar îl șlefuisese repede în toate privințele, așa cum șlefuieste un bun cioplitor o piatră colțuroasă. Ozerov băgase de seamă aceasta și se străduia în toate chipurile să-l ajute pe Vozniacov, în a se deprinde cu condițiile grele ale muncii de partid pe front. Nădăjduia să scoată, ceva din Vozniacov: secretarul biroului de partid își îndeplinea serviciul conștiincios și cu multă tragere de inimă.

Ozerov îl întâmpină cu prietenie.

— Stai jos. Unde voiai să te duci?

— La batalionul întâi, tovarășe maior!

— Foarte bine că ai început să te duci mai des pe la ostași, zise Ozerov, punând la o parte scrisoarea neterminată și cercetând cu luare aminte fața tristă a

secretarului biroului de partid, cu ochii cenușii, obosiți și cu obrajii căzuți. Da, pentru că mulți dintre lucrătorii noștri politici au obiceiul să-și spună în timpul luptei: „Ce muncă politică poți să duci cu soldații, când nici propriul tău glas nu-l poți auzi?” Iar când se liniștesc lucrurile, îndată caută să dea bir cu fugiții pe la punctele de comandă. Că, adică, după luptă oamenii au nevoie de odihnă, nu le mai arde de discuții!... Și despre ce voiai să vorbești cu ostașii?

Vozniacov se pregătea să țină convorbiri cu agitatorii, să vadă cum prelucrează ei raportul tovarășului Stalin, închinat aniversării lui Octombrie și să-i ajute cu sfatul în munca lor.

— Foarte bine! încuviință Ozerov și începu să-i explice, cu aprindere și documentat, cum crede el că trebuie conduse convorbirile, pentru ca fiecare cuvânt al lui Stalin să ajungă la inima fiecărui ostaș.

— Acum, iată ce este, Tihon Matveici, — încheie Ozerov, — eu socotesc că noi nu ducem cum trebuie munca pentru primirea în partid. Da, știu ce vrei să-mi spui. Abia îl primești pe om în partid și îndată după aceea moare... Toate acestea le știu. Și totuși, spre marea mea părere de rău, n-am primit nici pe departe pe toți acei care ar fi dorit să intre! L-ai cunoscut pe Sviridov, servant la aruncător? În buzunarul lui s-a găsit o cerere scrisă înaintea celei din urmă lupte. Și te întreb atunci: de ce acest Sviridov, comunist în suflet, n-a ajuns să-și facă formele de intrare în partid? Vina e numai a noastră. Trebuie să ne gândim mai mult l-a oameni ca aceștia. Dă în grijă tuturor comuniștilor, chiar astăzi, să dea ajutor unor oameni ca Sviridov să intre în rândurile noastre. Războiul, iubite Tihon Matveici, a înfrățit nebănuit de adânc poporul cu partidul!

Abia îl lăsa pe Vozniacov să plece, când se auzi zbârnâitul insistent al telefonului. La aparat era statul major al diviziei: maiorul Ozerov trebuia să fie la Ora 16 la generalul Borodin, ca să ia parte la o consfătuire. „Da, mâine se dă lupta...” își zise Ozerov. Trimise numaidecât pe

Petia să spună să i se înhame caii, iar el se așeză să termine scrisoarea către Taniușca, fetița lui.

Îi scria cu litere mari de tipar. Scrisoarea era plină mai ales de sfaturi și îndrumări: să învețe cât mai bine, să asculte pe mama și pe bunicuța, să nu necăjească pe Volodia cel mic și să aibă grijă să nu-i înghețe năsucul și obrăjorii în drum spre școală, sau de la școală spre casă.

După ce lipi în sfârșit scrisoarea, Ozerov rămase multă vreme cufundat în tăcere, cu fruntea sprijinită în palmă, uitându-se atent, cu reculegere, cum se uscau rândurile drepte ale adresei scumpe și depărtate...

III

Batalionul căpitanului Vladimir Șaraçsane se află în a doua zi de odihnă într-un sat mare, unde erau toate subunitățile de spate ale regimentului. Ostașii batalionului se scăldaseră în băile țărănești, căpătaseră rufe curate, dormiseră pentru toată săptămâna din urmă și acum se îndeletniceau cu fel de fel de treburi: își dregeau și-și curățau puștile, își puneau la punct echipamentul, ascultau convorbirile pe care le țineau lucrătorii politici și agitatorii, citeau ziare și cărți, scriau scrisori, învățau cum trebuiesc executate incursiunile de zi și de noapte, învățau meseria de lunetiști, aduceau muniții și-i deprindeau pe cei din efectivele nou sosite cu meșteșugul greu al războiului. Ca totdeauna, ofițerii aveau și mai multă treabă, într-un cuvânt, vieții în rezervă i se zicea de către toată lumea „odihnă” numai pentru că așa se chema, oficial, în ordinele statului major al regimentului.

...În viața oamenilor vin pe neașteptate clipe hotărâtoare, cruciale, care țin uneori numai câteva ore, sau chiar câteva minute. O asemenea clipă crucială a fost în viața lui Andrei ziua de 7 noiembrie, când simțise că era ostaș și cunoscuse fericirea de a fi biruit pe dușman

Sentimentul vrăjit, care dă aripi, al victoriei în luptă, trezi în el puteri noi și noi posibilități. Înainte, nici n-ar fi îndrăznit să-și închipuie că ar putea să comande o grupă și încă în timp de război. Dar după 7 noiembrie, înțelese că e în stare s-o facă, și de aceea primi cu liniște noua însărcinare. Peste două zile, generalul Borodin îl înaintă la gradul de sergent.

De când comanda grupa de pușcași, Andrei Lopuhov se schimbase mai mult încă decât în neuitata zi de 7 noiembrie. Sentimentul de răspundere față de sarcina ce i se încredințase, față de oamenii de sub ordinele lui, trezise în el dintr-odată un nou val de energie. Căuta cu tot dinadinsul ca ostașii din grupa lui să fie pildă în toate privințele: să-și facă datoria cinstit, să îndure bărbătește toate greutățile, să-și îngrijească armele ca să le aibă totdeauna gata, să fie bine hrăniți, cu mintea trează și să lupte cu dușmanul fără să-și precupețească viața. Era atât de preocupat, și ziua și noaptea, de îndeplinirea noilor sale îndatoriri militare, încât nu se îndura nici să doarmă și nici să mănânce cum se cuvine. Că doar nu e lucru ușor să comanzi o grupă, și încă în timp de război, cum ar putea să-și închipuie unii nepricepuți...

Dar Andrei Lopuhov își însușea cu repeziciune nu numai cunoștințe și experiență militară. Contactul de fiecare clipă cu oamenii de diferite profesii și cu nivel cultural diferit, discuțiile lor cu privire la evenimentele care zguduiau lumea, dorința lui de a pătrunde cât mai adânc tot mersul complicat al vieții tulburate de război — toate aveau o influență covârșitoare asupra dezvoltării lui spirituale: era ceva neînțeles care-l îndemna să se amestece în convorbirile ținute de lucrătorii politici și agitatori, să ia ziarul în mână, să asculte cu lăcomie povestirile oamenilor umblați prin lume și să ia parte și el la dese discuții ale soldaților. Serviciul în armată se dovedise a fi pentru Andrei, o școală a vieții, neobișnuit de aspră, dar neasemuită.

În zilele din urmă, sergentul major Dubrovca, un tânăr bălai și voinic, palid încă de pe urma rănilor căpătate, numit de curând ajutor al comandantului de pluton, organizase în subunitatea lui diferite convorbiri și lecturi din ziare, care se făceau regulat dimineața și seara. Andrei se așeza totdeauna cât mai aproape de Dubrovca și-l asculta, silindu-se să nu scape niciun cuvânt. Asculta cu o deosebită lăcomie toate articolele și însemnările în care se povestea viața din teritoriul ocupat de cotropitori. Când se vorbea, în comunicatele Biroului Sovietic de Informațiuni sau în corespondențele ziarelor, despre acțiunile partizanilor din regiunea Calinin lui Andrei i se părea că vede limpede în față, ca aievea, pe uscățivul Stepan Boiarchin, cu ochii lui arzători, și-și aducea aminte de glasul lui încărcat de ură de la cea din urmă întâlnire a lor. Iar dacă ziarele, vorbeau despre felul cum se împotrivesc colhoznicii la măsurile dușmanului, Andrei îi vedea înaintea lui pe toți cei dragi: pe tată-său, pe mama și pe Marica, și și-i închipuia amestecându-se în toate întâmplările acelea. În asemenea clipe, Andrei ori ofta din greu, ori, tulburat de fericire sau de îngrijorare, își strângea pumnii și-i cerea lui Dubrovca ziarul, să vadă cu ochii lui ce scria acolo...

Interesul pentru tot ce se întâmpla pe meleagurile sale era arzător și chinuitor, și asta se explica lesne: Andrei ducea din ce în ce mai mult dorul Olhovcâi, al părinților, al Maricâi și al lui Vasiatca... Dar asta nu-l împiedica deloc să fie mereu cu inima trează la tot ce se întâmpla și în celelalte regiuni unde pătrunseseră cotropitorii, ca și la tot ce se întâmpla în spatele frontului, la Moscova, pe Volga, în Ural, în Siberia și în Orientul îndepărtat... Sentimentul acela pe care-l încercase la retragerea din Octombrie, când, urcat pe una din colinele din apropierea Olhovcâi, i se părea că în fața ochilor lui se deschisese, pentru o clipă toată întinderea nevăzută, de dincolo de orizont a patriei, îl încerca adeseori și acum. Și ce adâncă influență avea asupra lui sentimentul acela neasemuit de legătură și de

împărtășire cu tot ce era văzut și nevăzut, cuprins între hotarele patriei!

Ieri, agitatorul Dubrovca se îmbolnăvise. Răcise la gât. Întâlnindu-l pe Andrei, îi întinse numărul cel mai nou al gazetei ostășești și-i spuse răgușit:

— Citește-l tu băieților! Întâi comunicatul, pe urmă însemnările astea. Și după aceea discutați-le, dacă cumva... Eu mă duc la compania sanitară, nu vezi cum am răgușit? Mare bucluc!

Andrei se uită în ochii căprui și vicleni ai lui Dubrovca, apoi oftă și luă ziarul...

Andrei citea frumos și ostașii îl ascultau cu luare aminte. Totuși, se simțea tulburat ca în toiul luptei. Dar se tulbură și mai mult atunci când citi o însemnare despre felul cum jefuiesc și asupresc cotropitorii nemți pe colhoznicii unui sat oarecare. O., din regiunea Calinin. Sate, ale căror nume începeau cu litera „O”, erau cu zecile în regiunea aceea. Andrei o știa doar. Întâmplările povestite în ziar ar fi putut să nu se petreacă numaidecât în Olhovca, cum se petrecuseră totuși în realitate. Dar Andrei se simți deodată încredințat, fără urmă de îndoială, că cele povestite se întâmplaseră chiar în Olhovca lui, și cu mare greutate, abia putându-se stăpâni, termină lectura ziarului.

— Ce-i cu tine? îl întreabă Umrihin. Nu cumva te-ai îmbolnăvit și tu?

Andrei rămase toată seara tăcut, culcat pe paie în colțul lui, cu fața la perete. Cât timp batalionul lui fusese în limita dinainte a apărării, Andrei nu prea avea când să-și aducă aminte de Olhovca și de cei dragi: chiar dacă-i apărea pentru o clipă vreo icoană din viața pașnică de altădată, ea se stingea numaidecât, întocmai ca flăcările când explodează un proiectil. Iar dacă seara după luptă, își puneă în minte să se gândească la trecut, la ai săi, cum se trântea în culcuș, cum se prăbușea dintr-odată, sfârșit de oboseală, ca într-o bulboană... Acum însă nimic nu-l mai împiedica, și Andrei lăsă frâu slobod gândurilor sale...

Trecuse mai mult de o lună de când își părăsise casa părintească. Nu era cine știe cât, însă câtă viață nu încăpuse în răstimpul acela! Și ce viață! În toți anii tinereții lui nu trăise atât! Uneori chiar îi venea să se întrebe: oare nu cumva se încurcase în socoteli? Poate că trecuseră ani, nu zile?... Andrei își aducea aminte adeseori de cea dintâi dimineață petrecută în limita dinainte a poziției, când, alături de Oleinic, se uita din tranșee la mesteacănul singuratic din mijlocul „țării nimănui” și se gândea acasă. Pe-atunci i se părea că tot ce-și întipărise în minte în ziua când se despărțise de casă, se petrecuse demult, foarte demult: poate în tinerețe, poate în copilărie... Nici acum nu putea să se scuture de această impresie ciudată, atât de încărcată era memoria lui cu tot ce se întâmplase în timpul scurt de când plecase din Olhovca. Și, fără să vrea, se gândea că dacă el trecuse prin atâtea întâmplări, nici cei de acasă nu trecuseră prin mai puține. Totul e, cum le vor fi suportat?

În noaptea aceea Andrei o visă pe Marica.

Era un vis neasemuit, pentru că nu avea în el nimic născocit de închipuire, ci reproducea cu o extraordinară exactitate o întâmplare din scurta lui viață cu Marica. Și nu se petrecuse nimic deosebit, nici atunci când fuseseră într-adevăr împreună, nici acum, în vis. Era primăvară. Se întorceau amândoi în sat, de la munca câmpului, pe o cărăruie șerpuită. Mergeau ținându-se pe după mijloc, Andrei tăcea, iar Marica cânta un cântec... Tot farmecul acestei întoarceri de la muncă stătea tocmai în faptul că mergeau împreună, ținându-se pe după mijloc, iar de jur împrejurul lor se întindea lumea înaltă a amiezii, plină de soare blând. Andrei vedea iarăși toate câte le văzuse cândva aieva: și unduirile vesele ale holdelor ușor mângâiate de vânt, și umbrele graurilor alunecând deasupra lor, și verdele strălucitor, ca lăcuit, al dumbrăvilor de dincolo de drum, și cerul care sclipea... Și ce limpede auzea glasul Maricăi! Cânta un cântec de dragoste, și

cântecul ei se îmbina atât de minunat cu lumea prin care treceau, încât Andrei își simți sufletul încărcat de fericirea de a trăi. Și ar fi vrut, întocmai ca și atunci aievea, să meargă, să meargă la nesfârșit alături de Marica, alături de cântecul ei...

IV

Andrei ieși pe cerdac.

În curtea vecină, de la un capăt la altul al gardului, pe un așternut de paie putrede stătea culcată o haită de câini de toate culorile. O adusesse ieri un grup de fete sanitare, sosite la regiment ca să completeze efectivul companiei sanitare. Fiecare fată avea un atelaj de patru câini, care trăgea după el un fel de luntre mică, albă și ușoară pentru evacuarea răniților de pe câmpul de luptă. Ieri, în timpul cât cercetau aceste luntrișoare, ostașii glumeau între ei dar fără veselie:

— Ia hai să ne dăm cu barca. Care dorește?

— Lasă, c-o să intrăm noi în luptă, și atunci ne-om da până ne-om sătura!

Uitându-se la câini, Andrei își aduse aminte de Cernea, de felul cum îl petrecuse la plecarea lui din Olhovca. Străbătu curtea și se apropie de gard.

Culcați de-a lungul gardului, câinii se ridicară neliniștiți, zburându-și părul și începând să mârâie. Sprijinindu-se cu cotul de stîngia gardului, Andrei se uită la ei blând, cu liniște. Și deodată, câinii începură să dea din coadă cu prietenie și se culcară, fiecare la locul lui.

Fără veste, Andrei auzi de undeva un glas limpede de fată:

— Tovarășe sergent!

Mirat, se întoarse spre partea de unde venea glasul acela dulce: demult nu mai auzise altul ca el... Se întoarse și încremeni: în fața lui stătea o fată îmbrăcată cu cojoc alb

și cu o ușancă pe cap. Avea părul negru, ochii întunecați și buzele pline și rumene: semăna ca două picături de apă cu Marica! Asta era o adevărată minune. Fără să-și poată lua ochii de la fată, Andrei o măsură câteva clipe mirat și descumpănit. Fata nu putea să-și dea seama cu niciun preț prin ce anume stârnise tulburarea lui Andrei și, în timp ce încerca să înțeleagă, expresia chipului și a ochilor i se schimba cu o repeziciune uimitoare. Dar când în sfârșit ghici despre ce era vorba, nedumerirea și teama de pe chipul și din ochii ei se schimbă deodată într-un zâmbet nebunatic și viclean.

— M-ai asemuit cu cineva, tovarășe sergent?

— Întocmai, îi răspunse Andrei, venindu-și în fire.

— Seamăn chiar așa de mult?

— Foarte mult!

— Cu nevasta dumitale?

— Da.

Lena Malâșeva se uită cu interes la Andrei.

— Iată un lucru la care nu m-aș fi așteptat, să seamăn atât de mult cu cineva, — zise ea zâmbind. Credeam că nu mai este alta ca mine... Dar poate că numai ți s-a părut, tovarășe sergent, că seamăn așa de mult cu nevasta dumitale?

Andrei se mai uită odată la fată: într-adevăr, semăna cu Marica, dar nu chiar atât de mult cum i se păruse la cea dintâi aruncătură de ochi. Era mai mărunță decât ea, avea fața mai rotundă și obrajii mai plini, și nu părea brună și cu ochii negri decât pentru că era îmbrăcată toată în alb și încărcată de promoroacă, altminteri era blondă și cu ochii căprui. Apoi nici glasul nu-i semăna cu al Maricăi: era mai adânc și mai plin...

— Nu, să nu-mi spui nimic, strigă Lena, fără să-i mai aștepte răspunsul. Își dădea seama acum că nu făcuse bine punându-i întrebări nelalocul lor. Am o rugămintă la dumneata, tovarășe sergent — și se apropie de gard. Și nu știu, crede-mă, cum să încep. Ieri dimineață, în timp ce ne

aflam la ultimul popas, mi-a fugit un câine din atelaj. Era așa de încăpățânat — o adevărată pacoste! Mă dăduse gata! N-o să mă crezi, dar am plâns de câteva ori din pricina lui. Nu voia să meargă, și pace! Câteodată începea să mârâie la mine așa de cumplit, că mi-era frică să nu mă și muște.

Deodată Andrei simți că-i face plăcere să stea de vorbă cu fata aceea.

— Cum s-ar zice, câinele a dezertat, zise el, zâmbind pentru întâia oară în ultimele douăzeci și patru de ore. Poate că s-o fi speriat de front?

— Da, a dezertat! Încuviință Lena foarte serios. Și acum mi-au rămas numai trei câini la atelaj. Uite, atelajul meu e cel de lângă șură.

— Doi albi și unul roșcat?

— Da, acela.

— Și a fugit unul roșcat?

— Întocmai. Da' de unde știi?

— Apoi, nu putea să fugă decât cel roșcat, glumi Andrei, simțind cum îi place tot mai mult să stea de vorbă cu fata aceea, frumoasă, care i-o amintea întrucâtva pe Marica. Așa-s roșcații, nu poți să te încrezi în ei... Dar eu cu ce pot să te ajut?

Lena se sprijini și ea cu cotul de gard și atunci Andrei se încredință și mai bine, cât de greșită fusese prima lui impresie. Și cu drept cuvânt, oare de ce i se păruse lui că fata asta seamănă cu Marica? Uite ce înseamnă dorul de soldat! „Eh, Mariușcă — Marică, rândunica mea! oftă Andrei într-ascuns. Ce n-aș da să fii tu acum în locul ei, să stai colea cu mine, să te uiți în ochii mei...”

— De ajutat poți să mă ajuți, tovarășe sergent, și încă numai dumneata! — începu Lena. Adineauri stăteam în post și păzeam câinii, că fetele noastre se odihnesc, obosite după marș. Atunci te-am văzut venind înapoi. Câinii s-au ridicat și au început să mârâie. Credeam c-or să se repeadă la dumneata, că doar ești un om străin. Dar dumneata te-ai

uitat nu știu cum la ei... te-ai uitat, și deodată s-au liniștit și s-au culcat la loc... Nu-i așa, tovarășe sergent?

— Tot nu înțeleg, se miră Andrei. E drept că nu s-au repezit la mine, dar ce-i cu asta? Au văzut și ei că-s ostaș, de-ai noștri, cum s-ar zice, și atâta tot!

— Apoi tocmai asta-i, urmă Lena și, apropiindu-se de Andrei, vorbe mai încet uitându-se repede în toate părțile. Uite, colo, în curtea de-alături, am văzut rătăcind un câine. Cred că-i de-aici, din sat. Stăpânii lui s-or fi evacuat și l-or fi părăsit. Dar poate că nu-i decât un câine vagabond, venit cine știe de pe unde. Dacă ai ști cât îi de slab și de înfricoșat! Și pe deasupra, i-a mai căzut și părul pe ici pe colo: trebuie să-l fi opărit careva cu apă clocotită. I-am aruncat pâine, i-am adus și supa mea, dar nu-i chip să-l momesc! Cum întind mâna, el sare cât acolo! Tare-i sălbăticit săracul. Am chemat și pe comandantul nostru și pe alți ostași... Degeaba, nimeni nu poate pune mâna pe el!

— Și e și roșcat, nu?

— Întocmai... Da' de unde știi?

Andrei nu se mai putu stăpâni și izbucni în hohote de râs.

— Parcă poți să pui mâna pe un câine roșcat?

— Lasă gluma, cu vorbesc serios, zise Lena uitându-se la el cu dojana. Și mie îmi place să glumesc dar acum nu-mi arde de așa ceva... Toți se prind bucuroși să se ducă, dar cum dau cu ochii de el, se tem să s-apropie! Pe cuvântul meu! Nu mă așteptam deloc la asta... Deodată, Lena îi atinse mâna cu îndrăzneală și înfrigurare: Prinde-mi-l tovarășe sergent! Prinde-l! Dă-mi-l numai legat de curea, că pe urmă... ei, pe urmă or să meargă toate, pe cuvântul meu!

— Dar dacă o să mă muște?

— Pe dumneata n-o să te muște, declară Lena cu atâta convingere în glas, de parcă însuși câinele ar fi împuternicit-o să facă această declarație. Doar am văzut eu tot! Am văzut cum s-au culcat câinii în fața dumitale...

Doamne! strigă deodată, ca o credincioasă în fața icoanelor. Dar îți dai seama dumneata ce poate să se întâmple? Dacă se dă mâine o bătălie? Toate fetele or să se ducă să scoată răniții din luptă, și eu ce-o să mă fac? Îți dai seama?

Andrei se uită țintă la Lena. Cât era de frumoasă în timp ce rostea aceste cuvinte! Și se rușina că o sâcâise atât de mult cu glumele lui prostești. Plecându-și ochii în pământ o întrebă:

— Unde o câinele?

Luară cu ei o bucată de pâine și trecură în curtea vecină.

Găsiră câinele într-o șură mică, pe jumătate dărâmată. Când văzu oameni, dulăul se trase de-a-ndăratelea într-un colț și, dându-și seama că i se taie drumul spre ușă, își zburli părul de pe spinare. Căutătura îi era bănuitoare și plină de îngrijorare.

— Da, s-a sălbăticit, zise Andrei.

Apoi se cinchi în fața câinelui și, încruntându-și ușor sprâncenele, se uită aspru în ochii lui întunecați și temători. Dulăul se zburli și mai tare și-și arată colții în tăcere. Dar Andrei nici nu tresări și nici nu-și luă privirea de la botul lui. Lena care stătea mai la o parte nerăbdătoare, oftă de presimțirea unei noi dezamăgiri. Deodată, Andrei se bătu cu palma peste genunchi și-l strigă pe câine. Încet rar cu hotărâre:

— Vino-ncoace, haide!

Câinele se făcu ghem și se așeză pe labele dinapoi.

— Vino-ncoace!

Pe neașteptate, câinele se lăsă pe tuspătru labele, schelălăi ușor și se apropie târâș de picioarele lui Andrei. Atunci el îl mângâie pe spinare cu îndrăzneală și prietenie, apoi îi apropie de bot o bucată de pâine de secară, bine mirositoare.

— Hai, mănâncă, Naida!

— De ce Naida? întrebă Lena, încântată de tot ce se petrecuse sub ochii ei.

— Naidennaia[22], și de acolo Naida! Uite îți dau și câinele, îți dau și numele lui. Dă încoace zgarda!

Fără să se ridice, câinele își mesteca lacom pâinea și nu se mai împotriva la mângâieri. Acceptă zgarda fără să protesteze, și se sculă mai curând cu bucurie decât cu supunere atunci când Lena, trăgând ușurel de curelușă, îi vorbește cu glasul plin de fericire:

— Hai, Naida! Hai, drăguță!...

Lângă poarta curții unde stătea culcată haita de câini, Andrei și Lena se opresc: Naida se uită cu încredere la ei și cu teamă la câini, ca și cum s-ar fi gândit la ceea ce-o aștepta de aci înainte. Tocmai atunci trecea în sanie maiorul Ozerov. Andrei luă poziția și-l salută militărește. Deodată conductorul opri calul și Ozerov întorcându-se pe jumătate și înghesuindu-l pe Petia Uraleț care ședea alături de el, ridică mâna și-i strigă lui Andrei:

— Cum o mai duci Lopuhov?

Din câteva sărituri Andrei ajunsese lângă sanie.

— Totul e în ordine, tovarășe maior!

— Băieții tăi s-au odihnit bine?

— Minunat!

— Votcă au căpătat cu toții? Dar mahorcă?

— Cu mahorca merge mai greu, se mai întârzie uneori.

— Bine, o să am în vedere și o să iau măsuri.

— Așteptăm ordinul, tovarășe maior!

— Vine curând. Ei, rămâi sănătos!

Lena așteaptă să se întoarcă Andrei și-l întreabă curioasă:

— Cine-i?

— Comandantul regimentului. Se duce la statul major al diviziei.

— Comandantul regimentului?... Și te cunoaște?

Mai adineauri Lena rămăsese surprinsă de puterea ciudată pe care-o dovedise Andrei asupra câinelui sălbătic și se uita la el cu mirare și interes, ca la cineva care ar fi avut puteri vrăjitorești. Acum, o mira simplitatea și prietenia cu care-i vorbise lui Andrei însuși comandantul de

regiment. Închipuie-ți numai: comandantul de regiment! Și, ca toate fetele, Lena nu mai avea răbdare să-l cunoască mai bine pe tânărul sergent cu fața arsă de vânt, dar frumoasă, cu privirea puțin cam aspră, dar în același timp luminoasă, și începu să-l întrebe pe nerăsuflăte:

— Și demult vă cunoașteți? Ce funcție ai? Dar înainte de asta? Și de câte ori ai luat parte la luptă? Poate că ai incendiat și tancuri, nu?

Andrei îi răspunse zâmbind.

Deodată Lena își aduse aminte de ceva și strigă rușinată:

— Doamne, cum m-am pus la vorbă! Și doar trebuie să scol fetele! Mă duc. Îți mulțumesc, tovarășe sergent. N-o să uit niciodată cum m-ai scos din încurcătură. Întârziind o clipă în fața lui Andrei, adăugă: Mă cheamă Lena, iar numele meu de familie e Malâșeva.

— O să țin minte, îi răspunse Andrei.

Această cunoștință neașteptată îi făcu multă plăcere Lenei. Abia sosise pe front, și imediat întâlnise un bărbat puternic și curajos, întocmai așa cum credea ea că trebuie să fie acum toți cei de pe front...

V

Vestea că brigada lui Batiucov primise titlul de brigadă de gardă, făcu repede înconjurul întregului front din apropierea Moscovei.

Comandantul de batalion Șaracșane se hotărî să-i felicite pe tanchiști. După ce adună un grup de soldați și ofițeri de pe la companii, plecă împreună cu ei spre marginea satului, unde erau câteva tancuri din brigada lui Batiucov. Cei din regimentul lui Ozerov făcuseră cunoștință cu câțiva dintre tanchiști încă din timpul bătăliei de la, 7 noiembrie, cu alții în zilele din urmă, și între infanteriști și tanchiști se și legase o strânsă prietenie de arme.

Dar înaintea oamenilor lui Ozerov o luaseră alții. Când ajunseră ei, cele două case pe care le ocupau tanchiștii erau deja pline de oaspeți: artileriști, cercetașii regimentului, agenți de transmisiuni, pionieri... Șaracșane și alți câțiva comandanți începură să-și facă loc prin mulțimea din casa, care vuia ca un stup, a comandantului companiei de tancuri grele, în timp ce ostașii se opriseră, nehotărâți, lângă cerdac.

— Geme de lume! zise Andrei cu părere de rău.

— Și ce gălăgie fac! adăugă Umrihin. Se-nțelege, cum să nu fie gălăgie dacă-i atâta lume! Ce să mai vorbim, casa-i plină, și fără noi, cum spunea pe bună dreptate tovarășul sergent. Dar o scot ei la capăt și singuri. Lasă să mai stea la taclale și comandanții, poate că de bucurie or mai cinsti și câte-un păhărel. Că doar așa-i socoteala... De ce să-i încurcăm? Și se prea poate să ne pice și nouă câte-o dușcă, numai tare mă tem că nu acum.... Eh, de ce mi-am mai adus aminte de asta?...

— Totdeauna pățești tu așa! mormăi Petro Semiglaz. Te pune dracu' să glăsuiești fel de fel de prostii, și pe urmă mai-mai să te-mbolnăvești de ciudă... Ia hai mai bine să mergem la tanchiști... Uite, tancurile-s colo, după șură.

În mijlocul curții îl întâlnește pe sergentul major Vasia Petrișcev, comandantul unui tun de 45 milimetri dintr-un divizion independent de artilerie antitanc. În cele trei zile cât rămăsese la poziția de apărare a plutonului lui Iurghin, mulți infanteriști îl cunoscuseră pe flăcăușul acela tinereț și slăbuț, veșnic neobosit și neînfricat în luptă, ca și tunul lui cel mic. În urmă veneau câțiva ostași artileriști.

Andrei îl opri pe Petrișcev.

— Salut „apostolilor”!

— Asemeni și vouă, „cățăraților pe mușuroaie”!

— Ei, cum o mai duce „zeul războiului”? Tace, hai?

— „Zeului” nostru nu-i place să pălăvrăgească de pomană, răspunse Vasia Petrișcev, făcând cu ochiul către

prieteni. Dar când s-o pune el pe bombănit, apoi să-ți iei rămas bun de la lumea asta!

— Ați fost la tanchiști?

— Am fost, așa, să mai stăm de vorbă...

Andrei zise cu ironie:

— Prin urmare, „zeului” vostru nu-i place să bombănească de pomană, dar voi, „apostolii” lui, nu vă dați înlături de la așa ceva?

— Nouă ni se îngăduie!

— Care dintre tanchiști sunt acolo? Poate că e și Borisov cumva?

— Este și el...

— Atunci haideți, băieți!

Lângă peretele dinspre răsărit al șurei, aproape rezemate de el, se adăposteau două tancuri: un „CV” și un „T-34”. Tanchiști și tehnicieni militari, îmbrăcați în haine vătuite unsuroase, le cercetau. Un tanchist vopsea din nou, în alb, turela „CV”-ului.

Infanteriștii lui Ozerov salutară cu larmă și cu veselie pe cei dintâi ostași de gardă. După salutări, urmară puternice strângeri de mână însoțite, după obicei, de glume nevinovate, pornite din adâncul inimii

— Ei, v-ați luat ori încă nu, nasul la purtare?

— Încă nu. N-avem vreme!

Zărindu-i pe ostașii din plutonul lui Iurghin, pe care-i cunoscuse în limita dinainte a apărării, sergentul major Borisov se apropie de ei:

— Oho, vecinii noștri! Salutare!

Îmbrăcat cu o haină vătuită nouă și moale și cu pantaloni tot vătuiți, cu cască și pâslari, Borisov părea gros și stângaci. Fața lui stropită cu pete grase de ulei râdea până la urechi.

— De ce-ai plecat din limita dinainte? îl întrebă Andrei. Nu ți-e urât fără noi?

— Mi-au zgâriat puținel tancul. Chiar acum termin reparația și mâine o iau din nou într-acolo. Dar voi?

- Poate că și noi...
- Se aude ceva, cumva?
- După toate semnele, trebuie să înceapă.

Se mai apropie de ei încă un grup de ostași, iar în urma lor sanitarele: sfioase, îmbrăcate în cojocel albe și curate care nu fuseseră târâte încă prin tranșee și adăposturi. Printre fetei Andrei o zări de la început pe Lena. Privirile li se întâlniră, și lui i sa păru că ar fi necuviincios să tacă. Așa că o întrebă încă de departe, cu stângăcie:

— Ei, ce face Naida? N-a fugit?

— Uite, ăsta-i acela, le șopti Lena prietenelor sale, apoi, îndrăzneată, se îndreaptă spre Andrei. Nu, n-a fugit. S-a și deprins cu mine, înțelegi? Pe cuvântul meu!

— Dar cu câinii dumitale?

— Ai mei cam mârâie la ea.

— Nu-i nimic, or să se deprindă ei...

Ca să nu tulbure discuția generală care se încinsese lângă tancuri, Andrei și Lena se retraseră mai la o parte, lângă peretele șurei. Și acolo, cu toate că abia se cunoșteau, începură să vorbească amândoi cu o uimitoare ușurință și aprindere despre tot ce le trecea prin minte: despre câini, despre lupte, despre Moscova, despre viața din trecut și cea viitoare... Lenei îi plăcea să stea de vorbă cu el pentru că Andrei era un adevărat luptător de pe front, care știa ce este războiul. Iar lui Andrei, pentru că demult nu mai văzuse atât de aproape o față rumenă și ochi zâmbitori și nu mai auzise glas de fată... Erau atât de adânciți în discuția lor abia însăilată, dar care li se părea nespun de atrăgătoare și interesantă, încât nici nu auzeau ce-și spuneau cei de lângă tancuri.

La început, cei de lângă tancuri vorbeau și ei la întâmplare, însă curând Ivan Umrihin luă conducerea discuției. Stând pe un butoi de benzină, gol, el prinse momentul potrivit și-și dădu drumul glasului ușor răgușit, dar care, nu se știe de ce, fermeca totdeauna ascultătorii.

— Ei bine, tovarăși tanchiști, — începu el, — iată că vi s-a dat titlul de ostași de gardă. Asta nu-i glumă, pe legea mea! V-o spun fără înconjur: e o mare cinste! Asta înseamnă că ziua de astăzi e o adevărată sărbătoare pentru voi. Și atunci, de ce nu petreceți, de ce nu beți votcă, și umblați aici cu fel de fel de unsori, de parcă sunteți niște diavoli?

— De petrecut o să petrecem noi, și poate chiar mâine, — îi răspunse Borisov.

— Mâine? Da' pe noi o să ne chemați?

— Nici vorbă. Fără voi nici nu se poate.

— Asta zic și eu că-i vorbă! Și unde-o să întindeți masa?

— În câmp neted, în aer liber, urmă Borisov zâmbind. Acolo o să fie mai plăcut decât în satul ăsta.

— Oho, că ai și găsit locul! zise trăgănat Umrihin, cu nemulțumire în glas, ridicându-și în sus și întorcându-și de la Borisov nasul lui vânăt, în chip de plisc de rață. Nu mai poți de-atâta aer liber!

— În schimb, o s-avem și muzică!

— De asemenea muzică, te-apucă sughițul.

Deodată tancul „CV” vui și se smuci din loc. Fără să vrea, toți tresăriră și se depărtară de el. În crengile sălciilor bătrâne și negre din curtea vecină, stăncuțele îngrămădite pentru noapte se neliniștiră și începură să croncănească. După ce tancul tăcu, Umrihin își urmă vorba:

— Nu, orice mi-ați spune, voi tanchiștii nu sunteți oameni tocmai veseli! Aveți o bucurie ca asta, și-mi stați cu toții întunecați și gravi, fără să arătați măcar că vă pare bine! Dar de bucuroși știu eu că sunteți bucuroși, de-ați fi în stare să-ncingeți și o horă! Văd eu doar, pe mine nu mănșeală ochii. Uitați-vă, de pildă, la cel care vopsește. Apoi aceluia toate măruntaiele-i cântă de bucurie!

Tanchistul cel scund care vopsea turela lui „CV”, mestecă mânios cu pensula în căldărușa murdară de vopsea albă și se răsti la Umrihin:

— Ei, și ce poștești? Ce te legi de mine? Te roade invidia, tătucule, asta-i! Dacă vrei, uite, ți-o spun pe șleau: Într-adevăr sunt bucuros, într-adevăr toate măruntaiele din mine cântă de bucurie!

— Ei, vedeți? Am ghicit! făcu Umrihin împăciuitor, desfăcându-și brațele ca și cum ar fi chemat pe toți cei de față să fie martori că a avut dreptate.

— Da, sunt bucuros, sunt bucuros, asta-i! — se înfierbântă tanchistul cel scund, părăsindu-și lucrul și fluturând în aer pensula cea albă. Și te rog să-mi spui dumneata, tătucule, deșteptule: cine-i dobitocul care nu s-ar bucura de o cinste ca asta, hai? Cât despre mine, e drept că, îndată ce am aflat, totul a început să cânte în inima mea!

— Ei, destul, destul Crivțov! strigă Borisov, rușinat de lăudăroșenia tanchistului celui scund. Dă-i înainte cu vopsitul, știi doar că trebuie să ne grăbim.

— Fără îndoială c-o să tac, tovarășe sergent-major, — răspunse Crivțov, potolindu-se dintr-odată. Numai atâta vreau să mai spun, ca încheiere: tătucul de colo e om rău, nu vezi? Toți ceilalți tac, numai el ne zădărește mereu!

— Ajunge, Crivțov! Nu trebuie să-i supărăm pe oaspeți!

— Da' el poate să ne supere pe noi, nu?

— Uite cum te dai de gol! Se vede prin tine ca prin sticlă, — zise Umrihin. Prin urmare, nici n-ai apucat bine să capeți titlul de ostaș de gardă, și ți-ai și luat nasul la purtare. Dar ce-o să fie când ți s-o da vreo decorație, sau vreo medalie de argint curat?

— Parcă or să ni se dea? întrebă unul dintre cei de față.

— Nici vorbă că or să ni se dea, doar așa spune și ordinul tovarășului Stalin, răspunse Umrihin cu tonul lui împăciuitor de totdeauna, bătându-și unul de altul pâslarii care începuseră să înghețe. Asta nu înseamnă că o să i se dea numaidecât dumisale, tovarășului care vopsește, dar fără îndoială că multora din brigada lui.

Toți făcură haz de dibăcia cu care înțepase Umrihin pe supărăciosul tanchist. Și plini de voie bună, cu râsul acela lipsit de răutate, luară partea glumețului. După aceea Umrihin se întoarse spre Borisov care, potrivit învoielii fără vorbe dintre tanchiști, ocupați fiecare cu treburile lor, făcea pe gazda.

— Dar în ce privește alte semne distinctive n-ai auzit încă nimic, tovarășe sergent major?

— Ce fel de semne distinctive?

— Apoi, ordinele și medaliile sunt pentru toată lumea, asta se știe, însă pentru voi trebuie să se creeze semne distinctive anume, zise Umrihin cu aerul unui om care știe totul. Vreo uniformă specială, sau poate niscai insigne pe piept...

— Se poate și fără semne distinctive.

— Nu, nu se poate, stăruie Umrihin. Odată ce sunteți trupe de gardă, totul trebuie să fie la voi mai deosebit: și uniforma și semnele distinctive, ba cred că chiar și mâncarea...

Observația lui Umrihin cu privire la semnele distinctive le plăcu tuturor: și tanchiștilor și infanteriștilor. Și toți împreună se porniră să discute dacă or să se introducă într-adevăr semne distinctive pentru ostașii de gardă și, în cazul acesta, care anume...

— Pe Vremea țarismului erau fel de fel de semne distinctive, — zise Umrihin.

— O fi fost pe vremea țarismului! strigă Crivțov, de sus de pe tanc, vrând pesemne să se răzbune în felul acesta pe Umrihin, pentru glumele lui usturătoare.

— Și de ce n-ar mai fi și acum? sări Umrihin, coborându-se de pe butoi. Haide, spune, de ce? Odată ce e unitate de gardă, înseamnă că-i trupă de elită, iar o trupă de elită trebuie să se cunoască de departe. Numai cât te-ai uitat, și ai și văzut: asta-i din gardă! Bunicul meu, de pildă, a făcut pe vremuri serviciul de gardă. Dar cum se alegeau înainte oamenii din gardă? După înălțime. De cum și-au aruncat

ochii cei din comisie asupra bunicului, au strigat într-un glas: la gardă! Era mai înalt chiar decât mine, închipuie-ți! Iar serviciul l-a făcut cu generalul Scobelev... Acela, fraților, știu că era general, nu glumă: ce ținută, ce privire de vultur! Barba despărțită în două, iar dedesubtul ei — tot pieptul numai decorații! Cu acest Scobelev a plecat bunicul să se bată cu turcii, iar când s-a întors, a adus portretul generalului. Un adevărat tablou în culori! Și când se întâmpla să-și arunce bunicul ochii la portret, parcă se destindea în el un arc! Capul până la bagdadie și mâinile la vipușcă... Ehe, ce ținută avea! Nu numai că făcea serviciul în gardă, dar mai stătea și în flancul drept al companiei!

— Auzi dumneata cum se fudulește cu bunicu-său! strigă Crivțov, necăjit într-adevăr că nu putea să se răzbune pe Umrihin pentru toate umilințele îndurate.

— Ei, da' eu n-am deschis vorba despre bunicu-meu așa, de florile mărului, tovarășe tanchist vopsitor, zise Umrihin, apoi se întoarse iarăși spre Borisov. Uite ce-aș fi vrut să aflu de la dumneata, tovarășe sergent-major: cum o să fie în ce privește înălțimea! S-a hotărât, ori încă nu, până la ce înălțime se primesc oameni în gardă?

— Eu cred că asta nu interesează pe nimeni, răspunse Borisov. Titlul de ostaș de gardă se dă pentru vitejie, n-are nicio legătură cu înălțimea!

— Cum n-are nicio legătură? — se miră Umrihin. Unitățile de gardă trebuie să se deosebească de celelalte trupe în toate privințele, eu așa înțeleg. Înălțimea dumitale, de pildă, poate fi socotită ca mulțumitoare. Pe când a tovarășului dumitale, cel care vopsește, nu, că e prea mărunțel... N-are de ce să se supere, am spus-o și eu așa, fiindcă veni vorba... dar oricum, uită-te și dumneata: asta-i înălțime?

Un hohot de râs răsună delaolaltă în toată mulțimea.

— Nu, n-am spus-o ca să-l supăr, repetă Umrihin, după ce se mai potoli râsul. Numai că stau și eu și mă minunez: e cam mărunțel băiatul pentru gardă! Eu așa gândesc, că

ostașii care n-au crescut cât trebuie, să fie scoși din brigada voastră de gardă, iar în locul lor să se aducă alții, mai chipeși...

Crivțov nu mai putu să îndure această batjocură. Așa ca tine, de pildă? strigă el, vărsând vopseaua. Nu cumva chiar tu ești acela care ai vrea să-mi ici locul?

— Și tu cum crezi? îi răspunse Umrihin liniștit, de parcă nici nu-i păsa. Dacă or începe să aleagă ostașii unităților de gardă după înălțime, apoi numai bine eu o să fiu cel dintâi care-o să-ți iau locul!

Mulțimea de soldați, dornică de glume, bufni iarăși în răs din toate puterile. Stăncuțele de pe sălciile din apropiere se neliniștiră iarăși, dar, cum se inserase, după ce croncăniră și bătură din aripi, foșnind printre crengi, se liniștiră curând.

— Au sosit generalii! strigă cineva.

Grupul de ostași de lângă tancuri se potoli dintr-odată. Glasurile se făcură mai stăpânite și mai grave.

— Care generali?

— Al vostru și al nostru...

— Da' ce, și voi aveți un general acum?

— Cum nu! Cu începere de azi.

— Și cine a mai venit? Ai văzut?

— Au venit mulți, e plin acolo!

Tăcură un timp. Apoi Umrihin încheie:

— Hotărât lucru: mâine o să petrecem în lege!

În clipa aceea, Andrei, care se luase cu vorba, auzi pe neașteptate glasul lui Iurghin. Locotenentul era chiar lângă el. După ce se uită cu luare aminte la Lena, îi ordonă lui Andrei, stăpânindu-și nemulțumirea:

— Adună-ți oamenii!

Batalionul lui Șaracșane primise ordin ca înainte de revărsatul zorilor să fie în limita dinainte a apărării. Începură pregătirile.

Când ajunseră la casa unde-și cantonase plutonul, Matvei Iurghin se opri și, ca din întâmplare, îl întrebă pe

Andrei:

— Cu cine stăteai de vorbă? O cunoștință?

— Am cunoscut-o de curând... răspunse Andrei cu sfială.

Dar ce-i?

— Parcă ești un cocoș de munte care-a ieșit în poiană! Eu îl strig, îl strig, și el habar n-are! Nu știam că te ții de prostii...

În curtea vecină se auziră glasuri de fete, iar câinii începură, să se frământa și să latre.

— Aha... zise Iurghin pe gânduri, și oftă. Da, fetișcanele... Ai o țigară?

— Poate vrei s-o cunoști? îl întreabă deodată Lopuhov. Bună fată! Vrei, nu-i așa?

VI

Cu o jumătate de oră înainte de răsăritul soarelui, batalionul lui Șaracșane se adună în pădurea deasă de brad, care se afla mai spre miazăzi de satul Novo-Rojdestveno. De-acolo și până la limita dinainte a apărării noastre nu mai era decât un kilometru, și într-acolo duceau, cât vedeai cu ochii, potecuțe șerpuite, bătătorite de ostași.

Tot batalionul aflase despre ordinul de luptă. Înainte de a pleca în limita dinainte a apărării, nu numai comandanții și lucrătorii politici, dar și mulți dintre comuniști ținuseră convorbiri cu ostașii în legătură cu lupta care urma să înceapă. Ostașii își dădeau bine seama de importanța ei în marea bătălie din preajma Moscovei și lucrul acesta înălță în sufletele tuturor sentimentul datoriei ostășești. În foile de luptă scoase în zori la companii, mulți soldați asigurau comandamentul și pe tovarășii lor de arme, în rânduri grăbite, că erau gata să-și jertfească viața pentru executarea întocmai a ordinului de luptă. Erau cuvinte bărbătești și cinstite.

Dar clipele dinaintea luptei nu seamănă cu nicio altă clipă... Ostașii vorbeau numai când era neapărată nevoie și mai mult tăceau, cufundați în ei înșiși. Iar dacă cineva le tulbura tăcerea — această adâncă nevoie a sufletului omenesc — se arătau grozav de nemulțumiți. Mulți dintre ei își stăpâneau cu greu și căutau să-și ascundă de ceilalți tremurul, ca nu cumva să fie luat drept frică. Dar se osteneau zadarnic: nu-i stăpânea frica, ci acea tulburare specială pe care o încearcă orice ostaș înaintea luptei când, timpul fiind măsurat, mintea fiecăruia cuprinde și rezolvă într-o singură clipă nenumărate probleme pe care altfel nu le-ar fi chibzuit și rezolvat de-a lungul unei vieți întregi. Însă ceea ce-i tulbura mai cu deosebire, era conștiința că batalionul lor trebuia să ducă, pentru întâia oară, o mare luptă ofensivă.

În pădure, împreună cu infanteriștii se aflau și tancurile brigăzii lui Batiucov. Prin gaura de acces a unui „CV” scoase capul un tanchist, strigând spre infanteriștii lui Ozerov:

— Ei, voi, infanteriștilor, băgați de seamă să nu ne faceți de rușine!

— Nu suntem noi dintr-acei care se fac de râs! îi răspunse unul dintr-o grupă apropiată.

— Cât despre gardă, ea n-o să vă facă de rușine niciodată!

— Înfipt flăcău! zise Umrihin cu ochii la tanchist. Și să mai spui că zolotnicul[23] e mititel! Îl vedeți cum merge la luptă? E Crivțov, vopsitorul de ieri, nu l-ați cunoscut după glas?

Acest schimb de vorbe îi mai învioră puțin pe ostași. Printre oamenii lui Ozerov care se odihneau după marș, fiecare cum putea, în liniștea pădurii glasurile răsunară mai vii decât înainte.

— Vedeți, fraților, și garda merge la luptă!

— Strașnic o să-i mai ardă ăștia pe nemți, de bucurie!

— Da, au venit mulți încoace...

— Au trecut și pe partea stângă a șoselei. Ați văzut?

— Da' oare cum o fi venind asta? Ei ne bat și totuși noi suntem din ce în ce mai mulți!

— De unde ies atâția?

— Apoi, e lucru știut că din soldat, soldat se naște...

— Și tehnică ne vine mereu...

— Nimic de zis, fraților: crește puterea noastră!

— Iată că-ncep a se împlini cuvintele...

— Și încă cum or să se-mplinească! Numai să ai puțină răbdare...

— Eu așa gândesc, că azi o să le dăm un brânci s-ajungă cât colo!

— Da' vezi că nu-i ușor să pornești la ofensivă, când nu știi, cum s-o ieși...

— Cum o fi, cum n-o fi, trebuie să pornim ofensiva!

— Se înțelege că trebuie, eu nu spun decât că primul pas e...

— Nu-i nimic, o să le tragem o scărmaneală, de-or să urle!

— Mulți dintre ei mănâncă acum pentru cea din urmă oară!

— Aha, vorbeați de mâncare? Nimerite vorbe... — zise Umrihin ieșind de după tufe, și toți își dădură seama că el nu auzise despre ce era vorba. N-ar fi rău să luăm ceva în gură înainte de a pleca la luptă. Numai, unde-o fi bucătăria? Că nu miroase, a fum...

Câțiva ostași începură să râdă, dar fără chef.

— Și ce găsiți de râs aici? îi întrebă Umrihin. Ar cam fi vremea să sosească. Eram încă în satul de unde-am pornit când l-am văzut pe bucătar cum ațâța focul. Azi avem supă de mazăre cu conserve de carne, știu sigur, mi-a spus chiar plutonierul. Stați fraților, nu cumva aceea-i bucătăria? Uite colo, lângă sat... Asta-i! Pun și rămașag! Cine se prinde? Pe o rație de pâine...

Într-adevăr, apăruse bucătăria. Se opri la marginea pădurii.

...În timp ce Dubrovca, ajutorul comandantului de pluton, alinia oamenii și Andrei alerga să-și ia locul în front, locotenentul Iurghin îl strigă:

— Sergent Lopuhov, vino încoace!

După ce expedie plutonul, Iurghin îi zise:

— Ascultă, Andrei, într-adevăr... vreau s-o cunosc!

— Îs departe de aici?

— Acuși trebuie să vină și ele la bucătărie. Și Iurghin se uită spre sat, de unde se auzi deodată lătrat de câini. Uite-le, vin! Numai, vezi, fă așa în vreun fel... să nu se bage de seamă... Iurghin oftă de tulburare și necaz. Acum e vreme de așa ceva? Gândește-te și tu... dar ce să fac? O singură dată m-am uitat la ea, și uite ce bucluc pe capul meu! Numai că, bagă de seamă, fă așa cumva... pe nesimțite... Ptiu, am înnebunit de tot, pe cuvântul meu!

— Nu-i nimic, toate or să se sfârșească cu bine!

După ce primi de la Dubrovca gamela cu supă de mazăre pentru el și pentru comandantul de pluton, Andrei îl luă pe Iurghin înspre cărarea pe unde tocmai trecuseră fetele la bucătărie. Sergentul așează gamela pe un buluc și începu să rupă crengi de brad. Apoi zise râzând:

— Uite, colea o să stăm să le pândim!

Drept răspuns Iurghin ridică doar din umeri, cu alte cuvinte: fă ce vrei, sunt în mâinile tale...

Se lumina repede, pe nesimțite. Pădurea din zona frontului, atât de liniștită, se dovedea plină de viață. Pretutindeni, ascunși sub corturile negre ale brazilor împodobiți cu dantelă de zăpadă, pe maldăre de crengi proaspete, ostașii mâncau și se odihneau, iar de ramurile joase ale brazilor atârnavă arme și echipament. Din sat spre pădure, spre limita dinainte a apărării și îndărăt, treceau în goană agenți de transmisiuni. Ici și colo, deasupra troienelor, se înălțau fumuri subțiri, abia văzute, care nu se ridicau peste vârfurile puieților de brad: odată cu ivirea dimineții se stingeau focurile din bordeiele de pe front. Ca totdeauna înainte de luptă, în limita dinainte a poziției se

lăsa o anumită liniște, o liniște trează și tulburătoare. Pădurea de dincolo de șosea, desfrunzită, neagră și troienită de zăpadă, se făcea văzând cu ochii tot mai trandafirie: răsărea soarele.

— Opt și două minute, zise Iurghin, aruncându-și ochii la ceas, cu același sentiment deosebit, cu care se uitau la ceas, în dimineața aceea, zeci de comandanți.

— Mai avem o oră și jumătate, îi răspunse Andrei. Pe cărare se iviră fetele.

Zărindu-l pe Andrei, Lena Malâșeva se opri și strigă cu bucurie :

— Aha, și dumneata ești aici?

Andrei se ridică de pe maldărul de crengi.

— Bună dimineața! Ce mai face Naida?

Ca să nu stea în calea prietenelor sale, Lena se trase mai la o parte din drum.

— Mulțumesc, bine, numai că ceilalți câini nu-s tocmai prietenoși cu ea.

— Îi fac zile fripte?

— Da, îi fac zile fripte.

— Dar dumneata nu știi cum trebuie să procedezi?

— Nu, nu știu. Cum anume?

Văzând că trece și cea din urmă dintre fetele ei cu gamela în mână, Lena îi strigă:

— Vera, spune-i Mașencăi așa, că vin îndată!

— Vezi să nu întârzii, că ți se răcește ciorba! îi răspunse cu asprime Vera, o fată înaltă și uscățivă, în timp ce-i arunca o privire dojenitoare: nu-i plăcea că, abia sosită pe front, Lena își făcuse atâtea cunoștințe. Atâta ușurință din partea unei fete care avea cinstea să poarte haina ostășească i se părea de neînchipuit.

— Spune-i că vin numaidecât! o asigură Lena.

Iurghin se ridică și-i ieși înaintea.

— Faceți cunoștință, zise Andrei, uitându-se într-o parte. E comandantul nostru de pluton.

— Îmi face deosebită plăcere, răspunse Lena cu un glas mult mai scăzut decât acela cu care vorbise până atunci, și chipul i se îmbujoră: nu se putea hotărî în grabă ce atitudine să ia într-o împrejurare atât de neașteptată ca aceea.

Iurghin îi întinse mâna și-și rosti numele.

— Lena Malâșeva... zise și fata aproape în șoaptă, fără să-și poată ascunde tulburarea. Cât de ciudate sunt toate aici... — și fata aruncă o privire spre răsărit. Niciodată nu mi s-a întâmplat să fac cunoștință cu cineva la răsăritul soarelui.

— Numai la asfințitul lui? glumi Iurghin.

— Doamne, ce spui, tovarășe locotenent! Și ce glumeți sunteți cu toții, pe cinstea mea!

Iurghin îi arată butucul:

— Pune-ți mai bine gamela colea. Lena se supuse în tăcere.

— Așează-te și mai stai cu noi. Tot în tăcere, Lena se așează pe crengile de brad.

— Ai lingură?

— Am.

— Și pâine?

— Și pâine.

— Atunci stai și mănâncă!

La toate acestea, Lena nu răspunse decât un singur cuvânt:

— Extraordinar!

Iurghin și Andrei își așezară și ei gamelele în fața Lenei și-și luară lingurile. Lena rămase puțin pe gânduri, apoi își scoase și ea lingura din buzunarul cojocelului.

— Și niciodată, — urmă ea, pe un ton de parcă-i era teamă că n-or s-o creadă, — niciodată, vă spun cinstit, n-am mâncat iarna în pădure, și încă la răsăritul soarelui! Și supa e grozav de bună. pe cuvântul meu!

Lenei îi plăcu Matvei Iurghin de la început, și înțelese că-i plăcea cu totul altfel decât îi plăcuse Andrei ieri. Dar

care era deosebirea, de asta nu putea să-și dea seama acum, în cele dintâi clipe ale cunoștinței lor. Locotenentul Iurghin, cu fața smeadă și uscățivă, părea a fi un om ursuz, crescut în singurătate și aspru în viața de toate zilele. Cu toate acestea, în ochii lui stăruia acea culoare verzuie de pădure, blândă și dulce, de care-s pline crângurile în amiezile fierbinți de vară. Lena se tulbură în fața lui, dar nu-și pierdu cumpătul, așa cum i se întâmpla de obicei când se prezenta înaintea comandanților: totdeauna se temea să nu capete vreo observație în legătură cu serviciul. Simți apoi că și tulburarea i se risipește repede. Dar cu locotenentul ăsta ursuz i-ar fi plăcut grozav să stea de vorbă, mult și deschis, să-i spună despre toate câte o frământau. De aceea, răspunzând la o întrebare a lui, începu deodată să-i povestească despre viața ei la Moscova: cum învăța la școala tehnică de construcții, cum tatăl său se înrolase ca voluntar în miliția poporului, cum mamă-sa, bolnavă, fără îndoială că plângea mereu gândindu-se la ea și cum, în ziua când începuse războiul, se plimba cu prietenele ei în afara orașului...

Și așa, Matvei Iurghin și Lena Malâșeva se întâlniră la răsăritul soarelui și mânați de nevoia de a se cunoaște unul pe altul, numai simțiră acea apăsare grea a clipelor dinaintea luptei, pe care nimeni nu le-ndrăgește în război..

Pe neașteptate, bradul cel bătrân scutură peste ei un morman de zăpadă. Și un pumn bun căzu drept în gamela fetei.

— Doamne, dar ce fac? strigă Lena speriată, uitându-se în gamelă.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Iurghin. Nu i-a mai rămas nimic prietenei dumitale?

— Ce tot spui! Aproape că nici nu m-am atins de mâncare! zise Lena, culegând cu lingura zăpada din gamelă. O, Mașenka dragă, ucide-mă! Uite, supa a prins gheață pe deasupra! Ce limbută-s, ce limbută-s! Fug, fug, fug! Poate c-o să mai am timp s-o încălzesc, ce zici?

— O să ai, o să ai, mai avem timp, căută s-o liniștească Iurghin și, luând o crenguță de brad, o întrebă: îmi dai voie să te scutur de zăpadă?

Lena se uită la Iurghin cu mirare.

— Nu, mă scutur și singură!

— Dar, colea, pe spate?

— Bine, pe spate poți să mă scuturi...

În timp ce se pregătea de plecare, Lena își aduse aminte dintr-odată:

— Era să uit de câini! Tovarășe sergent, ce spuneai că trebuie să fac cu ei? Dar spune repede, că plec! Așa de tare o necăjesc pe Naida!

— Cu ei nu trebuie să lungești vorba, dacă nu vor să-nțeleagă disciplina militară... îi răspunse Andrei, în timp ce-și golea gamela. Să le faci o mustrare în fața întregului front câinesc, și treaba-i gata!

— Bine, bine, tovarășe sergent, așteaptă că-ți arăt eu dumitale! îl amenință Lena și, fără să-și mai ia rămas bun, plecă repede pe cărare, spre sat...

VII

Pădurea de brad, unde se concentraseră tancurile și infanteria noastră, era străbătută de la miazănoapte la miazăzi de o râpă șerpuită. Începând din marginea de miazăzi a pădurii, râpa se desfăcea în două: brațul din stânga care ducea spre șosea era scurt, iar cel din dreapta se întindea până departe, înconjurând treptat, dinspre apus, cota 264,3. În lungul acestei râpe, care semăna cu un șanț antitanc, adâncă până la trei metri și cu coastele năpădite de tufișuri dese de anini cenușii, trecea limita dinainte a apărării noastre.

Din locul unde râpa se desfăcea în două și până la vârful cotei 264,3, căreia oamenii îi ziceau Barsușna, în linie dreaptă spre miazăzi erau trei sute optzeci de metri. De jos

din râpă, colina nu părea cine știe ce înaltă. Pe vârful ei creșteau câțiva mesteceni bătrâni, sub mesteceni se vedeau cruci singuratice, iar pe povârnișuri tei tineri, investmântați în promoroacă nouă...

Observatorii noștri rareori văzuseră ostași dușmani pe Barsușna. Se credea că pe creasta colinei nu se află decât un punct de observație de artilerie și siguranța de luptă. Dar asta nu era decât o greșeală grosolană a cercetării noastre. Hitleriștii făcuseră din înălțimea Barsușnei punctul lor de sprijin în sectorul Schirmanovo. În nopțile lungi de toamnă, ei se întăriseră: răscoliseră tot cimitirul, construiseră peste tot cazemate și adăposturi, instalaseră tunuri antitanc și îngropaseră în pământ tancuri, lăsându-le afară numai țevile tunurilor...

Hitleriștii profanaseră și stricaseră liniștea celor mai multe din mormintele de pe Barsușna. Aruncaseră din cimitir zeci de sicrie și de cruci și grămezi întregi de oseminte. Și totuși, fuseseră nevoiți să trăiască în mijlocul rămășițelor acelora care dăduseră cândva numele acestei coline, care araseră pământul din jurul ei, adunaseră pâinea, culeseră poame în pădurile din apropiere și cântaseră cântece: peste tot, din pereții cazematelor, ai adăposturilor și ai șanțurilor de comunicație, se iveau colțuri de sicrie și scânduri putrede și ieșeau la iveală oase și cranii îngălbenite. Hitleriștii trăiau acolo unde fiecare pumn de lut era îmbibat cu otrava morții, unde te înăbușea duhoarea grea a descompunerii, care dăinuia de veacuri.

Era greu să crezi, că, stăpâni fiind pe toate simțurile cu care sunt înzestrați cei vii, soldații nemți putuseră să trăiască și încă atât de înghesuiți, într-un loc hărăzit de oameni celor morți. Era greu să-ți închipui că putuseră să săvârșească sacrilegiul de a tulbura liniștea acelora care, prin viața lor pașnică de pe pământ, își câștigaseră dreptul la liniște...

Dar hitleriștii nu îndrăgiseră degeaba creasta Barsușnei. Din partea de miazănoapte, urcușul spre creastă era domol

și lin, acoperit cu păduri, și numai dinspre limita dinainte a apărării noastre, din râpă, puteai să-ți dai seama că ai în fața ta o înălțime. Însă după ce te urcai în vârful Barsușnei, nu-ți venea să-ți crezi ochilor. Spre răsărit, miazăzi și apus, se desfășurau întinderile minunate și necuprinse ale ținutului din preajma Moscovei: zeci de sate și cătune, clopotnițele a paisprezece biserici, întinsul lac Trostenscoe și o revărsare de păduri până la orizont...

Pentru ora 9,30 era hotărâtă o pregătire de artilerie de o jumătate de oră. După aceea, trupele noastre trebuiau să atace pozițiile germane din sectorul Mariino-Schirmanovo-Gorchi și, după nimicirea dușmanului de acolo, să ocupe Cozlovo și să iasă pe linia pârâului Griada. Se hotărâse ca lovitura principală să se dea direct asupra satului Schirmanovo. Executarea acestei lovituri, Batiucov o încredința regimentului de tancuri al lui Rudenco, însoțit de batalionul de infanterie motorizată din propria sa brigadă, iar Borodin o încredința la două din batalioanele lui Ozerov și la două din batalioanele lui Uvarov, care pe atunci erau instalate în apărare în raionul acțiunilor de luptă probabile.

Statul major al brigăzii lui Batiucov întocmi următorul plan pentru atacul cu tancuri asupra satului Schirmanovo: după pregătirea de artilerie, cel dintâi care trebuia să pornească spre Schirmanovo era plutonul lui Lavrușenco (trei „T-34”), cu misiunea de a descoperi amplasarea cuiburilor de foc ale dușmanului, rămase în facțiune; în urma lui, două „CV”-uri, cu misiunea de a distruge aceste amplasamente, apoi un prim eșalon de șase tancuri „T-34”, însoțit de infanterie, pentru cucerirea pe de-a-ntregul a satului Schirmanovo și, în sfârșit, un al doilea eșalon, tot din șase tancuri „T-34” și infanterie, pentru dezvoltarea succesului.

... Zeci de comandanți se uitau la ceas din clipă în clipă.

... Sute de oameni așteptau cu încordare începerea luptei.

Cu câteva minute înainte de a începe pregătirea de artilerie, Batiucov apăru pe neașteptate la punctul de observare al lui Borodin, instalat în biserica satului Rojdestveno: din înălțimea ei, observatorii lui Borodin vedeau ca-n palmă, dincolo de pădure, câmpia întinsă a satului Schirmanovo, cu cota 264,3, în mijloc. În adăpostul cald al comandantului de divizie nu se aflau decât adjutantul lui și transmisioniștii: bătrânului general nu-i plăcea să țină pe lângă el, în timpul bătăliei, oameni de prisos. Generalul Borodin arătă din ochi un loc gol lângă el și vorbi înainte la telefon cu un glas încordat, neobișnuit de ridicat:

— Nu, să-mi spui fără înconjur: de ce s-a întâmplat așa? Da. Așa. Așa! Bine! Execută!

După ce așază receptorul la loc, Borodin aruncă o privire la ceas, apoi trase cu coada ochiului la transmisioniștii care ședeau în colțul din stânga de la intrarea adăpostului și întrebă încet:

— Ești emoționat?

— Se poate să nu fii, Nicolai Semionovici? îi răspunde Batiucov și oftă. Există oare comandant care să nu se tulbure când își trimite oamenii la luptă? Poate numai prin romane. Eu nu mă ascund: mă emoționez totdeauna, dar astăzi mai mult ca oricând. În luptele de apărare, tanchiștii noștri au lucrat cu pricepere: și la acțiuni de cercetare au luat parte, și ambuscade au organizat, și contraatacuri împotriva dușmanului au executat când a fost nevoie... Doar tocmai pentru aceste dibace acțiuni de apărare i s-a conferit brigăzii noastre titlul de brigadă de gardă... Acum însă, avem sarcina să ducem o mare luptă ofensivă, ceea ce e cu totul altceva. Noi mai avem încă de învățat cum se luptă în ofensivă, și trebuie să învățăm toți laolaltă! Pe mine mă neliniștește mult un lucru: oare cunoaștem noi într-adevăr ce reprezintă cota de la Schirmanovo? Noi am

venit aici abia alaltăieri. Ce am putut afla despre inamic într-o singură zi? Oare cei trimiși în cercetare au putut să-și dea bine seama de puterea apărării inamicului de pe înălțime?

— Poate că nu tocmai bine, — răspunse încet Borodin, trăgând cu coada ochiului la transmisioniști. Cercetarea e punctul nostru slab, cercetarea și cooperarea... Da, însă acum... nu te înțeleg, Mihail Efimovici!

— Nu, asta nu e șovăială! îi răspunse hotărât Batiucov. Dar ce e anume, nici eu singur nu înțeleg... Uite iei receptorul, strigi un singur cuvânt: „foc” — și sute și mii de oameni pleacă la luptă, și mulți dintre ei... Da, da, în război asta n-o poți înlătura! Dar parcă faptul că ești conștient de asta poate să micșoreze, cât de cât, răspunderea comandantului pentru soarta oamenilor care-i execută ordinul fără șovăială?

Borodin își încruntă sprâncenele:

— Asta e foarte bine, Mihail Efimovici, vorbi el peste măsură de tulburat. Da, e foarte bine că pornești cu asemenea gânduri la cea dintâi luptă a dumitale de când ai gradul de general. E bine că-ți iubești atât de mult oamenii. Numai cu asemenea gânduri se poate învinge! Uite, chiar acum mi-am adus aminte fără să vreau, de el... Borodin ridică brațul și Batiucov înțelese imediat despre cine era vorba. El se gândește la oameni mai mult decât oricare din noi. Nici nu ne dăm noi seama cum îl urmărim și în asta — și asta e măreția lui și fericirea noastră... Dar ne-am luat cu vorba!

Generalii se uitară în același timp la ceas și se ridicară, amândoi odată. Iar peste un minut se rostea cuvântul cel mai răsunător, cel mai poruncitor în război:

— Foc!

La bateriile noastre de artilerie și de aruncătoare, zeci de oameni repetară:

— Foc!

Un uragan năprasnic de oțel se revărsă, urlând și trosnind, peste pozițiile înaintate ale dușmanului. Pe linia Mariino-Schirmanovo-Gorchi se înalță o perdea de fum negru, înroșită de flăcările exploziilor.

În vuietul pregătirii de artilerie, tancurile brigăzii de gardă porniră spre marginea de miazăzi a pădurii — linia de atac. În urma lor, în costume albe și strângându-și automatele la piept, veneau în pas grăbit luptătorii batalionului de infanterie motorizată; înaintau aplecându-se fără voie din pricina șuierului proiectilelor pe deasupra capului, călcând unii pe urmele șenilelor, alții de-a dreptul prin troiene, strivind brăduții mici, acoperiți cu zăpadă.

Ostașii brigăzii de gardă se simțiră plăcut surprinși când, ajunși la linia de atac, văzură că toată partea dinspre dușman era numai flăcări și fum. Fără să se îndoiască cătuși de puțin de puterea de distrugere a artileriei noastre, ei se gândeau cu oarecare necaz chiar, că era păcat să se cheltuiască atâtea proiectile și bombe, deoarece dușmanul trebuie să fi fost demult prefăcut în pulbere...

Dar era o mare greșală.

Deși pregătirea de artilerie se executa cu intensitate și cu vigoare, totuși, din păcate, rezultatele pe care le dădea erau neîndestulătoare. Tot povârnișul de miazănoapte al Barsușnei se făcuse negru de pulbere, dar pe creasta ei, tocmai acolo unde se găseau cuiburile de foc germane, nu căzuse niciun proiectil. În râpa adâncă, împădurită, de pe povârnișul de miazăzi, unde se aflau cele mai multe adăposturi dușmane, hitleriștii stăteau cât se poate de liniștiți. Focul puternic al artileriei acoperea numai marginea de miazănoapte a satului Schirmanovo. Dar nici acolo nu putea să distrugă tancurile și tunurile bine adăpostite în pământ..

...La ora 10, artileria noastră își transportă focul în adâncimea apărării dușmanului. Peste marginea pădurii se înalță o rachetă roșie;

— Înainte!

Cel dintâi care porni la atac a fost plutonul lui Lavruşenco. Trei tancuri uriaşe „34”, strivind cu zgomot tufişurile şi aruncând în aer bulgări de zăpadă, ţâşniră din pădure cu viteza a treia şi se avântară de-a lungul şoselei, spre Schirmanovo.

Dar abia ieşiseră în câmp, că duşmanul aruncă asupra lor un uragan de foc. Unul dintre tancuri, căpătând răni grele chiar de la început, se opri zvârcolindu-se pe loc, iar celelalte se împrăştiară pe câmp, angajându-se într-o luptă inegală cu artileria antitanc germană. Hitleriştii trăgeau cu îndârjire mai ales de pe cota 264,3, şi atunci toţi cei care urmăreau atacul îşi dădură seama limpede că Barsuşna era principalul punct de sprijin al duşmanului în sectorul Schirmanovo.

Trebuiau aruncate în luptă, fără întârziere, „CV”-urile.

Primind ordinul prin radio, uriaşele tancuri ale lui Solianschi şi Zagriadeo, urlând de se cutremura pădurea şi împrăştiind în toate părţile mesteceni şi brazi tineri, se avântară din ascunzişurile lor. Tancul lui Solianschi o luă prin stânga şoselei ce duce spre Schirmanovo, cu gândul de a-i veni cât mai repede în ajutor plutonului Lavruşenco, iar tancul lui Zagriadeo se îndreptă spre Barsuşna.

Artileria germană întâmpină uriaşul tanc al lui Zagriadeo cu o masivă şi năvalnică avalanşă de proiectile perforante. Nici n-apucă să facă o sută de metri de la pădure, şi treizeci de proiectile duşmane se înfipseră, unul după altul, în blindajul lui. Tancul se umplu de vuiet, de urlete, de trosnet, de gemete, de scrâşnituri, de şuietături: era sfârşitul înspăimântător, era moartea complicatei maşini.

Câteva secunde, oţelul sfâşie oţelul, aşa cum se sfâşie între ele fiarele înfuriate. La a treizeci şi una lovitură, lovit şi înnegrit peste tot, fără putinţă de a se mai împotrivi, tancul lui Zagriadeo slobozi deodată un fum gros, ca o gudronerie de pădure...

...Peste câteva minute, tanchistul Crivțov ședea în râpă, pe zăpadă, în timp ce pe deasupra lui zburau spre inima pădurii proiectilele dușmane, iar gloanțele explozive foșneau ca un stol de păsări. Din tot echipajul tancului incendiat „CV”, numai el izbutise să scape. Ceilalți pieriseră, unii în tanc, alții lângă tanc, de focul și de gloanțele vrăjmașului. În timp ce ostașii scoteau în grabă de pe el hainele și pâslarii care ardeau înăbușit, Crivțov încerca mereu să se ridice în fața comandantului de batalion și, fără să-și dea seama cât de tare îi era arsă fața, repeta cu stăruință:

— Tovarășe căpitan!... Tovarășe căpitan, dați-mi voie să mă întorc la luptă cu alt tanc! Vă rog!... Lăsați-mă să-i răzbun pe-ai noștri! Să-i răzbun pe toți! Îmi dați voie, nu-i așa, tovarășe căpitan?...

Lupta pentru Barsușna ținea de mai bine de două ore.

Curând după pierderea tancului „CV” al lui Zagriadeo, porniră la atac șase „T-34”, însoțite de batalionul de infanterie motorizată. Dar înălțimea nu putea fi atinsă. Alte, trei tancuri ale brigăzii au fost scoase curând din luptă, iar celelalte, terminându-și muniția se întoarseră unul câte unul în pădure. Batalionul de infanterie motorizată suferi și el destule pierderi, și începu să se retragă sub focul mitralierelor dușmane spre pozițiile de plecare.

Distrugerea tancurilor în fața Barsușnei era o lovitură atât de neașteptată pentru maiorul Rudenco încât el își ieși din minți: niciodată regimentul său nu mai avusese atâtea pierderi într-o singură luptă. Când dădu raportul cu privire la pierderea „CV”-ului și a echipajului Zagriadeo, în ochii lui Rudenco se iviră lacrimi...

Tocmai atunci îl întâlni și Ozerov. Se cunoscuseră cu două zile în urmă, când Rudenco își adusese Regimentul în sectorul diviziei Borodin. Comandantul regimentului de tancuri era tânăr, înalt și chipeș, cu un moț de păr bălai

ieșit de sub căciulă: semăna mai curând a cavalerist decât a tanchist.

Ozerov și Rudenco se opriă sub un brad bătrân și pletos.

— Cinci tancuri! strigă Rudenco îndurerat și-și scutură moțul. Știi? Ai aflat?

Dincolo de pădure, în apropierea Barsușnei, trăgeau tunurile și mitralierele. Vuietul luptei se auzea în același timp și din dreapta, dinspre satul Gorchi, și din stânga, dinspre Mariino. Un fum amărui se răspândise în toată pădurea. Soarele atârna posomorât chiar deasupra Barsușnei, ca și cum ar fi urmărit cu amărăciune desfășurarea luptei. În apropiere, de jur împrejur, statele majore erau în fierbere: prin adăposturi și pe lângă ele ofițerii vorbeau zgomotos, agenții de transmisiuni treceau în goană, iar radiotelegrafiștii strigau la stațiile de radio...

— Și toate-s numai din pricina cercetării! — aproape strigă Rudenco. Ce unitate de infanterie a stat aici în apărare? A maiorului Uvarov! Și ce unitate de artilerie? A lui Muraviov! Au stat aici, dracul să-i ia, ca niște pisoii care n-au făcut încă ochi, iar acum suntem nevoiți să plătim noi, cu tancurile noastre, cu sângele nostru!

— Bine, dar cercetarea voastră ce-a făcut? îl întreabă Ozerov.

— Noi suntem aici numai de o zi!

— Dar și Muraviov, și Uvarov, au sosit aici numai de trei zile, observă Ozerov. Fără îndoială că și în timpul ăsta se puteau afla destule despre dușman, însă pentru asta era nevoie de o anumită experiență în executarea cercetării. Iar noi, trebuie să mărturisim cu toată părerea de rău, că n-avem această experiență. Apoi, și situația noastră o de așa natură că trebuie să ne ocupăm neîncetat cu regruparea unităților și cu acoperirea spărturilor de pe front. Nici nu te-ai așezat bine jos, că și trebuie să te muți în altă parte!

Un adjutant tinerel, îmbrăcat cu cojoc, se apropie în goană:

— Tovarășe maior, îmi permiteți să vă raportez? îi zise el lui Rudenco. S-a întors tancul lui Poiarcov. Chiar acum ne-a trimis veste comandantul de batalion!

— Și ce-i cu el?

— I-au distrus toate aparatele de observare.

— Dar echipajul?

— E rănit chiar și Poiarcov.

După ce plecă adjutantul, Rudenco strigă:

— Ți-am spus eu? Plătim cu sânge! Obrajii îi ardeau.

— Învățătura e totdeauna anevoioasă și totdeauna se plătește scump, îi răspunse Ozerov cu durere. Doar asta e pentru noi întâia luptă ofensivă! Era aproape cu neputință să treacă fără greșeli, fără înfrângeri și fără pierderi inutile... Cu toate astea în anumite condiții, ar fi putut să ne coste mai puțin. Da, cercetarea n-a fost la înălțime, asta e sigur. Nu mă îndoiesc că dacă statul major al armatei ar fi avut date precise asupra apărării dușmanului din acest sector, ne-ar fi sprijinit cu aviația. Fără ajutorul aviației, înălțimea nu poate fi cucerită! Chiar dacă am avea oricâtă experiență! De altfel, vina nu e numai a cercetării... Oricât de bine s-ar executa cercetarea înainte de luptă cel care atacă n-o să știe niciodată tot ce ar trebui să știe despre inamic. Totdeauna îl așteaptă în timpul luptei fel de fel de surprize. Repet: păcatul nostru nu e numai cercetarea...

— Dar care încă? întrebă Rudenco nerăbdător.

— Mai întâi de toate, lipsa unei strânse cooperări între tancuri, infanterie și artilerie, îi răspunse Ozerov. Și apoi lipsa oricărei manevre.

— Prin urmare, crezi că în zadar atacăm dușmanul de front?

— Da, în zadar!

— Poate că vrei să raportezi lucrul acesta și generalilor?

— Fără îndoială! Crezi oare că mi-e frică să le spun comandanților superiori părerea mea asupra luptei?

Adjutantul veni iarăși în goană. El raportă că dușmanul a respins pe de-a-ntregul atacul tancurilor noastre și al

batalionului de infanterie motorizată. Fără să-și mai ia rămas bun de la Ozerov, Rudenco se rezezi la stația de radio, să raporteze comandantului de brigadă situația de la Barsușna.

Un nou atac fusese hotărât pentru ora 14.

Intrau în luptă, deși cam prea curând, din pricina eșecului suferit, două batalioane din regimentul lui Ozerov: batalionul lui Golovco urma să înainteze pe direcția satului Gorchi, iar batalionul Șarașane să atace Barsușna dinspre nord-vest și să pătrundă în Schirmanovo.

Nu era decât puțin timp pentru pregătirea atacului, fiecare clipă trebuia folosită, și de aceea totul se făcea cu acea încordare împinsă până la capăt, pe care oamenii n-o suportă decât în fierbințele luptei. Prin toată pădurea treceau în toate direcțiile, când în pas zorit, când alergând, lanțuri de infanteriști; servanții aruncătoarelor, uzi de sudoare din cap până-n picioare, cărau în spate țevile grele și plăcile de bază; mitraliorii târau mitraliere grele așezate pe schiuri; conductorii, îndemnând caii cu glasul pe jumătate, îi ajutau să scoată din troiene săniile încărcate cu muniții...

Nu mai încăpea vorbă că hitleriștii vedeau bine de pe Barsușna că unitățile noastre nu se liniștiseră, ci se pregăteau pentru un nou atac. Căutând să nu se dea de gol, și fără îndoială și ca să-și economisească munițiile, toată artileria lor din limita dinainte parcă amuțise. Acționa viu numai artileria divizionară: proiectile grele, vuind și gemând adânc, zburau pe deasupra pădurii, către pozițiile bateriilor noastre, aflate în adâncimea apărării. Pădurea în care se concentra infanteria noastră era bătută mai ales de bateriile de aruncătoare, așezate în valea cea adâncă de dincolo de Schirmanovo. Cum observau pe undeva, prin pădure, vreun grup de luptători de-ai noștri, cum deschideau focul. În clipele acelea, pădurea se umplea de

vuiet, de trosnet, de şuierături şi de vârtej uri de zăpadă, de parcă s-ar fi năpustit un uragan asupra ei...

Petia Uraleţ se apropie cu băgare de seamă de maiorul Ozerov şi se uită la el dintr-o parte, cu o privire în acelaşi timp întrebătoare şi dojenitoare.

— Ce te uiţi aşa? strigă Ozerov, pierzându-şi răbdarea. Ce-ţi holbezi aşa ochii la mine?

— Duceţi-vă în adăpost, tovarăşe maior, îi zise Petia Uraleţ foarte serios. Am făcut ordine acolo... Pe urmă, ar fi timpul să şi mâncaţi ceva...

— Ia te uită ce scai! strigă Ozerov către Şaracşane. Şterge-o Petro, până nu mă scoţi din sărite! De ce nu mă laşi să răsuflu şi eu aer curat?

Petia oftă şi se trase mai la o parte.

Maiorul Ozerov se aşeză mai bine pe crengile de brad şi, aplecându-se, cercetă un timp harta desfăcută pe genunchi. Comandantul de batalion, căpitanul Şaracşane, stătea în faţa lui, cu picioarele adunate sub el ca orientalii şi arunca priviri iuţi când spre comandantul regimentului, când în jur, aşa cum făcea pe vremuri din şea când îşi cerceta stepa lui buriată unde se născuse. Stăteau în apropierea adăpostului săpat în malul râpei năpădită de tufişuri de anini. În adăpost se afla staţia de radio şi tot acolo erau şi transmisionişti.

Ozerov îşi ridică ochii de pe hartă.

— Despre ce vorbeam?

— Despre cercetare.

— Aşa-i, despre cercetare, începu Ozerov cu o vioiciune care-i făcea să pară, mai cu seamă, acum, în ger, neînchipuit de tânăr.

— Fără îndoială că numai din pricina ei, s-a putut lua o hotărâre ca asta; să se atace Schirmanovo de front, fără niciun fel de manevră şi fără să se dea importanţă cuvenită acestei înălţimi... Şi iată, am primit cu toţii o lecţie! O lecţie dureroasă, ca toate lecţiile... Acum însă, trebuie să dovedim că suntem în stare să ne îndreptăm greşelile, şi chiar în

timpul luptei. Fără întârziere! Atât generalul Borodin, cât și generalul Batiucov au și luat toate măsurile ca tancurile să nu se mai arunce înainte, ci să pornească odată cu infanteria, iar artileria să le însoțească și cu focul și pe roate. De data aceasta unitățile de gardă vor da asaltul asupra înălțimii pe la nord-est, iar noi, Volodenca, uite, pe ici...

Ozerov se aplecă din nou peste hartă și, ca și cum ar fi vrut s-o descânte, își purtă degetele pe deasupra ei.

— Greu sector ne-a căzut! zise Șarașane.

— Nu ne-a căzut, l-am cerut eu singur...

Pe fața smeadă și uscata, cu pomeții proeminenți, a căpitanului Șarașane se răsfrânse un efort: căuta să înțeleagă...

— Te miri? — îl întrebă Ozerov. Și, fiindcă veni vorba, să știi că sectorul nostru nu-i deloc greu.

Din adăpost ieși în goană un telefonist: la aparat aștepta căpitanul Smolianinov, șeful statului major al regimentului. Încovoiindu-se, Ozerov intră cu chiu cu vai în adăpost. După trei minute se întoarse, ținându-se pa mâinile de marginile tranșeei — când deodată auzi pe deasupra capului șuieratul unei bombe.

Bomba se lovi de vârful unui brad, de cealaltă parte a râpei: țâșniră scânteii, se ridică un nor de fum și schije începură să cânte jalnic în văzduh. Pușcașii, care treceau tocmai atunci pe fundul râpei, se împrăștiară care încotro să-și caute adăpost.

— Înainte! le strigă Ozerov din toată puterea. Înainte, repede! Nu vă ascundeți! Nu stați pe loc!

Pușcașii se repeziră înainte prin râpă.

— Mi-a telefonat Smolianinov de la Golovca, e acolo... zise Ozerov către Șarașane, așezându-se din nou la locul lui.

— Cum merg treburile la Golovca, tovarășe maior?

— Au ajuns pe linia de atac. Ai trimis vreun agent de transmisiuni?

— Da, acum o jumătate de oră. Legătura va fi asigurată.

— Prin urmare, Volodea, dacă vrei să știi, înălțimea e mai ușor de cucerit din partea asta, din partea noastră — urmă Ozerov. Aci e punctul cel mai slab al apărării lor. Căile de acces dinspre nord și est sunt netede și descoperite: n-ai unde să-ți ascunzi capul. Se înțelege că numai pe acolo pot pătrunde tancurile spre Schirmanovo. Nemții își dau seama perfect de bine de asta, de aceea au și așezat atâta artilerie antitanc în partea aceea. De altfel și împotriva infanteriei au pregătit destule mijloace de foc... Ca să le distrugi apărarea dintr-acolo, ar trebui să dai o lovitură extraordinară! În timp ce de aici de unde suntem noi, tancurile nu pot pătrunde cu niciun chip: râpa e destul de adâncă, iar dincolo de înălțime, în dreptul satului, e și mai adâncă. Nemții știu că tancurile noastre nu pot și nici n-or să încerce să se apropie pe aici! Și tocmai de aceea în partea asta nici n-au artilerie. Mi se pare că n-au decât o singură cazemată mai mare și câteva amplasamente descoperite pentru mitraliere. Și atunci, te întreb: pe unde crezi că e mai ușor să cucerești înălțimea?

— Bine, dar au o cazemată... — și Șaracșane, fără să știe de ce, își lăsă ochii în jos, acoperindu-i pe jumătate cu pleoapele. — Se poate întâmpla, tovarășe maior, ca artileria noastră să nu poată distruge cazemata asta în timpul pregătirii. Și atunci, ce-o să se întâmple?

— Într-adevăr, se poate să n-o distrugă, încuviință Ozerov. Cazemata e cazemată... Dar chiar dacă n-o s-o distrugă, noi tot o s-o cucerim! Ai cercetat bine căile de acces spre colină?

— Da, tovarășe maior...

— Ai văzut dâmbul acela, în chip de val, de pe povârniș?

— Da, se vede bine.

— Acum ascultă și bagă bine de seamă ce-ți spun, — urmă Ozerov, avântându-și tot trupul înainte. Cu o companie trebuie să ataci păduricea... Cea de colea, o vezi? Cu altă companie, ataci înălțimea. Din râpa noastră și până

sus pe creastă sunt aproximativ trei sute de metri. Dacă am porni la atac de aici după pregătirea de artilerie, n-ar mai fi chip să ajungem pe creastă: nemții s-ar dezmetici și ar pune în bătaie mitralierele, mai cu seamă pe cele din cazemata, în cazul când cazemata ar rămânea în picioare...

— Nu, n-am izbuti, încuviință Șaracșane. Să urci în goană la deal, și încă pe zăpada asta...

— Noi însă o să-i tragem pe sfoară pe nemți! urmă Ozerov cu dinții strânși, stăpânindu-și glasul. Cât să fie până la dâmbul cel mic de pe povârniș ? Cam o sută de metri, sau poate ceva mai mult. Și atunci, iată ce avem de făcut: una din companiile tale trebuie să ajungă până la dâmb încă înainte de a se termina pregătirea de artilerie, și să se pregătească acolo de atac. În felul acesta, mai rămân cam două sute de metri până la cazemata lor.

— S-ar putea să ne nimerească.... îi atrase atenția Șaracșane, oftând.

— Cine? Pe cine?

— Artileria noastră, pe noi...

— Fleacuri! Sunt absolut singur că niciun proiectil și nicio bombă n-o să cadă dincoace de dâmb! Alți artileriști de-ai noștri mai pot greși uneori, dar cu cei pe care-i avem aici, mergem la sigur! Trebuie să avem încredere în ei. Și mai trebuie să-i învățăm pe ostașii noștri să urmeze îndeaproape fără să le fie teamă, valul de foc al artileriei noastre.

Și iarăși așteptară să treacă vuietul exploziilor de peste râpă:

— După aceea, totul atârnă de repeziciunea și violența atacului nostru, — urmă Ozerov. Până ce nemții bombardați și asurziți, vor reuși să pună mâna pe arme, ostașii noștri trebuie să fie sus, pe creastă! De la dâmb înainte, atacul trebuie împins cu toată puterea, cu toată înverșunarea! Doar nu-s nici la două sute de metri! Nici două sute! S-ar putea oare să pierdem clipa aceea, clipa care le-ar trebui nemților ca să pună mâna pe arme? Nu, n-o s-o pierdem!

Și Ozerov se ridică grăbit:

— Ei, e limpede? Atunci dă-i drumul!

Din clipa în care maiorul Ozerov rosti ordinul de luptă, acest ordin nu mai era al lui, ci al patriei și, cu o repeziciune surprinzătoare, plecă spre ostași, trecând pe la comandantul de batalion, pe la comandanții de companii, de plutoane și de grupe... Fusesse destul ca Ozerov să rostească acele câteva cuvinte, pentru ca aparatul de comandă și cel politic al regimentului, complicate dar bine închegate, să intre pe loc în obișnuita mișcare îndreptată spre un singur scop. Peste o jumătate de oră, fiecare ostaș cunoștea misiunea de luptă: oriunde s-ar fi găsit el în timpul acela: la baterie, pe drum, în lanțul de trăgători sau adăpostit pe undeva în vreun tufiș.

Ostașii stăteau culcați în râpă, pe zăpada bătătorită, printre tufișurile strivite. Se istoviseră așteptând să intre în luptă, erau înghețați și flămânzi. În timp ce se pregăteau să plece la atac, pierzându-și nădejdea de a mai căpăta mâncarea caldă pe care le-o făgăduiseră plutonierii companiilor, ei înghițeau cu lăcomie „SP”-ul adică hrana de rezervă, care nu se mănâncă de obicei decât în cazuri excepționale. În timp ce rodeau cojile de pâine înghețată și pesmeții și mestecau conservele de carne învrăstăte cu gheață, oamenii vorbeau încet cu liniștea și nepăsarea aceea pe care n-o cunosc decât ostașii și numai în anumite clipe.

— Decât să le purtăm toate astea-n spinare, mai bine în burtă!

— E mai comod, fără îndoială, și mai ușor....

— Mănâncă, băiete, cât ți-e burta întreagă!

— Dar dacă te lovește în burtă? La asta nu te-ai gândit?

— Se vede că te-ai gândit tu pentru mine... Îți foarte mulțumesc... Poate că vrei să-mi dai și conservele tale.

— Parcă nu-i același lucru dacă te nimerește în burta goală ori plină...

— Ați și găsit despre ce să vorbiți!... Mai bine v-ați gândi la ce avem de făcut...

— Lucrul cel mai important fraților, e să ajungem la timp la cazemata.

— În luptă, frate, toate-s importante...

— Se zice că-i grozavă cazemata asta a lor!

— Apoi, nu știi? Capra de pe deal e mai înaltă decât vaca din câmp...

Locotenentul Matvei Iurghin stătea culcat sub o tufă de verigar și, împotriva obiceiului de totdeauna, înainte de a intra în luptă, asculta fără tragere de inimă vorbele ostașilor. Cu totul altceva se petrecea acum în mintea și-n inima lui. Nu-l părăsea un sentiment ciudat: i se părea că deasupra pământului stăruie încă zorile acelea ușoare și înghețate care se iviseră astăzi dimineață, când o cunoscuse pe Lena. Într-adevăr, era extraordinar! Până la ora 14 mai rămăseseră doar câteva minute. Soarele ocolea Barsușna pe-alături, ca și cum ar fi știut că în curând deasupra colinei va bubui iarăși tunul, o ceață fumurie tulbura ziua pe sfârșite, promoroaca își stinsese scânteile pe copaci — și totuși lui i se părea că zorile dimineții tot mai umplu cuprinsul lumii cu lumina lor trandafirie... Niciodată nu mai simțise, atât de ciudat, cum se oprește timpul în loc, niciodată! Și oricât îi plăcea lui Iurghin mișcarea, care înseamnă însăși viața, această stare pe loc îl tulbura acum plăcut, deoarece îl ajuta să vadă limpede în închipuire tot ce se întâmplase astăzi, cu câteva ceasuri mai înainte. O vedea pe Lena vorbind repede, înălțându-și sprâncenele și genele albe de promoroaca, o vedea mușcând copilărește din colțișorul ei de pâine și umblând cu lingura în gamelă... Impresia acelor zori fără sfârșit se amesteca în sufletul lui cu aceea de prospețime și de năvalnică vioiciune pe care o simți, dimineața, în tot trupul. Se simțea ca în cele dintâi clipe după ce sună deșteptarea, când omul, înfrățit cu chemarea lui de ostaș, se aseamănă în multe privințe cu un arc de oțel.

Atunci se apropie Goncearov, instructorul politic al companiei, un om vesel și cu nasul cârn, cu ochii vioi și cenușii, om despre care se spunea că poți să nu-i dai de mâncare, dacă-i dai în schimb cât mai multe griji și treburi legate de viața de pe front. Potrivindu-și cu băgare de seamă poalele cojocului, el se culcă pe zăpadă alături de Iurghin și-și așează în față punga de cauciuc cu tutun.

— Răsuțește-ți o țigară!

— Aha, dumneata erai, tovarășe instructor politic? — și Iurghin se scutură cu greu de vedeniile care-l năpădiseră. Da, nu-i rău să ne aprindem câte-o țigară! Doar acuși începe pregătirea de artilerie. Cât mai este până atunci?

Rupând o bucățică de ziar ca să-și răsucească țigara, Goncearov se uită pieziș la Iurghin, cu mirare:

— Astăzi ești nu știu cum... altfel parcă.

— Cum „altfel”? repetă Iurghin, înveselindu-se fără să știe de ce.

— Nu te-am mai văzut niciodată așa: parcă ai întinerit, parcă și ochii ți-s altfel, mai luminoși.... răspunse Goncearov. Poate că ai primit vreo scrisoare de-acasă? Nu? Fără îndoială că-mi face plăcere să te văd așa cum arăți acum, totuși ar fi interesant să știu ce ți s-a întâmplat? N-o să-ți ascund, totdeauna ai fost cam ursuz. Pe când azi, parcă ai fi găsit o comoară, cum se spunea pe vremuri!

— Am și găsit-o. Și încă ce comoară!

— Nu, Iurghin, serios?

— Serios, am găsit-o.

— Lasă gluma! Într-adevăr curios... Ei, dar cu ostașii cum stăm? Ai vorbit cu ei?

Sprijinit în cotul stâng, pe jumătate culcat, Iurghin își fuma țigara grăbit, ca și cum fumatul l-ar fi împiedicat să se bucure de altceva, ca și cum nu se supunea decât de nevoie acestei vechi obișnuințe. Mai mult încă: chipul lui arăta atâta fericire, încât oricine ar fi putut să-și dea seama, de la întâia aruncătură de ochi, că era nespus de fericit, oricât ar fi încercat el să se ascundă....

— Să n-ai nicio grijă de plutonul nostru, tovarășe instructor politic! răspunse Iurghin cu tărie și înflăcărare. Am vorbit și eu cu oamenii, și Dubrovca al meu, și comandantii de grupe... Cât despre comuniști, i-am adunat de o parte. Comuniștii noștri, tovarășe instructor politic, vor fi în frunte ca totdeauna. Doar îl cunoști pe Osip Ivanovici Cernâșev. E cel mai vechi comunist din plutonul nostru, cel mai respectat... Să vezi, ne adunăm noi și el începe... Ei, da ce să-ți mai spun, tovarășe instructor politic! Îți dau cuvântul: a noastră o să fie înălțimea! O luăm! Ai să vezi cum or să meargă băieții noștri! Astăzi cucerim tot ce poțesteți!

— E bine că sunteți cu toții într-o stare de spirit ca asta, e foarte bine, — zise Goncearov. Știam eu că plutonul tău n-o să ne facă de râs. Numai, ascultă... Spune drept, ce-i cu tine de ești așa cum ești? Uite cum te-ai aprins... Bagă de seamă, Iurghin, nu te înfierbânta în luptă și nu-ți pierde cumpătul. Acesta e lucrul cel mai important. Parcă văd că te aprinzi, și asta știi...

— N-or să mă ucidă ei tocmai azi! răspunse Iurghin vesel și cu convingere. Pentru nimic în lume! Nu există o lege ca asta!

— Ascultă, Iurghin, nu cumva ai băut ceva?

— Am băut, dar nu votcă...

Deodată, de dincolo de pădure, veni în zbor, rostogolindu-se, un val adânc de vuiet de motoare. Bombardierele noastre trecură pe deasupra râpei și, din mers, atacară Barsușna...

Deasupra cotei tună din nou...

Câteva minute după începerea pregătirii de artilerie, ostașii din plutonul lui Iurghin ieșiră din râpă și ajunseră repede la dâmbul cel mic despre care-i vorbise Ozerov comandantului de batalion Șaracșane. Acolo se opriră și se îngropară în pământ prin viroage, în zăpada înaltă.

Aceasta era linia de atac.

Stând acolo culcați, oamenii lui Ozerov simțeau cum îi trec florii. Până la creasta înălțimii puteai s-ajungi cu mâna, și toată era numai foc... Într-adevăr, artileriștii și servanții aruncătoarelor noastre, așa cum prevăzuse și Ozerov, trăgeau cu precizie. Totuși în virtutea legilor de împrăstieri, proiectilele și bombele nu cădeau numai în jurul crestei, ci și în apropierea dâmbului. Ostașii stăteau culcați, ținându-și răsuflarea șuierătoare și silindu-se cu toată ființa lor, cu fiecare părticică din trupul lor, să se facă una cu zăpada. Fumul se așternea la pământ, ca într-o baie încălzită rudimentar, iar de jur împrejur schije se înfingeau șuierând în zăpadă. Fiecare om simțea că, imediat după dâmb, începea iadul pe pământ...

Matvei Iurghin se uită la ceas: mai erau cinci minute până la asaltul înălțimii. Locotenentul Iurghin știa bine ce înseamnă un atac și-și dădea seama că cel de astăzi o să fie deosebit de greu: dușmanul stătea sus, pe înălțime... Până la cazemata erau peste două sute de pași, și trebuia să alergi la deal, prin zăpada înaltă... Oricum ai socoti, saltul până pe creastă va ține cel puțin trei sau patru minute. Iurghin cunoștea prețul timpului în luptă. Fără îndoială că în cele trei sau patru minute, hitleriștii vor avea timp să se dezmeticească după bombardamentul aviației și al artileriei, să-și ocupe locurile la mitraliere și să-i întâmpine la loc deschis cu un foc nimicitor, tras de la mică distanță de-a dreptul asupra lor.

Ce-o să se întâmple atunci? Ți-e și groază să te mai gândești...

Dar nici acum, după ce-și făcuse toate socotelile și înțelesese că nu e deloc sigur că plutonul lui o să poată distruge la timp cazemata dușmană, Matvei Iurghin nu-și pierdu cumpătul. Nu-l părăsea sentimentul acela ciudat și nestins de prospețime și de vioiciune pe care nu-l ai decât dimineața, dar pe care el îl purtase în suflet toată ziua: sentimentul unei neobișnuite concentrări sufletești, al unei trăinicii și puteri ascunse... Dimpotrivă, sentimentul acela

sporise de când era acolo, pe linia de atac, și se întregise cu acea tulburare specială, inevitabilă în asemenea clipe, care este la drept vorbind, izvorul vitejiei ostășești. Și tocmai de aceea Iurghin se afla, ca niciodată până atunci, într-o stare de nestăvilit avânt sufletesc — în starea în care se află, desigur, ciocârlia când, cuprinsă de patima primăvărată a cântecului și a dorului de viață, cade uneori, dintr-odată, moartă la pământ. Și cu toate că-și dădea seama că atacul o să fie foarte greu, și cu toate că nu știa încă felul în care trebuie să-l îndrumeze ca să câștige victoria, Iurghin nu se îndoia nicio clipă de izbândă. Starea în care se afla el acolo, pe linia de atac, îi dăruia o încredere fără margini în triumful a tot ce e bun, a tot ce e frumos și drept pe lume... Își aduse aminte că-și dăduse cuvântul lui Goncearov, instructorul politic al companiei, că o să cucerească cazemata dușmană și, fără să-și dea seama, izbi cu pumnul în pământ:

„O s-o cucerim! O s-o cucerim negreșit!”

După ce se mai uită odată la ceas, Iurghin își aruncă deodată, dintr-o mișcare, cojocul și căciula, apoi își scoase din buzunarul de la piept al bluzei un creionăș și un carnețel. Dubrovca se apropie în grabă, târâș, de el. Văzându-și ajutorul, Iurghin îi vârî în mâni o foaie din carnet, pe care scrisese:

„Îndată ce s-o da semnalul cu rachete, pornește fără întârziere cu plutonul. Eu o iau înainte. În ultimul minut al pregătirii de artilerie eu o să mai înaintez vreo 50—70 de metri, cât s-o putea, și numai așa o să cucerim cazemata. Fără risc nu se poate, și numai eu am dreptul să risc. Ai grijă de cojoc și de căciulă. Repet încă odată ordinul: să nu pierzi nicio secundă!” După ce citi bilețelul, chipul lui Dubrovca se strânse ca de o durere. Încercă să strige ceva, fluturând brațul în aer în semn de împotrivire; Fără să-i dea vreo atenție, Iurghin își îndesă cu înfrigurare grenadele în buzunare, își luă automatul, se urcă repede pe dâmb și, cu

zvâcnituri puternice, se târî înainte, prin foc și fum în prăpădul acela de iad...

...Peste un minut, deasupra Barsușnei se înălțară una după alta două rachete verzi.

Matvei Iurghin, plin din cap până-n picioare de zăpadă murdară, cu fața înnegrită de pulbere arsă și cu ochii scânteietori de mânie, sări imediat în picioare. N-avea timp să se mai uite îndărăt, ca să măsoare cu ochiul drumul pe oare-l străbătuse prin foc. De aceea nu văzu că odată cu el săriseră în picioare, la dreapta și la stânga lui, Osip Cernâșev, Andrei Lopuhov și Nurgalei Hasanov, numai în bluze și ei... Iurghin se uită înainte, și cu toate, că fumul nu se împrăștiase încă, descoperi deodată pe povârnișul înălțimii un troian uriaș, punctat cu gropi negre: era cazemata, o cazemată mare și, fără îndoială, nu numai cu o singură ambrazură... Strângând din dinți, cu fața crispată, Matvei Iurghin se năpusti înainte, se năpusti în salturi atât de avântate, încât își pierdu dintr-odată glasul...

Mai avu putere să ajungă până la cazemată, dar odată ajuns, se prăbuși la pământ ca un cerb fugărit. Peste câteva clipe își veni în fire și auzi limpede glasuri de nemți venind din cazemata sub care era întins. Oare de ce s-or fi auzind așa de bine?... Uitându-se în jurul lui, Iurghin văzu numaidecât că nimerise lângă o gaură, un fel de răsuflătoare de bârlog, și înțelese că era coșul sobei din cazemată. Fără să mai stea o clipă la gânduri, Iurghin se ridică în genunchi scoase o grenadă din buzunar și, după ce o armă cu toată puterea pe care o poate da doar bucuria victoriei asupra dușmanului o aruncă pe coș.

„Na-vă, spurcăciunilor, prindeți-ol!”

În cazemată se auzi tunetul exploziei, după care răbufniră pe coș urlete sălbatice: ca să scape de focul bateriilor noastre, în cazemată se adăpostiseră mulți soldați hitleriști. Urletele lor nu făcură decât să-l ațâțe și mai amarnic pe Iurghin. Prin coș zbură a doua grenadă.

„Prindeți-o și pe asta, spurcăciunilor!”

Când sări în picioare, Iurghin îi zări lângă cazemată pe Andrei, apoi pe Cernâșev și pe Hasanov. Nu se miră că se pomenise cu ei, pentru simplul motiv că n-avea timp să se mire, și nu făcu altceva decât să le strige:

— Trageți asupra ambrazurilor! Ocupați ieșirea!

Văzu atunci că și restul plutonului, în frunte cu Dubrovca, se apropiase și le strigă cât îl ținea gura:

— Trageți asupra adăposturilor! Asupra tranșeelor! Înainte!

Și numai după aceea își dădu seama că se află atât de sus, încât înaintea ochilor i se descindeau întinderile nemărginite din preajma Moscovei. Demult nu i se mai întâmplase să cuprindă dintr-o privire un spațiu atât de nesfârșit. Și încă ce spațiu! Neînchipuit de scump și nespus de drag sufletului rus: câmpii învârstate de coline, cu arii colhoznice pe ele, vâlcele; prin care șerpuiau pâraie, cu sate umbrite de sălcii, pereții zimțuiți ai pădurilor de brad, dumbrăvi luminoase de mesteceni — toate îmbrăcate în albul strălucitor al zăpezii... Și, tremurând de emoție, Iurghin se gândi fără voie că numai pentru o singură privire, pentru una singură, asupra acestei lumi dragi, face să-ți lași viața în luptă! Și strigă din nou, din toate puterile lui:

— Pentru patrie! Pentru Stalin! Înainte!

În vremea asta, tancurile și luptătorii batalionului de infanterie motorizată din brigada de gardă, năvăliră dinspre nord-est asupra înălțimii Barsușna. Tancurile se aruncau când într-o parte, când în alta, aplecându-se greu pe locul adăposturilor distruse, iar pușcașii, trăgând din mers, se împrăștia cu larmă prin tranșee...

...Uitându-se spre creastă, Șaracșane strigă plin de încântare:

— Ce eroi! Ce minunați eroi!

Maiorul Ozerov nu-i răspunse. Sprijinindu-se obosit cu umărul stâng de trunchiul unui anin și aruncând priviri scurte spre Barsușna, culegea bulgări de zăpadă de pe un

brăduț de lângă el și-i înghițea cu grabă, lacom, ca și cum pieptul i-ar fi fost cuprins de flăcări...

VIII

De când intrase de bună voie în armată, Lena Malășeva se gândea mereu la cea dintâi luptă la care o să ia parte. Botezul focului n-o speria câtuși de puțin. Niciodată nu-i trecuse prin minte că a te duce la luptă era ceva înspăimântător și primejdios, atât de nemărginit și de puternic trăia în sufletul ei sentimentul nevoii poruncitoare de a lua parte la război, conștiința nobleței și a frumuseții îndeletnicirilor ostășești sie oamenilor sovietici. În timp ce se pregătea pentru botezul focului, Lena nu se gândea decât la un singur lucru: cum să-și facă mai bine datoria pe câmpul de luptă. Și era fericită că imaginația ei îngăduitoare îi zugrăvea totdeauna cu bunăvoință tocmai tablourile care răspundeau nestăvilitei sale nevoi sufletești.

Dar Lena nu întâlnește pe câmpul de bătălie niciunul din tablourile zugrăvite de imaginația ei înainte de a intra în luptă. Tot ce vedea acolo dezmințea până la deznădejde ceea ce se deprinsese să-și închipuie în ceasurile ei nesfârșite de meditație: și zgomotele, și culorile și sentimentele...

...Câinii o obosiseră peste măsură. Șuierul gloanțelor îi făcea să se arunce la pământ, ba chiar să se îngroape în zăpadă, iar Lena nu avea destulă putere să-i urnească din loc. Dacă exploda pe aproape vreun proiectil, ei se repezeau schelălăind încotro vedeau cu ochii, târând-o pe Lena de curea după dâșii. Le era frică de foc și de fum, dar mai ales de răniți. Când auzeau gemetele vreunui rănit, nu voiau în ruptul capului să se apropie de el: se propteau în loc, se smuceau într-o parte, urlau și-și arătau colții. Și numai Naida era de vină. Se vede treaba că mai intrase în foc și că nu-i mersese tocmai bine. Atât de cumplit se

temea de şuierături și de bubuituri, atât de tare se smucea, atâta schelălăia și lătra, încât tot atelajul era cuprins de panică. „Bucăți să vă facă, fire-ați voi afurisiți! blestema Lena printre lacrimi câinii înnebuniți, încercând să-i stăpânească, în timp ce-și scutura zăpada de pe obraz. Cine-o mai fi născocit și atelajele astea! Că fără voi aș fi scos mai mulți răniți! Dar-ar moartea în voi, dobitoace proaste! Și iarăși cădea în zăpadă, și iarăși o târau câinii...

Cu multă greutate și plângând, izbuti să scoată de pe Barsușna doi ostași grav răniți, îndată ce infanteriștii și tanchiștii îi alungaseră pe dușmani de acolo.

La al treilea drum, atelajul mergea mai supus, pe o cărare bătătorită, spre înălțime. Dar pe Barsușna nu mai rămăseseră grav răniți, iar cei răniți mai ușor, nici nu voiau să audă de ajutor:

— Du-te înainte, soră, du-te înainte! Noi ne putem târî și singuri...

De pe înălțime se vedea bine tot câmpul de luptă.

La stânga, dincolo de șosea deasupra întregii câmpii nesfârșite și înclinate, explodau proiectilele și, ca din pământ, țâșneau limbi de foc: acolo, în fum, se târau tancurile noastre...

La dreapta, dincolo de cotul pădurii de brad, stăruia de asemeni un neîntrerupt bubuit de tunuri, iar dinspre satul Gorchi se auzeau explozii și mai puternice încă și se vedeau înălțându-se nori uriași de fum negru și gros.

Numai în centru, lângă râpa cea mare, acoperită cu păduri de alte soiuri de copaci decât brazii, și care ieșea de-a dreptul în marginea de apus a satului Schirmanovo, era mai liniște decât în jur: Lena nu putea să-și dea seama ce se petrecea acolo. Două tancuri de ale noastre, când se apropiau de râpă și se învârteau prin tufărișul scund, când ieșeau în câmp pentru ca, după ce stăteau o clipă, să pornească spre crângul care străjuia povârnișul dinspre apus al cotei. Pe lângă râpă și crâng se vedeau mișunând ostași. Dar ei nu alergau înainte, la atac, ceea ce s-ar fi

cuvenit să facă, după părerea Lenei, cu atât mai mult cu cât satul era aproape, ci se adunau în grupuri, ca pe urmă să se risipească iarăși în toate părțile, sau alergau, Dumnezeu știe de ce, de colo până colo pe câmp, căzând și târându-se...

„De ce s-or fi frământând așa pe loc? se minuna Lena. Curată zăpăceală, pe cuvântul meu!” Câteva clipe Lena rămase pe înălțime, chibzuind încotro ar fi mai bine s-o apuce. Îi era grozav de necaz că nu nimerise într-unul din sectoarele unde se dădea o luptă adevărată. I se părea că oriunde ar fi nevoie acum de ea, numai acolo nu, lângă râpa aceea, unde nici măcar nu poți să înțelegi ce se întâmplă...

Tocmai atunci, pe povârnișul dinspre miazăzi al înălțimii, pe câmpia dintre râpă și crâng se dădea o luptă aprigă. Tancurile noastre nu puteau răzbate pe-acolo spre Schirmanovo și distrugeau cu șenilele adăposturile dușmane de-a lungul râpei. Ostașii noștri duceau mereu lupta corp la corp cu hitleriștii. Nu se auzeau decât împușcături izolate și serii scurte de automat, explozii de grenade, înjurături, urlete și gemete... Acolo, oamenii se băteau cu tot ce puteau folosi în ceasul cel greu: cu baioneta, cu patul puștii, cu lopata, cu casca, cu cuțitul, cu pietre... Acolo, într-o încleștare de moarte, dușman cu dușman se rostogoleau la pământ, rupându-se cu dinții...

Lângă Lena răsună deodată un glas puternic de bărbat:

— E înspăimântător, nu-i așa?

Era Ozerov, comandantul regimentului.

— Înspăimântător?... repetă Lena întrebarea. De ce? Lena își închipui că Ozerov își bate joc de ea și, trăgând de hățuri câinii care se pitiseră într-o tranșee nu tocmai adâncă, strigă cu glasul ascuțit de necaz:

— Înainte! Marș înainte!

Îi părea rău că întârziase o clipă mai mult pe colină.

— Așteaptă, fetiço! o opri, Ozerov. Uite un rănit, pansează-l. Lena legă câinii de capătul solid al unei bârne

de salcie de lângă parapetul tranșeei și deschise trusa cu crucea roșie deasupra.

Rănitul, un locotenent, pesemne de la statul major al regimentului, avea o zgârietură ușoară pe obraz, pricinuită de o schijă.

— Apoi, e pansat! strigă Lena, după ce-l cercetă pe rănit.

— Nu-i nimic, pansează-l mai bine...

În timp ce făcea pansamentul, Lena urmărea cu interes tot ce se petrecea pe înălțime. Ostașii de toate gradele se adunau acolo în grabă. Și Lena înțelese că pe creastă se instalau acum punctele de observare ale diferitelor unități. Ofițerii urmăreau cu binoclul câmpul de bătaie și strigau comenzi, transmisioniștii țipau cât îi ținea gura în receptoarele telefoanelor, ostașii cărau lăzi, adânceau tranșeele, cercetau adăposturile... Toți păreau grăbiți, fără astâmpăr, strigau unul la altul și alergau înapoi și încolo. Era interesant să te uiți la toate astea întâia oară, dar Lena nu putea să se împace cu gândul că oamenii de pe cotă, care erau departe de a da o adevărată bătălie, puteau să aibă motive serioase de a se frământa atâta și de a face atâta gălăgie. Îl întrebă pe rănit:

— De ce s-or fi agitând așa?

Clipind din ochi, rănitul se uită mirat la fața ei.

Lena se încredința și mai mult că are dreptate din clipa când văzu cum se purta Ozerov. Spre deosebire de ceilalți, comandantul regimentului era cât se poate de liniștit. Nu se frământa, stătea într-o tranșee adâncă până la genunchi și cerceta fără grabă cu binoclul câmpul de luptă. După ce termină de cercetat, începu să vorbească cu comandantul de batalion Șaracșane. Vorbea, ce e drept, întretăiat, aspru și tare, dar altfel nici nu era chip să vorbească: nu-i dădeau pace exploziile repetate ale proiectilelor care cădeau în apropiere. Dușmanul începuse să tragă asupra înălțimii pe care-o pierduse.

Arătând spre dreapta, la crângul cel mic, Ozerov îi spunea lui Șaracșane:

- Fii cu ochii în patru la flancul drept!
- Și păduricea mi se pare suspectă...
- Da, trimite într-acolo două tunuri... Dar aici?
- Să mai așteptăm puțin!

Un căpitan de vârstă mijlocie, spătos, roșu și înfierbântat de parcă atunci ieșise din baie, se apropie de Ozerov. Era comandantul artileriei regimentare.

- Unde ți-s tunurile? îi întrebă Ozerov cu asprime.
- Vin îndată, tovarășe maior.
- Bagă de seamă și nu căsca gura îl amenință Ozerov.
- Dar uite-le că vin!
- Ocupă pozițiile! Repede!

În clipa aceea se apropie maiorul Rudenco.

- Ei, cum merge? întrebă el. Luptăm?
- Vezi, ne cam încurcă râpa!

— Nu-i nimic, o cucerim noi! Acum o cucerim, hotărât! strigă Rudenco aprins. Da, frate, de data asta toate au ieșit minunat. Ai avut dreptate, perfectă dreptate!

— Mă tem numai să nu ne lovească din crângul acela, îi atrase atenția Ozerov. Tare mi se pare suspect...

- O să ținem seama, maiorule, o să ținem seama!
- Unde ți-e punctul de observare?
- Uite-l, lângă mesteacănul de colo. Ei, eu m-am dus!

După ce rămase singur, Ozerov își descheie gulerul cojocului, își șterse cu batista fața asudată, apoi, spre mirarea Lenei, ceru ceai de la un ostaș tinerel, cu automatul și cu sacul în spinare. Petia Uraleț își deșurubă termosul. Uitându-se din când în când la câmpul de luptă, Ozerov începu să bea cu lăcomie, frigându-se, ceaiul negru ca păcura. Și Lena se încredința și mai adânc că Ozerov se poartă cu mai multă înțelepciune decât toți ceilalți de pe cotă.

— Nu te doare? îl întrebă Lena pe rănit, după ce termină pansamentul.

— Prin urmare, dumneata crezi că se frământă degeaba? o întrebă la rândul lui rănitul.

— Nici vorbă că degeaba. Ia te uită la maior, nu-l vezi cât stă de liniștit?

Dar chiar în clipa aceea maiorul Ozerov aruncă ceașca cu ceai, sări pe parapetul tranșeei și, întorcându-se strigă din toată puterea:

— Volodia, încoace! Repede!

Dintr-un salt, Șaracșane trecu peste tranșee.

— Vezi ce-i acolo? Trimite-i lui Iurghin încă un pluton! Repede! După ce-și scoase cu chiu cu vai din tranșee, câinii încăpățânați și bărcuța, Lena văzu cum, de pe povârnișul din stânga al înălțimii, alergau în goană spre râpă, răcnind și întrecându-se unul pe altul, pușcașii noștri. Și deodată simți fiori prin tot trupul. N-o speriasse atât schimbarea neașteptată din felul de a fi al lui Ozerov, cât hotărârea lui de a trimite întăriri lui Iurghin. „Iurghin? E acolo?...” își zise Lena cu îngrijorare. Abia acum, când știa că Iurghin se afla lângă râpă, înțelese limpede că pe locul acela se dădea o luptă grea: era incredințată, fără să știe de ce, că acel Iurghin, pe care-l cunoscuse astăzi în zori, nu putea să fie decât acolo unde era lupta mai grea.

Văzând cum se schimbă Lena la față, Ozerov îi vorbi:

— Ei, acum poți să te duci acolo.

— Numai să fii cu băgare de seamă, o sfătui Șaracșane.

— Nu mai era nevoie să i-o spui, zise Ozerov. Iar în timp ce Lena cobora în goană povârnișul cotei, târând câinii după ea, adăugă oftând: Mai bine ar fi alergat așa la universitate, decât să alerge acum pe câmpul de luptă...

Pe când Lena cobora la vale, târându-și după ea câinii care se împotriveau, infanteria noastră, primind întăriri, răzbătu până la gura râpei. Și acolo, cu baionetele, începu să-i arunce pe hitleriști pe povârniș, spre șesul dincolo de care, cam la o sută de metri, se vedeau pe o colină casele din marginea satului Schirmanovo.

La jumătatea drumului spre locul unde se dădea lupta corp la corp, Lena văzu în tufișurile din apropierea râpei cei dintâi răniți: fiecare se furișa, cum putea, spre înălțime.

Dar niciunul nu-i primi ajutorul. Un ostaș între două vârste, sprijinindu-și cu dreapta mână stângă însângerată, îi spuse aproape aceleași vorbe pe care le auzise mai adineauri pe înălțime:

— Du-te, soră, tot înainte, că acolo o să găsești răniți mai grav... Du-te că noi ne-om mai odihni un pic ș-apoi ne-om duce singuri... Dar văd că al naibii se mai tem câinii dumitale!

Curând, Lena ajunsese în zona adăposturilor germane, dar tocmai atunci începu contraatacul dușmanului.

Două tancuri nemțești, însoțite de aproape o companie de infanterie, ieșiră din crângul cel îngust, asupra căruia Ozerov îi atrăsese atenția lui Șaraçșane. Și deasupra câmpului de luptă începură să bubuie tunurile.

Nici n-apucă Lena să-și dea seama ce se întâmplă, când deodată câinii o trântiră la pământ, târând-o de-a lungul râpei.

...Când se ridică de jos, câinii dispăruseră. Și aproape de ea, aproape de tot, erau tancurile germane: unul din ele ardea, lovit de tunurile noastre, celălalt trăgea asupra înălțimii. Îngrozită, Lena se lipi de pământ și simți că degetele i se încleștează de o bârnă: stătea deasupra intrării unui adăpost nemțesc

La drept vorbind, nu era chiar un adăpost, ci un bordei mic,- scund și murdar, acoperit cu un singur rând de bârne subțiri: un bordei german obișnuit, calculat pentru o întrebuințare de scurtă durată. În bordei zăceau în neorânduială pături, ranițe, gamele, bocanci și fel de fel de boarfe soldățești, prăfuite și rău mirositoare, amestecate cu paie tocate.

Dar acolo Lena se simțea, fără să-și dea seama de ce, mai înfricoșată încă decât afară. Aproape de tot mugea asurzitor motorul tancului, șenilele scrâșneau, iar bătaia tunului sfâșia văzduhul. De jur împrejur răsunau împușcături și se auzea larmă de glasuri omenești. Zeci de picioare, care în pâslari, care în cizme, alergau pe lângă

intrarea îngustă, deschisă acum, a bordeiului, care semăna cu o vizuină de lup.

Lena nu-și dădea seama de cât timp stătea acolo. De altfel, nici nu se gândea să țină socoteala timpului. Alerga prin bordei, de colo până colo, deznădăjduită, își lipea obrazii de pereții reci, care se cutremurau, ai adăpostului întâmplător și stătea așa, încremenită, așteptându-și moartea.

Văzând că în bordei se făcuse deodată întuneric, Lena se întoarse repede spre intrare: horcăind și zgâriind treptele cu unghiile, un neamț se târa în bordei. Înnebunită de spaimă, Lena țipă și se trase îndărăt spre peretele din fund: nu se îndoia câtuși de puțin că neamțul voia s-o ucidă.

Însă fără îndoială că se înșela. Neamțul fusese rănit de moarte, cu puțin înainte, chiar lângă adăpost: un glonte îi perforase pieptul. Văzuse deschizătura neagră și izbutise să judece că, dacă ar intra în bordei, ar putea să scape... În aceeași clipă însă, se prăbușise la pământ. Se târî totuși înăuntru, dar îndată după aceea își pierdu cunoștința: sângele-i țâșnea șuvoi pe gură.

Iar Lena, îngrozită, fără să-și dea seama că neamțul murea, arunca în el cu tot ce-i cădea în mână: încărcătoare cu cartușe, gamele, câni, bocanci, bucăți de pâine, cutii de conserve și sticle goale...

IX

Abia către miezul nopții unitățile noastre ocupară Schirmanovo.

Lupta ținuse paisprezece ore. Luptătorii noștri erau peste măsură de obosiți, dar din pricina surescitării neobișnuite aproape că nu mai simțeau oboseala, până într-atât erau de fericiți: câștigaseră — deși cu atâta greutate — cea dintâi luptă ofensivă, smulseseră din mâna dușmanului cel dintâi sat, cel dintâi petec de pământ natal... Cu strigăte

și larmă, ostașii stingeau casele aprinse, cercetau la lumina focurilor tancurile și tunurile nemțești distruse, cărau în mijlocul satului armele și munițiile capturate și scotoceau adăposturile și bordeiele germane...

Numai Iurghin stătea întunecat și mut:

Andrei căuta să-l liniștească:

— Poate că ți s-a părut.

— Nu, hotărât, erau câinii ei...

— Și unde i-ai văzut?

— Chiar lângă râpă. Alergau ca turbați.

— Vrei să mă duc până la plutonul sanitar?

— Mă duc chiar eu. Nu știi pe unde-i?

După o scurtă consfătuire cu Cudriavțev, comandantul companiei, Iurghin îi ordonă lui Dubrovca să adune ostași și să intre pentru noapte în adăposturi, iar el se îndreptă spre casa cea mare din mijlocul satului, unde se instalase deocamdată plutonul sanitar. Se îndrepta într-acolo cu un sentiment de nesfârșită tristețe și neliniște.

La plutonul sanitar, nimeni nu știa ce se întâmplase cu Lena. Câinii Lenei veniseră în sat, cu toate că unul din ei, Naida, era greu rănit. Prietenele Lenei plecaseră s-o caute...

— Încotro au apucat? întrebă Iurghin, posomorât.

— Au luat-o spre râpă, îi răspunse, ca și el de posomorâtă, Vera Uhanova, cea care se supărase, dimineața, de purtarea Lenei.

— Aveți pierderi?

— Una ucisă, două rănite, iar Lena dispărută...

— Mă duc și eu s-o caut! hotărî Iurghin emoționat, cu o încredere atât de pătimașă în nevoia de a pleca, încât Vera se uită pentru întâia oară cu o privire binevoitoare la ciudatul locotenent.

Luându-l cu el pe Andrei și pe încă alți doi ostași, fiecare cu câte un felinar, Matvei Iurghin se îndreptă spre râpa de pe povârnișul de miazăzi al Barsușnei.

La marginea dinspre apus a satului întâlni fetele din plutonul sanitar. Temându-se să rățăcească noaptea prin locuri necunoscute și ca nu cumva santinelele să tragă asupra lor fără să le someze, fetele vorbeau mult mai tare decât trebuia. Lui Iurghin îi fulgeră deodată prin minte: o aduc pe Lena, de aceea sunt tulburate... Și se repezi în întâmpinarea lor făcând să lunece pe zăpadă, înaintea lui, lumina felinarului.

Dar fetele se întorceau tot fără Lena.

La întrebările lui Iurghin, ele răspunseră luându-și una alteia vorba din gură:

- Am scotocit toată râpa, toată!
- Am luat-o de sus și am cercetat-o până-n capăt.
- Am căutat prin toate tufele!
- Și prin toate adăposturile... Nu-i nicăieri!
- Apoi, acolo demult s-a cercetat...

Iurghin întreabă cu glasul sugrumat:

- N-o fi fost luată odată cu răniții?
- Nu, că doar noi i-am trimis pe toți, îi răspunse una din fete, uitându-se cu luare aminte la Iurghin ca să vadă cine se interesează atâta de soarta prietenei lor.

- N-o fi nimerit la tanchiști?
- Nu, că am întrebat
- Ați adunat toți morții?
- Pe toți, până la unul!

Iurghin se gândi cu groază: „S-o fi lovit un proiectil în plin?-- (Odată, la cincizeci de metri înaintea lui mergea un ostaș, când pe neașteptate izbucnise o explozie, o lumină orbitoare... Iurghin se ridicase ,în picioare și se repezise într-acolo. Dar în locul unde fusese ostașul, nu mai era decât iarba arsă și plină de fum...) Dintr-odată se înfurie pe fete și strigă la ele cu glas răgușit:

— Ați căutat prost. Nu vi-i rușine? Speriate, fetele amuțiră.

Matvei Iurghin și tovarășii lui o luară spre râpă, iar fetele se adunară grămadă, șoptiră ceva între ele, apoi cea

care-i răspunsese lui Iurghin, îi strigă din urmă:

— Tovarășe comandant dar dumneata ce-i ești?

Iurghin se opri și răspunse:

— O să vă spună ea singură!

Fetele se liniștiră iarăși, uitându-se multă vreme spre partea unde plecase ciudatul ofițer, necunoscut, care se arăta atât de îngrijorat de soarta Lenei Malâșeva și care mai credea încă în minuni. Pe neașteptate, împingându-se unu pe alta, se luară cu toate în tăcere, după el...

Locotenentul Iurghin, ostașii lui și fetele de la plutonul sanitar scotociră râpa mai mult de o-oră. Strigându-se unul pe altul și luminându-și calea cu felinarele, grupul înainta încet în susul râpei, cercetând cu grijă fiecare palmă de pământ.

...În copilăria lui, Matveica Iurghin avusese odată un mare necaz. De multă vreme visa să se urce pe un munte de lângă Enisei, ca să-și dea seama până unde se văd de acolo întinderile pământului și ce se petrece în zărilor depărtate. Și iată că, în sfârșit, visul i se împlini. Sc urcă împreună cu prietenii lui pe muntele acela, se urcă, — și încremeni de încântare! Ce spațiu necuprins și strălucitor, îngânând dulce un cântec necunoscut, se deschisese în fața ochilor săi uimiți! Inima i se opri în loc de spaimă și de fericire, ca a unei vrăbiuțe la întâiul ei zbor. Și deodată, lui Matveica i se păru că în câteva clipe crescuse mare, că descoperise o fericire nemaipomenită și tainică, pe care n-o cunoșteau încă decât foarte puțini...

Dar în timp ce Matveica contempla, fermecat, priveliștea, unul din prietenii lui, un zvânturat care pesemne că nu descoperise această fericire, cu toate că stătea alături de el, îl împinse cu umărul de joacă, sau poate de necaz. Matveica se împiedică de o piatră, căzu și, spre groaza tuturor băieților, porni la vale, rostogolindu-se pe povârniș. E drept că nu s-a rostogolit cine știe cât și nici nu s-a schilodit. Dar s-a lovit așa de rău, încât prietenii lui

au trebuit să-l aducă acasă pe brațe, plin de sânge din cap până-n picioare.

Ceva asemănător i se întâmplase și astăzi.

După ce o cunoscuse pe Lena și vorbise cu ea, Matvei Iurghin încercase aproape aceleași sentimente ca atunci, demult. Pe muntele de lângă Enisei. Dar când văzu câinii Lenei alergând singuri pe câmpul de luptă, se simți dintr-odată lovit, strivit și plin de sânge, întocmai ca pe muntele acela, în copilărie.

Toate acestea i se păreau atât de crude, atât de nedrepte, încât îi venea să se culce cu fața la pământ și să moară...

Totuși, se silea din răspuțeri să păstreze în suflet nădejdea că o va găsi pe Lena în viață. De aceea o căuta fără răgaz, cu un fel de îndârjire parcă. Uneori se oprea, rugându-i pe ceilalți:

— Căutați, prieteni! Căutați mai bine! Glasul îi răgușise de suferință.

— E aici! Trebuie s-o căutăm...

Andrei îl încuraja încetișor:

— Fii tare, c-o s-o găsim noi...

— Crezi?... Ai dreptate, Andrei, ai dreptate...

Și Matvei Iurghin pornea din nou înainte. Ceilalți îi luminau calea cu felinarele, iar el, fără să aibă încredere în nimeni altul, scotocea singur fiecare tufiș, scormonea cu mâinile troienele de zăpadă și adăposturile pe jumătate năruite...

X

În acest timp, Lena stătea lângă cerdacul casei ocupate de plutonul sanitar și plângea la căpătâiul Naidei, care trăgea să moară. Prietenele o rugau stăruitor:

— Lasă, Lena, nu trebuie...

— La urma urmei, nu-i decât un câine...

Lena încercă să le explice de ce plânge:

— Dar înțelegeți că-i era așa de frică! Și ea, proasta, încă o mai certam...

Fără să poată pricepe nimic din explicațiile Lenei, prietenele o luară cu sila de subțioară și o duseră în casă.

...După o scurtă odihnă, unitățile noastre porniră prin valea împădurită spre satul Cozlovo, care se găsea la trei kilometri depărtare de Schirmanovo, iar la ora 6, pe întuneric, începu lupta pentru Cozlovo.

Lenei nu i se îngădui să ia parte la această luptă.

Multă vreme refuză să spună ce i se întâmplase pe Barsușna. Dimineața nici nu se atinse de gamela cu cașă. Stătea singură în adăpostul de lângă casa plutonului sanitar, trăgând neliniștită cu urechea la vuietul luptei. Când cobora cineva pe neașteptate în adăpost, Lena tresărea, iar odată chiar țipă.

Comandantul plutonului sanitar, Peresvetov, întâlnind-o pe Vera Uhanova, o întrebă:

— N-ar fi bine s-o evacuăm? Cum crezi?

— Pentru ce? se miră Vera. Doar nu-i rănită. A trecut numai prin emoții...

— Și după tine emoțiile sunt mai puțin primejdioase decât rănilor? N-ai observat la ea ceva... Ceva ciudat? Și Peresvetov își flutură degetele pe lângă tâmpla dreaptă.

— N-am observat nimic!

— Totuși supraveghează-o, supraveghează-o!

Vera Uhanova intră din nou în adăpostul unde se afla Lena, îi așează din nou dinainte gamela cu cașă și-i zise cu asprime:

— Mănâncă!

— Nu vreau, Vera...

— Mănâncă și nu discuta!

Lena luă lingura în mână, dar în aceeași clipă o lăsă în gamelă. Scuturând din umeri a silă, întrebă:

— Nu s-a sfârșit lupta?

— încă nu... Groaznică luptă!

— Avem mulți răniți?
— Mai mulți decât ieri.
— Rău ați făcut că nu m-ați lăsat și pe mine...
— Cum era să te lăsăm? — se indignă Vera. Doar toată noaptea ai aiurat, te-ai zbatut, ai plâns...
— Nu mai scorni și tu! — zise Lena cu dojană.
— Mai bine spune-mi cum a fost — o rugă Vera. Hai, dă-i drumul. Îndată ce o să spui o să-ți fie mai ușor. Altfel, nici nu mai este chip să se uite omul la tine, că-l apucă groaza! După o singură luptă te-ai schimbat de parcă nu mai ești tu...

Bateriile nemțești de aruncătoare deschiseră un foc de vijelie asupra satului Schirmanovo. Ciocanul de foc ținu mai mult de un minut. De două ori adăpostul se cutremură atât de cumplit încât opaițul care-l lumina se stinse acoperit cu pământ. Fetele se îngrămădiră toate într-un colț, încremenite.

— Ia te uită cum trag! suspină Lena când se făcu liniște. Vera scoase din buzunar alt opaiț, îl aprinse și zise din nou:

— Haide, spune. Eu aștept...
— Dar îmi dai cuvântul că n-o să mai spui nimănui?
— Ți-l dau. N-o mai lungi atâta, dă-i drumul!
— Pe cuvântul tău?
— Pe cuvântul meu! Ce scai, doamne, ce scai!

Și numai după aceea îi povesti Lena ce i se întâmplase în bordeiul de lângă râpă. Când își venise în simțiri, era noapte și pe câmpul de luptă umblau ostașii din echipa de înmormântare, căutând morții. O auziseră strigând, scoaseră soldatul neamț mort de la intrarea bordeiului și după aceea o scoaseră și pe ea...

După ce-i mărturisi pățania ei, Lena se lipi de umărul Verei și plânse puțin. Curând se simți într-adevăr mai ușurată și-și trase singură spre ea gamela cu cașă care se răcise.

— E bună? o întreabă Vera, zâmbind fără veselie.
— Grozavă!

Era ceva copilăresc în felul de a mânca al Lenei: așa de comic umbla cu lingura în gamelă, așa de drăguț o linge, încât Vera nu mai putu să se stăpânească și-i zise:

— Tare mai ești prostuță! Dar ești și fericită...

— Ce vrei să spui?

— Știi tu bine!

— Aha!... Lena lungi cuvântul, a îndoială.

— Dacă ai ști cum arăta când a plecat să te caute!

— Aha!... Lena lungi din nou cuvântul, dar cu totul altfel. Apoi plecându-și ochii, adăugă: Haide, nu mai născoci și tu!

— O dragoste ca asta, prostuțo, e greu s-o născoci zise Vera cât se poate de serios. Asta n-o pot face decât scriitorii... Dar nici ei n-ar fi în stare!

— Lasă-mă să mănânc, nu mă tulbura...

— După mine, numai într-o vreme ca a noastră poate să existe o dragoste într-adevăr puternică, urmă Vera cu încredințare. De jur împrejur război, sânge și moarte... Și dacă s-a îndrăgostit omul într-o vreme ca asta, apoi să știi că-i dragoste!...

— Dar el aproape că nu mă cunoaște! o întrerupse Lena.

— Asta înseamnă că a putut să te cunoască dintr-o singură privire!

Și Vera se uită la Lena cu invidie.

— Da, ești fericită! repetă ea cu un suspin. Astă noapte, fetele au scotocit toate adăposturile până au dat de el. Și l-au găsit doar cu puțin înainte de a trebui să plece la Cozlovo! I-au spus, bine-nțeleș, că ești teafără și sănătoasă...

Fără să-și poată ascunde interesul, Lena o întreabă repede:

— I-au spus? Și el ce a făcut?

— I-au spus, și atunci el le-a sărutat pe toate!

— Da? Poate că... așa e felul lui.

— Aha, ai și-nceput să fii geloasă?

...După amiază, Lena plecă și ea pe câmpul de luptă.

Se dădea una dintre cele mai înverșunate lupte de lângă Moscova. Ea ținu, fără întrerupere, toată ziua și toată noaptea și se termină abia a doua zi, în după amiaza de 14 noiembrie. Lupta aceasta pe viață și pe moarte pentru fiecare palmă de pământ, lupta aceasta care depășea orice închipuire, ținu peste treizeci de ore.

Tot timpul acesta, laolaltă cu toți ceilalți, Lena munci cu acea încordare deosebit de înălțătoare, dar și cu acea adâncă gingășie a bunătății, pe care n-o poate reda decât muzica de coarde... Se ducea, fără frică, acolo unde era primejdia mai mare. Scotea răniții, îi pansa, iar la întoarcere aducea muniții, ajutând și pe alții să ridice pe cei căzuți în luptă și să adune armele... Făcea tot ce-i cerea mersul luptei, și în tot ce făcea, bunătatea ei sfântă, de fată, se dovedea nemărginită.

Lena își veni repede în fire după zguduirea pe care i-o pricinuisse botezul focului, iar lupta din ziua aceea o făcu să dea uitării tot ce îndurase. Numai ceea ce se lega de numele lui Iurghin nu era în stare să uite. Toate impresiile pe care i le lăsase el i se întipăriseră adânc în suflet. Până și în toiul luptei erau clipe când își aducea aminte de întâlnirea lor la răsăritul soarelui. Își aducea aminte și de spaima prin care trecuse atunci când aflase că Iurghin avea nevoie de ajutor. Își mai aducea aminte cu câtă mirare și cu câtă strângere de inimă pe care ea însăși n-o putea înțelege, ascultase, abia stăpânindu-și lacrimile, pe prietenele ei care-i povesteau cum o căutase Iurghin în răpă... Pentru Lena, toate întâmplările acestea se adunaseră laolaltă ca florile într-un buchet. Iar buchetul acesta răspândea atâta soare și atâta viață, încât își simțea capul amețit, vâjâindu-i ușor și dulce ca pe vremea când se plimba peste ogoare...

XI

Ordinul de a nimici dușmanul în sectorul Schirmanovo-Cozlovo fusese executat, însă trupele noastre cheltuiseră pentru aceasta mai mult timp și mai multe eforturi decât se credea la început. Am plătit scump această victorie, dar dușmanul a suferit pierderi de două ori mai mari decât ale noastre. În cele trei zile de luptă, el a pierdut treizeci și patru de tancuri, douăzeci de tunuri antitanc și cinci grele, douăzeci și șase aruncătoare și încă mult alt armament și nu puțini hitleriști și-au lăsat oasele prin zăpezile noastre...

Cu o oră înainte de eliberarea satului Cozlovo, se aflase că guvernul sovietic decorase un mare număr de soldați și ofițeri din regiment, cu diferite ordine și medalii. Maiorul Ozerov și comisarul Iahno — acesta post mortem — fuseseră decorați cu ordinul Lenin, câțiva ofițeri, printre care și locotenentul Iurghin, cu ordinul Drapelul Roșu, iar printre cei douăzeci și trei de ostași care căpătaseră vestita medalie ostășească „Pentru Vitejie”, erau și Andrei Lopuhov, Osip Cernâșev, Ivan Umrihin și Nurgalei Hasanov.

Ostașii lui Ozerov aflară vestea chiar în timpul luptei.

Regimentul își felicită eroii pentru victorie.

Nu mult după ce scosese dușmanul din cele din urmă case de la marginea de apus a satului Cozlovo și-l alungase în păduri, maiorul Ozerov primi două telegrame deodată de la generalul-locotenent Rocossovski, comandantul armatei. În cea dintâi, comandantul armatei îi felicită pe ostași și pe comandanții de unități din regiment pentru înalte distincțiuni acordate de guvern, iar în cealaltă îi aducea mulțumiri lui Ozerov și întregului regiment pentru acțiunile încununate de succes din ultimele lupte. *„Subliniez în mod deosebit, — telegrafia comandantul armatei către Ozerov, — îndrăzneță dumitale inițiativă în luptele pentru cucerirea cotei 264,3”.*

Așezându-se pentru câteva clipe pe cerdacul casei țărănești în care se instalaseră transmisioniștii, Ozerov citi telegramele. Apoi, gândindu-se la ceva, sau poate numai încercând să se gândească, le păstră multă vreme în mână dreaptă, care-i atârna obosită în jos.

De când începuse lupta pentru Barsușna, Ozerov nu mai știa ce e odihna, iar acum oboseala îl doborâse de tot: ai fi zis că nu mai era în stare nici să țină în mână bucățelele acele de hârtie. În cele trei zile cât stătuse numai în ger, fața i se făcuse stacojie și se tăbăcise, iar ochii i se umflaseră și i se injectaseră cu sânge. Un străin l-ar fi putut lua ușor drept un om care băuse peste măsură, cu toate că el nu-și îngăduia niciodată, în timpul luptei, măcar o înghițitură de votcă.

Hitleriștii încetaseră focul în toate sectoarele: cu inima strânsă, fuseseră nevoiți să se resemneze la pierderea pozițiilor atât de importante de la Schirmanovo și Cozlovo. Liniștea se statornicise pe tot frontul.

În Cozlovo ardeau pe sfârșite casele țărănești cărora le dăduseră foc hitleriștii. Cu larmă, grupuri de ostași împrăștiu bârnele aprinse și aruncau zăpadă peste acoperișurile în flăcări: până la căderea nopții, nu trebuia să mai rămână pe nicăieri nici cea mai mică scânteie. Alte grupuri se îndreptau în grabă spre marginea de apus a satului, ca să se întărească pe aliniamentul ocupat, altele cercetau tancurile și tunurile nemțești lovite, adunau în stive cadavrele înțepenite ale hitleriștilor, ca și armele și munițiile capturate, împrăștiate prin tot satul. Pretutindeni tancurile vuiau îndreptându-se spre ambuscadele din pădurile de dincolo de Cozlovo. Pe ulița cea mare care ducea spre Schirmanovo, tractoarele trăgeau din greu două tancuri de-ale noastre „T-34”, atinse. Dincolo de marginea satului, artileriștii își pregăteau, cu mare larmă, noile poziții de tragere.

Toate aceste imagini, plătuite de cea dintâi mare victorie, erau plăcute inimii sale și, fără îndoială demult

așteptate. Dar Ozerov își pierduse dintr-odată față de ele interesul acela tulburător, pe care-l simțea până mai adineauri... Nici el singur nu-și dădea seama de ce, și tocmai de aceea îi venea atât de greu să-și descurce gândurile.

În cerdac se ivi pe neașteptate Petia Uralet, raportându-i că era chemat la telefon de către comandantul diviziei. Ozerov se ridică repede în picioare, ca și cum n-ar mai fi simțit nicio oboseală, aruncă o privire spre creasta Barsușnei, unde se afla acum punctul de observare al generalului Borodin, și înțelese dintr-odată ce anume îl făcuse să-și schimbe așa, fără veste, atitudinea față de imaginile victoriei.

— Ai primit telegramele? îl întreabă Borodin.

— Da, le-am primit... răspunse Ozerov cu glasul lui obișnuit.

— Ce-i cu tine de vorbești, așa? se miră Borodin. Ești obosit? Sau poate că nu ești mulțumit?

— Ca să spun drept, nu prea sunt... recunosc sincer Ozerov. După mine, inițiativa mea nu se poate numi îndrăzneată. E o inițiativă ca oricare alta. Abia acum îmi dau seama cât de multe greșeli am făcut..

— O să ne întrunim mâine, zise Borodin, lăsându-l să înțeleagă că avea de gând să facă o analiză a luptei care se terminase.

— E un lucru cât se poate de necesar.

— Și acum, vorbește cu „trei”...

„Trei” era comisarul Mihailovschi, șeful secției politice a diviziei.

— A sosit, în sfârșit, cel pe care-l așteptai, — îl anunță Mihailovschi, scurt.

— Da? și Ozerov înțelese imediat că era vorba de noul comisar al regimentului. Și unde-i?

— În „gospodărie” la tine.

— Plec chiar acum într-acolo.

Ozerov se pregăti în grabă, și plecă la statul major al regimentului, care se afla acum la Schirmanovo.

...Maiorul Ozerov aștepta de vreo săptămână sosirea noului comisar. I se părea, fără să știe de ce, că noul comisar trebuie neapărat să semene într-un tot cu Iahno. Nimic nu izbutise să întunece în ochii lui imaginea celui mort, nici focul, nici fumul războiului. Dar trebui să recunoască imediat și nu fără necaz, că se înșelase.

Noul comisar, Ivan Ivanovici Briantev, era un bărbat cu totul altfel alcătuit sufletește decât Iahno. Dacă, pentru Ozerov, Iahno strălucise totdeauna ca un diamant bine șlefuit Briantev îi părea întunecat ca un bulgăre de antracit. I se mai părea așa și pentru că era întunecat de la natură: avea chipul uscățiv și buzat, părul atât de cârlionțat pe capul mare, încât putea să umble fără căciulă, și ochii încruntați, cărora desigur că nu le plăcea lumina strălucitoare. Până și glasul lui era întunecat, de parcă venea de sub pământ: vorbea puțin și posomorât mai cu seamă la început.

Vorba lor se încheie mai deschis abia în timpul mesei. În cinstea noului venit, maiorul Ozerov îi turnă un păhăruț cu votcă.

— Și dumneavoastră? întrebă deodată Briantev.

— Eu nu beau decât rar.

— Asta e cât se poate de primejdios.

— Primejdios?... Și de ce?

— Înseamnă că o să beți vârtos la bătrânețe, îl lămură Briantev cu convingere, posomorât. Azi însă puteți să beți. Adăugă apoi pe un ton mai firesc. E chiar necesar.

— Da, poate că o să-mi torn un pic, se hotărî deodată Ozerov.

Fără să ciocnească, Briantev ridică paharul.

— Vă felicit pentru înalta cinste ce vi s-a făcut și pentru izbânda dumneavoastră extraordinară!

Dădu votca pe gât cu îndrăzneală, dar după aceea răsuflă mult timp din greu, desfăcându-și caraghios buzele

groase și ducându-și repede la nas o bucățică de pâine proaspătă de secară. Se vedea bine că nici el nu era mare meșter în ale băuturii, cum voia să pară. Și tocmai asta îl făcu pe Ozerov să înțeleagă că noul comisar e, fără îndoială, dintre acei oameni pe care nu e ușor să-i cunoști de la cea dintâi privire: oamenii ca el au un fel al lor deosebit, prudent, de a lega cunoștință.

— Vă felicit și vă invidiez, — urmă Briantev, după ce luă o îmbucătură de cârnat, — pentru că sentimentul victoriei asupra dușmanului nu se poate asemui cu nimic.

— Te așteptam să vii mai demult, zise Ozerov.

— Am fost reținut la secția politică a armatei, răspunse Briantev, ferind-și mereu de lumină ochii cu privirea cam greoaie. Mai bine zis, am fost nevoit să trec pe la spital. Din Moscova am plecat demult.

— Dumneata ești din Moscova? Prin urmare ai fost acasă?

— Da, am fost... Însă casa mea e pustie.

— Bine, dar familia dumată?

— Familia mea e acolo... Briantev arătă cu lingura înspre apus. Eram pe frontieră. Când s-a pornit războiul, nu-mi ardea de treburile mele personale. Iar nevastă-mea are doi copii gemeni. În două cărucioare...

Încet și cu greu, ca o floare sfioasă în zori, începea să se deschidă în fața lui Ozerov sufletul noului comisar și Ozerov înțelese că sufletul acela era plin până sus de o lumină roșie, ca o cutie cu maci aprinși. „Da, cred că o să fie bun”, își zise Ozerov cu băgare de seamă, și puse mâna din nou pe bidonul cu votcă. Dar Briantev se împotrivi hotărât să mai bea și al doilea pahar.

— Vă invidiez, da, vă invidiez, repetă el mai luminat la față și, pentru întâia oară se uită cu luare aminte la Ozerov. Îmi pare foarte rău că n-am luat și eu parte la lupta asta ofensivă. În luptele de apărare, am un ghinion nemaipomenit. De la începutul războiului și până acum, am fost rănit de două ori. Da, se vede că sunt ca o mașină fără

marche-arrière: dacă o ia înainte, apoi merge, și face treabă bună, dar cum o dai puțin îndărăt — gata, se strică!...

— În război e nevoie de tot felul de mașini, observă Ozerov.

— Acum știu, îi răspunse Brianțev. Dar la început nu știam. Vedeți dumneavoastră, mă deprinsesem să socotesc drept mișcare utilă, adică drept viață, numai una singură: mersul înainte. Toate celelalte nu erau pentru mine decât figuri de balet... Și fără îndoială că felul acesta de a vedea mă secătuia în luptă.

— Te înfierbântai?

— Așa cred, răspunse simplu Brianțev.

— Da, ăsta se cheamă simplism! și Ozerov simți, mulțumit, că discuția cu comisarul începea să meargă pe drumul cel bun. În felul acesta, iubite Ivan Ivanovici, se poate ajunge la negarea principiului însuși al manevrei în război. Pentru că războiul nu înseamnă numai mișcare în linie dreaptă.

— Da, acum știu. Dar îmi părea așa de rău!

— Prin urmare, elementul dumitale e ofensiva?

— Se prea poate...

Discuția aceasta îi făcea din ce în ce mai multă plăcere lui Ozerov. Comisarul cel nou i se părea încă tot ca o bucată neagră de antracit. Dar acum își dădea seama că nu era rece, ci încins, ca și cum ar fi fost tocmai scos din cuptor, ceea ce însemna că dacă l-ai arunca din nou în foc, ar scânteia dintr-odată...

După masă, Ozerov îl întrebă în glumă:

— Atunci cum crezi, Ivan Ivanovici? Vrei să te odihnești după drum?

— Da, trebuie să mă odihnesc, îi răspunse Brianțev ironic. Uitați ce se-ntâmplă cu mine: în cele două luni cât am stat în spital, m-am odihnit așa de grozav, încât, drept să vă spun, m-am și obosit de-atâta odihnă! Pentru că și

odihna obosește. Așa că înțelegeți, acum am iarăși nevoie de odihnă...

— Foarte bine, încuviință Ozerov. O asemenea odihnă poți s-o ai numaidecât, dacă vrei! Hai să te pun la curent cu treburile noastre.

Maiorul Ozerov știa că orice comisar se interesează în primul rând de starea moralului oamenilor din unitate și de felul cum e îndrumată munca politică. Cu aceasta își începu el expunerea. Însă Briantev îl rugă să-i arate mai întâi pozițiile ocupate de regiment după luptă, să-i vorbească despre cadrele de comandă și despre capacitatea de luptă a diferitelor subunități. Iar după ce află care era situația în regiment, se interesă de starea în care se găseau tunurile și mitralierele, dacă aveau destulă unsoare de iarnă, cum își făceau datoria cei de la atelierele de reparații, de ce mijloace de transport dispune, ce rezervă de cablu telefonic aveau și unde se puteau găsi schiuri... Și în timp ce vorbea de chestiuni pur militare, Ozero înțelese că noul comisar avea întinse cunoștințe în toate domeniile. Se vedea dintr-odată că el nu numai că cunoștea Regulamentul serviciului în campanie al infanteriei și alte multe instrucțiuni de tot felul, dar că în același timp avea și destule idei personale, unele într-adevăr originale, în ce privește arta militară. Ozerov rămase de-a dreptul uimit atunci când Briantev, vorbind despre unele lucrări de geniu își dezlegă sacul de echipament și scoase din el un pachet cu cărți și broșuri, referitoare la diferite probleme militare.

— Ascultă, Ivan Ivanovici, — îl întrebă Ozerov, în timp ce răsfoia cărțile, — înainte de a fi comisar, n-ai fost cumva ofițer de front?

— Regret, dar n-am fost.

— Eu însă cred că din dumneata ar fi ieșit un bun comandant. Știi?

— Se prea poate, îi răspunse Briantev cu îndrăzneală.

În sfârșit, veni și rândul chestiunilor care-l priveau direct pe comisar și pe care trebuia să le cunoască

neapărat. Și Ozerov începu, dinadins, să-i vorbească despre ele mai amănunțit decât își pusese în minte la început, parcă ar fi vrut, să-și spună. „Iată, iubite tovarășe comisar, care trebuie să fie adevăratul dumatăle câmp de activitate!” Îi vorbi cât mai pe larg despre lucrătorii politici ai regimentului, despre felul cum își făcuseră datoria în luptă, despre ceea ce le lipsea unora dintre ei ca să-și îndreptățească pe deplin rostul lor în armată; îi vorbi despre munca organizației de partid, despre influența ei în regiment, despre unii comuniști care deveniseră îndrumători ai ostașilor în timpul luptelor...?

Brianțev îl asculta cu deosebită luare aminte și chiar cu surprindere, făcându-și din când în când însemnări în carnet.

— Ascultă, Serghei Mihailovici, — zise el când termină Ozerov — acum e rândul meu să te întreb: înainte de a fi ofițer, n-ai fost cumva comisar?

— Regret, dar n-am fost.

— Eu însă cred că din dumneata ar fi ieșit un bun comisar!

— Se prea poate! îi răspunse Ozerov râzând.

XII

În aceeași seară, târziu, într-o casă destul de neîncăpătoare din marginea satului Cozlovo, se îngrămădiră toți cei din regimentul lui Ozerov care fuseseră decorați de guvern. Erau atât de obosiți, încât abia se mai țineau pe picioare. De aceea, îndată ce-i felicitară, Ozerov și Brianțev îi trimiseră să se odihnească.

În apropierea casei unde se ținuse acest mic meeting, se adunaseră decorații din batalionul lui Șaracșane. Aveau de mers tocmai până-n celălalt capăt al satului, și se strânseseră grămadă ca să facă drumul împreună: era primejdios să plece noaptea, unul câte unul prin locurile

acelea ocupate până mai adineauri de dușman. Ostașii se apucară să fumeze, ascunzându-și luminițele ȱigărilor în mânecile mantalelor și începură să vorbească despre noul comisar. Toți erau de părere că pare a fi un om deștept și de inimă, cam în felul lui Iahno. Vorbiră apoi despre cuvântarea lui de la meeting, scurtă dar avântată, și în sfârșit despre răspunsul însuflețit al locotenentului Iurghin.

Cineva întrebă:

— Dar unde-o fi locotenentul? Doar ne-am adunat cu toții...

— Vine îndată, răspunse Andrei.

— Bine, dar unde-i? Ar fi timpul să plecăm.

— N-o fi cumva la maior?

— Nu, e cu totul altceva...

— Aha, înțeleg! Am văzut eu ochii ceia...

— Așadar s-au întâlnit?

— Mai adineauri... i-am văzut chiar eu...

— Da, iată ceva frumos, fraților!

— Atunci, poate s-o luăm încetișor înainte, ce ziceți?

Dar niciunuia nu-i venea să plece. Și deodată tăcură cu toții și căzură pe gânduri: unii își aduceau aminte de mamele lor, alții de nevestele lor, alții de logodnice... Și gândindu-se la cei dragi, își aduseră aminte și de meleagurile unde se născuseră.

În înaltul cerului întunecat și plin de stele se auzi vuiet de avion. Zbura de la răsărit spre apus. Și ostașilor lui Ozerov, Care cu câteva clipe mai înainte se întorseseră cu gândul la locurile lor de baștină, li se păru acum că au înaintea ochilor întinsul fără sfârșit al pământului patriei. Și dintr-odată se simțiră ușori și veseli, ca și cum n-ar fi luat parte aproape trei zile și trei nopți în șir la o luptă atât de grea ca aceea.

Un avion mare și greu se îndrepta de la Moscova spre Apus, peste linia frontului. Era încărcat cu saci de pânză trainică, iar sacii erau plini cu tot felul de lucruri

trebuitoare la război. În partea goală de la bordul din dreapta unde se afla o ușă, ca și lângă ușa de intrare în carlingă, stăteau îngrămădiți oameni îmbrăcați toți la fel: cu scurte vătuite călduroase de culoare kaki, cu pâslari cenușii și cu ușance pufoase de blană. Toți purtau în spate parașute.

Grupul de parașutiști de sub comanda căpitanului Rumianțev se îndrepta către spatele frontului dușman, unde trebuia să execute misiunile de răspundere pe care i le încredințase comandamentul armatei noastre.

Motoarele avionului vuiau puternic și lin.

Tăcuți, parașutiștii așteptau să treacă vremea. De altfel, despre ce ar mai fi putut să vorbească? În timpul cât se pregătiseră pentru zbor, avuseseră când să se sature de vorbă. Acum însă, simțeau nevoia să tacă. Unii se prefăceau că dorm. Dar fără îndoială că nimeni nu dormea. Cum să doarmă, în clipe ca acele?

Avionul trecu nesupărat peste linia frontului.

Curând ușa cabinei piloților se deschise și în prag se ivi comandantul aeronavei. În aceeași clipă se ridică din colț căpitanul Rumianțev, acoperindu-l cu trupul lui înalt și lat în umeri. Spre deosebire de ceilalți, era îmbrăcat cu o scurtă de blană. După ce ascultă ce-i spuse comandantul, Rumianțev se întoarse deodată, ridică brațul și, cu glas potolit, dădu comanda:

— Pregătiți-vă!

Parașutiștii se ridicară în grabă de la locurile lor și începură să-și potrivească curelele parașutelor. În tăcerea deplină, numai ostașul Alioșa Samohvalov îl întrebă pe comandant, tare:

— Ne apropiem de obiectiv?

— Da, da!... îi răspunse căpitanul Rumianțev, stăpânindu-șt tulburarea. Prin urmare, tu sari cel dintâi?

— Da, tovarășe căpitan!

— Fiecare la locul lui!

Vuietul motoarelor se domoli simțitor. În ușa deschisă a cabinet se ivi pilotul secund. Privirea lui era tulburată și aprinsă:

— Semnalele!

Mâini puternice de soldați deschiseră dintr-odată ușa. În avion năvăli vântul și zăpada, stropi de apă și întunericul greu al nopții... Răsună comanda:

— Sari!

Samohvalov se aruncă, cu îndrăzneală, în beznă.

După el trebuia să sară ostașul Tereșenco. Petrecându-și tovarășul cu privirea, se îndreptă spre ușă, dar în clipa aceea un țurțur de gheață îl plezni cu putere peste față. Parașutistul își duse mâna la obrazul stâng însângerat și se opri în ușă.

— Sari odată! strigă Rumianțev, înfuriat.

— Stai! La loc comanda! se auzi deodată din carlingă. Descoperiseră că se făcuse o greșeală.

Pe atunci, în toate pădurile Rjevului ardeau sute de focuri. În jurul lor se încălzeau ostași de-ai noștri care se îndreptau spre front, detașamente de partizani sau colhoznici fugiți de prin sate de urgia dușmanului. Moscova abia începea să stabilească legătura aeriană cu partizanii. Semnalizarea care se întrebuinta era cât se poate de simplă, așa că nu era deloc ușor să nimerești focurile de care aveai nevoie. Afară de asta, piloții zburau pentru întâia oară în spatele frontului dușman.

...Peste câteva minute, avionul dădu peste focurile de semnalizare ale detașamentului Voronin, în apropiere de satul Gribebi. Parașutiștii debarcară repede și în bune condițiuni.

XIII

Grupul de parașutiști al lui Rumianțev nu fusese trimis întâmplător la detașamentul lui Voronin. Prin raionul

Bolotnoe, unde activa detașamentul, trecea calea ferată Viazma-Rjev. În cazul unei contraofensive sovietice, această cale, nu tocmai lungă, putea să capete o importanță deosebită pentru grupul central de armate fasciste-germane. Parașutiștii lui Rumianțev primiseră ordin să intre în detașamentul lui Voronin și, cu ajutorul partizanilor, să paralizeze cu totul, și cât mai curând această cale ferată și în același timp să distrugă câteva mari depozite militare de-ale dușmanului, aflate în zona orașului Rjev. Acțiunile diversioniste, executate de forțele neîndestulătoare și lipsite de experiență ale partizanilor, nu mai puteau mulțumi comandamentul armatei noastre. Sosise timpul ca aceste acțiuni să se desfășoare larg și planificat: începea pregătirea contraofensivei noastre pe Frontul de Apus.

...Macariha și fetele ei sosiseră de două zile la detașament. În dimineața zilei de 14 noiembrie se aflase că, în cursul nopții, va sosi cu avionul de la Moscova un grup de parașutiști. Această veste îi tulburase peste măsură pe toți partizanii, dar mai cu seamă pe Marica: gândurile ei zburau, unul după altul, la Andrei...

— Gândește-te numai: de la Moscova! strigă ea, după ce o ascultă pe Faia. Ți dai tu seama ce înseamnă asta?

— Îmi dau seama, fără îndoială! răspunse Faia, în timp ce lua gamela cu supă fierbinte de mei și o răsturna în două străchini. Mai bine stai colea și mănâncă, până nu se răcește.

— Mi-a trecut și pofta de mâncare, îi răspunse Marica. Fața obosită i se îmbujorase, iar ochii îi străluceau cu lumini întunecate. Abia am sosit la detașament, și dintr-odată o bucurie ca asta! E semn bun. Minunat! De la Moscova... gândește-te numai! Poate că vin de-acolo de unde-i și Andriușa... Ce zici? De ce te strâmbi? Adică nu s-ar putea să fie așa? De ce să nu se poată?

— Dar mănâncă odată, mănâncă! Nu te mai gândi atâta...

— Proastă mai ești, Faia, oftă Marica. Cum aș putea să nu mă gândesc la el? Îl port, uite, colea: toată inima, tot sufletul mi-s pline de el! Când ai să știi și tu ce-nseamnă asta, atunci n-ai să te mai uiți chiorâș la mine!

Faia se așează repede lângă soră-sa.

— Haide, iartă-mă, iartă-mă!

— Bine, o să mănânc puțin... Unde-i mama?

— La bucătărie, a și luat comanda.

— Știe și ea?

— Toată lumea știe.

— Și?...

— Numai de asta vorbesc cu toții!

Într-adevăr, toată lumea din detașament nu vorbea la ceasul acela decât de apropiata sosire a parașutiștilor de la Moscova. Nu trecuseră decât douăzeci și patru de ore de când distruseseră comandatura germană din Olhovca. Toți partizanii erau veseli și tulburați de întâiul lor mare succes, iar acum mai venise și vestea asta neașteptată! Așa că tot detașamentul vuia de bucurie... Acum înțeleseseră toți, până la unul, că Moscova știe de existența detașamentului lor de partizani, că le purta de grijă și le trimitea ajutor. Nu, nu mai erau singuri. În spatele lor era Moscova, iar în spatele Moscovei era țara întreagă!

Satul Gribchi era așezat într-o poiană întinsă, cam la aceeași depărtare de detașamentul raional, cât și de detașamentul lui Boiarchin. De aceea, Voronin hotărî ca amândouă detașamentele să trimită câte un grup de partizani să întâmpine avionul și să păzească zona de debarcare a parașutiștilor.

...Înainte de plecarea spre Gribchi a grupului de partizani, condus de însuși Boiarchin, Ilia Crâlatov îl opri lângă bordeiul lui pe Costea, cel veșnic cu treburi, și-i propuse:

— Ce zici, întrăm?

— La ele? întrebă Costea, arătând cu ochii spre un bordei vecin, cu toate că ar fi putut să nu mai întrebe

nimic. Eh, văd eu bine: ești un om pierdut! Cine te-a pas să rămâi aici? Ai dat de dracul!

— Nu mai croncăni, cobe! zise Crâlatov, care ar fi vrut să se supere pe Costea cel cicălitor, dar nu putea. Veșnic aceeași și aceeași poveste!... Și oare chiar nu-i chip să trecem pe la ele?

— Bine, dar ai mai fost odată astăzi!

— Și ce-i cu asta? Parcă nu putem să le povestim, de pildă, despre parașutiști?

Și Crâlatov plecă singur în drumul lui.

Marica se purta cu multă băgare de seamă cu Ilia Crâlatov. Rămase nedumerită văzându-l că vine iarăși fără nicio treabă, așa cum venise și ieri, și astăzi, în bordeiul lor. Ilia Crâlatov se purta cu ea simplu și binevoitor. Firește că, în adâncul sufletului, Maricăi îi făcea plăcere că un băiat frumos și pe cât se pare deștept, cum era Crâlatov, o lua în seamă. Însă nu voia să-l lase să se-nșele în nădejdlile lui, și de aceea se hotărâse să-l primească de aci înainte mai rezervat, mai rece.

Dar iată că venea acum pentru a treia oară... Uitând de hotărârea pe care-o luase și spre propria ei surprindere, Marica îl primi pe Crâlatov cu prietenie, îl rugă să se așeze și începu chiar ea vorba, tulburată și nerăbdătoare:

— Spune-mi tot, tot, tot! Te ascult!

— Despre ce?

— Despre parașutiști, despre ce alta?

— Aha, despre parașutiști!

Crâlatov nu știa nimic deosebit despre grupul lui Rumianțev, care era așteptat să sosească în cursul nopții, știa însă cum se organiza primirea avionului. Și începu să vorbească despre asta, amănunțit, cu glasul plin de căldură. Marica nu numai că-l asculta cu atenție, dar chiar părea vrăjită...

Faptul că stătea aproape de ea, și că starea ei sufletească era mai frământată acum ca de obicei, îl tulburară pe Ilia Crâlatov. S-ar fi socotit peste măsură de

fericit dacă Marica i-ar fi îngăduit să-i spună măcar un singur cuvânt din miile de cuvinte pe care le adunase pentru ea din clipa când începuse dragostea lui neașteptată și, ca tot ce e neașteptat, zguduitoare. Dar era nevoit să-i vorbească despre primirea parașutiștilor, și numai despre asta!

Maricăi i se părea, fără să știe de ce, că parașutiștii trebuie să aducă ceva nou, ceva bun, și nu numai în viața detașamentului, dar și în viața ei! Și de aceea îl asculta pe Crâlatov așa cum de obicei asculta numai cântecele. Nici nu-și dădu seama când Ilia Crâlatov acoperi, cu palma lui fierbinte mâna ei întinsă pe masă — desigur că tot din pricina tulburării și fără niciun gând rău. Anfisa Marcovna intră fără veste în bordei.

Văzând-o, Crâlatov și Marica își traseră speriați mâinile de pe masă. Marica rămase surprinsă că nici măcar nu observase gestul lui Crâlatov și se simți rușinată față de maică-sa. Obrajii i se aprinseră, ușor nădușiți. Crâlatov se ridică dintr-odată și zise încurcat:

— Apoi, eu mă duc. Ar cam fi timpul...

— Ar cam fi, ar cam fi, întări Anfisa Marcovna, așa fel încât și Crâlatov se simți rușinat de îndrăzneala lui. S-au adunat cu toții, trebuie să plece numaidecât.

— Măine o să trec iarăși pe aici, să vă spun cum a fost — adăugă foarte încet, cu greutate, Ilia Crâlatov.

— Să vii negreșit! zise Marica.

După ce-l petrecu până la ușă cu o privire nu tocmai binevoitoare, Anfisa Marcovna se uită cu coada ochiului la fică-sa.

— Știi, Marica, prea a-nceput să vină des pe la tine! Nu-mi place. Nu-i bine...

— Mamă! strigă Marica, cu obrazii aprinși.

— Nu-i bine, nu. Văd eu ce-i în inima lui!

— Ce tot spui, mamă?

— Ei, haide, haide, nu mai urla!

— Tu nu înțelegi nimic, mamă!

În vremea asta, trăgându-l pe Costea mai la o parte de ceilalți partizani care așteptau ordinul de plecare la Gribchi, Ilia Crâlatov îi spuse, abia stăpânindu-și glasul încărcat de fericire:

— Va să zică, mă socoteai un om pierdut!... Nu cumva te înșeli? Păcat că n-ai văzut cum m-a primit! Ei, să fi văzut cum mă asculta! Cum mă asculta... Uite, și acum parcă-s amețit!

— Se și vede, și încă foarte bine! mârâi Costea.

— Cum mă asculta... Și-i ardeau obrazii, și ochii îi ardeau... Era fericit ca niciodată...

XIV

După ce-și adună și-și încarcă poverile în căruțe, grupul lui Rumianțev, însoțit de partizani, plecă înainte de revărsatul zorilor din satul Gribchi spre pădurea Gnıloe, unde se afla tabăra detașamentului raional al lui Voronin. Parașutiștii erau îngândurați și n-aveau gust de vorbă. Emoțiile de peste noapte trecuseră, toate mergeau cum nu se poate mai bine, dar erau neliniștiți gândindu-se la soarta lui Samohvalov...

Voronin ar fi ținut mult să iasă în întâmpinarea grupului Rumianțev, sosit cu avionul, dar nu-i era cu putință: în ajun, în timpul exercițiilor militare, se lovise atât de tare la un picior, încât abia se mai putea mișca prin bordei. Afară de asta, încă de cu seară începuseră să sosească în pădurea Gnıloe, ca să ia parte la ședința ordinară a comitetului raional de partid din Bolotnoe, atât membrii comitetului raional cât și comandanții grupurilor de partizani cu care stabilise legătura, și chiar câțiva conducători de-ai organizațiilor ilegale. Trebuia să-i primească pe toți, să discute cu ei despre activitatea lor de luptă și să se pregătească pentru ședința hotărâtă de mai înainte pentru dimineața de 15 noiembrie.

Îndată după răsăritul soarelui, sosiră din satul Gribchi doi curieri pe schiuri, peste măsură de nădușiți, aducând vestea că parașutiștii debarcaseră cu bine și că peste două ore vor fi în pădurea Gnıloe.

În timpul gustării de dimineață din bordei, la care se adunaseră toți cei chemați la ședința comitetului raional, nu se vorbi decât despre parașutiști. Spre mirarea tuturor, Voronin, care avusese totdeauna reputația de om liniștit, era acum tot atât de tulburat ca și ceilalți. Înainte, orice problemă s-ar fi discutat, avea obiceiul să asculte întâi părerea celorlalți și abia pe urmă să-și spună și el cuvântul. Pe când acum, fără să-și dea seama de starea lui, își schimbă obiceiul cel vechi. Vihliaev, membru în comitetul raional, fost comisar militar raional și acum șef de stat major al detașamentului, trebui să ciocănească de mai multe ori cu lingura în farfuria de aluminiu plină cu supă, amenințător:

— Ivan Emelianovici, bagă de seamă, am să te las flămând!

— Vezi-ți de treabă și mănâncă!

Lăsându-și lingura la o parte, Voronin se ridică de la masă și se îndreptă șchiopătând pe piciorul stâng, spre sobița lângă care era un butuc și se așeză pe el. În soba cu ușița deschisă, lemnele ușoare de brad trosneau, împrôscând scântei.

— Mâncăți, mâncăți liniștiți, zise Voronin, văzând că toți se grăbesc să termine. De ce vă grăbiți? Eu cred că trebuie să așteptăm mai întâi sosirea lor și după aceea să deschidem ședința. Voi cum credeți?

Toți primiră bucuroși propunerea lui Voronin.

— Da, e un mare eveniment! urmă el fără să-și poată stăpâni neastâmpărul gândurilor. Evenimente ca ivirea pe meleagurile noastre a unui grup de parașutiști de la Moscova, te fac să-ți dai seama cu prisosință de tot ce face acum patria ca să nimicească dușmanul. De ce să credem, de pildă, că Moscova a lansat parașutiști numai la noi?

Oare nu e mai firesc să presupunem că asemenea grupuri de parașutiști au fost lansate în toate regiunile cotropite de dușman? Sunt sigur că e așa și, dacă e așa, atunci mișcarea partizanilor se transformă acum într-un al doilea front, ajutat și condus de Moscova. Două pietre de moară... pietre de moară care vor măcina tot ce-o să cadă între ele! Care vor preface totul în pulbere!

De pe fața lui Voronin, luminată vin de focul din sobiță, dispăruse expresia obișnuită de preocupare și de oboseală. Pe neașteptate, astă dimineață își răsese mustața, cu toate că într-o lună se deprinsese cu ea. Și poate că tocmai lucrul acesta le îngădui tuturor să vadă limpede trăsăturile acele luminoase și tinerești ale chipului său, dintre care multe se mai păstrau încă până acum.

— Înainte de toate, — urmă el, întorcându-se spre tovarășii săi, — sosirea parașutiștilor are o covârșitoare importanță morală, atât pentru partizani, cât și pentru populația pașnică. Cine nu știe — că doar nu e un secret — că mai sunt încă oameni care se îndoiesc în sufletul lor de succesul mișcării partizanilor? Sunt, fără îndoială că sunt, cu toate că nu tocmai mulți! Dar or să rămână tot mai puțini, ba poate că n-or să mai rămână deloc! O să vadă și poporul că noi nu suntem singuri. Vestea că au sosit parașutiștii, nu mai încape îndoială că zboară de pe acum prin toate satele din jur! Și las-o să zboare! Asta e minunat. Nici nu trebuie să ținem ascuns faptul că ne-au sosit pe calea aerului oameni de la Moscova. Dimpotrivă, s-o spunem ca să afle toți și peste tot! Și fiindcă veni vorba, asta ar fi datoria ilegalistilor noștri... Sunt încredințat că sosirea parașutiștilor de la Moscova o să îmbărbăteze poporul și o să-l facă să îngroașe și mai mult rândurile detașamentelor noastre! În ceea ce privește latura militară a problemei, importanța lansării parașutiștilor e tot atât de mare. Nu mă îndoiesc că, ajutați de grupul acesta de oameni cu experiență, acțiunile noastre de luptă vor căpăta o și mai mare intensitate. Da, trebuie să acționăm cu și mai

multă îndrăzneală, cu și mai multă energie. Acum o să putem trece de la incursiuni izolate la cuceriri de teritorii. E și timpul!

— Toate acestea ar trebui discutate, propuse Vihliaev.

— O să le discutăm, o să le discutăm!

Cineva deschise ușa bordeiului și strigă:

— Vin parașutiștii!

Aceste cuvinte îi făcură pe toți să sară de la locurile lor...

Cu chiu cu vai, Voronin ieși și el din bordei, cel din urmă. Strigându-se unul pe altul, partizanii alergau de pretutindeni pe drumul de la tabără spre Gribchi, luând-o de-a dreptul prin zăpada adâncă, în care se înfundau. Lui Voronin îi era necaz că, din pricina piciorului, nu putea să alerge și el laolaltă cu ceilalți și-i părea rău că, în graba lor, prietenii uitaseră de betesugul lui și-l lăsaseră singur... La fiecare pas, durerea îi străpungea piciorul, și totuși se hotărî să iasă cu orice preț în întâmpinarea oaspeților de la Moscova. Dar nefiind deprins să umble cu bățul, nu putea merge bine, și de aceea călca strâmb, cu stângăcie. În graba lui, scăpă bățul din mână, iar când încercă să-l ridice, alunecă și căzu. Se chinui mult până să se poată ridica din nou în picioare. E drept că avea iarăși bățul în mână, însă toți mușchii trupului îi erau săgetați de o durere atât de cumplită, încât trebui să renunțe la hotărârea lui...

Obosit, se sprijini cu spatele de un brad bătrân. Era plin de zăpadă din cap până-n picioare, dar nici nu-și dădea seama de asta. Printre copacii groși și rari, zări mulțimea de partizani care se adunaseră pe drumul spre Gribchi. Peste câteva clipe, strigătele mulțimii ajunseră până la el... „Au sosit!” înțelese Voronin, simțindu-se atât de oropsit, cum se simțise, uneori, doar în copilărie...

Vestea că un avion sovietic lansase parașutiști făcu înconjurul satelor cu o repeziciune fulgerătoare și inexplicabilă. Cum se întâmplă deseori în asemenea cazuri, adevărul era împodobit cu tot felul de înflorituri: se vorbea, de pildă, că veniseră nu știu câte avioane și că aruncaseră când o sută, când două sute de parașutiști...

Dis-de-dimineată, polițaii îi comunicară telefonic comandantului poliției de plasă, Loznevoi, despre lansarea unui grup de parașutiști sovietici. Loznevoi raportează numaidecât lui Hobelman, comandantul militar. Acesta primi vestea cu neîncredere, totuși îi prepuse lui Loznevoi să plece chiar el, însoțit de un grup de polițai, să verifice zvonurile. Iar dacă o fi nevoie, să-i vâneze pe parașutiști prin sate.

În Bolotnoe se găsea un grup de polițai, înjghebat din tot soiul de lepădături: foști chiaburi și feciorași de-ai lor, hoți și bandiți eliberați din închisori de către hitleriști și alții ca ei — toată pleava care se socoteau nedreptățiți de Puterea Sovietică. Aproape toți veniseră acolo în urma armatei germano-fasciste, în nădejdea că vor putea huzuri din nou pe spinarea poporului și se vor putea răzbuna pentru tot ce suferiseră. Alegând din această adunătură pe cei mai cutezători ca înfățișare, Loznevoi plecă spre locul unde se presupunea că ar fi fost lansați parașutiștii.

Pleacă din Bolotnoe cu un sentiment de adâncă îngrijorare. Nu-și începea tocmai plăcut serviciul de comandant al poliției de plasă! Misiunea de astăzi nu semăna cu aceea de a confisca bunurile cetățenilor lipsiți de apărare, ci era o misiune serioasă, de război. Care mai de care, polițaii își dădeau cu gura mare părerea despre parașutiști, în timp ce Loznevoi, cu nasul ascuns în gulerul lăptos al cojocului, se uita în tăcere, ursuz, când pe o parte, când pe alta a drumului. „Fire-ar a dracului de treabă! — blestema el. Adică ce am câștigat, dacă am dezertat din armată ? Aici e mai al naibii decât pe front: acolo aproape

totdeauna ai dușmanul în față, pe când aici îl ai de jur împrejur...”

După ce trecu prin două sate de la miazănoapte de Olhovca, unde nu izbuti să afle nimic cu privire la parașutiști, Loznevoi plecă spre al treilea sat, Semenchino, în apropiere de pădurea Losinoe. Cam la jumătatea drumului, într-o râpă plină de copaci, Loznevoi îl întâlni pe neașteptate pe Trifon Sâsoev, polițaiul din Semenchino: în sania lui, legat de mâini și de picioare, zăcea parașutistul Alioșa Samohvalov. Zăcea, întins pe partea stângă și, de oboseală, își înfundase obrazul în paie. Era foarte tânăr și avea ochii albaștri.. Nasul și obrații îi degeraseră noaptea trecută. Mâna dreaptă, legată strâns la spate cu o frânghie, era goală și vânătă de frig: mânușa militară de lână cu un singur deget îi zăcea la picioare.

Polițaii înconjurară imediat sania, cercetându-l pe Samohvalov din toate părțile, în tăcere. Apoi unul din ei zise, suflându-și nasul! cu zgomot:

— Ți-a ieșit pe nas săritura, sugaciule!

— Puneți-mi mânușa! strigă deodată Alioșa Samohvalov, cu glas răsunător. Auziți, ori nu ?

— Ia te uită la el! se minună alt polițai. Își păzește mâna! Dar capul, drăguțule, nu ți-l păzești?

— Capetele, să vi le păziți voi!

— Ia te uită ce ticălos! strigă polițaiul. Totuși, spre mirarea celorlalți, luă mânușa și o trăise pe mâna parașutistului.

Numai Loznevoi nu se uita la Samohvalov.

Luându-l pe Sâsoev mai la o parte, îl întrebă încruntat:

— Unde l-ai prins?

Polițaiul Sâsoev, un țăran cu părul roșu și zburlit, care fusese hoț pe vremuri și venise de curând la Semenchino, îi răspunse rânjind în timp ce-și aprindea țigara:

— La vânătorul cel bun, vine vânatu-n palmă. Singur a venit la mine!

— De-a dreptul la tine?

— De-a dreptul la mine. Fața lui Sâsoev, cu ochii bulbucați și ușor înroșiți, ca de pește, strălucea de fericire. Căsuța mea e chiar la marginea satului, spre pădure. Iar el, pesemne că s-a despărțit noaptea de-ai lui și s-a rătăcit. A rătăcit el cât a rătăcit, da' unde era să se adăpostească pe un frig ca ăsta? Așa că dimineța a luat-o spre sat. Și cum a ieșit din pădure s-a-ndreptat, se-nțelege, spre căsuța mea, că doar e în margine... Dar cum a ajuns, s-a și prăbușit în prag! Eu auzisem în noaptea aceea avionul, de altfel se vede și după îmbrăcăminte...

— L-ai cercetat?

— Am încercat... — și Sâsoev începu să vorbească mai aspru — am încercat, dar nu vă sfătuiesc să încercați și voi! M-a și mușcat, canalia! Își smulse mânușa de pe mâna stângă și arată. Vezi cum și-a-nfipt colții?

— Dar unde-au fost lansați? Nu spune?

— Nu spune nimic!

— Și nici câți sunt nu spune?

— Nu.

— Lasă, că la noi o să vorbească el!

— Nu prea cred, zise Sâsoev cu îndoială. Dacă vreau, pot să-ți fac pe orice mut să țină rapoarte, asta fără să mă laud. Pe când pe ăsta... Într-un cuvânt, nu te sfătuiesc!

Se apropiară de sania lui Sâsoev.

Loznevoi aruncă spre Samohvalov o căutătură repede și îngrijorată, apoi își lăsă ochii în jos, fără măcar să-i fi deslușit fața. Și tot atât de repede și de scurt îl întrebă:

— Câți parașutiști au fost lansați? Unde? Și în ce scop?

— Iar interogatoriu? făcu Samohvalov.

— Da, iar, însă de data asta te facem noi să vorbești!

Samohvalov rămase mult timp tăcut, cercetându-l pe Loznevoi numai cu un ochi. Pentru Alioșa era limpede că omul acela trebuia să fie cel mai mare în grad, din toată banda care înconjura sania.

Afară de asta, după anumite semne, Samohvalov ghici că Loznevoi era militar, prin urmare dezertor din armată...

Băiatul simți ceva, ca o arsură în piept. Își dădea seama că trebuia să moară, de aceea se hotărî deodată să-l înțepe, măcar cât de puțin, pe nemernicul acela care nu îndrăznea să-și ridice privirea.

— Adică, o să mă bateți? întrebă Alioșa.

— Fără îndoială.

După ce tăcu din nou, Alioșa începu:

— Atunci, uite, o să spun... — și chiar își ridică ușor capul. Au venit șapte avioane, iar oameni, peste o sută... Cu armament bun și cu fel de fel de materiale... Unde am fost lansați, nu știu, că nu ni s-a spus nimic... Asta-i tot! Și nu spun niciun cuvânt mai mult, chiar dac-aș ști că-mi trageți pe loc un glonte-n cap!

Printre polițaii din jurul saniei se auziră șoapte...

— Peste o sută? mai întrebă odată Loznevoi.

— Cu mult peste o sută, întări Samohvalov.

Trăgându-l pe Sâsoev de mânecă, Loznevoi se depărta iarăși de sanie. După ei se luară încă doi polițai. Se sfătuiră câteva clipe în șoaptă, apoi Sâsoev se întoarse lângă sanie și, spre mirarea tuturor, începu să-l dezlege pe Samohvalov. După ce-l dezlegă, strigă la el:

— Acum, dezbracă-te!

Apucându-se cu mâinile de tăblia din față a saniei, Alioșa Samohvalov se ridică în picioare. Dând cu ochii de Loznevoi, care se ascundea după grupul de polițai, îi strigă:

— Prin urmare, te-ai hotărât să mă ucizi, trădător ticălos al Puterii Sovietice? Ucide-mă, jivină spurcată ce ești, ucide-mă! Ai să mă ucizi tu pe mine, nemernicule, dar nici tu n-ai să scapi da glonț! Suntem mulți aici, asta s-o știi!

Pe tăcute, Sâsoev îi dădu lui Alioșa un pumn zdravăn în coastă. Băiatul căzu cu capul peste tăblia saniei și cerul cenușiu de iarnă învârstă cu albastru, păru că se leagănă în fața ochilor lui.

— Numai decît, zise el încet.

Alioșa Samohvalov se ridică și se dezbracă, rămânând numai în cămașă. Sâsoev îi înșfacă în grabă hainele și le

duse în sania lui Loznevoi. Așa cum era, numai în cămașă, Alioșa le păru tuturor un băiat mic și tare slăbuț. Zgribulindu-se de frig, cu picioarele goale vârâte în paie, Samohvalov își roti repede ochii împrejur, pe deasupra capetelor polițailor, ca și cum ar fi vrut să vadă unde-i era dat să-și lase capul lui de soldat, tuns până la piele... Ce e drept, locul era frumos: o văgăună largă, cu povârnișurile domoale năpădite de aluni și de anini, iar pe fundul ei, acolo unde trebuie să fi fost fără îndoială un pârau, era un desiș de sălcii. Totul era atât de proaspăt, atât de curat, ca în prima zi de iarnă. Da, locul era frumos, însă numai pentru viață, nu și pentru moarte: pentru o moarte năprasnică, nu poate fi loc mai minunat decât câmpul de luptă... La asta se gândea Alioșa Samohvalov, în clipa când ar fi trebuit să se gândească la ceea ce era mai esențial...

— Numai n-o mai lungiți atâta, adăugă apoi cu asprime, cum i s-ar fi convenit să vorbească doar unui om care a trăit mult pe lume.

Sâsoev se apropie de el. Aruncă în sanie o pereche de pâslari vechi, o căciulă, o pereche de pantaloni, o haină și un cojoc tăbăcit, din cale-afară de purtat. După ce-l măsoară pe Alioșa din ochi, ca și cum ar fi chibzuit dacă i se potrivește îmbrăcămintea pe care i-o adusese, îi porunci:

— Îmbracă-te. Și mai repede!

Alioșa se uită la el cu nedumerire.

— Îmbracă-le, când îți spun! strigă Sâsoev. Cât o să ne mai răcim gura cu tine?

Alioșa Samohvalov nu putea să înțeleagă ce au de gând să facă polițaii cu el. Tremurând ca varga mai mult de tulburare decât de frig, începu să se îmbrace cu hainele străine, gândindu-se cu scârbă că sunt ale vreunuia din trădătorii care-l înconjurau.

Atunci se apropie de el Loznevoi.

— Am vrut să te cruț, îi zise, întorcându-și ochii în altă parte. Am vrut să te fac scăpat în tufișuri... și basta! Dar fiindcă ai început cu asemenea vorbe, n-o să te mai cruț: o

să te ducem imediat la comandatură germană de la Bolotnoe. Și acolo ai să vezi tu ce înseamnă cercetare! Sâsoev, leagă-l și du-l!

În îmbrăcămintea cea nouă, Alioșa Samohvalov, după cum își dădu singur seama, începu să semene deodată cu toți cei din jurul lui. Faptul acesta îl umili atât de mult, și atât de adânc îi îndurera sufletul, încât fără să se mai poată stăpâni, se prăbuși gemând, cu fața în jos, peste tăblia din față a saniei. I se legară din nou mâinile la spate. Numai când sania porni pe-alături de drum, prin zăpada adâncă, Alioșa se întoarse pe-o parte. Atunci văzu pe unul din polițai îmbrăcat în hainele lui și-l întrebă pe Sâsoev, care mergea pe lângă sanie:

— Asta-i o treabă obișnuită la voi, nu?

— Care treabă? se miră Sâsoev.

— Să prădați și să jefuiți oamenii.

— Tu să taci, scârnăvie! zbieră la el Sâsoev. Mulțumește lui Dumnezeu că deocamdată ești întreg... Dacă ar fi fost pe voia mea, pentru vorbele tale spurcate ți-aș trage toate vinișoarele din tine!

După ce-l petrecură cu ochii pe Sâsoev, fără să înțeleagă intențiile lui Loznevoi, polițaii se adunară în jurul prietenului lor îmbrăcat în haine de parașutist. Acesta era Afanasi Șoșin din satul Zabolotie, fost pădurar, care cu trei zile în urmă intrase de bună voie în poliție.

Afanasi Șoșin nu avea mai mult de treizeci de ani, dar fața lui era pământie, brăzdată de încrețituri mărunte. După ce-l privi cu atenție, Loznevoi îl întrebă pe Jivțov, ajutorul lui:

— Cum ți se pare? Nu-i cam bătrâior?

— Nu-i nimic, merge și așa!

Loznevoi n-ar fi vrut să le vorbească polițaiilor despre planul său, dar nici n-avea cum să li-l ascundă. După ce le spuse pe scurt, ce-și pusese în minte, le porunci să-l lege pe Șoșin, apoi să se îndrepte cu toții spre Olhovca, cu toate că satul nu era în drumul lor spre Bolotnoe.

Spre seară, ajunseră la Olhovca.

Acolo, toată lumea aflate, nu numai despre lansarea parașutiștilor, dar și că polițaii din Bolotnoe plecaseră să pună mâna pe ei. Toată ziua oamenii din Olhovca, neliniștiți, nu vorbiseră decât despre parașutiști. Și deodată, se pomeniră că intră polițaii în sat...

Afanasi Șoșin, cu mâinile legate la spate, stătea în genunchi în sania din față. Se prefăcea că încearcă să strige ceva către oamenii care-i ieșeau în întâmpinare din toate casele, dar că-i era frică de însoțitori. Totuși, odată începu să strige: „Tovarăși!” dar în aceeași clipă primi în spate o lovitură de pumn așa de puternică, încât abia se mai putu ține în genunchi. Când întâlneau oameni din Olhovca, polițaii le spuneau:

— Am prins un parașutișt!

— Ia uitați-vă la mutra asta roșie, i-a ieșit pe nas săritura din avion!

În dreptul casei noi și încăpătoare a Uliei Șutiaeva, se oprise o ceată de colhoznice. Ieșiseră în uliță în grabă: care cu cojocul aruncat pe umeri, care înfășurată într-un șal, iar unele numai în rochie cu toate că gerul se întetise înainte de asfințitul soarelui. Loznevoi atinse ușor mâinile legate la spate ale lui Șoșin și-i șopti:

— Uite colo, unde-s muierile... Ai să ții minte?

— Cum nu? îi răspunse Șoșin.

Mergeau încet, așa că Șoșin avu când să-și întipărească în minte atât casa Uliei Șutiaeva, cât și toate acareturile, tot ce atrăgea luarea aminte în curtea ei.

Pentru noapte, polițaii traseră la casa Annei Cerniavchina.

Curând sosiră acolo și Erofei Cuzmici cu Serga Hahai. Loznevoi le povesti pe scurt cum fusese prins parașutistul și-i întrebă ce se spune în Olhovca despre parașutiști. Pentru orice întâmplare, nu-l scoase la iveală pe Afanasi Șoșin: omul era „sub pază” în odaia de dormit. Dar Loznevoi se interesă mai mult de împrejurările dispariției

din sat a familiei Logovilor, lucru pe care-l aflate ieri, la telefon, de la Serga Hahai. Bănuia că femeile fugiseră la detașamentul de partizani. Dar la toate întrebările lui, bătrânul Lopuhov și Serga Hahai doar ridicau din umeri și-și desfăceau brațele, a părere de rău: povestea plecării femeilor era tot atât de întunecată, după părerea lor, ca și noaptea în care se petrecuse...

Seara, în jurul casei Annei Cerniavchina se auziră strigăte și împușcături. Apoi, un ceas întreg alergară polițaii prin sat, cercetând casele, curțile, grădinile și băile. Trei polițai veniră și la Uliana Șutiaeva. Femeia se sperie și-i întrebă:

— Ce s-a întâmplat? Pe cine căutați?

Un polițai îi răspunse cu necaz:

— A fugit ticălosul acela de parașutist!

— A fugit? strigă Uliana.

După ce cercetară casa, polițaii plecară. Dar mult timp după aceea Uliana nu putu să se culce în pat. Se gândea într-una: „A fugit! Totuși a fugit! Bravo lui! Altminteri s-ar fi prăpădit flăcăul!” Și, când se așeza lângă cuptor, când se ducea la bucătărie, neputând să-și vină în fire după o bucurie atât de neașteptată ca aceea.

Nu-și dădea seama de cât timp se frământa așa, când deodată auzi zăpada scârțâind sub fereastra care răspundea în curte. Inima începu să-i bată cu putere, speriată. De câte ori nu se jurase ea că n-o să mai doarmă singură acasă, și uite că iar era singură. Cineva ciocăni în fereastră. Uliana încremeni lângă sobă. Se auzi iarăși o bătaie ușoară în geamul înghețat, apoi, peste câteva clipe, pași pe cerdac. Cineva bătu la ușa din față. „N-o fi careva din partea Anfisei Marcovna, de la detașament?”... se gândi Uliana cu neliniște și deschise în grabă ușa spre tindă.

— Cine-i acolo?

— Deschide, gospodino, om bun!

— Care om bun?

— Deschide și ai să vezi! Am înghețat tot!

Ulianei îi vâjâiau urechile de năvala sângelui: „N-o fi cumva parașutistul?” Cu chiu cu vai deschise ușa și când, în casă la lumina lămpii își aruncă privirea la necunoscut, rămase încremenită: Într-adevăr, în fața ei stătea chiar parașutistul acela, pe care-l purtau astăzi polițaii prin sat...

— Doamne! șopti Uliana. Dar cum ai izbutit?

— M-au dus în șopron pentru nevoile mele, și eu am șters-o...

...Cu o zi înainte, Hobelman îi poruncise lui Loznevoi să dea cel mai energic concurs autorităților germane la nimicirea partizanilor care operau în jurul localității Bolotnoe. Pentru aceasta, trebuia să afle unde se găsea tabăra partizanilor și să trimită în detașament la ei un spion. Când îl văzu pe Alioșa Samohvalov, Loznevoi înțelese că însăși soarta îl ajuta să ducă la îndeplinire ordinul, atât de greu, al comandantului neamț. Știa că Uliana Șutiaeva era ființa cea mai apropiată din Anfisa Marcovna, și de aceea n-avea nicio îndoială că trebuia să cunoască locul unde se-ascundeau partizanii.

Presupunerea lui Loznevoi se adeveri.

Uliana Șutiaeva îi spuse polițaiului Șoșin pe unde o lua drumul spre căsuța pădurarului și unde se afla postul înaintat al detașamentului Boiarchin. Cât despre locul unde era tabăra principală, nu-l știa nici ea. În aceeași noapte Șoșin plecă de la Șutiaeva în satul vecin, unde, în casa polițaiului îl aștepta Loznevoi. Acolo, își lepădă hainele de parașutist, se îmbracă cu ce nimeri și se prefăcu din nou în pădurarul din satul Zabolotie.

— O să fii în stare să găsești căsuța aceea? îl întreabă Loznevoi.

— Cunosc bine pădurile!

— Să le spui că acum trei zile ai fost chemat la Bolotnoe și ți s-a dat ordin să te faci polițai, urmă Loznevoi. Ți s-a dat ordin! Chiar așa să și spui, să n-ascunzi. Și tu, ca un om cinstit, n-ai vrut să slujești ca polițai și ai fugit din Bolotnoe. Cât despre felul cum ai nimerit la căsuță,

născocești tu ceva și singur... Poți să spui, de pildă, că tu ca pădurar...

— Găsesc eu ce să spun!

— Atunci, ascultă ce trebuie să faci...

În zori, Șoșin pleacă spre pădurea Losinoe.

XVI

Imediat după ședința comitetului raional, comandanții detașamentelor de partizani și delegații organizațiilor ilegale părăsiră, fără să piardă vremea, pădurea Gnıloe, împrăștiindu-se în tot raionul, ba chiar și dincolo de hotarele lui, ca să ducă cu ei vestea plină de bucurie despre debarcarea parașutiștilor de la Moscova și despre noile planuri de luptă cu dușmanul.

Stepan Boiarchin fusese pentru întâia oară la statul major al detașamentului raional, și tot pentru întâia oară luase parte la ședința comitetului ilegal raional de partid. Abia acolo, după ce se întâlni cu tovarășii veniți din felurite locuri și după ce ascultă rapoartele lor în ședința comitetului raional, înțelese ce avânt nestăvilit luase mișcarea partizanilor, care cuprinsese în vâlvătăile ei toată regiunea, așa cum cuprinde focul desigurile pădurilor în verile secetoase. Iar acum, când le venise ajutor de la Moscova, mișcarea aceasta putea să ia o extindere și mai uriașă. De aceea Boiarchin, de-altfel ca și toți ceilalți care luaseră parte la ședința comitetului raional, primise cu înflăcărare propunerea lui Voronin ca în timpul cel mai scurt să întocmească planul eliberării întregului raion de cotropitorii germani.

Stepan Boiarchin mergea greu pe schiuri. Chiar pe pârtia gata făcută, abia putea să se țină în urma partizanilor săi care-l însoțeau în pădurea Gnıloe. „Nu, nu-i lucru de glumă să organizezi în spatele frontului dușman un raion de partizani!” își zicea Boiarchin fericit și în

închipuirea lui atâtată se zugrăveau de pe acum imagini din viața raionului său iubit, eliberat de sub stăpânirea dușmanului. În timpul scurtelor popasuri, partizanii încercară de câteva ori să aducă vorba despre viitoarele planuri de luptă: presimțeau că aceste planuri fuseseră deja întocmite astăzi, în pădurea Gnîloe. Dar Boiarchin tăcea cu încăpățănare, cu toate că inima îl îndemna să împărtășească și celorlalți gândurile lui, să le vorbească despre acțiunile care trebuiau să urmeze și despre schimbările îmbucurătoare care trebuiau să se petreacă în raion în scurtă vreme: e greu să păstrezi în inimă o taină dureroasă, dar e și mai greu să păstrezi una fericită...

Văzând că partizanii se opresc din nou, Boiarchin își iuți pasul. „Suferă băieții, se gândi el. Ar trebui să le spun măcar câte ceva din ceea ce am plănuit”. Dar în aceeași clipă băgă de seamă că partizanii cercetau ceva pe zăpadă, unii aplecați, alții așezați pe călcâie. Prin urmare se opriseră cu totul din altă pricină.

— Dar ce este? întrebă Boiarchin, apropiindu-se.

— Uite și tu, Egorâci, îi răspunse Tihon Zelențov, un partizan în vârstă, roșcovan. Ai mai văzut așa ceva?

Lângă trunchiul unui brad bătrân, pe zăpada răscolită, se vedeau rămășițe de ospăț, urme de dihănii și picături de sânge închegat.

— Urme de jder? ghici Boiarchin.

— Întocmai!

Și deodată, în fața lui Boiarchin se ivi imaginea aprigei încăierări din timpul nopții... Dibaci și lacom, jderul scotocește repede, dar cu băgare de seamă, prin codrul de brad. El știe că sunt pe acolo multe veverițe și că o să se ospăteze și astăzi cu vânatul lui preferat, așa de gustos. Iată-l apropiindu-se în goană de bradul acela bătrân: nările lui adulmecă miros plăcut de scorbură proaspătă de veveriță. El știe că veverița a mâncat în timpul zilei, pe săturate, cucuruzi de brad și ciuperci uscate, și doarme acum somn adânc și liniștit, încredințată că intrarea în

scorbură e bine astupată cu mușchi. Făcându-și în grabă socoteală în care parte ar fi intrarea în scorbură, jderul se cațără pe brad. Și peste câteva clipe începe acolo o luptă pe viață și pe moarte. Dar, după toate semnele, lupta nu se sfârșește decât jos la pământ..

— Jderul a ucis veverița! zise Zelențov cu părere de rău. Și cum credeți că a făcut? urmă el, văzând că unii dintre partizanii cei tineri nu cunosc obiceiurile acelei mici sălbăticiuni de pradă. — A sugrumat-o, uite colea... Vedeți cum s-au zvârcolit amândoi în omăt? A sugrumat-o și a târât-o... Uite urma, o vedeți? A târât-o îndărăt în scorbură. După ce s-a îndopat bine, s-a cuibărit să doarmă în casă străină. Dacă ne-am fi apropiat mai cu băgare de seamă repede i-aș fi făcut felul, pe cinstea mea!

Această întâmplare tulbură dintr-odată buna dispoziție a lui Boiarchin și-i încurcă gândurile fericite. Tot restul drumului până la căsuța pădurarului, unde se afla postul de siguranță al detașamentului și unde trebuiau să poposească, merse posomorât, în tăcere, fără să se poată scutura de imaginea stăruitoare a încăierării pe viață și pe moarte din noaptea trecută, de lângă bradul cel bătrân...

În căsuța pădurarului găsi mulți necunoscuți, și toți se îndreptau spre detașament. Cum nimeriseră drumul căsuței pădurarului din pădurea Losinoe, era greu de înțeles. „Apoi, e plină lumea de zvonuri... căutau să explice unii. Tendreaptă oamenii”... Altă-dată, Stepan Boiarchin s-ar fi bucurat să-i vadă pe toți aceștia, dar acum, îndată ce rămase între patru ochi cu comandantul postului, Piatâșiov, fost funcționar la cooperativă, îl întrebă cu asprime și bănuială:

— Cine-s ăștia? Îi cunoști?

Se dovedi că Piatâșiov se interesa prea puțin de unde veneau și cine erau cei care se îndreptau spre detașament: el nu mai putea de bucurie că detașamentul își căpătase o faimă atât de mare și era fericit la gândul că o parte din această faimă i se datora și lui.

— Sosesc, sosesc într-una! răspunse el vesel, închipuindu-și că Boiarchin îl abate fără niciun rost de la subiectul principal al discuției lor. Sosesc în fiecare zi până la zece oameni! Chiar e lucru de mirare! Asta înseamnă că poporul știe ce e cu detașamentul. Nu degeaba se spune că „faima proastă stă pe loc, dar cea bună zboară”. Dacă o s-avem în fiecare zi o năvală ca asta, apoi într-o lună...

— Ia abacul, așa o să-ți vină mai ușor să socotești, îl întrerupse Boiarchin pe fostul contabil. Fă-ți rost de un registru de debit și credit...

— Dar ce? se supără Piatâșiov. Parcă-i rău să ții socoteală?

Mic de stat și sprinten, cu o burtică rotundă, strânsă cu o centură militară, Piatâșiov începu să se frământa încoace și încolo. Și deodată, chelia lui străluci de nădușeală.

— Nu te frământa, potolește-te! îi zise Boiarchin ursuz, cu asprime. Trebuie să facem altă rânduială în detașament: mai bine oameni mai puțini, dar siguri. Ai uitat cum ne învață partidul să fim vigilenți?

— Eu nu uit vigilența...

— Ba eu cred că ai și uitat-o!

Piatâșiov se așeză la locul lui, luându-și o mutră ofensată.

— Uite care e ordinul meu, — urmă Boiarchin, — și e cât se poate de strict: să nu mai trimiți niciun om la detașament fără învoirea mea! Ești dator să-mi dai informații despre fiecare nou sosit: cine e, de unde vine... Și numai când o să dau eu ordin să-l trimiți la Crasnaia Gorca, numai atunci să-l trimiți. Nu uita că mai sunt pe lume și ticăloși! E destul să se strecoare unul în detașament, și s-a isprăvit cu noi!

Această convorbire avea loc tocmai când Loznevoi și Șoșin se apropiau cu sania de Olhovca...

...În aceeași seară, Boiarchin sosi la detașament.

Partizanii de la Crasnaia Gorca aflaseră toate amănuntele lansării parașutiștilor (cei mai mulți dintre ei, care fuseseră la Gribchi, se întoarseră în frunte cu Crâlatov, cam pe la amiază). Tot ce se putea ști despre parașutiști, știa acum și Marica. — Crâlatov cheltuise destule vorbe frumoase ca să-i povestească cum fuseseră primiți noaptea trecută solii de la Moscova. Dar Marica nu era mulțumită, de ce-i povestise Ilia Crâlatov. I se părea, fără să știe de ce, că înapoi nu-i spusese vestea cea mai de seamă pentru ea, vestea pe care o aduseseră parașutiștii și pe care numai Stepan Egorâci o să i-o spună.

Îndată ce ajunse la Crasnaia Gorca, Stepan Boiarchin intră mai întâi în bordeiul unde se instalaseră Logovii. Văzându-l pe comandant în ușa, Marica sări de pe laviță. Toate celelalte femei care stăteau în bordei își lăsară și ele treburile obișnuite de seară.

Boiarchin le dădu bună seara și se așeză la masă. Apoi scoase fără grabă din buzunarul jocului ziarul „Pravda” și i-l întinse Maricăi:

— Uite, citește! E proaspăt, de la Moscova...

Femeile înconjurară masa din toate părțile.

Marica își închipui că așteptările ei nu se împliniseră și-l întrebă, descumpănită, pe Boiarchin:

— Unde să citesc? Ce să citesc?

— Uite, coala!

Pe neașteptate, Marica surprinse în glasul lui Stepan Egorâci ceva tulburător, ceva cu totul neobișnuit. Și fără să înțeleagă ce era anume, se zăpăci și mai tare. Urmărea în grabă și cu neliniște cum își mișca Stepan Boiarchin degetul pe ziar, dar nu izbutea cu niciun preț să-și oprească privirea acolo unde trebuia.

— Da' ce-i cu tine? se miră Boiarchin. Ai dormit și ești buimacă după somn?

Deodată, înaintea ochilor Maricăi se opri și încremeni un rând tipărit cu litere negre și pline:

„LOPUHOV ANDREI EROFEICI...”

Marica scoase un țipăt, așa cum nu se țipă decât lângă un sicriu...

O așezară pe laviță și, cu chiu cu vai, i se lămură că Andrei fusese decorat cu medalia „Pentru vitejie”. Înțelegând, în sfârșit, ce caută numele lui Andrei în ziar, Marica izbucni deodată în hohote de plâns, și oricât încercară femeile s-o liniștească, ea nu-și putea stăpâni suspinele.

— Lăsați-o să plângă! porunci Anfisa Marcovna, dând la o parte cu o singură mișcare a mâinii femeile îngrămădite în jurul fiică-sii. Destul tot plângem pentru nenorociri; lacrimile de bucurie nu fac rău...

— Bravo lui Andrei! zise Boiarchin, gândindu-se cu ușurare că, prin atitudinea ei, Anfisa Marcovna îi îndreptătea imprudența. Știam eu că o să se evidențieze în război! Oamenii cuminți și pașnici sunt cei mai viteji. Unii fac pe grozavii când nu e nevoie, iar când e nevoie, îi prinde frica! Da, s-a aprins sufletul în flăcăul nostru cel cuminte!

Fără veste Marica tăcu, se ridică de pe pat și își șterse apăsător cu basmaua obrajii uzi de lacrimi.

— Stepan Egorâci, vorbi ea domol. Eu nu mai pot să rămân în bordeiul ăsta. M-am săturat. Mi-a venit și mie timpul!

— Înțeleg, îi răspunse Boiarchin.

— Acum, parcă mi-e frică de mine singură.

— Înțeleg, ai dreptate. Să fie într-un ceas bun!

Și toți cei care erau în bordei se gândiră că, într-adevăr, Marica își luase hotărârea într-un ceas bun...

XVII

În aceeași seară, în pădurea Crasnaia de lângă Smolensk, se întâmplă un eveniment pe care fasciștii nemți îl socoteau hotărâtor pentru războiul din Răsărit.

Era o seară liniștită, friguroasă și plină de farmec. Apusul ardea în culori purpurii. Coroanele pinilor, încărcate cu zăpadă, erau învăluite într-o lumină trandafirie. Ai fi zis că această lumină curge în valuri bogate numai pe partea dinspre apus a trunchiurilor, pe când jos, la pământ, zăpada părea de catifea albastră. Toată pădurea era neînchipuit de bogată în culori, ca un desen vopsit de o mână de copil, îndrăzneță și veselă. Totuși, nimic nu sărea în ochi în coloritul serii aceleia: se întâmplă de multe ori ca înserările liniștite de iarnă să fie zugrăvite cu atâta bogăție de culori.

Deodată, în lumea aceea de basm a pădurii rusești în iarnă, răsunară sunete aspre de claxoane. Pe șoseaua pustie se iviră trei limuzine mari și negre, alergând cu viteza maximă. Sus, deasupra pădurii, se iviră avioane de vânătoare.

În cea de a doua mașină, pe pernele din fund, se legăna ușor un bărbat îmbrăcat într-un palton de blană și cu o căciuliță cu cozoroc. Avea chipul obosit, o mustăcioară mică sub nas și ochii vii și neliniștiți în adâncul orbitelor...

Era Hitler.

Generalul Boock, comandantul grupului central de armate, îi propusese încă de la aerodrom neprețuitului său führer să se oprească la vila lui. Dar Hitler nu-i răspunsese nimic și Boock nu știa ce să creadă: ori că führerul nu voia să-i onoreze rezidența cu prezența sa, ori că, adâncit în gânduri, nu auzise ce i se spusese, — lucru care, pe cât se spunea, i se întâmpla din ce în ce mai des. De aceea Boock se hotărî să-și ia inima în dinți și să-și repete propunerea, cu atât mai mult cu cât era încredințat că lui Hitler i-ar plăcea la vilă: acolo era o atmosferă intimă, era liniște și un confort desăvârșit

— *Mein führer!* — zise Boock, — aș fi fericit dacă...

— Nu, nu! îi tăie vorba Hitler, și Boock înțelese că führerul auzise propunerea lui încă de la aerodrom.

De pe șosea, limuzinele negre și confortabile o luară pe un drumeag îngust care ducea spre pădure și, curând, se

opriră. Portierele se deschiseră în același timp de amândouă părțile, lăsând să iasă oameni îmbrăcați în mantale mohorâte și înarmați cu automate.

Hitler ieși cel din urmă.

— Veniți pe aici, *mein führer!* îl invită Boock.

Grăbit, așa cum le făcea toate, Hitler se uită în jur. Într-adevăr, i se raportase exact: locul era liniștit și frumos. Iar seara... o, ce seară! Hitler vedea pentru întâia oară o seară înghețată de iarnă rusească. Și cum în sufletul lui mai pâlpâia încă vechea patimă pentru pictură, se gândi: o seară ca asta ar trebui zugrăvită pe pânză...

Urmărind cu luare aminte expresia feței lui Hitler, generalul Boock îi surprinse imediat gândul de o clipă.

— Ce seară, *mein führer!* strigă el cu glas fericit, încredințat că de data aceasta nu dă greș. Extraordinară! Culorile astea...

Dar auzind glasul lui Boock, Hitler se depărtă în grabă.

În pădure, nu departe de șosea, fusese pregătit din vreme, anume pentru Hitler (sosirea lui era așteptată demult), un mic adăpost îngust, de beton armat. Pereții aveau doi metri grosime, plafonul ceva mai mult, iar singura fereastră, rotundă, era apărată cu gratii făcute din șine.

Intrarea adăpostului era păzită de santinele.

Hitler se opri brusc și, înălțând puțin urechea dreaptă, ascultă cu neliniște. Da, nu se înșelase!

— Ce scârțâie așa? întrebă el, fără să-și întoarcă fața spre suită.

Toți încremeniră, trăgând cu urechea la liniștea pădurii. Într-adevăr, nu departe de acolo, scârțâia ceva, prelung și monoton...

Prinzând vorbele șoptite în grabă de aghiotantul lui, Boock se apropie de Hitler și-i răspunse, cu un aer de vinovăție:

— *Mein führer*, scârțâie un copac!

— Un copac? Când nu-i un pic de vânt?

— Aşa-i, dar fără îndoială că e vreun copac uscat...

În adăpostul mic, care semăna cu un cavou, Hitler părea mai înalt, ca şi cum s-ar fi îndreptat din spate, pe faţă i se ivi o expresie liniştită şi autoritară, iar în priviri obișnuita lui încredere în sine.

Venise la Smolensk să conducă, personal, a doua ofensivă „generală” împotriva Moscovei, hotărâtă pentru a doua zi dimineată. După ce ascultă, în adăpost, rapoartele prin care i se arăta că armata era gata pentru această ofensivă, Hitler se înfierbântă ca totdeauna şi rosti aceste cuvinte care au fost apoi, consemnate în ordinul de zi al grupului central de armate iar după 16 noiembrie, când începu ofensiva, ajunseră cunoscute în lumea întreagă:

— Vă ordon — strigă el, — să terminaţi cu Moscova, cu orice preţ!

...Între timp, ofiţerii superiori ai Marelui cartier general discutau cu aprindere despre pinul cel uscat din apropierea adăpostului lui Hitler. Toţi cei care dirijaseră lucrările de construcţie a adăpostului afirmău că niciodată, nici chiar în zilele cu vânt, nu auziseră pe acolo scârţâit de copac. Se punea problema: ce era de făcut cu pinul cel uscat? Unii propuneau să-l doboare imediat! Alţii se întrebau dacă era numaidecât nevoie. E adevărat că fűhrerul auzise şi remarcase scârţâitul copacului, totuşi nu-şi arătase prin nimic nemulţumirea, nici măcar prin vreo vorbă, sau o tresărire a obrazului. Şi oare, se întrebau, nu l-ar supăra mai tare pe fűhrer vuietul şi trosnetul pe care l-ar face pinul cel uriaş în căderea lui peste copacii tineri? N-ar fi mai bine, îşi ziceau, să mai aştepte puţin? Doar aşa se întâmplă de multe ori cu copacii uscaţi: scârţâie ce scârţâie, fără nicio pricină, şi deodată se opresc, chiar dacă bate vântul, de parcă ar încremeni de-a binelea...

După lungi discuţii, hotărâră să mai aştepte.

Se lăsă noaptea. Pe pământ stăruia aceeaşi linişte ca şi mai înainte, numai pinul cel uscat scârţâia, scârţâia mereu, trist, monoton şi tânguitor, ca şi cum ar fi vrut să

amintească întregii păduri, cu o încăpățănare bolnăvicioasă, neputința lui bătrânească...

XVIII

În ceasul când Hitler se instala în adăpostul de beton armat din apropierea Smolenskului, în unitățile armatei fasciste germane, care operau pe Frontul Central, se făceau slujbe religioase de campanie: pastorii le țineau soldaților predici și-i binecuvântau pentru viitoarele lor fapte de arme.

Toate pregătirile pentru ofensivă fuseseră terminate. Soldații lui Hitler vedeau ce forțe uriașe erau concentrate pentru nimicirea Moscovei și aveau încredere în succesul armatei lor.

Dar, puțin după serviciul divin, în regimentul bătrânului și ne-norocosului colonel von Grott se întâmplă un fapt extraordinar care ajunse numaidecât până și la cunoștința Marelui cartier general al lui Hitler. Întâmplarea era cu totul neobișnuită în armata fascistă germană de pe atunci.

...Soldatul fruntaș Otto Kugel, linotipist din Leipzig, se întoarse de la serviciul religios, tăcut și posomorât. Nimeni în pluton, nici chiar sergentul major Johann Brugmann, nazist înfocat, care urmărea fără cruțare starea de spirit a soldaților, nici agentul secret al gestapoului, soldatul Heinrich Ellmann, nu dădură nicio atenție acestui lucru. Toți erau peste măsură de ațâțați de predica înfocată a pastorului și nu visau decât victoria apropiată, decorații, pradă de război și viața veselă de la Moscova. Când să se mai ocupe de unul ca Kugel? Afară de asta, știau că Kugel se plângea mereu în zilele din urmă de dureri de cap și de indispoziție.

După ce-și luară masa de seară și-și terminară de curățat armele și de pregătit munițiile, soldații se așezară să scrie scrisori sau să-și facă însemnări în jurnalele lor.

Numai Brugmann, care băuse mai mult decât se cuvenea, nu-și găsea astâmpăr cu niciun chip, vorbind într-una despre noua ofensivă. Aci se trântea pe pat și sforăia ca un cal, aci sărea în sus, trezit fără îndoială de propriul lui sforăit, aci își rotea privirea, ca un ieșit din minți, prin pivnița casei țărăneștii în care stăteau soldații, și striga:

— Aha, tăceți? Bine faceți, că numai să-mi spună careva că aviația noastră n-o să facă mâine Moscova praf, că-i scot ticălosului toate măselele! Ia să văd, cine-mi face plăcerea asta? Ha — Ha! Nu cumva crede vreunul din voi că n-o să facem într-o săptămână cei mai puțin de o sută de kilometri care ne-au mai rămas până la Moscova? Tare-aș fi curios să știu cui i s-au muiat picioarele? Ha — Ha! Peste o săptămână, fire-ar a dracului de viață, o să petrecem în cabaretele Moscovei cum am petrecut la Paris! Vă aduceți aminte? Da, fire-ar a dracului, fiecare o să avem câte-o fată!

Nimeni n-asculta palavrele bețivului de Brugmann. Soldații vorbiseră destul despre apropiata ofensivă. Stăteau acum în jurul sobiței de fier, încinsă până la roșu, pe lângă opaițele de seu rău mirositoare care abia luminau pivnița și-și vedea fiecare de ale lui. Numai Otto Kugel îl asculta uneori, pe Brugman încruntându-și posomorât sprâncenele negre și ațintindu-și privirea întunecată asupra lui...

Otto Kugel n-o mai avea pe lume decât pe mamă-sa, care trăia la Leipzig. Tatăl lui, muncitor-tipograf la un ziar comunist, murise într-un lagăr de concentrare după ce venise la putere Hitler, iar fratele lui mai mare căzuse de curând în fața Leningradului. Otto Kugel era îngrijorat de biata lui mamă și-i scria mereu. Dar astăzi nu putea să scrie: în locul vorbelor blânde către maică-sa, pe hârtie se așterneau cuvinte aspre și pline de ură, împotriva predicii pastorului: „Voi, soldați germani, le spusese pastorul, sunteți aleșii lui Dumnezeu pentru calea cea grea a războiului și sunteți datori, dacă va fi nevoie, să mergeți până la sfârșitul cel crâncen...” Ce ticălos! Lui Otto Kugel îi

venea să-l pleznească pe Brugmann peste mutra lui de om beat, și să le arunce în obraz tuturor câteva vorbe necruțătoare cu privire la predica mârșavă a pastorului.

Atunci Otto Kugel se hotărî să-și facă mai întâi însemnările în jurnal și apoi, după ce s-o mai liniști și și-o mai aduna gândurile, să-și amintească toate vorbele blânde și să înceapă scrisoarea către maică-sa.

Însă nici însemnările în jurnalul zilnic n-avea gust să le facă; Despre ce să scrie? Cel mai important eveniment al zilei fusese predica pastorului. Dar parcă ți-e îngăduit să scrii că pastorul te trimite la moarte în numele lui Dumnezeu? Cea mai de seamă veste a zilei era aceea despre noua lor ofensivă. Dar parcă e voie să-ți dai gândurile pe față în jurnal, cu privire la asta? Otto Kugel își făcea totdeauna însemnările cu multă fereală, căutând să adune în jurnal, ca într-o pușculiță, cât mai multe fapte și cât mai puține idei.

Neștiind cu ce să înceapă. Otto Kugel se apucă să răsfoiască jurnalul. Privirea lui prindea cuvinte și fraze izolate. Însemnările din vară erau mai lungi, pline de fapte privitoare la război, pe care Otto Kugel n-ar mai fi dorit acum să le păstreze în pușculița lui. Ciudat, cât fusese de naiv la începutul campaniei din Rusia! Spre toamnă, însemnările începeau să fie tot mai scurte, ceea ce dovedea că în vremea din urmă era nevoie de tot mai puțină hârtie pentru a descrie viața soldatului neamț în război.

Fără să-și dea seama, Otto Kugel începu să-și recitească însemnările în întregime...

„... 23 Octombrie.

Astăzi s-au împlinit douăzeci de zile de când am început ofensiva. În primele zile totul mergea atât de minunat, încât eram siguri că în preajma lui noiembrie, o să ajungem la Moscova, iar în ziua de 7 noiembrie o să mărșăluim în cea mai frumoasă piață de acolo. Când venea vorba despre Moscova, multora le lăsa gura apă... Pe dracu'! N-am ajuns!

Rușii ne surprind din ce în ce mai mult: dovedesc o înverșunare diavolească, nemaivăzută și nemaiauzită (nici nu găsesc cuvinte!) Batalionul nostru a luptat câteva zile la șir pentru un biet cătun. Rezultatul: echipa de înmormântare a săpat încă un cimitir nemțesc în Rusia.

E limpede pentru toată lumea că nu mai putem merge mai departe. Se spune că până la Moscova au mai rămas mai puțin de o sută de kilometri. Au mai rămas!

E noroi. E frig. Să vină oare iarna așa de curând?

25 Octombrie.

Ce fericire! Regimentul nostru a fost retras în spatele frontului pentru odihnă. Am ocupat un sat. Toți locuitorii au fost dați afară. Cu prilejul acesta, sergentul major Brugmann a procedat fără milă: a împușcat un bătrân care se împotriva să-și părăsească casa. Da, lui nu-i tremură mâna...

În cele douăzeci de zile ne-am umplut așa de cumplit de păduchi, și am prins pe noi o crustă de noroi așa de groasă, cum nici nu se poate descrie! O zi întreagă ne-am spălat în băile cele mici rusești și prin case. Secasem apa prin fântâni! În sfârșit, ni s-au dat rufe curate, dar echipament de iarnă, nu-i și nu-i! După baie, mai ales, am tremurat grozav în manta. Aș fi stat toată viața lângă sobă...

În sectorul nostru de front e liniște, dar undeva, mai la nord, nu mai încetează bubuitul artileriei. Poate că încetează uneori. Însă urechile îmi vâjâie mereu, așa cum îmi vâjâie fără încetare de douăzeci de zile.

26 Octombrie.

Am primit o scrisoare de la mama. Îmi scrie așa: „Aici, simțim războiul cu rușii, cum n-am mai simțit alt război. N-avem decât o singură dorință: să se termine cât mai curând... În oraș au început să se vadă mulți invalizi. Închipuie-ți că lumea îi invidiază...”

Biata mamă! De ce-mi scrie asemenea lucruri?

29 Octombrie.

Astă noapte a sărit în aer, lângă satul vecin, depozitul de muniții al artileriei. Înfrorătoare priveliște! Se vorbește că depozitul a fost aruncat în aer de nu știu ce bandă și că s-a și dat de urmele ei. Pentru nimicirea bandei a fost trimisă compania a treia a oberleutnantului Mitmann.

1 noiembrie.

Se știe precis acum: compania lui Mitmann a pierit. Încă un cimitir... De altfel n-au fost găsiți toți; câțiva soldați în frunte cu Mitmann, au dispărut fără urmă... Să-i fi prins bandiții?

Atunci, unde-i frontul?

2 noiembrie.

Odihna noastră s-a sfârșit. În război nu-i chip să te îngrași...

Suntem mutați în altă parte. Scriu în timpul unei halte. Mergem pe jos. Noroi, frig și tristețe...

S-a înserat. Companiei noastre i s-a dat, fără îndoială, cel mai înspăimântător sector de pe front. Suntem pe creasta unei mari înălțimi, într-un cimitir rusesc.

Stăm acolo sus, și e înfrorător...

6 noiembrie.

Patru nopți am muncit în cimitir: am săpat șanțuri de comunicație, am construit cazemate, adăposturi și amplasamente pentru tunurile antitanc, am îngropat tancuri în pământ...

Suferințele noastre nu se pot descrie. Mai bine aș munci un an în ocnă, decât câteva nopți în cimitirul ăsta!

Cimitirul e vechi. Toată creasta colinei e plină de morți. A trebuit să scoatem zeci de sicrie, mormane întregi de oseminte — și toate astea în nopțile întunecoase, pe ploaie...

Am dat afară pe morți și am intrat în mormintele lor. Da, trăim în morminte. Astăzi, în adăpostul nostru s-a surpat un perete (pământul e nisipos) și a ieșit la iveală un colț de sicriu. Sicriul nu se poate scoate, ar însemna să stricăm tot adăpostul. Așa că am acoperit partea aceea a peretelui cu o foaie de cort. Locul meu e chiar lângă sicriu.

Nu mai pot scrie: îmi tremură mâna...

7 noiembrie.

Astăzi am dat o luptă. În sectoarele vecine, ai noștri au pornit de câteva ori la atac sub protecția tancurilor, dar fără rezultat; rușii nu pot fi clintiți din loc, parcă-s de oțel.

Peste noapte a căzut zăpadă mare. Fără îndoială că a sosit iarna. Să vină oare atât de devreme? Totdeauna m-am gândit cu groază la zăpezile rusești. Dar astăzi mă bucur de sosirea iernii: zăpada a acoperit toate isprăvile noastre. Acum n-o să mai călcăm pe oseminte, și asta încă e bine.

Da, dar ce facem cu sicriul din adăpost?... Doamne, de-ar rămâne liber alt loc pentru mine!

9 noiembrie.

Sunt aspru pedepsit pentru gândurile mele păcătoase. Erich a căzut în fața Leningradului. Scumpul meu frate! Dragul meu frate! Mi-a scris o vecină. Mama zace în pat... Biata mamă!

10 noiembrie.

E de necrezut! E zguduitor! Astăzi stația de radio rusească a transmis... Nu, cum să crezi una ca asta? Și totuși, trebuie să crezi... Astăzi am auzit la radio glasul lui Hans Landgut, un soldat din compania lui Mitmann. După cât se vede, câțiva soldați și însuși Mitmann sunt prizonieri la ruși! Cum au ajuns acolo, nu pot să înțeleg. Hans Landgut spunea că rușii... (mai departe e șters cu grijă, cu cerneală).

11 noiembrie.

Pe noi ne salvează cercetarea. Chiar acum am aflat că Rușii an de gând să atace mâine dimineață pozițiile noastre. Ciudată veste! Ne pregătim să respingem atacul. E mult de muncă și n-avem. putere...

Mi s-a spus că astă noapte am aiurat..

12 noiembrie.

Se scurg cele din urmă clipe ale acestei zile înspăimântătoare. A fost o luptă nemaipomenit de înverșunată. A trebuit să fugim din cimitir. Dar nu toți: mulți au rămas în mormintele străine... Acum o oră, maiorul Breit, comandantul batalionului, a împușcat în fața frontului doi soldați din compania noastră, pentru lașitate pe câmpul de luptă. Eu însă găsesc că toți băieții noștri s-au bătut ca leii.

Gânduri, gânduri...

14 noiembrie.

Nu, acum nu mă mai sperie iadul!

Peste treizeci de ore, fără întrerupere, a ținut lupta pentru un sat de care nu mă leagă nimic. Și iarăși am fugit. Sunt atât de obosit, încât nu mai am putere să mestec pâinea în gură...

Încă trăiesc... Dar oare asta e o fericire?"

... Otto Kugel terminase. Rămânea să facă încă o însemnare poate cea din urmă din viață. Dar, într-adevăr, despre ce să scrie? Nu, Otto Kugel nu găsea cuvinte pentru jurnalul său, nici măcar în preziua unui eveniment atât de extraordinar ca noua ofensivă. Să-i scrie mamei? Dar cum ar fi putut să-i scrie? când mintea lui era plină de gânduri atât de negre...

Otto Kugel se ridică de pe locul lui și-și luă mantaua. Unul din soldați îl întrebă:

— Vrei să-ți duci scrisoarea?

— Da, răspunse Kugel ursuz.

— Ia-o și pe a mea!...

Auzind aceste cuvinte, câțiva soldați îl înconjurară, cu scrisorile în mână:

— Otto, fă-mi și mie un bine!

— Și mie, că mi-e greu să ies în ger...

— Numai, vezi să ieși cu tine automatul...

După ce adună scrisorile, Otto Kugel își luă automatul și ieși din pivnița înăbușitoare.

În clipa aceea, deasupra satului se stingeă o rachetă verde. Lumina ei era neputincioasă în pâcla deasă și înghețată: ea slăbi repede, și Otto Kugel nu izbuti să deslușească măcar pădurea care străjuia dincolo de marginea satului. Iar când racheta se stinse, în jurul lui se făcu atât de întuneric, încât puteai să-ți bagi singur degetele-n ochi...

XIX

La amiază, doi stâlpi luminoși străjuiau, de o parte și de alta a soarelui, ca două santinele. Din când în când sufla un vântișor care te pătrundea până la oase, iar pe întinsul câmpiilor cu crestele încremenite ale valurilor de zăpadă, vântul se zbenguia în voie. Spre seară, soarele rămase fără strajă și începu să se stingă înainte de vreme. Deasupra pământului se lăsă o pâclă înghețată. Promoroaca deasă și înfoiată, ca o minunată blană de vulpe albă, acoperi, totul în jur.

În ziua aceea, în apropiere de Schirmanovo, din ordinul comandamentului de regiment, locotenentul Iurghin făcea exerciții cu ostașii care doreau să ajungă lunetiști: trebuia să-i aleagă pe cei mai buni dintre ei, pe cei în stare să deprindă repede meșteșugul greu al tragerilor de precizie.

După ce termină exercițiile, cărora ostașii le ziceau „examen” locotenentul Iurghin ținu o scurtă ședință de

consfătuire, cu numele celor care fuseseră trecuți în grupul de lunetiști al regimentului și-i lăsă să plece numaidecât pe la subunitățile lor. Îl opri numai pe Andrei, care-l ajutase pe timpul probelor la care fuseseră supuși candidații.

— Lasă-i să se ducă, zise Iurghin, arătând cu capul spre ostașii care se depărtau pe drum. Să mergem în urma lor, să mai vorbim...

... În cele douăzeci și patru de ore care trecuseră de la luptă, lui Andrei i se părea că Iurghin se schimbase așa de mult, încât aproape că nu-l mai cunoștea. Ai fi zis că Iurghin, cu obișnuita lui fermitate și cu încrederea lui în dreptatea cauzei lor, socotea că într-o singură seară, atunci când o căutase pe Lena, suferise atât cât îi era dat să sufere în toată viața, așa că de aci înainte nu-i mai rămânea decât bucuria. Lui Andrei nu-i venea să creadă că un om s-ar fi putut schimba atât de mult într-o singură zi.

Înainte, Iurghin era domol în mișcări, ursuz și aspru. Când se uitau la el, mulți își închipuiau, fără pricină, că așa trebuie să fie toți oamenii din depărtata taiga siberiana. Ostașii îl socoteau ca pe un comandant de pluton plin de grijă, deștept și neînfricat. Totuși, mai mult se temeau de el decât îl iubeau. Andrei îl vedea și el cu aceiași ochi cu care-l vedeau și ceilalți, cu toate că, din diferite pricini, se simțea mai aproape de el decât oricare altul. Părea că războiul proiectase asupra lui Iurghin lumina verde și înghețată a rachetelor, dându-i o înfățișare nefirească, dar că fuseseră de ajuns două întâlniri cu Lena, ca să-l lumineze cu lumina obișnuită a soarelui de primăvară și să-l facă iarăși ceea ce fusese totdeauna. Întâlnirile cu Lena nu-i promiteau încă nimic, dar Iurghin nici n-avea nevoie de promisiuni. Era mulțumit că se întâlniseră, fie și numai întâmplător. Afară de asta, bucuria celei din urmă întâlniri se înlănțuia și cu altele, pricinuite de victoria în luptă, care-l făceau să ardă ca un diamant în bătaia razelor de soare... Pe neașteptate, ostașii lui îl găsiră mai firesc, mai înțelegător, mai apropiat, și nu mai văzură în el numai pe

comandantul amărât de insuccesele războiului, ci și pe omul înzestrat cu un suflet simplu, deschis și curat ca un izvor.

Pentru Andrei, locotenentul Iurghin fusese totdeauna comandant și prieten. Acum însă, îi era prieten și comandant. Îl urmărea cu ochii cu o încântare greu de ascuns. Tot ce făcea Iurghin acum era însoțit de o glumă, de un zâmbet. Stătea mai mult de vorbă cu ostașii și era plin de voie bună. Aceste schimbări în purtarea lui Iurghin îl încântau pe Andrei, așa cum ar fi fost încântat dacă, din porunca misterioasă a naturii, s-ar fi deschis deodată sub ochii lui bobocul unei flori nemaivăzute încă până atunci. Dar uitându-se la el, Andrei se și întrista puțin, supunându-se fără să-și dea seama unui sentiment de pizmă explicabil și cu totul omenesc: își aducea aminte de Marica și de fericirea lui.

... Mergeau încet pe drumul de pădure.

Aruncând spre Andrei o privire piezișă, pe deasupra gulerului ridicat și plin de promoroacă al cojocului, Iurghin îi ghici dintr-odată gândurile amărâte:

— Te gândești la nevastă-ta?

— La ea, desigur, îi răspunse Andrei oftând. După cât știu, bătrânii au o vorbă: ostașul se războiește, iar nevasta stă acasă și tânjește. Cum să nu te gândești? Dar nu-i vorba numai de asta...

— Ți-e frică să nu i se fi întâmplat ceva?

— Se înțelege. Nevasta fără bărbat o duce mai greu decât o văduvă...

Lui Andrei îi făcea plăcere faptul că Iurghin adusesese vorba despre Marica. Totuși, își dădea seama că n-o făcuse asta numai pentru că-i părea rău de el, dar și pentru că lui însuși îi făcea plăcere să vorbească astăzi despre soție și despre dragostea credincioasă...

— Am văzut-o și eu când plecam din Olhovca, zise Iurghin. Ți dai seama dintr-o singură privire că-i o femeie credincioasă. Cum să nu-i duci dorul uneia ca ea?

Zăpada scârțâia puternic sub pâslarii lor.

— Ce ușoară era viața alături de ea... zise Andrei încet, parcă numai pentru el și, întorcându-și privirea de la Iurghin, începu să cerceteze, fără nicio nevoie, pădurea înhorbotată de pe partea drumului, unde mergea el, cu castelele ei ca din basme plăsmuite de iarna cea vijelioasă și bogată în omăt.

— Ușoară? repetă Iurghin cu grabă. Îl interesa acum tot ce era în legătură cu viața de familie.

— Neînchipuit de ușoară! îi răspunse Andrei cu avânt, săltându-și pe umăr automatul. Când mă uitam la ea, mi se părea că o să trăiesc o mie de ani pe lumea asta! Până-ntr-atât era viața de ușoară... Nu, mai bine nu mă mai întreba!

Lui Iurghin îi fulgeră prin minte că acum el e mai fericit decât Andrei și, simțindu-se prost, se hotărî să-și îmbărbăteze prietenul:

— Nu-i nimic, Andrei, mai rabdă puțin. N-ai văzut ce forțe îngrămădiseră ei aici? Și la ce le-a folosit? Îndată ce i-am izbit nu s-a mai ales nici praful de ei! Fără îndoială că n-au mers toate chiar așa de ușor... Dar asta nu e decât un fel de încercare, un fel de repetiție. Să vezi, numai, când ne-or veni nouă în ajutor trupe proaspete, cum o să-i scărmănăm, de-o să rămână lumea întreagă cu gura căscată! Tu ascultă ce ne spune partidul. Odată ce partidul ne spune că dușmanul o să fie învins, înseamnă că așa o să fie! Așteaptă numai să-i trăsnim! După aceea o să te-ntorci iarăși la Marica ta...

— Da, moralul băieților noștri e mult mai ridicat acum, zise Andrei și parcă-i mai veni inima la loc. Ieri au bombănit toată seara, ca bondarii! N-am luat decât două sate părăsite și n-am făcut, în totul, decât cinci kilometri spre apus, și uite cum s-au schimbat băieții! Ordonă-le să meargă înainte, și se aruncă și-n foc! Da, toți sufăr că blestemații de fasciști ne-au cotropit atâta pământ, în fiecare clocotește ceva, uite colea... Toți abia așteaptă să pornim spre Apus. Eh, de-am pleca odată, cât mai repede!

Cât mai repede! Dacă până în ceasul acela o să-mi mai bată inima-n piept, o să le plătesc cu vârf și îndesat, și pentru mine, și pentru ceilalți!

Ieșiră din pădure. În vale se arată Cozlovo. În mijlocul satului, printre ulmii și plopii răsuciți, în locul bisericii aruncate în aer de hitleriști, nu mai era acum decât o movilă uriașă de cărămizi roșii. Pretutindeni se vedeau scheletele negre ale caselor arse, pe care zăpada nu le acoperise încă, iar deasupra lor se înălțau ogeacurile greoaie ale sobelor rusești. În largul câmpului se vedea cu deosebire limpede cum se îngroașă deasupra pământului pâcla înghețată.

Andrei simți că lui Iurghin i-ar face multă plăcere acum, după ce vorbiseră de Marica, să deschidă vorba și despre Lena. De aceea îl întrebă:

— Ei, cum a fost ieri? Ați stat de vorbă?

— Cu cine, cu Lena? întrebă Iurghin, la rândul lui, cu atâta bucurie și cu o privire atât de recunoscătoare, încât se vedea bine că abia aștepta să vorbească despre Lena Malâșeva. Da, am vorbit, ba de una, ba de alta... Nu prea mult, fără îndoială, că doar știi că trebuia să plec...

— Da, și Lena e fată bună...

— N-am mai întâlnit alta ca ea!... rosti Iurghin cu sfială după câțva timp, dar se cunoștea că ținuse grozav de mult să facă această mărturisire, deocamdată măcar lui Andrei.

Dinspre casele din marginea satului se auzi lătrat de câini. Tulburat, Iurghin încetini pasul. Și abia acum înțelese Andrei de ce își trimisese Iurghin ostașii înainte și-l oprise numai pe el. Dar îi făceau plăcere gândurile tainice ale prietenului său și de aceea îi propuse cu voie bună:

— Ce-ar fi să intrăm la ele pentru câteva clipe?

Iurghin își întoarse în cealaltă parte fața aprinsă.

— Da, e un geruleț, numărul unu... Dar se cade oare?

— Și de ce n-ar fi?

— Dar să nu stăm mult!

— Se înțelege că n-o să stăm mult, că doar avem treburi....

— Atunci, hai să intrăm!

Deodată, Iurghin îl opri pe Andrei și, ducându-și mâna la piept, îi mărturisi cu sinceritatea lui obișnuită:

— Mi s-a înfipt, uite colea, ca o schijă fierbinte!

— E întâia rană serioasă? îl întreabă Andrei cu un zâmbet.

— Întâia în viața mea! Ce pot să fac?...

XX

Plutonul își sfârșea masa de seară. Dubrovca îl întreabă pe Piotr Semiglaz:

— Ai oprit mâncare pentru toți cei care lipsesc? N-ai uitat?

— Vai de mine, tovarășe sergent major! se supără Semiglaz, arătând gamelele înșirate pe masă. Iaca, vezi. Numai că, de ce-or fi întârziind atâta? Până și Umrihin ne face fasonul, el care nu întârzie niciodată...

Un ostaș din grupa a treia, care se aciuiase lângă cuptor, întreabă:

— Ce s-o fi întâmplat cu Umrihin al vostru?

— Ieri? întreabă la rândul lui ostașul Tihon Cudiarov, de fel de lângă orașul Vladimir, un bărbat de vreo treizeci de ani, cu fața rotundă, cu o roșcată aprinsă pe obraji ușor umflați și cu ochii mici și pătrunzători, de o culoare nelămurită. Ei, strașnică, întâmplare! N-ați auzit?

— Haide, vorbește odată lămurit...

— Cum vă spun, îndată ce am ocupat ieri satul ăsta Cozlovo, — începu Cudiarov așezându-se printre soldații grupei a treia, — ne-am și dus, după obicei, să cercetăm adăposturile... Și iată că într-unul găsim o sticlă cu un lichid deschis la culoare. Sticla era plină, însă dopul abia se ținea. Tocmai asta ne-a pus pe gânduri. Pe etichetă scria nu

știu ce, dar nimeni nu putea să înțeleagă, și atunci am început a ne socoti: oare ce-o fi în sticlă? Nici vorbă, cei mai mulți erau de părere că nu putea fi altceva decât vin. Tocmai atunci pică și Umrihin. „Tare nu-mi vine a crede să fie vin, tare mă îndoiesc! zice. Dacă e vin, atunci de ce au desfundat sticla și n-au băut-o? Mai degrabă cred că-i un lichid împotriva „pistolarilor”, adică înțelegeți, împotriva insectelor...” Băieții au rămas pe gânduri. S-a găsit însă unul care-a citit ce scria pe etichetă. „Pe rusește, zice, înseamnă vin, pe cuvântul meu!” Dar Umrihini tot răsucea sticla în mâini, o mirosea și clătina din cap. „S-ar putea, ce e drept, să fie vin, zicea. Vorba-i, ce fel de vin o fi? Dacă-i otrăvit? Hitleriștii îs câinoși. Când au văzut că trebuie s-o ia la sănătoasa, au destupat sticla și au turnat în ea un praf. Cu alte cuvinte: iaca, beți și crăpați!” Băieților li s-au și muiat genunchii, iar Umrihin îi dădea înainte: „Cel mai cuminte lucru, fraților, ar fi să spargem sticla! Dar dacă vreți, eu pot să gust. Mie nu mi-e frică. Ce n-am gustat eu în viața mea!” Băieții au mai vorbit ce-au mai vorbit, până la urmă au hotărât: dacă nu-i e frică, n-are decât să încerce... Atunci Umrihin își toarnă un pahar plin, soarbe odată, plescăie din limbă, mai soarbe odată mai mulțor, iar plescăie... „Ce dracu’ o mai fi și asta? Și ridică din umeri. Nu înțeleg nimic!” La a treia sorbitură, golise paharul până-n fund! După asta a mai dat de câteva ori din cap a mai tras pe nări... „Degeaba, zice, nu pot să-mi dau seama! N-are nicio tărie, parcă-i cam amărui... mai degrabă are un iz care te amețește, parcă aduce cu zeama de măselariță... Câte băuturi n-am gustat eu în viața mea dar așa ceva n-am mai pomenit! N-o fi cum am mai spus, vreo unsoare pentru puști? Ce ziceți, fraților?” Și-și mai toarnă un pahar. Arunci toți, se-nțelege, au strigat într-un glas: „Lasă, nu mai bea, dă-l dracului!” Umrihin însă o ținea pe-a lui: „Cum adică, zice, să-l arunc fără să știu măcar ce-am băut? Acum, pentru mine e totuna...” Și nici n-a apucat bine să bea și pe al doilea pahar că a și...

— A vărsat? întrebă nerăbdător unul dintre cei de față.

— A căzut din picioare! Ca trăsnet! Mort beat! Ne-a tras chiulul feciorul de cătea! Se nimerise să fie un vin al dracului de tare.. Ne-am repezit atunci la sticlă, dar abia mai rămăsese pe fund...

Ușa se deschise și Semiglaz strigă:

— Iaca, vorbești de lup și lupu-i la ușă!

Într-adevăr, în casă intră Ivan Umrihin, și în urma lui alți trei ostași. Aduceau cu ei miros proaspăt, de ger. Toți erau îmbrăcați în costume albe de mascare și fiecare avea câte o pușcă cu luneta băgată într-un toc de piele moale.

După ce-și sprijini în tăcere pușca într-un colț și se dezbracă de manta, Umrihin se apropie de Semiglaz și, fără să se uite la ceilalți tovarăși, îl întrebă:

— Unde-i gamela mea?

— Uite-o. Stai colea, tovarășe lunetist! îi răspunse Semiglaz. Iaca am făcut rost de la bucătar de o jumătate de polonic mai mult pentru tine, zău dacă spun minciuni! Vezi? „Mai pune, zic, pentru lunetistul nostru, că trece astăzi un examen greu, da' pe urmă o să le arate el friților!” Și el mi-a pus.

— Degeaba l-ai mai rugat, oftă Umrihin întunecat.

— Cum asta, degeaba?

— Nu iese din mine lunetist și pace!

Cei care erau mai aproape de el încetară să mai zăngănească cu lingurile prin gamele. În mijlocul atenției tuturor, Umrihin dădu pe gât un pahar cu votcă.

— Am înghețat ca un câine, și când te gândești că de pomana dracului...

— Mai bine ne-ai spune cum s-au petrecut lucrurile. Și pe urmă, unde-i locotenentul? Unde-i sergentul? îl întrebă Dubrovca, fără prea multă prietenie.

— Trebuie să sosească imediat, tovarășe sergent major. S-au luat cu vorba despre de-ale lor și au rămas mai în urmă, răspunse Umrihin. Cât despre întâmplarea cu

tragerea, o să vă spun, se-nțelege. Numai să mă lăsați întâi să mănânc. Și Umrihin își goli în grabă gamela.

Făcând ochii mari și mirați, Osip Cernâșev se uită la lingura pe care Umrihin o lungea sârguincios și zise:

— Da' strașnic aruncător mai ai, Ivane!

— Funcționează fără greș, îi răspunse Umrihin.

Ostașii se aciuiară mai bine unul lângă altul jos, pe podea, și Începură să-și răsucească țigări...

— Și acum să vă spun, fraților, cum s-au petrecut lucrurile, — începu Umrihin. După ce s-a sfârșit examenul cela, ne cheamă tovarășul locotenent și ne spune că toți îs buni de lunetiști, numai eu nu! Puteți voi să vă-nchipuiți una ca asta? Doar știți, fraților, cum țintesc eu. V-aduceți aminte că mă evidențiasem încă de pe când ne aflam pe Velicaia? Chiar comandantul de batalion m-a felicitat atunci! Nu că mă laud, dar când e vorba de tras, apoi mă pricep! Ochi mai sigur ca al meu, n-aveți grijă, că nu se mai află! Să vă dau o pildă: cum scapără fulgerul, îl și ochesc și gata!

— Te cam întreci cu gluma, mormăi Semiglaz.

— Dă-i înainte! îl îndemnă Dubrovca.

— Și cum vă spun, — urmă Umrihin, — ajungem noi la locul cu pricina, mai la dreapta de Schirmanovo. Acolo sunt atâtea tranșee și adăposturi nemțești, că și dracul poate să-și scrântească piciorul! Tovarășul locotenent ne arată la fiecare locul, sectorul și ne spune: „Să urmăriți cu atenție adăposturile și cazematele, fără să clipiți din ochi. Și cum vedeți ținta, trageți fără greș!” În tranșeele și adăposturile acelea se aflau tot băieți de-ai noștri, căroră li se dăduse ordin să ridice câteva clipe într-un băț când o căciulă, când un panou de placaj cu o mutră de fascist... Și, cum spun, ne alegem noi pozițiile și așteptăm... Stau eu așa, culcat, ca o jumătate de ceas, dar în sectorul meu nici urmă de țintă. Nu-i și nu-i! Undeva, alături, aud că trage cineva, dar eu stau tot culcat... Mai trece o jumătate de ceas. Simțeam cum îmi înțepenesc picioarele însă nu-mi luam ochii de la

sectorul meu. Numai că ținta, ia-o de unde nu-i! Ei drăcia dracului! mă gândesc. Ce-nseamnă asta? Pe-alături aud iarăși pocnituri, iar eu stau, stau mereu, fără să mă clintesc. Simțeam că înțepenesc de viu, nu altceva! Pe deasupra, tocmai atunci se mai stârnește și un vânt cu zăpadă. Și n-o să mă credeți, dar îmi sufla drept în ochi! În câteva clipe, aproape că m-a acoperit cu zăpadă. Eu însă stau culcat înțepenesc dar stau cu ochii în patru. Și abia când a contenit vântul, m-a cuprins o îndoială: oare nu cumva, zic, oi fi scăpat ținta în timp ce-mi sufla vântul zăpada-n față? Dar stau înainte culcat îmi înghețase și inima-n mine și aveam o poftă de fumat turbată. Și nici pomeneală de țintă! Ptiu, drăcia dracului, zic, să nu plesnești de ciudă? Și deodată îmi vine-n minte: oare n-o fi uitat tovarășul locotenent să pună în sectorul meu un om cu căciula-n băț ori cu un placaj drept țintă? Ia să mă duc, mă gândesc, să văd ce s-a întâmplat? Și mă duc la tovarășul locotenent, iar el îmi spune: „Stai acolo, așteaptă-i pe ceilalți, ș-apoi o să vorbim noi...” Și la urmă, îmi spune că nu-s bun! Iacă așa stau lucrurile!

— Totul e limpede, zise Dubrovca. Îți lipsește răbdarea! Pentru un lunetist, nu-i destul numai să tragă bine. Lunetistul trebuie, mai întâi de toate, să aibă mult calm și multă răbdare. Fără asta, el nu poate să-și observe și să-și pândească dușmanul, prin urmare să tragă cu precizie... Iar tu, poți să spui că ai răbdare? Ai stat trei ceasuri culcat în zăpadă, pe o vreme destul de bună, și gata: ți s-a isprăvit răbdarea! Ce ți-a spus locotenentul?

— Și el mi-a spus tot așa, mărturisi Umrihin, posomorât.

După o masă pe săturate, ostașii erau voioși și bine dispuși.

De aceea începură care mai de care să glumească pe socoteala lui Umrihin: li se oferea un minunat și rar prilej, să-l răsplătească pentru veșnicele lui înțepături.

— Ce răbdare poate să aibă el? De unde dracul s-o ia?

— El are răbdare numai când e cu lingura-n mână!

— Eh, Ivane, Ivane! oftă Petre, și toți tăcură așteptând să vadă cum o să-l atingă. Ce să-ți spun, degeaba am mai cerut aseară suplimentul cela de la bucătari Dar nu-i nimic. Mâine la prânz, când o să iau în primire mâncarea, o să-i spun bucătarului: „Ia-ți înapoi din gamelă, tătucă, jumătatea aceea de polonic. Recunosc că ți-am cerut-o de pomană!”

Ivan Umrihin, care suferea în tăcere toate înțepăturile lor, așteptând prilejul potrivit să treacă la contraatac, se uită țintă la Semiglaz și-i zise serios:

— Bagă de seamă, cap sec ce ești, să nu cumva să faci una ca asta! Ai fi în stare!

Casa se cutremură de hohote de râs.

Abia terminase Iurghin masa de seară, că îl chemă comandantul companiei. Andrei își spală gamela, apoi începu să-și curețe automatul. Tocmai atunci sosiră cele din urmă numere din gazeta armatei și din gazeta diviziei. Toți ostașii se îngrămădiră în jurul lui Dubrovca.

— Ce v-ați repezit așa? bombăni Andrei. Doar nu sunteți de sticlă!

— Să treacă fiecare la locul lui! strigă Dubrovca.

Începu lectura obișnuită, de fiecare seară, a gazetelor.

De data aceasta, Dubrovca era ascultat cu o deosebită luare aminte: gazetele erau pline cu povestiri asupra multor întâmplări din ultimele bătălii. În însemnările acele se vorbea, cât se poate de limpede și cu multă însuflețire, despre nenumărate fapte de arme: despre felul cum plutonul lui Iurghin, care luptase cu o vitejie nemaipomenită, năvălise cel dintâi pe Barsușna și distrusese o cazemată cu trei ambrazuri, despre isprăvile pline de dibăcie și de curaj ale tancului „T-34” de sub comanda sergentului major Borisov, despre tragerile executate cu precizie de artileriștii și servanții aruncătoarelor noastre, despre lupta corp la corp de la Schirmanovo, despre activitatea neînfricată a fetelor

sanitare, care dăduseră un neprețuit ajutor răniților, despre convorbirile ținute de lucrători politici și agitatori în situația de luptă, și despre strânsa cooperare a tuturor armelor în ultima fază a bătăliei, ceea ce dovedea creșterea măiestriei noastre militare...

Deseori se cita în aceste însemnări numele multor oameni din regimentul lui Ozerov, și chiar ale unora dintre cei ce se aflau atunci în casă. Rostirea lor era totdeauna însoțită de strigătele înflăcărâte ale ascultătorilor. E adevărat că tuturor li se părea că multe din cele povestite în ziare nu se petrecuseră în realitate chiar așa — doar fiecare vede și înregistrează altfel una și aceeași bătălie. Dar în linii generale, acesta era adevărul adevărat și tocmai acest adevăr avea o influență neînchipuit de înviorătoare asupra ostașilor care, și fără asta, ardeau încă de entuziasmul celei dintâi victorii depline. A fost destul ca Dubrovca să lase la o parte gazetele și să răsufle o clipă, ca să se stârnească o larmă nemaipomenită: ostașii începură să vorbească toți deodată despre toate prin câte trecuseră până mai ieri...

Atunci intră în odaie instructorul politic al companiei, Goncearov, căruia ostașii îi spuneau într-ascuns „Peste-tot”. Venise cu sergentul major Borisov, tanchist de gardă, pe care-l cunoșteau bine toți cei din pluton. După ce așeză oaspeții la masă, Goncearov vorbi în liniștea care se lăsase:

— Iată, tovarăși, sergentul major Borisov, despre care ați citit acum în gazete. S-a întors abia de o oră de la Moscova...

— Cum așa, de la Moscova? întrebă cu mirare Andrei, care ședea alături de Borisov, lăsând pe genunchi încărcătorul automatului.

— Și ce găsești de mirare în asta?

— Bine, dar când ai avut timp?

— Vezi că tancul meu fusese destul de vătămat acum trei zile, îi răspunse Borisov strângându-și cu putere coifura de tanchist, tulburat, fără îndoială, de amintiri. Iar după ce am

intrat în Schirmanovo, generalul Batiucov mi-a spus: „Nu mai încape vorbă că tancul vostru nu poate fi reparat în condițiile de aici, așa că pregătiți-vă repede și dați-i drumul, cât e încă noapte, spre Moscova...” Mi-au dat toate documentele, ne-am urcat câteși patru în cele două tancuri atinse și am plecat. În zorii zilei de treisprezece eram la Moscova, unde am lăsat tancurile la uzina de reparații. Am rămas două zile acolo, cu tot felul de treburi, în timp ce voi vă băteați aici pentru Cozlovo, iar azi dimineață am dat din întâmplare peste o mașină de pe front... Și iată-mă-s acasă! Doar nu-i cine știe ce departe...

Ostașii se îngrămădiră buluc în jurul mesei.

— Ce mai e pe-acolo, pe la Moscova?

— Cum arată? Adică, ce înfățișare are?

— Lucrul cel mai de seamă e ce zice lumea pe acolo?

— Apoi, tocmai pentru asta m-a adus aici tovarășul instructor politic, răspunse Borisov. Hai să le povestești, zice... Înțeleg că pe toți vă interesează...

— Tovarăși, treceți fiecare la locurile voastre! ordonă Dubrovca, măturând odaia cu privirea.

— Caută să le vorbești pe scurt despre cele mai importante impresii ale dumitale, îi suflă Gonccarov încetisor. Nu uita că mai avem încă două plutoane tovarășe sergent major. Trebuie să trecem negreșit și pe la ele. Cum s-ar putea altfel?

Borisov își lăsa coifura pe bancă și-și descheie haina vătuită, groasă și moale, care mirosea a ulei. În casă era o căldură înăbușitoare...

— De la Moscova, tovarășii, se vede tot, ca de pe un munte înalt — începu el și, cu ochii pe jumătate închiși învăluși într-o privire cercetătoare, pe deasupra opaițului, ostașii care stăteau pe podea în toată încăperea — și după mine, lucrul acesta e cât se poate de important. De pe înălțimea de lângă Schirmanovo, de pildă, se vede până la douăzeci de kilometri împrejur, și încă ți se taie răsuflarea! Dar de la Moscova se vede toată țara! Așa a fost totdeauna

Moscova, și așa o să fie totdeauna. De aceea, cum îți arunci ochii de acolo și vezi tot ce se face în țară pentru victoria noastră, într-adevăr că ți se oprește răsuflarea!

Unul de lângă cuptor strigă cu invidie:

— Auzi, al dracului!

— Vreți să vi le spun toate pe rând? După ce se făcu liniște, Borisov urmă: Cum vă spuneam, sosim noi în zori la Moscova și ne ducem de-a dreptul la uzina de reparații. Ce fel de uzină o fi fost aceea înainte, nu mi-am putut da seama. Știu doar că acum repară acolo și tancuri, și tunuri, și avioane... Într-un cuvânt, ce să mai vorbim degeaba! Ne-au primit, dar parcă poți să povestești cum ne-au primit? Rude să le fi fost, și nu ne-ar fi primit așa! La uzină, muncitori puțini: care plecat la armată, care evacuat în Siberia odată cu instalațiile principale... S-ar putea spune c-au rămas numai bătrânii, băieții și femeile. Și nici strunguri n-au câte le trebuie. Cu toate astea, ce credeți? Uzina trăiește și lucrează, și încă cum! Munca e peste puterile omenești, greutăți sunt de tot felul, de ce să ne ascundem păcatele? Și totuși, treaba merge! Ne uitam noi la tovarășii de acolo, la viața lor și la munca lor, și ne durea inima, dar ne și bucuram! În ateliere era frig, combustibil puțin... Dar toți munceau și niciunul nu se uita la ceas! Trag o fugă până la cantină, își înghit fiertura făcută cu cartofi înghețați, și îndărăt la strunguri! Muncesc așa de mult încât la sfârșitul zilei văd negru înaintea ochilor, cum vedem noi după ce se sfârșește lupta, și dorm tot acolo la uzină. Niciunul din cei care n-au copii nu se duce seara acasă! Într-un cuvânt, duc și ei tot o viață ca pe front. Pe deasupra, mulți dintre cei care pot, fac în fiecare zi și câte-un pic de instrucție militară. În cele două zile cât am stat acolo, am văzut cu prisosință cum muncesc acum cei de la Moscova, și vă spun deschis că, dacă ai rupe în două oricare din piesele făcute în uzină, ar curge din ea sânge de muncitor!

Câțiva ostași tușiră înăbușit...

— Dar cu tancurile cum a fost? întrebă Andrei.

— V-am spus doar cum ne-au primit, răspunse Borisov. Tancurile au trecut imediat la verificare. Și nici nu terminaseră tehnicienii cercetarea, că a și sosit în atelier directorul însoțit de câțiva oameni. Unul dintre ei, un bărbat voinic, tânăr încă, îmbrăcat cu o haină de piele, a întrebat: „Ei, cum merge treaba pe front tovarăși ostași de gardă? Ce s-a întâmplat cu tancurile? Le-ați cercetat cum se cuvine? Cât timp vă trebuie, după părerea voastră, ca să le reparați?” Într-un cuvânt a întrebat de toate, și atunci ne-am dat noi seama că trebuie să fie un om mare, pe care parcă-l cunoșteam...

— Și cine era? întrebă Cernâșev în numele tuturor.

— Tovarășul Șcerbacov, Secretarul Comitetului de partid din Moscova...

Soldații începură să murmure, ridicându-se de jos:

— Nu, spune drept: chiar tovarășul Șcerbacov?

— Și cum de nu l-ați recunoscut după portret?

— Uite așa, nu l-am recunoscut dintr-odată... Borisov ridică din umeri cu un aer de vinovăție. Nu, stați la locul vostru, că eu nu prea am vreme... După aceea, tovarășul Șcerbacov s-a întors către muncitori și le-a spus: „Ei, cum socotiți, tovarăși: oare n-o să putem da ostașilor de gardă tancurile mai repede decât vor ei? Gândiți-vă că dacă tancurile s-ar întoarce pe front numai cu o zi mai devreme, câți fasciști ar nimici în plus! Dar dacă s-or întoarce cu cinci zile mai înainte?... Doar sunt tancuri de gardă!” Și din asta a ieșit un fel de meeting fulger. Muncitorii au strigat într-un glas: „O să dăm zor cu reparația, tovarășe Șcerbacov, n-a-veți grijă! O s-o sfârșim înainte de termen! Doar ne dăm și noi seama...” Și tot atunci, pe loc, muncitorii au scris o scrisoare brigăzii noastre, chiar pe tancul meu. Cum s-ar zice, și-au luat angajamentul... N-am cum să vă citesc scrisoarea, că-i la generalul nostru...

— Vorbește acum despre Moscova, îi sufla Goncearov.

— Despre Moscova, tovarășe instructor politic, s-ar putea vorbi toată noaptea... îi răspunse Borisov. Dar unde am eu timp? — Se uită la ceasul lui de mână și-l întoarse puțin. La Moscova am fost peste tot, și colo și dincolo... Vedeți, am impresia că Moscova e întocmai ca atletul acela... Am avut noi un luptător, unul Poddubnâi, un adevărat viteaz rus, care a fost și campion mondial. Îl țin bine minte. Și acum văd înaintea ochilor Moscova întocmai așa cum îl vedeam înainte de luptă pe Poddubnâi, neînvinsul campion mondial: mare, puternic, cu mușchii uite-așa, cu dinții strânși, cu privirea severă și vie... Ia să fi încercat adversarul să facă vreo mișcare spre ei, că-l trântea la pământ de nu se mai ridica în vecii vecilor! Așa-i astăzi Moscova, tovarăș!

Tot ce le spusese Borisov despre Moscova îi tulbură și-i entuziasmă pe soldați. În odaie era mare însuflețire. Ca izvoarele de munte, când vijelioase, când mai domoale, schimbându-și mereu drumul, discuțiile soldaților se avântară în necunoscut. Despre câte nu s-a vorbit acolo! Dar, ca totdeauna, discuțiile cele mai diferite se adunară curând într-una singură: așa și pâraiele de munte, oricât ar rătăci printre pietre, odată și odată tot se adună într-un singur torent vijelios. La urmă veni vorba despre ceea ce neliniștea mai mult ca orice poporul sovietic în timpul acela: despre aliații noștri, despre Anglia și America. Și se încinse o discuție care era cât pe ce să se sfârșească cu ceartă.

Totul porni de la Ivan Umrihin. Neizbânda lui la concursul de lunetiști, ca și glumele înțepătoare ale prietenilor, îl necăjiseră peste măsura, cu toate că nu voia să mărturisească. Tăcuse multă vreme, fără să se alătore niciunuia din grupurile care discutau. Dar când veni vorba despre aliați, se repezi pe neașteptate, ca un cocoș înfuriat, la Osip Cernâșev, omul cel mai liniștit și mai cu judecată din pluton. Și glasul lui ușor răgușit, dar înzestrat cu o ciudată putere de convingere, le acoperi pe toate celelalte:

— Ce tot îi dai cu America? — strigă el, fluturându-și mâinile lungi și mari pe deasupra capului lui Osip Cernâșev, care era scund și bine legat. Vorba ceea: ce-i pasă ciorii de pielea noastră? Cu America astea, așa stau lucrurile: încrede-te în ele, dar fii cu ochii în patru! Ce-ți zburlești mustățile? Poate că nu ești de aceeași părere?

Într-adevăr, ca un motan înfuriat, Osip Cernâșev își zburlise mustățile scurte și dese, așa cum le poartă de obicei meseriașii de vârstă mijlocie: era singurul din pluton care purta mustăți...

— De ce vorbești fără nicio socoteală, Ivan? zise Osip Cernâșev, folosindu-se de o pauză de-a lui Umrihin ca să încerce să-i deschidă capul. De ce să umblăm cu ghicitul, când tovarășul Stalin ni le-a lămurit toate astea în cuvântarea lui din ajunul sărbătorii? Ori poate că n-ai citit-o? Ori poate că te crezi mai deștept decât toți?

— Dar ce lămurește cuvântarea, mă rog?

— Bine, să-ți spun eu, dacă nu știi, strigă Cernâșev furios, cu toate că știa foarte bine că Umrihin citise odată cu el cuvântarea pe care Stalin o rostise iu ajunul sărbătorii, la Moscova. Beaver cela, din partea Angliei... Cum îi zice, mă, băieți?

— Beaverbrook, îi suflă Dubrovca.

— Ei, Beaverbrook cela din partea Angliei și Harriman din partea Americii au fost la Moscova? Au fost! S-au sfătuit ei cu tovarășul Stalin? S-au sfătuit! Au făgăduit că or să ne dea tancuri și aviație? Au făgăduit!

— De făgăduit, pot ei să făgăduiască orice! Totdeauna au avut pe limbă miere și-n inimă fiere...

— Dar nu-i vorba numai de făgăduieli: chiar ne dau! Și Cernâșev, de obicei calm și cumpănit, nu se mai putu stăpâni și ridică glasul. Doar cuvântarea tovarășului Stalin ne-o spune limpede! Ce ești așa de acru astăzi, Ivane?

Dar Umrihin, încăpățânat, o ținea morțiș:

— Or fi dând, însă nu se prea vede ce!

— Da' ce, crezi că-s datori să-ți arate ție personal ce dau? Ca să le pipăi tu, cu mâinile tale? Ia te uită ce-ți vine-n minte! Doar ți se spune lămurit, pe rusește, că ne-au dat și împrumut, și tot soiul de materiale...

— Poate că vrei să-mi spui că ni le-au dat așa, pe gratis?

— Fără îndoială.

— Sărace de tine! — și Umrihin făcu un gest spre Cernâșev, ca și cum ar fi fost un om sfârșit. De la ei poți să capeți pe gratis doar ghionturi pe sub fălci, toate celelalte numai cu bani le dau! Sau poate că nu-i cunoști încă pe blestemații ăștia de capitaliști? Pentru mine, vorba lor nu face nici cât o ceapă degerată!

— Și pentru ce, mă rog?

— Oho, ia te uită ce întrebare! strigă în gura mare Umrihin, în timp ce toți ostașii îl ascultau, încredințat că de data asta o să-l pună pe Cernâșev cu botul pe labe. Ia uitați-vă la el, la sugaciul ăsta cu mustăți! Ascultă, Osip Ivanovici, pe-al câtelea an mergi? Oare-ai uitat cum ne strângeau ei de gât după revoluție? De unde au ieșit, așa dintr-odată, prieteni cu noi? Nu, frate, năravul din fire n-are lecuire! Dacă vrei, uite, o să-ți spun pe șleau: se tem de Hitler, ca de dracu'; au înțeles că fără noi nu pot face nimic și umblă morți după prietenia noastră! Că doar ce mai pot ei să facă? Bine-nțeles, n-avem niciun motiv să nu le primim ajutorul... Și fără îndoială că de pe muntele despre care ne-a vorbit adineauri tovarășul tanchist, se vede mai limpede... Totuși, după mintea mea, așa stau lucrurile: toate astea or să țină până la o vreme. Dar prietenul care ți-e prieten numai până la o vreme, acela nu ți-e prieten deloc. Vorba ceea: păzește-mă doamne de prieteni, că de dușmani mă păzesc eu singur! Asta-i vorbă veche...

Și se încinse atunci o ceartă, cum nu se mai pomenise încă în pluton. Oamenii se împărțiră în două: unii de partea lui Cernâșev, alții de partea lui Umrihin. Și toată casa vuia așa de cumplit de glasuri aspre, răgușite, soldățești, încât lumina opaițului de pe masă se clătina ca amețită în toate

părțile, de parcă nu știa unde să se ascundă de-atâta larmă...

După discuția aceea înfierbântată, oamenii fumară mult timp în tăcere. Se făcuse atâta fum în odaie, încât trebui să se deschidă ușa. Și iată că, după ce vorbiseră despre război până răgușiseră, își aduseră aminte, fără să vrea, de viața pașnică de până mai ieri. Și gândindu-se la viața aceea, li se păru că văd înaintea ochilor, ca aievea, locurile lor de baștină și pe cei dragi inimii lor... Și din nou se așezară la sfat, dar de data aceasta vorba lor era domoală și tristă, pornită din adâncul sufletului. Într-un colț, unii se gândeau ce bine ar fi trăit și ar fi muncit ei acum, dacă n-ar fi fost războiul; mai încolo, alții sfătuiau despre efortul celor din spatele frontului ca să câștige victoria asupra dușmanului, iar în alt colț se întrebau ce s-o fi petrecând pe locurile lor, pe unde își făceau de cap acum cotropitorii cei blestemați... pe ici, pe colo, se auzeau suspine adânci. Fotografii și scrisorile treceau din mână în mână.

Deodată, un ostaș din grupa a doua, care stătea lungit pe paie lângă sobă și se uita amărât în tavan, începu să cânte un cântec vechi, de jale, schimbându-l după inima lui de acum. Cânta încet, fără grabă, de parcă ar fi căutat ca fiecare cuvânt al cântecului să-i ușureze sufletul de jale și amărăciune.

*Adio, tu, viața și dragostea mea,
De astăzi rămâi fără mine...*

Dar se vede că în sufletul lui era prea multă jale și amărăciune. Fără să se mai poată stăpâni, izbucni grăbit și aspru:

*De-acum singurel rătăci-voi așa,
Și n-o să mă-ntorc lângă tine...*

Apoi, după ce-și trase puțin răsufletul, aruncă pe neașteptate, pe notele de sus:

Ce neagră mi-i noaptea, ce neagră și grea!

Și îndată după aceea se tângui, fără ascunziș, tovarășilor săi:

*Și somnul s-a dus de la mine, s-a dus,
Vai, somnul s-a dus de la mine...*

Petro Semiglaz se aplecă la urechea lui Cadeiarov.

— Hm! Cântă... Frumos glas!

— Dar ce-i?

— O să-l omoare...

— Cum asta, o să-l omoare?

— Se teme... și cei care se tem n-o duc mult la război...

Umrihin se apropie de Andrei și-i șopti:

— Te pomenești că mâine dăm iarăși vreun atac.

— Și de ce crezi tu asta?

— Apoi, nu-l vezi pe ăsta cum presimte?...

Soldatul stătea culcat și tăcea, cu ochii închiși, ca și cum ar fi ascultat ceva de departe, de acolo unde îl purta cântecul. Mulți credeau că uitase cum vine cântecul mai departe, dar el începu să cânte din nou:

*Amară mi-i soarta, amară și grea,
Amară mi-i, cum e pelinul,
Pelin, buruiană amară și rea,
Amar ca și tine mi-i chinul...*

Și iarăși păru că i se frânge inima:

*Ce neagră mi-i noaptea, ce neagră și grea!
Iar somnul s-a dus de la mine,
Vai, somnul s-a dus de la mine...*

Andrei se ridică într-un cot pe laviță și strigă:

— Ei, tu, privighetoare pribeagă! Cânti bine, nu zic, dar când taci e și mai bine. De ce amărăști oamenii? Ce te tot vaieți atâta?

— Fac ce poftesc îi răspunse soldatul.

— Ce porțesti?... Andrei sări ars de pe laviță, înfuriindu-se dintr-odată la fel ca și tatăl său, ceea ce i se întâmpla destul de des în timpul din urmă. Dar cântecul nostru nu-l știi?

Și înroșindu-se tot mai tare de mânie și de entuziasm, îi învăluie pe toți într-o căutătură scurtă și nemulțumită, își ridică brațul și începu să cânte. Și toți rămaseră uimiți de puterea glasului său care semăna cu al celor de pe Volga:

*Ridica-te astăzi tu, patria mea,
La lupta cea cruntă și mare
Cu neagra putere ce-n cale ne-o sta,
Cu hoardele cotropitoare!*

Cântecul acesta era unul dintre cele mai scumpe inimii poporului nostru în timpul războiului și dintre cele mai tulburătoare. Puterea lui biruitoare îi făcu pe ostași să încerce din nou sentimentul măreției faptelor pe care le săvârșiseră pe front, ca și întreg avântul puterii lor sufletești... Uitând dintr-odată tot ce le tulburase gândurile până atunci, ostașii săriră de la locurile lor ca la o comandă de luptă și, toți laolaltă, într-un glas, începură să cânte din toată inima.

*Reverse nobila noastră mânie,
Ca valul în clocot fierbând!
Războiul poporului nostru să fie
Războiul cel mare și sfânt!*

Cântecul se rostogolea ca un șuvoi de munte... Ochii tuturor ostașilor ardeau aprinși.

În clipa când Andrei termina strofa a doua, intrară pe ușă Ozerov și Briantev. Fuseseră toată ziua împreună: comisarul făcuse cunoștință cu ofițerii și ostașii regimentului și vizitase toate casele și adăposturile pe care le ocupau. Sergentul major Dubrovca strigă: „Drepti!” și făcu un pas înainte ca să dea raportul comandantului, dar Ozerov și Briantev îi făcură, amândoi odată, un semn cu mâna, și îmbrățișând cu avânt pe ostașii care se nimeriseră lângă ei, începură cei dintâi refrenul, cu aceeași însuflețire:

*Reverse nobila noastră mânie,
Ca valul în clocot fierbând!
Războiul poporului nostru să fie
Războiul cel mare și sfânt!*

...Aci, cântecul se întrerupse. Ușa se deschise și un ostaș atât de plin de promoroacă încât nu i se desluseau decât ochii strălucitori, strigă din prag:

— Mi s-a spus că tovarășul maior a intrat la voi.

— Aici sunt, aici. Ce este? întrebă Ozerov.

Ostașul dădu ușa de perete, și atunci păși pragul, cu teamă, un om cu privirea întunecată, înfășurat într-o manta nemțească, plin și el de promoroacă. Era Otto Kugel — cel dintâi dezertor neamț de pe frontul Moscovei...

XXI

Stalin întâmpina cu multă îngrijorare dimineața zilei de 16 noiembrie. Bineînțeles, știa dinainte că trupele fasciste germane se pregătesc în grabă pentru o nouă ofensivă asupra Moscovei și că trebuiau s-o înceapă cam pe la mijlocul lui noiembrie: faptul acesta era întărit de toate informațiile furnizate de cercetare și de declarațiile

prizonierilor capturați anume în diferite sectoare ale frontului din fața Moscovei. Cunoștea perfect raportul de forțe dintre părțile beligerante, prin urmare era în măsură să facă dinainte deducțiile necesare. Și totuși, când mareșalul Uniunii Sovietice Vasilevschi, îi raportă că armata lui Hitler va începe ofensiva chiar a doua zi dimineață, sprâncenele lui Stalin se împreunară cu încetul și privirea lui se făcu deosebit de adâncă și de îngândurată.

Toată noaptea aceea, Stalin o petrecu într-o muncă încordată.

În zori, când toate lucrările urgente erau terminate, Stalin trecu în odaia de lângă birou și se întinse pe un divan. Dar oricât încercă să adoarmă, nu reuși. Deodată se gândi că asta era din pricină că, trecând peste obiceiul său, nu fumase înainte de culcare. Luă de pe măsuță o țigară dintr-o cutie de culoare închisă și o aprinse, dar în aceeași clipă o lăsă în scrumiera de cristal: nu știa de ce, dar fumul de tutun îi dis plăcea...

Atunci se ridică și se întoarse în birou.

— Nu, nu mi-e somn, îi spuse el secretarului de serviciu, cu glasul obosit și ușor înăbușit. Și nu întârzie să facă o glumă, însă fără s-o însoțească cu zâmbetul său obișnuit. Mai bine să aștept până și-or lua gustarea de dimineață trupele lui Hitler. Că doar n-or să înceapă ofensiva înainte de a mânca, nu-i așa?

Trecând în sala aparatelor, Stalin vorbi aproape o oră cu doi directori de la uzinele militare din Ural, iar după ce se întoarse în birou, se așeză la masa de lucru și se uită la ceas... Cât e încet trecea timpul!

Ochii lui Stalin se opriră pe calendarul de birou. Pe fila de deasupra se vedea, neagră, cifra „15”: încă o zi trăită... Stalin se aplecă, cu gândul să întoarcă fila aceea care pierduse orice însemnătate, dar pe neașteptate citi: „Acum două zeci și patru de ani (1917), V. I. Lenin și I. V. Stalin au semnat „Declarația drepturilor popoarelor din Rusia”, elaborată de I. V. Stalin”. Și Stalin își aduse aminte limpede

cum Lenin, în biroul lui de la Smolnâi, cu capul aplecat pe umărul stâng, semnase această Declarație — document constituțional de cea mai mare importanță, prin care se proclamau solemn principiile de bază ale instaurării celei dintâi puteri sovietice din lume... Și prin fața ochilor lui Stalin se perindară imaginile neuitate ale trecutului... Își aduse aminte de zilele acele din aprilie ale anului optsprezece când, împreună cu Lenin, întocmise proiectul celei dintâi Constituții a statului sovietic, apoi de luna septembrie a aceluiași an când, întorcându-se de la Țarițan, vizitase pe Lenin, care era rănit și cum Lenin îi arătase entuziasmat tiparul celui dintâi sigiliu de stat, făcut de curând...

Deodată Stalin se ridică: își adusesese aminte cum depusese jurământul în fața sicriului lui Lenin, apoi de ultima lui vizită la mausoleu. Asta sa întâmplase acum, de curând. Fără pic de sânge în obraz, cu ochii aplecați, se uitase câteva clipe în tăcere la trăsăturile scumpe ale marelui învățător și prieten, repetând în minte vorbele pe care și le spusese în cea dintâi zi de război...

După ce întoarse în sfârșit fila de calendar, pe partea din stânga a suportului, Stalin se depărta de masă și începu să se plimbe încolo și înapoi. Și cu fiecare clipă, pasul lui era tot mai apăsător, iar privirea lui tot mai luminoasă...

Când sosi Vasilevschi cu cele dintâi informații cu privire la dezlănțuirea atacului dușman asupra pozițiilor noastre de pe Frontul de Vest, mai ales pe flancuri, Stalin fuma, făcându-și însemnări cu creionul pe hartă. În timp ce-și prezenta raportul, Vasilevschi rămase uimit de schimbarea izbitoare a lui Stalin într-o singură noapte: trăsăturile feței îi erau proaspete, privirea-i era strălucitoare și însuflețită. Și Vasilevschi se gândi cu mulțumire, că, fără îndoială, Stalin, dormise bine în dimineața aceea...

Stalin petrecu aproape două ore într-o muncă încordată. Apoi, după ce rămase numai cu secretarul de serviciu, glumi, din nou, pe neașteptate:

— Ei, acum să mănânc și eu ceva. Nu-i tocmai nimerit să respingi pe nemâncate atacul dușmanului!

O femeie în vârstă îi aduse ceaiul. După ce așază serviciul pe o măsuță rotundă, se trase mai la o parte, și, cu băgare de seamă își înălță spre Stalin privirea tristă.

— Ce este? Am încărunțit? o întrebă Stalin pe neașteptate.

— Da, răspunse femeia în șoaptă.

...Noaptea, târziu, se ținu la Cremlin obișnuita ședință a Comitetului de Stat al Apărării. Cu câteva clipe înainte de a se începe ședința, secretarul de serviciu așază în fața fiecăruia dintre cei convocați în biroul lui Stalin câte-o foaie: era textul ordinului lui Hitler cu prilejul noii ofensive de pe Frontul Central, transcris după radio. Toți se adânciră în lectură, fără să observe că Stalin intrase în birou printr-o ușă laterală.

— Ați citit? întrebă el, oprindu-se lângă masa de lucru. Ce stil! Până și într-un ordin ca acesta răzbat accente de isterie. Avem informații că Hitler a sosit la Smolensk. Vrea să conducă personal ofensiva trupelor lui. Nu mai încapе îndoială că e sigur de victorie. Crede că în focul acestei bătălii o să-și făurească cununa de lauri a gloriei... Dar eu socotesc că sosirea lui Hitler la Smolensk n-o să facă din el un Napoleon, cum visează... Visuri deșarte! Stalin aruncă o privire spre Vasilevski. Și acum, tovarăși, înainte de toate să ascultăm un raport sumar asupra situației de pe Frontul de Vest

Stalin se așază la masa de lucru.

— Planul marelui cartier general al lui Hitler cu privire la Moscova e demult limpede pentru noi, începu Vasilevski, ridicându-se de la masă cu câteva hârtii în mână. Din octombrie și până astăzi el nu s-a schimbat. Pot să vă comunic acum doar câteva date mai precise cu privire la dispozitivul forțelor inamicului.

Uitându-se din când în când prin hârtii și tușind ca să-și limpezească glasul, Vasilevski raportează că marele cartier

general al lui Hitler, care își propusese executarea unei întoarceri adânci și a unei învăluri a flancurilor frontului nostru din fața Moscovei, apoi încercuirea și cucerirea ei. Își întărise considerabil în cursul luni noiembrie, grupurile de șoc de pe flancuri. La flancul stâng, de la nord, al dușmanului, se găseau grupurile al treilea și al patrulea de tancuri ale generalilor Goot și Hupner, alcătuite din diviziile I-a, a 2-a, a 5-a, a 6-a, a 7-a, a 10-a și a 11-a de tancuri, din diviziile a 14-a și a 36-a de infanterie motorizată și din diviziile a 23-a, a 35-a; și a 106-a de infanterie. În misiunea grupului de nord intra ocuparea, în timpul cel mai scurt a orașelor: Clin, Solnecinogorsc, Rogaciov, și Dmitrov... Pe flancul drept de sud, se află armata blindată a generalului Guderian, formată din diviziile a 3-a, a 4-a, a 17-a și a 18-a de tancuri, din diviziile a 10-a și a 29-a de infanterie motorizată și din divizia a 167-a de infanterie. În misiunea acestui grup intra, în prima urgență, ocuparea orașelor: Tuia, Cașira, Riazan și Colomna... Grupurile de pe flancuri urmau să dea loviturile principale. Cele secundare erau lăsate pe seama grupului de la centru, în alcătuirea căruia intră corpurile de armată 7, 9, 12, 13, 20, și 43 și diviziile a 5-a, a 19-a și a 20-a de tancuri ale inamicului. Acestea caută să ajungă până la capitală pe șoselele Minsk și Naro-Fominsc. În ofensiva împotriva Moscovei erau puse în acțiune în total 51 de divizii cu un efectiv de 350.000 de oameni cu un armament enorm: opt sute de avioane, cinci mii de tancuri, peste trei mii de tunuri...

Apoi Vasilevschi urmă:

— Rapoarte asupra rezultatelor luptelor de astăzi sosesc încă de la diferitele sectoare ale frontului din apropierea Moscovei. Deocamdată, e prea curând să tragem concluzii, totuși putem spune...

Își aruncă privirea spre Stalin și, citind probabil ceva în privirea lui, urmă:

— Nu trebuie să ne fie teamă de adevăr, deși e crud. Trebuie să recunoaștem că armata fascistă-germană este încă o mare forță. Această armată a pornit la această nouă ofensivă ferm încredințată că va executa ordinul lui Hitler de a cucerii Moscova. De aceea nemții se bat astăzi cu o înverșunare nemaipomenită, aruncându-se pretutindeni la atacuri nesfârșite. Se aruncă mereu, cu toate că au pierderi uriașe.

— Ei nu știu vechiul proverb rusesc: cine se repede asupra Moscovei, acolo-și lasă capul, zise Stalin. Urmează. Te ascultăm.

— În unele locuri, dușmanul a izbutit să împingă îndărăt unitățile noastre... — și Vasilevschi numi sectoarele frontului unde se întâmplase asta, apoi urmă: — însă foarte puțin. Și asta i-a costat foarte scump! Se vede limpede, de pe acum, că trupele noastre dovedesc o și mai mare dârzenie în apărare decât în Octombrie... Vasilevschi, înflăcăându-se pe nesimțite, povesti câteva din acțiunile de apărare încununare de succes ale unor unități din diferite sectoare ale frontului din fața Moscovei.

Stalin se ridică de la masă.

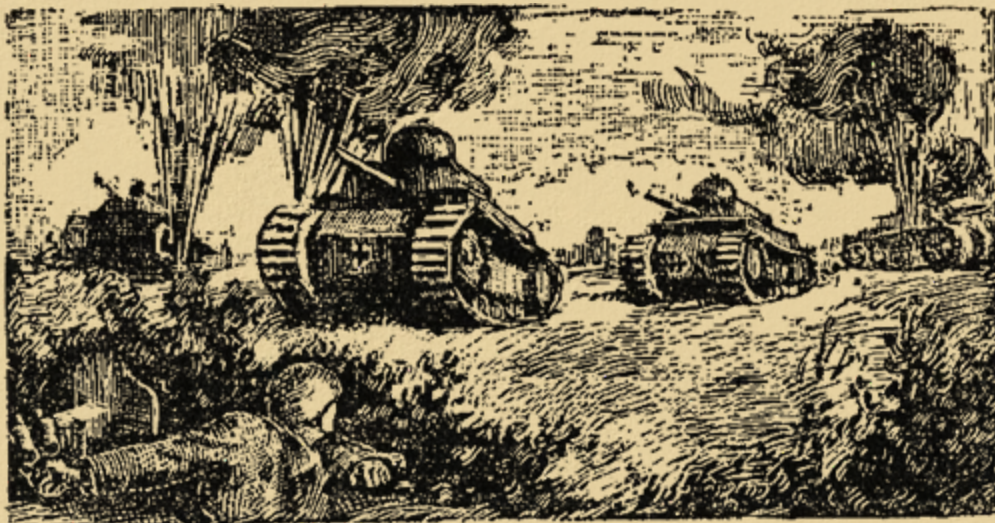
— Astăzi Moscova îi va lovi din plin!

Până la sfârșitul ședinței, Stalin nu se mai așează. Se plimbă tot timpul în jurul mesei la care ședeau ceilalți, oprindu-se când lângă unul, când lângă altul, ascultând cu răbdare pe fiecare tovarăș și vorbind el însuși despre tot ce trebuia să se facă pentru a câștiga victoria asupra dușmanului: despre îmbunătățirea muncii uzinelor de tancuri și de avioane de pe Volga și din Ural, despre punerea în funcțiune a întreprinderilor evacuate în locul unde se află acum, despre accelerarea instruirii rezervelor în spatele frontului, despre trimiterea grabnică spre Moscova a unităților militare gata pregătite... Și faptul că Stalin, discutând despre toate acestea, se plimba în jurul mesei cu mersul lui ușor și nu stătea pe scaun, cum se

obișnuiește la ședințe, crea în cabinet o atmosferă liniștită de muncă militară.

...Deasupra Moscovei stăruia noaptea neagră, învăluită în pâclă deasă și înghețată, în timp ce la hotarele de răsărit ale țării se înălța, fremătând, dimineața strălucitoare.

Partea a III-a

I

Dimineața înghețată se aprindea încet deasupra pădurii. La marginea poienii arse, plină de bușteni și năpădită de puieți, se ivi o turmă de elani. În frunte pășea elanul cel bătrân, conducătorul turmei. Înălțându-și coarnele puternice, el se opri: de o ramură a cornului stâng îi atârna o crenguță de brad. Câteva clipe rămase cu mușchii încordați, ca o statuie, abia mișcând din urechi și ascultând cu adâncă luare aminte liniștea trează a iernii. Ceilalți elani își înălțară și ei, îngrijorați, boturile corioate. Din cealaltă margine a poienii arse își luă zborul un cocoș de munte greoi, cu sprâncenele roșii. Peste spinările elanilor, cu lână grea și pline de promoroacă, trecu un fior. Dar se liniștiră numaidecât: de jur împrejur stăpânea o liniște atât de adâncă, de parcă niciun copac nu se putea hotărî să-și miște măcar o crenguță, ca să-și scuture promoroacă de prisos. Elanul cel bătrân păși cu îndrăzneală înainte și dintr-o singură întoarcere a capului său uscat, apucă cu buza lungă vârful unui tânăr plop de munte. După el se urni toată turma, mestecând cu lăcomie crenguțele înghețate ale puieților plini de sevă.

Aproape o oră rătăci turma, încet, în largul poienii arse. Apoi elanul cel bătrân se opri într-o poieniță, se uită de jur împrejur, trase cu putere pe nări aerul înghețat și, după ce mai așteptă puțin, se lăsă greoi în zăpadă. Lângă el se culcă elănița lui iubită, pentru a cărei dragoste se bătuse astă toamnă pe viață și pe moarte. Ceva mai încolo, prin mestecănișul scund, se culcară și ceilalți elani.

Dimineața se aprindea acum peste toată pădurea.

După ce se odihni, clanul cel bătrân se ridică în picioare și se îndreptă spre marginea poienii arse, dincolo de care se înălța, ca un perete negru și zimțuit, pădurea de brad nepătrunsă. În urma lui porni toată turma. Deodată, elanul tresări din tot trupul și încremeni de spaimă: în liniștea pădurii trosnise o creangă uscată.

În aceeași clipă răsună o împușcătură...

Cât ai clipi, elanul cel bătrân sări în aer, apoi se năpusti ca o vijelie în desișul pădurii de brad. Pierzându-și capul, toată turma se repezi în urma lui...

Trăsese Afanasi Șoșin, care sosise cu o săptămână înainte la căsuța din pădure a partizanilor, trimis de Loznevoi. După ce trase, desfăcu fără grabă închizătorul puștii și aruncă tubul de cartuș. Întorcându-și spre soare fața pământie, îmbătrânită înainte de vreme și brăzdată de zbârcituri adânci, Șoșin făcu din ochi, cu veselie, către Vasia Soichin:

— Am tras bine, nu?

Vasia cel tinerel era nedumerit și speriat.

— Dar în care ai tras? În cel cu coarne?

— Nu, în elănița de alături...

— În elăniță? Nu știi că nu-i voie?

— Ei, și ce dacă nu-i voie? Ia te uită!

Și Afanasi Șoșin hohoti din fundul bojocilor.

— Vezi tu, — vorbi el după aceea, — elanul era voinic, ce-i drept, un adevărat taur cum s-ar zice. Dar să știi de la mine, prietene: taurul ăsta e bătrân! Prin urmare, carnea lui e seacă și uscată... Pe când vaca, e altceva. Orice ai

spune, vaca e totdeauna mai grasă decât taurul și are carnea mai fragedă, mai gustoasă... Uite, ia orice vietate de parte femeiască — găină, rață, scroafă... Partea femeiască, drăguțele, are totdeauna carnea mai dulce! Ține minte ce-ți spun...

Vasia Soichin se uită spre partea unde dispăruse turma de elani înspăimântată de împușcătură, apoi își strâmbă obrazul a durere.

— Poate că, totuși, n-ai ucis-o?

— Ce tot îndrugi! Șoșin râse cu dispreț. Apoi dacă vrei să știi, am nimerit-o drept sub spată!

— Bine, dar a fugiți

— N-ajunge ea departe. A fugit, așa, din fierbințeală.

Se îndreptară spre locul unde se odihniseră elanii. Întrecându-l. pe Șoșin, Vasia Soichin învăluie nerăbdător cu privirea poienița în care elanul și elănița răscoliseră adânc zăpada când săriseră după împușcătură. Nevăzând pete de sânge, Vasia Soichin strigă, plin de bucurie:

— N-ai nimerit-o, frate!

— Nu, drăguțele, eu nu dau greș! îi întoarse vorba Șoșin apropiindu-se. Nu te grăbi să mă faci de rușine. Hai mai departe.

Aruncă o privire asupra urmelor lăsate de elăniță și, abia zâmbind cu buzele lui subțiri, se îndreptă spre brădet. După ce străbătu brâul de brăzișori tineri, se opri în altă poieniță.

— Vezi? Și voiai să mă dai de rușine!

Urmele elăniței erau împrășcate cu stropi deși de sânge.

— Așa-i, ai ucis-o! șopti Vasia Soichin. Măi, măi!

— Ce mă tot ții de rău? se supără Afanasi Șoșin. Și ce dacă am ucis-o? Știi tu cum or să se bucure toți partizanii? Nici vorbă că are cel puțin cincisprezece puduri de carne macră. Îți dai tu seama ce adaus înseamnă asta? Că mâncarea noastră, după cum știi, nu-i mare lucru. Nu-i, de pildă, ca în vilegiatură... Așa că, judecă și tu!

Elănița moartă zăcea în pădurea deasă de brad. Zăcea pe partea stângă, cu capul răsturnat de parcă-și întindea gâtul la cuțit, și toată partea dreaptă îi era scăldată în sânge. După ce o cercetă, Șoșin o bătu vesel peste pulpă.

— Strașnică!

Apoi, așezându-se pe șoldul ei, propuse:

— Aprindem câte-o țigară, ce zici? Păcat că n-avem timp, că am jupui-o cât e caldă!... Dar nu-i nimic După ce fumăm, o acoperim bine cu zăpadă și tragem o fugă până la căsuță. Pe urmă o tăiem în bucăți și o cărăm de aici. Sunt deprins cu de-alde astea, am mai făcut și altădată...

Fumau în tăcere.

Timp de o săptămână, cât trăise în căsuța din pădure a partizanilor, Șoșin nu izbutise să aducă la îndeplinire însărcinarea pe care i-o dăduse Loznevoi: să capete vreo informație mai de seamă cu privire la detașamentul de partizani. La început, crezuse că însăși căsuța din pădure era baza principală a detașamentului, dar înțelese îndată că s-a înșelat. Dintre cei sosiți de curând, nimeni nu știa unde se afla această bază principală, iar cu partizanii mai vechi Șoșin se cam ferea să vorbească deocamdată, ca să nu dea de bănuț. De altfel, noii sosiți nu erau trimiși, nu se știe de ce, la baza principală. Așa că lui Șoșin nu-i rămânea decât să stea liniștit și să aștepte.

Ca să nu-și piardă vremea degeaba, se hotărî să câștige încrederea lui Piatâșiov, șeful postului înaintat, un om căruia, pe cât se pare, îi plăcea grozav să fie lingușit. Pentru asta, Afanasi Șoșin își puse la bătaie însușirile lui excepționale în această direcție și curând izbuti: cu o seară înainte primise de la Piatâșiov cea dintâi însărcinare — să plece la Gorbușca, un sat mic din apropiere, și să împrășteie printre colhoznice cele din urmă manifeste ale comitetului raional de partid din ilegalitate. Își îndeplinise sarcina în timpul nopții, și încă foarte bine. Iar acum, după ce împușcase elănița, socotea că datorită grijii lui față de

partizani o să cucerească pe deplin inima mult îngăduitoare a lui Piatâșiov.

Așa se și întâmplă.

Aflând că Șoșin a împușcat o elăniță, Piatâșiov nici nu-l mai întrebă cum își îndeplinise însărcinarea, ci se lăsă cu totul în voia vechii lui deprinderi profesionale de furnizor.

— Ce spui? Cincisprezece puduri? strigă el. Nu se poate!

— Ba se poate foarte bine, tovarășe comandant! Pe mine nu mă înșeală ochiul, îi răspunse Șoșin.

— Strașnic! Asta zic și eu că-i treabă! Încântarea lui Piatâșiov nu mai avea margini. Bravo, frățioare! Ne-ai scos din mare nevoie! Știu că ne-ai făcut un serviciu! Îți dai tu seama ce înseamnă pentru noi cincisprezece puduri de carne? Hrana oamenilor e o problemă gravă. Da, da... De ce să ne ascundem? Uneori trăim numai cu o coajă de pâine uscată și cu zeamă limpede de mei! Cu o hrană ca asta putem să facem față nevoilor noastre? Iar cincisprezece puduri... Stop, stai să calculez... Prin urmare, două sute patruzeci de kilograme de carne... Dacă am consuma câte zece kilograme pe zi, ceea ce ar fi prea de ajuns, am avea carne pe douăzeci și patru de zile. Aproape o lună! Iată ce înseamnă elănița ta, prietene Șoșin! Dar, stop, ascultă: oare nu se poate să mai împuști una? Ce zici?

— Se poate, se învoi Șoșin cu demnitate și bunăvoință, abia stăpânindu-și bucuria pentru izbânda lui. Mai găsim noi elănițe pe-aici, că doar nu degeaba îi și zice pădurii „Losinoe uroiisce”[\[24\]](#).

Când mai aveți nevoie, vă mai împușc una, numai să dați ordini

— Minunat! Cum s-ar zice, o să fii furnizorul nostru. Problema cărnii, ca să zic așa, e pe deplin rezolvată! Piatâșiov îl scutură prietenește pe Șoșin de umeri, recunoscător, fără îndoială, pentru ajutorul pe care i-l dăduse la rezolvarea acestei probleme. Iar acum, prietene, organizează transportul! Ia cu tine oameni câți ai nevoie, și plecați repede într-acolo, așa fel ca să avem carne pentru

masa de la prânz. Îmi aștept șefii... Cum te-ai gândit s-o aduci?

— Foarte simplu. O tăiem în bucăți și o vâram în saci.

— Minunat! Dă-i drumul, frate, repede!

După ce ieși de la Piatâșiov prin tinda din spatele casei și intră în bucătăria largă, plină de partizani, Șoșin se uită pieziș cu ochiul drept la Vasia Soichin.

— Ai văzut cum s-a bucurat? Și tu care... Mergi cu mine după carne?

— Sunt oameni destui, n-ai decât să alegi!

— Cum poțestești, treaba ta!

Oameni bucuroși să meargă după carne, se găsiră mulți. În timp ce împărțea ajutoarelor lui saci și topoare, Șoșin dădu cu ochii lângă cuptor, de un flăcău tânăr, îmbrăcat cu un surtuc negru de postav: era polițaiul Usaciov, venit de lângă Smolensk și intrat în serviciul poliției în aceeași zi cu el. „Da’ ce-o fi căutând aici?” se tulbură Șoșin, și începu deodată să strige la partizanii care-l înconjuraseră:

— Ce vă înghesuiți așa? Ce vă băgați în sufletul omului? O să aleg eu pe cine am gust!

Partizanii se dădură la o parte. Și atunci, în fața lui Șoșin ieși, cu o înfățișare supusă, polițaiul Usaciov. Sprânceana dreaptă-i zvâcnea ușor.

— Unde te bagi? strigă la el Șoșin.

— Ia-mă și pe mine, se rugă Usaciov, cuviincios.

— Mai așteaptă... Șoșin se depărtă de saci. Mi se pare, frate, că te vād pentru întâia oară. Nu cumva ai sosit de curând? De când ești aici?

— De aseară.

— Aha, de aseară... Și, ca și cum s-ar fi încredințat că stagiul noului sosit la căsuța din pădure era cu totul îndestulător, Șoșin îl primi bucuros. Bine, pune mâna pe sac.

Începură să taie elănița cu două topoare.

Cum termina de umplut sacii cu bucăți de carne, Șoșin îi și trimitea unul după altul, cu partizanii. Și de fiecare dată

striga!

— Nu mai pierde vremea! Ia sacul în spate și șterge-o.

Ca și cum doar din întâmplare l-ar fi lăsat la urmă pe Usaciov, Șoșin mai strigă odată către partizanii care se depărtau, înșirați, prin poiana arsă:

— Dați-i drumul mai repede! Ce-a mai rămas, luăm noi! Pufăind din țigară, Șoșin așteaptă cu răbdare până ce partizanii dând la o parte tufărișul, tăiară de-a curmezișul poiana arsă. Usaciov aduna și încărca în sac bucățile de carne tăvălite prim zăpadă.

Soarele luneca jos pe deasupra codrului — se apropiau zilele cele mai scurte ale iernii. În pădurea liniștită gerul era singurul stăpân, atotputernic și necruțător: mâinile și picioarele înțepeneau, simțai în nări înțepături ascuțite iar aerul tare parcă frigea, îți îngreua respirația.

— Frige, hai? întrebă Șoșin, bătându-și mânușile una de alta.

— Vorbește! zise Usaciov încet, cu asprime, fără să-și lase lucrul. Repede! Trebuie să-i ajungem din urmă.

— Vii din partea lui? întrebă Șoșin cu gândul la Loznevoi.

— Nu pierde vremea! Am venit pentru puțin timp aici. Mâine trebuie să plec îndărăt, urmă Usaciov. Tragi cu ochiul primprejur? Uite-te, dar vorbește. Loznevoi s-a făcut rău ca un diavol! Mi-a dat poruncă să culeg de la tine toate informațiile și să mă fac nevăzut Mâine trebuie să fiu la el.

— Dar ce să-i spun?

— Cum asta, ce? Toate informațiile de care avem nevoie. Unde e baza lor principală? Cine-i comandant? Ce incursiuni au de gând să facă?

— Eh, ce oameni suciți mai sunteți și voi! oftă Șoșin. Crezi că-i ușor să le afli toate astea? Nu, drăguță, oamenii ăștia nu trăncănesc fără rost... Adună, adună, vezi-ți de treabă... Uite, e o săptămână de când stau aici și ce am aflat? Nimic! Nu știu măcar unde li-e baza. Așa oameni sunt ei!

— Da, ei îs deștepți, iar tu ești prost zise Usaciov. Când o să te întorci la Bolotnoe, o să te-alegi cu câțiva dupaci, asta s-o știi! Ori poate că te-au cumpărat, cumva? Prea te dai bine pe lângă ei!

— Acum, tu ești prost — răspunse Șoșin fără dușmănie. Dă încioace sacul și ajută-mă să-l aburc în spate. Nu uita toporul. Haidem!

Usaciov îl urmă icnind.

— Bagă de seamă, Șoșin! Pentru neexecutarea ordinului...

— Nu încerca să mă sperii tu pe mine! Îmi cunosc eu datoria mai bine decât voi. Întorcându-și capul din când în când, Șoșin aruncă în urmă câteva cuvinte. Chiar să-i și spui: că-mi cunosc eu datoria! Auzi dumneata, învață oul pe găină! În privința căsuței, să-i spui ce-ai văzut și tu singur. Celelalte, o să le aflu eu zilele astea. Cum aflu, cum mă întorc.

— Vești o să trimiți tu, nu zic, dar de întors, nu te mai întorci...

Șoșin se opri.

— Ce fel de vorbă-i asta? Eu am primit ordin să mă întorc.

— Acum primești alt ordin! Usaciov se uită de jur împrejur și-și potrivește mai bine sacul în spinare. Uite care-i ordinul: să aduni toate informațiile, să le trimiți mai departe prin polițaiul de la Gorbușca iar tu să rămâi la detașament până la noi dispozițiuni.

Șoșin oftă adânc, cu năduf.

Și fără să mai asculte ce spunea Usaciov, o luă înainte greoi, clătinându-se sub povara sacului și călcând mereu pe-alături de pârția bătătorită de partizani.

În timp ce Șoșin și oamenii lui erau plecați după carne, la căsuța din pădure sosise un grup numeros de partizani de la baza principală, în frunte cu Boiarchin. Cei de la postul înaintat își dădură seama numaidecât că la noapte vor avea loc operații mari.

Apropiindu-se de căsuță, Șoșin îl văzu în cerdac pe Piatâșiov iar în jurul lui partizani cunoscuți și necunoscuți. „Mă așteaptă, se gândi Șoșin. Acum știu că or să meargă treburile ca pe roate! Ajuns lângă cerdac, foarte bine dispus, aruncă ușurat sacul la pământ. Apoi, răsuflând din greu, își șterse cu căciula fruntea asudată.

— Uf, c-abia l-am adus! Credeam că rămăsese puțin, dar când am început să adun bucățile — Doamne sfinte! După aceea se întoarse către Usaciov: Aruncă-l și tu colea. Îi luăm îndată.

Un bărbat necunoscut — uscățiv, cu ușancă albă de miel, cu cojoc ostășesc albit și cu pistol la brâu — era Stepan Boiarchin — arătă cu capul spre Șoșin și întrebă, scurt:

— Acesta-i?

— Da... îi răspunse Piatâșiov, abătut.

Lui Șoșin i se păru că cineva își petrece palma înghețată pe spinarea lui fierbinte.

Boiarchin coborî scările cerdacului.

— Ia să-mi spui dumneata, vânătorașule, cine ți-a permis să, împuști elanii? Cine ți-a permis să calci legile statului?

Șoșin își dădu seama numaidecât că cel care-i vorbea era însuși comandantul detașamentului de partizani. Și deodată avu aceeași senzație pe care o avea totdeauna când i se întâmpla să viseze că se prăbușește într-o prăpastie.

— Care legi? — repetă el buimac, cu toate că înțelesese limpede întrebarea lui Boiarchin. În ce privește elanii? — și-și desfăcu brațele, uluit. Doamne, dar ce legi mai sunt acum? Suntem în război, și dumneata mai vorbești de legi...

— Prin urmare, după capul tău, dacă-i război și dacă pământul neț-a fost cotropit de nemți, înseamnă că s-a sfârșit cu legile sovietice? Fața uscată a lui Boiarchin, cenușie de boală, se înăspri. Nu, vânătorașule, statul nostru există încă, așa cum exista și înainte, și nimeni nu i-a abrogat și nici n-o să-i abroge legile! Nu poate să judece ca tine decât acela care nu crede în victoria noastră, care nu

se gândește la viitorul nostru. Noi o să fim și în viitor, așa cum am fost și până acum, stăpâni ai tuturor bogățiilor noastre, și pe pământ, și-n apă. Ca buni gospodari, suntem datori să păstrăm aceste bogății pentru viața noastră de mâine. Ai înțeles? Nu-i nimic, o să te gândești la toate astea pe îndelete și o să înțelegi...

Și Boiarchin aruncă o privire spre Piatâșiov, care stătea tot abătut.

— Pe vânătorășul ăsta să mi-l bagi zece zile la carceră. La carceră grea! Să nu i se dea nicio bucățică de carne. Lasă-l să se gândească pe îndelete la legile statului sovietic!

Lui Șoșin îi căzură brațele în jos...

II

Marica pleca pentru întâia oară la o acțiune de luptă. Și mamă-sa, și soră-sa, și Boiarchin, și Crâlatov — toți căutau s-o înduplece să se mai odihnească un pic după toate câte le îndurase în timpul din urmă la Olhovca. Dar Marica rămânea neînduplecată.

După lansarea parașutiștilor, o săptămână încheiată învăță cu râvnă mânuirea armelor. Demonta și monta de nenumărate ori la șir pușca, automatul și pistolul și, împreună cu alți partizani care nu cunoșteau nici ei meșteșugul acesta, făcea zilnic exerciții de tragere la țintă. De grenade se cam temea, fără să știe de ce, și oricât se silea să-și înfrângă frica pe care o simțea față de această „artilerie de buzunar”, nu izbutea. Nu prea avusese timp să învețe cât ar fi trebuit, totuși era de pe acum în stare să mânuiască armele și să tragă. I se încredință un automat.

Ilia Crâlatov o sfătuia mereu să nu se amestece în acțiunile de luptă ale detașamentului, și asta numai pentru că se temea să nu i se întâmple ceva: oricum, războiul e război... Dar când înțelese că Marica era neînduplecată în

hotărârea ei, căută să-i fie cât mai de folos în ce privește instrucția ei militară. Spera ca, prin această grijă a lui, să-i poată câștiga simpatia, singurul lucru la care mai râvnea în viața lui de acum. Făcea tot ce-i sta în putință să fie lângă ea în orice clipă liberă, doar o putea s-o ajute cu ceva, și căuta să-i ghicească orice dorință.

Cu gândul numai la instrucția militară, Marica nu-și dădea seama că, folosind și acest prilej, Crâlatov făcea tot ce putea ca să și-o apropie. Ei îi făcea plăcere că însuși șeful de stat major al detașamentului o ajută la instrucție și se deprinse curând să-l vadă mereu pe lângă ea. Ilia Crâlatov era totdeauna bun, atent, plin de grijă și îndatoritor, ca nimeni altul în detașament. Marica nu putea să nu-i fie recunoscătoare și de aceea se purta față de el cu acea căldură sufletească cu care natura o înzestrase din belșug.

— Tovarășe Crâlatov, — îi spunea ea adesea, — fără dumneata n-aș fi învățat nimic! Cum să-ți mulțumesc?

— N-am eu nevoie de mulțumiri...

— Atunci, de ce?

Crâlatov îi răspundea, prefăcându-se că glumește:

— De o privire caldă.

— Ei, ce tot spui!...

Dar Ilia Crâlatov își îngăduia foarte rar asemenea vorbe: era prudent, se temea să nu tulbure prietenia pe care i-o arăta pe atunci Marica.

Își zicea: prietenia e vecină cu dragostea.

Acum, Ilia Crâlatov era chiar bucuros că Marica se hotărâse să fie o adevărată partizană. Dacă și astăzi are mereu nevoie de ajutorul lui, cu atât mai mult o să aibă mai târziu, când va trebui să ia parte la acțiuni pe teren. Fără îndoială că la multe din aceste acțiuni vor merge împreună, și se știe că nimic nu apropie mai mult pe oameni decât lupta. În felul acesta va ajunge să-i fie prieten și ocrotitor și va străluci în fața ei datorită curajului și vitejiei lui.

...Cea dintâi acțiune de luptă o tulbură nespuse de mult pe Marica. În clipa când șirul de partizani pleacă de la Crasnaia Gorca spre căsuța din pădure, Marica înțelese că în viața ei începe ceva nou. Pe drum încercă să se stăpânească, ca nu cumva să observe partizanii cât e de emoționată de noua ei situație în detașament și să nu râdă de ea. Se silea cu tot dinadinsul să-și ia înfățișarea pe care o aveau în mod obișnuit, toți ceilalți partizani. Dar nu izbutea: chipul ei oglindea limpede ceea ce simțea, așa că orice ochi mai atent putea să vadă cât era de tulburată și de însuflețită.

În ziua aceea, toate îi făceau plăcere. Îi părea bine că era îmbrăcată altfel ca de obicei. Purta un cojoc negru, o ușancă și pantaloni de schi. Dar mai cu seamă se bucura că purta pe umăr un automat adevărat, cu care trăgea destul de bine. Și-i mai plăcea că merge pe schiuri ca toți ceilalți partizani și că strigă când trebuie, cum făceau și ei: „Hei, ai adormit? Dă-i drumul, nu ne ține-n loc!” Toate acestea o făceau să se gândească cu sufletul plin de lumină și de fericire la viața ei nouă de luptă.

Îi plăcu și cel dintâi popas la căsuța din pădure. Ce bucurie să stai jos pe podea, rezemată de perete cu spatele care te doare de-atâta umblet, să asculți ce vorbesc partizanii, să auzi hohotele lor de râs nestăpânit, apoi să te așezi la masă cu ei și să mănânci carne proaspătă de elan... Totul era nou acolo, neașteptat, interesant, plin de înțeles, și Maricăi i se părea chiar că numai ea era în stare să înțeleagă importanța deosebită a celor mai mărunte întâmplări de la acest popas al partizanilor. Tot ce era obișnuit pentru cei mai mulți, pe ea o mișca și o tulbura, întocmai ca muzica...

După masa de la prânz, Stepan Boiarchin expedie jumătate din noii sosiți la Crasnaia Gorca. Afanasi Șoșin, care stătea la arest în baie, îi văzu plecând în adâncul pădurii și gemu atât de cumplit, încât santinela, speriată, își vârî capul pe ușă. Apoi, grup după grup, partizanii

începură să plece în diferite direcții. Cu toate că niciunul dintre ei nu știa planurile lui Voronin, comandantul detașamentului raional, afară de Boiarchin toți își dădeau seama că acțiunile lor de luptă se desfășurau din zi în zi tot mai larg și mai cu îndrăzneală, tot mai cu îndrăzneală și mai cu hotărâre, și că ele nu erau decât începutul unei operații mari și bine chibzuite. Lucrul acesta se simțea atât din caracterul misiunilor de luptă, cât și din faptul că pentru executarea lor li se dădea un timp limitat.

Marica se nimeri în grupul lui Crâlatov.

Grupul acesta se îndreptă spre satul Svistunovo.

Se însera. Peste zi fusese ger zdravăn, iar spre seară gerul se înteti așa de cumplit, încât pădurea se învălui ca în ceață. Tot ce era vietate se pitise pentru noapte în locuri ferite: veverițele își astupau mai de nădejde scorburile cu mușchi, cocoșii de munte se cuibăreau mai adânc în zăpadă, păsărelele se ghemuiau în brădetul de nepătruns...

Blestemând gerul, partizanii păseau încovoiați, ferindu-și de ger nasurile și urechile... Dar nici frigul, nici mersul anevoios, nu puteau face să scadă înflăcărarea nesfârșită a Maricăi. Îi venea din ce în ce mai greu să se arate liniștită, așa cum arătau de obicei toți partizanii.

În apropierea unui pârâu, Marica se opri, lăsă pe câțiva partizani să-i treacă înainte și-l așteptă pe Crâlatov, care venea în urma tuturor. Când o văzu, lui Crâlatov i se tăie răsuflarea, atât era de frumoasă în clipa aceea! Ușanca și cojocul îi erau presărate cu zăpadă, sprâncenele și genele pline de promoroacă, iar în ochii negri ca mura stăruia atâta căldură și atâta strălucire, cum nu vezi decât la cei care pleacă să îndeplinească o chemare sfântă.

— Tovarășe locotenent! zise Marica, fără să-și mai ascundă tulburarea și entuziasmul față de viața nouă care începuse în ziua aceea pentru ea. Nu, dumneata nu ești în stare să înțelegi așa ceva! Pentru dumneata, e un lucru obișnuit, dar pentru mine e așa de nou! Cât de minunat e să simți și să știi că ești alături de toți ceilalți! Dar mi-e

greu să ți le spun toate... Dacă ai știi ce fericiră e să ții o pușcă în mâini atunci când e nevoie! Poate că nu vorbesc destul de lămurit?

În timp ce le spunea toate acestea, Marica era atât de frumoasă, cum n-o mai văzuse până atunci Ilia Crâlatov. Îi venea să se repeadă la ea, s-o îmbrățișeze și s-o sărute, s-o sărute nesfârșit de mult. Părea că un diavol îl împingea spre Marica. Dar se stăpâni la vreme. Înțelese că nu se cuvenea să facă lucrul acesta acum, când întreg sufletul Maricăi era cuprins de o fericire nouă...

III

În înaltul siniliu al cerului de noapte, atârna luna rotundă și luminoasă ca de aramă. În jurul ei scânteia o cunună albastră. Deasupra pădurii curgea o lumină egală și blândă, iar sub ea sclișea, argintie, împărăția celor din vizuini.

Gerul frigea dureros obrajii. Mâinile înțepeneau de frig. Era nespus de greu să mergi cu schiurile, mai cu seamă prin pădurea tânără și deasă: mereu trebuia să schimbi direcția, ca să înconjuri tufișurile, buștenii și desișurile neîntrerupte, troienite de zăpadă. Era destul să atingi din nebăgare de seamă vreun copac, ca să ți se pară că pădurea întreagă își revarsă asupra ta tot belșugul ei de omăt.

De câteva ori strigase până acum Ilia Crâlatov către călăuza lor — un bărbat mustăcios și tacticos, cu mers de vânător încercat:

— Mă, „Susanin”, unde ne duci?

Ulâbâșev, călăuza, un colhoznic din Svistunovo, răspundea de fiecare dată încet și liniștit, fără să se oprească din mers:

— Ai răbdare, acuși...

Deodată, într-o poiană nu tocmai largă, de sub schiurile Maricăi țâșni ceva în văzduh, cu zgomot, împrôșcând zăpada. Marica țipă și căzu pe schiuri. Și la dreapta, și la stânga se înălțară de asemeni trâmbe de ninsoare.

Toată poiana răsună de glasurile partizanilor.

Crâlatov se apropie de Marica, o ajută să se ridice și, uitându-se la fața ei împrôscată cu zăpadă, o întreabă:

— Te-ai speriat?

— Doamne, dar ce-a fost asta?

— Cocoși de munte.

— Lua-i-ar dracu'! strigă Marica înciudată, ștergându-și obrazii. Credeam că-i moartea și înghețase inima în mine! După ce-și mai trase sufletul, întreabă cu neliniște: oare o să-mi fie frică, ce crezi?

Merseră cam o jumătate de oră în liniște spre răsărit, pe-alături de șleah. Marica își aduse aminte cum desfundau femeile din Olhovca șleahul acesta acum două săptămâni, când căzuse întâia zăpadă; Nu trecuseră de atunci decât două săptămâni, și câte întâmplări nu-i zguduiseră viața! Și totuși, de aci înainte o așteptau evenimente și mai importante...

În sfârșit, ieșiră la marginea pădurii.

— Iată, am ajuns, zise Ulâbâșev.

— Dar unde-i? îl întreabă Crâlatov.

— Apoi colea, în câmp. Nu-l vezi?

Lăsându-se pe călcâie, partizanii cercetară cu luare aminte câmpia întinsă, care strălucea în bătaia lunii.

— Da, îl văd! Tocmai acolo!

— Așa-i, acolo...

Pe partea dreaptă a șleah ului se vedea umbra încremenită a unui avion. Era un „Messerschmidt-109”.

Cu trei zile în urmă fusese silit să aterizeze, din pricina unui defect la motor. Curând, la locul unde aterizase sosi o mașină puternică pe șenile, cu un grup de nemți: tehnici de aviație și o gardă. Se apucară numaidecât să repare avionul

și scoaseră cu sila colhoznicii din satele vecine, ca să pregătească terenul de decolare.

A doua zi, colhoznicul Ulâbășev veni la detașamentul lui Boiarchin și-i propuse să distrugă avionul. Se hotărâră să pornească la lucru fără întârziere: nemții puteau să dreagă repede avionul și să-și ia zborul.

Partizanii se îngrămădiră în jurul lui Ulâbășev.

— Lângă avion, — începu călăuza încet, — și-au instalat nemții un cort nu tocmai mare, căptușit pe dinafară cu zăpadă. În cort rămâne numai garda, ceilalți se duc să doarmă la Svistunovo.

— Cât e până la Svistunovo?

— Cam trei kilometru

— Prin urmare, n-or să aibă timp să le vină în ajutor?

— Da-de unde!

— Numai că, vezi, noaptea-i cam luminoasă...

— Da, parcă anume s-a nimerit să fie lună plină oftă Ulâbășev. Dar să nu ne pierdem vremea. Dacă-și ia deodată zborul? Și pe urmă, nu-i nimic că e lumină. Creai că ei îs nebuni să stea afară în ger? Ți-ai găsit! Dorm în cort de-i ia dracu'. Doar poate că vreunul o mai fi stând să pună câte-un lemn pe foc. De ce s-ar îngriji anume? Avionul e în mijlocul câmpiei. Cine are nevoie de el? Pe urmă, e și lumină. Cine vrei să se apropie?

— Dar partizanii? întrebă cineva râzând.

— Despre partizani încă nu s-a auzit până acum pe locurile astea...

— Bine, atunci să ne apucăm de treabă, hotărî Crâlatov.

După ce-și scoaseră schiurile, partizanii fumară, cercetând cu luare aminte câmpul, apoi își împărțiră sarcinile și se sfătuiră cum să-și îndeplinească mai bine misiunea de luptă... Toți erau tăcuți și liniștiți.

Nici Marica nu se simțea tulburată. Totul arăta că misiunea nu era chiar atât de grea pe cât părea la început și că succesul nu poate fi pus la îndoială. Dar în timp ce se târau peste câmpie, Marica se gândi deodată că, în grabă,

ar putea să uite cum să pună schimbătorul focului ca să tragă automat „Dacă o potrivesc așa, atunci trage lovitură cu lovitură, își zicea în gând, oprindu-se câteva clipe în brazda făcută de partizanul care se târa înaintea ei, iar dacă o potrivesc altfel trage în serie”. Dar cu cât își repeta în gând mișcările, cu atât era mai sigură că, atunci când va sosi clipa să tragă, o să le încurce negreșit. „Oare ce-o fi cu mine? se înspăimântă de zăpăceala ei. Doar e așa de simplu! Uite, dacă-l pun așa, totul e în ordine și o să tragă în serii”. Însă la oprirea următoare, îi trecu deodată prin minte: „Stai puțin, oare cum am zis adineauri? Așa? Oare așa să fie într-adevăr? Nu cumva e tocmai pe dos?” Marica se tulbură și mai mult, gândindu-se cu groază că uitase totul, că le încurcase pe toate... „Ce-i de făcut? se întreba ea, simțind cum i se urcă sângele la cap de necaz. Doar ca să fii sigur, trebuie să tragi negreșit în serii... Că dacă tragi o singură lovitură și nu nimerești până să mai tragi odată, neamțul a și șters-o! Ce-i de făcut? Poate ar fi bine să întreb pe cineva?” Dar pe cine să întrebe? Toți partizanii se târau pe zăpadă înaintea ei. Și după aceea? Băieților le place să-și bată joc și or s-o facă de râs în fața întregului detașament...

La această neplăcere se mai adăuga încă una: Marica își dădu seama că e greu, nespus de greu să meargă multă vreme târâș și încă prin zăpada adâncă. La început se târa pe coate, așa cum o învățaseră la detașament, dar se încredință repede că, fără un bun antrenament, mersul acesta era un adevărat chin. Lăsă totul la o parte și începu să se târască așa cum îi venea la îndemână. Dădea cât putea din mâini și din picioare, însă trebui să recunoască, cu amărăciune, că mai mult se zbătea pe loc în zăpada afânată decât înainta spre țintă, că rămânea clipă după clipă tot mai în urma celui dinaintea ei și că-și irosea puterile fără folos. Se oprea mereu și, răsuflând înfierbântată, se lipea cu spaimă de pământ, temându-se să nu încalce cumva ordinul de a păstra cea mai desăvârșită

liniște. Îi intrase zăpada în mânuși și în pâslari, în sân și pe după gulerul cojocului, și i se topea pe față, pe gât și pe piept...

Ai fi zis că e o nimica toată să mergi târâș trei sute de metri pe o câmpie acoperită cu zăpadă. Fără îndoială că nimeni n-ar crede că pentru așa ceva e nevoie de cine știe ce efort. E un lucru obișnuit, despre care nici nu face să vorbești, fie și din întâmplare. Dar acum Marica își dădu seama că până și mersul târâș cere o încordare uriașă, stăruință și îndemânare. Dacă-i așa, atunci ce eforturi cere de la un ostaș lupta însăși? O clipă Maricăi i se păru că hotărârea ei fusese peste măsură de îndrăzneată și de nechibzuită. Însă dârzenia ei de totdeauna învinse și de data aceasta. „Nu, odată ce mi-am pus în minte, o să lupt! O să lupt! își zise ea cu tărie. O să sufăr orice! O să îndur orice!” Și se târa înainte, adunându-și cele din urmă puteri, udă, încălzită și tulburată, fără să aibă în minte decât un singur gând: să rabde neclintită, cu dinții încleștați, tot ce-i va cere de astăzi înainte viața aspră de campanie...

... În cortul nemților, focul ardea cu putere. Pe burlan ieșeau flăcări și scântei. Dincolo de cort se înălța avionul cenușiu-închis, cu aripile boante întinse. Toată partea stângă, întoarsă spre lună, scliffea vopsită din proaspăt. Nicăieri nu se vedeau oameni de pază: fără îndoială că ațipiseră fără grijă lângă sobița care duduia.

Partizanii se culcară în brazdele adânci, săpate în jurul avionului de șenilele puternicei mașini nemțești. Marica ajunsese acolo, târâș, în urma celorlalți. Ajunse gâfâind, sfârșită de puteri, și-și dădu seama imediat că partizanii erau gata să se năpustească asupra cortului nemțesc. Tot timpul se gândise înfricoșată la clipa aceea, cu teamă că s-ar putea să-și piardă cumpătul tocmai atunci când va trebui să se arunce asupra dușmanului. Dar acum, în timp ce se pregătea să se ridice în picioare, simți dintr-odată că minunea minunilor se întâmplase: cât ai clipi tulburarea i se potolise și o părăsise, și întreaga ei ființă era cuprinsă de

o liniște încordată și hotărâtă. Își aduse aminte bine cum trebuie să pună schimbătorul focului la automat ca să tragă în serii. Minte-i era limpede, vie și plină de îndrăzneală. În suflet îi coborî o înseninare ciudată, sărbătorească. Crâlatov făcu un semn cu căciula, și în aceeași clipă Miri ea se smulse din loc. Odată cu toți ceilalți se aruncă avântată și fără frică înainte, cu o încredere atât de nesfârșită în puterile ei și în sfințenia răzbunării ei, care-i ardea toată inima, încât nimic n-ar mai fi putut-o opri...

...Peste douăzeci de minute partizanii se întoarseră la marginea pădurii și-și luară în grabă schiurile. Avionul ardea cu o flacără vie, iar fumul se înălța spre lună, negru și despletit

În timp ce-și lega schiurile, Marica îl rugă pe Crâlatov:

— Ține-mi puțin automatul, te rog.

Crâlatov îi luă automatul, îl mirosi pe furiș, apoi întrebă:

— Ai tras?

— Nu, n-am avut când, îi răspunse Marica simplu, fără ascunziș. Mă repezeam eu încoace și încolo, dar nu știu de ce nu-mi ieșea niciunul în cale...

— Nu-i nimic! zise Crâlatov, căutând s-o încurajeze. Ceea ce-i important pentru un începător, nu e să ucidă un dușman în cea dintâi luptă, să facă un act de vitejie... Important e altceva: să simtă că e în stare să-l facă. Și tocmai asta aș vrea să știu... Numai să-mi spui cinstit: ai simțit așa ceva?

Marica tăcea.

— Nu te rușina, spune-mi...

— Da, am simțit, răspunse Marica, cu hotărâre.

— Mă bucur nespus de mult, zise Crâlatov. Înseamnă că lucrul cel mai de căpetenie s-a făcut. Mai departe totul va merge, de la sine! Acum ești o adevărată partizană...

IV

Înainte de revărsatul zorilor, grupul lui Crâlatov ajunse la Olhovca. Pentru mai multă siguranță, Erofei Cuzmici îi cartirui pe partizani, pentru odihnă, la moș Silanti. Faddeevna, uscată și adusă de spinare, dar gospodină grijulie — aceeași care prezisese în casa Macarihăi că va veni o iarnă aspră — puse la fiert o oală mare cu cartofi necurățați de coajă și așeză pe masă murături din belșug. Partizanii se ospătară, se încălziră bine după drum și, când răsări soarele, își așternură paie uscate pe podeaua din odaia cea mare și se culcară. În aceeași seară trebuiau să plece din nou, la alte treburi.

Numai Marica rămase la Lopuhovi.

Așa se întoarse ea în casa bărbatului ei.

O părăsise pe neașteptate — nu numai pentru neamul Lopuhovilor, dar chiar și pentru ea. Când plecase furioasă împotriva lui socru-său și a lui Loznevoi, Marica nu chibzuisese destul de bine întrucât hotărârea ei de a părăsi casa, în care totul îi amintea de Andrei, era dreaptă și necesară. Abia mai târziu se încredințase că această hotărâre, luată într-o clipă de mânie, fusese binevenită: doar nu putea să mai rămână într-o casă asupra căreia plutea ura poporului... Pe de altă parte, Marica nici nu bănuia că această hotărâre atât de dreaptă o să fie atât de grea și de apăsătoare pentru ea. Gândul că o rupsesse cu Lopuhovii nu-i lăsa nicio clipă de liniște. De asemenea, o necăjea și o chinuia gândul că, în închipuirea lui, Andrei o vedea mereu în casa părintească, în timp ce ea o părăsise demult. Toate acestea păreau a dovedi că Marica îl mințea cu cruzime pe Andrei, cu toate că ea nu era în stare să-l mintă, și lucrul acesta o rușina până la lacrimi...

Marica era nespus de bucuroasă că se împăcase cu socru-său. Din noaptea când Erofei Cuzmici o scosese din grea cumpănă, se gândea mereu la întoarcerea ei în casa Lopuhovilor și, stăpânindu-se cu greu, aștepta un prilej ca să-i treacă iarăși pragul.

Lopuhovii, erau și ei neînchipuit de fericiți de întoarcerea Maricăi. Pe cuptorul rusc, pe care odată cu Marica se urcaseră și Alevtina Vasilievna și Vasiatca, se porni un sfat în toată legea, viu dar cam încâlcit: vorbeau despre toate deodată, despre tot ce-i interesase și-i tulburase toată vremea cât fuseseră despărțiți... În timp ce Erofei Cuzmici se îngrijea de partizani, sfatul acesta nu încetă o clipă, descoperind că într-o lună de despărțire, în viața unei singure familii se întâmplaseră atâtea...

După ce-i petrecu pe partizani până la moș Silanti, Erofei Cuzmici se întoarse acasă înviorat și fericit: de astăzi înainte, în viața lui toate intrau în făgașul lor obișnuit. Apropiindu-se de cuptorul abia luminat de o lampă mică, o întrebă pe noră-sa cu blândețe:

— Ei, ce zici, te-ai încălzit?

— Mă încălzesc, îi răspunse Marica.

— Ar trebui să punem samovarul... zise Alevtina Vasilievna.

— Bine, îndată o să fie gata și samovarul!

Aprinse chiar el samovarul și, întorcându-se iarăși lângă cuptor, întrebă:

— Despre ce vorbeați?

— Tot despre Andriușa, îi răspunse Alevtina Vasilievna.

— Și despre medalie, adăugă Vasiatca.

— N-ai luat din întâmplare, ziarul acela cu tine? întrebă Erofei Cuzmici. Păcat! Da, prin urmare e decorat.. Mărturisesc că n-am avut încă prilejul să văd decorația aceea... Tu n-ai văzut-o cumva?

— Numai în fotografie, răspunse Marica.

— Da, strașnică decorație! chibzuia Erofei Cuzmici, mândru de fecioru-său. Și ceea ce-i mai important e că are și inscripție. Te uiți la ea și vezi pentru ce ți-au dat-o! Ăsta-i lucrul cel mai plăcut. Numai că, uite ce aș mai întreba: cum crezi, or să i-o dea pe front, sau la Kremlin? Cât ai bea un pahar cu apă, se poate să-l cheme și la Kremlin! Hm, hm...

Da, mare cinste! Să te ții de acum la decorații! Începutul e greu...

Pe neașteptate, bătrânul căzu pe gânduri:

— Să știți de la mine, Andriușa o să mai primească și alte decorații de astea! Odată ce-i viteaz, o să le mai arate el ce poate! Ostașul nu-și poate ascunde vitejia-n sân! Să vedeți: o să se întoarcă acasă, o să treacă pragul — si o să rămânem cu gurile căscate: tot pieptul o să-i fie numai aur și argint!

Plângând încetișor, Alevtina Vasilievna șopti:

— Numai de s-ar întoarce odată sănătos!...

— O să se întoarcă, n-o să i se întâmple nimic! Nu moare toată lumea în război. L-am înmormântat odată, asta înseamnă că o să trăiască mult!

— O să se întoarcă, mamă, nu te tulbura, o să se întoarcă sănătos și teafăr! și Marca își culcă obrazul pe umărul soacră-sii.

— Inima mea nu mă minte...

— Nu, nu se întoarce el așa! Andrei o să vină în zbor, vorbi Vasiatca, ca unul ce se pricepe. Hotărât. Cu avionul. O să vină în zbor și o să sară cu parașuta, ca ăștia... ca parașutiștii... Odată ce o să aibă atâtea decorații, de ce n-ar veni în zbor?

— Da, Vasilii, bine că mi-ai adus aminte... zise Erofei Cuzmici. A ajuns până la voi parașutistul acela care fugise?

— Nu, n-a ajuns, răspunse Marica

— Atunci, unde s-o fi mistuit? Să fi înghețat pe undeva?

— Nu, chiar în noaptea aceea a fost prins din nou de polițai și a fost dus la Bolotnoe. Acum se știe sigur că e închis la comandatura nemțească.

— Îmi pare rău de bietul băiat. S-a sfârșit cu el!

Samovarul începu să fiarbă.

Marica sări de pe cuptor.

— Mamă, lasă-mă să fac eu ceaiul, lasă-mă te rog!

Așeză samovarul pe masă, căută ceaiul în dulăpior, Îl opări și-i întinse fiecăruia ceașca preferată... Îi făcea

nespusă plăcere să se simtă gospodină, ca altădată, să rânduiască masa după gustul ei, să țină în mâini ceștile bine cunoscute și să taie pâinea proaspătă de secară, făcută în casa Lopuhovilor... Cele mai obișnuite treburi i se păreau acum pline de o bucurie sărbătorească și deosebit de importante. Vedea că Lopuhovii erau mișcați de osteneala pe care și-o dădea, și-n sufletul ei parcă susura un izvorăș fierbinte...

— Cum s-ar zice, cuscra e mare gospodină la detașament? o întrebă Erofei Cuzmici, atunci când Marica se așează la locul ei obișnuit.

— Da, tot timpul e la bucătărie...

— Stați prost cu mâncarea, fă-ă îndoială.

— Nu, o ducem noi atât cât să putem trăi...

— Atunci de ce se plâng băieții?

— Care băieți? Unde?

Erofei Cuzmici îi povesti cum, alaltăieri noapte, sosiseră în Zabolotie patru partizani în două sănii. Oamenii au început să se plângă de foametea pe care o îndurau în pădure, să blesteme ceasul când s-au făcut partizani, iar până la urmă au jefuit trei casc... Vestea acestei nelegiuiri stârnise în popor, după spusele lui Erofei Cuzmici, nedumerire și mânie.

— Asta e cu neputință! strigă nora, ca trăsniță de cele auzite. Partizanii pot să moară de foame, dar așa ceva n-or să facă! O mișelie ca asta se plătește cu capul. Lui Stepan Egorâci n-o să-i tremure mâna niciodată. Nu, cei de care vorbești dumneata nu erau partizani!

— Toată lumea zice că erau partizani...

— Nu-i adevărat! Nu cred!

— Da' atunci cine erau, după părerea ta?

Fără să-și bea ceaiul până la sfârșit. Marica se ridică de la masă și începu să se plimbe înapoi și încolo prin bucătărie, pe gânduri... Dintr-odată se opri, se întoarse, se uită la socru-său cu ochi mari și speriați și-i șopti:

— Să știi că el e! Loznevoi!

— Loznevoi?... Oare el să fie?

— Eh, ticălosul, ticălosul!

Ca luminat de un gând, Erofei Cuzmici se ridică pe neașteptate, strigând:

— Dacă-i el, atunci cântecul lui s-a sfârșit! S-o știi de la mine. Chiar în noaptea asta o să punem mâna pe el. Stați să vă învăț eu ce trebuie să faceți... De ce tremuri așa? Nu tremura! Stai jos și ascultă-mă ce-ți spun...

V

Din prima zi de slujbă în postul de comandant al poliției de plasă, Loznevoi porni energic să organizeze nimicirea partizanilor. De asta atârna acum însăși soarta lui. Dar ca să te poți gândi cu temei să nimicești partizanii, trebuie să le găsești ascunzătorile de prin păduri. Și cercetările acestea, spre necazul lui înaintau foarte încet.

În vremea asta, la comandatură soseau zilnic rapoarte cu privire la incursiunile pe care le făceau partizanii în diferite puncte ale plăsii. Starostii și polițaii satelor nu mai aveau zi bună din pricina partizanilor care, din ascunzișurile lor, trăgeau de multe ori în mașini pe șleah, dăduseră foc depozitului de alimente al armatei din stația Juravliha și provocaseră deraierea unui tren militar care se îndrepta spre Rjev...

Comandantul Hobelman tuna și fulgera. Detașamentul de represiune al comandaturii cutreiera plasa fără niciun folos: partizanii nu puteau fi descoperiți. În locul lor, nemții ridicau oameni pașnici, care n-aveau nicio vină, și-i duceau în lagărul de concentrare de la Bolotnoe. Hobelman își dădea seama că mare lucru n-o să iasă din toate acestea. Trebuia să afle cu orice preț locul unde se ascundeau partizanii și să le încercuiască apoi ascunzătoarea, ca să sfârșească odată pentru totdeauna cu ei. De aceea, Hobelman îi cerea în fiecare zi lui Loznevoi să se grăbească

și să găsească ascunzătoarea partizanilor. Iar Loznevoi se jura că, în câteva zile doar, o să ducă la bun sfârșit această grea însărcinare...

Dar într-o bună zi, lui Loznevoi îi veni dintr-odată în minte că, chiar dacă ar nimici toți partizanii care operau în clipa aceea în cuprinsul plăsii, tot n-ar pune capăt mișcării lor. El își dădea seama că, împotriva așteptărilor și a prevederilor sale, ideea luptei de partizani împotriva ocupanților nemți prinsese rădăcini adânci în popor. De peste tot se primeau informații cum că locuitorii pașnici sprijină în toate chipurile pe răzbunătorii poporului, că oamenii de prin sate, în stare să țină o armă în mână, luau mereu calea pădurilor. Și Loznevoi înțelese că nu mai era destul acum să-i nimicești pe partizani, dar că trebuia nimicită însăși ideea luptei de partizani. Însă ducerea la îndeplinire a acestei misiuni nu era o problemă tocmai ușoară. Pentru asta, trebuia să faci ca poporul să-și schimbe cât mai repede sentimentele față de partizani, să se depărteze de ei...

Și în mintea lui Loznevoi se urzi un plan de acțiune provocatoare.

De ducerea la îndeplinire a acestui plan, aprobat cu multă căldură de către Hobelman, Loznevoi se ocupă personal, păstrând cel mai desăvârșit secret față de toți ceilalți slujbași de la comandatură. Își alege drept colaboratori, trei polițai în care avea deplină încredere. În nopțile întunecoase, Loznevoi și ajutoarele lui se iviră prin satele din jurul Bolotnoei, în chip de partizani. După două isprăvi de acestea, oamenii începură să vorbească cum că partizanii rabdă de foame prin păduri, că și-au uitat de chemarea lor înaltă, că și-au pierdut încrederea în victoria asupra dușmanului și că s-au apucat de jafuri, întocmai ca hitleriștii...

...Cu o seară înainte se întorsese la Bolotnoe Usaciov, cel caro fusese trimis la căsuța din pădure a partizanilor. El îi raportă lui Loznevoi că Șoșin era arestat și că, deocamdată,

era cu neputință să se strecoare cineva în tabăra partizanilor. Pentru moment, ideea de a-i urmări trebuia părăsită și, în așteptarea veștilor de la Șoșin, Loznevoi se hotărî să întetească și mai mult campania lui de defăimare.

...În seara aceea, Loznevoi se pregătea de drum, într-ascuns, pentru a patra oară. Întinzându-i mânușile, Anna Cerniavchina îl întrebă, cu nemulțumire în glas:

— Iar pleci?

— Dar ce-i?

— Tare aș vrea să știu, — urmă Anna, scuturându-și cărlionții, — pe unde a început să te poarte necuratul nopții? Ce te uiți chiorâș la mine? Nu poți să-mi spui?

— E ceva secret, Anna...

— Poate că ți-ai găsit alta pe undeva?

— Ascultă, Anna, zise Loznevoi, simțind că începe să se înfurie. Sfârșește odată cu vorbe de astea. M-am săturat! Culcă-te și dormi, o să mă întorc în zori...

La comandatură, îl și aștepta polițaiul Trifon Sâsoev, mutat de curând de la Semenchino la Bolotnoe. Sâsoev stătea în odaia comandantului poliției de plasă ca la el acasă, bea rachiu și se lupta cu o friptură de berbec la frigare.

— Ei, cum merg treburile? îl întrebă Loznevoi.

Sâsoev își șterse degetele unse de părul roșcat și zburlit, apoi făcând cu ochiul, răspunse:

— Ca pe roate!

— Iarâghin și Cichin îs gata?

— Cum să nu fie? Așteaptă semnalul...

— Caii sunt bine hrăniți?

— Oho! Da, stai și ia un păhăruț înainte de a porni la drum...

Loznevoi bău cu plăcere un pahar cu rachiu de casă. În timp ce mânca, îl cercetă pe Sâsoev:

— N-a telefonat nimeni?

— Ba da, de la Sohnino.

— Eremin? Ce-a zis?

— Cică are nevoie de tine...

Loznevoi ceru Sohnino. La telefon era chiar polițaiul Eremin, care-i raportă că, pe la amiază, fusese în satul vecin Ivancovo, unde aflase că, cu o noapte în urmă, satul fusese călcat de partizani, care jefuiseră două case, luând de la oameni toate grânele, toată făina, câteva oi, pâslari și cojoace...

— După cum văd, — zise Loznevoi, — bandiții ăștia s-au pus serios pe jafuri! Numai noaptea trecută au călcat trei sate. La voi știe toată lumea de asta?

— Cum nu, știu toți, îi răspunse Eremin.

— Și oamenii ce spun?

— Apoi vorbesc și ei în fel și chip...

— Dar ce anume?

— Doar știi și dumneata, domnule comandant, cum e lumea pe la noi... Eremin se încurcă și oftă cu obidă. Ca să spun cinstit, mulți nici nu cred în asemenea zvonuri. „Nu se poate, zic ei, să se apuce partizanii de jafuri”. Vezi cum e lumea?

— Ascultă, Eremin, așteaptă puțin... Loznevoi astupă receptorul cu palma și se întoarse spre Sâsoev: Zice că în sat la ei lumea nu crede zvonurile despre jafurile partizanilor. N-ar fi bine să-i facem să creadă? E departe Sohnino, ce zici? Ce-ar fi să ne repezim până acolo? Sâsoev dădu din cap în semn de încuviințare și Loznevoi descoperi receptorul. Asculți, Eremin? Zici că lumea nu crede că partizanii s-au apucat de jafuri? Nu-i nimic, dacă nu crede astăzi, o să creadă mâine!

...În odaia polițaiului Eremin stăteau, roată în jurul lui, Erofei Cuzmici, Serga Hahai, Crâlatov, Marica și alți câțiva partizani. Toți ascultau cu încordare vibrațiile telefonului. Mai cu seamă Marica urmărea, tulburată, discuția dintre Eremin și Loznevoi. De câteva ori chiar își puse urechea la receptor. Era incredințată că partizanii vor izbuti să-l atragă pe Loznevoi la Sohnino și, presimțind că se apropie

ceasul răzbunării, își stăpânea cu greu tremurul ca de friguri...

După ce așeză receptorul la loc în furcă, Eremin își șterse cu mâneca hainei fața mare și obosită și părul nădușit de la tâmpile. Apoi repetă întocmai ceea ce-i spusese comandantul poliției de plasă.

— S-a făcut! strigă Marica. Vin!

Zăpada cădea pieziș. Caii trăgeau din greu sania pe drumul neumblat. După socotelile lui Loznevoi, demult ar fi trebuit să se zărească Sohnino, dar în fața lor nu se ivea nici urmă de așezare omenească...

Uitându-se cu încordare în întunericul alb de deasupra câmpiei învălurate, Loznevoi întrebă:

— Poate că ne-om fi rătăcit?

— Nu, pe aici nu-i decât un singur drum, îi răspunse Sâsoev. Nu vezi stâlpii de telegraf...

— Unde-s stâlpii?

— Uite, mai la dreapta!...

— Eh, afurisită noapte! mormăi Loznevoi, ascunzându-se de ninsoare după spinarea lui Sâsoev. Ia te uită cum ninge, din ce în ce mai tare... Oare n-are de gând să viscolească?

— Dracu' mai știe!

— Poate c-ar fi bine să ne întoarcem?

— Nu, odată ce am plecat, trebuie să ajungem...

— Ce ar fi s-o luăm în altă parte?

— Unde s-o mai luăm? Acuși trebuie să se arate Sohnino.

— Da, nu trebuia să plecăm astăzi...

— Nu te mai văieta, că-ndată ajungem!

Înaintea lor se iviră umbrele înalte ale copacilor și ale caselor.

— Uite și Sohnino. Vezi?

Loznevoi se ridică în genunchi.

— Mergem mai departe?

— Nu, trebuie să ne oprim tot la marginea satului.

— Ai dreptate, să ne oprim la marginea satului. E mai sigur...

Satul dormea sub troiene. După ce intrară în uliță, polițaii se opriră în fața unei case noi, cu acareturi trainice și cu tei tineri în grădiniță. Totul arăta ca înainte de război; în casa aceea oamenii trăiseră o viață îmbelșugată. Cu cojoacele pline de zăpadă și cu puștile în mâini, polițaii se îngrămădiră lângă sania din față.

În apropiere se auzi lătratul sonor al unui dulău tânăr, bucuros pesemne că are prilejul să-și arate vrednicia.

— Ei, repede la treabă, că n-avem vreme de pierdut! porunci Loznevoi. Eu cu Sâsoev în casă, voi la grajd...

Mult timp gospodarii nu răspunseră, și polițaii au fost nevoiți să bată și în fereastra care dădea spre curte și în ușă. În sfârșit, se auziră pași în tindă.

— Deschideți, gospodarilor, zise Loznevoi în șoaptă. Cineva se apropie de ușă cu băgare de seamă.

— Cine-i acolo? întrebă un glas de femeie.

— Oameni buni, din pădure...

— Dar cine anume din pădure?

— Apoi, se știe cine...

— Aha! făcu femeia pe gânduri. Îndată!

Femeia care le deschise ușa era în vârstă, înaltă și voinică. Fără îndoială că abia în vremea din urmă îi căzuseră și i se veștejiseră obrajii, odinioară plini, și i se așternuseră cearcăne sub ochii cenușii și triști. Afară de ea, în casă se mai afla o femeie cam de vreo treizeci de ani, cu pieptul bogat, răspândind în jurul ei sănătate și tinerețe. Copiii, doi băieței, scânceau pe cuptor aruncând priviri speriate spre necunoscuți. În picioare pe lavița de lângă cuptor, mama cea tânără, cu brațe pline și trandafirii, își culca băieții și, în timp ce-i învelea cu plapuma, încerca să-i liniștească:

— Ei, destul, destul, că doar n-o să se atingă nimeni de voi...

— Doar sunt oameni de-ai noștri, copii, adăugă bunica.

— De care de-ai noștri? se auzi de sub plapumă.

— Partizani, Petiușa...

Petia cel bălai se ridică sprinten în genunchi și-și deschise larg ochii lui albaștri și inteligenți, uitându-se la oaspeți.

— Partizani? Din pădure? Chiar adevărat?...

— Întocmai așa, din pădure, întări Sâsoev.

Petia îi trase numaidecât un pumn lui frate-său, care tot mai scâncea sub plapumă și se răsti la el:

— Senca, sfârșește odată! Sunt de-ai noștri, partizani!

După ce-și scuturară de zăpadă în prag, căciulile și cojoacele, fără să mai aștepte să-i poftească cineva, Loznevoi și Sâsoev trecură spre colțul unde era masa, se așezară pe lavițele din dreapta și din, stânga ei și-și lăsară puștile alături. Apoi, Loznevoi întrebă:

— Nu mai este nimeni în casă?

— Cine să mai fie? răspunse gospodina. Atâția suntem...

— Dar unde vi-s gospodării?

— Bărbatu-meu a murit, iar feciorul mi-i pe front...

Aruncându-și pe spate un șal de culoare închisă, împletit de mână, gospodina cea în vârstă veni și ea lângă cuptor, mai aproape de noră-sa și de nepoții care vorbeau pe șoptite. Părea că se pregătește să-și apere pe ai săi. Era incredințată, fără îndoială, că cei care-i intraseră în casă erau partizani, și cu toate astea nu-și putea ascunde grija și tulburarea; își trăgea mereu, neliniștită, șalul de pe piept cu degetele ei lungi și uscate. Întrebă, cu glasul trist și ușor înăbușit:

— Parcă ați venit în două sănii, nu?

— În două, îi răspunse Loznevoi, înțelegând că înainte de a-i deschide așa gospodina cercetase ulița pe fereastră.

— Atunci, de ce nu intră și ceilalți?

— Nu se poate să intrăm toți.

— Aha, înțeleg... Nu vreți să vă pun samovarul?

— Nu, gospodino, nu ne arde nouă acum de ceai... — începu vorba Loznevoi fără prietenie, gândindu-se fără voie

ca totdeauna era nevoit să înceapă prin a nu primi de-ale mâncării. — Avem un ordin grabnic. Trebuie să-l îndeplinim și să ne întoarcem fără întârziere la detașament. Acolo la noi, gospodine, treburile merg prost...

Din curte se auzi deodată guițatul scroafei.

Gospodina tresări, se repezi la fereastră și ridică marginea perdelei de camuflaj.

— Cine-i acolo? Sunt de-ai voștri?

— De-ai noștri, răspunse Loznevoi liniștit.

— Și ce fac?

— Mi se pare c-au dibuit în coteț la voi o scroafă...

— O scroafă? — zise gospodina — și ce au ei cu scroafa?

Femeia cea tânără strigă speriată:

— Mamă, ăștia-s cei care...

— Aha, va să zică voi sunteți cei care umblați prin sate și jefuiți poporul? Începu deodată, cu asprime, gospodina cea în vârstă, venind în fața lui Loznevoi. Apoi la asta ați ajuns, tovarăși partizani? În loc să ne apărați de jefuitori, ne jefuiți chiar voi?

— Adică, după capul vostru, noi trebuie să murim de foame? Îi întoarse vorba Loznevoi cu dușmănie. Stai, mătușico, nu zbiera, că asta n-ajută la nimic! Uite cum trăiți voi încă și astăzi! Până și scroafă aveți. Sunteți ghiftuiți, de aceea nu ne credeți pe noi flămânzii! Ori poate credeți că partizanii trebuie să rățăcească prin păduri, ca fiarele hămesite?

— Nu, dar să cereți cu vorbă bună, fără să prădați.

— Ți-ai și găsit să capeți ceva de la unii ca voi! Las-că știm noi!... Loznevoi se ridică de pe laviță. Ce mai aveți?

— Nu mai avem nimic, îi răspunse gospodina, întunecată.

— Dar în beciul de sub casă? Ia vezi tu Trifon!

Sâsoev se repezi să deschidă oblonul beciului. În beciurile acestea își păstrau colhoznicii, mai ales la vremea aceea, proviziile de alimente, ca să le aibă sub ochii lor. Gospodina încercă să-l îmbrâncească pe Sâsoev de lângă

oblon dar, întâlnindu-i privirea plină de ură, se trase îndărăt și începu să plângă cu suspine. De pe cuptor începură să plângă numaidecât și nepoții.

— Aha, prin urmare aveți ceva acolo! zise Sâsoev, coborând în beci.

— Ce să avem, păcatele noastre, ce să avem! strigă gospodina, încercând din nou să se repeadă spre oblon. Ce ne-a mai rămas? Ori poate că nu mai aveți suflete-n voi! Doar vedeți că avem copii mici! Ce fel de partizani sunteți voi?

Loznevoi o împinse de umăr:

— Ia dă-te la o parte!

— Mamă, dă-te la o parte! o rugă cea tânără, speriată. Bătrâna se trase spre cuptor și, acoperindu-și fața cu mâinile, gemu:

— Dare-ar moartea în voi, bandiților!

— Taci, vrăjitoare bătrână!

Din beci se auzi glasul lui Sâsoev:

— Am găsit!

— Cc-ai găsit? Nu pierde vremea!

— Uite, făină! Ține!

Loznevoi apucă și trase prin deschizătură un sac cu făină, nu tocmai plin. Gospodinele și băieții începură să bocească într-un glas...

Deodată, din uliță răsunară strigăte și împușcături.

Loznevoi simți că-l înțeapă ceva în inimă. Alergă la fereastră, trase perdeaua și, văzând oameni în jurul săniilor, se repezi spre ușă.

— După mine, Sâsoev!

Pe cerdac, o lovitură puternică peste ureche îl răsturnă din picioare. Loznevoi urlă de durere, scăpă pușca din mână și se rostogoli în zăpadă... Cineva se aruncă peste el și începu să-l strângă de gât, răcnind ca un nebun:

— Veniți încoace! L-am prins, ticălosul!

Loznevoi recunoscuse glasul lui Serghei Hahai și, căutând să se smulgă din mâinile lui, strigă răgușit:

— Stai, nu mă ucide, eu sunt!...

— Apoi tocmai pe tine te căutam, ticălosule!

Marica se apropie în goană, luminează fața lui Loznevoi cu un felinăraș și strigă, peste umăr:

— Veniți încoace!

Într-o clipă, totul se întuneacă înaintea ochilor lui Loznevoi.

VI

Soarele împrăstia o lumină vie, cu totul neobișnuită în luna lui noiembrie. În pădure era liniște și lumină. Din când în când, copacii își scuturau zăpada de prisos de pe crengi. Stoluri de cocoși de munte zburau, căutându-și hrana, spre poieni și spre marginea pădurii, unde totdeauna sunt mai mulți mesteceni.

Loznevoi stătea pe un buștean și înghițea zăpadă...

În spatele lui, pe un pin mare și uscat, doborât de furtună, se odihneau partizanii. Fumau și vorbeau în șoaptă.

- Și cu ăsta ce facem? De ce-l mai ducem?
- Știu ei comandantii ce trebuie să facă...
- Fără îndoială că-l așteaptă glonțul...
- Nu, n-o să-l împușcăm...
- Atunci o să-l spânzurăm?
- Nici n-o să-l spânzurăm...
- Atunci, poate că-l punem la saramură?
- Ba îl băgăm în pământ de viu, și gata!
- Nu, frățioare, nu merge așa!
- Da' de ce? Crezi că ar fi rău?
- Apoi, nici pământul nu-l primește viu!

Din clipa când partizanii pusese ră mâna pe el, Loznevoi căzuse într-o stare de totală pustiire și nepăsare față de tot ce se petrecuse cu el și în jurul lui de-a lungul nopții și al dimineții... Gârbovit, rămăsese nemișcat pe podea, într-un

ungher întunecat al bucătăriei, uitându-se, fără să-i vadă, la partizanii îngrămădiți în jurul lui și ascultând, fără să audă, ce le povestea gospodina cea bătrână. Dis-de-dimineată, norodul se adună în mijlocul satului. Ilia Crâlatov le arată colhoznicilor intenția mârșavă pe care-o urmărea Loznevoi cu jafurile lui și-i rugă să aibă grijă ca întâmplarea de la Sohnino să fie cunoscută fără întârziere de toată lumea de prin satele vecine. După aceea, Erofei Cuzmici și Marica povestiră oamenilor cum ajunsese el trădător... Tot timpul cât ținuse adunarea, Loznevoi stătuse liniștit, uitându-se la toți cu o privire lipsită de înțelegere și ascultându-i de parcă n-ar fi fost vorba de el, ci de un necunoscut oarecare... Urmărise cu nepăsare și împușcarea lui Sâsoev, și a lui Iarâghin (Cichin fusese ucis noaptea, în încăierare). Nu tresări nimic pe chipul lui nici măcar atunci când i se aduse la cunoștință că, deocamdată, era lăsat în viață numai ca să i se ia un interogator amănunțit la detașament. Și acum, stând pe buștean lângă cărarea care ducea spre căsuța din pădure a partizanilor, Loznevoi asculta cu aceeași desăvârșită nepăsare ce vorbeau partizanii cu privire la moartea lui apropiată.

Toată dimineata, Loznevoi nu se gândise deloc la el, ca și cum n-ar mai fi simțit că trăiește aievea pe lume. Și, îndeobște, se afla în starea aceea de ciudată lipsă de gânduri, care te face să simți, cutremurându-te, că atârni în gol. Și chiar când îi trecea câte ceva prin minte, erau numai nimicuri, din acelea asupra cărora niciodată nu i se oprea atenția mai înainte. Și chiar acestea erau tulburi, nelămurite... „Ciudată-i și zăpada asta, — își zicea el, în timp ce asculta ce-și spuneau partizanii. Doar e iarnă, e frig al dracului, și cu toate astea uite-o cât de repede se topește în mână... Iacă o clipă, și nu mai e zăpadă, ci apă... Iar dacă scuturi mâna, nu mai rămâne nimic... Ciudat!”

Marica și Crâlatov, care rămăseseră mai în urmă, se apropiară pe schiuri Fără îndoială că vorbiseră mai înainte

despre ceva ce-i privea pe amândoi: o tulburare dulce lumina obrazii lor tineri.

— De ce v-ați oprit? întrebă Crâlatov grăbit.

Partizanii îi răspunseră pe îndelete:

— Nu poate să meargă, ticălosul!

— Abia își târăște picioarele.

Loznevoi se întoarse spre partea de unde veneau glasurile și întâlni privirea Maricăi. Și atunci își aduse aminte deodată cum ajunsese el în toamnă la Olhovca în coloana de prizonieri, snopit în bătai de hitleriști, cum căzuse în praf lângă fântână, așteptându-și moartea, și cum Marica, cu o hotărâre plină de avânt și de îndrăzneală, se ruga de șeful convoiului:

— Lasă-l! Dă-i drumul...

Acum, Marica tăcea. Loznevoi se aștepta s-o vadă pierzându-și răbdarea, vorbindu-i aruncându-i, poate, vorbe pline de mânie și de dispreț. „Să-mi spună orice, se gândi el, o s-o ascult...” Dar, după ce-l privi cu ochi care parcă se uitau în gol, Marica își mută încet privirea în altă parte... Și din pricină că Marica nu găsisese pentru el, în clipa aceea, nici măcar o vorbă de batjocură, Loznevoi simți dintr-odată în suflet o durere grea și înăbușită. Dar pe neașteptate își veni în fire și, pentru întâia oară, prinse înțelesul cuvintelor rostite de partizani cu privire la moartea lui, vorbe pe care demult s-ar fi convenit să le înțeleagă, și-l cuprinse o frică atât de cumplită, încât scoase un strigăt și se prăbuși în zăpadă...

— Nu mai întârziați, porunci Crâlatov.

După ce străbătu cam o sută de metri în urma Maricăi, care mergea pe schiuri cu pași întinși, Crâlatov o strigă, o ajunse și o întrebă bănuitor:

— Și unul ca ăsta îți mai făcea și curte!

Marica se aprinse la față, îi aruncă o privire mânioasă și o luă repede înainte...” „Parcă ar fi putut ea să se îndrăgostească de unul ca Loznevoi? își zise Crâlatov, privind cu încântare cum aluneca de ușor și de frumos pe

schiuri făptura ei avântată. Ce om de nimic! Ce ticălos! Și a îndrăznit nemernicul, să se gândească că ar putea sta alături de minunea asta?..." Marica se făcuse nevăzută în brădetul scund. „Nu, cu mine e altceva, urmă Crâlatov, fără să se grăbească s-o ajungă: voia să rămână singur cu gândurile lui. Nu, nu trebuie, să-mi pierd nădejdea! Fără îndoială că-l plăcea, dar nu cred c-o iubea într-adevăr. Nu-i făcea curte din dragoste, nu mai încape îndoială. Și parcă ea n-a simțit-o asta? Desigur că a simțit-o... Și ce poate fi mai înjositor pentru o femeie? Și apoi, cum ar fi putut ea să se îndrăgostească de un trădător? Nu, cu mine e altceva!..." Deodată, Crâlatov izbi cu pumnul trunchiul unui pin și, fără să-și ridice pumnul de pe scoarța lui, strigă cu înflăcărare și convingere:

— Nu-i adevărat! O să mă iubească!

Cu chiu cu vai, partizanii îl ridicară pe Loznevoi în picioare. Palid ca un mort, omul făcu câțiva pași înainte, se opri, aruncă o privire la pădurea strălucitoare ca cristalul, la cerul senin de iarnă, apoi se prăbuși cu pieptul peste o tufă de rozmarin sălbatic, zgâriindu-și obrazul.

Când l-au ridicat, Loznevoi văzu sânge pe mâinile lui și-și pierdu cunoștința;

Partizanii îl duseră de subțiori până la căsuța din pădure.

Loznevoi își veni în fire abia în baie, unde-l târâseră. Dând cu ochii de Șoșin, se ridică vioi de pe podeaua rece și crăpată, și un gând limpede și neașteptat îl făcu să-și recapete puterile pierdute.

— Tu erai? îl întreabă ei oprindu-și răsuflarea șuierătoare și fierbinte.

— Mai încet! Mai încet! șopti Șoșin, gemând printre dinții strânși și trăgându-se într-un ungher. Era uluit de apariția neașteptată în baie a comandantului poliției de plasă.

— Scapă-mă! îl rugă stăruitor Loznevoi, stăpânindu-și glasul. Scoate-mă din buclucul acesta!

— Dar cum pot eu? Ce-ți vine-n minte?...

— Scapă-mă, cum te-i pricepe!

— Bine, dar cum să te scap? Cum?

— Gândește-te! Scapă-mă! Scapă-mă!

Sub apăsarea hotărârii deznădăjduite de a lupta cu soarta, Loznevoi zgâria podeaua cu unghiile. Voia să trăiască, să trăiască, să trăiască... Ochii îi ardeau de-atâta sete de viață și de libertate.

— Mai așteaptă! șopti Șoșin. Mai stai!

Afanasi Șoșin tremura ca-n friguri. Se apropie de ușă și începu să bată cu pumnii în ea. Santinela nu auzi dintr-odată: se plimba încoace și-ncolo pe lângă baie, la soare. Fără să deschidă ușa, strigă din tindă, ursuz:

— Cine bate acolo? Ce s-a întâmplat?

— Cheamă-l pe Piatâșiov! strigă Șoșin.

— Aha, tu erai? Și ce nevoie ai de Piatâșiov;?

— Nu vreau să stau cu ticălosul ăsta!

Santinela ieși afară și, vârandu-și două degete în gură fluieră de câteva ori.

— Așa, bine te-ai gândit! șopti Loznevoi, înăbușindu-se de bucuria nădejdi. Nu te lăsa! Dă-i înainte! Și îndată ce ți-or da drumul, scapă-mă! Născocеști tu ceva, nu-i așa!

— Dacă scap de aici, născocesc, eu...

— Dă foc casei! Provoacă panică!

— Taci, că știu eu ce trebuie să fac...

Piatâșiov veni. Se strecură icnind pe ușa scundă, se îndreptă din mijloc, apoi se uită întâi la Loznevoi. Omul ședea pe podea, pe un braț de fân, rezemat cu un umăr de laviță, lângă soba de piatră. Își ținea întinse picioarele încălțate cu pâslari negri. Fața uscată îi era nădușită, nările nasului ca un plisc de pasăre i se umflau din pricina răsuflării puternice, iar strălucirea aprinsă a ochilor îi făcea să pară mai mari.

— Ce-i cu ăsta? întrebă Piatâșiov, mutându-și privirea asupra lui Șoșin.

— E un ticălos, știe toată lumea! strigă Șoșin cu aprindere. A simțit că i se apropie sfârșitul și turbă ca o fiară! Nu vezi cum îi strălucesc ochii? Că doar el, nemernicul, a vrut să mă pună cu sila polițai, dar nu i-a mers! Și acum, când vede că sunt în detașament, începe să mă împrăște cu scuipat! E un ticălos, toată lumea știe!

— Ba tu ești ticălos! țipă Loznevoi, ascuțit.

— Taci! se răsti la el Piatâșiov.

— Uite, așa țipă într-una, scârnăvia! Fața pământie a lui Șoșin, îmbătrânită înainte de vreme, tresărea nervos. Latră tot timpul! Mi-o veni mie sfârșitul, zice, dar și pe voi o să vă ia dracu'! Și tot așa o ține... Și atunci, te-ntreb: pot eu să mai stau cu el? Nu pot! Nu mă rabdă inima. Nicio clipă nu mai pot săi stau lângă ticălosul ăsta!

— Stai, nu zbiera așa! îl opri Piatâșiov. Doar știi că însuși comandantul detașamentului te-a băgat la bașcă. Cum pot cu să trec peste ordinul lui?

— Dar eu cum să stau aici? Unde scrie că un partizan poate să stea la arest cot la cot cu un trădător? Nu există nicăieri o lege ca asta! O să-mi fac zilele de arest după ce s-o libera locul. Unde să mă duc?

— Nu zbiera, Șoșin, că n-are niciun rost!

— Atunci, duceți-mă în alt loc!

— Unde? În buzunar la mine?

— Cum s-ar zice, trebuie să rabd?

— De, rabdă și tu, că n-ai să crapi într-o noapte! și Piatâșiov se întoarce și ieși din baie.

— Huo, idiotule! făcu Loznevoi, cu mânie.

Șoșin se așează pe lavița de lângă soba de piatră. Buzele-i aproape negre tresăreau:

— De ce m-ai făcut idiot?

— Nu te-ai priceput! N-ai făcut nimic.

— Am făcut tot ce-am putut...

— Minți, n-ai făcut lot! Gândește-te!

— Dar ce pot eu să fac?

— Gândește-te! Dacă nu mă scapi, te denunț!

— Pe mine? strigă Șoșin, cutremurându-se.

— Dacă-i vorba să mă ia dracul, apoi să ne ia pe amândoi! Șoșin își dădea seama, cu spaimă, că și lui i se apropia sfârșitul — și încă atât de neașteptat, de neprevăzut! „Da, o să mă denunțe! O să mă denunțe! — își zicea el, încremenit de groază. Pentru el, e tot una...” Uitându-se speriat spre ușă, Șoșin începu să roage cu lacrimi în ochi, aproape fără glas:

— Nu mă nenoroci! Ce folosești cu asta?

— Scapă-mă! Scapă-mă, că de nu, te denunț!

Gemând de durere, Șoșin se prăbuși cu pieptul peste soba de piatră. Și în aceeași clipă, spre propria lui mirare, luă singura hotărâre care mai era cu putință. Apucând un bolovan de sub el, se întoarse repede și, înainte ca Loznevoi să aibă când să se ferească, se repezi cu un răcnet sălbatic și-l izbi în cap, punându-și toată puterea în această, lovitură — singura lui nădejde de a scăpa de la moarte.

VII

Împotriva așteptărilor multor partizani, Stepan Boiarchin, care sosi a doua zi dimineața la căsuța din pădure, arată un deosebit interes față de împrejurările în care fusese ucis Loznevoi. Comandantul detașamentului nu-și ascundea mânia împotriva tuturor acelor care nu luaseră destule măsuri pentru paza prizonierului. Se înțelege că mai mult decât pe oricine îl certă pe Piatâșiov, pe care, până la urmă, îl și dădu afară din slujba de comandant al postului de siguranță. Și atunci înțeleseseră cu toții că Stepan Boiarchin ar fi avut nevoie de comandantul de poliție al plăsii în legătură cu viitoarele planuri de luptă ale partizanilor. Boiarchin vorbi mult cu Afanasi Șoșin.

După ce-l băgase la arest pentru braconaj cu trei zile în urmă, Stepan Boiarchin mânase un om de încredere la Zabolotie, să afle tot ce se putea afla despre fostul pădurar. Cu acest prilej se dovedi că Șoșin, trimis la Zabolotie de către regiunea silvică, trăise în timpul din urmă singur în pădure. Colhoznicii îl întâlneau rar și nu aveau să spună nimic rău despre el. Ei știau că Șoșin nu primise să slujească în poliție și că se hotărâse să se ducă la partizani de frică să nu fie urmărit. Toate acestea întăreau pe deplin declarațiile fostului pădurar. Și, fiindcă veni vorba, pe vremea aceea se întâmpla destul de des că oamenii noștri, împotrivindu-se să intre în slujba poliției, luau calea codrului de frica pedepsei. Nimeni n-ar fi avut motiv să nu aibă încredere în acești oameni. Atunci, ce motive deosebite ar fi fost să n-ai încredere în Șoșin?

Lui Stepan Boiarchin i se părea ciudat că fostul pădurar uitase și încălcase cu atâta ușurință legea, știută de toată lumea, în ce privește ocrotirea elanilor. Dar nici acest lucru nu-i dădea dreptul să tragă încheierea că Șoșin ar fi fost un spion... Doar își recunoscuse vina și se rugase să-l ierte, că nu împușcase elănița, decât pentru că ține la partizani din toată inima... Adică de ce n-ar putea fi într-adevăr așa?

Șoșin susținea că-l ucisese pe Loznevoi într-o clipă de furie nestăpânită. Doar se știe că ceruse să nu fie lăsat singur cu trădătorul și dușmanul poporului — asta o aflase toată lumea. Când Piatâșiov se împotrivise, lăsându-l în baie, Loznevoi începuse să-i arunce fel de fel de vorbe batjocoritoare despre partizani, susținând că, oricum, nemții tot or să-i nimicească. La urmă îl și scuipase în obraz. Atunci el n-a mai putut răbda: se știe doar că i-s nervii zdruncinați. Și nici nu-și dă seama cum, înnebunit de furie, a luat bolovanul și l-a ucis pe trădător... Într-adevăr, care partizan ar fi putut să suporte liniștit să-l scuipe în obraz un trădător?

Pe bună dreptate spune poporul că „toți cucuruzii cad în capul bietului Macario”. Așa și toate belelele astea puteau

foarte bine să cadă, una după alta, pe capul lui Șoșin...

Și totuși, întâmplarea cu Șoșin îl lăsă foarte nedumerit pe Stepan Boiarchin și-l făcu să fie bănuitor. Ce trebuia să facă acum cu el? Să-l mai pedepsească odată? Dar cum? Și ce-or să spună partizanii dacă Șoșin o să fie pedepsit din pricina unui trădător care, oricum, azi-mâine trebuia împușcat? Nu era chiar atât de ușor să ia o hotărâre... Boiarchin se gândi să se sfătuiască în această privință cu Voronin — dar deocamdată nici să nu-l slăbească din ochi pe Șoșin...

Furios împotriva lui Șoșin, nepricepându-se cum să-l pedepsească, Boiarchin primi bucuros ideea de a-l obliga pe ucigaș să sape singur în pământul înghețat groapa celui ucis și tot singur să-l înmormânteze. Era și asta o pedeapsă: nu-i ușor să sapi pământul tare ca piatra, și nici nu-i plăcut să ai de-a face cu un mort... Dar Afanasi Șoșin primi bucuros să sape groapa, cu toate că știa c-o să muncească până l-or trece toate nădușelile. Chibzuiuse bine: trebuia să-l îngroape cât mai repede pe Loznevoi, ca să dispară orice dovadă împotriva lui. Toți or să-l uite repede pe trădător.

...Gând groapa era gata, Costea se apropie de Șoșin, și după ce mai stătu puțin, îl întrebă pe neașteptate:

— Vrei să-ți ajut?

— Ajută-mă dacă vrei...

Aduseră amândoi târâș trupul rece și însângerat al lui Loznevoi și-l aruncară în groapă. Mortul căzu cu fața la pământ. Luând lopata în mână, Costea se opri la marginea gropii și se uită lung la Loznevoi — se vede că pentru asta și venise: să-l vadă cum zace într-un mormânt al nimănui... Zise apoi, pe gânduri:

— Orice câine moare ca un câine...

— Da, asta așa-i, mormăi drept răspuns Șoșin, abia auzit, gândindu-se că nu era bine să tacă.

— Îmi pare rău că nu mi-a fost dat să-i fac eu felul.

— Va să zică, nici tu n-ai fi putut răbda? Vezi, asta spun și eu...

— Ei, să ne apucăm de treabă!

Peste noapte, viscolul acoperi mormântul cu zăpadă proaspătă. Și de atunci pieri pentru totdeauna urma trădătorului...

VIII

În noaptea aceea era vorba să aterizeze lângă satul Gribchi cel dintâi avion de la Moscova. Trebuia să aducă material exploziv, o nouă cantitate de alimente, ziare și sarea de care detașamentul ducea atâta lipsă. Partizanii din pădurea Gnloe și din pădurea Losinoe veniră să întâmpine avionul. Pe la miezul nopții, începură să aprindă focuri de semnalizare.

În așteptarea avionului, Voronin, comandantul detașamentului, și căpitanul Rumianțev, comandantul grupului de parașutiști, stăteau de vorbă să-și treacă timpul, într-o izbă din marginea satului. Gospodina casei al cărei bărbat era pe front, stătea acolo singură. După ce le aduse oaspeților ei dragi cartofi fierți, înțelese că oamenii aveau de vorbit între patru ochi și plecă prin vecini. Fără grabă, Voronin se ospăta cu poftă din mâncarea țărănească, în timp ce Rumianțev lua câte ceva în silă, și se ridica mereu de la masă, făcându-și nu știu ce însemnări în carnetul de note.

— Ce ai de nu te mai astâmperi? îl întrebă Voronin. Stai jos și mănâncă! Te temi că n-o să te poată ridica avionul după un ospăț ca ăsta? Las' că te ridică el!

Înalt și lat în umeri, Rumianțev se opri în mijlocul izbei, se îndreptă din mijloc de era cât pe ce să ajungă cu creștetul în tavan, și-și întinse brațele lungi. Atunci văzu Voronin că fața lui prelungă și uscățivă arată o adâncă îngrijorare.

— Știi, mi-e capul buimăcit...

— Nu-i nimic, până la Moscova se limpezește el! Stai jos!

După ce sosise în pădurea Gnıloe, grupul lui Rumianțev își întrebuintase cele dintâi zile organizând cercetarea și pregătind acțiunile diversioniste. În săptămâna din urmă, parașutiștii, împreună cu partizanii, desfășuraseră o activitate vie într-o zonă destul de întinsă. Provocaseră deraierea a două trenuri militare pe calea ferată Viazma-Rjev și aruncaseră în aer linia în câteva locuri, iar în stația Juravliha distruseseră un mare depozit de alimente. În același timp, oamenii culegeau cele mai variate informații cu privire la dușman. Dar toate acestea nu erau decât începutul activității grupului de parașutiști. În scurtă vreme trebuiau să desfășoare acțiuni mult mai largi, când deodată veni o radiogramă, prin care căpitanului Rumianțev i se ordona să plece imediat cu avionul la Moscova, aducând cu el tot materialul documentar privitor la trupele dușmane din sectorul Rjev...

— Cum crezi, pleci definitiv? îl întrebă Voronin.

— Nu, cred că numai pentru câteva zile...

— Și de ce așa, pe neașteptate?

— Doar știi și tu că în război toate vin așa, pe neașteptate... răspunse Rumianțev, așezându-se totuși să mănânce. Înseamnă că au nevoie grabnică de datele noastre. Despre ce vorbește radiograma dacă nu despre asta?

— Dacă-i așa, atunci e foarte semnificativ. Clipind ușor, Voronin își aținti privirea întrebătoare asupra lui Rumianțev. Nu crezi, oare, că ai noștri se pregătesc grabnic de contraofensivă?

— Fără îndoială.

— Da, era și timpul, era și timpul!

— Fără îndoială! Mai desparte n-aveam unde să ne mai retragem. Prin urmare, trebuie să treacă la ofensivă. Și odată ce trebuie, o să treacă. Și nu mai încape vorbă că foarte curând. De altfel și vremea e potrivită. Tocmai de

aceea ni se și cer atât de repede informații amănunțite cu privire la dușman. S-ar mai putea, iarăși, să se dea misiuni speciale și detașamentelor de partizani din întreg raionul Rjevului...

— Da, și asta se poate, — se învoi Voronin. Iar ai luat-o la fugă? Stai jos, omule, stai jos și nu te mai tot uita la ceas! E încă devreme. Uite, cartofii ăștia sunt o minune... Și uite-așa, căpitane... Dar ce voiam să spun? Da, voiam să spun că în clipa de față avem mare nevoie de îndrumările Moscovei. În noiembrie detașamentele noastre s-au întărit, s-au oțelit, au făptuit multe... E drept că nu stăm prin sate, totuși, la drept vorbind, tot raionul e sub stăpânirea noastră. Și după cum știi, suntem bine pregătiți să distrugem garnizoana germană din Bolotnoe și să eliberăm de sub nemți întreg raionul. De pe acum nemții de la Bolotnoe au început să tremure ca de friguri! Primesc întăriri, pun la cale acțiuni represive împotriva noastră — și totuși, tremură... Chiar astăzi am primit știri de acolo: distrugerea avionului și întâmplarea de la Sohnino au alarmat toată garnizoana!

— Or să-l ucidă pe Samohvalov, zise deodată Rumianțev, oftând. Păcat, e un băiat de aur!

— Nu, or să-l țină.

— Pentru ce?

— Își închipuie că o să le fie de folos.

— Trag nădejde să ne prindă?

— Fără îndoială.

— Visuri deșarte!

— Câte nu visează ei...

— Oare n-am putea să-l facem scăpat?

— Deocamdată este imposibil.

După ce mâncară, se așezară să fumeze, lângă soba de fier încinsă la roșu.

— Prin urmare, zici că la Bolotnoe e panică? întrebă Rumianțev.

— Și încă ce panică! Voronin zâmbi vesel, cu toată fața. Asta-i a doua după distrugerea comandaturii din Olhovca.

Fără îndoială că iar or să-l scuture zdravăn șefii lui pe comandantul Hobelman! Să lași tu pe partizani să distrugă un avion de luptă — nu-i lucru de glumă. Bietul Hobelman! Nu mai vede el crucea de fier! Da, pesemne că nu-i chiar atât de ușor să stăpânești pământul rusesc. Voronin scoase din buzunarul de la piept al bluzei kaki, semimilitară, un carnețel. Mi se pare foarte ciudat că nemții nu l-au citit măcar pe marele lor teoretician militar Glausewitz. E un teoretician burghez, fără îndoială, dar are și unele idei sănătoase. Uite ce scrie... Da, am găsit: „...cu cât contactul dintre masele populare și armata dușmană e mai larg — prin urmare, cu cât aceasta din urmă se desfășoară pe o suprafață mai întinsă — cu atât e mai puternică acțiunea războiului poporului. Ea distruge, întocmai ca un foc care mocnește, înseși temeliile armatei dușmane”.

— Începuseși parcă să-mi spui că ați avea nevoie de îndrumări de la Moscova, îi aminti Rumianțev.

— Da, avem mare nevoie!

Și Voronin începu să se plimbe prin casă.

— După cum îți spuneam, suntem gata să distrugem garnizoana din Bolotnoe și să eliberăm întreg raionul, — urmă el. E un lucru cât se poate de ademenitor. Un raion de partizani! Mă întreb însă: oare putem noi să ne realizăm planul acum, imediat? Să admitem că am cucerii Bolotnoe și întreg raionul. Nu mă îndoiesc că în cazul acesta nemții ar arunca asupra noastră forțe puternice și că ne-ar fi tare greu... O să putem noi rezista, oare, până la sosirea Armatei Roșii? Că încă nu știm când o să înceapă contraofensiva noastră... N-ar fi mai bine să așteptăm? Să continuăm atacurile și diversiunile noastre, să ținem ca-n clește garnizoana de la Bolotnoe, iar atunci când vor începe ai noștri ofensiva, să începem și noi o acțiune mai largă de eliberare?...

— După mine, cred că e bine să mai așteptați...

— Pe de altă parte, de ce să mai trăgănim? urmă Voronin. Nemții și-au dat seama de pe acum că nu e de

glumit cu partizanii și au început acțiuni represive împotriva noastră. În unele raioane au și hărțuit zdravăn detașamentele de partizani... S-ar putea ca în curând să începă a ne hărțui și pe noi. De aceea cred că ar fi mai bine să le-o luăm înainte, să-i atacăm și să-i nimicim la Bolotnoe. Nu ești de aceeași părere?

— Într-adevăr, lucrul ăsta trebuie bine chibzuit... răspunse Rumianțev.

— Într-un cuvânt, e vorba de tactica noastră în momentul de față. Și tocmai în această chestiune avem mare nevoie de ajutorul Moscovei. Voronin se întoarce, lângă sobă și se așează la locul lui.

— Știi la ce mă gândesc acum? Cred că ar trebui să se înființeze la Moscova un Comandament Central, care să conducă mișcarea de partizani. Forțele noastre trebuiesc organizate în unități de partizani după tipul celor din armată, la nevoie adunate la un loc, iar acțiunea lor coordonată... Să spui acolo la Moscova, ce ne-am gândit noi să facem aici.

— Bine, o să raporteze totul făgădui Rumianțev. Peste o zi sau două o să primiți o radiogramă de răspuns la toate astea. Rumianțev se uită la ceas... N-ar fi bine să mergem?

— Așteaptă, e încă devreme...

Atunci intră și Stepan Boiarchin, care conducea lucrările pe terenul de aterizare. Privirea lui era neobișnuit de vioaie. Își aruncă pe laviță mânușile de blană și ducându-se de-a dreptul la sobă începu să-și frece mâinile înghețate.

— Ei, cum merg treburile acolo? îl întrebă Voronin.

— Totul e gata. Așteptăm.

— Cum stăm cu luna?

— Luminează puternic...

— Ați adus lemne destule?

— Pentru toată noaptea.

— Acum uite ce este, Stepan Egorâci, urmă Voronin. Am citit raportul tău. Ce-aș putea să-ți spun? Mă bucur de toate. Îți mulțumesc mai cu seamă pentru distrugerea

avionului. Cred că asta o să apară în comunicatul Biroului Sovietic de Informațiuni... Dar în ce-l privește pe Loznevoi, v-ați cam grăbit să-i faceți felul... De Șoșin e bine să te ocupi serios, ai dreptate. Omul trebuie pus la încercare și, eventual, la treabă...

— Mă tem că...

— O să facem așa fel ca să n-ai de ce te teme, îl liniști Voronin. Acum, uite ce este... Să trimiți mâine jumătate din detașament în pădurea Gnıloe. Oamenii tăi trebuie să dea ajutor parașutiștilor, care au mult de lucru.

— Pentru câtă vreme? întrebă Boiarchin.

— Asta o să se vadă acolo.

— Am înțeles, se va face!

Rumianțev se ridică și-și luă scurta de blană:

— Prieteni, e timpul să plecăm!

Pe șesul acoperit cu zăpadă ardeau focuri. Nu departe, pe schiuri late, stătea un avion „PO-2”. Strigându-se încet unii pe alții, partizanii scoteau din el saci, pe care-i așezau în sănii. Pilotul îi zorea mereu: în sufletul lui se cam temea de nemți, și se grăbea să se ridice cât mai repede în văzduh.

Lângă unul din focuri, pe o grămadă de crengi de brad, ședea Marica. Tulburată și grăbită, uitându-se mereu la avion, scria o scrisoare pentru Andrei. Gândul să-i scrie lui Andrei prin Rumianțev îi venise atât de spontan, încât se zăpăcise; și de asemenea se zăpăcea, pentru că-și dădea seama că ar fi putut să piardă această nesperată ocazie de a trimite o scrisoare dincolo de front, și pentru că trebuia să scrie repede și pe scurt, în timp ce ea ar fi vrut să-i destăinuiească tot ce îndură o inimă în timpul despărțirii, să-i împărtășească dragostea ei, grija și dorul ei... Era atât de tulburată și de grăbită, încât i se umpleau ochii de Lacrimi...

Rumianțev tocmai se așeza în avion, când Marica se repezi spre el din mijlocul partizanilor și-l trase de poala

scurtei lui mițoase de blană:

— Tovarășe căpitan, stai puțin!

— Ce s-a întâmplat? Cine mă trage?

— Ești bun să iei scrisoarea asta? Uite-o!

După ce petrecu avionul cu ochii, Marica se apropie de locul unde se desprinsese el de pământ și rămase multă vreme acolo, uitându-se la cerul albastru al nopții. Și tot sufletul ei pâlpâia de o fericire neașteptată...

IX

... Divizia lui Borodin întâmpină cu îndrăzneală dușmanul în sectorul Schirmanovo. Trupele fasciste germane o atacară de nenumărate ori, furioase și îndârjite. Dar nu izbutiră s-o dea peste cap și să taie șoseaua spre Volocolamsk. Divizia lui Borodin parcă prinsese rădăcini în pământ: nici focul cel mai înspăimântător nu era în stare s-o clintească din pozițiile pe care le ocupa.

În dimineața de 18 noiembrie se află că Guvernul Sovietic conferise diviziei lui Borodin, ca și altor unități, titlul de divizie de gardă. După aceea, încă două zile, divizia lui Borodin mai respinse cu tărie și abnegație atacurile dușmanului în sectorul Schirmanovo. Abia în noaptea de 20 noiembrie, când flancul drept al armatei, care se retrăgea din zona Volocolamsk în direcția rezervorului de apă de la Istra, ajunse pe aceeași linie cu ea, din ordinul lui Rocossovski, divizia își părăsi pozițiile și se retrase cam doisprezece kilometri spre răsărit, apropiindu-se în același timp de șoseaua Volocolamsk.

Acolo, în noul sector, generalul de armată Jucov, comandantul Frontului de Vest, înmâna personal diviziei Borodin, drapelul roșu de gardă, brodat cu aur și cu ciucuri bogați pe de margini.

La această solemnităate fuseseră chemați cei mai buni comandanți și soldați din toată divizia, cu toate că tocmai

atunci lupta era pretutindeni în toi.

Primind drapelul din mâinile lui Jucov, generalul-maior de gardă Borodin se lăsă cu genunchiul stâng în zăpadă, își scoase căciula caucaziană și-și înălță fața mustăcioasă. După el îngenuncheară toți cei care erau de față la această solemnitate. Niciodată chipul lui Borodin nu mai avusese expresia pe care o avu în clipa aceea. Răspândeă o lumină atât de limpede, și în fiecare trăsătură era atâta fericire însuflețită, atâta mândrie, hotărâre și încredere, cum nu le-ar putea avea laolaltă decât un om pătruns de înalta lui misiune pe pământ, pregătit pentru orice faptă sfântă și nemuritoare.

— Jurăm! rosti Borodin cu glasul schimbat; uitându-se grav în ochii lui Jucov.

— Ju-răm! repetară cu putere, într-un glas, șirurile de ostași de gardă aliniați în poiana din pădure.

— Ju-răm! răspunse adânc ecoul pădurii, și mulți se gândiră că ecoul răspunde pentru cei care la ceasul acela erau în luptă.

Borodin vorbea rar, limpede și răspicat, ca și cum ar fi vrut să lase timp să repete după el cuvintele jurământului sfânt față de patrie și de Stalin, nu numai ostașilor săi de gardă din poiană, dar și ecoului pădurii. Apoi ridică un capăt al drapelului și în atenția încordată a tuturor, îl apăsă cu putere de buze...

...Peste o zi, divizia ajunsese în apropierea Istrei. Bătălia pentru Istra, la care luau parte câteva mari unități și unități, ținea de cinci zile. Divizia lui Borodin, de altfel ca și celelalte, suferea zilnic pierderi în oameni și armament, dar asta nu scădea cu nimic dârzenia ei în luptă. Ostașii de gardă aveau o lege a lor nescrisă: să nu se bată numai pentru ei, ci și pentru tovarășii scoși din luptă. Își pierduseră cu toții noțiunea timpului. Toți uitaseră de odihnă. Unii erau atât de obosiți după o zi de luptă încât, spre seară, abia de mai puteau mânui închizătoarele puștilor...

Totuși, în ziua de 27 noiembrie dușmanul pătrunse în Istra...

Și divizia lui Borodin trebui să se retragă iarăși...

Era o vreme cu vifor și ger. Tuturor le era greu: și comandanților și soldaților. Luptau de dimineață și până seară. Toată ziua stăteau în zăpadă și frig, de multe ori fără o mâncare caldă, numai cu pesmeți și pâine înghețată. Și, mai rău decât toate: nu aveau totdeauna destule muniții. Se întâmpla uneori să se țină o socoteală riguroasă chiar și la cartușele de pușcă... Și îndată ce se lăsa noaptea, trebuiau să se retragă din nou, scoțând din troiene mașini, tunuri și căruțe, să se pregătească din nou ca să respingă atacurile dușmanului...

Neînchipuit de mari erau greutatea retragerii și suferințele vitejilor noștri ostași care apărau drumul spre Moscova. Nimeni dintre cei de pe front nu putea îndura gândul că, pe zi ce trecea, se apropiau de capitală. Dar mai greu încă le venea celor care nu se retrăgeau pe drumuri pierdute de țară, ci chiar pe șoseaua Volocolamsk: acestora le era dat să vadă stâlpii kilometrici purtând numere numai din două cifre negre...

Ostașii noștri însă îndurau toate aceste greutăți și suferințe cu o bărbăție fără seamăn. Nu trecuse mult de la 7 noiembrie, și ei vedeau încă în închipuire pe conducătorul și Comandantul Suprem la tribuna înaltă din capitală, auzeau încă vorbele lui pline de o putere liniștită și de o îndreptățită încredere în victoria asupra dușmanului. Și de aceea vitejia lor ostășească era fără seamăn. Chiar în cea dintâi zi a ofensivei dușmane, la 16 noiembrie, douăzeci și opt de ostași ai diviziei de gardă a generalului Panfilov, săvârșiră o nemuritoare faptă de vitejie la halta Dobosecovo. Și alte mii și mii de ostași săvârșeau în fiecare zi fapte de vitejie legendară în toate sectoarele frontului din preajma Moscovei și pe toate drumurile care duceau spre Moscova.

X

În noaptea spre 30 noiembrie, la două săptămâni după dezlănțuirea ofensivei trupelor fasciste-germane, divizia lui Borodin, care se retrăgea de la Istra pe șoseaua Volocolamsk, își părăsi pozițiile din zona mării așezări industriale cu numele poetic de Sneghiri[25].

Batalionul lui Șaracșane se retrase cel din urmă, părăsind Sneghiri în zori de zi.

Dincolo de așezarea industrială Sneghiri, peisajul din preajma Moscovei se schimbă deodată. Ici și colo se zăreau coșuri de uzină, clădiri mari de piatră, castele de apă, pilonii liniilor de înaltă tensiune, platforme ușoare de cale ferată, fel de fel de tăblițe indicatoare pe șosea și vile frumoase prin păduri... Simțeau din toate că se apropie un oraș mare. Erau căile apropiate de acces spre Moscova.

Soldații pășeau vorbind între ei, posomorâți și triști:

- O mai fi mult până la Moscova?
- Cum vrei s-o iei: pentru noi puțin, pentru nemți mult...
- M-ai lămurit buștean! Eu te întreb omenește.
- Ceva mai mult de patruzeci.
- Apoi e aproape, aproape de tot! Se vede și după locuri.
- Curând vine Nahabino, mai încolo Pavșino și Tușino...
- Și oare când facem cale-ntoarsă?
- De ne-ar mai trimite ceva oameni proaspeți...
- Da' ce, tu ești clocit?
- Oameni avem noi destui! Nu-i vorba de asta...

La răsăritul soarelui, batalionul se opri într-un sat mic, Sadchi, de unde nu mai erau decât exact patruzeci de kilometri până la Moscova. Oamenii se împrăștiară cu grabă prin sat, începând să facă foc prin casele pustii.

Sadchi era un sat mic, așezat pe un deal înalt, cu păduri de amândouă părțile șoselei Volocolamsk. Dacă te uitați spre apus, vedeai pe partea dreaptă, printre tei și sălcii albe, vreo zece izbe țărănești, un iaz artificial nu prea mare și o

pădurice tânără și deasă, în care se zăreau acoperișurile verzi ale unor clădiri. Pe stânga, un parc întins și bătrân, în mijlocul lui o casă de piatră cu două etaje, apoi o biserică părăsită, cu clopotniță înaltă, câteva căsuțe în jurul ei, iar la poalele dealului împădurit din apropiere, valea cu calea ferată...

Era o poziție de apărare minunată.

La marginea de apus a satului se afla un șanț adânc, care putea să slujească de tranșee pentru siguranța de luptă. La dreapta șoselei, în grădinile de zarzavat, și la stânga ei, la marginea parcului, se găseau poziții bune pentru tunurile cu tragere directă. Puncte de observare se puteau instala ușor în orice punct al dealului. Până la satul Lenino, unde trebuia să se ivească în curând inamicul, era în linie dreaptă, ceva mai mult de un kilometru pe șosea. De-a lungul ei, un șes neted, prin care șerpuia albia secată a unui râu. Nici tancurile, nici infanteria, n-ar fi fost în stare să străbată șesul acesta sub foc...

...Pe povârnișul de apus al dealului, pe șosea, lângă stâlpul cu o placă mare pe care scria „Sadchi”, se adunase un grup numeros de ostași. Se uitau neliniștiți spre apus și vorbeau cu aprindere. Satul Lenino, părăsit de curând, era viu luminat de soarele dimineții. În așezarea industrială Sneghiri, mai la dreapta de coșurile înalte ale uzinei, ardea ceva, și fumul vânăt se înălța în văzduh. La miazănoapte de șosea bubuia artileria. În apropiere, pe tufele de aluni, se legănau stoluri de lugaci. Minunatele păsărele nordice, venite în ospeție pe meleagurile Moscovei, stăteau tăcute și nemișcate, părând că se uită în jur cu o nesfârșită tristețe omenească...

Spre grupul de ostași de lângă stâlpul indicator se îndreptă atunci locotenentul de gardă Iurghin, care fusese numit comandant de companie doar cu vreo săptămână în urmă, după ce Cudriavțev căzuse grav rănit Auzise de departe glasul lui Andrei Lopuhov. Pe zi ce trecea, Andrei

era tot mai ursuz și mai arțăgos, ceea ce-l făcea să aducă din ce în ce mai mult cu taică-său.

— Vezi bine, aici apărarea e fără cusur! Nici nu mai încape îndoială! striga el, așa, fără pricină. Datoria ta e să te gândești la ofensivă! De aici, de pildă, n-o să pleci să ataci Lenino, că te seceră cu mitralierele. Dar ia te uită dincoace!... Parcă prin pădurea asta n-ai putea să te apropii de Lenino din flancul stâng? Din pădure, ieși la calea ferată... De-a lungul căii ferate poate fi linia de atac. Vezi? Iar de acolo, de-a dreptul în sat! Iar flancul drept nu trebuie să fie îndreptat spre Lenino, ci să treacă prin marginea pădurii de la apus de sat și să taie drumul spre Sneghiri! Și atunci să vezi ce mamă de bătaie o să le tragem, de-or să le meargă fulgii!

Unul dintre soldați dădu de veste în șoaptă:

— Băieți, vine locotenentul...

Tăcuți, posomorâți, dar cu privirea plină de încredere, ostașii se uitară câteva clipe la comandant. Fără să se mai poată stăpâni, Andrei Lopuhov, pași înainte și, întunecat, își lăsă ochii în jos. Apoi, cu o supremă încordare sufletească, simțind cum i se urcă un nod în gât, repetă fără să-și dea seama întrebarea pe care i-o mai pusese lui Matvei Iurghin cândva, înainte de Olhovca, lângă mesteacănul cel tânăr și singuratic:

— Până unde? Până când?

Toți ostașii oftară din adânc, cu obidă.

— Până aici, până la locurile astea, răspunse Iurghin, desfăcându-și brațele.

Andrei își înalță repede ochii la el.

— De aici, niciun pas îndărăt! urmă Iurghin cu asprime, vorbind atât ostașilor, cât și lui însuși. Așa a ordonat tovarășul Stalin! Trebuie să ne întărim imediat în satul acesta și să oprim în loc dușmanul. Să murim — dar să-l oprim!

XI

Regimentul lui Ozerov ocupă o nouă poziție de apărare: batalionul lui Șaracșane se instala pe marginea de apus a satului Sadchi, batalionul lui Juravschi se așează la dreapta șoselei, de-a lungul pădurii în care se aflau casa copilului și tabăra de pioneri, călare pe drumul care duce la Nefedievo, iar batalionul lui Golovco la stânga șoselei, la miazăzi de calea ferată, cuprinzând și satul Rojdestveno, Statul major al regimentului, comandat de maiorul de gardă Ozerov, se opri în satul Talița, de pe șoseaua Volocolamsk, la un kilometru jumătate de limita dinainte a apărării. De-a lungul întregii poziții se instalară de asemeni unități de artilerie și de tancuri.

Compania locotenentului de gardă Iurghin se nimeri în sectorul din stânga șoselei în șanțul care mergea de-a lungul grădinilor de zarzavat și a parcului. Ca locuințe, avea casa de lângă biserică, căsuța paznicului și magazia pentru păstrat legumele, toate chiar lângă limita dinainte a apărării. Ostașii companiei, înflăcărați de ordinul Comandantului Suprem, se porniră cu înfrigurare să-și întărească pozițiile: unii curățau șanțul de zăpadă prefăcându-l în tranșee, și-i udau parapetul cu apă, alții prefăceau în cazemată subsolul casei și pregăteau amplasamente descoperite pentru mitraliere, iar alții amenajau locuințele...

Și în restul sectorului, la dreapta și la stânga șoselei, oamenii munceau cu aceeași tragere de inimă. Dușmanul nu se ivise încă în Lenino și toți se grăbeau să-și întărească pozițiile înainte de sosirea lui: tanchiștii își instalau tancurile în ambuscade, artileriștii își pregăteau punctele de observare și-și împingeau tunurile spre limita dinainte, pentru trageri directe, servanții aruncătoarelor ocupau locuri potrivite în șesul de dincolo de sat, conductorii aduceau muniții cu săniile, transmisioniștii întindeau fire...

Soarele se ridicase sus și lumina, așa cum numai în cea din urmă zi a lui noiembrie putea să lumineze. Totuși, gerul se întetea. Crivățul, care sufla aproape de pământ, pătrundea până la oase, cu toate că era atât de ușor, încât nici nu scutura promoroaca de pe copaci. Nu se zărea nicio pasăre de prin partea locului. Doar, zburându-și penele, lugacii se legănau pe tufele încărcate cu zăpadă, ciripind din când în când triști și îngândurați... Andrei Lopuhov conducea lucrările de transformare în locuință a magaziei pentru păstrat legumele. Ridica o vatră și pregătea o rezervă de lemne de foc. Ostașii aveau mai mare nevoie de căldură decât de mâncare. Când vatra a fost gata, Andrei trimise oamenii să facă rost de scânduri și de paie, iar el aprinse focul și, folosind o clipă liberă, scoase din buzunar ziarul „Pravda”.

Cu trei zile în urmă, la 27 noiembrie, atunci când trupele noastre părăsiseră Istra, apăruse în „Pravda” articolul de fond intitulat: „În preajma Moscovei trebuie să înceapă distrugerea dușmanului!” Acest număr de ziar ajunsese până la unitățile din linia înaintată abia dimineată (în zilele acelea, ziarele întârziiau de multe ori) și noul comandant de pluton, sergentul major Dubrovca, îl însărcinase imediat pe Andrei să citească ostașilor articolul în timpul prânzului. Ca să nu se facă de râs când va citi acest interesant articol, Andrei trebuia să-l citească întâi singur, ca să-i pătrundă fiecare cuvânt. De altfel, chiar și fără însărcinarea lui Dubrovca, Andrei era nerăbdător să cunoască articolul: voia să afle cât mai repede ce spunea Moscova despre apropiata nimicire a dușmanului.

Citea fără să-și ridice ochii de pe ziar, aproape fără să respire: fiecare cuvânt din articol era important, tulburător, plin de nădejde. Ziarul foșnea în mâinile lui tremurătoare. Mișcat, Andrei nici nu-și dădea seama că începuse să citească în gura mare.

— „...Aici, în preajma Moscovei, — și glasul lui răsună puternic, ca atunci când le citea ostașilor, — *aici trebuie să*

începem acțiunea de distrugere a cotropitorilor germani. Fie ca aici, în preajma Moscovei, să înceapă răfuiala sângeroasă cu bandiții fasciști-hitleriști, pentru toate crimele lor!”

Din ușă se auzi un glas cunoscut, puțin cam răgușit:

— Sergentul de gardă Lopuhov nu-i aici?

— Aha, Ivan Andreici, ia vino-ncoace!

Andrei și Umrihin își scuturară îndelung mâinile, bucuroși de această întâlnire. Nu se văzuseră de aproape două săptămâni. Umrihin fusese rănit la Cozlovo și rămăsese la batalionul medico-sanitar, iar două săptămâni înseamnă mult la vreme de război... Se așezară apoi alăturați lângă foc și așa cum se obișnuiește la o întâlnire prietenească, își răsuciră câte o țigară.

— După cum văd, ești singur aici? întrebă Umrihin.

— Singur. Îndată trebuie să vină și băieții cu paie...

— Atunci de ce citeai în gura mare?...

— Articolul ăsta, Ivan Andreici, nu trebuie citit decât tare! și Andrei îi arată ziarul. Vezi ce scrie? Dacă mi-ar ajunge glasul, l-aș citi să-l audă lumea întreagă! Moscovei nu-i place să vorbească degeaba. Simte inima mea că în curând facem cale întoarsă!

— Da, cam într-acolo merge treaba, se învoi Umrihin. Nu vezi cum i-au aruncat din Rostov? Cred că acum vine rândul nostru.

— E rândul nostru, Ivan Andreevici, al nostru! Când ai plecat de la batalionul medico-sanitar?

— Chiar astăzi...

— Ai auzit ce s-a întâmplat cu noi?

— Am auzit! — Umrihin oftă, clipi mărunț din ochi și-și întoarse fața de la foc, chipurile ca să se ferească de dogoare. Și cum a fost ucis Cocetcov la Istra, și cum a fost rănit Covalciuc... Pe Nurgalei l-am văzut la batalionul medico-sanitar. Greu a mai fost rănit, săracul, dar după toate semnele o să scape... E om aprins, și când te aprinzi, ești în stare să faci orice, chiar să scapi cu viață, pe

cuvântul meu! Da, au pierit mulți, grozav de mulți! Am văzut eu multe la batalionul medico-sanitar... Acolo, frate, vezi mai mult sânge decât în limita dinainte a poziției!

Tăcură o vreme, de parcă ar fi stat amândoi lângă un mormânt scump.

— Cum s-ar zice, ți s-a vindecat degetul? întrebă Andrei mai târziu,

— S-a vindecat el, dar încă tot îl mai țin legat.

— Și încolo, ce se mâi aude?

— Apoi, din pricina degetului ăstuia, toate treburile mele s-au dus dracului, măi frate! răspunse Umrihin suspinând. Dar numaidecât începu să râdă răgușit. Dacă vrei, ți le spun toate pe rând.

— Spune.

— Mai aruncă vreo două lemne pe foc.

În cele două săptămâni cât stătuse la batalionul medico-sanitar. Umrihin se mai îngrășase și se mai înviorase. Fața bine bărbierită îi strălucea, iar ochii aveau o privire vie și veselă.

— Te uiți ce mutră am căpătat la batalionul medico-sanitar? întrebă Umrihin și iarăși se porni să râdă în hohote. Acolo, frate, zic și eu că e rost să faci provizie de grăsime! Doar știi și tu că rana mea era un fleac, aș putea spune că trupul nu mi-a fost vătămat cu nimic, așa că mai mult m-am odihnit decât m-am lecuit! Schija mi-a retezat degetul ca un cuțitaș, pe cuvântul meu! Așa de curățel a lucrat, încât doctorul n-a mai avut nicio bătaie de cap. Mi-a uns ciotul cu nu știu ce, au cusut ceva, m-au legat, și cu asta, basta! Gata tratamentul! Ei, frate, și ce bine am trăit eu aste două săptămâni! M-am lenevit de tot pe cuvântul meu! Stăteam culcat sub pătură, între cearceafuri curate, și mă gândeam: „Așa război, mai zic și eu! Să tot lupți!” Pentru că, să vezi ce mi s-a întâmplat.. Mă întâlnesc odată cu un ostaș. Venea omul de la spital. Mutra, mai ceva decât a mea. Mă uit eu — după toate semnele era artilerist voinic și cu nasul pe sus. Ne-am așezat noi să ne aprindem câte o

țigară, și el mă-ntrebă: „Ei, cum merge treaba?” „Apoi la noi, la infanterie, îi răspund, se știe de când lumea cum merge! E greu al dracului! Veșnic în limita dinainte a poziției, vârat în pământ sub foc. Se întâmplă să n-ai nici ce mânca, nici ce bea. La infanterie și pierderile-s totdeauna mai mari; ori te ucide, ori te sfârtecă. Pe când la voi, îi spun, la artilerie, e altă socoteală. Rareori se întâmplă să ajungeți în limita dinainte a poziției, stați mai mult în spate. Iar cei din artileria de corp de armată, și de armată, stau și mai departe. Acolo nu mai e trai, e rai!” Și atunci fălcosul de colo: „Apoi, tu habar n-ai de meseria armelor, zice, cu toate că ești om în toată firea! Și eu sunt, zice, infanterist sadea, vânător, și pot să-ți aduc la cunoștință fără greș că nimic nu-i mai ușor decât serviciul la infanterie. Floare la ureche, nu alta! Rar de tot moare câte unul, mai mult așa merge vorba. De rănit se întâmplă mai des, nimic de zis. În privința asta, sunt de aceeași părere cu tine. Uite eu, de pildă, am fost rănit de la începutul războiului de nu știu câte ori. Și atunci, care-i socoteala? În limita dinainte a apărării vârat în pământ, nu stăteam mai mult de două-trei zile: repede căpătăm o rană și fuga la spital! Și uite, am socotit așa: în limita dinainte am stat, cu totul, ca o săptămână — încolo, numai prin spitale! Odăițe luminoase... Cearșafuri albe... și fete care te îngrijesc: una îți potrivește pernuța sub cap, alta îți așează pătura în jurul trupului, alta îți dă să bei apușoară și-ți vorbește cu blândețe... Asta zic și eu că-i serviciu, serviciu în lege!...” Mi le spunea toate astea, diavolul cel fălcos și râdea cât îl ținea gura! Era un flăcău vesel și glumeț. „Dar să-ți spun, zice, cât de greu le vine artileriștilor, chiar și aceluia de la artileria grea, care stau departe de limita dinainte a poziției. Puțini mor, iar răniți cad mai puțini. Și tocmai din pricina asta stau tot timpul pe front. Și cu toate că nu stau în limita dinainte, dar nici pe cearșafuri curate nu stau!

Li se întâmplă și lor de toate: stau în pământ, de multe ori n-au ce mânca și-i ceartă comandanții... Și cât trebuie

să muncească! Numai cât pământ sapă! Uneori trebuie să împingă tunurile. Într-un cuvânt, se știe cum e serviciul lor... Acum, socotește și tu, zice: pentru cine-i mai ușor?" Și iar a început diavolul să râdă cât îl ținea gura! Se înțelege, am făcut și eu haz. „Tare mai ești șugubăț, i-am zis, asta-i!” Dar iată că astăzi sunt cu totul de părerea lui. De cum am ajuns la batalionul medico-sanitar, m-am pus pe odihnă și am hotărât că pentru nimic în lume nu mai plec de la infanterie!

— Întoarce-te la mal, c-ai luat-o razna! zise Andrei.

— Mă-ntorc îndată, n-avea grijă, făgădui Umrihin, apoi urmă: — stau eu, prin urmare, culcat sub pătură, pe cearșaf curat, și mă gândesc: „Iaca, mă odihnesc, și pe urmă mă întorc din nou la infanterie, la plutonul meu!” Dar odată n-am mai avut răbdare și am intrat în vorbă cu doctorul despre serviciul pe care aveam să-l fac la infanterie. Doctorul mi-a spus: „Nu, frățioare, cu toate că trupul nu ți-a fost vătămat mai deloc — doar nu-ți lipsește decât jumătate din degetul arătător, iar oamenii se deprind să tragă și cu mijlociul — legea nu ne îngăduie să te lăsăm, cu un cusur ca ăsta, în rândul combatanților”. Strașnică veste! îmi zic. Judecă și tu: unde să plec acum din armată? Acasă? Dar casa mea, după cum știi, e tocmai lângă Velichie Luchi! Interesul meu e să rămân în armată, că numai așa pot să ajung mai repede acasă! „Bine, zice atunci doctorul, dacă nu vrei să pleci, putem să te lăsăm și-n armată, numai că pe undeva pe la o formație de spate, sau pe la vreun stat major...” Acum, judecă și tu: unde era să mă duc?

— Și ce treabă ți-au dat? întrebă Andrei.

— Nu mă așteptam deloc, frate, să iasă lucrurile așa cum au ieșit! urmă Umrihin. N-ai să mă crezi, dar mi-au dat un adevărat post de răspundere! Acum, frate, am ajuns și eu om mare! Nu mă laud, dar s-ar putea întâmpla să mai fiu încă de folos, la nevoie...

— Ei, dar spune odată, ce post? și Andrei râse pe înfundate. Nu cumva te-au numit adjutant al comandantului

de regiment? Că tot n-are el adjutant...

— Da' ce, asta-i funcție? Auzi, adjutant! Ce tot spui, doamne iartă-mă! Să prezinți hârtiile la semnat?

— Poate că ajutor al șefului de stat major?

— Nu, Andrei, degeaba râzi. Și dacă te interesează, apoi o să-ți spun deschis: m-au numit în vechea mea specialitate.

— Care specialitate?

— Apoi, în legătură cu caii.

— Cu caii?

— Da. Conductor, și încă la maior!

Umrihin așteptă cu răbdare să-și termine Andrei hohotul de râs.

— Și uite cum s-au petrecut lucrurile — urmă el, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. La o zi după aceea, vine la batalionul medico-sanitar un locotenent și întreabă: „Aici e soldatul de gardă Umrihin?” Eu stăteam culcat sub pătură, învelit până sub bărbie — ce mai încoace-încolo, mă făcusem leneș de tot! Dar tot am răspuns: „Da, aici!” „Care deget, zice, ai pierdut?” „Arătătorul, răspund eu, de la mâna dreaptă”. „Nu vrei să te demobilizăm?” „Nu vreau!” „Cât timp ai fost îngrijitor la cai în colhoz?” „Zece ani.” „Atunci, zice, o să intri sub ordinele mele. Te pun conductor chiar la comandantul regimentului. Degetul tău, zice, n-are nimic de-a face la o treabă ca asta. Dacă ți-ar fi lipsit arătătorul de la mâna stângă ar fi fost altceva: fără el e greu de mânat caii. De cel de la dreapta însă nu-i nevoie: caii sunt bine hrăniți, n-ai nevoie să-i îndemni cu hățul”... Și uite-așa m-am pomenit, frățioare, în funcția asta! Se înțelege, la început nu prea voiam să mă las de viața ușoară de la infanterie, dar ce puteam să fac? Pe urmă m-am mai gândit și așa: trebuie să mă duc, că doar e o funcție de răspundere! Ce, crezi că-i lucru de glumă să duci în trăsură pe comandantul regimentului? Oho, trebuie să ai multă pricepere pentru așa ceva. Să fie și caii bine ținuți, să fii și tu la timp cu trăsura să-l duci pe comandant unde trebuie și la ceasul la care trebuie, să nu-l hurduci la hopuri și să

vorbești cu el la drum, ca să nu-i fie urât. Iar de umblat, umblă mereu: când încoace, când încolo. Și acum te poftesc să-mi spui: cu cine o să stea mai mult de vorbă maiorul? Cu șeful de stat major, cu adjutantul, sau cu mine? Și cu cine o să vorbească mai prietenește? Cu șeful de stat major și cu adjutantul, comandanții de regiment nu fac altceva decât să se certe, asta se știe... Dar cu mine, de ce s-ar certa? Ei, o să-mi mai spună ei uneori câte-o vorbă, când l-oi hurduca la hopuri... Dar altminteri, ce are el de împărțit cu mine? Doar îmi cunosc bine meseria. Iar de s-o întâmpla să mai uite de treburile lui și să plece încotrova, o să privească liniștit pădurile și câmpiile, o să-și aducă aminte de ceva plăcut, o să i se moaie sufletul și o să aibă chef de vorbă fără ceartă... Apoi, sunt și eu în stare să stau de vorbă cu oricine! Și pe urmă, judecă și tui Cine poate să vorbească cu el mai deschis: șeful de stat-major” sau conductorul? Uite, mai adineauri veneam noi încoace...

În clipa aceea, în apropiere bubui un tun. Andrei și Umrihin se repezică unul după altul din magazia pentru păstrat legume uitându-se spre apus. Deasupra satului Lenino se înălțau fumuri.

— Au sosit, zise Andrei. Acuși începe hora...

— Nu cumva e vreo acțiune de cercetare?

— Stai, nu vezi tancul? Au și început!

Tunurile antitanc, care se aflau mai la dreapta șoselei, deschiseră un foc viu...

XII

De două săptămâni, maiorul de gardă Ozerov ardea în lupte, așa cum arde în bătaia vântului un copac aprins de trăsnet. Cu fiecare zi care trecea, pe măsură ce se retrăgeau spre Moscova, creștea mereu în el, cuprinzându-i și cutremurându-i conștiința, sentimentul unei răspunderi uriașe față de patrie pentru fiecare pas, pentru fiecare cuvânt al lui. Era conștient că orice acțiune a lui trebuia să fie, în orice moment și pe deplin, pe potriva năzuințelor și misiunilor de luptă ale sutelor de oameni pe care patria îi pune sub comanda lui, încrezători în priceperea lui de a învinge dușmanul. Maiorul de gardă Ozerov își dădea seama că acum, în ceasul greu al războiului, nu mai era doar Serghei Mihailovici Ozerov, ci, înainte de toate, și poate numai atât — un comandant din Armata Roșie. E drept că totdeauna înțelesese acest lucru. Acum însă, această înțelegere îi cuprinsese până într-atât întreaga rațiune, încât ajunsese să fie însuși conținutul esențial și atotputernic al vieții lui — ceea ce pentru Ozerov, ca om, nu era o povară. Trăind zi și noapte cu sentimentul covârșitor al răspunderii sale în calitate de comandant de regiment, el nu știa ce e oboseala și nu-și pierdea cumpătul din pricina acestui sentiment...

Totuși în dimineața aceea, când generalul Borodin îl lăsase să înțeleagă că ordinul de a-l opri pe dușman pe șoseaua Volocolamsk, în apropiere de satul Sadchi, fusese dat de însuși Comandantul Suprem, maiorul de gardă Ozerov simți pentru întâia oară, aproape fizicește, cât de nemăsurat de grea era răspunderea lui față de patrie. Un ochi atent de cunoscător, ar fi putut să observe imediat cum, peste fața dintr-odată pălită, se așterne o expresie de spaimă. O asemenea expresie n-ar putea să aibă decât un hamal care simte, deodată, din mers, că și-a luat în spinare o povară peste puterile lui și că ar fi destul un singur pas

greșit ca să cadă, strivit, la pământ. Pentru ca regimentul să se instaleze în apărare în raionul satului Sadchi, trebuia să se facă ceea ce se făcea totdeauna când se ocupau noi poziții de apărare. Dar acum, lucrul cel mai obișnuit părea nemaipomenit de complicat Ozerov plecă imediat de la comandamentul de divizie la Sadchi, unde se hotărâse să-și instaleze punctul de observare. Plecă peste măsură de agitat: pe drum îi ordonă de câteva ori lui Umrihin să oprească, cerceta harta, șoptea ceva, ridicându-și gulerul jocului ca să se apere de vânt și aruncând mereu, în toate părțile, țigările fumate numai pe jumătate...

Ivan Umrihin înțelese numaidecât că vizita maiorului de gardă Ozerov la comandamentul diviziei îl tulburase din cale-afară. Simțul lui ascuțit de ostaș îl făcu să-și dea seama de ceea ce se petrecea în sufletul comandantului de regiment. În fața satului Talița, Umrihin sări de pe capră și, în timp ce sprijinea sania la hopuri, încercă să intre în vorbă cu Ozerov:

— Ptiu, ce drum mormăi el! Parcă-i drum muieresc...

Ozerov își coborî gulerul jocului.

— Cum vine asta, drum muieresc?

— Apoi, să vedeți, tovarășe maior de gardă, răspunse Umrihin, mergând mereu pe alături de sanie și ținându-se cu mâna de aripa ei. A primit un ostaș de la noi din pluton — unul Golubțov, poate că-l cunoașteți... — a primit, zic, o scrisoare de la fecioru-său. Ai lui stau pe-aproape de Ulianov, chiar lângă Volga. Băiatul are vreo treisprezece ani și a rămas acasă, în chip de gospodar. Și uite, îi scrie lui taică-său despre felurite treburi colhoznice, dar mai cu seamă se plânge de muieri. „Tătuică, scrie acel Vasca, nu-i niciun chip să stăpânim muierile. Că avem alergătură destulă: ba să cărăm pâine pentru armată, ba carne, iar ele au stricat toate drumurile Bărbatul are totdeauna grijă să sprijine sania ca să n-o ia pe delături, dar muierile, tătuică, nu pricep asta. Ele se încotoșmănează în șaluri și stau în sanie ori merg în urma ei, iar de drum n-au nicio grijă. Și

din pricina lor toate drumurile noastre-s așa de prăpădite, că-i un canon să umbli — și pentru tine și pentru cal. Niciun viscol nu-i în stare să mai netezească drumurile astea muierști!” Și uite, mi-am adus și cu aminte, tovarășe maior, de acel Vasca Golubțov, care se mai chinuiește poate și acum pe undeva, pe vreun „drum muieresc”...

Ozerov văzu limpede cu ochii minții un drum din spatele frontului, un drum cu gropi și cu hârtoape, pe care se târăște încet un convoi de căruțe. Văzu femeii înghețate de frig și pline de zăpadă stând în jurul săniilor stricate și a sacilor cu grăunțe răsturnați în șanțul șoselei și-l văzu până și pe Vasca Golubțov un flăcăuaș înfipt, îmbrăcat cu cojocul lui taică-său, care se apropie înotând anevoie prin nămeți de muierile neîndemânatică și strigă la ele cu necaz, pleznind din biciușca,..

— Urcă-te! ordonă deodată Ozerov. Și dă-i drumul!

Lângă casa unde se instalase statul major al regimentului, Ozerov opri fără să se coboare din sanie, și dădu ordine căpitanului Smolianinov. Apoi îi spuse lui Umrihin să pornească înainte, în trap întins.

Când sosi la Sadchi, Ozerov se afla în starea lui sufletească obișnuită, ca totdeauna când se pregătea de luptă, doar cu ochii mai aprinși, poate. La punctul de observare, instalat în biserica părăsită, ascultă raportul lui Șaracșane și vorbe la telefon cu comandantii de batalioane Juravschi și Golovco, cu comandantul artileriei regimentare și cu comandantul companiei de transmisiuni, cu delegații regimentului de tancuri și divizionului independent de artilerie antitanc. După ce se puse la curent, în grabă, cu situația tactică, Ozerov înțelese că era neapărat nevoie să facă unele modificări în ordinul dat de statul major cu privire la instalarea regimentului în apărare pe noul aliniament. Se așează chiar acolo pe o ladă și desfăcându-și portharta, începu să facă repede însemnări pe hartă. Dar în clipa aceea începu lupta.

Necăjit că nu izbutise să-și termine la timp lucrul început Ozerov ieși în goană din biserică. Tunurile noastre din marginea de apus a satului deschiseseră un foc vijelios. Pe șesul larg dintre Sadchi și Lenino, un tanc nemțesc începuse să ardă; fumul negru, mânat de vânt flutura deasupra pământului ca o coamă unduitoare de cal. De la biserică nu se vedea bine ce se petrecea dincolo de parc, pe terasamentul căii ferate. De aceea, Ozerov se hotărî să se ducă până la casa vecină. Dar nu ajunse să facă nici zece pași dincolo de curtea bisericii, când un proiectil greu mușcă cu trosnet asurzitor pământul înghețat din fața lui.

Ozerov se răsturnă dintr-odată pe spate.

Își veni în fire în sania lui, care aștepta lângă casa cea mare de piatră din fundul parcului. Rămase nedumerit că în loc să se ducă spre casa vecină cu biserica, spre care plecase, stătea acolo, fără să știe de ce, culcat pe cojoc, în sanie, iar în jurul lui se îngrămădeau oameni cu fețele speriate, care-și mișcau buzele fără să scoată un sunet ca într-un film mut. Ozerov făcu o efortare să se ridice, dar câteva mâini, întinse cu grabă din toate părțile, îl ținură pe loc.

XIII

După câteva minute, sosi la Sadchi comisarul regimentului, Brianțev, plin de zăpadă din cap până-n picioare, Înghețat până la oase și vânăt de ger, îndurerat și neștiind cum să aducă la cunoștința comisarului nenorocirea care se întâmplase, Șaracșane îi puse în față portharta lui Ozerov. Chipul lui Brianțev se strânse ca de spaimă.

- E rănit? Grav? Unde?
- Nu s-a găsit nicio rană...
- Are contuziuni? Grave?
- A fost ridicat fără cunoștință.

Cercetând harta lui Ozerov și văzând însemnările pe care le făcuse în grabă, Brianțev întrebă iarăși:

- Ce făcea înainte de a începe bătălia? P
- Stătea aplecat asupra hărții, chibzuind nu știu ce...
- A apucat a spune ceva?
- Da, zicea că nu suntem bine întăriți.
- Dar ce spunea, anume?
- Nimic precis.

Brianțev își petrecuse toată dimineața pe la diferitele subunități de spate ale regimentului, instalându-le în noile puncte. După aceea, ca și cum ar fi presimțit nenorocirea, se îndreptase grăbit spre Sadchi. Venise pe drumul din pădure, ocolind statul major al regimentului, și de aceea nu întâlnise sania oare-l ducea pe Ozerov, greu lovit, pe șoseaua Volocolamskului.

Când sosise la regimentul lui Ozerov, cu două săptămâni înainte, comisarul Brianțev hotărâse cu tărie să se vindece de cel mai mare defect al său: aprinderea în luptă. Își atinsese scopul — ce e drept, cu destulă greutate. Dacă vechii lui prieteni, alături de care făcuse retragerea de la frontieră, l-ar fi văzut acum în luptă, s-ar fi minunat. E drept că și astăzi i se mai întâmpla, fiind la punctul de observare, să arunce de pe el fără nicio pricină cojocul și căciula, ca și cum ar fi vrut să se avânte către ostașii care luptau, și urlând cu glas schimbat, să dea ordine cu asprime. În clipele acelea, cu fața lui smeadă și uscată îi ieșeau mai mult încă la iveală umerii obrazilor ascuțiți și buzele pline, iar de sub sprâncenele încruntate, negre și stufoase, ochii îi scăpărau orbitor. Dar lucrul acesta i se întâmpla tot mai rar. Acum, în timpul luptelor, Brianțev avea o purtare egală, încordată, dar fără exagerare. Nu mai încape vorbă că la această schimbare contribuise, și încă mult, faptul că avea mereu conștiința că alături de el sau în spatele lui, se afla maiorul de gardă Ozerov, că ochiul lui veșnic treaz urmărea mișcările întregului regiment.

Dar astăzi, Ozerov lipsea. Briantev nu avea în fața lui decât harta maiorului, pe care se vedeau semne neînțelese, făcute în pripă... Ce vor fi însemnând ele? Ce măsuri o fi vrut să ia Ozerov, ca întărire a puterii de apărare a regimentului? Era greu să ghicești gândurile care-l tulburaseră pe Ozerov, și nici timp de stat la gânduri nu era: trebuia să ia numaidecât comanda regimentului și să conducă lupta singur, cu totul singur... Într-adevăr, acum avea de ce să-și piardă cumpătul! Dar Briantev simți deodată cum, datorită gândului său, neașteptat de cumpănit și de limpede, tot sufletul i se liniștește.

— Unde-i acum Smolianinov? îl întreabă el pe Șaracșane.

— Trebuie să sosească imediat

— Eu plec la stația de radio.

Așa a luat Briantev comanda regimentului.

Lupta era în toi în tot sectorul.. Atacul tancurilor germane asupra satului Sadchi fusese respins: două tancuri ardeau pe sfârșite în câmp, iar celelalte făcuseră cale întoarsă, dispărând spre Lenino. Dar în câmp, de amândouă părțile șoselei, infanteria germană, ținută sub focul nostru puternic și fără putința de a scăpa cu fuga se culcase la pământ. Batalionul lui Șaracșane o zdrobea fără cruțare. Din toate cuiburile de foc de pe cotă, și din podurile căsuțelor țărănești, răsunau fără întrerupere serii de mitralieră. Pușcașii și lunetiștii noștri trăgeau asupra fiecărui cap dușman care făcea vreo mișcare. Din spatele satului, bateriile de aruncătoare deschideau, una după alta, un foc vijelios. Pe tot întinsul câmpiei, din flăcări și fum, se înălțau strigăte sălbatice. În vremea asta, artileria grea își trimetea proiectilele și uierătoare mult mai departe, uneori chiar până la Sneghiri. Tot într-acolo, de o parte și de alta a șoselei, treceau în zbor razant patrulă după patrulă, puternicele noastre avioane de asalt, pe care hitleriștii le botezaseră „moartea neagră”.

...Căpitanul Smolianinov îi găsi, pe Briantev și pe Șaracșane, la punctul lor comun de observare, așezat în

biserica veche și demult părăsită, cu ziduri peste măsură de groase. În anii dinaintea războiului, biserica fusese folosită ca magazie a colhozului: lângă ușa de intrare, care dădea, spre apus, era o grămadă mare de cărbuni de pământ, iar în mijlocul ei fier vechi, lemne și tot felul de lăzi și butoaie... Urcați sus pe lăzi, și vorbind între ei, Briantev și Șarașane urmăreau câmpul de luptă prin fereastra spartă, cu gratii ruginite. Prin unghere se odihneau agenți de transmisiuni, ronțând pesmeți, în timp ce telefoniștii repetau stăruior nume de flori, ca și cum s-ar fi temut să nu le uite pentru totdeauna:

— Trandafirul! Trandafirul! Aici laleaua.

— Ochiul boului! Ochiul boului! Ochiul boului!

Până la sosirea lui Smolianinov, comisarul Briantev izbutise să se pună la curent cu situația tactică a fiecărui batalion și să descifreze multe din însemnările de pe harta lui Ozerov — gândurile lui dinainte de luptă. Luându-l pe șeful de stat major cu el în altar, unde nu se aflau decât radiotelegrafiștii, Briantev desfăcu harta pe marginea ferestrei și, căutând să acopere bubuitul artileriei din apropiere, strigă fericit:

— Vor să ne-nșele, scârnăviile, dar n-or să izbutească! La început au luat-o spre Șarașane — și ce mai bătaie au mâncat acolo!... Două tancuri distruse, iar din infanteria lor nu s-a ales nici praful! Dar ei numai se prefăceau că vor să dea lovitura pe sosea! Să știi că am dreptate. În realitate, uite pe unde vor să pătrundă: prin flancul drept! Vezi, au și început să arunce tancuri asupra lui Juravschi, și încă mult mai multe decât asupra poziției de la Sadchi! Uite-așa au încercat să ne tragă pe sfoară! Dar maiorul și-a dat seama numaidecât că ei n-or să se îndrepte spre Sadchi și că or să încerce o învăluire prin flancul drept! De asta făcea el atâtea însemnări pe hartă... Vezi?

Fața mare și prelungă a căpitanului Smolianinov parcă se asprise din pricina atenției peste măsură de încordate.

Întrebă, în timp ce-și smulgea țințurii de gheață din mustățile stufoase, țărănești...

— Care-i acum situația la Juravski?

— Bună. Se ține bine. I-am trimis în ajutor ceva artilerie antitanc, un pluton de mitraliere și două de pușcași... De altfel și tancurile noastre s-au îndreptat într-acolo. O să reziste!

— Dar la Golovco cum stăm?

— Și acolo încearcă să ne deruteze. Dar degeaba, că nu ne păcălesc!

În zilele din urmă, tot regimentul observase că pe flancul stâng, la miazăzi de șosea, artileria bubuia tot mai domol și mai rar, iar pe cel drept, mult mai spre miazănoapte de șosea, bubuiturile se auzeau tot mai depărtate de dimineață și până la căderea nopții... Nimeni nu știa anume unde se dădeau lupte acolo, dar mulți bănuiau că cele două mari grupări de trupe fasciste-germane, care atacau de-a lungul șoselelor Volocolamsk și Leningrad, se uniseră pe undeva, în zona Criucovo, și ca da acolo căutau să pătrundă, pe drumul cel mai scurt, spre Moscova.

— Acum își aruncă forțele principale spre dreapta șoselei, asta-i sigur! zise Briantev, făcând harta sul. Fără îndoială că pot să mai lovească și aici. De la ticăloșii ăștia te poți aștepta la orice! Totuși, pentru mine un lucru e limpede: că ei nu mai pot înainta pe un front larg, ci se aruncă în toate părțile căutând să dibuiască punctele noastre slabe. Într-un cuvânt, sunt la capătul puterilor! Da, așa-s de istoviți... și Briantev arată cum scurmă ei pământul cu mâinile. Își pierde puterile și se îneacă în propriul lor sânge!

În sufletul lui, căpitanul Smolianinov, ca vechi ofițer de stat major n-avusese niciodată prea multă încredere în cunoștințele militare ale lucrătorilor politici din armată. Această neîncredere sporise mai ales după ce-l cunoscuse pe Iahno. Smolianinov era încredințat că toți lucrătorii

politici din armată trebuie să semene cu Iahno, că puterea lor stă cu deosebire în dibăcia cu care stăpânesc cuvântul bolșevic, în priceperea cu care-și unesc sufletul cu masele de ostași, îndemnându-i prin propriul lor exemplu la fapte de vitejie... El nu știa că în cele câteva luni de război, luptând alături de comandanții cu experiență, comisarii și lucrătorii politici își însușiseră multe cunoștințe militare și că mulți dintre ei erau în stare de pe acum să conducă singuri, lupte importante.

În clipa aceea, Smolianinov vedea că are în fața lui un comisar de un tip cu desăvârșire nou. Îl asculta pe Brianțev și se uita cu mirare la fața lui vioaie și fericită, luminată de un gând avântat. Iar când Brianțev îi propuse să cerceteze câmpul de luptă de sus, din clopotniță, Smolianinov îi apucă deodată amândouă mâinile și i le scutură, lucru pe care nu și-l îngăduia decât cu prietenii și numai cu prilejul vreunei bucurii neașteptate:

— Să mergem!

XIV

Pe drum, înainte de a ajunge în satul Talița, maiorul de gardă Ozerov încercă din nou să se ridice în sanie, se uită nedumerit în jurul lui și ceru să fie dus îndărăt la Sadchi. Dar felcerul care-l însoțea, un bărbat mărunțel, roșcovan și ursuz, dovedi dintr-odată o autoritate atât de neînduplecată, la care de altfel îi dădeau dreptul înseși legile medicinei, încât, vrând nevrând, Ozerov trebui să se resemneze. „Ce repede își mișcă buzele, dar n-are glas”, își zise Ozerov râzând de sanitar. Și deodată simți o moleșeală în tot trupul și-l cuprinse un fel de somnolență.

Ozerov a fost adus la compania sanitară, care se afla la marginea de răsărit a satului. Când medicul militar Olga Nicolaevna Elețcaia, o femeie tânără, bălaie și subțire, cu

ochi cenușii, îl zări pe fereastră pe jumătate culcat în sanie, se îngălbeni pe loc și se repezi în cerdac.

— Ce s-a întâmplat? Ce este? Ce-i cu dumneata?

Apa care astupa urechile lui Ozerov păru că se scurge, și el auzi glasul speriat al doctoriței...

— Nimic deosebit, Olga Nicolaevna, răspunse el zâmbind, spre marea mirare a lui Umrihin și a felcerului. M-a năucit, atâta tot... Degeaba m-au adus aici!

— Să vină sanitarii! ordonă Olga Nicolaevna.

Dar Ozerov, dându-i la o parte pe sanitari, coborî singur din sanie, se urcă pe cerdac și intră în casă.

— După cum văd, se-ntâmplă destule minuni în război, — intră în vorbă Umrihin cu unul din sanitari. Pe vremea când eram încă la Cozlovo, un tanchist mi-a povestit o întâmplare. Zicea că un proiectil nemțesc nimerise în turela tancului și i-o aplecase pe o parte. Cum să mai tragă omul? Nu era chip nici încoace, nici încolo! Îi venea să urle de să răsunе tot câmpul! Nu știu cât a mai trecut așa, când deodată alt obuz nimerește tot în turelă. Și n-ai să mă crezi: i-a îndreptat-o! Și acum, tot așa: a explodat proiectilul și i-a înfundat urechile, omul a căzut.

— Unde vezi tu proiectil aici? mormăi sanitarul, găsind în comparația lui Umrihin ceva ofensator pentru compania lui sanitară.

— Atunci, o fi vreo bombă...

— Măi, moș Căpăstru!

Ozerov fusese așezat într-o odaie caldă. Examenul medical arăta că nu era nevoie să-l trimită la batalionul medico-sanitar. Olga Nicolaevna, care rămăsese aplecată peste patul lui Ozerov, se îndreptă îmbujorată și-l întrebă:

— Nu-i așa că te doare puțin capul?

— Da, puțin.

— O să-ți dau imediat o pastilă.

— Pentru durere de cap?

— Desigur.

— Dar o să-mi dați drumul repede de aici?

— Cât se poate de repede! Nu te tulbura...

Ozerov adormi îndată. Când se trezi, se însera și bubuitul artileriei amuțise pretutindeni. Sări din pat și nevăzând pe nimeni în jurul lui, strigă:

— Ce s-a întâmplat? E seară? Cum de am dormit?

— Ai dormit și încă foarte bine, — îi răspunse Olga Nicolaevna veselă, apropiindu-se de el, fără să se simtă vinovată cu nimic.

Ozerov o întreabă, foarte încet:

— Prin urmare, m-ai mințit, nu-i așa?

— Era absolut necesar.

— Necessar să minți?...

— Uneori medicul are dreptul, ba chiar datoria să mintă...

— După mine, lucrul acesta nu face cinste nimănui, — răspunse Ozerov tot încet, dar fără să-și ascundă dorința de a o ofensa. Ți dai dumneata seama ce ai făcut? Se dă o luptă atât de importantă, și dumneata m-ai împiedicat să comunic măcar în scris, observațiile mele comisarului, sau șefului de stat major al regimentului.

Olga Nicolaevna abia își stăpânea lacrimile. Tovarășe maior de gardă, dar el e aici...

— Cine? Șeful de stat major? strigă Ozerov.

— Da, te așteaptă.

— Mă așteaptă? Demult? Cheamă-l, te rog!

Smolianinov intră. Tulburat, încercând mereu să sară din pat, Ozerov îi puse una după alta atâtea întrebări, încât șeful de stat major nu mai știa la care să răspundă ca să-și dea raportul...

— Serghei Mihailovici, de ce te tulburi așa? îl întreabă în sfârșit Smolianinov. La noi totul e în perfectă ordine. Toate atacurile au fost respinse.

— Nu mă minți?

— Ce-ți vine-n minte! Se poate?

— Apoi vezi, unii de pe aici susțin că uneori se poate... zise Ozerov, arătând cu capul spre ușa închisă a odăii. Mai

întâi de toate, să-mi spui lămurit care-i situația la flancul drept, la Juravschi? S-au menținut pe poziții? N-au dat îndărăt nicăieri?

Căpitanul Smolianinov se așază pe un scaun lângă pat și-i povesti amănunțit cum Brianțev, luând comanda regimentului a cercetat însemnările făcute de Ozerov pe hartă, a ghicit repede intențiile inamicului și a izbutit să trimită la timp întăriri batalionului comandat de Juravschi. Lucrul acesta a hotărât soarta bătăliei: după ce a pierdut câteva tancuri și aproape o companie de infanterie, încă mult înainte de căderea nopții, dușmanul și-a încetat atacurile și s-a retras la Lenino.

Ozerov se lăsă pe perne liniștit.

— Bravo lui! zise el gândindu-se la Brianțev. Și după o scurtă pauză, adăugă: Bravo vouă, tuturor!

Olga Nicolaevna intră în odaie și-i spuse lui Smolianinov că tovarășul comandant de regiment are nevoie să stea încă o noapte în deplină liniște. Spre mirarea ei, Ozerov nu încercă să se împotrivească. Iar după ce plecă șeful de stat major, îi zise cu sfială:

— Iartă-mă, Olga Nicolaevna!

— Lăsați, nu sunt supărată.

— Ba nu, te-am supărat, și odată cu dumneata am supărat încă pe mulți alții, cu toate că nu erau de față, — urmă Ozerov, ridicându-se într-un cot. Trebuie să mărturisesc că mă speriasem cumplit când mi-am dat seama că dormisem toată ziua. Da, cumplit... Că doar astăzi se dăduse o luptă așa de importantă... Cu toate astea nu trebuia să mă tulbur până într-atâta. Tulburarea mea e datorită neîncrederii mele în oameni... Da, prin urmare n-am încă încredere în oameni, n-am încredere! Și trebuie să avem încredere în orice om sovietic adevărat, Olga Nicolaevna! Pentru că avem atâția oameni înzestrați și puternici!

Ozerov se întinse în pat, tăcu și-și închise ochii pe jumătate: pe dinaintea lui se perindau zeci de chipuri

cunoscute, comandanți și soldați din regiment. Îi vedea la instrucție, în apropiere de Velichie Luchi pe timpul haltelor, pe drumurile din pădurile Rjevului, în lupta de la Vazuza, în marșurile lungi pe pământul iubit cotropit de dușman, la atacul Barsușnei, la apărarea Istrei...

— Aveți mulți răniți, Olga Nicolaevna?

— Nu, astăzi n-au venit mulți...

— I-ați evacuat la batalionul medico-sanitar pe toți cei care trebuie?

— Îndată or să plece cei din urmă.

— Cum stați cu hrana și cu medicamentele?

— Totul e în ordine.

— O să faci curând vizita răniților?

— Da, mă duc chiar acum...

— Te-ai obosit mult astăzi?

— Da, nu știu de ce, astăzi sunt grozav de obosită...

După ce o petrecu cu privirea pe Olga Nicolaevna până la ușă, Ozerov se gândi că el nu cunoaște relativ decât o mică parte din personalul regimentului său. E adevărat că în regiment sosesc adesea oameni noi ca să-i înlocuiască pe cei scoși din rânduri, și el n-are timp să-i cunoască: îi întâmpină, schimbă câteva vorbe cu ei, și-i trimite îndată pe la companii, să lupte... Însă el, Ozerov, nu cunoaște îndeajuns nici pe unii dintre tovarășii pe care-i are în apropiere încă de pe când se aflau pe râul Velicaia! Iată, de pildă, medicul militar Olga Nicolaevna Elețcaia... A sosit la ei încă din vară și el, comandantul regimentului, n-a găsit timp până acum s-o cunoască mai de-aproape. Știe că e doctor, că-și face datoria — dar care sunt preocupările acestei femei tinere și frumoase, în afara meseriei ei, la ce se gândește ea când vede în fiecare zi atâta sânge și atâtea suferințe omenești?

...Când Olga Nicolaevna se întoarse iarăși în odaia lui Ozerov o rugă să se așeze pe scăunel lângă pat. Ea simți numaidecât că, de data aceasta, Ozerov n-o să-i vorbească despre chestii de serviciu, ci despre viața ei, despre

gândurile ei, și nu din simplă curiozitate, ci dintr-un neașteptat îndemn sufletesc. Lucrul acesta o bucură, dar o și tulbură pe Olga Nicolaevna și, ca să-și ascundă obrajii aprinși, ea cercetă cu de-amănuntul, fără nicio nevoie, dacă ferestrele erau bine camuflate cu foi de cort.

Într-adevăr nu se înșelase: trebui să-i povestească despre tot ce fusese mai important în viața ei: despre tatăl ei, vechi chirurg care lucra acum într-un spital de campanie, despre studiile ei la institut, despre moartea bărbatului ei, întâmplată cu trei ani în urmă în timp ce încerca un avion, despre fetița ei care se află acum în Ural cu bunică-sa, despre dragostea ei pentru Moscova. Povestindu-i-le toate acestea, Olga Nicolaevna vedea cum fața blândă și deschisă a lui Ozerov, palidă încă și cu mici ciupituri de vărsat abia simțite, când se întuneca, când se lumina, când strălucea de zâmbet. Văzând că Ozerov se interesează atât de mult de soarta ei, sufletul Olgăi Nicolaevna se aprindea de bucurie. Demult îi plăcea ei Ozerov, și acum era nespus de fericită de bunăvoința lui, oricare i-ar fi fost cauza, și nu se temea decât că el o să-i ghicească taina cea mare.

Și totuși, asta s-a întâmplat.

În timp ce vorbea de dragostea ei pentru Moscova, Olga Nicolaevna observă că fața lui Ozerov se umezea ușor și-l întrebă, cu neliniște:

— Nu cumva ai temperatură?

N-avea temperatură și pulsul era bun. Olga Nicolaevna ar fi putut să se liniștească. Totuși, tulburată încă, îi puse mâna pe frunte și o ținu neîngăduit de mult... Ozerov închise ochii, fără să știe de ce. Olga Nicolaevna se gândi cu spaimă că, fără să-i spună nimic, dar cu asprime, comandantul o să-i dea mâna la o parte. Însă el nu făcu nimic, și atunci, pierzându-și capul cu totul, ea îi atinse ușor cu degetele părul bălai.

În clipa aceea Ozerov simți, pentru întâia oară, cât de mult obosise în cele din urmă două luni — oboseală grea,

de ostaș. Și fără să vrea se gândi: ce bine ar fi să stea culcat, ca acum, să stea culcat câteva zile la șir, și să simtă mângâierea ușoară și sfioasă a unei mâini de femeie! Ce minunat ar fi... I s-ar părea că stă culcat pe o pajiște într-o căpiță de fân proaspătă și caldă, și că vântul îi mângâie ușurel părul și-l învăluie cu miresme dulci de ierburi, de fragi și de miere, iar soarele, oricât s-ar încrunta el, i se furișează pe sub gene. Și chiar dacă închide ochii bine de tot, pe dinaintea lui curge o lumină arzătoare, ca un miraj. Da, așa ceva s-a întâmplat cândva, demult, demult de tot...

Fără să deschidă ochii și fără să se miște, Ozerov o întreabă deodată:

— N-ai vrea să-mi faci un bine?

— Tot ce dorești, îi răspunse încetișor Olga Nicolaevna.

— Trebuie să plec numaidecât la statul major...

Olga Nicolaevna înțelese că-și pierduse autoritatea de medic. Ridicându-se încet de pe scaun, zise cu tristețe în glas:

— Bine. Se va face totul.

XV

În amurg, îndată ce amuți bubuitul artileriei, un viscol ușor ieși cu băgare de seamă pe câmpii. Îi trebuia o noapte întreagă de trudă ca să șteargă urmele luptelor aprige de pe pământul din preajma Moscovei: să îngroape sub troiene cadavrele și armamentul distrus și împrăștiat, și să astupe gropile făcute de exploziile proiectilelor și bălțile de sânge, să acopere cu zăpadă măcar cât de cât tancurile arse și casele satelor prefăcute în cenușă... Și, tânguindu-se încet de soarta lui, viscolul porni fără tragere de inimă să-și îplinească trista datorie.

Lena se opri lângă casa cea mare de piatră din parcul bătrân. Acolo era punctul de comandă al batalionului Șaracșane și cel de prim ajutor. Trebuia să-și aștepte

prietenele, ca să meargă împreună la plutonul sanitar, care se afla în satul Talița. Lena își legă câinii lângă o tufă de salcâm galben. Cu coada între picioare, dulăii schelălăiau jalnic, se încovoiau și se culcau la pământ, căutând să se ferească de arsura vântului. Lena începu să-i tragă de urechi cu blândețe.

— Nici cojoacele voastre nu vă țin cald? Ei, haide, haide, nu mai scânciți atâta!

Iurghin ieși în cerdacul scund.

— Încotro, Lena?

...Trecuseră nouăsprezece zile de la întâia lor întâlnire la Barsușna. Un timp foarte scurt în viața de pace, dar foarte lung în vreme de război. Lui Iurghin și Lenei li se părea că se cunoșteau demult, demult de tot.

În zilele cât ținuse retragerea de la Cozlovo, Matvei Iurghin o văzuse pe Lena de multe ori, dar de obicei numai în treacăt, din întâmplare: în timpul unei lupte, la vreo scurtă haltă, în marș... Numai de vreo trei ori putuse să-i vorbească între patru ochi. Dar parcă era un făcut: cuprins de fericirea lui neașteptată, Iurghin începea totdeauna vorba pe un ton glumeț, neobișnuit la el. După aceea, oricât încerca, nu mai putea să prindă clipa potrivită ca să vorbească serios... „Ce dracu’, parcă m-am prostit! se mustra el în gând. Și de ce oi fi pălăvrăgind așa? De ce?... Bine măcar că n-am început să râd ca prostul fără nicio noimă!” Uneori Iurghin se gândea cu spaimă că toate astea nu se vor sfârși cu bine pentru el: „Parcă văd că Lena o să mă ia drept un flecar, care n-a avut și n-are nimic serios în capul lui!” Dar de multe ori era silit să înșire vorbe goale și fără rost, împotriva voinței lui. Cât flecărea despre nimicuri, Lena se arăta totdeauna veselă și vioaie. Dar era de ajuns să tacă înainte de a schimba vorba, sau să înceapă a vorbi serios, pentru ca fata să fie dintr-odată rezervată și să se grăbească să plece, lucru care pe Iurghin îl speria grozav. „De ce se teme să nu deschid cumva vorba despre

ceva mai serios? se socotea el. Ce să fie? Poate că nu-i plac?”

Și abia cu o seară înainte în Sneghiri, se întâmplase ceea ce trebuia să se întâmple — și se întâmplase așa de simplu, cum nici ei singuri nu se așteptau...

Se întâlнисeră după luptă, în amurg, printre dărâmăturile unei case de piatră, pe sub care Lena căuta răniți. După ce-și expedie repede agentul de transmisiuni, Iurghin se repezi spre dărâmături, sărind din goană peste grămezile de cărămizi: era a patra oară când puteau vorbi între patru ochi. „Ei, la a patra trebuie să-mi meargă, că doar așa se spune, își zise Iurghin plin de nădejde. Prin urmare, acum se hotărăște...” Văzând-o pe Lena, încremeni pe loc: pe obrajii fetei se vedeau limpede pete albe.

— Lena, dar tu ai degerați

— Unde? Unde? strigă Lena speriată. Obrajii mi-s calzi... Poate că nasul?

— Nu, chiar obraji!

Lena se împotrivi, încredințându-l că o să facă singură tot ce trebuie, dar Iurghin, înțelegând că nu e timp de pierdut, o strânse pe față lângă el și începu să-i frece apăsător obrajii cu zăpadă. Și când obrajii ei se făcură roșii ca focul, îi trecu deodată prin minte, pe neașteptate, că sosise clipa cea mult așteptată. Prinzând de veste că privirea lui Iurghin se schimbase, Lena căută să-l oprească îngrijorată:

— Nu, nu! Taci, te rog.

— Atunci să taci și tu! zise Iurghin și, strângând-o din nou lângă el, o sărută pe buzele fierbinți.

...Iurghin o duse în odăița de la etajul de jos, unde avea de gând să rămână peste noapte. Jumătate din odăiță era plină cu paie de secară uscate, iar lângă ușă rămăseseră o măsuță de noapte și două scaune, din cele care se găsesc de obicei prin căminuri.

— Dezbracă-te, — o rugă Iurghin.

Lena își descheie cojocul, dar deodată își aduse aminte Că e îmbrăcată cu pantaloni din acei vătuiți și tigheliți, de care râd toate fetele de câte ori le vine la-ndemână, și răspunse cu hotărâre:

— Nu, e frig aici. Și pe urmă, pentru ce? Acuși trebuie să plec...

— Dezbracă-te, o rugă din nou Iurghin.

— Bine, dar pentru ce?

— O să mâncăm îndată.

— Să mâncăm?... Nu, noi mâncăm la Talița...

— Ai să mănânci întâi aici și pe urmă acolo.

— De două ori la șir?

— Asta nu-i rău deloc la vreme de război!

— Știi ceva Matvei? zise Lena. S-ar putea să ai dreptate. Mi-e așa de foame astăzi! Râse, apoi își scoase cojocul. Doamne, ce nebună-s! Ce părere ai? Și totdeauna mi se întâmplă așa!

Însoțitorul lui Iurghin, un ostaș tinereț, aduse gamela de supă cu fidea, încălzită pe plită, scoase din sacul de spate, o bucată de pâine de secară și o așeză pe măsuța de noapte. Socotind că-i mai nimerit să plece, întrebă:

— Tovarășe locotenent de gardă, n-o să uitați?

— De adunare? Nu, n-am să uit.

— Ce fel de adunare aveți? se interesă Lena.

— De partid. La ora șapte fix.

— Noi, de când ara plecat din Cozlovo n-am mai avut adunare de Comsomol. Când am fi putut s-o ținem? Să fi avut măcar o zi de odihnă... Stai, e cu fidea?

— Îți place?

— E supă care-mi place mie. Uneori mama... Lena se opri, oftă și se așeză pe scaun. Mama, mama! repetă ea încet, și clătină din cap, îndurerată. Măicuța mea nici nu știe că sunt atât de aproape de ea, și că prin urmare, revederea noastră e foarte îndepărtată! Știi Matvei, mama plânge mereu. Oare de ce?

— Asta înseamnă că mama ta e o femeie deșteaptă și simțitoare, răspunse Iurghin. Fiecare ostaș își are lingura la el, nu-i așa? Scoate-ți-o și pune-te pe treabă. Uite și pâine.

Câteva minute Lena sorbi, frigându-se, supa care-i plăcea așa de mult și care i se părea acum neobișnuit de bună. Nu se mai uita decât la gamelă. Folosindu-se de prilej, Matvei Iurghin își opri de câteva ori privirea asupra ei. Da, războiul o silise să-și schimbe rochia ușoară și pantofii, cu îmbrăcăminte ostășească: bluză militară, pantaloni vătuiți și pâslari, războiul o silise să ducă viață grea, de front: să nu doarmă și să nu mănânce cât îi trebuia, să audă de dimineată și până noaptea gemetele răniților, să vadă sângele oamenilor scumpi inimii sale, și să dea adeseori ochii cu moartea... Dar chiar și așa — lucru de mirare — Lena rămânea totuși neprefăcută și simplă și fără îndoială că tocmai asta o făcea deosebit de frumoasă în mijlocul oamenilor pe care Iurghin îi vedea în jurul lui în zilele acelea de război...

Deodată Lena tresări și încremeni cu lingura deasupra gamelei. Ochii ei căprui închis, cu sclipiri aurii, se rotunziră eu îngrijorare, ca ai unei mici bufnițe speriate.

— De ce nu mănânci? îl întrebă ea pe Matvei.

— Mă uit la tine...

— Dar o să ți se răcească supa!

— Îți mai aduci aminte cum am mâncat odată amândoi în pădure, în zori de zi? Cu ochii pe jumătate închiși, fericit, Iurghin văzu limpede tabloul neuitat când se iviseră zorile peste Barsușna. N-ai uitat? Stăteam și atunci tot așa, unul în fața altuia, numai că ședeam pe crengi de brad, iar de jur împrejurul nostru se întindea pădurea trandafirie, zăpada trandafirie... Ți-aduci aminte? Numai că atunci fiecare mânca din gamela lui.

Lena zâmbi, poznașă:

— E mai bine dintr-una singură. Și mâncarea pare mai bună.

— Da? Adevărat?... Așa zic și eu.

— Atunci mănâncă și tu, îl îndemnă Lena.

— Nu, mă simt așa de fericit acum că nici nu-mi vine să mănânc, îi răspunse Iurghin, grav. Cu toate că, la drept vorbind, mă simt așa de fericit tocmai pentru că mănâcăm din aceeași gamelă... Ce bine ar fi să fie totdeauna așa! Ce zici?

Dar Lena nu era de aceeași părere:

— Nu, Matvei, pentru că ar însemna să rămâi mereu flămând...

— Ba nu, Lena, m-aș deprinde, desigur. Acum nu mănânc, pentru că lucrul acesta mi se întâmplă întâia oară...

— Dar dacă o să te deprinzi, dacă lucrul acesta o să se întâmple mereu — atunci n-o să te mai simți chiar așa de fericit...

— Sfârșește, Lena, nu mai vorbi prostii! strigă Iurghin cu o umbră de necaz în glas. Eu o să mă simt totdeauna bine lângă tine. Totdeauna și pretutindeni. Uite, muști din pâine, și eu mă uit la tine, mă uit mereu...

— Te uiți? Și cum mușc, mă rog?

— Așa de nostim, de copilărește...

— Nu mai născoci și tu, Matvei! Mai bine mănâncă!

— Da, mă uit, mă uit mereu la chipul tău, ia buzele tale, la dinții tăi... Iurghin oftă și urmă cu un zâmbet: vrei să-ți mai aduc o gamelă cu supă de care-ți place ție? Să mănânci toată noaptea, și eu să mă uit toată noaptea la tine... Râzi? Eh, cel, ochi ștreqărești ai!

Uitându-se în ochii Lenei, Iurghin începu să vorbească încet, dar cu aprindere, despre viața lor de după război. Înainte, Iurghin își vedea viitorul nedeslușit, numai în parte, ca și cum ar fi privit un tablou în ulei la lumina amurgului — pe când acum, luminat de dragostea lui pentru Lena, viitorul strălucea în toate culorile, și Iurghin putea să vorbească despre el fără sfârșit, ca un cunoscător în ale picturii despre tabloul lui preferat. După război, fără

îndoială, or să plece împreună la Moscova să-și termine studiile: Lena o să iasă tehnician constructor, iar el o să-și desăvârșească pregătirea militară, ca să rămână pentru totdeauna în armată. Or să se ducă la Enisei și or să se urce împreună pe muntele acela de pe care se deschisese în fața lui, în copilărie, lumea cea mare, necercetată încă...

Liniștită acum, fără să-și ascundă încântarea și fericirea, Lena îl asculta, minunându-se în sufletul ei cât de limpede vede el viitorul, cât de îndrăzneț și de frumos visează la viața ei și a lui...

Instructorul politic Gonciarov deschise ușor ușa și aruncă o privire în odaie pe sub căciula plină de zăpadă.

— Tot aici ești? — întreabă el. Nu cumva ai uitat?

— N-am uitat, n-am uitat! — strigă Iurghin și, ridicându-se, se uită la ceas. Mai am un minut al meu, numai al meu. Și tu știi, tovarășe instructor politic, ce înseamnă chiar și un minut în timp de Război!

După ce se închise ușa, Matvei Iurghin strânse mâinile Lenei la pieptul lui și-i zise încetișor:

— Tot minutul acesta vreau să te uiți la mine, iar eu la tine... Și să nu ne mai spunem nimic.

Într-adevăr, de-a lungul acelui minut se uitară fără întrerupere unul în ochii celuilalt, în tăcere. Iar când sosi clipa despărțirii, Lena se aplecă deodată și-și lăsă capul pe pieptul lui...

XVI

Din tot sectorul batalionului, din toate subunitățile, comuniștii se îndreptau voioși spre casa cea mare de piatră din parc. Adunarea trebuia să se țină într-una din odăile dinspre răsărit, la etajul de jos. Unii se opreau câtva timp în coridor să se scuture de zăpadă, să fumeze și să mai schimbe vești cu tovarășii... Alții, mai ales comandanții, treceau de-a dreptul în odaie, îndreptându-se spre masa la

care secretarul biroului de partid al regimentului Vozniacov, care slăbise mult în timpul din urmă, răsfoia hârtiile, care-i umpleau portharta. Vozniacov prezida adunarea în locul secretarului biroului de partid al batalionului, căzut cu două zile în urmă. Dând la o parte hârtiile, Vozniacov îi întâmpina pe cei care intrau cu o privire pătrunzătoare. Iar când oamenii, tăcuți și posomorâți, își deschideau portharta, el se ridica în picioare și-i întreba, cu glasul înăbușit de durere:

— Cine?

După ce primea documentele de partid ale comuniștilor căzuți, Vozniacov le cerceta cu luare aminte și le așeza într-un singur teanc, în fața lui. Apoi întreba cu de-amănuntul în ce împrejurări fuseseră scoși din rânduri acei care, nu mai departe decât astăzi dimineață încălzeau aceste documente cu căldura inimii lor. Povestirile acestea despre comuniștii regimentului căzuți pe câmpul de luptă, Vozniacov și le însemna într-un caiet special, cu scoarțe negre.

Timp de două luni, în caietul acela se adunaseră destule povestiri adevărate și simple, cu privire la vitejia ostășească a comuniștilor care luptaseră până la cea din urmă suflare cu dușmanul, pentru fericirea pământului patriei. Din scurtele însemnări ale lui Vozniacov, făcute zi cu zi, se înfiripa istoricul organizației de partid a regimentului în perioada cea mai grea a războiului. Caietul acela era caietul tristeții. Fiecare pagină vorbea de moarte. Și totuși, citindu-l, nimeni nu s-ar fi gândit la biruința morții, ci la biruința și atotputernicia vieții: în fiecare notiță, cât de fugară, privitoare la moartea vreunui comunist, era ceva ce te făcea să simți măreția nemuritoare a partidului. De aceea, chiar în clipele cele mai grele, lui Vozniacov nu-i era teamă să-și recitească caietul.

După ce-și termina însemnările, Vozniacov întreba de obicei:

— Cereri noi sunt?

— Sunt, iată-le...

Și alături de teancul cu documente de partid, Vozniacov așază cu grijă, unele peste altele, cererile acelor care doreau să intre în rândurile partidului în locul tovarășilor căzuți în luptă...

La ora șapte precis, Vozniacov se ridică de la masă. Încăperea era slab luminată de două opaite, din acelea care se întrebuintau de obicei pe front — și poate tocmai de aceea secretarul biroului de partid învăluia odaia cu o privire deosebit de înceată. În răsfrângerea luminițelor roșietice ale opaitelor, multora din cei de față, secretarul li se păru roșu — deși în realitate era numai roșcovan — și peste măsură de slab, de obosit și trist. După ce anunță, în sfârșit, că adunarea e deschisă, Vozniacov își lăsa mâna pe teancul cu documente de partid.

— Tovarăși, batalionul nostru a pierdut astăzi nouă comuniști, vorbi el încet. Apoi înșiră numele celor căzuți și urmă, cu un tremur în glas pe care în zadar încerca să și-l stăpânească: Toți acești tovarăși au căzut astăzi pe câmpul de luptă, ca naște adevărați eroi, pentru steagul marelui nostru Partid Bolșevic, pentru cauza noastră dreaptă. Veșnică fie amintirea credincioșilor și vitejilor fii ai poporului nostru, care și-au dat viața pentru Moscova noastră iubită, pentru iubitul nostru Stalin! Sângele lor vărsat pe pământul din preajma Moscovei, n-a fost vărsat în zadar!... Tovarăși, să le cinstim memoria...

Toți se ridicară cu zgomot în picioare ca un singur om, de pe bănci, de pe scaune, lăzi și scânduri... Se ridicară, astupând ferestrele și ușile.

Secretarului biroului de partid i se păru deodată că în odaie erau mult mai mulți comuniști decât i se păruse cu câteva clipe mai înainte, când stăteau jos. Această ciudată impresie nu-l părăsi tot timpul cât rămase în picioare, cu capul aplecat, și se hotărî s-o verifice de îndată ce i-o fi cu putință. Dar impresia aceea n-o avea numai Vozniacov: tuturor celor de față li se părea că fuseseră mai puțini cât

stătuseră jos și că îndată ce se ridicaseră în picioare, odaia devenise deodată prea strâmtă pentru ei...

Minutul de reculegere trecu. Secretarul biroului de partid înălță privirea, și se minună și mai mult: părea că în umbra încăperii, capetele aplecate ale comuniștilor se vedeau departe, departe de tot, ca și cum adunarea nu se ținea într-o odaie, ci într-o câmpie întinsă, sub cerul liber...

După ce comuniștii se așezară pe la locurile lor, Vozniacov luă de pe masă câteva file de hârtie scrise și începu cu glas mai răspicat:

— Da, tovarăși, în locul eroilor ieșiți din rânduri, ne sosesc alți eroi. Iată cererile lor! E adevărat că suferim pierderi grele. Însă rândurile Partidului Bolșevic cresc și se întăresc pe zi ce trece. Ele sunt fără număr. Și asta pentru că partidul nostru este partidul întregului popor sovietic! Oricât de grele ar fi pierderile partidului, poporul le va întregi totdeauna cu cei mai buni fii ai săi... Le va întregi, pentru ca partidul să trăiască în veci, spre fericirea poporului!

XVII

Pe ordinea de zi a adunării de partid figura o singură problemă: modul în care comuniștii batalionului executaseră ultimul ordin de luptă. Luară cuvântul mulți comandanți, lucrători politici și ostași. Toți vorbiră pe scurt, așa cum se vorbește pe front, dar cu aprindere: fiecare și-a spus cuvântul despre soarta Moscovei... Toată adunarea nu era altceva decât jurământul într-un glas al comuniștilor din batalion: jurau cu toții să lupte împotriva dușmanului, disprețuind moartea și învățând și pe ceilalți ostași s-o disprețuiască. Jurau să execute cu cinste ordinul Comandantului Suprem, de a-l opri pe dușman pe linia șoselei Volocolamsk.

Nicăieri, ca într-o adunare de partid, nu se învăța atâtea lucruri din acelea pe care omul nu le poate pătrunde totdeauna singur. Ascultându-și tovarășii, Matvei Iurghin simți, mai ascuțit ca oricând, că se apropie ceasul cel mai greu al războiului. Ai fi zis că, în cuvântările lor, tovarășii nu adăugaseră nimic nou la ceea ce știa și el cu privire la situația de pe front și la ultimul ordin de luptă. Dar însăși atmosfera care stăpânea acolo, atmosferă în care plutea ceva poruncitor, îl făcu să simtă mult mai puternic primejdia ce amenința Moscova, decât dacă ar fi simțit-o în împrejurări obișnuite. Și fericirea care pusese stăpânire pe toată ființa lui, și care acum un ceas i se părea covârșitoare, se risipi numaidecât în fața acestei primejdii.

Tulburat de jurământul acela al tuturor comuniștilor din batalion și îngrijorat peste măsură de soarta Moscovei, imediat după adunare, Matvei Iurghin trecu pe la toate plutoanele companiei lui, verifică dacă ostașii erau gata de luptă, îi inspecta pe cei din siguranța de luptă să vadă cum își făceau datoria, apoi rămase de vorbă cu ei, încercând să-i facă să simtă cu toată puterea sufletului lor apropierea acestui ceas hotărâtor, cum nu le mai fusese dat să trăiască altul în război. Nu departe de magazia pentru păstrat legume, Iurghin îl întâlni pe Andrei Lopuhov. Recunoscându-și prietenul după statura înaltă și după mers, Iurghin îl strigă, oprindu-l.

- Ei, ce zici de gerul ăsta?
- Te pătrunde pân' la oase! Vii de la adunare?
- Da, de-acolo. Ei, când mergem împreună?
- La adunare? Mereu mă gândesc la asta...
- Ce te tot gândești atâta?
- Cum să nu mă gândesc? Doar e un lucru serios...
- Lasă sfiala, Andrei. Ți-a cam venit vremea.
- Da cred că ai dreptate...

Un viscol ușor răscolea zăpada, cu teamă parcă.

Noaptea era tot mohorâtă; cu toate astea, aviația era activă de amândouă părțile, cum fusese mereu de altfel, în

ultimele nopți. Dincolo de linia frontului se auzea pretutindeni vuietul bombardierelor noastre ușoare, care-și lansau bombele rar, dar precis, mai cu seamă asupra coloanelor dușmane. Bombardierele germane zburau sus ca de obicei, încercând să se strecoare spre Moscova. Dar numeroasele noastre baterii antiaeriene aruncau aproape fără încetare un foc înspăimântător: lumina exploziilor se răsfrângea în vâlvătai pe toată marginea de răsărit a cerului de noapte.

— Cum merg treburile la tine? îl întrebă Iurghin pe prietenul său.

— În grupa mea totul e în ordine...

— Care-i starea de spirit a băieților?

— Se știe doar: ard toți, și de amărăciune, și de ură! răspunse Andrei. Fiecare din ei e ca un proiectil perforant: pe cinstea mea! Oriunde i-am trimite acum, prăpăd ar face! Judecă și tu: ce-s patruzeci de kilometri? Cu mașina, o jumătate de ceas... Așa că, vezi, mai poate fi vorba despre vreo stare de spirit? Cu toate că astăzi am rezistat cu îndârjire și am respins toate atacurile, e prea devreme să ne bucurăm.

— Așa-i, Andrei, e prea devreme, prea devreme! — repetă Iurghin oftând și se ridică în picioare, așa fel încât să nu-i fure vântul vorbele. Suntem în pragul zilelor celor mai hotărâtoare. Băieții noștri trebuie să înțeleagă bine asta. Eh, Andrei, Andrei! Uite, poate că în timp ce noi stăm aici de vorbă, tovarășul Stalin îi întreabă pe oamenii de răspundere din jurul său: „Dar oare cum stau lucrurile pe șoseaua Volocolamsk? Sadchi rezistă? Și o să reziste și mâine?”... Sar putea să fie chiar așa, ce zici?

Presupunerea locotenentului Iurghin îi păru lui Andrei cât se poate de îndreptățită și deodată își închipui limpede discuția dintre Comandantul suprem și oamenii de răspundere din jurul lui, cu privire la situația din zona șoselei Volocolamsk. „Da, așa trebuie să fie. Parcă-l văd cum arată cu creionul pe hartă satul Sadchi și întreabă ce

se-ntâmplă .acolo și dacă trupele noastre rezistă cu îndârjire... se gândi Andrei. Și cum să nu întrebe? Doar Sadchi o pe drumul direct ce duce la Moscova!" Aplecându-se spre Iurghin, îi răspunse:

— Așa-i, mai ales de noi o să întrebe.

— Tocmai asta zic și eu! O să întrebe și azi, și mâine...

— Bine, o să mai stau eu de vorbă cu băieții.

— Să mai stai, Andrei, să mai vorbești cu ei.

Deasupra șoselei, în înaltul cerului, se auziră urlând și bombănind motoare nemțești. Fără să vrea, Andrei se uită în sus, apoi întreabă:

— Nu cumva o să lase ceva peste noi?

— Nu, se duc spre Moscova.

Avionul trecu pe deasupra liniei frontului. În același timp se porni de-a lungul șoselei bubuitul bateriilor noastre antiaeriene.

— Bravo lor, frumos i-au întâmpinat! strigă Andrei. Strașnic îi mai sfârtecă acum pe sus, și cei de la antiaeriană, și aviatorii! Praf și pulbere s-alege din ei! Numai la douăzeci și șapte noiembrie au dat la pământ cincisprezece lângă Moscova, iar la douăzeci și opt, nouăsprezece... Eu le țin socoteala. Dar nu știu de ce nu mi s-a comunicat câte au fost doborâte ieri la Moscova.

Limbi de flăcări țâșniră la răsărit.

— Stai, uite! strigă Iurghin. L-au dat gata și pe ăsta! Vezi cum a explodat? Strașnic a mai explodat!

Lungindu-se, flacăra se îndreaptă spre pământ.

— Strașnic! se minună și Andrei. Uite, așa ar trebui să le prefacem în bucăți toată șleahta! Să nu rămână nici urmă din ei! Nu vezi până unde au ajuns? Până unde au ajuns! Eh, Matvei, parcă m-apucă amețeala! Parcă mi se strâng ghem toate măruntaiele din mine! Îți vine să pui mâna pe mătură și să-ncepi a mătura pământul, uite-așa, uite-așa, ca să arunci cât colo tot gunoiul ăsta și să rămână locul curat.

Abia târziu după miezul nopții, când se încredință cu totul că întreaga lui companie era cât se poate de bine

pregătită pentru luptă și că mâine o să se bată cu abnegație, Matvei Iurghin se liniști puțin și simți din nou căldura fericirii, pe care o cunoscuse de curând. Adormi cu gândul la Lena și multă, multă vreme zâmbi prin somn...

Ieșind în goană afară din casa plină de larmă — uși trântite cu zgomot strigăte ce răsunau prin odăi și coridoare, — Matvei Iurghin auzi pârâit de puști și de mitraliere în tot sectorul de apărare al batalionului, dar mai puternic în raionul companiei lui. Ca și aseară la adunarea de partid, Iurghin se simți cuprins dintr-odată de același sentiment ciudat de îngrijorare pentru soarta Moscovei și, totodată, de îndemnul acelei puteri cunoscute care-i făcea totdeauna rău, neînfricat și îndrăzneț în luptă. Nimeri cu chiu cu vai mâna dreaptă în mâneca cojocului și, fără să se mai încheie, se repezi spre marginea de apus a parcului. Abia în timp ce alerga — după ce se împiedică întâi de trunchiul unui ulm gros, acoperit cu zăpadă, apoi de o tufă de salcâm, — își dădu seama că hitleriștii începuseră bătălia mai devreme decât de obicei: zorile abia se ridicau deasupra pământului. Ningeă și un vânt ușor sufla prin parc. Simțea că peste câmpii, peste întinderile nesfârșite, viscolul nu se potolise încă. Și Iurghin înțelese: hitleriștii se hotărâseră să cucerească Sadchi prin surprindere, numai cu infanteria și fără pregătire de artilerie. Folosindu-se de viscol, dușmanul se concentrase pe nesimțite pe cele două laturi ale șoselei, în vâlcea și de-a lungul pârâului năpădit de tufăriș scund, și acum ataca, încercând să pătrundă prin flancul drept în pădurea unde se afla tabăra de pionieri, iar prin cel stâng spre parc, de-a lungul căii ferate, ca să învăluie Sadchi din două părți și să se întâlnească pe șosea. „Dar nu, spurcăciunilor, n-o să izbutiți!” își zise Iurghin, văzând cum și-n dreapta, și-n stânga, ostașii din compania lui, înotând prin zăpadă și strigându-se unul pe altul, aleargă prin parc spre locul de unde se auzeau împușcăturile.

Ajungând la căsuța paznicului din fundul parcului, unde se afla siguranța de luptă, Iurghin observă mai întâi că, într-adevăr, pe câmpie viscoalea încă. În întunericul cenușiu al zorilor, prin pâcla vârtejurilor de zăpadă purtate de vânt, nu se vedea nici terasamentul căii ferate, nici dealul împădurit de dincolo de ea, nici satul Lenino... Peste tot, în dreapta și-n stânga căsuței, prin șanțul nu prea adânc și pe jumătate acoperit cu zăpadă care însemna hotarul de apus al parcului, se deslușeau ostași. „Dar în cine or fi trăgând?...” se întrebă Iurghin. Și numai la urmă văzu lămurit că din vâlcea înaintau spre parc, prin viscol, lanțuri de trăgători nemți. Iurghin se repezi pe lângă căsuța paznicului, înțelegând că acum nu mai era nimeni înăuntru, și se rostogoli în șanț, de unde auzi strigătele ostașilor:

- Vreți să ne luați prin surprindere? Ticăloșilor!
- Aha, faceți pe viclenii, scârnăviilor!
- Pregătește grenadele!
- Dă-mi încărcătoarele!

Ridicându-se în picioare, Iurghin văzu că, pe ici, pe colo, oamenii se aruncau din goană în șanț, și atunci strigă cu glas ridicat, cum se strigă în luptă:

- Nu vă lăsați, tovarăși! Niciun pas îndărăt!

Striga, fără îndoială, numai pentru ca oamenii lui să știe, că el, comandantul companiei, era acolo, alături de ei, în primul lanț de trăgători...

Matvei Iurghin ar fi vrut să facă multe în clipele acelea: să afle unde era instructorul politic Goncearov, care-și petrecuse noaptea în magazia pentru păstrat legume la plutonul lui Dubrovca; să se intereseze de ce tăcea mitraliera instalată în mijlocul parcului; să tragă cu urechea dacă nu se aud cumva tancurile, venindu-le în ajutor... Dar nu trebuia și nu putea face decât un singur lucru: să pună mâna pe o armă, la întâmplare, și să tragă, să tragă, să tragă mereu: o ceată numeroasă de hitleriști înainta acum în câmpie, urlând sălbatic și trăgând cu automatele, înainta în întâmpinarea focului nostru,

strivindu-și sub picioare în zăpadă, morții și răniții... Pușca-mitralieră de lângă Iurghin amuți. Întorcând capul spre el, pușcașul mitralior strigă:

— Îs beți, ticăloșii! Tovarășe comandant, vino la pușca-mitralieră. Sunt rănit, mi se-ntunecă ochii...

Iurghin se culcă în spatele puștii mitraliere și se apucă să schimbe încărcătorul.

Ceata de hitleriști, care se rărea tot mai mult, își sleise puterile în trecerea peste câmpia troienită. Și totuși înainta, încercând încă să urle și să tragă — înainta mereu, ieșită din minți, deși osândită de mai-nainte, în întâmpinarea morții, pe care nu mai putea s-o ocolească. Pentru că, într-adevăr, era osândită: nu mai putea nici să se oprească, nici să se întoarcă îndărăt, deoarece în spatele nemților, pe linia de atac, stăteau mitralierele lor, gata să-i secere fără cruțare.

Pușca-mitralieră era bine așezată pe parapet. Sprijinindu-se puternic în coate, Iurghin o apucă în mâini, ochi repede și tocmai voia să apese pe trăgaci, când în aceeași clipă, un glonte îi zdrobi clavicula și-i străbătu plămânul. Iurghin se clătină, își pierdu pe loc cunoștința, iar capul îi căzu între mâinile care țineau strâns pușca mitralieră. Degetul încremenit pe trăgaci se încleștă puternic — și deodată pușca-mitralieră se cutremură, slobozind limbi de foc...

— Locotenentul nostru a fost ucis!

— A fost ucis locotenentul!

Cu tot zgomotul pe care-l făceau puștile și puștile-mitraliere, strigătul acesta se răspândi pe întregul raion ai companiei, cu iuțeala fulgerului. Încordându-și toată atenția ca să tragă asupra nemților izolați, care alergau zăpăciți peste câmpie prin vârtejurile viscolului, Andrei strigă și el întorcându-se spre dreapta, către tovarășul cel mai apropiat:

— Locotenentul nostru a fost ucis!

Dar abia strigase aceste vorbe, că se și gândi, cutremurat: „Locotenentul?... Care locotenent?!...” Ridicându-se repede în genunchi, se uită la stânga, de-a lungul șanțului, de unde veniseră în zbor cuvintele pe care le repetase fără să-și dea seama, cu gândul să întrebe cine fusese acela care căzuse în luptă. Dar în aceeași clipă înțelese, cu spaimă, că nu mai era nevoie să întrebe: compania lor n-avea decât un singur locotenent, pe Matvei Iurghin, deoarece plutoanele erau comandate de doi sublocotenenți și de sergentul major Dubrovca. Și lui Andrei i se păru deodată că nu ține în mână un automat, ci o piatră fierbinte, neînchipuit de grea.

Câteva clipe rămase în genunchi pe fundul șanțului, fără să audă nimic, încremenit, rămase cu ochii larg deschiși, cu toate că-l bătea zăpada în obraz... Nu auzi nimic nici când divizionul de „Katiușe” trase cea dintâi salvă. Și numai când în fața satului Lenino se prăbuși ceva cu trosnet și cu tunet, ca și cum s-ar fi rostogolit pe vale bolta grea a cerului, Andrei își veni în fire, și nu mai văzu înaintea lui vârtejul turbure de zăpadă, ci un vârtej de foc și fum, înalt de acoperea tot apusul.

Văzând pe vale flăcările mânioase, Andrei își aduse aminte de noaptea trecută, când pentru cea din urmă oară, vorbise cu Iurghin despre Stalin, despre Sadchi, că satul trebuie păstrat cu orice preț, chiar și cu acel al vieții... „Eh, scârnăviilor, pe cine-ați ucis, pe cine ați ucis!” — strigă Andrei, suspinând și hohotind; apoi sări în picioare, fără să știe ce trebuie să facă, dar simțind că durerea îl împingea cu hotărâre înainte și-i poruncea să facă ceva, atât cât mai avea suflare în el, atât cât ochii lui mai vedeau lumina zilei...

Din spate se auzi vuiet puternic de motor. Aruncând în sus tufișurile și împrăștiind în văzduh trâmbe de zăpadă, un tanc „T-34” se apropie de șanț și-și întinse deasupra lui șenilele late. Îmbrăcat cu haină vătuită și cu coifură, tanchistul scoase capul afară din turelă, strigând:

— Ei, infanterie, urcă!

Tanchistul era sergentul major de gardă Borisov. Plecase la luptă cu tancul lui, pe care abia cu o zi înainte îl primise, gata reparat, de la Moscova Andrei înțelese că începea contraatacul. Agățându-se în grabă și cu îndemânare pe partea dreaptă a tancului, el se apucă de scoaba de lângă gura de acces și, ridicându-și în sus automatul, strigă către ostași:

— După mine! Toți deodată! Repede!

— Tu ești, Lopuhov? Borisov se uită cu luare-aminte la Andrei. Nu te mai recunoșteam! Parcă n-ar fi glasul tău! Nu cumva ești rănit? Atunci, ține-te zdravăn! Arată-mi încotro s-o iau. Ai auzit?

— Am înțeles, o să urmăresc..

— De aici nu se poate vedea bine, că viscolește..

— Am înțeles, dă-i drumul!

Divizionul de „Katiușe” trase a doua salvă. Și atunci tancurile noastre, cu infanteriștii urcați pe ele, se năpustiră spre valea deasupra căreia se învăluia un viscol negru de fum...

... În cele două luni de retragere, ura lui Andrei împotriva cotropitorilor fasciști devenise un sentiment adânc și puternic. Dar sentimentul acesta nu-l stăpânise niciodată atât de mult ca acum, când aflase de moartea prietenului și comandantului său. Înainte, ura împotriva hitleriștilor nu înăbușea în el alte sentimente, tot atât de puternice, ca dragostea pentru Marica, de pildă. Acum însă, ura rămăsese singură stăpână pe sufletul lui. Firește, Andrei nu-și dădea seama ce se întâmplase cu el în timpul din urmă. Simțea doar atât: că era mai plin ca oricând de putere, de avânt și de dorința de a lupta, așa fel încât ar fi renunțat bucuros la tot ce-i fusese mai scump pe lume. Afară de asta simțea, nici el nu-și dădea seama de ce, că-i venea nespus de ușor să lupte, că ar fi putut să se arunce și-n foc, fără să stea la gânduri, încredințat că n-o să piară. Nu înțelegea ce însemna asta, dar, fără îndoială, era vorba

de un sentiment încă necunoscut, al trăinicieii vieții sale și al curajului.

În clipa când începuse contraatacul, cea mai mare parte din hitleriștii care atacaseră Sadchi își dormeau somnul de veci pe câmpia netedă, ușor povârnită. Iar acei care, ca printr-o minune, rămăseseră în viață, alergau ca nebuni peste vale neștiind încotro s-o apuce, se târau și se ascundeau, strigând printre morții pe care-i acoperea repede zăpada...

Răscolind și ridicând în aer omătul, tancurile noastre se avântară cu viteza a treia pe vale, spre Lenino, trăgând cu mitralierele asupra hitleriștilor înnebuniți, care mai alergau încă de colo până, colo. Tanchiștii erau ajutați de infanteriștii care trăgeau cu puștile și cu automatele în toate direcțiile, asupra fiecărei făpturi cu manta cenușie. Nu trecură nici cincisprezece minute de la începerea luptei, și câmpia scăldată în sânge era acoperită cu sute de cadavre...

Se lumina de ziuă încet. Viscolul nu se potolea. La marginea de răsărit a satului Lenino, acolo unde explodaseră nenumărate proiectile trase de divizionul nostru de „Katiușe”, ardea în vâlvătăi o casă și o șură; fumul se învăluia, se răsucea, se înălța și se împrăștia peste tot satul. Ajungând în goană la marginea satului, tancurile noastre se opriră, și de pe ele săriră la pământ infanteriștii cu mantalele albe de zăpadă. Numai Andrei rămase pe tanc.

— Comandă! îi strigă Borisov.

— Am înțeles; dă-i drumul!

Năvăliră în sat și, după ce trecură de locul pe care se învăluia și se răsucea fumul, Andrei văzu cum, din ulița din stânga, ieșea târâș un tanc nemțesc. Era un prilej atât de nimerit să-l distrugă, lovindu-l în coastă, încât, presimțind izbânda apropiată să temându-se să n-o scape, simți cum îl trec nădușelile.

— Stânga! Trage! strigă el.

Din turela deschisă a tancului dușman se ivi pe neașteptate un neamț. Borisov nu văzuse încă inamicul, totuși opri tancul în poziție de luptă. Folosind prilejul, Andrei înălță automatul și slobozi o serie în hitlerist. Cu toate că văzuse primejdia, acesta n-avusese când să se adăpostească în turelă și se prăbuși în tanc, cu capul străpuns de gloanțe. Asta hotărî soarta bătăliei. Observând tancul inamic, Borisov trase asupra lui, unul după altul, trei proiectile perforante...

...Contraatacul ținu aproape o oră. Tancurile noastre călcară toată jumătatea de răsărit a satului, pricinuind dușmanului pierderi uriașe și silindu-l să fugă, cuprins de panică. Abia la răsăritul soarelui, după ce-și cheltuiră toate munițiile, tancurile se înapoiară la Sadchi.

Tot timpul acesta, Andrei stătuse sus pe tanc. Imediat după bătălie, printre trupele germane se răspândi cu iuțeala fulgerului vestea despre un ostaș rus fără de moarte, care se ivise pe frontul din preajma Moscovei. Superstițioși de felul lor și cuprinși de panică în fața rezistenței armatei noastre, hitleriștii povesteau îngroziți minunile pe care le săvârșise acel ostaș pe tancul lui uriaș, jurându-se că niciun glonte nu putea să-i străpungă inima. În felul acesta se iscă pe front o nouă legendă...

Toți ostașii, după ce le veni rândul la masă, rămaseră aplecați fără niciun chef asupra gamelelor cu cașă și, fără s-o termine, se împrăștiară abătuți pe la locurile lor din magazia pentru păstrat legume, unde erau nevoiți să mai petreacă încă o noapte. Era ceasul când, de obicei, ostașii își povesteau zgomotos întâmplările zilei de luptă. Dar acum fumau în tăcere, și doar din când în când se uitau la Lena Malâșeva, așteptând-o să se liniștească și să le mai spună câte ceva despre comandantul lor de companie

Lena ședea pe un buștean lângă vatră, alături de Andrei, și plângea încetisor cu spatele spre oameni, ștergându-și pe furiș ochii cu batista întârzia să înceapă vorba despre

Iurghin, de teamă să nu izbucnească în hohote de plâns. Tăcut, Andrei își petrecuse, brațul pe după umerii ei încovoiați, care tresăreau ușor, de parcă ar fi vrut s-o încredințeze că nu era singură în durerea ei. Îngândurat și trist, se uita la focul din sobă.

În zori, când începuse lupta și se dăduse alarma, Lena plecase spre Sadchi și, pe drum, întâlnise sania care-l ducea la compania salutară pe Matvei Iurghin, înfășurat cu grijă într-o pătură și acoperit cu un cojoc plin de sânge. Iurghin era fără cunoștință. Sanitarul care-l însoțea îi spusese că locotenentul era rănit de moarte. Zdrobită de această lovitură neașteptată, Lena a trebuit să fie dusă la Sadchi de prietenele ei, cu unul din atelajele lor. Venindu-și în fire cu greu, Lena munci tot timpul cât ținu lupta la punctul de prim ajutor, instalat în casa de piatră și, abia spre seară, când liniștea se așternu pretutindeni, plecă la compania sanitară, unde află tot ce se putea afla despre Iurghin. Și atunci se trezi în ea dorința de a fi în mijlocul aceluiași oameni cu care Matvei dusese atâta vreme aceeași viață de război.

În sfârșit, Andrei o întrebă cu glasul sugrumat:

— Se zice că l-au dus la batalionul medico-sanitar?

Lena așteptă câțva timp să se încredințeze că poate vorbi fără să izbucnească în plâns, apoi răspunse mai mult în șoaptă:

— Da, l-au dus...

— Nu l-ai mai găsit la compania sanitară?

— Nu, îl duseseră mai înainte.

— Își venise în fire?

— Nu, tot timpul a zăcut fără cunoștință.

— Ce spun doctorii?

— Tac. Asta înseamnă că-i rău...

— Ba nu înseamnă nimic dacă tac!

— Nu, lui i-e rău... zise Lena și se uită la Andrei cu ochii înlăcrimați, simțind că acum ar fi în stare să-și stăpânească hohotele de plâns. Să-l opereze aici, așa cum se poate

opera la un spital de campanie, e cu neputință. Și nici să-l ducă la Moscova nu se poate: are plămânul atins și s-ar putea să se producă o hemoragie. Unii din compania sanitară au plâns când l-au luat să-l ducă la batalionul medico-sanitar. Chiar comandantul de regiment l-a petrecut la plecare...

— Da, dar eu sunt sigur că maiorul de gardă n-a plâns! El știe că totul o să se sfârșească cu bine, — o încurajă Andrei.

— E drept că n-a plâns, răspunse Lena. Numai că, în timp ce sanitarii se pregăteau să-l ducă la mașină, el a rămas multă vreme în genunchi lângă brancardă...

...După ce o petrecu pe Lena, Andrei Lopuhov intră la instructorul politic al companiei și-i dădu o cerere, cu rugămintea să fie primit în rândurile Partidului Bolșevic. Și abia în urmă, mai liniștit, dar fără să-și poată lua gândul de la prietenul-comandant, se apucă de treburile lui obișnuite de seară — pregătiri pentru lupta de mâine.

XVIII

Regimentul lui Ozerov întâmpină zorii zilei de 2 decembrie așa cum se deprinsese să le întâmpine în cele două săptămâni de ofensivă germană. După ce-și goliră în grabă gamelele, ostașii își cercetară armele, își luară cartușe și grenade și-și potriviră pansamentele pe răni: curând trebuia să înceapă bubuitul bateriilor nemțești. Dar vremea trecea și hitleriștii tăceau. Mai trecu încă o oră, fără să se audă niciun bubuit de tun. Departe, spre miazănoapte, artileria deschisese focul, dar aici, de jur împrejur, pe tot sectorul diviziei, dimineața se înălța în liniște deplină.

Lucrul acesta îi miră nespus pe ai noștri. Începură să iasă ia lumină de prin case, adăposturi și beciuri, de peste tot pe unde-și înjghebaseră culcușuri pentru odihnă. Ce-o fi

însemnând minunea asta? se întrebau. Ostașii cunoșteau bine liniștea aceea plină de spaimă, întunecată și înăbușitoare, care se statornicește înaintea luptei — o liniște care te apasă, care te face să te ghemuiești la pământ... Acum însă, pe întreg sectorul diviziei stăpânea cu totul altfel de liniște: luminoasă, ușoară, care parcă dă aripi inimii... Era o dimineață senină și cu ger. Peste noapte ninsese din belșug. Zăpada proaspătă acoperise toate urmele luptei de ieri. Și, cu simțul lor ascuțit, luptătorii înțeleseseră că se așezase, în sfârșit, o liniște cum nu mai apucaseră de multă vreme. Uitându-se la o tufă de salcie albă pe care, bucurându-se de liniște, stăteau cuminți lugacii, Andrei își smulse căciula de pe cap, ca și cum s-ar fi trezit fără veste într-un castel fermecător, și fața lui smeadă, tăbăcită de ger, se lumină de o nespusă fericire.

— S-a sfârșit, băieți! strigă el stăpânindu-și glasul, ca și cum i-ar fi fost frică să nu împiedice cumva ca liniștea aceea veselă să se așeze definitiv peste câmpul de luptă. S-au domolit, spurcăciunile!

— S-au domolit ticăloșii! încuviință și Tihon Cudeiarov. Apoi își smulse și el căciula arsă la fund de-i ieșea vata, și cu o bucurie năvalnică o trânti de pământ. S-au domolit, blestemații! Înfierbântându-se tot mai mult, își întinse pumnul, amenințător, înspre locul unde erau hitleriștii: Aha, v-ați strâns coada între picioare? Va secăt sângele-n vine? Tăceți, hai?

În ușa magaziei pentru păstrat legume se ivi sergentul major de gardă, Dubrovca, comandantul plutonului.

— Stai, Tihon, așteaptă! îl sfătui Piotr Semiglaz. Așteaptă să-l întrebăm întâi pe comandantul de pluton!

— Ce să-l mai întrebăm? Tu n-auzi?

— Da' surd mai ești!

— Tovarășe sergent major de gardă, se întoarse Semiglas spre Dubrovca. Dumneata, auzi?

Dubrovca se uită fără grabă spre Lenino.

— Aud, răspunse el liniștit. Aud chiar foarte bine.

— Să fie oare adevărat?

— De, cam așa se pare, răspunse Dubrovca după ce se gândi puțin.

Și toți începură să vorbească în gura mare plini de avânt.

...În dimineața aceea, maiorul de gardă Ozerov dormi mai mult ca de obicei. Își dădu seama de asta chiar înainte de a deschide ochii, după cum se simțea de ușor: știa că numai după un somn lung și liniștit te poți simți așa. Și rămase atât de surprins de ceea ce simțea, încât dintr-o singură mișcare se întoarse de pe partea stângă pe cea dreaptă și, aruncând mantaua de pe el, se ridică.

Soarele de iarnă se strecura prin fereastră. Petia Uralet stătea lângă masă și-și curăța pistolul, cufundat în ocupația lui.

— Ascultă Petia, nu cumva... nu cumva am dormit prea mult? îl întrebă Ozerov, neliniștit.

— Da' de unde, tovarășe maior de gardă!

— Nu te învăța să minți! De ce nu m-ai trezit?

Petia zâmbi cu șiretenie:

— N-am avut ordin, tovarășe maior de gardă.

— Auzi, n-ai avut ordin! Grăbindu-se, Ozerov începu să-și încalțe pâslarii aduși de Petia. Știu eu că te bucuri când dorm mult! Dar las' că-ți arăt eu ție! Pun eu odată mâna pe tine!

— Dar de ce era să vă trezesc, tovarășe maior de gardă?

— îi răspunse Petia. Dacă ar fi început lupta, să zicem, înțeleg și eu, ar fi fost altceva. Dar când e liniște peste tot.

— Cum liniște? De mirare, Ozerov parcă se zăpăci. Liniște de tot?

Abia acum își dădu seama Ozerov că, într-adevăr, deasupra sectorului de apărare nu se mai auzea nimic din obișnuitul vuiet al luptei. Și se înfurie de-a binelea pe însoțitorul său.

— De ce dracu' nu m-ai trezit hai? Îți dai tu seama, nenorocitul, ce-nseamnă asta?

Ozerov se repezi la telefon. Comandanții de batalioane îi raportară că hitleriștii din sectoarele apropiate nu mai dădeau niciun semn de viață: parcă intraseră în pământ peste noapte. Ozerov știa că atunci când inamicul dispare din câmpul de observație, când nu-i mai poți ghici intențiile, toți comandanții și soldații sunt, de obicei, neliniștiți: orice taină te pune pe gânduri. În asemenea împrejurări te poți aștepta din partea dușmanului la orice mișelie. Acum însă, toți comandanții de batalioane își dădeau raportul cu voie bună și niciunul nu arăta vreo bănuială. Când întrebă mai stăruitor ce putea să însemne, totuși, această tăcere a inamicului, căpitanul de gardă Șaracșane îi răspunse simplu:

— Mai bine decât ai întreba, tovarășe „cinci”, ieși din casă și ascultă!

— Ce să ascult?

— Ai să vezi singur.

Maiorul de gardă Ozerov ieși repede pe cerdac, fără cojoc și fără căciulă. Prin casele din apropiere, unde stăteau cei din statul major al regimentului, plutonul de comenduire, pionierii și apărarea antiaeriană, se auzea vorbă și râsete, lângă bucătărie oamenii descărcau din sănii lăzi și saci grei, iar în mestecăniș cineva tăia lemne cu toporul... Dar toate aceste zvonuri se pierdeau în liniștea aceea atotstăpânitoare din jur. Și atunci înțelese și Ozerov ce se întâmplase.

— Petia! — strigă el fără să se întoarcă.

— Aici sunt, tovarășe maior de gardă!

— Să ții minte dimineața asta, Petia! — strigă Ozerov cu însuflețire.

— De ce, tovarășe maior de gardă?

— Asta e dimineața victoriei noastre!

Un transmisionist ieși în goană din casă și raportă:

— Tovarășe maior de gardă, sunteți chemat la telefon de la punctul de comandă al diviziei!

În receptor răsună multă vreme o tuse. („Generalul, își zise Ozerov, e bolnav, bătrânul”). Se auzi apoi glasul răgușit al generalului maior de gardă Borodin:

— Dumneata ești, Serghei Mihailovici? Ei, ce mai e nou? Tac?

— Tac, tovarășe „șaptesprezece”.

— Și ce zici de asta?

— Cred că s-au domolit, răspunse Ozerov cu tărie.

— Garantezi? Dar dacă o iau din nou de la capăt? Generalul Borodin trecu receptorul adjutantului, își potrivi sticla cu apă caldă pe șoldul stâng și-și trase cojocul sub bărbie.

— Toți cred așa, zise el, uitându-se în tavan. De altfel cine poate ști mai bine? La cine poate să fie mai dezvoltat simțul victoriei, dacă nu la ei?... Pe general îl apucă o tuse care-l făcu să se cutremure sub cojoc. Ce zi măreață ni-e dat să trăim, nu-i așa? Parcă m-aș scula...

— Nu se poate, tovarășe general! îi aminti adjutantul.

— Totul e cu puțință, îi întoarse vorba Borodin, întorcându-se din nou cu gândul la tot ce se petrecuse în dimineața aceea.

— S-a trimis raportul la statul major al armatei?

— S-a trimis, tovarășe general.

— Ehei, ostașii noștri! făcu Borodin încet, cu admirație. Binecuvântați oameni! Tuturor, și celor morți, și celor vii, ar trebui să le ridicăm monumente chiar aici, în apropierea Moscovei!

— Îmi permiteți să plec, tovarășe general?

— Du-te. Eu trebuie să mai meditez...

...În cele mai multe din rapoartele operative primite de statul major al armatei în dimineața aceea, se arăta că, pentru întâia oară, hitleriștii nu porniseră nicio acțiune ofensivă și, după informațiile furnizate de observator, nici nu se pregăteau să pornească. Doar în unele sectoare mai continuau atacurile, cu resturi de batalioane.

Statul major al armatei aștepta demult momentul acesta. După datele obținute în urma acțiunilor de cercetare executate adânc în spatele frontului dușman, privitoare la pierderile în oameni și tehnică suferite de inamic în cele două săptămâni de ofensivă, după lipsa tot mai mare de vlagă a atacurilor lui, după înfățișarea și declarațiile numeroșilor prizonieri care începuseră să vorbească de bunăvoie despre starea nenorocită a unităților lor, statul major al armatei era în măsură să urmărească pas cu pas atât procesul de secătuire a forțelor dușmane, cât și scăderea moralului lor. Și, în dimineața aceea, statul major al armatei își dădu seama limpede că inamicul nu mai era în stare să-și ducă înainte ofensiva.

În biroul generalului-locotenent Rocossovski, comandantul armatei, se afla un membru al Consiliului Militar, șeful de stat major și șeful secției cercetare. Toți erau mișcați și-și stăpâneau ca greu tulburarea.

— Cuvântul nostru trebuie să fie precis, zise Rocossovski.

— Putem noi oare să declarăm categoric că momentul acesta a sosit?

— Putem, confirmă șeful de stat major.

Ușa biroului se deschise și adjutantul generalului-comandant raportă:

— Tovarășe general-locotenent, Moscova la aparat!

Rocossovski se ridică și trecu repede în sala aparatelor. Când se întoarse, văzându-i privirea însuflețită, tovarășii de luptă se ridicară deodată de la masă și, supunându-se îndemnului poruncitor al inimii, își luară poziția de drepti, ca-n front.

— Da, el era, răspunse Rocossovski privirilor întrebătoare. Așa m-a și întrebat: scade activitatea inamicului? Și pe neașteptate, generalul-comandant începu să îmbrățișeze și să-și sărute tovarășii de luptă...

XIX

Maiorul de gardă Ozerov se bucura împreună cu toți ceilalți, de victoria câștigată. Totdeauna trăise cu gândul la ziua când dușmanul, sleit de puteri, se va opri. Dar Ozerov avea un obicei necruțător de la care, fără nicio sfortare, nu se depărta niciodată în viață: în timp ce se bucura de succesul vreunei acțiuni oarecare, începea să se gândească imediat la alte acțiuni, care să-i aducă alte noi succese. Obiceiul lui era să muncească fără odihnă și să nu se mulțumească numai cu bucuria succesului, fie ea cât de mare, ci s-o desăvârșească, gândindu-se mereu la ziua de mâine.

Mulți însă nu înțelegeau și nu doreau decât să se desfete de această bucurie, odată ce le-o dăruia războiul. Ozerov observase că unii dintre ofițerii din statul major se aflau în acea stare de spirit ațâțată, deosebită, care dă naștere la autoliniștire, la nepăsare și trândăvie. Lucrul acesta nu-i plăcu, și Ozerov chemă la el pe șeful de stat major al regimentului.

În dimineața aceea, pe fața mare și prelungă a lui Smolianinov înflorea mereu zâmbetul fericirii neașteptate. Mai mult ca oricare altul din statul major al regimentului, Smolianinov se desfăta de bucuria victoriei, și numai de bucurie...

— Ai tras la măsea, hai? îl întrebă Ozerov.

— Nicio picătură.

— Tare mai ești, Vasili Petrovici! Uite, eu nu pot să mă stăpânesc. Ozerov zâmbi, lăsând să se înțeleagă că o să urmeze o discuție prietenească. Cred că astăzi am putea să bem... Ce zici? Luăm câte un păhăruț? Doar e o zi mare.

— Da, o zi ca-n povești! Putem să bem.

— Numai câte unul, îi atrase atenția Ozerov.

— Câte una, îl corectă Smolianinov cu băgare de seamă.

— Nu te mai tocmi!

Petia aduse bidonul și ceva gustări.

— Păcat că nu-i și comisarul, zise Ozerov.

— Se întoarce curând?

— Trebuie să vină astăzi...

Ciocniră și închinare cu paharele ridicate, felicitându-se în tăcere și din toată inima nu numai unul pe altul, dar pe toți acei care binemeritau pentru victoria câștigată... Deodată, paharul începu să tremure în mâna lui Ozerov și votca se revărsă peste margine. Ozerov așeză paharul pe masă și se lăsă pe speteaza scaunului. În ochii lui strălucea o lumină albăstrie.

— Da, ne-am ținut de cuvânt, zise Smolianinov, luptând cu tulburarea

— Într-adevăr... răspunse Ozerov, abia auzit.

După ce se mai liniștiră, băură și mâncară.

— Uite ce este, Vasili Petrovici. Bucuria e bucurie, dar avem datoria să ne mai gândim și la ceea ce avem de făcut de aci înainte, începu Ozerov după câteva clipe de tăcere. Noi nu trebuie să rămânem aici, și nici n-o să rămânem. Trebuie să trecem la ofensivă, și cu cât mai repede, cu atât mai bine. Cred că contraofensiva noastră e gata pregătită. De aceea, fără să mai așteptăm niciun ordin, ar fi bine să pregătim regimentul pentru luptele ofensive.

— Chiar acum?

— Numaidecât!

Uitându-și de învoială, Ozerov umplu din nou paharele.

— Înainte de toate, — urmă el, — suntem datori să ne gândim la soldați. Ei, și numai ei sunt făuritorii victoriei noastre. Să dai dispoziții comandanților de batalioane să propună pentru decorare cu ordine și medalii, chiar astăzi, pe soldații și ofițerii care s-au distins în lupte. Să le spui că descrierea faptelor de arme în sprijinul propunerilor, să fie făcută ca în cele mai frumoase poeme. Să nu fie lăsat la o parte niciunul din cei care au dat dovadă de bărbăție și curaj. Pentru că, vezi, la noi se întâmplă uneori și așa... Se adună comandanții după luptă și încep să caute pe dibuite: „Ia stați, oare pe cine să propunem pentru decorare?...” Și-i

propuneau pe cei rămași în front, iar pe cei care nu mai sunt, îi uită... Și doar tocmai printre cei căzuți sau răniți sunt mulți eroi adevărați

— O să ținem seama, Serghei Mihailovici răspunse Smolianinov. Numai că, nu garantez că din descrierea faptelor de arme făcută de furierii noștri, or să iasă cine știe ce poeme. Nici poezii nu izbutesc totdeauna, doar știi și dumneata...

— Ba or să iasă! îl asigură Ozerov cu tărie. Dar cu condiția ca faptele de arme ale vitejilor noștri să fie descrise întocmai așa cum s-a întâmplat, simplu, fără înflorituri, arătând împrejurările adevărate ale luptei.

— În ce-l privește pe sergentul Lopuhov, poate că ar fi mai bine să facem propunerea chiar noi, la statul major?

— Da, s-o faceți.

— Prin urmare, rămâne hotărât: îl propunem la cea mai înaltă decorație.

— Da, la cea mai înaltă.

Telefonul zbârnăi. Suna Brianțev, comisarul regimentului. Plecase încă de ieri la amiază la armată, ca să ia parte la o consfătuire la secția politică. Acum se afla la statul major al diviziei. Ozerov era atât de nerăbdător să-l vadă cât mai curând, încât înainte chiar de a termina ce aveau de vorbit, îi porunci lui Petia să-l trimită, imediat pe Umrihin la Gucicovo. Ozerov n-avea nicio îndoială că Brianțev aduce vești importante. După ce așeză receptorul la loc zise cu glasul plin de bucurie:

— Vine! Mi-a spus că are multe de povestit!

Plin de nerăbdare, Ozerov făcu câțiva pași prin casa încăpătoare, cu ferestrele înguste căptușite cu gheață, apoi se așeză la masă și-și urmă vorba:

— Da, înainte de toate trebuie să ne gândim la soldați... Îi vezi în ce hal sunt? Au trecut mai mult de două săptămâni de când n-au mai făcut baie, de când stau tot timpul în pământ, în noroi... Dă ordin batalioanelor să găsească numaidecât băi, iar dacă nu sunt, să se

improvizeze în câteva case. Să se aducă butoaie de fier, cât mai mult săpun, rufe curate... Diseară și la noapte, tot regimentul să facă baie! Cei din limita dinainte a poziției să fie aduși în grupe, pe rând. Dă ordin ca întregul aparat sanitar să fie prezent la băi ca să dea pe loc ajutor medical celor care ar avea nevoie... Tot ei să se îngrijească și de frizeri: toți oamenii să fie tunși și bărbieriți!

— Am înțeles, se va executa!

— În timp ce se încălzesc băile, să se inspecteze cu grijă armamentul regimentului. Armele care au nevoie de reparații să fie trimise la atelier și să se dea ordin ca reparațiile să se facă ziua și noaptea. Celor rămași fără arme, să li se dea altele în loc. Și să ni se aducă chiar astăzi toată cantitatea de muniții care ni se poate da...

— Se va executa!

— Acum, uite ce-i... urmă Ozerov, după ce se mai gândi puțin. Cum stăm cu organizarea companiei de pistolari? Încă nu s-a început? Avem mare nevoie de așa ceva, mai cu seamă în ofensivă!

Smolianinov oftă amărât, luându-și un aer vinovat.

— Nu prea avem oameni...

— Știi. Știi foarte bine! N-avem oameni... Și de aceea, îți pui nădejdea în efective noi, nu?

Ozerov se ridică dintr-odată de la masă. Se ridică și Smolianinov. Dar cu un gest al mâinii, Ozerov îl sili să se așeze la loc.

— Ia să-mi spui mai bine, Vasili Petrovici, — începu Ozerov, schimbând fără veste tonul, — de ce n-ai executat ordinul meu cu privire la reducerea personalului subunităților de spate? Ți-ai spus pesemne, că așa prevede regulamentul? Multe mai prevăd regulamentele astea! Uite, eu de pildă, am dreptul după regulament la un adjutant, dar mă lipsesc de el. Mai bine să lupte; deocamdată îmi ajunge și un însoțitor! Și atunci, de ce nu s-ar lipsi de adjutant și mai știu eu care comandant de formație de spate? Avem pierderi mari, asta o știi și tu. Prin

urmare trebuie să dăm uitării vechile regulamente și să folosim oamenii cu socoteală. Nu-i de mirare că în limita dinainte n-avem destui oameni, când atâția își pierd vremea stând degeaba pe la depozite și bucătării...

— Am înțeles, se va executa.

— Să se reducă la jumătate, chiar astăzi, personalul subunităților de spate. Uite, aici la noi, îi avem pe cei de la apărarea anti-chimică... Ce fac oamenii ăștia? Lasă câțiva, iar pe ceilalți trimite-i la companiile de pușcași... Trimite la batalioane pe toți magazionerii, însoțitorii chimici, bucătarii și conducătorii de prisos, și alege din batalioane un număr egal de băieți voinici, buni luptători, care știu să meargă pe schiuri. Dacă facem schimbul acesta, avem vreo sută de oameni?

— Nu mai încape vorbă, Serghei Mihailovici!

— Atunci, vezi, ai înjghebat compania de pistolari!

...După Smolianinov, Ozerov chemă la el, pe rând, pe locțiitorul său, pe șeful aprovizionărilor cu alimente și furaje, pe comandantul companiei de transport și al celei sanitare, comandantul companiei de transmisiuni și al plutonului de comenduire, șeful artileriei, ajutorul șefului de stat major cu cercetarea și pe alți ofițeri din statul major. Fiecare primi de la Ozerov fel de fel de „ordine. Chiar în timpul luptelor parcă fuseseră mai puține treburi urgente...

Când se întâlneau, ofițerii ridicau din umeri, ștergându-și amărâți frunțile nădușite.

— Ce are astăzi? N-o fi călcat cu stângul?

— E de neînchipuit câtă treabă ne-a dat!

— Dar ce-o fi? Ce s-a întâmplat?

Și cântărind în fel și chip ordinele comandantului de regiment, ofițerii ajunseră la încheierea că Ozerov trebuie să fi primit vreun ordin secret de la statul major al diviziei...

La punctul de comandă al regimentului începu o activitate înfrigurată. Sprinteni, agenții de transmisiuni

ieșeau în fugă din casele ocupate de statul major și alergau în tăcere în cele patru părți ale satului. Telefoanele zbârnâiau fără încetare. Ostașii plutonului, de apărare antichimică cărau nu se știe unde măști și tot soiul de truse. Lângă casă unde era instalat plutonul de comenduire, doi soldați desfundau un butoi de fier. Un grup de cercetași în costume de mascare lua drumul spre limita dinainte a poziției. Punctul de comandă era plin de vuiet și de viață ca în timpul luptei.

Iar deasupra lumii înconjurătoare stăruia o liniște senină și ușoară, cum nu mai fusese de multă vreme pe locurile acelea din apropierea Moscovei...

XX

Comisarul Briantev era nespus de tulburat și de cele ce auzise la statul major al armatei, și de ceea ce văzuse el însuși în drum spre divizie, și, în sfârșit, de liniștea ciudată care domnea în limita dinainte a apărării. Se întorcea la regiment cu gândul numai la contraofensiva trupelor noastre, și gândul acela îi pătrunsesse atât de adânc întreaga lui ființă încât, aprins din fire cum era, se desfăta de pe acum de fericirea aspră a răzbunării împotriva dușmanului. Și fără îndoială că de aceea simțea că parcă arde tot în vâlvătăi...

Ozerov îl aștepta nerăbdător să afle ce știa Briantev cu privire la situația de pe frontul din apropierea Moscovei. Nu-i dădu răgaz nici măcar să ia ceva în gură după drum. Așezându-se lângă el, așa cum îi plăcea să stea în ceasurile lor de discuții prietenești, îi atinse nerăbdător genunchiul cu degetele și-l întrebă:

— Ei, ce noutăți ne-aduci? Spune!

Briantev își trecu mâna prin părul des și cârlionțat, își potrivi, pe gânduri, căciulită neagră pe care nu și-o scotea

niciodată, aruncă o privire spre ușă și-i răspunse cu glas scăzut:

— Noutăți sunt multe...

Își stăpânea cu greu tulburarea.

— Uite, Serghei, tremur tot! urmă el. Nu, nu de frig... Tremur, și-n același timp parcă mă arde! Pe drum a trebuit să mă deschii la guler, cu tot gerul... Poate crezi c-am băut? Da' de unde! Ți dai tu seama ce s-a întâmplat și ce o să se mai întâmple? Da, toate astea se vor înscrie în istorie... Trupele noastre au și înfăptuit ceea ce n-a fost în stare să înfăptuiască nimeni, și sunt în ajunul unor victorii nebănuite, care vor scăpa întreaga omenire de plaga fascistă!

— Ce se spune la statul major al armatei? îl întrerupse Ozerov.

— La statul major al armatei? Briantev bău un pahar cu apă, așa cum bea omul numai pe arșiță mare. E o atmosferă plină de avânt! Toată activitatea statului major e pătrunsă de spirit ofensiv, asta am observat-o numaidecât! Acolo, Serghei, nici nu poți respira fără să te gândești la ofensivă, înțelegi? Dacă ai ști, ce se petrece acolo!

Și Briantev îi povesti cum statul major al armatei era asaltat de mereu alți delegați ai unor noi divizii și brigăzi sosite pe frontul din apropierea Moscovei, și cum, în nopțile întunecoase, treceau spre front coloane nesfârșite de trupe, înzestrate cu cea mai superioară tehnică de luptă...

Mișcat, Ozerov îl întrerupse de câteva ori:

— Chiar așa de multe? Siberieni? Adevărat?

— Cât se poate de adevărat, Serghei! Puzderie! Și Briantev zâmbi, arătându-și dinții regulați și strălucitor de albi. Te-ai aprins și tu, hai? Și, fiindcă veni vorba, m-au însoțit până aici delegații unei divizii sosite de curând din Siberia. Acum sunt la comandantul de divizie. După toate semnele, au venit să ia în primire sectoare în limita dinainte a apărării. Ceea ce înseamnă că peste puțin timp o să ne strângem rândurile... Cred că cel mai târziu mâine,

trebuie sa ne așteptăm la o consfătuire importantă la statul major al diviziei. Da, curând — curând! Și de ce am mai aștepta? Cu cât o să le întoarcem lovitura mai repede, cu atât mai bine. Numai că, după cum se știe, trecerea de la apărare la ofensivă e socotită de strategii bătrâni ca unul din cele mai grele lucruri în război...

— Strategii bătrâni, și mai cu seamă nemți! zise Ozerov.

— Ei, lasă-i să creadă și de aci înainte tot așa!

Deodată Ozerov sări de la locul lui și începu să se plimbe cu pași largi prin odaie: de câte ori se vorbea despre strategia germană, îl apucau adevărate accese de furie turbată. Și abia atunci i se păru lui Briantev că-l vede pentru întâia oară pe comandantul de regiment așa cum era el, cu adevăratul lui suflet: puternic, înflăcărat și înspăimântător...

— Aha, pedanți ticăloși! — striga Ozerov, dând din mână așa fel, de parcă voia să apuce pe cineva de guler. Să-i lăsăm pe dobitocii ăștia să creadă că e bine ceea ce au născocit ei singuri! Să-i lăsăm să se distreze! Asta o să fie încă o greșeală a lor în război. Și or s-o plătească cu sânge! Cum ar putea să le vină în minte, mărginiți cum sunt, că noi demult ne pregătim de ofensivă? Ei nu știu! De unde ar putea s-o știe?...

Ozerov apucă scaunul, îl răsturnă pe o parte lângă masă, se așeză așa fel ca să se poată uita mai bine la Briantev și, necăjit că nu fusese în stare să se stăpânească, urmă mai încet și mai liniștit:

— Și tu doar știi, Ivan, cum se retrăgeau oamenii noștri! Se retrăgeau — dar nu se gândeau decât la ofensivă! Odată, un observator de-al meu și-a uitat binoclul într-un copac. După aceea mi-a spus: „Nu-i nimic, tovarășe maior de gardă, nu se pierde el. Când ne-om întoarce îndărăt, știu unde să-l găsesc! De altfel și mie mi se întâmpla în toiul luptelor de apărare, în timp ce căutam pe hartă pe unde să-mi retrag regimentul, să mă fure gândul și să mă pomenesc chibzuind cum și pe unde s-ar putea acționa ofensiv. Și asta

în ceasurile cele mai grele! Vezi tu, cu toate că ne retrăgeam, gândul ofensivei trăia și trăiește în inimile noastre, așa că moralicește suntem demult pregătiți pentru contraofensivă. Și tocmai asta e temelia pregătirii noastre. Tot ce ne mai trebuie de aci înainte, o s-o facem foarte repede. De altfel, am și căpătat experiența conducerii luptelor ofensive. Am căpătat-o la Schirmanovo și la Cozlovo. Am căpătat-o cu toții: și comandanții, și soldații. Am plătit scump această experiență, dar sângele oamenilor căzuți acolo n-a fost vărsat în zadar! Or să blesteme hitleriștii lumina zilei când o s-o luăm spre Apus! Iar cât privește unitățile cele noi, nici nu mai încape vorbă: ele pot să intre în luptă de-a dreptul din mișcare, și nu mă îndoiesc cătuși de puțin de victoria lor! Vezi, tocmai lucrul acesta strategii nemți nu-l știu! Dar ce știu ei?!

Cuprins din nou de o nestăpânită mânie, Ozerov sări în sus și încheie cu ură și înverșunare:

— Ei nu știu decât un singur lucru: că trecerea de la apărare la ofensivă e o treabă grea și complicată... Și-au îndesat bine în cap ceea ce au născocit ei singuri. Curând însă or să cunoască puterea artei noastre militare. Și or să-și blesteme și strategia, și îngâmfarea lor!

XXI

Spre seară se întoarse pe neașteptate la regiment sergentul Oleinic. Zăcuse douăzeci de zile la spitalul de campanie, căutându-se de fel de fel de boli. În timpul acesta se gândise mult la nestatornicia sorții omenești.

La spital, ostașii răniți povesteau nenumărate întâmplări din război. Aproape toți o țineau una și bună, că în timpul luptei nu se gândesc la moarte. Unul chiar spusese cât se poate de serios:

— Vrei să scapi cu viață, luptă fără frică!

— Atunci cum se face că ai fost rănit? îl întreba Oleinic pe fiecare.

— Din întâmplare, răspundeau aproape toți.

Și într-adevăr, din tot ce povesteau ostașii, reieșea că toți fuseseră răniți doar din întâmplare. Dar iscodindu-i, Oleinic le mai puneă încă o întrebare, totdeauna aceeași:

— Dar ucis n-a fost niciunul?

— Ba au fost și uciși...

Din discuțiile care urmau, se vedea bine că și atunci când mureau, oamenii mureau tot din întâmplare și nicidecum pentru că nu se putea altfel: ori din neatenție, ori pentru că le fusese frică, ori din pricina îngâmării copilărești de a face pe vitejii...

Oleinic socotea că toate poveștile lor erau prostești.

Din tot ce-i spuneau răniții, după o îndelungă chibzuială ajunsese la o singură concluzie: că totul atârna de soartă, și că ce ți-e scris, aceea ți se întâmplă... „Eh, dă-o dracului! îi trecu odată prin gând. N-am să mă mai păzesc nici eu, și pace! Fie ce-o fi! Și dacă m-o culca la pământ, ce pot să fac? înseamnă că așa mi-a fost scris!”,

Îl mai liniștea încă un gând. După socotelile lui, nu mai aveau mult de luptat. E drept că în noiembrie nemții înaintaseră mult mai încet decât în octombrie și decât în vară. Toți răniții care veneau, din limita dinainte a apărării spuneau că trupele noastre resping biruitoare atacurile dușmane și că nemții au dat de greu în apropierea Moscovei. Dar asemenea vorbe lăudăroase, cum le socotea Oleinic, nu puteau să-l tulbure. Simțea că nici la ai noștri nu le venea tocmai ușor: mereu soseau răniți de pe front și parcă puțin morți rămân pe câmpul de luptă?... Din scurtele comunicate militare ar fi fost greu să-ți dai seama pe unde trecea acum linia frontului de lângă Moscova, dar Oleinic bănuia că nemții împresuraseră capitala din trei părți. El nu credea că trupele noastre or să poată rezista. Își închipuia că, încă puțin, și apărarea noastră cedează, iar armatele nemțești năvălesc în Moscova și atunci, fără

îndoială, războiul se sfârșește. Așa că, oricum, nu mai avea mult de așteptat bunul plac al sorții... Cu asemenea gânduri plecă Oleinic spre poziție...

Liniștea de pe front ei o tălmăci cu totul altfel decât toți ceilalți ostași care se aflau în limita dinainte a apărării. „Asta înseamnă că nemții își aduc întăriri din spate, se gândi el. Da, curând se hotărăște totul!” Și fără voie, încercă să-și imagineze tabloul sumbru al plutonului lui: ostașii sleiți de puteri în urma luptelor nesfârșite, sălbăticiți de frică, murdari, posomorâți, duhnind a sudoare, a pământ, a sânge și a putreziciune... Se târăsc prin vizuinile lor negre, și tot ce fac, fac din obișnuință, fără să pătrundă rostul lucrurilor, trăgând cu urechea, îngroziți, la liniștea din jur și așteptând în fiecare clipă să înceapă din nou vuietul și tunetul deasupra capului lor...

...De la statul major al diviziei, unde ajunsese cu un grup de ostași vindecați, Oleinic fusese trimis din nou, fără multă vorbă, îndărăt la regimentul lui Ozerov. Întâmplarea făcu să plece la drum împreună cu un ostaș din batalionul lui Șaracșane, care venise cu treburi la comandamentul diviziei. La marginea de răsărit a satului Talița, unde ora instalat punctul de comandă al regimentului, tovarășul de drum se opri, își frecă urechea dreaptă cu mânușa și-l întrebă:

— Trebuie să te duci numaidecât la regiment, tovarășe sergent, ori ai vreme să ne abatem pe la baie?

— Ce să căutăm la baie?

— Apoi, mulți din batalionul nostru sunt acum acolo, îl lămuri tovarășul de drum. Se spală și ei. Poate că or fi și prieteni de-ai dumitale... Uite, acolo-i baia! zise ostașul arătând cu mânușa spre miazănoapte, către o vale largă unde, dincolo de dantela subțire a sălciilor încărcate de promoroaca, se zărea colțul unei case și căpriorii unor acareturi pe jumătate dărâmate. Acolo e compania de gospodărie. Când plecam eu, ai noștri veneau încoace.

— Bine, haide, se învoi Oleinic.

O cărare cobora în vale, șerpuind printre tufișuri. Când ajunseră într-o poiană deschisă, Oleinic văzu înaintea lui un bărbat îmbrăcat cu un cojoc alb destul de murdar și cu pistolul la centură. Fără îndoială că ieșise în cărare chiar în clipa aceea de undeva, de-alături. Se uita spre miazăzi și făcea semne cu căciula, în tăcere.

— Uite, ăsta-i Dubrovca, zise ostașul, care-i povestise pe drum despre schimbările din compania lui. Bun băiat! Curajos și cuminte.

Toată zăpada din valea în care ajunseseră era plină de urme. Departe, un grup de ostași se târa în lungul văii, lăsând în urmă pe zăpadă brazde adânci și șerpuite. Sergentul major de gardă Dubrovca le făcu nu știu ce semn și-și mai flutură odată căciula. Dinspre lanțul de ostași porni în zbor un cuvânt:

— Înainte!

Ostașii se ridicară aproape toți deodată și, fără să se îngrămădească, o luară repede pe vale în direcția comandantului de pluton, luându-și din mers puștile în cumpănire.

— Mai repede! le strigă Dubrovca.

Ostașii iuțiră pasul, avântându-se voioși tot înainte. Și deasupra văii, glasurile lor răsunară ca unul singur:

— Ura-a...ra-a-a!

Cu toate că ceea ce făceau ostașii era atât de ușor de înțeles, Oleinic nu înțelegea nimic...

Se apropie de Dubrovca și i se prezentă:

— Știu, știu, îi răspunse Dubrovca. Am auzit de tine. Bine că te-ai întors la regiment. Numai să știi că nu mai ești sergent simplu, ci „Sergent de gardă”! O meriți! Cât despre noi... vezi cu ce ne îndeletnicim?

În timp ce ei vorbeau, ostașii ajunseseră în goană la drum. Din mijlocul lor se desprinsese un ostaș înalt și voinic, care se repezi spre Dubrovca.

— Iată-l și pe sergentul de gardă Lopuhov! zise Dubrovca. Îl cunoști?

— Pe Andrei? Cum nu? Suntem prieteni, am luptat împreună!

Andrei Lopuhov sosi alergând, nădușit, numai o apă. După ce raportă că grupa lui își executase misiunea, opri asupra lui Dubrovca o privire întrebătoare.

— Nu-i rău, tovarășe sergent de gardă! răspunse Dubrovca acelei priviri, cu o bunăvoință stăpânită. Dar nu uita că nici foarte bine nu-i. Cum, așa se aruncă omul la atac? Trebuie să te arunci așa, încât nu numai fasciștii, dar chiar și tu singur să te înspăimânți de puterea, de curajul și de avântul tău! Da, așa trebuie să atacați! Voi n-ați plecat cu destulă viteză, și asta-i lucrul cel mai importanți la un atac! Și nici n-au tras toți...

— Zăpada e adâncă, tovarășe sergent major de gardă! răspunse Lopuhov cu un aer de vinovăție, arătându-și picioarele cu carâmbii pâslarilor încărcati cu zăpadă până sus.

— Descalță-te și scutură-te!

Andrei îl întâmpină pe Oleinic ca pe un vechi prieten. Grăbit îi puse una după alta nenumărate întrebări, dar înainte de a asculta răspunsurile, începu să vorbească tot el:

— Ne-ai văzut cum alergam? Se simte puterea și avântul, ce zici? Până să ne vină rândul la baie, ne-am apucat să ne mai antrenăm un pic...

Oleinic cuprinse cu ochii valea, până la pârâu.

— Da, ați bătătorit-o bine...

Vorbind în gura mare, scuturându-se de zăpadă și pufăind din țigările lor de mahorcă, se apropiară și soldații. Toți erau proaspăt bărbieriți, iar obrații lor, tăbăciți și învinețiți de ger, ardeau ca focul.

— Măi Cudeiarov, tu alergi ca un elan! Și nici ochii nu ți-i ții acasă!

— Da-tu, de ce mi te tot băgai sub picioare?

— Ehei, de n-ar fi atâta zăpadă!

— Vrei poate trotuare cu asfalt, nu? Ia te uită la el, deșteptul!

— Da' ce, parcă ție ți-a fost ușor? Nu vezi cum iese aburul din tine?

Dinspre baie se auzi un strigăt. Dubrovca dădu comanda:

— Stânga-mprejur! La baie — marș! Apoi se întoarse către Andrei. Și zici că n-avem măturică?

— Am scotocit peste tot, îi răspunse Andrei. Nu-i.

— Ei, și fără măturică baia parcă nici nu-i baie!

— Așteaptă puțin, tovarășe sergent major, că facem noi rost și de măturică! Andrei se uită de jur împrejur. Am găsit! Du-te și te dezbracă, vin și eu îndată... Apoi se întoarse către Oleinic: Mergi cu mine? Atunci hai să facem o pereche de măturici!

Andrei lăsa drumul bătut și o luă în sus, spre dâmbul pe care stăteau singuratici copaci bătrâni și negri, încărcăți de ninsoare.

— Ehei, aprig mai e sergentul nostru major la baie! zicea Andrei, răscolind zăpada cu pâslarii. Ca și la luptă! Când dă drumul la aburi, ți se face părul măciucă pe cap! Și atunci să vezi petrecere! Pe urmă iese afară, se trânteste în zăpadă, se tăvălește de vreo zece ori — și iar dă-i cu măturică! Așa zic și eu că se oțelește!

— Dar încotro o iei? îl întreabă Oleinic, nedumerit.

— Apoi nu vezi că un proiectil a retezat vârful stejarului de colo? Și ce multe frunze i-au mai rămas pe crengi? E un stejar cum se zice, „de iarnă”. Nici vorbă că măturicile n-or să fie cine știe ce grozăvie, că frunzele or să cadă repede, dar oricum, la o nevoie tot or să prindă bine. Mărturisesc că nici eu nu m-aș da înlături...

În timp ce umblau în jurul vârfului rupt al stejarului, alegând crenguțe scurte și noduroase cu frunziș veșted, de un galben murdar, Andrei îi povesti lui Oleinic tot felul de noutăți din regiment, și mai bune și mai rele. Despre

Iurghin îi spuse doar câteva cuvinte, apoi tăcu: glasul i se frânse și buzele începură să-i tremure...

— Strașnic ne-am mai deprins noi cu focul luna asta! urmă el mai târziu, după ce-și mai veni în fire. Ehei, a trecut vremea când băieților le mai era frică. Cât despre tancurile nemțești, nu se mai teme niciunul! Uite, eu singur am dat gata patru tancuri... E drept, că, odată, o cam băgasem pe mânecă. Să vezi cum a fost. Stăteam culcat într-o groapă mică, mai mult afară decât înăuntru, iar el venea, venea... Bine. Apreciez eu distanța din ochi și aștept liniștit. Și numai ce-l văd ajungând aproape de tot. Dar abia începusem să mă ridic, când deodată dracul cel tărcat o ia îndărăt și se oprește la vreo cincizeci de metri! Ce să-ți spun, încremenisem! Ei, îmi zic, s-a isprăvit cu mine! Să arunc grenada — era prea departe. Să mă târăsc înainte în câmp deschis — nici asta nu se putea. Iar el, îmi zic, m-a văzut. Și când mi-o împrășca acuși o serie... Dar văd că namila o pornește din nou, și tot spre mine! Ptiu drace, nici nu pot să-ți spun cum m-am bucurat! Ei, slavă Domnului, îmi zic, am scăpat cu viață! Și l-am pocnit, se-nțelege... Acum, toți băieții noștri sunt așa... Grozav s-au mai deprins cu lupta...

În timp ce arunca pe zăpadă crengile rupte, Oleinic îl întreabă:

— Cu toate astea... a fost greu, nu-i așa?

— Mai încape vorbă! Andrei uită o clipă de măturicile lui. Se întâmpla uneori să fii așa de obosit peste zi, încât seara, când te culcai, să ți se pară că n-ai să te mai scoli niciodată... Da, așa era... Dar cum venea dimineața, iarăși eram în picioare. Vezi, chiar ieri ne-a fost al dracului de greu... Dar azi, când ne-am trezit și ne-am dat seama că neamțul a lăsat-o mai moale, am simțit că ni se înzecesc puterile! Doar ai văzut cum arată și ceilalți!

Oleinic își lăsă și el lucrul.

— Au lăsat-o mai moale, zici?... nemții?...

— Întocmai. Au lăsat-o moale de tot.

— Să fie adevărat?

— Iaca, ai să vezi singur, îi promise Andrei, apoi se apucă din nou să rupă crenguțe și să le adune mănunchi. Știm noi bine asta! De câteva zile simțeam cum își irosesc cele din urmă puteri. Iar ieri așa i-am pleznit peste bot, că s-au muiat de-a binelea! Nu vezi se liniște-i?

— Și acum, ce-o să se-ntâmple?

Andrei se uită de jur împrejur și-i răspunse încet:

— Acum, vom trece la ofensivă.

— Ofensivă?!

— Neapărat. Acum e timpul potrivit.

Andrei se așeză pe trunchiul copacului sprijinindu-și brațul de un ciot.

— Băieții noștri abia așteaptă să-ncepem! urmă el pe gânduri. Și când o fi s-o pornim îndărăt, apoi vai de capul nemților! Uite-te la mine, eu... Se ridică și, smucind ciotul, scutură atât de tare vârful copacului, încât frunzele foșniră uscat. Da, când mi-oi lua eu vânt!...

După ce legă măturică cu o sfoară, Andrei adăugă visător:

— Poate că în curând o să ajung și acasă...

Își aminti limpede de seara aceea când sosise la Olhovca cu batalionul lui. Își aminti cum făcuse focul la baie împreună cu Marica i cum rupseseră amândoi crenguțe galbene de mestecăn în luncă pentru măturică... Fața lui arsă de ger se aprinse toată de-atâta sânge ce-i năvăli în obraji.

— O să ajung, ticăloșilor! și ridică amenințător măturica. O să ajung!

Glasul îi era atât de schimbat, încât Oleinic tresări...

XXII

De cu seară începuse să viscolească. Mulți credeau că viscolul o să se întetească peste noapte, dar, împotriva

așteptărilor, el își urma hora domol, fără avânt parcă, fără să fluiera: scutura doar zăpada de prisos de pe copaci, ca să acopere mai cu nădejde tufișurile scunde, schimba fața văgăunilor de prin râpe, muta zăpada de colo până colo pe cărări și pe poteci și mătura urmele sălbăticiunilor... Cât ținu noaptea, gerul se întări. Peste tot pe unde se adăposteau ostașii, se aprinseră toată noaptea focuri zdravene. Fumul se întindea, purtat de vânt, peste întreg sectorul apărării. De partea nemților țăcăneau din când în când mitralierele, iar în întunericul neliniștit al nopții se înălțau tulpinile rachetelor, firave și palide ca ale unor buruieni crescute prin pivnițe.

În noaptea aceea, toți ostașii din plutonul lui Dubrovca dormiră adânc și liniștit în fosta magazie pentru păstrat legumele. Numai Iacov Oleinic nu dormi mult timp. Până la miezul nopții pusese mereu lemne pe focul din vatra mare, scobită în peretele magaziei. Căldură nu puteai avea decât de la cărbuni, întocmai ca de la un cămin, ceea ce-i făcea pe ostași să spună, glumind, că până n-or încălzi tot globul pământesc, tot n-o să fie cald în adăpostul lor întâmplător.

Când stai și te uiți în foc, gândurile zboară ușor, ca talajul sub rindea. Și Iacov Oleinic era iarăși nevoit să se gândească la multe. Arunca lemne în vatră și se uita fără încetare în flăcări...

Acolo se plăsmuiau tablouri neasemuite. Uneori părea că din butuci, din lemnul mort despicat de topor, încep deodată să dea frunze: când de un verde aprins, când albăstrui, când violete sau roșii. Purtate de curentul de aer care ieșea pe horn, ele păreau că trăiesc și că-și schimbă culoarea, întocmai ca frunzele de pe copaci vii. Dar era destul să te întorci o clipă, și în vatră totul se schimbă... Pe grămada de butuci se abăteau din zbor păsărele de felurite culori, din acele pe care ți se întâmpla să le vezi în tablourile înfățișând țările calde. Și iată-le ciripind, zburătăcindu-se, scuturându-și aripioarele de culoarea curcubeului, sărind ici-colo, de parcă veselie și nepăsarea

lor nu mai aveau sfârșit... Iar când butucii se mistuiau de tot, se înfiripa alt tablou, și vatra părea un colțișor de grădină fermecată, unde înfloreau din plin plante nemaivăzute, de culori care mai de care mai vii, mai nepământești, de pe care o adiere scutura ușurel petale aurii, purpurii, portocalii...

Până la 7 noiembrie, lui Oleinic i se părea că nu era singurul care avea îndoieli. Dar acum, după ce sosise în mijlocul soldaților, simți până-n adâncul sufletului că nu mai rămăsese decât el. Cât timp zăcuse în spital, încrederea soldaților în puterile și în biruința lor se întărise atât de mult, în ciuda tuturor greutăților și împotriva așteptărilor lui, încât ai fi zis că erau în stare să trăiască și fără pâine, numai cu încrederea aceea dătătoare de viață. „Ori ei și-au ieșit din minți, se gândea Oleinic, ori eu m-am prostit!”, Dar n-avea încotro: trebuia să creadă în ceea ce nu crezuse de la începutul războiului. „De început ofensiva, or s-o înceapă, fără îndoială, dacă așa stau lucrurile, își zicea dând îndărăt cu greu în fața a tot ce vedea acum în limita dinainte a apărării. Vorba e, o să iasă ceva din asta?...”

Abia după miezul nopții, după ce instală schimbul de santinele și aruncă un braț de lemne pe foc, Oleinic se trânti pe o margine de pat. Gândurile chinuitoare îl mai ținură treaz încă vreo jumătate de oră, apoi un somn greu și amețitor, îl doborî fără veste...

Și visă că zăcea singur într-un adăpost pe jumătate dărâmat și că de jur-împrejur răsuna, bubuind, lupta. Deodată, în adăpostul unde-și pusese în minte să rămână dacă s-o retrage regimentul, năvăli un neamț, răsuflând greu pe nările umflate...

Oleinic tresări, deschise ochii și încremeni de spaimă. Ce însemna arătarea aceea?... Pe ușa deschisă a magaziei intra un soldat neamț, cu manta cenușie, plin tot de zăpadă. Cât ai clipi, Oleinic sări de pe pat și se repezi la arme.

De dincolo de ușă se auziră glasuri:

- Haide intră, intră, ce te-ai oprit?
- Voi încălziți-vă, că eu mă duc să raporteze...
- Am înțeles, tovarășe locotenent!

Tremurând încă, Oleinic își așază la loc automatul. Înțelese că erau cercetașii regimentului, care acționau în sectorul batalionului lor și se întorseseră dintr-o incursiune de noapte aducând cu ei o „limbă”.

În urma neamțului, intrară în adăpost trei cercetași în costume albe. Aveau obraji roșii și uzi de zăpadă. Unul din ei cu fața mare, desigur comandantul grupei, avu timp să vadă că Oleinic abia își lăsase arma din mână.

— Te-ai speriat din somn, tovarășe sergent? întrebă el cu voie bună, apoi începu să-și frece obraji cu palmele. Ia te uită ce putea să se întâmple! Să dai gata „limba” noastră! Și el, după cum vezi, abia își mai ține sufletul. De aceea l-am și împins mai repede la căldură. Ptui, da’ amarnic frig afară, abia acum îmi dau seama!

Ostașii începură să se trezească. Ici și colo, câte unul se ridica pe pat și se uita cu îngrijorare la străini.

— Hai, băieți, sculați-vă! — strigă comandantul cercetașilor așezându-se pe marginea unui pat, în timp ce tovarășii lui se ghemuiau de-a lungul peretelui neocupat. Sculați-vă și admirați neamțul nostru! Îi vedeți cum arată acum pe frontul de lângă matușca [\[26\]](#) Moscova? Îs ai dracului de frumoși, nu?

Oleinic își aduse aminte de hitleristul pe care-l luase prizonier cândva Andrei Lopuhov. Acela era sănătos, voinic, pe când cel de acum... „Cel de acum arăta așa, încât la început nici nu-i venea să-și creadă ochilor. Rămăsese într-un colț, cu picioarele în bocanci, întinse și desfăcute a neputință. Flacăra din vatră îl lumina din plin. Mantaua îi era mototolită și murdară ca o cârpă de spălat pe jos, iar peste bonetă era îmbrobodit cu o zdreanță de șal și cu o obială. Se vedea că degerase mai demult: pe fălcile lui pline de țepi roșcați, se deslușeau cruste, unse cu nu știu ce alifie. Zăpada de pe el se topea repede. Dar nici măcar nu

încerca să se scuture. Stătea gheboșat și-și strângea la piept mâinile vârâte în mânuși înghețate.

— Neamț să fie ăsta?... întrebă Oleinic nedumerit.

— Ha-ha! Dar ce, crezi că-i alta? îi răspunse un cercetaș ciupit de vărsat. Neamț sadea! Hei, tu, iubite prietene, strigă el către prizonier. Ia șterge-ți mutra! Și-i arată, prin semne ce să facă. Șterge-ți mutra, că băieții noștri nu te mai recunosc!

Prizonierul aruncă o privire spre cercetaș, dar nu-i răspunse nimic și-și duse din nou la piept mâinile pe care și le lăsase o vreme în jos. De pe mânușile lui apa începu să picure.

— Se vede că i-au degerat mâinile, explică cercetașul. Asta dovedește că bicisnic neam de oameni mai sunt și nemții ăștia! Nu cred să fie douăzeci de grade, și ei au și înghețat... Așa, băieți... Dar care din voi are tutun?

Pe Oleinic îl surprinse faptul că ostașii, care stăteau în capul oaselor pe paturi, nu arătau niciun interes față de prizonier. Se vedea doar că le părea rău după somnul lor liniștit. În timp ce fumau cu cercetașii, abia dacă făceau vreo observație cu privire la prizonier sau puneau câte-o întrebare scurtă asupra incursiunii

— Pliu, că ți-e și scârbă să te uiți la el!

— Departe de aici l-ați prins? Nu cumva în păduricea de lângă noi?

Doar Tihon Cudeiarov, cu obrajii îmbujorați de somn, se cobori căscând de pe pat, se lăsă pe călcâie în fața prizonierului și, atingându-i cu degetul genunchiul tremurător îl întrebă:

— Ei, tu măi mațe fripte, de ce te-ai gătit așa? Pentru parada de la Moscova? De ce taci, răspunde!

Prizonierul își ridică puțin ochii îndobitociți.

— *Caput...* rosti, abia mișcându-și buzele ude.

— Cum, cum? și Cudeiarov se apropie de el.

— *Hitler caput...* repetă prizonierul cu greu.

— Aha, *caput*? Și Cudeiarov, întorcându-se către ostași, strigă cât îl ținea gura: Ei, băieți, l-ați auzit ce spune? Ptiu, dracu' să-l ia, că deștept mai e! Uitați-vă la el cum a prins la minte! Ia mai spune odată: „*caput*”, hai? Măi mațe fripte, dar mare savant te-ai mai făcut! Bine c-a dat Dumnezeu și putem începe și noi o discuție mai serioasă, ca să zic așa! N-am dreptate? Va să zică, *caput*, hai?

În vremea asta, trezit de strigătele lui Cudeiarov, Andrei se sculase și el. Tot obrazul stâng îi era numai dungi: se vede că dormise adânc cu obrazul pe vreo haină mototolită. După ce aruncă o căutătură scurtă prizonierului, se întoarce spre cercetași:

— Va să zică, voi ați adus aici hoitul ăsta? Degeaba l-ați adus! Ce-ar mai putea el să ne spună? Sunt sigur c-a uitat și cum o cheamă pe maică-sa! Ce poți să afli de la unul ca ăsta? Și fără el, totul e destul de limpede!

Înfrigurat, prizonierul scutură din umeri.

— La urma urmei, de ce l-ați adus la noi? ridică deodată glasul Andrei. Ce-i aici, vărsătoare de gunoaie?

— Și tu, ce te înfurii așa? îl întrebă comandantul cercetașilor. Ai visat ceva urât?

— Pentru că aduceți la noi lepre de astea! Dacă ați avut gust de un hoit ca el, să-l fi cărat unde trebuie, că la noi n-are ce căuta!... Hai, aruncă-l dracului afară! Nu vrei? Atunci îl arunc eu!

Și Andrei sări de pe pat, îl înșfacă pe neamț de gulerul mantalei și-l târî spre ușă. Ostașii începură să strige:

— Andrei, lasă prostiile!

— Ce ți-a venit?

— Pe ticălosul ăsta... pe lighioana astă... strigă Andrei, fără să poată spune ce avea de spus, de furios ce era. Cum de nu vreți să înțelegeți că poate tocmai păcătosul ăsta l-a lovit pe locotenentul nostru?

Prizonierul începu să strige aiurit, ca prin somn.

Venindu-și în fire, Andrei îl aruncă pe podea, își ridică privirea și, cu surprindere, îl văzu în ușa magaziei pe însuși

comandantul de regiment. În spatele lui, Petia Uraleț și încă cineva își scuturau căciulile de zăpadă.

— Ce se petrece aici? întrebă Ozerov.

...Peste o jumătate de oră, Andrei se găsea la punctul de comandă al batalionului, instalat într-o casă mare de piatră. Stătea într-o odăiță goală, cu pereții zgâriați, lângă fereastra camuflată pe al cărui pervaz pâlpâia o gazorniță de campanie, iar maiorul de gardă Ozerov se plimba de colo până colo, oprindu-se din când în când în fața lui. Fiecare mișcare, fiecare mlădiere a glasului, trădau cele mai neașteptate sentimente: și necaz, și mândrie, și nedumerire...

— Stai jos, stai! zise Ozerov, atunci când Andrei încerca să se ridice în picioare în fața lui. Stai... eu trebuie să mă mișc, pentru că... Și cum îți spuneam, nu e un singur fel de ură. Noi admitem ura împotriva dușmanului, ura necruțătoare, fără de care nu poți pleca la luptă, nu poți învinge. Ura noastră e necesară și e firească. Sentimentul urii față de dușman trebuie să trăiască viu și statornic în sufletul fiecărui om sovietic, ca să se poată schimba în orice clipă, când o fi nevoie, în forța cea mai înspăimântătoare și nimicitoare! Dar ura noastră nu trebuie să fie oarbă, ci înțeleaptă, umană, străină de tot ce ține de bestialitate.

— Tovarășe maior de gardă! strigă Andrei, înăbușindu-se. Privirea lui tulbure, neliniștită și rugătoare, era grea de suferință.

— Așteaptă, nu te supăra și nu te tulbura. Și Ozerov îi făcu de două ori semn cu mâna dreaptă, silindu-l să stea liniștit la locul lui. Fără îndoială că războiul e un act sălbatic... De câteva luni trăim pătrunși de sentimentul urii. Îl purtăm în noi și zi, și noapte. Și asta e absolut necesar. Dar tot atât de necesar e să păstrăm cu, orice preț una dintre cele mai scumpe moșteniri ale poporului nostru: sentimentul bunătății, al îngăduinței, al dragostei de pace. Dar să vedem cum stau lucrurile în armata lui Hitler? Acolo au fost vârate în capul oamenilor și cultivate instinctele

bestiale. Armata, hitleristă a pierdut înfățișarea obișnuită a unei armate alcătuite din oameni, ajungând ca o adunătură de fiare sălbatice. Și tocmai de aceea e sortită pieirii! Așa spune, după cum știi, și tovarășul Stalin în raportul său. Mai ții minte? În timp ce armata noastră, puternică prin ura ei neînduplecată, dar dreaptă, față de dușman, nu-și pierde și n-o să-și piardă niciodată și în nicio împrejurare sentimentele ei omenești. Și tocmai în asta stă și puterea ei!

— Cum s-ar zice, eu sunt o fiară sălbatică? abia putu să îngâne Andrei.

— Cu o fiară sălbatică eu n-aș fi rămas singur în odaie! îi răspunse Ozerov. Tu n-ai să fii niciodată o fiară sălbatică. N-ai fost crescut pentru asta și apoi, nu uita că faci parte din Armata Sovietică! Pentru că și ura trebuie folosită cu socoteală: să știi când să-i dai frâu slobod și când s-o stăpânești... Eu n-am uitat întâmplarea aceea, când ai vrut să împuști un ofițer fascist prizonier, dar te-au împiedicat alții. E drept că fascistul era un mare ticălos și-ți aruncase vorbe batjocoritoare. Știu... Dar chiar și într-un caz ca acela nu trebuia să uiți că ești un ostaș sovietic. Și uite, astăzi...

— Ozerov se opri în fața lui Andrei, ridicând glasul — dacă ai ști cum îl târai! Dacă ai ști cum l-ai aruncat la pământ! Cum îți tremurau buzele și ce ochi aveai! Îți dai seama cum arătai în clipele acelea?

Andrei își lăsă capul pe marginea ferestrei...

— Clipele acelea, să le uităm, adăugă Ozerov încet, strângând cu căldură la piept capul lui Andrei. Din fericire, n-au fost decât clipe...

XXIII

În noaptea aceea, fără să țină seama de sfatul medicului, generalul Borodin plecă la statul major al armatei, unde se ținea o consfătuire importantă. Când se întoarse la punctul

său de comandă, nici nu cobori bine din mașină că și dădu ordin șefului de stat major să cheme pentru ora zece pe comandanții și comisarii tuturor regimentelor, ca și pe ai subunităților independente.

Ozerov se pregăti de drum dis-de-dimineată. Aflase încă de cu noapte că printre delegații diviziei siberiene, sosiți ca să stabilească legătura și să ia în primire sectoarele care le fuseseră repartizate în limita dinainte a apărării, se afla și căpitanul Zârianov, un vechi prieten și tovarăș de arme. Ozerov, ținea să-și vadă prietenul, siberian și el, înaintea consfătuirii de la Borodin, ca să mai stea de vorbă. În aceeași sanie cu Ozerov, plecă și comisarul Briantev.

— „Generalul iarnă”, e și el siberian, ca dumneata? îl întreabă în glumă comisarul după ce porniră la drum.

— Da, și el, răspunse Ozerov, fără chef. Îmi pare rău, dar așa-i.

— De ce-ți pare rău?

— Mi-e frică nu numai că n-o să ne ajute, cum cred unii, dar chiar că o să ne încurce. Ptiu, al dracului mai frige, ce zici? Că doar și oamenii noștri, Ivan Ivanovici, sunt din carne și oase... Până să-l scoți pe neamț afară de la căldură, îți îngheață sufletul în tine ca o căpățână de varză! Așa că n-ar strica să fie ceva mai blând „generalul iarnă”!

Într-adevăr, era un ger cumplit. În câteva clipe, sprâncenele, genele și gulerele mițoase ale cojoacelor li se făcură albe de promoroacă, iar picioarele începură să înghețe în pâslari. Era destul să respiri mai adânc, ca aerul să-ți ardă pieptul, ca spirtul. Așa că trebuia să-l streкори cu băgare de seamă prin blana de oaie a gulerului. Dimineata își făcea loc cu greu prin ceața grea. În fața lor, soarele abia făcea ochi. De-a dreapta și de-a stânga drumului străjuiau brazi încotoșmăniți în șube lungi și albe. Mestecenii pletoși, încărcăți cu promoroacă, păreau mănunchiuri uriașe de cozi de vulpi albe și de zibeline...

Totul amintea Siberia...

Ozerov era un dârz și înflăcărat îndrăgostit al Siberiei. Se lăuda cu oamenii, cu bogățiile și cu întinderile ei nesfârșite. Vorbea cu mândrie despre pușcașii siberieni, care făcuseră acte de eroism, rămase de pomină, pe colinele Manciuriei, la poalele Carpaților și în zăpezile Finlandei și asigura pe oricine, de câte ori se ivea prilejul, că în actualul război or să-și dovedească și mai cu prisosință calitățile lor ostășești fără seamăn. Aflând despre sosirea pe front a noilor unități siberiene, tulburat de amintiri, maiorul de gardă Ozerov se bucura acum în taină de ceea ce fusese totdeauna mândria lui.

— Si siberienii mei cum arată? îl împinse el cu cotul pe Briantev. Sunt chipeși ca înfățișare?

Briantev desfăcu un colț al gulerului pe care se prinseseră țurțuri de gheață:

— Vrej să-i laud?

— Laudă-i!

— Apoi, îs tot unul și unul, ca de la aceeași mamă!

— Ehei, drace! — și Ozerov sări în sus, făcând să foșnească fânul sub el.

În clipa aceea se gândi în ciudat că n-avusese norocul să facă și el parte dintr-o unitate siberiana. Dar tot atunci înțelese că dacă i s-ar propune deodată să treacă cu serviciul la siberienii lui, el n-ar putea să-și părăsească regimentul. Întorcându-se cu umărul spre comisar, îl întrebă, slobozind o șuviță de abur pe lângă nas:

— Dar ai noștri? Nu-s mai prejos, nu-i așa?

— Cu nimic! Asta-i sigur!

— Poate că n-o să rămânem în urma siberienilor mei, ce zici?

— Cred că nu.

— Bine ar fi!

Tot restul drumului până la statul major al diviziei, maiorul de gardă Ozerov n-avu decât o grijă: ca nu cumva regimentul lui să rămână mai prejos de noile regimente siberiene în luptele care trebuiau să înceapă pe frontul de

lângă Moscova. „Nu, dragii mei siberieni, o să ne mai luăm noi odată la întrecere! îşi zicea el eu semeţie. Avem şi noi praf de puşcă în pungi!” În felul acesta, sosirea siberienilor pe front era pentru Ozerov un nou îndemn în năzuinţa lui de fiecare clipă de a se desăvârşi în complicata artă a războiului.

...Statul major al diviziei se afla la marginea unei aşezări industriale întinse, deasupra căreia se înălţau două coşuri de uzină. Când Umrihin opri calul lângă ulmul bătrân, sub care se mai vedeau resturi de fân, Ozerov şi Brianţev văzură pe cerdacul casei de piatră trei ofiţeri îmbrăcaţi cu cojoace noi, albite.

— Uite-i, siberienii tăi! îi arătă Brianţev.

Unul din cei trei, un bărbat înalt, cu mustăţi mărunte pe faţa lui mare şi lată, văzându-l pe Ozerov că sare din sanie, se desprinsese din mijlocul tovarăşilor şi strigă:

— El e! Pe cuvântul meu că-i el! În sfârşit!

Întâlnirea prietenilor, cu totul neobişnuită, stârni nedumerirea tuturor. Căpitanul Zârianov se repezi la Ozerov, aruncă o căutătură scurtă spre obrazul lui şi, strălucind de fericire, cu ochii pe jumătate închişi, strigă:

— Măi, Seriojca! şi-i trase un pumn în umăr.

— Vasca, diavole, dalac siberian! strigă Ozerov la rândul lui şi-i repezi un pumn atât de zdravăn în umăr, încât îl făcu să zboare cât colo.

Şi deodată, aşezându-se faţă în faţă, se înşfăcăară ca doi luptători, începând să se învârtă, să se frângă şi să se ridice în braţe unul pe altul, acolo, lângă sanie. Se vede că în tinereţea lor le plăcea să se ia la trântă. Râzând în hohote, cei din jur îi îndemnau:

— Nu te lăsa, Ozerov, nu te lăsa! Ei, drace, dar nu chiar aşa!

— Bravo, mai dă-i odată!

Fără veste Ozerov şi Zârianov se opriră, uitându-se ţintă unul la altul.

— Strașnic de bine-mi pare! strigă Zârianov. Grozav de bine-mi pare!

— Și eu mă bucur, frate! Haide, vino încoace! Se îmbrățișară și se sărutară de trei ori, apăsate.

Puțin după aceea stăteau amândoi într-o odăiță goală și se ameteau unul pe altul cu întrebările. Dar cele mai multe, tot Ozerov le punea.

— Haide, spune-mi, cum e în Siberia noastră? Ce fac ai mei?

— Tania, uite atâta-i! și Zârianov arată cu mâna puțin deasupra mesei. E o frumusețe de fată. O s-o întreacă pe Larina![\[27\]](#) Pe deasupra e un geniul într-un cuvânt, nu seamănă cu tine...

— Lasă prostiile! Dar Volodea? Volodea cum arată?

— Îți seamănă bucățică ruptă! Neastâmpărat, cum n-am mai pomenit! Mai deunăzi, diavolul, i-a zdrobit nasul lui Mișca al meu cu o cărămidă!

— Volodea? Bravo lui!

— Cum asta, bravo lui? I-a turtit nasul băiatului, și tu... De ce râzi, cap sec? Vine băiatul la mine, mă uit eu... Nasul ferfeniță, și-i curgea sângele șuvoi! Halal, „bravo lui”!

— Dar nevastă-mea? Mama?

— Apoi nevastă-ta e într-adevăr o femeie și jumătate: conduce acum toate școlile din raion în locul lui Maximov. Iar maică-ta face toată ziua pelmeni[\[28\]](#) pentru front...

— Pelmeni?

— Da, că la noi acolo nu se adună numai haine călduroase, pentru cei de pe front, dar se mai strâng și vagoane întregi de pelmeni...

— Ei tu, diavole, dalac siberian! și Ozerov își frecă pieptul cu necaz. Cine dracu' te-a pus să pomeniști de pelmeni? Mi-ai răscolit tot sufletul din mine!

Trecură apoi la treburile lor ostășești.

— Și tu, cum o duci? îl întreabă Zârianov.

— Luptăm!

— Cum s-ar zice, ești maior? Și încă de gardă? Cine poate să-ți mai ajungă cu prăjina la nas?

— Dar tu, ce comanzi?

— Un batalion independent de schiori.

— Uite, acum e rândul meu să mă gândesc cum aș putea să te-ajung din urmă, glumi Ozerov. Tu ai schiuri, și eu n-am. Dar nu-i nimic, o să fac tot chipul să nu rămân de rușine...

— Ba o să rămâi! Ia spune-mi, tu ai trimis astă noapte o „Umbră”?

— Băieții mei l-au dibuit Dar ce-i cu el?

— Ei, Serghei, și Zârianov zâmbi. În ce hal l-ai adus pe bietul neamț!

— Ți-a plăcut?

— Grozav! Știi, ne-am gândit chiar să-l rugăm pe generalul vostru să ni-l împrumute pentru o zi. Trebuie să-l arătăm ostașilor, noștri! Să vadă și ei cum au ajuns nemții aici, lângă Moscova...

— Bagă de seamă, să nu crezi că toți nemții sunt ca neamțul meu! îi atrase atenția Ozerov. Ăsta s-a nimerit să fie dintr-o unitate tare scărmanată. Nemții au încă putere. Nu mai sunt în stare să înainteze, dar, de apărat se pot apăra amarnic. Așa că vă sfătuiesc să nu-l arătați pe neamț soldaților voștri... Când ați sosit din Siberia?

— Acum două săptămâni.

— Acum două săptămâni? Și unde ați stat?

— De aproape o săptămână suntem aici, lângă voi...

— Lângă noi?

— Da, stăteam și ascultam cum bubuiau tunurile voastre... Iar noaptea trecută am venit încă și mai aproape: toate regimentele noastre staționează prin satele vecine. Iar astăzi intrăm, fără îndoială, în limita dinainte a apărării, alături de voi.

— Și multe unități ca ale voastre sunt aici, în spatele frontului?

— Multe, Serghei! Prin toate satele și pădurile!

Pe neașteptate, Ozerov a fost chemat la comandantul diviziei.

Cu toate că în casă era cald, generalul Borodin purta pe deasupra tunicii o vestă din blană de oaie țigaie. De când era bolnav, slăbise mult și și pierduse puterile, dar se silea să arate plin de viață.

— Îți mulțumesc pentru „limbă”, zise generalul, așezându-l pe Ozerov alături de el lângă soba fierbinte. Ca aparență, nu-i cine știe ce de capul lui, dar de vorbit, a vorbit... Și asta ce înseamnă? întrebă, fluturând o foaie de hârtie scrisă. Am citit raportul ăsta al tău și am amețit! De ce vrei să mă dai gata? Asta nu-i bine! Nu, nu-i bine deloc!

— Nu înțeleg, tovarășe general-maior de gardă...

— Mai repet odată: nu-i bine! și Borodin își trecu mâna prin părul cărunt, de la frunte spre ceafă, ca și cum în felul acesta își limpezea gândurile. Cum vine asta? Nici nu ne-am liniștit bine, și tu ai și pus la cale atâtea... N-ai avut răbdare măcar să aștești ordinul meu!

Ozerov se mișcă pe scaun cu ușurare. Borodin deschise tabachera:

— Ia o țigară. Am aprobat totul. Dar să nu crezi că n-o să-ți mai dau și eu sarcini destule! Și încă importante!

Câtva timp, generalul se uită undeva, pe alături de Ozerov, cu un aer neașteptat, de tristă reculegere. Și Ozerov înțelese că comandantul diviziei se gândea la un lucru la care nu se mai gândise niciodată până atunci...

— Zac într-una, începu deodată generalul, cu glasul cu care n-ar fi putut vorbi decât soției lui. Și nu se sfi chiar să-și încrețească dureros chipul cenușiu de oboseală. Caut să mă țin tare, dar în zadar... Rănile vechi mă sfârșesc... E cam greu pentru mine pe front... Numai că tot aș vrea s-o iau, măcar puțin, înspre apus! Cât de puțin! Și pe urmă, aș mai vrea să trec divizia în mâini de încredere...

Ozerov se ridică de pe scaun, cuprins de o adâncă tulburare.

— Dar în definitiv, toate astea n-au, bineînțeles, nicio importanță, zise Borodin venindu-și în fire. Totuși, expresia de tristețe și de îngrijorare nu se risipi de pe chipul lui. Ei, tot o să mai luptăm noi împreună! Se ridică și el. Era limpede că tema pe care o atinsese îl apăsă. Schimbă vorba: Ți-ai văzut siberienii tăi?

— Chiar mai adineauri...

— Da, divizia lor are un efectiv de două ori mai mare decât noi, și asta ar putea face pe unii să tragă oarecare concluzii neplăcute pentru divizia noastră... Și deodată generalul începu să se plimbe prin odaie cu pasul lui obișnuit, larg și energic, și din nou se simți puterea lui de pe vremuri, uriașă și nezdruincată. Asta-i prostie! Curată prostie! Ei n-au fost bătuți, pe când noi am fost! Și, după cum se știe, unul care-a fost odată bătut, face cât doi care n-au fost! Prin urmare, putem considera efectivele celor două divizii ca fiind egale! Afară de asta, siberienii n-au încă experiența războiului, pe când noi o avem, și încă destul de serioasă. Suntem doar divizie de gardă! Apoi, divizia noastră o să fie întărită cu un divizion de artilerie antitanc și un batalion independent de schiori!

— Al căpitanului Zârianov?

— Da. Îl cunoști?

— Mi-e concetățean și vechi prieten.

— Așa! Și atunci, care divizie o să fie mai puternică? Borodin părea din nou vioi și tânăr, ca de obicei...

— De altfel, de ce să ne batem capul întrebându-ne cine-i mai puternic? Toți laolaltă: și cei care am luptat, și cei care vor intra curând în luptă, toată armata noastră — asta e puterea! O putere cum nu s-a mai pomenit în istorie! Și o mână hotărâtă și sigură duce înaintea această putere!

Borodin își trecu brațul după umerii lui Ozerov:

— Știi câte trupe ne-au sosit? îi șopti el la ureche. Suntem în ajunul unei victorii istorice! Și norocul nostru, prietene, e că războiul e condus cu atâta înțelepciune!...

...În aceeași seară, trupele noastre din rezervă începură să se apropie de limita dinainte a apărării. Pe toate drumurile se înșirau coloane nesfârșite. Peste noapte, puterea Armatei de operații spori încă. Nerăbdători să intre în luptă, infanteriștii, voinici și rumeni, înțesaseră toate satele din apropierea frontului. Bateriile de artilerie și de aruncătoare ocupaseră cele mai bune poziții de tragere. Unitățile de tancuri împânziseră pădurile...

XXIV

Cea de a doua ofensivă dezlănțuită de trupele fasciste-germane în ziua de 16 noiembrie, cu scopul de a încercui și de a cuceri Moscova fusese oprită în toate sectoarele Frontului de Vest pe o lungime de șase sute de kilometri.

Planul lui Hitler se năruise și de data aceasta...

Grupul de izbire de la nord, al hitleriștilor, cucerise cu mari eforturi, în zilele din urmă ale lunii noiembrie, localitățile Rogaciov, Clin și Solnecinogorsk, izbutind să pătrundă cu unitățile de tancuri numai spre Iahroma.

Grupul de izbire de la sud, nereușind să cucerească Tuia, o ocolise pe la est, cucerise Stalinogorsk și Venev, încercând să iasă la Oca, dar fusese oprit la șapte kilometri mai jos de Cașira.

După ce rămăsese o bună bucată de timp în sectorul unde se găsea, grupul secundar de la centru forțase râul Nara în câteva locuri, dar imediat fusese dat peste cap de trupele noastre.

Încercuirea și cucerirea Moscovei nu se înfăptuise.

Cât ținuse ofensiva, trupele fasciste germane, încleștate în bătălii istovitoare, suferiseră pierderi grele. Sute de tancuri, de tunuri și de mașini arse sau distruse înnegreau câmpiile din jurul Moscovei. Mai mult de cincizeci de mii de hitleriști își lăsaseră oasele acolo... În numeroase sectoare ale frontului, soldații lui Hitler începuseră să treacă la

apărare. Marele cartier general al fűhrerului încetase să mai trâmbițeze comunicate lăudăroase cu privire la ofensiva împotriva Moscovei: dădea vina acum pe ger și pe zăpadă și căuta să convingă lumea întreagă că iarna rusească nu îngăduia desfășurarea unor operații ofensive de mare amploare.

Dar pricina tuturor nenorocirilor nu era iarna rusească...

În luptele pentru apărarea capitalei sovietice, trupele de pe Frontul de Vest, cu toată superioritatea numerică a dușmanului, dădeau dovadă de o vitejie ca-n povești și de o rezistență nemaipomenită. Ostașii apărau cu îndârjire fiecare palmă din pământul lor iubit. Plini de curaj, se aruncau în contraatacul fără sfârșit. Întreaga regiune din jurul Moscovei fusese transformată de către unitățile noastre într-un imens cimitir al trupelor hitleriste și al tehnicii lor. Întărite și oțelite în lupte aprige, trupele noastre de pe Frontul de Vest dădeau acum dușmanului, numai cu propriile lor mijloace, contra-lovituri ucigătoare, pretutindeni, dar mai ales pe flancuri.

Dar lui Hitler nici prin gând nu-i trecea ce soartă aștepta în curând trupele lui, acolo, în apropierea Moscovei.

În efortul lor de a încercui Moscova, grupurile de izbire fasciste germane înaintaseră destul de departe față de linia frontului și, încredințate că forțele Armatei Roșii erau istovite și că nu mai dispuneau de rezerve strategice, nu-și acoperiseră bine flancurile, lăsându-le expuse loviturilor noastre.

Cu începere de la 20 noiembrie, adică din a patra zi a ofensivei germane, după planul și din ordinul lui Stalin, începură să sosească pe frontul din jurul Moscovei unități proaspete din rezervă aduse de la mari depărtări. Pentru transportul lor se luaseră toate măsurile de prevedere. În nopțile întunecoase, nenumărate trenuri cu infanterie, cu tancuri și artilerie erau oprite și debarcate în gări secundare, la răsărit de Moscova. De-acolo, trupele se îndreptau pe ascuns, numai noaptea, spre locuri dinainte

hotărâte. În timp ce unitățile noastre de pe Frontul de Vest apărau cu îndârjire căile de acces spre Moscova, pe flancul grupului de nord a dușmanului — în sectorul Dmitrov și Zagorsk — și pe flancul grupului de sud — în sectorul Cașira și mai jos de Riazan — se concentraseră trei armate sovietice cu trupe proaspete, înzestrate cu tehnică de cea mai bună calitate, construită de către eroicii oameni sovietici din spatele frontului în scopul nimicirii dușmanului. Unități proaspete apăruseră și la apus de capitală. Și cu toate că situația din jurul Moscovei era uneori alarmantă, cu toate greutățile prin care treceau vitejii ei apărători, Stalin păstra aceste rezerve și nu le arunca în foc. Se apropia ceasul socotelilor cu dușmanul.

În cursul acestor zile, Stalin cumpănise îndelung apropiata contraofensivă a trupelor noastre. Această contraofensivă, bine pregătită și organizată după planurile lui, urma să fie de un gen cu totul deosebit: trupele noastre trebuiau să distrugă dușmanul nu numai lângă Moscova, ci să-i dea în același timp lovituri puternice și la nord, și la sud. Astfel, realizarea acestei contraofensive putea să însemne evenimentul militar hotărâtor din cel dintâi an al Marelui Război pentru Apărarea Patriei. În bătălia de lângă Moscova, Armata Sovietică, trebuia să înalțe drapelul victoriei noastre, pentru a-l purta apoi până la Berlin...

Mereu cu gândul la contraofensivă și urmărind cu atenție momentul potrivit pentru dezlănțuirea ei, Stalin căuta în zilele acelea să cunoască personal situația din diferitele sectoare ale frontului din jurul Moscovei. Mai mult ca oricând, Stalin ținea să fie cât mai aproape de Armata de operații

...În drum spre limita dinainte a apărării, trecând printr-un sat întins de pe șoseaua Volocolamsk, Stalin văzu deasupra intrării unei case de piatră, un steguleț alb, cu o cruce de un roșu aprins la mijloc. Era un spital militar de campanie. Deodată, Stalin ordonă să oprească mașina.

Peste câteva minute, se afla într-o sală în care zăceau răniții din ultimele lupte.

Erau patru. Zăceau pe paturi albe de spital, toate la fel, așezate pe un singur rând, cu spațiu între ele și cu căpătâiele lipite de peretele din fund. În celălalt perete erau două ferestre care dădeau spre miazăzi, așa că răniții, fără să aibă măcar nevoie să-și ridice capul de pe perne, vedeau cum dincolo de șosea trecea, ușor înălțat deasupra caselor, soarele abia împurpurat.

Ivirea neașteptată în sală a Comandantului Suprem însoțit de generali, de șeful spitalului și de medicul de serviciu, tulbură nespus de mult pe răniți. Toți patru se răsuciră în același timp sub paturile de lână, supunându-se fără voie aceluiasi îndemn: să se ridice și să-l întâmpine pe Stalin în poziție de drepti, militărește. Dar numai unul din ei, bandajat la gât și la piept, izbuti cu greu să se așeze în sus pe pat... Ceilalți trei își simțiră odată mai mult neputința, ceea ce-i întristă adânc. Fuseseră în stare să îndure fără o vorbă cele mai grele chinuri trupești. Dar durerea sufletească pe care o încercau în clipa aceea când își dădeau seama că n-aveau destulă putere să se ridice în picioare în fața lui Stalin — pe asta nu puteau să și-o mai ascundă: unul gemu deznădăjduit, altul își clătină jalnic capul pe pernă, iar al treilea își încleșta dinții de necaz și amărăciune.

Stalin observă imediat că răniții erau tulburați.

— Bună ziua, tovarăși, bună ziua! le strigă el cu glasul ușor ridicat, oprindu-se la patul de lângă ușă. Pe chipul tânăr al rănitului, cu fălci proeminente, se răsfrânse o expresie de nedumerire și de fericire. Am o mare rugămintă la voi, tovarăși: să stați liniștiți în paturile voastre... urmă Stalin, după ce răniții îi răspunseră la salut. Da, așa-i, trebuie să stați culcați, că noi putem, ba chiar avem datoria să stăm în picioare în fața voastră...

În ochii neastâmpărați și cenușii ai rănitului care se ridicase în pat trecu o umbră de descumpănire.

— Tovarășe Stalin, vă rog să-mi îngăduiți să stau așa, zise el, prinzându-se cu degetele slăbite de marginea patului. M-am săturat să stau mereu pe coaste, v-o spun cinstit. Dacă nu mă-nșel, asta-i a patra zi...

— Bine, stai cum vrei, încuviință Stalin. Dar văd că ești tuns proaspăt... Ești ofițer?

— Da. Sunt locotenent de gardă...

— Numele dumitale?

— Murașov.

Stalin aruncă o privire spre medicul de serviciu, care-i raportă numaidecât că Murașov avea câteva răni de schije în țesuturile moi. Două îi fuseseră scoase alaltăieri, iar patru rămăseseră pentru operația viitoare.

— Dar lăsați-le să rămână acolo unde sunt! zise Murașov, înfierbântându-se deodată. Și Stalin înțelese numaidecât că avea în fața lui un tânăr care nu-și pierdea firea cu una cu două și care, fără îndoială, în viața lui de toate zilele era plin de voie bună.

— În felul ăsta, o să fiu și eu mai călit! Acum, numai un proiectil perforant o să mă mai poată...

— Ești demult pe front, tovarășe Murașov?

— Chiar din prima zi a războiului, tovarășe Stalin!

— Pentru întâia oară ai fost scos acum din luptă?

— Da.

— Spune-mi, te rog, tovarășe Murașov, — urmă Stalin, lăsându-și mâna pe speteaza patului — care perioadă a războiului a fost mai grea pentru dumneata?

— Prima lună, tovarășe Stalin!

— Se înțelege. Și acum?

Murașov oftă, totuși răspunse cu un zâmbet:

— Nici acum nu-i ușor, fără îndoială. V-o spun cinstit. Nemții ne sunt încă superiori în ce privește tehnica. Apoi, ne doare inima că-i știm așa de aproape de Moscova Și totuși, ne vine mult mai ușor să luptăm acum, decât chiar cu o lună în urmă...

— Și de ce e mai ușor? îl întrebă Stalin.

— În primul rând, tovarășe Stalin, pentru că noi nu mai suntem ceea ce am fost... răspunse Murașov. Ostașii noștri i-au văzut la față pe fasciști, au putut să-și dea seama, din faptele lor, ce fel de oameni sunt și au înțeles bine, ba chiar foarte bine, ce primejdie amenință patria noastră... Și s-au făcut răi, necruțători în luptă. Și de atunci parcă și puterile noastre au mai sporit... Știm acum, așa cum ați spus și dumneavoastră, că dracul nu e chiar așa de negru cum îl zugrăvesc oamenii... Știm acum că tot ce s-a spus cu privire la invincibila armată germană nu-s decât basme prostesti, decât vorbe de clacă. Acum nu mai fugim noi de nemți, ci nemții fug de noi — și încă cum fug! De aceea ne vine și nouă mai ușor...

— Și în al doilea rând? stăruie Stalin.

— În al doilea rând, nici nemții nu mai sunt ceea ce au fost... urmă Murașov. Mai pe scurt, au înțeles că jaful e o îndeletnicire primejdioasă. Mi s-a întâmplat, tovarășe Stalin, să stau de vorbă cu prizonierii. Cu o lună în urmă ei tot mai credeau că or să cucerească Moscova, pe când acum nici nu se mai gândesc la așa ceva...

— Nici nu se mai gândesc?...

— Nici nu se mai gândesc.

În timp ce-l asculta pe Murașov, Stalin privi de câteva ori și la ceilalți răniți, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă și ei gândeau ca Murașov.

— Da, pot să întărească și ei vorbele mele, zise Murașov, întorcându-se către tovarășii lui de spital. Nu-i așa cum spun eu, băieți?

Pe patul de alături zăcea un ostaș neînchipuit de palid, cu mâna dreaptă amputată. Când se apropie Stalin de el, rănitul se tulbură. Totuși, pe fața lui mare și blândă, nu se ivi nici o urmă de sânge. Numai unicul lui braț, așezat pe piept, tresări de câteva ori în șir sub pătură.

Răspunse cu glasul stins:

— Așa-i... neamțul și-a pierdut mult din putere...

Pe celălalt pat zăcea nemișcat un rănit cu capul bandajat. Nu i se vedeau decât gura energică, nasul cârn și îndrăzneț și ochii mari și întunecați, de culoarea prunei. Demult aștepta ca Stalin să se apropie de patul lui și ardea de nerăbdare în așteptarea clipei fericite.

Adânc mișcat, întări și el:

— Gâfâie neamțul... acum e numai bun de bătut!...

Cu un gest ușor al mâinii drepte, Stalin îl opri pe medicul de serviciu, care tocmai se grăbea să-i raporteze asupra stării celor doi răniți. Era limpede și fără raportul lui că starea lor se agravase și ca fuseseră scoși din luptă pentru totdeauna. Și oftând într-ascuns, să nu zgândărească rănilor sufletești ale acestor oameni — rănilor cele mai dureroase, de care medicul uitase — Stalin începu să-i întrebe de unde erau de felul lor, cu ce se îndeletniceau înainte de război, cum o duceau familiile lor, dacă aveau copii, dacă primeau scrisori de-acasă, dacă fuseseră sau nu propuși pentru decorare...

...Pe patul din urmă, lângă perete, zăcea Matvei Iurghin. Stătea înălțat între perne și acoperit cu pătura până la piept. Când Stalin se apropie de patul lui, Iurghin îl privi cu acea expresie de surprindere, atât de ciudată și de neașteptată, care te face să crezi că n-o să-ți poți stăpâni strigătul... Ai fi zis că abia atunci văzuse că Stalin era în sală. Și Stalin înțelese că în cele câteva minute cât vorbise el cu răniții, Iurghin rămăsese în nesimțire și că abia atunci își venise în fire.

— Dumneavoastră... dumneavoastră sunteți? îl întreabă Iurghin cu aprindere, respirând șuierător. Să fie... să fie adevărat?

— Da, eu sunt, îi răspunse Stalin.

Uitându-se adânc la fața galbenă-pământie a lui Iurghin, cu maxilarele uscate acoperite cu țepi negri, la ochii lui încărcăți de o strălucire orbitoare și înfrigurată, Stalin înțelese că viața rănitului era în primejdie. Și deodată privirea i se întunecă. Se lăsă obosit pe scaunul de lângă

pat, potrivi cu băgare de seamă perna sub capul lui Iurghin, apoi îl întrebă:

— Te simți rău?

Iurghin îi răspunse numai cu ochii: se simțea rău, și nu putea să mintă. Se lupta din greu cu moartea, și încă nu știa cine o să iasă învingător din această luptă...

— Fii tare, îi șopti Stalin.

Auzindu-i glasul, Iurghin lăsă ușurel pleoapele în jos, dar imediat îl rugă cu ochii să se aplece mai aproape de el. Și când Stalin îi ascultă rugămintea, îl întrebă în șoaptă:

— Curând?...

Înțelegând ce voia să spună rănitul, Stalin se aplecă și mai tare spre el și-i răspunse, tot în șoaptă:

— Da, foarte curând...

După ce le ură tuturor grabnică însănătoșire, Stalin ieși din sală, trecu în biroul medicului de serviciu, și, oprindu-se lângă fereastră, se uită câteva clipe, în tăcere, la pădurea de iarnă care scliffea argintie, în bătaia soarelui... Apoi, fără să se întoarcă, îl întrebă încet pe medicul care stătea la spatele lui:

— Scapă cu viață?

Doctorul îi răspunse încurcat:

— N-avem nicio nădejde...

Deodată Stalin se întoarse spre el:

— Sunteți datori să aveți nădejde! Apoi zise încet, emoționat:

— Nemuritor popor!

...Înainte de, a se însera, Stalin se afla pe o colină înaltă și împădurită de lângă șoseaua Volocolamsk, în limita dinainte a apărării.

De trei zile stăpânea acolo o liniște desăvârșită. Deasupra colinei se învolburau fulgi de zăpadă, ușori ca puful de păpădie. Cu toate că nu sufla nici o adiere de vânt, fulgii se învolburau fără sfârșit, fără să-și poată găsi multă vreme un locușor pe pământ.

Stalin și micul grup de generali care-l însoțea ieșiră la marginea de apus a pădurii, de unde, prin luminișurile tufelor de anini încărcate cu zăpadă, se putea cerceta cu ochiul liber un spațiu destul de întins.

— Va să zică, ăsta e satul Lenino? întrebă Stalin și, întinzând mâna în mânușa de lână, atinse din întâmplare o creangă de anin, de pe care se scutură zăpada uscată. Lenino... repetă el pe gânduri, după ce primi răspunsul. Apoi se întoarse deodată către generali: Și, fiindcă veni vorba, cum îi zicea înainte satului ăstuia?

Doi dintre generalii care stăteau lângă el se aplecară în același timp automat, asupra hărților respective. Dar satul în fața căruia se aflau nu era trecut pe hartă decât cu numele cel nou. Cu toate că generalii nu semănau deloc unul cu altul, pe fețele lor trecu aceeași expresie de necaz pentru neștiința lor. Se întoarseră spre Borodin, tot amândoi deodată, nădăjduind că o să-i scoată din încurcătură. Dar comandantul diviziei, pregătit să întâmpine privirile lor întrebătoare, zvâcni doar ușurel din mustăți, și la rândul lui, se întoarse spre Ozerov... Însă nici Ozerov nu știa numele vechi al satului. Socotind că dacă această lipsă de informație putea fi ușor iertată celorlalți, lui nu i se putea ierta cu niciun preț, cu atât mai mult cu cât se găsea de câteva zile în fața satului cu pricina. Maiorul de gardă Ozerov se înroși deodată până la urechi și, căutând parcă ajutor, începu să-și poarte privirea asupra ostașilor care stăteau alături de el...

— Pe cât se pare, nu știe nimeni? întrebă Stalin.

În clipa aceea, sergentul de gardă Lopuhov care stătea într-un grup de ostași, sări ca împins de un resort și luă pe loc poziția, săltându-și mai sus pe piept automatul.

Stalin observă numaidecât această mișcare și-și opri asupra lui Andrei privirea liniștită și cercetătoare. În ochii întunecați și strălucitori ai acestui tânăr, înalt, în costum de mascare, cu fața arsă de vânt dar frumoasă, specific

rusească și luminată de fericire, se vedea limpede că ardea de nerăbdare să vorbească.

— Dumneata știi? Da? îl întreabă Stalin.

Andrei făcu un pas înainte.

— Da, tovarășe Comandant Suprem!

— Ei, cum îi zicea înainte satului ăstuia?

— Tovarășe Comandant Suprem, satul acesta se numea înainte Lupiha[29] răspunse limpede și răspicat Andrei, bucuros acum de un singur lucru: că răspunsese fără să se încurce. Raportează sergentul de gardă Lopuhov.

Stalin făcu și el un pas spre Andrei.

— Dumneata ești din Lenino, tovarășe Lopuhov?

— Nu, tovarășe Stalin!

— Atunci de unde știi dumneata numele cel vechi al satului?

— M-am întâlnit cu un ostaș de prin partea locului, tovarășe Stalin. Ne-am luat de vorbă și, printre altele, l-am întrebat și asta.

— Și de ce l-ai întrebat?

— Așa, pentru orice întâmplare, tovarășe Stalin. Ca să știu...

Stalin zâmbi abia simțit.

— Prin urmare, n-ai întrebat numai așa, într-o doară, începu el rar, pe gânduri. Da, ostașii noștri trebuie să știe totul, totdeauna... „Pentru orice întâmplare...” Așadar, Lupiha îi zicea? — urmă el, adresându-se acum tuturor. Și numele acesta pare predestinat... Apoi, făcând un semn cu capul spre apus, ridică puțin glasul. Da, chiar pe locul acesta trebuie să-i batem pe cotropitorii, fasciști, să-i batem fără cruțare pentru că au îndrăznit să ridice mâinile lor spurcate asupra patriei lui Lenin!

Stalin ridică mâna spre binoclul care-i atârna pe piept, dar în aceeași clipă se răzgândi și se întoarse iarăși spre ostași.

— Nu-i vorbă, au și suferit ei pe locurile acestea o înfrângere dureroasă, urmă el, uitându-se la Andrei. Îi

plăcea mult tinerețe sergentului de gardă și ținuta lui dreaptă, ostășească. Totuși, cred că se cuvine să-i batem și mai cumplit, și mai necruțător. Aș vrea să știu, tovarăși ostași de gardă, care-i părerea voastră în această privință?

Andrei luă poziția de drepti.

— Tovarășe Comandant Suprem, — zise el limpede și cu îndrăzneală, — toți ostașii de gardă sunt de părere că a sosit timpul să luăm de guler fiarele fasciste și să le dăm afară! Așteptăm numai ordinul...

— Aveți, dreptate, tovarăși ostași de gardă, aveți dreptate! răspunse Stalin, grav. Într-adevăr, a sosit timpul să alungăm de pe pământul nostru pe sălbaticii cotropitori! Cea de a doua ofensivă a trupelor fasciste germane împotriva Moscovei s-a prăbușit, ca și cea dintâi. Planul lor de a încercui și de a cuceri Moscova s-a spart ca un balon de săpun. Asta e limpede și pentru noi, și pentru ei, cotropitorii... Tocmai de aceea a și plecat Hitler de pe Frontul de Răsărit. Și-a spus că e mai prudent să-și aleagă un loc mai ferit pentru plimbările lui... A fugit. L-a prins frica. Numai că orice ar face, tot n-o să scape de răspundere. O să răspundă pentru toate!

Luându-și binoclul în mână, Stalin zise deodată:

— Are să viscolească.

Toți se uitară cu grabă împrejur, mirați de schimbările care se petrecuseră în cele câteva minute din urmă cât îl ascultaseră pe Stalin. Cerul se întunecase, pădurile se învăluiseră în ceață ușoară, fulgii de zăpadă se răsuceau vârtej, cu neliniște, iar dinspre câmpii; se ridica o adiere înghețată... Și, cutremurați fără veste de un fior, simțiră cu toții că într-adevăr nu va mai trece mult și deasupra întregului ținut din jurul Moscovei se va dezlănțui dintr-odată și se va înălța până-n slava cerului uriașul și năprasnicul viscol rusesc, huind și șuierând de-o să răsunе lumea întreagă...

SFÂRȘIT

Redactor de carte: C. Ghiulea; Tehnoredactor: V. Iliescu
Corector: A. Targhilă

Dat la cules: 28.VII.1953. Bun de tipar 5.XI.1953. Tiraj: 35.000 + 150 ex. Hârtie semivelină satinată 34.1 gr./mp. și tipar 27,3 gr./mp. Ft. 61x86/16. Coli editoriale 44: Coli tipar 41,25. Prețul unui exemplar legat ½ pânză, lei 15,06, legat 1/1 lei 20,33. Comanda: 181 A. 03589. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8. Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare: 8S-31=R.

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică Craiova, Str. Minai Viteazul 4, Craiova — R. P. R.

---

[1] Șeful de stat major al batalionului. (N. red. ruse)

[2] Drepti! (N. trad.)

[3] Scoală ! (N. trad.)

[4] Umri — în limba rusă — mori. (N. trad.)

[5] Semnal de alarmă aeriana. (N. trad)

[6] Mai departe! (N. trad.)

[7] Înainte! (N. trad.)

[8] Marș de aici! (N trad.)

[9] *Speck* — slănină (N. trad.)

[10] Trebuie să plecăm. E timpul! (N. trad.)

[11] O, înțeleg! O femeie atât de fermecătoare are nevoie de un bărbat, ca să-i întrețină frumusețea. (N. trad.)

[12] Intraductibil: în limba rusă, „nemoi” înseamnă mut, iar „ne moi” nu-i al meu. De aci, neînțelegerea dintre cei doi. (N. trad.).

[13] La Strassburg, sub conducerea profesorului universitar Hirt, Hauptsturmführer și director al unea din secțiunile „Institutului militar pentru cercetări asupra eredității” se puneau bazele unei colecții de schelete și cranii ale diverselor rase și națiuni, în urma unor dispoziții speciale date de Himmler. Această „activitate științifică” a hitleriștilor s-a făcut cunoscută în procesul de la Nürnberg. (N. red. ruse.)

[14] Poiana Seacă. (N. trad.)

[15] Să fie nimicită. (N. trad.)

[16] Mai repede. (N. trad.)

[17] Joc de cuvinte: Semiglaz înseamnă cu șapte ochi, Piatiglaz — cu cinci ochi, iar Șestiglaz, cu șase ochi. (N. trad.)

[18] Trăsură rustică, înhămată cu trei cai (troică), întrebuințată pe vremuri în Rusia. (N. trad.)

- [19] Scoate cojocu', scroafă rusească! (N. trad.)
- [20] Mai repede! Mai repede! (N. trad.)
- [21] Șerneafe — în loc de „Cerniavchin”. (N. trad.)
- [22] Naidennaia — cea găsită (în limba rusă). (N. trad.)
- [23] *Zolotnic* - monedă de aur de 5 ruble. (N. trad.)
- [24] Losinoe uroiisce — pădurea elanilor. (N. trad.)
- [25] Sneghiri — pasărea lugaci. (N. trad.)
- [26] *Matușca* — maica (în limba rusă). (N. trad.)
- [27] Tatiana Larlna — aluzie la eroina lui Pușchin din „Evgheni Oneghin”. (N. trad.)
- [28] *Pelmeni* — un fel de colțunași cu carne care se fac în Siberia. (N. trad.)
- [29] *Lupiha*, vine de la *lupiti*, a bate, a ciomăgi (în limba rusă). (N. trad.)

-
- [1] Șeful de stat major al batalionului. (N. red. ruse)
- [2] Drepti! (N. trad.)
- [3] Scoală ! (N. trad.)
- [4] Umri — în limba rusă — mori. (N. trad.)
- [5] Semnal de alarmă aeriana. (N. trad)
- [6] Mai departe! (N. trad.)
- [7] Înainte! (N. trad.)
- [8] Marș de aici! (N trad.)
- [9] *Speck* — slănină (N. trad.)
- [10] Trebuie să plecăm. E timpul! (N. trad.)
- [11] O, înțeleg! O femeie atât de fermecătoare are nevoie de un bărbat, ca să-i întrețină frumusețea. (N. trad.)
- [12] Intraductibil: în limba rusă, „nemoi” înseamnă mut, iar „ne moi” nu-i al meu. De aci, neînțelegerea dintre cei doi. (N. trad.).
- [13] La Strassburg, sub conducerea profesorului universitar Hirt, Hauptsturmführer și director al unea din secțiunile „Institutului militar pentru cercetări asupra eredității” se puneau bazele unei colecții de schelete și cranii ale diverselor rase și națiuni, în urma unor dispoziții speciale date de Himmler. Această „activitate științifică” a hitleriștilor s-a făcut cunoscută în procesul de la Nürnberg. (N. red. ruse.)
- [14] Poiana Seacă. (N. trad.)
- [15] Să fie nimicită. (N. trad.)
- [16] Mai repede. (N. trad.)
- [17] Joc de cuvinte: Semiglaz înseamnă cu șapte ochi, Piatiglaz — cu cinci ochi, iar Șestiglaz, cu șase ochi. (N. trad.)
- [18] Trăsură rustică, înhămată cu trei cai (troică), întrebuințată pe vremuri în Rusia. (N. trad.)
- [19] Scoate cojocu', scroafă rusească! (N. trad.)
- [20] Mai repede! Mai repede! (N. trad.)
- [21] Șerneafe — în loc de „Cerniavchin”. (N trad.)

- [22] Naidennaia — cea găsită (în limba rusă). (N. trad.)
- [23] *Zolotnic* - monedă de aur de 5 ruble. (N. trad.)
- [24] Losinoe uroiisce — pădurea elanilor. (N. trad.)
- [25] Sneghiri — pasărea lugaci. (N. trad.)
- [26] *Matușca* — maica (în limba rusă). (N. trad.)
- [27] Tatiana Larlna — aluzie la eroina lui Pușchin din „Evgheni Oneghin”. (N. trad.)
- [28] *Pelmeni* — un fel de colțunași cu carne care se fac în Siberia. (N. trad.)
- [29] *Lupiha*, vine de la *lupiti*, a bate, a ciomăgi (în limba rusă). (N. trad.)